DOCTORIS SUBTILIS ET MARIANI

IOANNIS DUNS SCOTI

ORDINIS FRATRUM MINORUM

OPERA OMNIA

IUSSU ET AUCTORITATE
Rmi P. PACIFICI M. PERANTONI
TOTIUS ORDINIS FRATRUM MINORUM MINISTRI GENERALIS

STUDIO ET CURA COMMISSIONIS SCOTISTICAE
AD FIDEM CODICUM EDITA

PRAESIDE
P. CAROLO BALIĆ
SOCIIS
PP.: MARTINO BODEWIG, STANISLAO BUŠELIĆ, PETRO ČAPKUN-DELIĆ, IOANNE JURIĆ
IOSEPH MONTALVERNE, SEBASTIANO NANNI, BASILIO PERGAMO, FAUSTINO PREZIOSO
IULIO REINHOLD, ODULPHO SCHÄFER

I

CIVITAS VATICANA

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS
MCML

PROLOGUS

CONSPECTUS
CODICUM ET EDITIONUM

Codices

A Assisii, bibl. commun., 137
B Bononiae, bibl. univers., 2237
C Cantuariae, bibl. eccl. cathedr., A. 13
D Dantisci (Danzig), bibl. civit., 1968
F Florentiae, bibl. nat., Conv. E. 5. 994
I Cantuariae, bibl. eccl. cathedr., A. 9
K Trecis (Troyes), bibl. commun., 277
M Oxonii, bibl. coll. Merton., 66
O Oxonii, bibl. coll. Merton., 60
P Parisiis, bibl. nat., lat. 15360
R Civitas Vaticana, bibl. apost., vat. lat. 882
S Civitas Vaticana, bibl. apost., vat. lat. 883
T Tuderti (Todi), bibl. commun., 70
V Civitas Vaticana, bibl. apost., vat. lat. 876
X Civitas Vaticana, bibl. apost., vat. lat. 871
Z Parisiis, bibl. nat., lat. 3114[1]
Γ^{B} Oxonii, bibl. coll. Balliol., 302
Γ^{D} Dertusae (Tortosa), bibl. eccl. cathedr., 19
Γ^{L} Valentiae, bibl. eccl. cathedr., 92
Γ^{N} Parisiis, bibl. nat., lat. 3061
Λ^{E} Erfordiae, bibl. civit., F. 121
Λ^{G} Barcinone, archiv. Coronae Aragon., Ripoll. 48
Λ^{H} Caesenae, bibl. Malatest., plut. 17 dextr. 2
Λ^{O} Monachii (München), bibl. status, lat. 18332
Λ^{Y} Parisiis, bibl. nat., lat. 15857
Σ^{Q} Parisiis, bibl. nat., lat. 15854
Σ^{U} Montiscassini, archivum monast. O. S. B., 452
Φ^{F} Civitas Vaticana, bibl. apost., Chigi B. VIII. 137
Φ^{P} Patavii, bibl. musaei civ., C. M. 109

Editiones

β editio Philippi de Bagnacavallo, Venetiis 1497
γ editio Gratiani Brixiani, Venetiis 1490
μ editio Mauritii Hibernici [O'Fihely], Venetiis 1506
π editio Penketh Thomae, Venetiis 1477-1478
ρ editio Fratris Rufini, [Venetiis] 1472
τ editio Trombettae Antonii, Venetiis 1472
υ editio Waddingi Lucae, Lugduni 1639, et iterum a Vivès Ludovico Parisiis 1893-1894 typis impressa

[PROLOGUS

PARS PRIMA

DE NECESSITATE DOCTRINAE REVELATAE

QUAESTIO UNICA

UTRUM HOMINI PRO STATU ISTO SIT NECESSARIUM ALIQUAM DOCTRINAM SUPERNATURALITER INSPIRARI]

[Q.1] Quaeritur[a] utrum homini pro statu isto sit necessarium aliquam 1 doctrinam specialem supernaturaliter inspirari, ad quam videlicet non posset attingere lumine naturali intellectus[1].

[1] Et quod non, arguo sic:

Omnis[b] potentia habens aliquod commune pro primo obiecto, potest naturaliter in quodlibet contentum sub ipso sicut in per se

---

[a] *Praemittitur textus interpolatus:* Cupientes aliquid[2] etc. Circa prologum primi libri quaeruntur quinque. Primum est de necessitate huius doctrinae: utrum necessarium sit homini pro statu isto aliquam doctrinam sibi supernaturaliter inspirari[3]. Secundum spectat ad genus causae formalis eiusdem, et est: utrum cognitio supernaturalis necessaria viatori tradita sit sufficienter in Scriptura sacra[4]. Tertium pertinet ad genus causae materialis, et est: utrum theologia sit de Deo tamquam de subiecto primo[5]. Quartum et quintum pertinet ad genus causae finalis, et est quartum: utrum theologia sit practica[6]; quintum: utrum ex ordine ad praxim ut ad finem dicatur per se scientia practica[7].

[b] *Textus a Duns Scoto signatur littera:* a[8].

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$Bρτπγβμυ). *Partim destr. in* AIΓ^{B}; *vide append.* B

Inscriptiones codicum vide in append. B   7 *adnot.* Quaestio prima R^{2} *et pauci*   7-9 Quaeritur — intellectus] Circa primum quaesitum Σ^{Q} 7 Quaeritur = $AD^{2}\Lambda^{B}$ Quaere D′ Primo (*add.* ergo Σ^{U}) quaeritur Σ^{U}ρπγβμ | isto] viae D   8-9 ad quam — intellectus *om.* Σ^{U} 8 videlicet *om.* $I^{2}\Lambda^{HG}$ 9 possit $I^{2}VZ\Gamma\Lambda^{-Y}$ 10 Et quod non, arguo sic = ADCPMSRIτ (arguo] arguitur Dτ) Arguitur quod non Σ Et (*om.* Λ^{G}) videtur quod non, et arguitur sic Λ^{-E} Et videtur quod non (*add.* primo Γ^{D2}) $VZ\Gamma\Lambda^{E}$ Et (*om.* υ) videtur quod non, sic ρπγβμυ   11 Omnis] *praem.* quia ZΓΣ   11-12 primo obiecto, potest naturaliter = AD p. o., n. p. Λ^{G2}B obiecto (*add.* primo P^{2}) naturali (*add.* primo I^{2}), potest CPMI obiecto primo naturali, potest $V\Gamma^{-L}$ primo (*add.* proprio Λ^{O2}) obiecto naturali (nat. *om.* Λ^{H1}), potest $\Lambda^{G'}$ *rell. edd.*   12 quolibet $I^{*}V^{2}Z\Gamma^{BLN*}\Sigma^{Q}$ | contentum sub ipso] sub illo (isto Λ^{YH2} eo $\Lambda^{E}\Sigma$) contentum (-to $Z\Gamma^{BD*L}$

T [1] Cf. Duns Scotus, *Lectura* prol. pars 1 q. un.; *Rep.* A prol. q. 3.   [2] Cf. Lombardus, *Sent.* prol. (ed. Claraq. I 1).   [3] Cf. supra n. 1.   [4] Cf. infra n. 95.   [5] Cf. infra n. 124.   [6] Cf. infra n. 217.   [7] Cf. infra n. 223.   [8] Cf. infra p. 2, 16-3, 19.

obiectum naturale. Hoc probatur per exemplum de primo obiecto visus et aliis contentis sub illo, et ita inductive in aliis obiectis primis et potentiis. Probatur etiam per rationem, quia primum obiectum dicitur quod est adaequatum cum potentia; sed si in aliquo esset ratio eius, scilicet primi obiecti, circa quod non posset potentia habere actum, non esset potentia adaequata, sed obiectum excederet potentiam. Patet igitur maior. Sed primum obiectum intellectus nostri naturale est ens in quantum ens; ergo intellectus noster potest naturaliter habere actum circa quodcumque ens, et sic circa quodcumque intelligibile non-ens, quia negatio cognoscitur per affirmationem [1]. Ergo etc. Probatio minoris, Avicenna I *Metaphysicae* cap. 5: «Ens et res prima impressione in animam imprimuntur, nec possunt manifestari ex aliis»; si autem esset aliquid aliud ab istis primum obiectum, ista possent manifestari per rationem eius; sed hoc est impossibile [2][a].

---

[a] *Adnotatio Duns Scoti:* ‖ In ista quaestione nota *a*, *b*, *c* [3] ad principale;

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FF}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$). *Partim destr. in* AI$\Gamma^{B}$; *vide append.* B Λ^{-E}) Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ | ipso] illo DSRV 13-22 Cupientes — practica = $\Sigma\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$; *lectiones variantes vide in append.* B 23 a = [A^1] V^1

1 obiectum] *add.* et $\Lambda^{G}\tau$ | probatur] probo Λ^{E} patet $\Phi\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 2 in] de CPM 3 primis *om.* Σ^{Q*U} | Probatur etiam] Hoc etiam probatur D Probatur hoc etiam Λ^{G} Patet etiam $\Phi\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | Probatur — rationem *om.* M^2SR | per rationem] ratione $\Lambda^{G}\tau$ 4 obiectum] *add.* naturale P | cum potentia] potentiae (*ante* adaequatum Λ^{E}) IVZ$\Gamma\Lambda\Sigma\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 4-6 in — esset *om.* D^2 5 eius] *add.* cum potentia Λ^{G*} | scilicet primi obiecti *om.* VZ$\Gamma\Lambda^{YE2HGO2}\Sigma$ 6 habere actum] *praem.* naturaliter Γ^{D2} *add.* suum Γ^{L} *add.* naturaliter $R^2\Phi\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ *add.* suum naturaliter τ | potentia adaequata = A potentia adaequata obiecto DS potentiae adaequatum *rell. edd.* 6-7 obiectum *om.* MRIVZ$\Gamma\Lambda\Sigma$ 7 potentiam] materiam $\Lambda^{O'}$ naturam potentiae Λ^{O2} 8 naturale *post* obiectum (7) IΣ | in quantum ens *om.* Λ^{O2} 9-10 ens — quodcumque *om.* M^2 10 intelligibile] *add.* etiam circa CP *add.* et sic circa γ *add.* etiam Λ^{G2} *add.* contentum sub ente et sic circa Λ^{O2} | non-ens] *add.* probatur etiam per rationem MSRI* 11 Probatio minoris] Minor probatur Σ | Avicenna] secundum Avicennam Λ^{G} per Avicennam Σ 12 cap. *om.* VZ$\Gamma^{BD*LN}\Lambda^{YHO*}$ | 5] 6 D*P* *om.* Λ^{O*} 12-13 in animam imprimuntur] i. in a. (anima Γ^{D}) VZ$\Gamma\Lambda\Sigma$ 13 autem] enim $\Lambda^{E}\Sigma$ 14 aliud *om.* Λ^{G*}(*post* obiectum)^{O*} | ab istis] *post* obiectum V$\Gamma\Lambda^{O2}$ *om.* I^2Z$\Lambda^{YEHO'}\Sigma$ | ista] illa DS *praem.* tamen M' *praem.* tunc M^2I* 15 eius] illius (istius Λ^{GO}) I^2VZ$\Gamma^{-D}\Lambda\Sigma$ | sed hoc est impossibile] *om.* I^2Z$\Lambda^{YEHO*}\Sigma^{Q'U}$ quod est impossibile Σ^{Q2} 16-*p.* 3, 19 In ista — nobis = $A^1I^2\Gamma^{B1D1}\Lambda^{O2}$; ¶ *text. sign.*: Duns A^1 Scotus Λ^{O2} Extra $I^2\Gamma^{D1}$ 16-*p.* 3, 17 In ista — secunda *post* nobis (*p.* 3, 19) $\Gamma^{B1}\Lambda^{O2}$ 16 nota *om.* Γ^{D1}

F 11 AVICENNA, *Metaph.* I c. 6 (72*rb*).

T [1] Cf. ARISTOT., *Anal. post.* I c. 24 [t. 40] (A c. 25, 86*b* 34-35): «per affirmativam enim negativa nota est»; *De interpr.* II c. 2 (c. 14, 24*b* 3): «affirmationi contraria quidem negatio est»; *Metaph.* IV t. 16 (Γ c. 4, 1008*a* 17-18): «notior utique erit dictio quam opposita negatio»; AVICENNA, *Metaph.* I c. 6 (73*ra*): «esse vero notius est quam non esse». [2] Pro n. 1 cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 1 q. 2. 3. 11. 12; a. 3 q. 1. 3. 4. 5; a. 19 q. 1; a. 21 q. 2. [3] *a* cf. supra p. 1, 23; *b* cf. infra p. 3, 20; *c* cf. infra p. 5, 20.

Praeterea[a], sensus non indiget aliqua cognitione supernaturali pro statu isto; ergo nec intellectus. Antecedens patet. Probatio consequentiae: «Natura non deficit in necessariis», III *De anima*; et si in imperfectis non deficit, multo magis nec in perfectis; ergo si non deficit in potentiis inferioribus quantum ad necessaria earum propter actus suos habendos et finem earum consequendum, multo magis nec deficit in necessariis potentiae superiori ad actum suum et finem consequendum. Ergo etc.[1] 2

[2] Praeterea, si aliqua talis doctrina sit necessaria, hoc est quia potentia in puris naturalibus est improportionata obiecto ut sic cognoscibili; ergo oportet quod per aliquid aliud a se fiat ei proportionata. Illud aliud aut est naturale, aut supernaturale; si naturale, ergo totum est improportionatum primo obiecto; si supernaturale, ergo potentia est improportionata illi, et ita per aliud debet proportionari, et sic in infinitum. Ergo cum non sit procedere in infinitum, II *Metaphysicae*, oportet stare in primo, dicendo 3

---

item, pro difficultatibus, *d*, *e*, *f*, *g*[2]; factae sunt in quaestione secunda[3]. Nota, *a* valet distinctione 3[4] et *c* quaestione 1[5]; *b* et sequens, communiter in supernaturalibus; *d*, *e* quaestione de scientia theologiae nobis[6]. ⸡|

[a] *Textus a Duns Scoto signatur littera:* b[7].

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 Praeterea] Item RVΓ^{BD} 3 Natura] *add.* enim I^{2}Λ^{H} 4 in^{1} *om.* C*M* | non deficit *om.* Γ^{D‡} 5 earum = AD eius Λ^{O} eis (*ante* necessaria Σ) *rell. edd.*   6 propter — consequendum] pro actibus suis habendis et earum fine consequendo Σ | actus] status R   7 nec] non I^{2}VZΓΛΣ | superioris CPMRIVΓ^{BD*N}Λ^{-Y} | actus suos Σ   8 et finem consequendum *om.* ZΛ^{YEH‡O‡}Σ^{Q‡U} | finem] *add.* eorum Λ^{H‡} *add.* suum Λ^{O‡} | etc. *om.* Σ   9 sit] esset CPVZΓ est ΛΣ | necessaria] *add.* ad quam lumine naturali non possit pertingere homo Λ^{G2} 10 potentia] *praem.* ipsa Λ^{G} | obiecto] *praem.* primo IΛ^{G} 10-12 obiecto — proportionata *om.* M*   11 cognoscibilis P cognoscibile Λ^{H} 11-12 ergo — naturale, aut *om.* D‡   12 aut^{1} *om.* Γ^{BD‡LN} | est] erit I^{2}Λ^{EH}Σ   12-14 si naturale — supernaturale *om.* Λ^{E‡} 13 proportionatum Γ^{L}Λ^{E‡}Σ | primo obiecto] o. p. SRVZΓ^{-B}Λ^{YE‡HGO}Σ   14 est] erit Γ^{-B} | illi] naturali Λ$^{O'}$ sibi VΓΛ^{O2} | ita] *add.* sequitur quod Λ^{G} *edd.*   15 debet = ADR oportet (*add.* ei M^{2}I^{2}) CPMSIΛ^{Y}τ oportet ei VZΓΛ^{-Y}Σρπγβμυ | Ergo cum = ADΛ^{E} Cum ergo *rell. edd.*   16 II Metaphysicae *om.* ZΛ^{YEH‡O‡} Σ | stare in primo, dicendo] *om.* M'SR‡I‡ stare in primo M^{2} 17 item] tunc Λ^{O‡} | f] *add.* et I‡Γ^{B‡D‡} | in *om.* Γ^{B‡D‡} | Nota] Item Γ^{D‡} 18 distinctione 3 et c] et c dist. 3 I‡Γ^{B‡D‡}Λ^{O‡} | et^{2}] etiam Λ^{O‡} | in] de I‡Γ^{B‡D‡}Λ^{O‡} 19 d, e] de I‡Γ^{B‡}Λ^{O‡} in Γ^{D‡} *praem.* valet Λ^{O‡} | quaest.] dist. c quaeritur Γ^{D‡} | nobis] in nobis Γ^{B‡} 20 b = A^{1}DP^{2}V^{1}Λ^{O2}

F 3 ARISTOT., *De an.* III t. 45 (Γ c. 9, 432*b* 21-22).   16 ARISTOT., *Metaph.* II t. 5-13 (α c. 2, 994*a* 1-994*b* 31).

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 1 q. 4 arg. 2. 4 (I f. 11 A); q. 2 in corp. (f. 4B); THOMAS, *De veritate* q. 14 a. 10 arg. 4. 13 (ed. Parmen. IX 242*b*-243*a*. 243*b*).   [2] *d* cf. infra p. 7, 15; *e* cf. infra p. 25, 19; *f* cf. infra p. 6, 15; *g* cf. infra p. 22, 22.   [3] Cf. infra n. 95.   [4] Cf. Duns Scotus, *Ordinatio* I d. 3 pars 1.   [5] Cf. ib. q. 1-2.   [6] Cf. infra n. 124.   [7] Cf. supra p. 2, 16-3, 19.

quod potentia intellectiva sit proportionata omni cognoscibili et secundum omnem modum cognoscibilis. Ergo etc.[1]

4 Ad oppositum:

Tim. 3: *Omnis doctrina divinitus inspirata utilis est ad arguendum* etc.

Praeterea, Bar. 3 de sapientia dicitur: *Non est qui possit scire vias eius, sed qui scit universa novit eam*; ergo nullus alius potest habere eam nisi a sciente universa. Hoc quantum ad necessitatem eius. De facto autem subdit: *Tradidit eam Iacob puero suo et Israel dilecto suo*, quantum ad Vetus Testamentum; et sequitur: *Post haec in terris visus est et cum hominibus conversatus est*, quantum ad Novum Testamentum.

⌊I. – CONTROVERSIA INTER PHILOSOPHOS ET THEOLOGOS⌋

5 In ista quaestione videtur controversia inter philosophos et [3]
theologos. Et tenent philosophi perfectionem naturae, et negant perfectionem supernaturalem; theologi vero cognoscunt defectum naturae et necessitatem gratiae et perfectionem supernaturalem[a].

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* et ideo eam magis honorant.

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 sit] est Σ fit Λ^{H} *add.* ex se (se *om.* Λ^{H*}) I^{2}VZΓΛΣ 1-2 et — cognoscibilis *om.* R 2 cognoscibilem P cognoscendi D | etc. *om.* Σ 3 Ad oppositum] Contra Λ^{E}Σ 4 *adnot.* Omnis doctrina etc. Hanc auctoritatem Apostoli bene pertractat Henricus in Summa articulo 8 quaest. prima I^{2} | Tim. 3] *praem.* II I^{2}Γ^{L1}Σ *pon.* II ad Tim. 3 M^{2} | doctrina] scriptura ρπγβμυ *pon.* scriptura M^{2} 4-5 utilis — etc. *om.* Λ^{H} | ad arguendum *om.* I^{2}VZΓΛ^{YEG2O}Σ 6 Praeterea] Item RΛ^{E}Σ | de sapientia dicitur] d. de s. Σ | sapientia] *add.* divina Γ 8 a sciente] per scientem Σ | Hoc] *praem.* Et RΓ^{N}Λ^{E} | eius *om.* I^{2}Λ^{YEH2O2}Σ 9 autem *om.* VZΓ^{BD*LN}Λ^{YE*HO*}Σ | Tradidit] *praem.* Et RVΓ | eam] enim M 10 hoc APSRVΓ^{-D}Λ^{-E}Σ hic I 11 est[1] *om.* Σ^{Q} | et — est] et cum hominibus conversatus I′ etc. I^{2}VΓ^{BD2LN}Λ^{-Y}Σ *add.* quando scilicet (scil. *om.* Λ^{GO}) tradidit eam VZΓΛΣ | hominibus] omnibus S | est[2] *om.* CPM | quantum ad] quoad VZΓΛΣ 14 ista quaestione] q. i. (illa Σ^{Q}) Σ | controversia] *praem.* esse VZΓΛΣ *add.* esse CPM | inter] quantum ad Λ^{E} 14-15 philosophos et theologos] th. et ph. CPMSRI 15 Et tenent philosophi = AD Et ph. t. R Philosophi (*add.* enim Sτ) tenent CPMSIτ Tenent enim philosophi VZΓΛΣρπγβμυ 17 necessitatem gratiae] perfectionem gratiae et necessitatem eius R | perfectionem supernaturalem = D perfectionum supernaturalium vel perfectionem supernaturalem A perfectionem supernaturalium CPMSRIΓ^{D2}Λ^{HO}Σ^{Q}γβ perfectionum supernaturalium VZΓ$^{BD/LN}$Λ^{YEG}Σρτπμυ 18 et — honorant = ADCPMSRIVΓΛ^{G2O2}τ; ¶ *text. sign.: punctis* A^{1}R^{2} Non Duns R^{2} Nota Duns D(*om.* D^{2}) Nota Duns D^{2} | eam *om.* Γ^{L} | eam magis] m. e. Λ^{G2}

F 4 II Tim. 3, 16 6 Bar. 3, 31-32. 9 Ib. v. 37. 10 Ib. v. 38.

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 3 q. 5 arg. 2 (I f. 29S).

[A. – OPINIO PHILOSOPHORUM]

Diceret igitur philosophus quod nulla est cognitio supernaturalis homini necessaria pro statu isto, sed quod omnem cognitionem sibi necessariam posset acquirere ex actione causarum naturalium[1]. – Ad hoc adducitur simul auctoritas et ratio Philosophi ex diversis locis.

Primo illud III *De anima*, ubi dicit quod « intellectus agens est quo est omnia facere, et possibilis est quo est omnia fieri ». Ex hoc arguo sic[a]: activo naturali et passivo simul approximatis et non impeditis sequitur actio necessario[2], quia non dependet essentialiter nisi ex eis tamquam ex causis prioribus; activum autem respectu omnis intelligibilis est intellectus agens, et passivum est intellectus possibilis, et haec sunt naturaliter in anima, nec sunt impedita. Patet. Ergo virtute naturali istorum potest sequi actus intelligendi respectu cuiuscumque intelligibilis[3]. 6

[4] Confirmatur ratione: omni potentiae naturali passivae correspondet aliquod activum naturale, alioquin videretur potentia passiva esse frustra in natura si per nihil in natura posset reduci ad actum; sed intellectus possibilis est potentia passiva respectu quo- 7

---

[a] *Textus a Duns Scoto signatur littera:* c[4].

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

2 igitur] autem D | philosophus] *praem.* aliquis P 3-4 cognitionem] *om.* Z$\Gamma^{LN}\Lambda^{YE*O'}\Sigma$ scientiam Λ^{O2} 4 sibi necessariam] n. s. VZ$\Gamma\Lambda^{-H}$ | necessariam *om.* Λ^{H} 4-5 actione causarum naturalium] naturalibus causis Σ 5 adducitur] adducuntur V$\Gamma\Lambda^{EGO}\Sigma$ additur D* | auctoritas] auctoritates VΓ^{-L}Avicenna Γ^{L} *praem.* et Λ^{E} | rationes PVΓ 7 illud] *praem.* per $\Lambda^{E}\Sigma$ | III] *praem.* ex Λ^{E} | quod *om.* Γ^{LN} 8 et *om.* VZ$\Gamma^{BD*LN}\Lambda^{-G}\Sigma$ | est[2] *om.* DVΛ^{EGO} 9 arguitur DVZ$\Gamma\Lambda^{E}\Sigma$ | naturali *om.* CPMSRI* | simul] debite ρπγβμυ *om.* I$^{2}\Lambda^{-G}\Sigma^{Q*U}$ 10 necessario *om.* VZ$\Gamma^{BD*LN}\Lambda^{YE*HO*}\Sigma$ | quia] *add.* actio CPMI*Λ^{O2} 11 ex[1]] ab I^{2}VZ$\Gamma\Lambda\Sigma$ | ex[2]] a I^{2}VZ$\Gamma\Lambda\Sigma$ 12 omnium intelligibilium ρπγβμυ | est[2] *om.* IVZ$\Gamma\Lambda^{YEHO*}\Sigma$ 13 naturaliter in anima] in a. n. VΓ | sunt[2]] semper Λ^{YH} *add.* semper $\Gamma^{D2}\Lambda^{E}$ *add.* naturaliter Σ 14 Patet. Ergo] Patet ergo quod D^{2}CPMI^{2}VZ$\Gamma^{BD/LN}\Lambda^{EGO}$ Ergo Γ^{D2} | istorum] istarum causarum Σ 16 Confirmatur] *add.* sic Λ^{E} | ratione] ratio CPR^{2}IZ$\Gamma^{BD}\Lambda^{-E}\Sigma$ *add.* sic Σ | naturali passivae] p. n. VZ$\Gamma\Lambda\Sigma$ 17 videretur] *in corr.* Γ^{D2} videtur RVΛ^{E} 17-18 videretur potentia passiva] pot. pas. v. DΣ 18 passiva *om.* Λ^{E} | in natura *om.* DΣ | possit Λ^{YGO} 19 passiva] *add.* naturalis (*praem.* et I^{2}) CPI$\Lambda^{E}\Sigma$ *add.* et naturalis VZ$\Gamma\Lambda^{-E}$ 20 c = A^{1}V^{1}

F 7 ARISTOT., *De an.* III t. 18 (Γ c. 5, 430*a* 14-15).

T [1] Cf. AVERROES, *Metaph.* II com. 1; *De an.* III com. 36. – Cf. etiam HENRICUS GAND., *Summa* a. 4 q. 5 in corp. (I f. 33E. 32B). [2] Cf. ARISTOT., *Metaph.* IX t. 10 (Θ c. 5, 1048*a* 5-7): « Tales quidem potentias [irrationales] necesse, quando ut possunt activum et passivum appropinquat, hoc quidem facere, illud vero pati ». [3] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 1 q. 5 ad 2 (f. 15F); a. 3 q. 2 arg. 1 et in corp. (f. 28E-F). [4] Cf. supra p. 2, 16-3, 19.

rumcumque intelligibilium; ergo correspondet sibi aliqua potentia activa naturalis[1]. Sequitur igitur propositum. Minor patet, quia intellectus possibilis naturaliter appetit cognitionem cuiuscumque cognoscibilis; naturaliter etiam perficitur per quamcumque cognitionem; igitur est naturaliter receptivus cuiuscumque intellectionis.

8 Praeterea[a], VI *Metaphysicae* distinguitur habitus speculativus in mathematicam, physicam et metaphysicam; et ex probatione eiusdem, ibidem, non videtur possibile esse plures habitus esse speculativos, quia in istis consideratur de toto ente, et in se et quoad omnes partes. Sicut autem non posset esse aliqua speculativa alia ab istis, sic nec posset esse aliqua alia practica a practicis acquisitis activis et factivis. Ergo scientiae practicae acquisitae sufficiunt ad perficiendum intellectum practicum, et speculativae acquisitae sufficiunt ad perficiendum intellectum speculativum[2].

---

[a] *Textus a Duns Scoto signatur littera:* f[3].

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 correspondet sibi] s. c. Λ^{E}Σ | potentia *om.* I^{2}VZΓ^{BD*LN}Λ^{YHO} 2 activa naturalis] n. a. Σ 3 cuiuscumque] cuiuslibet CPMSRZΛ^{YE} 4-5 cognoscibilis — cuiuscumque *om.* Z 4 cognoscibilis] intelligibilis VΓ *add.* et Λ^{GO} 4-5 naturaliter — cognitionem *om.* Γ^{L} 4 etiam] et Γ^{N}Λ^{H} *om.* Λ^{G*O} 4-5 cognitionem] *add.* cuiuscumque intelligibilis VΓ^{-L} 5 naturaliter *om.* CPMSRI* | cuiuscumque] cuiuslibet CPMSR | cuiuscumque intellectionis] i. c. Σ | intellectionis] intentionis vel intellectionis Λ^{E} intelligibilis (*add.* vel intellectionis Λ^{O2}) Λ^{O} 6-7 Praeterea — metaphysicam *om.* D* 6 distinguitur habitus speculativus] dividitur scientia speculativa ρπγβμυ 7 mathematicam] *add.* et CPM | mathematicam, physicam et metaphysicam] met. (*add.* et SRI*), ph. et math. (math.] meth. Γ^{B*}) SRIVZΓΛ^{YE}Σ metaphysicum, physicum et mathematicum Λ^{HGO} metaphysicam et physicam, sive naturalem et mathematicam ρπγβμυ 7-8 eiusdem] eius Σ illius I^{2}Λ^{E} istius Λ^{YHO} 8 possibile] posse CPMSRI* 8-9 esse^{1} — speculativos = A esse plures habitus speculativos (speculationis M) DCPMSRI'VZΓΣτ plures esse specul. hab. Λ^{H} plures esse hab. specul. I^{2}Λ^{YGO}ρπ plures hab. esse specul. Λ^{E}γβμυ 9 consideratur — ente] consequitur (*om.* Λ^{H2}) de toto ente vel (vel *om.* Λ^{H2}) consideratur Λ^{H} | et^{1} *om.* Σ | et in se et quoad] quoad se et Λ^{E} 10 partes = ADΛ^{E} partes suas Φ eius partes Γ^{D} partes eius *rell. edd.* | potest Σ | aliqua *om.* RΣ | speculativa alia = AD alia (*add.* scientia Γ^{D2}) speculativa CPMSRIVZΓΛ^{YHG}Στ alia scientia speculativa Λ^{O}ρπγβμυ speculativa Λ^{E} 11 posset esse *om.* I^{2}VZΓΛΣ | aliqua alia practica] aliq. p. alia Σ p. alia aliq. Λ^{GO} p. aliq. alia (a.] aliqua Λ^{E*}) I^{2}VZΓΛ^{YEH} | ac ab istis CPM 12 factivis] perfectivis (*pon.* factivis C^{2}) CP* passivis Σ^{Q} | practicae acquisitae] a. p. VZΓΛΣ 13-14 perficiendum — ad *om.* Γ^{L*} | practicum — intellectum *om.* I* 13 et] sicut VΓ$^{BD*L!N}$ | speculativae] *praem.* scientiae Γ$^{L!}$Λ^{E} | acquisitae *om.* Γ$^{L!}$Λ^{EO} 13-14 sufficiunt *om.* RΓ^{LN}ΛΣ 15 f = A^{1}P^{2}

F 6 ARISTOT., *Metaph.* VI t. 2 (E c. 1, 1026*a* 18-19). 8 Ib. t. 1-2 (col. 1025*b* 3-1026*a* 19).

T [1] Cf. ARISTOT., *De an.* III t. 17 (Γ c. 5, 430*a* 10-14); *Metaph.* V t. 17 (Δ c. 12, 1019*a* 15-1019*b* 15); *De caelo* I t. 32 (A c. 4, 271*a* 32-33); AVERROES, *Metaph.* II com. 1. — Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 3 q. 4 arg. 2 (I f. 29 O); a. 35 q. 2 in corp. (f. 223Y). [2] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 2. q. 3 in corp. (f. 24M); a. 3 q. 3 in corp. et arg. 2 (f. 29L.K). – THOMAS, *De veritate* q. 14 a. 10 arg. 3 (ed. Parmen. IX 242*b*). [3] Cf. supra p. 2, 16-3, 19.

[5] Praeterea[a], potens naturaliter intelligere principium, potest naturaliter cognoscere conclusiones inclusas in principio. Hanc conclusionem probo, quia scientia conclusionum non dependet nisi ex intellectu principii et deductione conclusionum ex principio, sicut patet ex definitione 'scire' I *Posteriorum*; sed deductio est ex se manifesta, sicut patet ex syllogismi perfecti definitione I *Priorum*, quia «nullius est indigens ut sit vel appareat evidenter necessarius»; igitur si principia intelligantur, habentur omnia quae sunt necessaria ad scientiam conclusionis. Et sic patet maior. 9

Sed naturaliter intelligimus prima principia, in quibus virtualiter includuntur omnes conclusiones; ergo naturaliter possumus scire omnes conclusiones scibiles. 10

Probatio primae partis minoris: quia termini principiorum primorum sunt communissimi, ‖ igitur illos naturaliter possumus in-

---

[a] *Textus a Duns Scoto signatur littera:* d[1].

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 Praeterea] Potentia Λ^{O} *add.* potentia Λ^{G} | intelligere] cognoscere Συ cognoscere et intelligere R 2 cognoscere] intelligere DV$\Gamma\Lambda^{H}$ cognoscere et intelligere CMSRI*Λ^{G} intelligere et cognoscere P | conclusiones — principio] quamcumque conclusionem contentam in illo principio VΓ *add.* vel quamcumque conclusionem contentam in illo principio P^{2} 2-3 Hanc conclusionem probo = AD Hanc propositionem (prop. *om.* I^{2}) probo CPMSRIτ Hanc probo ZΛΣρπγβμυ Probatio istius (illius Γ^{D}) VΓ 3 non dependet nisi] dependet M*SRI*Γ^{L} 4 intellectu] cognitione VΓ^{-L} | et] *add.* etiam C*PMSI*VΓ^{N} | et — principio *om.* R | deductione conclusionum] deductiones conclusionum dependent C*PMSI*VΓ^{N} 5-6 ex[1] — patet *om.* V^{t} 5 Posteriorum] Physicorum Σ | sed] similiter Σ 5-6 est ex se] ex se e. CPM 6 syllogismi perfecti definitione] d. s. p. (p. *om.* Λ^{O*}) VZΓΛΣ 7 nullius est] e. n. VZΓΛ^{-E}Σ | ut] *praem.* et (etiam I) M*RI* | sit vel appareat = A sit DCPMSRI' appareat (*add.* vel ut sit evidenter *post* evidenter Λ^{O2}) I^{2}VZΓΛΣ *edd.* 8 intelligantur = ADI intelliguntur *rell. edd.*, *add.* et deductio manifesta est (est man. Γ^{N}) ex se (ex se *om.* I^{2}) CPM^{2}IV$\Gamma^{-L}\Lambda^{EO2}$Σ *edd.* | sunt] videntur I^{2}ZΓΛ^{-Y}Σ sunt vel videntur V 9 conclusionum Σ | Et sic patet] Patet ergo VZΓΛ^{-G}Σ 10-12 Sed — scibiles *om.* V^{t} 11 includuntur] intelliguntur (*add.* vel includuntur Λ^{O2}) Λ^{GO} | conclusiones] *add.* scibiles $M^{2}I^{2}V^{1}$ZΓΛ^{-H}Σ 11-12 ergo — conclusiones *om.* ADΛ^{H} | possumus scire] s. p. Σ 12 conclusiones] *praem.* istas Σ *add.* illas V^{1}Z$\Gamma^{DL}\Lambda^{YE}$ | scibiles] *add.* Haec minor duas partes habet (d. hab. p. MV hab. d. p. Γ^{B}) CPMV$\Gamma^{-L}\Lambda^{O2}$ 13 minoris *om.* CP 13-14 principiorum primorum] prim. princ. CPMRI$\Gamma^{D}\Lambda^{-Y}$Σ 14-*p.* 8, 6 igitur — communissimi *om.* Λ^{E2} 14-*p.* 8, 1 *et p.* 8, 12-13. 14-16: igitur (14) — intelliguntur (*p.* 8, 1) *et* igitur (*p.* 8, 12) — Metaphysicae (*p.* 8, 13) *et* igitur: (*p.* 8, 14) — Metaphysicae (*p.* 8, 16) = D igitur (14) — intelliguntur (*p.* 8, 1) $A^{1}I^{2}$Z$\Gamma^{D2L'}\Lambda^{YHO'}$Σ *similiter* τπβμυ igitur (*p.* 8, 12) — Metaphysicae (*p.* 8, 13) A'M'SRΛ^{E2} igitur (*p.* 8, 14) — Metaphysicae (*p.* 8, 16) CPM^{2}I'V$\Gamma^{BD'L2N}$ Λ^{GO2} *similiter* ργ; ¶ *text.* igitur (14) — intelliguntur (*p.* 8, 1) *sign.* Liber Duns D, *text.* igitur (*p.* 8, 12) — Metaphysicae (*p.* 8, 13) *sign.* Vacat A^{2} *sign.* Vel sic *et sequitur* igitur (*p.* 7, 14) — intelliguntur (*p.* 8, 1) A^{1} 14 naturaliter possumus] p. n. I^{2}Z$\Gamma^{L}\Lambda^{YH}$Σ 14-*p.* 8, 1 natura-

F 5 Aristot., *Anal. post.* I c. 2 [t. 5] (A c. 2, 71*b* 9-12). 6 Aristot., *Anal. priora* I c. 1 (A c. 1, 24*b* 22-24).

T [1] Cf. supra p. 2, 16-3, 19.

telligere, quia ex I *Physicorum* communissima primo intelliguntur[a]; ‖ « principia autem cognoscimus et intelligimus in quantum terminos cognoscimus », I *Posteriorum*; ergo prima principia possumus naturaliter cognoscere[1].

11 Probatio secundae partis minoris: quia termini primorum principiorum sunt communissimi, igitur quando distribuuntur, distribuuntur pro omnibus conceptibus inferioribus; accipiuntur autem tales termini universaliter in primis principiis, et ita extendunt se ad omnes conceptus particulares, et per consequens ad extrema omnium conclusionum specialium[b].

---

[a] *Loco* igitur (*p.* 7, 14) — intelliguntur (*p.* 8, 1) *textus a Duns Scoto cancellatus:* igitur naturaliter illos cognoscimus, quia sunt sicut ianua in domo, II Metaphysicae[2]; *loco* igitur (*p.* 7, 14) — intelliguntur (*p.* 8, 1) *et* igitur (*p.* 8, 12) — Metaphysicae (*p.* 8, 13) *textus interpolatus:* igitur illos possumus naturaliter intelligere, quia ex I Physicorum[3] communissima primo intelliguntur a nobis, etiam quia sunt sicut ianua in domo, II Metaphysicae[4].

[b] *Sequitur textus interpolatus:* Et ita est haec pars minoris secunda probata.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

liter possumus intelligere] possumus scire vel intell. nat. Λ^{O} 15 d = $A^{1}V^{1}\Lambda^{O2}$

1 ex *om.* $I^{2}\Lambda^{H}$ | intelliguntur] *praem.* a nobis Λ^{O} *add.* a nobis $DI^{2}Z\Gamma^{D?L}\Lambda^{YH}\Sigma$ 2 cognoscimus et intelligimus = AD i. et c. S intelligimus CPMRI′ cognoscimus I^{2} *rell. edd.* 3 Posteriorum] *in corr.* Λ^{Y2} Priorum A Physicorum Λ^{H} 3-4 possumus naturaliter] n. p. CPMI 4 cognoscere] intelligere Λ^{GO} 5 minoris] *om.* Λ^{GO*} *add.* scilicet (*sc. om.* $\Lambda^{O?}$) quod in primis principiis (*add.* virtualiter $\Lambda^{O?}$) includuntur omnes (omn. *om.* $\Lambda^{O?}$) conclusiones scibiles (scib. *om.* $\Lambda^{O?}$) $I^{2}\Lambda^{HO2}$ | quia] *praem.* ostenditur Λ^{GO} | primorum *om.* $CP^{*}M$ 6 igitur] scilicet Λ^{H} | quando] si VΓ 6-7 distribuuntur *om.* $P^{*}Z\Lambda^{E*H}$ 7 conceptibus] conceptionibus (*praem.* conceptibus particularibus vel Λ^{O2}) Λ^{GO} | conceptibus inferioribus] i. c. $VZ\Gamma\Lambda^{E}\Sigma$ 7-8 accipiuntur autem tales termini universaliter] tales autem term. u. acc. Σ 7 autem] enim Λ^{H} 8 universaliter] naturaliter $V\Gamma^{N*}\Lambda^{E}$ *om.* Λ^{O} *pon.* naturaliter P^{2} | ita *om.* D 9 et per consequens *om.* D | ad² *om.* A 10 specialium] particularium Λ^{G} particularium (*om.* Λ^{Y*}) et specialium $Z\Lambda^{Y}$ principalium (*not.* vel: specialium Λ^{O2}) Λ^{O} *add.* speculabilium Φ^{F} 12 igitur — cognoscimus] principia autem cognoscimus in quantum etc. D | naturaliter illos] i. n. $MSR\Lambda^{E?}$ 14 possumus naturaliter] n. p. Γ^{D} 14-15 possumus naturaliter intelligere] naturaliter cognoscimus vel possumus naturaliter intelligere (nat. int.] scire sive int. nat. $\Lambda^{O?}$) $CPM^{?}I\Lambda^{O?}$ 15 quia — a nobis *post* Metaphysicae (16) Λ^{G} | intelliguntur a nobis] a n. i. $M^{?}\Lambda^{GO?}$ | a nobis *om.* V | etiam *om.* $M^{?}I\Gamma^{L?}\Lambda^{GO?}$ 16 ianuae $\Gamma^{L?}$ | II Metaphysicae *om.* $V\Gamma^{BDL?N}$ 17 Et — probata = ADCPMSRI(*om.* I^{2})$V\Gamma\Lambda^{O2}$ *et multi cum ed.* τ quare etc. ρπγβμυ; ¶ *text. sign.: punctis* A^{1} Non Duns R^{2} *litteris* a-b (a *deest*) Γ^{D2} | est] *post* minoris $V\Gamma^{N}$ *ante* probata $\Lambda^{O?}$ *ante* haec Λ^{O3} | haec *om.* $V\Gamma^{BD*}$ | pars minoris secunda] s. p. m. $I^{2}V\Gamma\Lambda^{O?}$

F 1 ARISTOT., *Physic.* I t. 3 (A c. 1, 184*a* 21-22). 3 ARISTOT., *Anal. post.* I c. 3 [t. 6] (A c. 3, 72*b* 23-25).

T [1] Pro n. 9-10 cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 6 q. 1 arg. 1 (I f. 42A); a. 1 q. 2 in corp. (f. 4B); q. 5 in corp. (f. 15B); q. 12 in corp. (f. 22L); a. 13 q. 3 arg. 2 (f. 91A). [2] ARISTOT., *Metaph.* II t. 1 (α c. 1, 993*b* 4-5). – Cf. etiam HENRICUS GAND., *Summa* a. 1 q. 10 in corp. (f. 20G); a. 22 q. 1 in corp. (f. 130L). [3] Cf. ad lin. 1. [4] Cf. ad lin. 12-13.

⌊B. – Improbatio opinionis philosophorum⌋

[6] Contra istam positionem tripliciter potest argui. 12

‖ Nota, nullum supernaturale potest ratione naturali ostendi inesse viatori, nec necessario requiri ad perfectionem eius; nec etiam habens potest cognoscere illud sibi inesse. Igitur impossibile est hic contra Aristotelem uti ratione naturali: si arguatur ex creditis, non est ratio contra philosophum, quia praemissam creditam non concedet. Unde istae rationes hic factae contra ipsum alteram praemissam habent creditam vel probatam ex credito; ideo non sunt nisi persuasiones theologicae, ex creditis ad creditum. ‖

⌊Prima ratio principalis⌋ – Primo sic: omni agenti per cognitionem necessaria est distincta cognitio sui finis[1]. Hanc probo, quia omne agens propter finem agit ex appetitu finis[2]; omne per se agens agit propter finem[3]; igitur omne per se agens suo modo appetit finem. Igitur sicut agenti naturali est necessarius appetitus finis propter quem debet agere, ita agenti per cognitionem – quod etiam est per se agens, ex II *Physicorum* – necessarius est appetitus sui finis propter quem debet agere[4]. Patet ergo maior. 13

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

2 *adnot.* Contra positionem Aristotelis tripliciter A^2 | istam] illam DCPMΣ^Q | positionem] opinionem I*Λ^H | tripliciter potest argui = ADSRΛ^Y p. t. a. CMI'τ p. (*add.* sic V) a. t. (t.] quintupliciter *in ras.* Γ^{D2}) VΓ^{BD}ρπγβμυ tripliciter arguitur P arguitur tripliciter (dupliciter Λ^E) I^{2}ZΓ^{LN}Λ^{-Y}Σ   3-10 Nota — creditum = A^{1}DM^{2}S^{2}R^{2}IVΓ^{BDL1N}Λ^{Y2O2} *et pauci cum ed.* μ ⟦*post* probant (*p.* 43, 12) R^{2}VΓ^D *post* primo (*p.* 43, 2) Γ$^{B'}$ *post* tradita (*p.* 11, 17) Γ^{B2}(*notando post* tradita: 'Hic deficit unum extra quod ponitur post in tertio folio ad signum ∞—∞ sed deberet poni hic') *post* tantum (*p.* 44, 4) Γ^N *rep. post* probant (*p.* 43, 12) *et sign.* Vacat Λ^{O2} *ante* Contra (2) *rell.*⟧; ¶ *text. sign.*: Duns extra A^{1}D Extra de manu Ioannis R^2 Extra D^{2}I^2 (*text. et mg.*)V^{1}Γ^{B1N1} Additio Γ^{D1L1} Vacat Γ^{B2} *lin. anfractuosa* μ   3 Nota] quia R^{2}VΓ^{BD} *add.* quod M^{2}S^{2}IΓ^{L1N}Λ^{O2} 4 nec^1] vel M^{2}S^{2}R^{2}IVΓ^{BDL1N}Λ^{Y2O2} 5-6 impossibile est] e. i. R^{2}V Γ^{BDL1N} 6 Aristotelem] Philosophum M^{2}IΓ^{D2} Aristotelem et philosophum Λ^{O2} | ratione] via S^2 | si] *add.* autem S^{2}R^{2}IVΓ^{BDL1N}Λ^{O2} | arguitur M^{2}R^{2}IVΓ^{BDL1N}Λ^{Y2O2} 7 creditis] credito R^{2}VΓ^{BDL1N} | non — quia] nunc in via Philosophus M^2 | ratio] via S^{2}R^{2}IVΓ^{BDL1N}Λ^{O2} *om.* Λ^{Y2} 7-8 praemissam creditam] primam creationem Λ^{Y2} 8 concederet DM^{2}S^{2}R^{2}IVΓ^{BDL1N}Λ^{O2} | istae *om.* R^{2}VΓ^{BDL1N} | factae] positae Λ^{O2} *add.* sequentes D   9 alteram — ex credito *om.* Λ^{Y2}(*restit.* Λ^{Y3}) | praemissarum M^{2}R^{2}IVΓ^{BDL1N}Λ^{O2} | credito] creditis Λ^{Y3} | ideo] *praem.* et M^2 R^{2}IVΓ^{BDL1N}Λ^{O2} *add.* rationes istae (istae *om.* Λ^{Y2}) M^{2}S^{2}R^{2}VΓ^{BDL1N}Λ^{Y2O2} 10 theologicae *om.* S^2 11 *adnot.*: Prima ratio theologorum contra philosophos, et est Thomae S^2 Rationes Thomae in Summa Λ^{O2} 13-15 agit — finem *om.* Σ^2 13 finis] *add.* suo modo appetit finem et ρ   13-15 omne^2 — finis *om.* Λ^{E2} 14 per se agens] a. p. se CPMRI*   16-18 ita — agere *om.* Σ^{Q2}

F 17 Aristot., *Physic.* II t. 49 (B c. 5, 196*b* 17-22).

T [1] Cf. Thomas, *S. theol.* I q. 1 a. 1 in corp. (IV 6*b*); *De veritate* q. 14 a. 10 arg. 3 (ed. Parmen. IX 242*b*). [2] Cf. Aristot., *Metaph.* II t. 8 (α c. 2, 994*b* 13-14). [3] Cf. Aristot., *Physic.* II t. 49 (B c. 5, 196*b* 17-22). [4] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 4 q. 3 in corp. (I f. 31N-32 O).

Sed homo non potest scire ex naturalibus finem suum distincte; igitur necessaria est sibi de hoc aliqua cognitio supernaturalis[1].

14 Minor patet: primo, quia Philosophus sequens naturalem rationem aut ponit felicitatem esse perfectam in cognitione acquisita substantiarum separatarum, sicut videtur velle I et X *Ethicorum*, aut si non determinate asserat illam esse supremam perfectionem nobis possibilem, aliam ratione naturali non concludit, ita quod soli naturali rationi innitendo vel errabit circa finem in particulari vel dubius remanebit[a]; unde I *Ethicorum* dubitando ait: « Si quod est deorum donum, rationabile est felicitatem esse »[2].

15 Secundo probatur eadem minor per rationem, quia nullius [7] substantiae finis proprius cognoscitur a nobis nisi ex actibus eius nobis manifestis ex quibus ostenditur quod talis finis sit conveniens tali naturae[b]; nullos actus experimur nec cognoscimus inesse

---

[a] *Adnotatio Duns Scoti:* ‖Hoc est creditum[3].‖

[b] *Sequitur textus interpolatus:* Hoc patet de descensu gravis deorsum, qui est actus gravis respectu centri et finis.

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}Tρτπγβμυ)

16-17 etiam est] est e. IZΓ^{-B}Λ^{O}Σ$^{Q!U}$ est et Λ^{G} 17 Physicorum] *add.* capitulo de fortuna M^{2}I*Γ^{D2}Λ^{H2} 18 propter quem] ad hoc quod MR | agere] *add.* et per consequens eiusdem finis distincta cognitio Σ *add.* qui sequitur cognitionem Φρπγβμυ | Patet ergo maior *om.* MSRI^{2}Σ

2 sibi] *om.* VZΓ$^{BD'LN}$Λ^{-E}Σ ei Γ^{D2} | de] ad Λ^{GO} | aliqua] distincta (¶ *sign.* Nota, Duns hic: aliqua cognitio etc. D^{4}) DCPMSRI^{2}(*in ras.*) distincta cognitio vel aliqua A *add.* distincta VZΓ 3 primo *om.* Σ 5 acquisita substantiarum separatarum] sub. sep. a. VZΓΛΣ | velle] dicere VZΓΛΣ 5-6 I et X Ethicorum] I Eth. et X VZΓΛ^{YE}, I Eth. III et IV Λ^{H} 5 et X *om.* I^{2}Λ^{GO*} 6-7 perfectionem *om.* Λ^{YE2HGO2}Σ 7 concludit] *not.* vel: determinat, in aliquo libro suo Φ^{F2} 8 naturali *om.* VZΓ^{D*LN2} | naturali rationi] r. (r. *om.* Σ^{U2}) n. CPMSRIΓ^{-L}Λ^{YEH}Σ | errabit] errabat M^{2}Λ^{HG*O} 9 vel] aut AD | remanebat M^{2}Λ^{HG*O*} 10 quod] modo Λ^{H} quidem Σρπγβμυ *add.* igitur et aliud aliquod Σ^{1}ρπγβμυ | donum] *add.* hominibus I^{2}Σ^{1}ρπγβμυ | rationale DMSZΓ^{D}Λ^{HGO} | est^{2}] et Σ | felicitatem] *add.* Dei datum Σ^{1}ρπγβμυ | esse] *add.* et maxime humanorum quanto (quantum πγ) optimum ρπγβμυ 11 probatur] patet Φ | probatur eadem minor] probo minorem eandem Λ^{E} | eadem minor] m. e. VZΓ 12 substantiae] naturae Σ substantiae vel naturae Γ^{D2} *om.* Γ$^{D'}$ | nisi ex actibus eius *om.* Γ^{B2} 13 quibus ostenditur] quo probatur D | sit] est (*post* conveniens, 13-14 Λ^{H}) Λ^{H}Σ 14 nullos = ASΛ^{YE} (*praem.* sed Λ^{E2}) sed nullos (n.] nos Γ^{B2}) CPMRIVZΓΛ^{HGO} nullos autem DΣ *edd.* | nec cognoscimus *post* isto (*p.* 11, 1) Σ | inesse *om.* M^{2}VZΓ^{D*LN}Λ^{YEHGO*}Σ 15 Hoc est creditum = AD(*praem.* vel AD) vel hoc T(*om.* T^{1}) *pon.* Creditum est hoc Γ^{B1}Λ^{Y2} ⟦*in text. post* innitendo (8) ADT⟧ 16-17 Hoc — finis = ADCPMSRIVΓΛ^{E2H2G2O2}ρ; ¶ *text. sign.*: *punctis* A^{1} Non Duns R^{2} Nota Duns D^{1} *litteris* a-b Γ^{D2} 16 de] ex RVΓΛ$^{G?O?}$ | qui] quia RΛ$^{E?G?}$ 17 et] ut CPMSI'VΓΛ$^{E?H?G?O?}$ρ vel I^{2} | et finis *om.* R

F 5-6 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* I c. 9 (A c. 6, 1097*b* 22-1098*a* 20); X c. 8 (K c. 7, 1177*a* 12-1177*b* 1); c. 10 (c. 8, 1178*b* 7-32; c. 9, 1179*a* 22-32). 9 Ib. c. 13 (c. 10, 1099*b* 11-13).

T [1] Cf. THOMAS, *S. theol.* I q. 1 a. 1 in corp. (IV 6*b*); HENRICUS GAND., *Summa* a. 4 q. 5 in corp. (I f. 32B-33E). [2] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 1 q. 12 in corp. (f. 21 I); a. 4 q. 5 in corp. et ad 5 (f. 33B.I); a. 3 q. 3 in corp. (f. 29L). [3] Cf. supra n. 12.

nostrae naturae pro statu isto ex quibus cognoscamus visionem substantiarum separatarum esse convenientem nobis; igitur non possumus naturaliter cognoscere distincte quod ille finis sit conveniens naturae nostrae[1].

Hoc saltem certum est quod quaedam condiciones finis propter quas est appetibilior et ferventius inquirendus non possunt determinate cognosci ratione naturali. Etsi enim daretur quod ratio sufficeret ad probandum quod visio Dei nuda et fruitio est finis hominis, tamen non concludetur quod ista perpetuo convenient homini perfecto, in anima et corpore, sicut dicetur in IV distinctione 43[2]. Et tamen perpetuitas huiusmodi boni est condicio reddens finem appetibiliorem quam si esset transitorium. Consequi enim hoc bonum in natura perfecta est appetibilius quam in anima separata, sicut patet per Augustinum XII *Super Genesim*. Istas igitur et similes condiciones finis necessarium est nosse ad efficaciter inquirendum finem, et tamen ad eas non sufficit ratio naturalis; igitur requiritur doctrina supernaturaliter tradita. 16

[8] ⌊Secunda ratio principalis⌋ – Secundo sic[a]: omni cognoscenti 17

---

[a] *Adnotatio Duns Scoti:* ‖ Haec procedit de contingentibus; ergo non de scibilibus. ‖

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FF}ρτπγβμυ)

1 nostrae naturae = ADΛ^{O} naturaliter nec Λ^{G2} nat. nostrae Λ$^{G'}$ *rell. edd.* | pro] in VZΓΛ^{YHO}Σ | cognoscimus DCPMSRIΛ^{EH*GO} 2 convenientem nobis] n. c. Σ 3 finis sit] s. f. Σ 5 certum] verum Λ^{GO} | quaedam] quasdam AD^{2}SΛ^{Y*} quas M* per quasdam Z 6 inquirendus] inquirendo sit Λ^{E} *add.* quae Λ^{EH2} 7 cognosci] concludi (*praem.* cognosci inesse fini vel Λ^{O2}) CPMSRIZΓ^{BD*}Λ^{-Y}Σ cognosci vel concludi AV *add.* vel concludi D^{2} (*om.* D^{3}) | Etsi] Si Λ^{E2HGO} | Etsi enim] Nam etsi Σ | enim *om.* C*RΓ^{D2} | daretur] diceretur R | quod *om.* I^{2}VZΓ^{D2LN}Λ^{Y2EHGO*}Σ 8 ratio = AD ratio naturalis (*add.* quae Γ^{D2}) CPMSRIVZΓΛ^{-E} *edd.* rationem naturalem Λ^{E}Σ | sufficit D sufficere I^{2}VZΓ^{LN}Λ^{YEH}Σ | Dei nuda et fruitio = AD Dei nuda et eius fruitio S nuda et fruitio Dei *rell. edd.* 9 tamen non] n. t. CPMIΓ^{L}Λ^{HO}Σ | concluderetur DCPI'Γ^{D}Λ^{EGO}Σ concluderet I^{2}Λ^{H} 9-10 convenient = AD conveniet CPMSRIVZΓ$^{BD'LN}$Λ^{YH} convenirent Λ^{E}Σ conveniret Γ^{D2}Λ^{GO} conveniat τ convenit Φρπγβμυ 10 anima et corpore] c. et (*add.* in Γ^{D}) a. VZΓΛ^{YEH}Σ carne et anima Λ^{GO} | sicut] *add.* etiam Λ^{GO} 11 huius DPMSRIVΓ^{LN}Λ^{-E}Σ | boni] doni Σ 12 appetibiliorem] magis appetibilem I^{2}Λ^{GO} *add.* magis Λ^{H} 13 enim] etiam Γ^{B}Λ^{GO} | est appetibilius] a. e. VZΓΛΣ 14 Augustinum] illud Σ^{Q} 15 et *om.* VΓ^{LN} | et similes condiciones finis] c. f. et s. Σ | finis *om.* VΓ^{BD*} 17 igitur] sed CPMSR* | igitur — tradita *om.* Γ^{D} | supernaturaliter] supernaturalis VΛ^{GO} essentialiter C* 18 sic: omni *om.* Z | cognoscenti *om.* M*Λ^{H*GO*} 19-20 Haec — scibilibus = A^{1}D^{1}R^{2}VΓ^{L1N}Λ^{Y2O2} *et pauci* ⟦*post* tradita (17) VΓ^{N}⟧; ¶ *text. sign.*: Scotus A^{1}Λ^{O2} Duns extra D^{1} Extra Duns R^{2} Extra V^{1} 19 Haec]

F 14 August., *De Gen. ad litt.* XII c. 35 n. 68 (PL 34, 483-484; CSEL XXVIII pars II 432, 15-433, 11).

T [1] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 4 q. 5 in corp. (I f. 32B-33D). [2] Cf. Duns Scotus, *Ordinatio* IV d. 43 q. 2 n. [32].

agenti propter finem necessaria est cognitio quomodo et qualiter acquiratur talis finis; et etiam necessaria est cognitio omnium quae sunt ad illum finem necessaria; et tertio necessaria est cognitio quod omnia illa sufficiunt ad talem finem. Primum patet, quia si nesciat quomodo et qualiter finis acquiratur, nesciet qualiter ad consecutionem ipsius se disponet. Secundum probatur, quia si nesciat omnia necessaria ad ipsum, propter ignorantiam alicuius actus necessarii ad ipsum poterit a fine deficere. Si etiam, quantum ad tertium, nesciantur illa necessaria sufficere, ex dubitatione quod ignoret aliquid necessarium, non efficaciter prosequetur illud quod est necessarium.

18 Sed haec tria non potest viator naturali ratione cognoscere. Probatio de primo[1], quia beatitudo confertur tamquam praemium pro meritis quae Deus acceptat tamquam digna tali praemio, et per consequens non naturali necessitate sequitur ad actus nostros qualescumque sed contingenter datur a Deo, actus aliquos in ordine ad ipsum tamquam meritorios acceptante[2][a]. Istud non est naturaliter

---

[a] *Adnotatio Duns Scoti:* ⟦Hoc est creditum[3].⟧

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{PP}$ρτπγβμυ)
Hoc A^{1} Hic V$\Gamma^{L?}$ Secunda ratio quae est tripartita et $\Lambda^{O?}$ | ergo] et $\Lambda^{O?}$ | de] *om.* $D^{1}\Lambda^{Y?}$ *add.* per se $\Lambda^{O?}$

1 necessaria est] e. n. (nec. *om.* R*) RΣ | cognitio] *praem.* tripartita Γ^{L1} *praem.* triplex ρπβμυ
praem. prima γ *add.* tripartita CPI^{2}(*om.* I^{3})τ *add.* sui finis γ | quomodo] *praem.* primo (*add.* scilicet I^{2}) CPI^{2}(*om.* I^{3})VΓ^{D2}ρπγβμυ *praem.* scilicet τ | quomodo et *om.* I^{2}VZ$\Gamma\Lambda^{-G}\Sigma$ 2 acquiratur talis finis] f. t. a. VZΓ finis (*add.* talis Λ^{O2}) acquiratur ΛΣ | et *om.* CPVΓ | etiam] secundo CP$M^{2}I^{2}$VΓ^{BN} *praem.* secundo $R^{2}\Gamma^{D2}\Lambda^{O2}$ | necessaria est *om.* $\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ | cognitio *om.* Σ 2-3 omnium -- cognitio *om.* M^{*} 3 illum *om.* $\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ | necessaria est cognitio] e. n. c. Λ^{B2} est necessarium cognoscere ρπγβμυ *om.* $\Lambda^{YE'H*G*O*}\Sigma$ 4 quod] quia AD* | omnia illa] i. (ista Λ^{O}) o. VZ$\Gamma\Lambda^{-B}$ | sufficiant DR^{2}IVZΓΛΣ 4-5 sufficiunt — nesciet *om.* D^{*}
4 ad talem finem (finem *om.* I^{*}) *om.* $I^{3}\Lambda^{YE*H*}$(*ante* omnia)$^{GO*}\Sigma$ 5 quomodo et qualiter = A
DSI' quomodo I^{2} *rell. edd.* | qualiter²] quomodo $\Gamma^{N}\Lambda^{B}\Sigma$ 6 assecutionem Λ^{G} secutionem
Λ^{O*} | ipsius] illius Λ^{O} eius Σ huius Λ^{G} *om.* P | disponat DVZΓΛΣ 7 ipsum] *add.* finem
ρπγβμυ | propter] per Λ^{GO} 8 actus = A | ad ipsum *om.* $\Lambda^{YEH*O}\Sigma$ 8-9 Si — tertium]
Tertium patet quia si Σ 9 nesciatur D'R$I^{*}\Lambda^{G}\Sigma^{U}$ nesciat D^{2}VΓ^{BD2LN} | ex dubitatione] dubitando (*add.* vel ex dubitatione Λ^{O2}) VZ$\Gamma\Lambda^{-G}\Sigma$ dubitanter Λ^{G} 10 quod] qua I | quod ignoret] se ignorare (*add.* ⌜vel⌝ qua ignoratur Λ^{O2}) VZ$\Gamma\Lambda^{YEH2GO}\Sigma$ *om.* $\Lambda^{H'}$ | non] *praem.* vel Λ^{H} *add.* et Λ^{Y2} |
prosequitur DCPMRI^{*}VZ$\Gamma^{LN}\Lambda^{BH}\Sigma$ 12 naturali ratione] naturaliter (*praem.* naturali ratione vel Λ^{O2}) Λ^{GO} 13 de *om.* Λ^{G*O*} | beatitudo] *add.* enim Γ^{BD*} *add.* quod idem est quod finis ρ 14 meritis] *add.* eius Φ *edd.* | quae] quem *edd.* | dignum ρπγβμυ 17 ipsum] *praem.* Deum VΓ^{BD*} | Istud] Illud VZ$\Gamma\Lambda^{YHO}$ Hoc autem Φρπγβμυ | naturale Σ 18 Hoc est creditum = A$D^{2}R^{2}$VΓ^{BD}(*om.* D^{2})$^{LIN}\Lambda^{Y2O2}$ ⟦*post* quia (13, *rep. post* praemium, 13 Γ^{B1}) R^{2}V$\Gamma^{BDLIN}\Lambda^{O?}$ *post* praemium (13) A *pon. ad p.* 13, 2 D^{2}⟧; ¶ *text. sign.*: Duns D^{2} Ille Λ^{Y2} | creditum] *add.* quod $\Lambda^{O?}$

T [1] Cf. supra n. 17. [2] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* I d. 17 pars 1 q. 3 n. [24-25]; *Quodl.* q. 17 n. [3-6]. [3] Cf. supra n. 12.

scibile, ut videtur, quia hic etiam errabant philosophi, ponentes omnia quae sunt a Deo immediate esse ab eo necessario[1]. Saltem alia duo membra[2] sunt manifesta: non enim potest sciri naturali ratione acceptatio voluntatis divinae utpote tamquam contingenter acceptantis talia vel talia digna vita aeterna, et quod etiam illa sufficiant; dependet mere ex voluntate divina circa ea ad quae contingenter se habet; igitur etc.

[9] ⌊Instantiae contra duas rationes principales⌋ – Contra istas duas ra- 19
tiones[3] instatur. Contra primam[4] sic: omnis natura creata essentialiter dependet a qualibet per se causa eius, et propter talem dependentiam ex causato cognito potest sciri demonstratione quia[5] et cognosci quaelibet eius per se causa; igitur cum natura hominis sit homini naturaliter cognoscibilis, quia non est potentiae eius cognitivae improportionalis, sequitur quod ex ista natura cognita possit naturaliter cognosci finis illius naturae[6][a].

---

[a] *Adnotatio Duns Scoti:* ‖ Concedo, finis qui est causa finalis, et hoc sub ista ratione sub qua est causa finalis et similiter sicut cognoscitur efficiens sub ratione quae necessario requiritur ut sit efficiens primum[7]. ‖

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ). *Partim destr. in* I; *vide append.* B

1 ut videtur *om.* CM± | videtur] dicitur D | hic] in hoc (*post* etiam I²Λ^{H}) D²CPIΓ^{D2}Λ^{-Y} ex hoc M²R | hic etiam] e. h. Λ^{Y}Σ | etiam *om.* Λ^{EGO} | erraverunt VZΓ | philosophi] philosophantes Σ 2 immediate esse] e. i. Σ | ab eo] a Deo Σ 2-3 necessario. Saltem] Sed necessario saltem Σ 3 membra] *add.* non I²Λ^{H*GO*} | immanifesta ρπβμυ | potest sciri] sc. p. Σ 4 naturali ratione] naturaliter VZΓΛΣ | voluntatis divinae] d. v. Σ | utpote] puta Σ ut puta (-to β -tet γ) γβμυ 5 digna] *add.* esse I²Λ^{H} 6 illa] ista DVZΓΛ^{HO} ea Λ^{E} | mere] nunc D *om.* Λ$^{YEH±G±O*}$Σ | circa] sicut I²Λ^{H*} 6-7 circa ea ad quae] quae circa ipsa Σ 7 quae] *add.* Deus I²Λ^{H} | etc. *om.* Σ 8 duas *om.* I²Λ$^{HG±O}$ 9 Contra primam sic] Primo sic: contra primum CPMI* | creata] causata IΓ^{L} 9-10 essentialiter dependet] d. e. Λ^{E}Σ 10 eius] *ante* causa VZΓΛ^{O2} *om.* Λ$^{YH*GO'}$Σ 11 sciri *om.* I²ZΓ$^{BD*L±N}$Λ *edd.* | sciri demonstratione] demonstrative cognosci Σ 11-12 quia et cognosci *om.* P±Σ$^{Q±U}$ 12 et] in M* *om.* CRI²ZΓΛ | cognosci] *post* se ZΛ^{H} *post* causa I²VΓΛ^{-H} cogniti R′ *om.* CR² | eius *om.* RVΓ$^{B±D*}$ | per se causa] c. p. se (per se *ante* eius I²) IZΛ^{H}Σ | igitur cum] c. i. Σ 12-13 ¶ *text.* igitur — cognoscibilis *sign.* Non Duns D² | hominis] *add.* sic Λ^{GO} 13 sit homini naturaliter] naturaliter sit omnis (o. *om.* Λ^{E2}) cognoscenti homini Λ^{B} 13-15 quia — naturae *om.* D±

F 1-2 Cf. Aristot., *Physic.* VIII t. 4-9 (Θ c. 1, 251*a* 8-251*b* 10); t. 13-15 (c. 1, 252 *a* 3-22); t. 53 (c. 6, 259*b* 32-260*a* 19); *Metaph.* IX t. 17 (Θ c. 8, 1050*b* 7-28); XII t. 30 (Λ c. 6, 1071*b* 12-20); Averroes, in h. l.; *Epitome in libros metaph.* tr. 4 (ed. Iuntina VIII f. 385F-I); *Destructio destructionum philosophiae Algazelis* disp. 1 (ed. Iuntina IX f. 15F-17F); Avicenna, *Metaph.* VI c. 2 (92*ra*); IX c. 1 (101*va*-102*rb*); *Metaph. compendium* I pars 3 tr. 1 c. 3 (ed. Carame 138-141).

T [1] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 29 q. 5 in corp. (I f. 174I); a. 30 q. 4 ad 1 (f. 181E-182K). [2] Cf. supra n. 17. [3] Cf. supra n. 13-18. [4] Cf. supra n. 13-16. [5] Cf. Aristot., *Anal. post.* I c. 13 [t. 30] (A c. 13, 78*a* 22-78*b* 34). [6] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 4 q. 8 in corp. (f. 34V-35X). [7] Cf. infra n. 29.

20 Confirmatur ratio: si enim ex natura inferiori cognita cognoscatur eius finis, non hoc minus est possibile in proposito, quia nec minor dependentia in proposito finiti ad suum finem est quam in aliis[1].

21 Ex hac etiam ratione videtur quod falsa sit illa propositio 'finis substantiae non cognoscitur nisi ex eius actibus'[2], quae assumebatur in probatione minoris, quia ex cognitione naturae in se potest eius finis cognosci demonstratione quia.

22 Quod si dicatur quod ratio concludit hominem posse naturaliter cognoscere suum finem naturalem, non autem de fine supernaturali, contra, Augustinus libro *De praedestinatione sanctorum*: «Posse habere fidem, sicut posse habere caritatem, naturae est hominum, quamvis habere fidem, sicut habere caritatem, gratiae sit fidelium». Si ergo natura hominis est naturaliter cognoscibilis homini, naturaliter est etiam cognoscibilis illa potentia ut

---

ADCPMSRIVZ$Γ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}$($Φ^{FP}$ρτπγβμυ). *Partim destr. in* I; *vide append.* B
14 eius = AD^2 | cognitivae = AD^2ρπγβμυ cognoscitivae $P^2SΣ$ cognoscenti CP'MRVZ$ΓΛ^{YEH}$τ contingenti $Λ^{GO'}$ cogniti $Λ^{O2}$ *add.* naturaliter R *add.* hominis Σ | ista] illa CPMS$Λ^{HG*}Σ^{Q}$ | ista natura] n. ipsa $Λ^{E}$ n. aliqua V   15 potest RΣ | finis illius naturae] i. n. f. $Λ^{E}$ talis n. f. Σ   16-18 Concedo — primum = ADSR^2I^2V$ΓΛ^{Y2O2}Σ^{Q2}$; ¶ *text. sign.*: Extra de manu Scoti D^1 Extra $S^2R^2V^1Γ^1Λ^{O2}Σ^{Q2}$ Vacat $Γ^{B2}$ Sed hoc ponitur ut responsio ad rationem S   16 Concedo] *add.* quod DR^2V$Γ^{D2LN}Λ^{O2}$ | finis] de fine $Γ^{B}$ | finalis] *add.* cognoscitur $Λ^{O2}$ | ista] illa (*post* ratione, 17 $Γ^{D}$) SR^2V$Γ^{-L}Λ^{O2}$ hac $Γ^{L}$ 17 et similiter *om.* SR^2I^2V$ΓΛ^{O2}$ | sicut] igitur S *om.* (not. vel dicitur: sicut D^2) D   18 qua S$Γ^{LN}$

1 ratio *om.* MRτ | si enim = AD si S quia si (si *om.* $Λ^{Y*}$) *rell. edd.*   1-2 cognoscitur CP$Γ^{BD*N2}Λ^{-Y}Σ^{Q}$ 2 hoc minus est possibile = AD minus est possibilis V minus hoc est possibile ρπγβμυ minus est hoc (hic M) possibile *rell.* τ   3 in proposito] *om.* $Λ^{E}$Σ *add.* est hominis $M^2Λ^{H}$ | est = A *edd.*   5 hac] ista Σ *om.* P* | etiam *om.* $Λ^{G*}$Σ | quod] *add.* assumpta CP *add.* sumpta M*SI* | falsa sit] s. f. *post* minoris (7) CPMI sit (*add.* sit falsa *post* minoris, 7 S^2) S | illa propositio] p. i. $Γ^{D2}Σ^{Q}$ p. ista $Σ^{U}$ *add.* assumpta V$ΓΛ^{O2}$ 6 substantiae] substantiae vel naturae Σ | eius actibus] a. e. $Λ^{E}$Σ   7 probatione minoris] propositione minore AD*M R*I*   7-8 potest] incepit M   8-10 eius — naturaliter *om.* D*   8 eius finis] f. e. (eiusdem $Λ^{H}$) V$ΓΛ^{YHO}$Σ | cognosci] *post* potest (7-8) Σ *post* quia $Λ^{HGO}$ | demonstrative Σ | quia *om.* $Λ^{H*O*}Σ^{Q*U}$ 9 Quod si = $D^2Λ^{HGO}$ Quia si A Si autem ρπγβμυ Si *rell.* τ | concludit hominem posse] non concludit nisi quod homo potest $Λ^{E}$Σ   10 suum finem] f. s. CP$Γ^{BD}Λ^{E}$Σ   10-11 de fine supernaturali] supernaturalem R$Λ^{H}$ *edd.*   10 fine *om.* VZ$Γ^{BD*LN}Λ^{YEGO*}$Σ   11 libro *om.* $Λ^{GO*}$Σ   11-12 sanctorum] *add.* dicit quod CPMR^2V$Γ^{BD}Λ^{O2}$ *add.* cap. 4; proinde inquit ρπγβμυ   12 sicut posse habere] et I^2Z$Λ^{YEHGO*}$Σ   12-13 natura $Λ^{-G}$Σ naturale $Λ^{G}$ 13 hominis (-ni $Λ^{G}$) R^2VZ$Γ^{-L}$ΛΣ [[*ante* est V$Γ^{BD*}Λ^{G}$]]   13-14 quamvis — fidelium *om.* Z$Λ^{YE*HO*}$Σ   14-15 est naturaliter cognoscibilis homini] e. h. n. c. Σ n. c. e. (sit CP) h. CPR n. sit c. h. M   15 naturaliter est etiam = A naturaliter est D naturaliter erit etiam Z naturaliter etiam erit (est $Λ^{GO*}$) SV$ΓΛ^{-E}$ρπγβμυ etiam (*add.* et M) erit naturali-

F 11 AUGUST., *De praedest. sanct.* c. 5 n. 10 (PL 44, 968).

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 4 q. 8 in corp. (I f. 34V-35V). [2] Cf. ib. ad 1 et 2 (f. 35Y.Z). – Cf. supra n. 15.

est talis naturae, et per consequens ordinabilitas talis naturae ad finem ad quem fides et caritas disponit.

Item, homo naturaliter appetit finem illum quem dicis supernaturalem; igitur ad illum finem naturaliter ordinatur[1]; igitur ex tali ordinatione potest concludi finis ille ut ex cognitione naturae ordinatae ad ipsum. 23

Item, naturaliter est cognoscibile primum obiectum intellectus esse ens, secundum Avicennam[2], et naturaliter cognoscibile est in Deo perfectissime salvari rationem entis; finis autem cuiuscumque potentiae est optimum eorum quae continentur sub eius obiecto primo, quia in illo solo est perfecta quietatio et delectatio[3], ex X *Ethicorum*; ergo naturaliter cognoscibile est hominem ordinari secundum intellectum ad Deum tamquam ad finem. 24

[10] Confirmatur ratio, quia cui naturaliter cognoscibilis est potentia aliqua, ei naturaliter cognoscibile est quid sit eius primum obiectum, et ulterius, potest cognoscere in quo salvatur ratio illius primi obiecti et quod perfectissimum tale est finis potentiae; mens 25

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

ter CPMI erit etiam naturaliter Σ et etiam naturaliter est τ naturaliter erit (*add.* etiam Λ^{E2}) Λ^{E} et naturaliter R | cognoscibilis] cognoscitur R *add.* homini Σ | illa] ista SRVZ$\Gamma^{-L}\Lambda^{GO}\Sigma^{U}$

1 ordinabilitas talis naturae] ordinabitur talis natura Λ^{G} 2 et] *add.* spes Λ^{E} | disponunt RΓ^{D} disponuntur V 3 Item] Praeterea Σ 4 finem = ADR | naturaliter *om.* V Γ^{BD*N} | ordinatur] est ordinatus Λ^{GO} 5 ordinatione] ordine VZ$\Lambda^{E2}\Sigma$ ratione $\Lambda^{E'}$ *add.* vel dispositione Λ^{O2} | concludi] cognosci Σ | ut *om.* RI^{2}V$\Gamma^{BD*}\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ 7 Item] Praeterea Σ | est cognoscibile] c. e. $\Lambda^{Y}\Sigma$ 7-9 primum — est *om.* Σ^{U} 8-9 cognoscibile est] e. c. VΓΛ^{O} cognoscitur Λ^{G} 9-12 est — ordinari *om.* D^{*} 9 in — entis] r. e. p. s. in Deo Σ 11 solo] *om.* Λ^{O} *add.* Deo C *add.* obiecto P 12 X] V (*pon.* X Λ^{O2}) Λ^{GO} | naturaliter cognoscibile est] n. e. c. VZ$\Gamma^{BD}\Sigma$ e. n. c. $\Gamma^{LN}\Lambda^{E}$ 13 finem] *praem.* deificum R 14 ratio *om.* $\Gamma^{L}\Sigma$ | cui] cuicumque $I^{2}\Lambda^{H}$ | naturaliter cognoscibilis est] n. e. (*est. om.* Σ^{Q*}) c. CPM$I^{*}\Sigma$ e. n. c. Λ^{O} e. n. cognoscibile Λ^{G} 14-15 potentia aliqua] a. p. VΓΣ 15 aliqua] quaecumque $I^{2}\Lambda^{H}$ *om.* Λ^{GO*} *add.* perfecta Λ^{O2} | naturaliter cognoscibile est] n. e. c. CPMI^{*}VZΓΣ e. n. c. Λ^{H} | sit eius] finis est D 15-16 eius primum obiectum] e. o. p. $\Gamma^{N}\Sigma$ p. e. o. R o. p. e. Λ^{E} 16 potest cognoscere *om.* Σ | salvatur = ADI^{2} *edd.* salvetur (*add.* perfecte Σ) I′ *rell.* 17 quod perfectissimum] quia p. Λ^{O} quia perfectissime Λ^{G} in quo perfectissime Φρπβμυ *pon.* in quo perfectissime C^{2} | potentiae] *praem.* illius VΓ

F 8 AVICENNA, *Metaph.* I c. 6 (*72rb*). 12 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* X c. 4 (K c. 4, 1174*b* 14-23): « Sensus omnis ad sensibile operantis, perfecte attrahere dispositi ad pulcherrimum sub sensu iacentium; tale enim maxime esse videtur perfecta operatio ... Haec autem utique perfectissima erit et delectabilissima. Secundum omnem enim sensum est delectatio; similiter autem et intellectum et speculationem. Delectabilissima autem perfectissima; perfectissima autem quae bene habentis ad studiosissimum eorum quae sub ipsam ».

T [1] Pro n. 22-23 cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 8 q. 2 ad 1 (I f. 65N); a. 4 q. 5 in corp. et ad 1 (f. 33C-F). [2] Cf. ib. a. 3 q. 4 arg. 1 (f. 29 O); a. 7 q. 3 ad 4 (f. 51L); a. 19 q. 1 in corp. (f. 115B). - Cf. supra n. 1. [3] Cf. ib. a. 4 q. 9 in corp. (f. 35B-D).

autem nota est sibi, secundum A u g u s t i n u m *De Trinitate*; igitur sibi est notum quid sit eius primum obiectum[1]. Et novit Deum non excedi a ratione illius primi obiecti, quia tunc nullo modo esset ab ipsa mente intelligibilis[2]; ergo novit Deum esse optimum in quo salvatur ratio sui obiecti, et ita ipsum novit esse finem potentiae.

26 Contra secundam rationem[3] arguitur sic: si per unum extremum cognoscitur aliud extremum, ergo et media; sed necessaria ad consecutionem finis sunt media inter naturam et finem suum consequendum[4]; igitur cum ex cognitione naturae possit finis cognosci, secundum prius probata[5], videtur quod similiter media ad finem necessaria possunt cognosci.

27 Confirmatur ratio: ita enim in proposito videtur esse necessaria conexio entium ad ipsum finem sicut est in aliis; sed propter talem conexionem in aliis ex fine cognoscuntur alia, sicut per rationem sanitatis concluditur talia et talia requiri ad sanitatem; igitur etc.[6]

28 ⌊Responsio ad instantias⌋ – Ad primum[7] istorum dico quod licet [11]

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FF}ρτπγβμυ). *Partim destr. in* Γ^{B}; *vide append.* B

1 igitur] *praem.* sic CPMI*VΓ^{-L} *add.* sicut ZΓ^{L} 2 sibi est notum] e. s. n. CPMRI n. s. e. Λ^{H} n. e. s. VZΓΛ^{EGO}Σ s. n. e. Λ^{Y} | eius] suum Λ^{-H}Σ *om.* VZΓ^{BD*}(*post* obiectum)^{LN} 3 excedi a ratione] excedere rationem I^{2}Λ^{HGO}Σ | illius *om.* I^{2}Λ^{H} | quia tunc nullo modo] aliter non I^{2}Λ^{H} | nullo modo *om.* D 4 ab ipsa mente] a m. i. Σ | ab ipsa] a I^{2} *om.* Λ^{H} | intelligibilis] intelligibile ZΓ^{-D}Λ^{O} *add.* novit etiam ipsum non excedi in ratione talis obiecti primi (pr. *om.* Σ^{Q}) Σ 4-5 ergo — obiecti *om.* Σ^{Q} 5 salvetur CPMSIVZΓ^{BD*LN}Λ^{-H} | sui] *add.* primi ρπγβμυ | ipsum novit] n. i. DVΓΛ^{O} *om.* I^{2}Λ^{-G}Σ 7 arguitur sic] *om.* Λ$^{YEHGO'}$Σ arguitur Λ^{O2} | unum *om.* Λ^{YE*HGO‡}Σ 8 medium Φ *edd.* 9 finis] *add.* substantiae Λ^{H} 10 cognitione] condicione PM | possit] *add.* sciri ZΛ^{YE*HGO}Σ | cognosci] cogniti (*om.* Σ^{Q2}) Λ$^{YHGO'}$Σ et cognosci Λ^{O2} sciri Γ^{B} *add.* naturae ρπγβμυ 11 secundum] per R 11-12 secundum — cognosci] et (et Λ^{H2}) ordinata ad finem Λ^{H} 11 media *om.* Λ$^{YG\ddagger O*}$Σ 11-12 ad finem necessaria] n. ad f. Λ^{-H}Σ 12 necessaria *om.* VΓ^{BD*LN} | possint (*insimul cum cognosci post similiter,* 11 Λ^{-H}Σ) SVZΓ^{-B}Λ^{-H}Σ 13 Confirmatur] *add.* etiam Λ^{G} | ita enim] etiam (*add.* ita Λ^{O2}) Λ^{O} | ita enim in proposito] quia in proposito ita Σ | esse *om.* Λ^{E}Σ | esse necessaria] n. e. VZΓ^{-N}Λ^{YH} 14 entium] entium (*in ras.* Λ^{G2}) ad finem (ad f.] *spat. vacuum* Λ^{G}) *ante* videtur (13) I^{2}VZΓΛ *add.* ad finem SΣ^{U} | ipsum finem] f. i. MIZΓΛ^{-Y} f. primum CP | sicut est in aliis *om.* Λ^{GO‡} | est *om.* I^{2}VZΓΛ^{YEH}Σ 15 conexionem] cognitionem D | alia] aliqua Λ^{YH} *add.* quae sunt (q. s. *om.* τ) ad finem necessaria Φ *edd.* 16 concluditur] concluduntur D cognoscitur Λ^{E}Σ cognoscuntur R^{2}I^{2}V ΓΛ^{G} *om.* Λ^{H} 16-17 igitur etc. *om.* ΛΣ 18 istorum *om.* CPM‡ | istorum dico quod] *om.* VZΓΛ$^{YHGO'}$Σ quod Λ^{O2}

F 1 AUGUST., *De Trin.* IX c. 11-12 n. 16. 18 (PL 42, 970).

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 40 q. 7 arg. 2 et in corp. (I f. 259G.H). · [2] Cf. ib. a. 4 q. 5 in corp. (f. 33C). [3] Cf. supra n. 17-18. [4] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 4 q. 9 in corp. (f. 35B). [5] Cf. supra n. 19. [6] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 3 q. 3 arg. 1 (f. 28K). [7] Cf. supra n. 19-21.

procedat de fine qui est causa finalis et non de fine attingendo per operationem – quorum finium distinctio dicetur infra[1] – potest tamen dici ad illud, et ad sequens de Augustino[2], et ad tertium de potentia et primo obiecto[3], unica responsione, quod omnia accipiunt naturam nostram vel potentiam intellectivam esse nobis naturaliter cognoscibilem; quod falsum est, sub illa ratione propria et speciali sub qua ad talem finem ordinatur, et sub qua capax est gratiae consummatae, et sub qua habet Deum pro perfectissimo obiecto. Non enim cognoscitur anima nostra a nobis nec natura nostra pro statu isto nisi sub aliqua ratione generali, abstrahibili a sensibilibus, sicut patebit infra distinctione 3[4]. Et secundum talem generalem rationem non convenit sibi ordinari ad illum finem, nec posse capere gratiam, nec habere Deum pro obiecto perfectissimo.

Tunc ad formam. Cum dicitur quod ex ente ad finem potest 29
demonstrari finis demonstratione quia[5], dico quod non est verum nisi cognito ente ad finem sub illa ratione propria sub qua habet finem illum. Sic minor est falsa. – Et cum probatur per proportionem[6], dico quod licet mens sit eadem sibi, non tamen pro statu

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FF}$ρτπγβμυ). *Partim destr. in* Γ^{B}; *vide append.* B

1 procedat de fine qui *om.* Λ^{E*} | finalis] *add.* naturalis $M^{2}I^{2}\Lambda^{H}$ | et non] non (*praem.* tamen Λ^{Y2}) $R^{2}I^{2}$VZΓΛ non autem Σ *add.* causa $C^{*}P^{*}$ 2 per operationem] pro operatione (*add.* vel per operationem Λ^{O2}) Λ^{G*O} per cognitionem D^{*} *add.* quia ista est forma D | quorum] aliquorum Σ^{Q1} aliorum A istorum D | dicetur infra] i. d. CPMSRI *add.* dist. 1 quaest. 2 et dist. 49 quarti quaest.: Utrum natura humana sit natura infima capax beatitudinis γ *adnot.* Dist. 1 quaest. 2 in fine I^{2} 3 tamen *om.* Λ^{GO*} | illud] aliud $C^{*}PM^{*}$ 4 potentia] *praem.* prima Λ^{G} | potentia et *om.* $\Lambda^{YEHO*}\Sigma$ | unica responsione] ratione D^{*} 5 naturam nostram] nostram nat. CPV$\Gamma^{-D}\Lambda^{HGO}$ | nobis] *add.* possibilem V 6 naturaliter cognoscibilem] c. n. VZΓ^{-B}ΛΣ | propria] prima Σ^{Q} 7 speciali] principali Λ^{GO} 9 nostra *om.* $\Lambda^{YEHO*}\Sigma$ 9-10 natura nostra] nostra nat. DCPΓ^{D} 10 nostra] ista Λ^{G*O*} | aliqua ratione] r. a. VZΓΛΣ | generali] *add.* cognoscibili Φ 11-12 talem generalem rationem] t. r. g. CPMSRIΣ r. t. g. VZΓΛ^{-E} regulam talem Λ^{E} 12 illum finem] f. i. Σ 13-14 perfectissimo *om.* $\Lambda^{YEHG*O*}\Sigma$ 15 formam] *add.* argumenti PSI^{2}VZΓΛΣ | Cum *om.* M | Cum dicitur *om.* Λ^{G} | Cum dicitur quod *om.* Z$\Gamma^{LN}\Lambda^{YEHO*}\Sigma$ 16 demonstrari = AD cognosci [[*add.* vel concludi $P^{2}I^{2}$(*om.* I^{3})Λ^{O2}]] CPIZΓ^{D2LN}ΛΣρπγβμυ concludi MRV$\Gamma^{BD'}$τ concludi seu cognosci S | demonstratione] demonstrative Σ | quia *om.* $P^{2}\Lambda^{H*}\Sigma^{Q*U}$ | dico quod *om.* VZΓ$\Lambda^{YEH*O*}\Sigma$ | quod *om.* Λ^{G} 17 nisi] *add.* quia Λ^{Y} | finem — habet *om.* Σ^{U} | propria *om.* $\Lambda^{YEHGO*}\Sigma^{Q}$ 18 Sic] *praem.* Et $\Gamma^{BD}\Lambda^{GO}\Sigma$ 18-19 proportionem] proportionalitatem CPMSRIVZΓ$\Lambda^{Y'HGO}$Σπγβμυ proportionabilitatem Λ^{Y2}ρτ

T [1] Cf. Duns Scotus, *Ordinatio* I d. 1 pars 1 q. 1 n. [5]. [2] Cf. supra n. 22. [3] Cf. supra n. 24. [4] Cf. Duns Scotus, *Ordinatio* I d. 3 pars 1 q. 3 n. [24]. [5] Cf. supra n. 19. [6] Cf. ibidem.

isto est sibi proportionalis tamquam obiectum nisi secundum rationes generales quae possunt abstrahi ab imaginabilibus.

30 Ad confirmationem[1] dico quod nec aliarum substantiarum fines proprii cognoscuntur, qui scilicet sunt earum secundum rationes proprias, nisi sint aliqui actus manifesti ex quibus concludatur ordo earum ad talem finem.

31 Et ex hoc patet ad illud quod additur[2] contra probationem minoris, quod illa propositio non est falsa, 'non cognoscitur a nobis finis proprius substantiae nisi per actum eius manifestum'[3]; non enim accipit propositio quod non posset aliter finis cognosci. Bene enim verum est quod si substantia cognosceretur sub propria ratione, ex ipsa sic cognita posset eius per se causa cognosci. Sed non sic cognoscitur a nobis nunc aliqua substantia, et ideo nunc nullum finem possumus concludere proprium substantiae nisi per actum evidentem de illa substantia ut nota in universali et confuse. In proposito deficit utraque via; sed probatio minoris[4] tangit unam, de ignorantia actus, supponendo aliam, de ignorantia scilicet naturae in se.

32 Ad secundum de Augustino[5] dico quod illa potentia habendi [12]
caritatem ut ipsa est dispositio respectu Dei in se sub propria ra-

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 sibi proportionalis] p. (proportionabilis Λ^{G}) s. VZΓΛΣ | proportionale AD 2 imaginabilibus] ima^{bus} ZΓ^{L} imagi^{bus} CPM$\Gamma^{N}\Lambda^{YEH}$ imagin^{bus} D imaginibus I$\Gamma^{B}\Lambda^{O}$ *add.* anima (*praem.* et ideo Γ^{N2} *add.* enim Γ^{B}) non cognoscit se nisi sub ratione generali (¶ *text. sign.* Extra Γ^{D2}) R^{2} V$\Gamma^{-L}\Lambda^{O2}$ *add.* quia non intelligit se nisi sicut et alia Λ^{G2} 3 substantiarum] *add.* separatarum Φ 4 fines proprii cognoscuntur] c. f. p. CPMSRIV$\Gamma\Lambda^{HO}$ f. c. p. ZΛ^{YEG} 4-5 cognoscuntur — proprias] q. sc. sunt sec. r. p. e. c. Σ 5 sint aliqui] a. s. VZΓΛ | quibus] quo Λ^{HO} 5-6 concluditur R$\Gamma^{B}\Lambda^{HGO}$ 6 earum *om.* CMRI*Λ^{E} 7 Et *om.* I^{2}VΓ^{BD} 8 illa] ista C PVZ$\Gamma\Lambda^{EO}\Sigma^{U}$ | propositio] probatio Σ^{Q} | cognoscitur] *add.* modo (*post* a nobis, 8-9 Γ *rep.* CM*) CP MSRIV$\Gamma\Lambda^{O2}$ 8-9 a nobis *om.* V 10 enim] autem VZΓ^{BD*LN} | possit PRVZΓΣ | aliter finis] f. a. Σ 11 sub] ex Λ^{H} 11-12 propria ratione] r. p. VZ$\Gamma^{-N}\Lambda^{YEO}$Σ 12 ex] quod DΣ | ipsa] natura Z$\Gamma^{D2LN}\Lambda^{-O}$ | cognosci] *add.* demonstratione (*in ras.* R^{2} divisione D* cognitione C^{2} *om.* SI^{2}Z$\Gamma^{L2}\Lambda^{Y2O2}$) quia D$C^{2}PM^{2}$SRIVZ$\Gamma\Lambda^{Y2EGO}$Σ *add.* deum ratione (!) C′ | Sed] *om.* M^{2} *add.* quia Λ^{H} 13 non sic *om.* D^{2} | a nobis nunc aliqua substantia] nunc a n. s. a. (a. s. I^{2}) CPMSRI | nunc¹ *om.* Λ^{G*O*} 13-14 nunc nullum finem] nul. f. n. (n. *om.* Λ^{O*} *add.* proprium Λ^{G}) VZΓΛ | nunc — substantiae] nul. f. pr. s. (substantiae *om.* Σ^{Q}) p. n. c. (concedere Σ^{U*}) Σ 14 concludere] cognoscere (*add.* vel concludere Λ^{O2}) Λ^{E*HGO} 15 ut] *in ras.* I^{2} *praem.* non Λ^{H} *om.* CMR 16 via] maior Λ^{H} *add.* quia nec naturam nostram sub ratione propria cognoscimus nec eius actus ad talem finem sunt nobis noti et evidentes ρ | tangit = AD tetigit *rell. edd.*, *add.* sic M 17 unam] viam $\Gamma^{L}\Lambda^{O2}$ *add.* viam $D^{2}R^{2}$VΓ^{D} *add.* viam de substantia Γ^{B} 17-18 scilicet] actus $\Lambda^{H'}$ *om.* RI^{2}V$\Gamma\Lambda^{YEH2GO}$Σ 19 illa] ista Λ^{EHO} Σ^{U} ipsa VΓ 20 ipsa] illa MSR

T [1] Cf. supra n. 20. [2] Cf. supra n. 21. [3] Cf. supra n. 15. [4] Cf. ibidem. [5] Cf. supra n. 22.

tione amandi, convenit naturae hominis secundum rationem specialem, non communem sibi et sensibilibus; ideo non est illa potentialitas naturaliter cognoscibilis pro statu isto de homine, sicut nec homo cognoscitur sub illa ratione sub qua eius est haec potentia[a]. Ita respondeo ad istud in quantum adduci potest ad conclusionem principalem[1], scilicet oppositam minori rationis primae[2]. Sed in quantum adducitur contra illam responsionem de fine supernaturali et naturali[3], respondeo: concedo Deum esse finem naturalem hominis, sed non naturaliter adipiscendum sed supernaturaliter[4]. Et hoc probat ratio sequens de desiderio naturali[5], quam concedo.

Ad aliud[6] negandum est illud quod assumitur, quod scilicet 33
naturaliter cognoscitur ens esse primum obiectum intellectus nostri, et hoc secundum totam indifferentiam entis ad sensibilia et insensibilia, et quod hoc dicit Avicenna quod sit naturaliter notum[7]. Miscuit enim sectam suam – quae fuit secta Macho-

---

[a] *Sequitur textus interpolatus*: Vel vult Augustinus quod in natura est potentia ad recipiendum. Non tamen potest reduci ad actum per naturam[8].

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1-2 specialem] *add.* hominis V 2 sensibus MRΓ^{N}Σ^{Q} | ideo] *praem.* et PSIVZΓΛΣ 2-3 illa potentialitas] p. (potentia Σ) i. (ista Σ^{U} *om.* Λ^{O*}) VΛ^{GO}Σ 3 pro statu isto = AD 4 ratione] *praem.* eius speciali Λ^{E} *add.* speciali R^{2}Γ^{D2}Σ | eius est] est e. (*post* potentia Σ) VZΓ Λ^{-O}Σ | potentialitas Λ^{G} 5 Ita] *add.* enim P *add.* est Λ^{G} | Ita respondeo] Ista (*add.* est D) responsio DVΓ^{D}Σ^{Q} | respondendo Z | istud] illud CPMIΛ^{YGO} aliud Λ^{H} | adduci] induci A reduci Γ^{N} 5-6 conclusionem] rationem Φρ 6 scilicet *om.* CPMSRI*VΓ | minori] maiori (*pon.* minori Λ^{O2}) Λ^{GO} | rationis primae] p. r. I^{2}VZΓΛΣ 8 et naturali] vel generali Λ^{H} *om.* Λ^{O*}Σ | respondeo = ADV 9 sed^{1} = AD licet *rell. edd.* 9-10 supernaturaliter] generaliter Z 10 ratio] responsio Λ^{G} | desiderio] fine Λ^{H} | quam] quod DΓ^{DL} 12 illud *om.* DVZΓ | quod scilicet] s. q. DIVZΓΛ^{YG}Σ | scilicet *om.* CPMSRI*Λ^{H} 13 cognoscatur Σ 14 et hoc *om.* Σ | entis *om.* Σ 15 et^{2} *om.* P* | quod hoc = ADM hoc (sic υ) quod Γ^{2} *rell.* (in *ras.* R^{2}) *edd.* | Avicenna = A Avicenna, non concludit (concl.) convenit Λ^{GO*} arguit Σ) *rell. edd.* 16 Miscuit enim] Et miscuit Λ^{HGO} | suam — secta *om.* I^{2}Λ^{YEHG*O*}Σ | secta *om.* Γ^{BD*} 17-18 Vel — naturam = DP^{2}M^{2}R^{2}I(*om.* I^{3})VΓΛ^{O2}ρ Vel aliter dicendum quod, ut haberi potest a Philosopho V Metaphysicae, potestas dicitur de potentia activa, possibilitas de potentia passiva, potentia de utraque sive analogice sive aequivoce; vult igitur dicere Augustinus quod in natura hominum est possibilitas ad recipiendum fidem, licet non possit reduci ad actum per agens naturale (¶ *text. sign.* Extra) I^{3}; ¶ *text.* Vel vult (17) — naturam (18) *sign.*: *litteris a-b* V^{2}(*text. et mg.*) Aliter D^{2} 17 vult] ut I* | quod] quia Γ^{N} 18 reduci] deduci Λ^{O2} | per naturam *om.* I*

T [1] Cf. supra n. 19-20. [2] Cf. supra n. 14-15. [3] Cf. supra n. 22. [4] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 13 q. 2 in corp. (I f. 91T-X); a. 8 q. 2 in corp. (f. 64H). [5] Cf. supra n. 23. [6] Cf. supra n. 24. [7] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 21 q. 3 in corp. (f. 126D-E); q. 2 ad 3 (f. 124P); a. 19 q. 1 ad 3 et 4 (f. 115K-116L); a. 7 q. 6 ad 2 (f. 56R-S); q. 2 ad 2 (f. 118F); a. 26 q. 2 ad 1 (f. 159T). – Cf. infra n. 92. [8] Cf. ib. a. 35 q. 4 in corp. (f. 224O-225Q) et ARISTOT., *Metaph.* V t. 17 (Δ c. 12, 1019*a* 15-1020*a* 6), pro lec. var. ad lin. 17-18.

meti – philosophicis, et quaedam dixit ut philosophica et ratione probata, alia ut consona sectae suae: unde expresse ponit libro IX *Metaphysicae* cap. 7[a] animam separatam cognoscere substantiam immaterialem in se, et ideo sub obiecto primo intellectus habuit ponere substantiam immaterialem contineri[1]. Non sic Aristoteles; sed secundum ipsum, primum obiectum intellectus nostri est vel videtur esse quiditas sensibilis, et hoc vel in se sensibilis vel in suo inferiori; et haec est quiditas abstrahibilis a sensibilibus[b].

34 Quod autem dicitur in confirmatione illius rationis de Augustino[2], respondeo: dico quod dictum Augustini debet intelligi de actu primo, sufficiente omnino ex se respectu actus secundi, sed tamen nunc impedito; propter quod impedimentum [13]

---

[a] *Loco IX et 7 a Duns Scoto relinquitur spatium vacuum.*

[b] *Sequitur textus interpolatus:* Sed si ad hoc opponitur quod si quiditas materialis sit primum et adaequatum obiectum potentiae intellectivae quod intellectus intelligere non poterit aliquid de substantiis separatis, quia obiectum adaequatum vel virtualiter vel formaliter includit omne illud in quod potest potentia ferri – sed quiditas materialis nec virtualiter nec formaliter continet substantias separatas, ergo etc. – dico quod assumptum non est verum, quia quinque sensibilia communia, puta numerus, figura, etc., sentiuntur a sensu visus per se, quae nec formaliter nec virtualiter continentur sub colore vel luce[3]; sufficit enim aliqua continentia concomitantiae.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$Xρτπγβμυ)

1 philosophicis] philosophis Σ^{U} philosophi $R^{2}I^{*}$ | et^{2} *om.* SR$\Gamma^{D2}\Lambda^{E}$ | ratione] recte P iam Σ 2 alia] aliqua Σ *add.* vero I *add.* autem Σ | expresse] *add.* prius D | ponit] dicit *post* Metaphysicae (3) D | libro *om.* Λ^{YEG*O*} 3 IX] III CPMSIΛ^{H2}(*in ras.*)$^{O2}\Sigma$, I Λ^{E} *spat. vac.* A *om.* $\Lambda^{G*O'}$ | Metaphysicae] *om.* Λ^{G*O*} *add.* suae Λ^{O2} | cap. 7] *om.* DCPMSRI′VZΓ$\Lambda^{-Y}\Sigma$ cap. 8 I^{2} | 7] 9 Λ^{H} *spat. vac.* AΛ^{Y} | animam separatam cognoscere] quod anima separata cognoscit Σ 4-5 in se — immaterialem *om.* $M^{*}\Sigma^{U*}$ 7 est vel videtur esse = A est DCMRI′τ videtur esse I^{2} *rell.* ρπγβμυ ⟦esse *post* quiditas Λ^{H} videtur *post* ipsum (6) PSVZΓΛ videtur esse *post* ipsum (6) ρπγβμυ esse *post* intellectus (6) Λ^{E}⟧ | $sensibilis^{2}$ *om.* DMSR$I^{*}\Gamma^{BD*}\Lambda^{E2}\Sigma$ 8 et = ADΛ^{H} | haec] hoc MSI^{*}VZ$\Gamma^{N}\Lambda^{YE}\Sigma$ 9 dicitur = AD additur CM^{2}SRI′VZΓΛΣρπγβμυ adducitur PI^{2}τ | confirmationem CPMSRIΛ^{E} | illius rationis *om.* Σ 9-10 de Augustino] *post* dicitur (9) VZΓ$\Lambda^{-G}\Sigma$ *ante* dicitur (9) Λ^{G} 10 respondeo *om.* Σ | dico *om.* I^{2}VZΓΛ | quod *om.* VZ$\Gamma^{BD*LN}\Lambda^{YEH}$ 11 omnino *om.* CMRI^{*} 11-12 respectu actus secundi] ad actum secundum I^{2}VZΓΛΣ 12 nunc] nec R non Γ^{D} minime Λ^{G} nunc vel non D | impedimentum] impeditur $\Gamma^{L}\Sigma$ 13] *cf. ad* 3 14-22 Sed si — concomitantiae = D$P^{2}M^{2}R^{2}$IVΓ$\Lambda^{O2}\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}$μυ; ¶ *text. sign.*: Extra, non Duns hic R^{2} Non (*om.* X^{3}) est in Scoto X^{2} Extra $D^{1}I^{2}\Gamma^{B1D1}$ Additio P^{2}υ Vacat I^{2} *litteris* a-b V^{2}(*text. et mg.*) *lin. anfractuosa* μ; *lectiones variantes vide in append.* B

F 3 AVICENNA, *Metaph.* IX c. 7 (107*ra*). 5-6 ARISTOT., *De an.* III t. 26 (Γ c. 6, 430*b* 27-29); t. 30 (c. 7, 431*a* 14-17); t. 32 (431*b* 2); t. 39 (c. 8, 432*a* 8-9).

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 22 q. 5 in corp. (I f. 134B-135F). [2] Cf. supra n. 25. [3] Cf. ARISTOT., *De an.* II t. 64 (B c. 6, 418*a* 17-20).

actus secundus non elicitur nunc ex primo actu. De hoc amplius infra[1].

Si obiciatur contra istud quod homo in statu naturae institutae potuit cognoscere naturam suam, ergo et finem naturae, ex deductione primae rationis[2]; ergo illa cognitio non est supernaturalis. 35

Item, contra responsionem[3] ad ultimam rationem: si ideo non cognoscitur quid sit obiectum primum intellectus, quia non cognoscitur intellectus sub omni ratione propria sub qua respicit tale obiectum, igitur non potest cognosci de quocumque quod ipsum sit intelligibile, quia non cognoscitur potentia sub omni ratione propria sub qua respicit quodcumque ut obiectum intelligibile. 36

Respondeo: ad primum[4] requireret dici, qualis fuit cognitio hominis instituti, quod usque alias differatur[5]. Saltem tamen respectu viatoris pro statu isto est dicta cognitio supernaturalis, quia facultatem eius naturalem excedens; naturalem, dico, secundum statum naturae lapsae. 37

Ad secundum[6] concedo quod non habetur modo cognitio de anima vel aliqua eius potentia ita distincta quod ex ipsa possit cognosci quod aliquod obiectum intelligibile sibi correspondeat; sed ex ipso actu quem experimur concludimus potentiam et natu- 38

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$). *Partim destr. in* A; *vide append.* B

1 elicitur nunc] est nunc elicitus V | actu *om.* $I^2\Lambda^{YEHO*}\Sigma$ 3 obicitur VZ$\Gamma\Lambda^H$ | istud] illud DCPMΣ^{Q2} istam V ista IZ$\Gamma\Lambda\Sigma^U$ illa $\Sigma^{Q'}$ | quod *om.* $I^2Z\Gamma^{LN}\Lambda^{-G}\Sigma^{Q\dagger U}$ | naturae] innocentiae vel naturae $I^*\gamma$ 4 potest DVZΓ^{BDN*} | naturam] animam Φ | et *om.* $\Lambda^{YEHG*O*}\Sigma$ 4-5 inductione Λ^H 5 illa] ista D talis Σ *om.* Λ^{YE*HO*} 6 si] *add.* enim Σ 7-8 quia — intellectus] *om.* $M'\Sigma$ eo quod non cognoscitur intellectus M^4 8 intellectus] potentia R^2(*in ras.*)V *om.* Λ^E | omni] illa RV | omni ratione propria] r. p. o. Λ^{-H} p. r. o. $\Lambda^H\Sigma$ | propria *om.* RV | sub qua respicit *om.* M^* | qua] *add.* ratione Λ^Y 10-12 quia — Respondeo *om.* D^* 10 omni = AD^2RV illa (ista $\Lambda^{HO}\tau$) *rell. edd.* 11 propria = AD^2R(*om.* R^2) | quodcumque] *om.* Z *add.* instans P | ut *om.* SZ$\Gamma^{D*}\Lambda^E\Sigma$ 12 Respondeo *om.* Σ | primum] *add.* quod illud (istud I^2) $I^2\Lambda^H$ | requireret] requiret V requirit Λ^H requirem Λ^{E*} requireretur $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ requiretur Γ^D inquirere R^* oporteret Σ | dici] debet R^* 12-13 hominis] *add.* in statu naturae Σ^Q 13 usque] usque ad Σ^Q | tamen *om.* $RI^2VZ\Gamma\Lambda\Sigma$ 14 est dicta cognitio] talis cognitio est Σ | quia] et D 14-15 facultatem] *add.* istam Λ^O 15-16 excedens — lapsae] secundum statum naturae lapsae excedit Σ 15 naturalem, dico] quod dicitur $\Phi\rho$ 16 lapsum D 18 vel] et CPM^* | vel — distincta] secundum aliquam eius potentiam ita distinctam Λ^H | ipsa] potentia V | posset DVZ$\Gamma\Sigma$ 19 aliquod obiectum intelligibile] tale ob. int. R^2V aliq. tale ob. int. $I\Gamma^{-N}$ aliq. ob. tale int. Γ^N aliq. ob. tale $\Lambda^{YEHO'}$ aliq. tale ob. Σ aliq. ob. int. tale $PS\Lambda^{GO2}$ 20 potentiam] *praem.* illam Σ *add.* illam Λ^O

T [1] Cf. Duns Scotus, *Ordinatio* I d. 3 pars 1 q. 3 n. [24-25]. [2] Cf. supra n. 19. [3] Cf. supra n. 33. [4] Cf. supra n. 35. [5] Cf. Duns Scotus, *Ordinatio* IV d. 1 pars 2 q. 2 n. [7]. [6] Cf. supra n. 36.

ram cuius est ille actus illud respicere pro obiecto quod percipimus attingi per actum, ita quod obiectum potentiae non concludimus ex cognitione potentiae in se sed actus quem experimur. Sed de obiecto supernaturali neutram cognitionem possumus habere; et ideo ibi deficit utraque via cognoscendi finem proprium illius naturae.

39 Ad argumentum[1] contra secundam rationem patet, quia supponit quoddam[2] iam negatum[3]. – Ad confirmationem[4] illius rationis dico quod quando finis sequitur naturaliter ea quae sunt ad finem et naturaliter praeexigit illa, tunc ex fine possunt concludi ea quae sunt ad finem; hic autem non est consecutio naturalis, sed tantum acceptatio voluntatis divinae, compensantis ista merita tamquam digna fine tali.

40 ⌊Tertia ratio principalis⌋ – Item[a] tertio arguitur contra opinionem philosophorum principaliter. [14] VI *Metaphysicae*: cognitio substantiarum separatarum est nobilissima, quia circa nobilissimum genus[5]; igitur cognitio eorum quae sunt propria eis est maxime nobilis et necessaria, nam illa propria eis sunt perfectiora cognoscibilia quam illa in quibus conveniunt cum sensibilibus. Sed illa propria non possumus cognoscere ex puris naturalibus tantum. Primo, quia si in aliqua scientia modo possibili inveniri traderentur

---

[a] *Textus a Duns Scoto signatur littera:* g^{6}.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$). *Partim destr. in* A; *vide append.* B

1 ille] iste VZ$\Gamma^{D'LN}\Lambda^{HG}$ ipse Γ^{B} talis Γ^{D2} *om.* D | illud respicere pro obiecto] r. p. o. i. Σ 3 in se] ex se PI *om.* Z$\Lambda^{YEHG+O*}\Sigma$ | sed[1]] *add.* ex cognitione R$^{2}\Gamma^{L2}\Lambda^{G}\Phi\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 4 obiecto] *praem.* aliquo Λ^{E} | et *om.* VZ$\Gamma\Lambda^{YEHG*O}\Sigma$ 5 ideo] ita I *om.* MSR | ibi *om.* IV Σ^{U} 7 quia] quod CPMRIV$\Gamma^{N}\Lambda^{E}\Sigma$ 7-8 supponitur $\Lambda^{H}\Sigma^{Q*}\Phi$ 8 quoddam] quiddam SI$^{*}\Lambda^{YE}$ unum Σ 11 naturalis *om.* MI* 12 ista] illa CPM$\Lambda^{G}\Sigma^{Q}$ 13 fine tali] t. f. DIV Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ t. praemio (*add. vel* Λ^{O2}) f. Λ^{O} *add.* et tali praemio γ 14 Item] Praeterea Σ | arguit Z arguo IΛ^{E} 14-15 contra opinionem philosophorum principaliter] pr. c. o. ph. I^{2}VZ$\Gamma\Lambda\Sigma$ 15 principaliter *om.* MR 17 igitur] sicut P *add.* et CPM^{1}VΓ^{BD} 18 necessaria] *add.* nobis Λ^{G} | illa] ibi Γ^{LN} 18-19 cognoscibilia *om.* Z$\Lambda^{YEHO*}\Sigma$ 19 quam illa] illis Λ^{E} | sensibus M*R 20 illa] ista DSRVZ$\Gamma\Lambda^{-Y}\Sigma^{U}$ illi I | tantum] tum MSR^{2}V Γ^{BD*LN} *om.* CPIZ$\Lambda\Sigma$ 21 Primo] Probatio D^{2}(*in ras.*)P Probo I^{2}(*in ras.*)$\Lambda^{O2}\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ *om.* MSR VΓ^{BD*LN} *add.* tum Λ^{O2} | scientia] *add.* naturali I^{2} *add.* naturaliter SZ$\Lambda\Sigma$ *add.* de hoc naturali-

F 15 ARISTOT., *Metaph.* VI t. 2 (E c. 1, 1026*a* 21-23): « honorabilissimam scientiam oportet circa honorabilissimum genus esse; ergo theoricae aliis scientiis desiderabiliores sunt; haec autem [id est theologia] de theoricis ».

T [1] Cf. supra n. 26. [2] Cf. supra n. 19. [3] Cf. supra n. 28-29. [4] Cf. supra n. 27. [5] Cf. etiam HENRICUS GAND., *Summa* a. 7 q. 3 in corp. (I f. 50E). [6] Cf. supra p. 2, 16-3, 19.

talia propria, hoc esset in metaphysica; sed ipsa non est possibilis a nobis naturaliter haberi de propriis passionibus istarum substantiarum separatarum, ut patet[a]. Et hoc est quod dicit Philosophus I *Metaphysicae*, quod oportet sapientem omnia cognoscere aliqualiter, et non in particulari; et subdit: « Qui enim novit universalia, novit aliqualiter omnia subiecta ». 'Sapientem' vocat ibi metaphysicum, sicut metaphysicam vocat ibi 'sapientiam'[1].

Secundo probo idem, quia non cognoscuntur ista propria co- 41
gnitione propter quid nisi cognita sint propria subiecta, quae sola includunt talia propter quid; sed propria subiecta eorum non sunt a nobis naturaliter cognoscibilia; ergo etc.

Nec cognoscimus ista eorum propria demonstratione quia et ex effectibus. Quod probatur: nam effectus vel relinquunt intel-

---

[a] *Sequitur textus a Duns Scoto cancellatus:* quia ista non includuntur virtualiter in primo subiecto metaphysicae, scilicet ente.

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

ter Φ | modo possibili inveniri] possibili inveniri DI^{2}Σ *om.* CPMRI'VΓ | traderentur] *add.* aliqua I 21-*p.* 23, 1 traderentur talia propria] tal. p. tr. VZΓΛ^{O} 22 g = [A^{1}] (*cf. p.* 50, 5)

1 talia propria *om.* Λ^{YEHGO*}Σ | in *om.* Σ 2 a nobis] nobis (*ante* possibilis, 1 Λ^{H}Σ^{U}) I^{2}ΛΣ | naturaliter haberi] h. n. Σ | istarum] illarum Λ^{Y}Σ^{Q} ipsarum CPMSRI 3 separatarum *om.* Γ^{B}Λ^{YEHGO*}Σ | ut] *add.* satis PI^{2}VZΓΛΣ | Et *om.* Λ^{-E} | hoc est] haec sunt Λ^{H} *add.* etiam Λ^{Y} 4 omnia *om.* Λ^{E*}Σ 5 aliqualiter] universaliter R *praem.* universaliter P *add.* scilicet in universali τπγβμυ 6 novit] *add.* et ponit Λ^{H} | subiecta] contenta R | Sapientem] *praem.* Ideo R 7 ibi^{1}] *om.* VZΓΛ$^{YEHG/O}$Σ etiam Λ^{G2} | metaphysicam ... sapientiam] sapientiam ... metaphysicam Λ*DRI* | metaphysicam] *add.* esse I^{2}Λ^{G} | metaphysicam vocat ibi] m. i. v. Λ^{E} i. v. m. CPMS | vocat] probat (*ante* metaph. I^{2}Λ^{G}) I^{2}VZΓΛ^{-E}Σ vocat vel probat A notat D | ibi^{2}] *post* sicut (*rep. suo loco* D*) DRIΛ^{G} *om.* Γ^{D} | sapientiam] *praem.* esse VZΓΛ^{-E}Σ 8 idem] ratione Φρπγβμυ *om.* P | quia] quod Λ^{-Y}Σ | non cognoscuntur ista propria] i. p. n. c. Σ | ista] illa CPMSΣ^{Q} *om.* Λ^{H} | ista propria] talia Φρπγβμυ 9 cognita sint = AD cognoscantur *rell. edd.* | propria] eorum Σ *om.* Λ^{YH} | subiecta] *add.* eorum V | sola] subiecta Γ^{D}Φρπγβμυ 10 propria *om.* AD 11 a nobis] nobis SR *om.* MΛ^{Y} | etc. *om.* Σ 12 cognoscuntur I^{2}Z Γ^{LN}Λ^{YEHGO*}Σ | ista] illa (*post* propria Σ) DCPMSΣ | eorum *om.* VΣ | eorum propria] p. e. (*e. post* demonstr. M*) CPMSRIZΓΛ | demonstratione] *in corr.* D^{2} deductione M | et] vel Λ^{GO} *om.* DR^{2} 13 nam] quia Σ *add.* et Λ^{H} | effectus] *add.* ita M | relinquet D 13-*p.* 24, 1 intellectum] effectum M*Γ^{D*L} 14-15 quia — ente = ADCPMSRIVZΓ^{B2DN}Λ^{Y2EHGO}Σ *et plurimi cum edd.*; ¶ *text. sign.*: Duns vacat A^{1} Videtur esse contra te ipsum. Duns vacat D^{2} Vacat in Duns R^{2} Vacat P^{2}V^{1} Fuit in vacat Λ^{Y2} 14 ista] illa CPMSIVZΓ^{B2DN}Λ^{E}Σ *edd.* | includitur RΛ^{E} 14-15 virtualiter *post* subiecto (15) Σ^{Q} 15 primo subiecto] s. p. Λ^{G} principio aliquo Λ^{H} | primo subiecto metaphysicae] s. m. p. Γ^{D*} | subiecto] obiecto DZΛ^{EO}Σ | scilicet] sive S | ente] *praem.* in Γ^{N}Λ^{Y2EHGO}Σ

F 3-4 ARISTOT., *Metaph.* I [c. 2] (A c. 2, 982*a* 8-10). 5-6 Ibidem (lin. 21-23). 6-7 Ibidem (lin. 10-14. 14-17).

T [1] Cf. HENRICUS Gand., *Summa* a. 3 q. 3 in corp. (I f. 29L); a. 7 q. 3 arg. 4 (f. 49A).

lectum dubium quoad ista propria, vel abducunt illum in errorem. Quod apparet de proprietatibus primae substantiae immaterialis in se; proprietas enim eius est quod sit communicabilis tribus; sed effectus non ostendunt istam proprietatem, quia non sunt ab ipso in quantum trino. Et si ab effectibus arguatur ad causam, magis deducunt in oppositum et in errorem, quia in nullo effectu invenitur una natura nisi in uno supposito[1]. Proprietas etiam istius naturae ad extra est contingenter causare; et ad oppositum huius magis effectus ducunt, in errorem, sicut patet per opinionem philosophorum, ponentium primum necessario causare quidquid causat[a]. De proprietatibus etiam aliarum substantiarum patet idem, quia

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* Diceret philosophus ad istam rationem quod illud quod est impossibile a nobis cognosci, non est necessarium a nobis cognosci; sed impossibile est a nobis aliquam cognitionem haberi de propriis substantiarum separatarum, sive per naturam sive per infusionem, nisi sicut modo habetur – et ideo non est necessarium scientiam infundi ad cognitionem propriorum substantiarum separatarum[2].

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}Xρτπγβμυ)

1 ista] illa DCPMSRIΛ^{YEG}Σ | propria = ADR | adducunt D′Γ^{BD*L}Φ *edd.* adducit D^{2} inducunt R^{2}(*in corr.*)Λ^{E}Σ subducunt CPM | illum *om.* ΛΣ 3 enim *om.* Λ^{YH} | eius = AD eius naturae V naturae eius *rell. edd.* | communicabilis] communicata Φ | sed] et Λ^{E}Σ *om.* Λ^{YHG2O*} 4 ostendunt] ostendit R dicunt D | istam] illam CPMΣ^{Q} hanc Γ^{N2} *om.* Γ$^{N′}$ | ipso] *add.* Deo I^{2} 5 in quantum] tamquam Σ | trinus Λ^{GO} | arguitur VZΓΣ 6 deducuntur V ducunt Λ^{EG} 6-7 inveniretur Λ^{G} invenietur Λ^{O} 7 natura] *add.* in tribus suppositis Λ^{EO2}Σ | nisi] nihil vel nisi Λ^{E*} sed tantum Σ | supposito] *om.* Γ$^{L\pm}$Σ *add.* et non in tribus suppositis I* | etiam] autem VΓ^{D*L}Λ^{E}Σ *om.* M*Γ$^{N\pm}$ | istius] unius M′ illius M^{2}Γ^{D}Λ^{-O}Σ 8 contingenter causare] caus. cont. Σ 9 effectus ducunt] d. (ducant C deducunt R^{2}VΓ^{N}Λ^{GO}) e. CPMSRIVZΓΛΣ | in] *praem.* et Γ^{D2}Λ^{G} 10 necessarium V | quidquid causat *om.* ZΛ^{YEHGO*}Σ 11-*p.* 25, 1 De — sempiternitatem *om.* D* 11 substantiarum] *add.* separatarum Γ^{BDN2} 12-17 Diceret — separatarum = DP^{2}M^{2}IVΓΛ^{O2}X^{2} *et pauci* ⟦*post* absurda (*p.* 25, 6) P^{2}(*videtur restituisse* P^{3}) *post* hoc sic (*p.* 25, 10) Γ^{L} *post* imperfecto (*p.* 30, 3) VΓ^{-L}⟧; ¶ *text. sign.*: Non (*om.* X^{3}) est in Scoto X^{2} Extra D^{2}M^{2}R^{2}I^{2}(*text. et mg.*)Γ^{B2D1N2} Additio P^{2} *litteris* a-b V^{2}(*text. et mg.*) 12 Diceret] *add.* tamen Γ^{D2} | istam] illam DΛ^{O2} 13 est impossibile] i. e. DP^{2} | a nobis^{2} *om.* DM^{2} 14 a nobis aliquam] aliquam nobis D | cognitionem] notitiam *post* haberi P^{2} *om.* Γ^{L*} | habere DΛ^{O2} | de *om.* Λ^{O2}(*rest.* Λ^{O3}) | propriis] proprietatibus P^{2}M^{2} *add.* subiectis Γ^{L2} 15 separatarum *om.* D 16 habemus DI | et] *add.* hoc scientifice D 16-17 infundi — propriorum] talem propriorum infundi D | propriarum Γ^{L} propriam P^{2}VΓ^{-L} 17 substantiarum separatarum] de substantiis sempiternitatem (semp.] separatis D^{2}) D

F 9-10 Cf. supra ad p. 13, 1-2. 11-*p.* 25, 6 Cf. ARISTOT., *Metaph.* XII t. 42-50 (Λ c. 8, 1073*a* 14-1074*b* 14); AVERROES, in h. l.; *Epitome in libros metaph.* tr. 4 (ed. IUNTINA VIII f. 386M-392B); AVICENNA, *Metaph.* IX c. 2 (103*rb*-103*va*); c. 3 (104*rb*); c. 4 (104*vb*-105*rb*); *Metaph. compendium* I pars 4 tr. 1 c. 1. et tr. 2 c. 1 (ed. CARAME 169-172. 192-196).

T [1] Cf. BONAV., *Sent.* I d. 3 q. 4 arg. 2 in opp. (I 76*a*). [2] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 8 q. 2 arg. 1 (I f. 64F).

effectus magis ducunt in sempiternitatem et necessitatem earum quam in contingentiam et novitatem, secundum e o s[1]. Similiter videntur etiam philosophi ex motibus concludere quod numerus illarum substantiarum separatarum sit secundum numerum motuum caelestium[2]. Similiter quod istae substantiae sunt naturaliter beatae et impeccabiles. Quae omnia sunt absurda[a].

[15] ⌊Instantia contra tertiam rationem principalem⌋ – Contra istam ratio- 42
nem arguo quod quaecumque necessaria de substantiis separatis cognoscantur a nobis nunc per fidem sive per communem revelationem, possint cognosci cognitione naturali. Et hoc sic[b]: quorum necessariorum cognoscimus terminos naturaliter, et illa possumus naturaliter comprehendere; sed omnium necessariorum revelatorum terminos naturaliter cognoscimus; ergo etc.[3]

Probatio maioris: illa necessaria aut sunt mediata, aut imme- 43
diata; si immediata, ergo cognoscuntur cognitis terminis, I *Poste-*

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* Item ex motu caeli contingit angelos movere perpetuo[4], nec caelum possit esse maius, propter laborem angeli moventis – ut si apponatur una stella, non posset movere, etc.[5]

[b] *Textus a Duns Scoto signatur littera:* e[6].

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDIN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 sempiternitatem] *add.* et aeternitatem ρπγβμυ | eorum CPSR*VΓ^{LN} 2 contingentiam et novitatem] n. et c. Σ | secundum eos *om.* I²$\Lambda^{YEHO2}\Sigma$ 3-4 videntur — numerum *om.* D* 3 videntur etiam philosophi] e. v. ph. I, ph. v. Σ | etiam] illud Λ^{H} *om.* D²CPSVZΓ $\Lambda^{-H}\Sigma$ | philosophi *om.* MR* | ex motibus concludere] c. ex m. $\Lambda^{EHG}\Sigma$ 4 sit] fit Λ^{H} 5 istae] illae CPMIVZΓ$\Lambda^{E}\Sigma$ | sunt] sint R$\Lambda^{O}\Sigma$ *add.* bonae et necessariae Λ^{G} 6 beatae] verae D | beatae et *om.* Λ^{H} | et impeccabiles] et necessariae MSR*I′ *praem.* et necessariae τ *om.* I² *add.* et necessariae (*add.* ultra sicut philosophi posuerunt P²γ) CPγ *add.* sicut philosophi posuerunt R²VZΓΛΣ | sunt] videntur Γ^{BD} 7-8 istam rationem] r. i. Σ 8 arguo] arguo (arguitur $\Lambda^{GO}\Sigma^{Q}$) et (et *om.* Λ^{YGO}) probo CPSVZΓΛΣ *add.* et probo R²I² *add.* sic D | separatis] *add.* quae CP 9 cognoscuntur PRVZ$\Gamma^{B}\Lambda^{YH}\Sigma$ | a nobis nunc] nunc a n. Σ | sive] vel Σ | per *om.* V $\Gamma^{D*}\Sigma$ | communem] omnem Λ^{H} spiritualem Λ^{G} specialem Γ^{D2}(*in ras.*)Λ^{O} communem vel specialem γ 10 possint] possunt RVZ$\Gamma^{-B}\Lambda\Sigma$ possent P *praem.* cumque S′ *praem.* qualitercumque S² *add.* nunc (*post* cognosci Λ^{H}) V*Λ^{H*GO} | cognosci] *add.* a nobis PI²Λ^{O2} | quorum = ADM′R′I′ quorumcumque M²R²I² *rell. edd.* 11 necessariorum] *add.* revelatorum Φρπγβμυ *add.* complexorum Λ^{O2} | cognoscimus terminos naturaliter] t. n. c. VZΓ | terminos] vel terminos vel rationes Λ^{H} | et *om.* CPMVZΓΛ^{E*} 11-12 et — naturaliter *om.* Σ^{U2} 13 terminos] rationes Λ^{H} | ergo] quare Λ^{E} | etc. *om.* Σ 14 illa] *praem.* nam Λ^{GO} 15 ergo] *om.* CP*MR *add.* ea Λ^{GO} | cognoscuntur] cognoscimus Λ^{GO} cognoscitur D 16-18 Item — movere, etc. = Λ^{O2} 19 e = A¹Γ^{BIL2}

F *15-p.* 26, *1* ARISTOT., *Anal. post.* I c. 3 [t. 6] (A c. 3, 72*b* 23-25).

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 25 q. 3 in corp. (I f. 154H). [2] Cf. ib. (f. 154H-I). [3] Cf. ib. a. 13 q. 3 arg. 2 (f. 91A). [4] Cf. supra p. 24, 11-25, 6. [5] Cf. ARISTOT., *De caelo* II t. 3 (B c. 1, 284*a* 14-18); t. 71 (c. 12, 293*a* 9-10). – Cf. DUNS SCOTUS, *Lectura* prol. n. 15. [6] Cf. supra p. 2, 16-3, 19.

riorum; si mediata, ergo cum possumus cognoscere extrema, possumus concipere medium inter illa. Et coniungendo illud medium cum utroque extremo, aut habentur praemissae mediatae, aut immediatae; si immediatae, idem quod prius; si mediatae, procedetur cognoscendo medium inter extrema et coniungendo cum extremis, quousque veniamus ad immediata. Ergo tandem deveniemus ad necessaria immediata, quae intelligimus ex terminis, ex quibus sequuntur omnia necessaria mediata; ergo illa mediata per immediata scire poterimus naturaliter[1].

44 Probatio minoris principalis, quia habens fidem et non habens contradicentes sibi invicem, non contradicunt de nominibus tantum sed de conceptibus, sicut patet cum philosophus et theologus contradicunt sibi invicem de ista 'Deus est trinus', ubi non tantum idem nomen sed eundem conceptum unus negat et alius affirmat; igitur omnem conceptum simplicem quem habet ille habet iste[2].

45 ⌊Responsio ad instantiam⌋ – Ad istud respondeo. De substantiis separatis sunt aliquae veritates immediatae. Accipio tunc aliquam [16] veritatem talem primam et immediatam, et sit *a*. In illa inclu-

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FF}$ρτπγβμυ)

1 possimus $\Gamma^{D}\Lambda^{Y}\Sigma$ 1-2 cognoscere — possumus *om.* Σ^{U} 2 concipere] cognoscere (*add.* vel concipere Λ^{O2}) I$\Gamma^{BD}\Lambda^{EO}$ vel cognoscere concipere P′ concipere vel cognoscere P^{2} cognoscere vel concipere Λ^{H} contingere Z | inter] *add.* necessaria Λ^{GO} | illa] ista DCPM$\Lambda^{O}\Sigma^{U}$ extrema Λ^{Y} | illud *om.* $\Lambda^{G\ddagger O}$ | illud medium] m. i. Σ 3 utroque extremo] e. u. CPMΛ^{GO} | mediatae aut *om.* $\Lambda^{O\ddagger}\Sigma$ 3-4 mediatae, aut immediatae] i. aut m. CPMIVZΓΛ 4 si[1]] et sic Σ | immediatae] mediatae Z *om.* Σ | prius] *add.* sequitur R | si mediatae] aut mediatae, et tunc Σ 4-5 procedetur] proceditur CPMRIVΓΛ^{YE} procederetur Λ^{H} procedemus Φρπγβμυ procedere ZΛ^{O} *add.* ulterius Σ 5 cognoscendo — et *om.* P | cognoscendo] concipiendo ΣΦ *edd.* coniungendo CMSRIV$\Gamma^{BD}\Lambda^{-Y}$ 6 veniamus] remaneamus vel veniamus Γ^{B*D*} inveniamus Λ^{E*} veniemus MSI* 6-7 Ergo — immediata *om.* $\Lambda^{G\ddagger O\ddagger}$ | tandem deveniemus] d. t. Σ | deveniemus] deveniremus Γ^{BD*} inveniemus $\Lambda^{E\prime}$ veniemus CP$\Gamma^{N}\Lambda^{YE2G\ddagger O\ddagger}$ veniremus V 7 necessaria] extrema R 7-8 quae — mediata[1] *om.* Λ^{B} 7 intelligemus DS$R^{2}I^{2}$VZ$\Gamma^{L}\Lambda^{YO}\Sigma$ intelleximus CP′MR′ intelliges Λ^{H} | terminis] extremis $\Lambda^{G}\Sigma$ 8 mediata[1]] immediata PΓ^{B*D*} *om.* Λ^{G} | illa] ista CPSRVΓ$\Lambda^{H}\Sigma$ 8-9 per immediata *post* naturaliter (9) Σ 9 scire poterimus] p. s. Σ 10 Probatio minoris principalis] Probo minorem principalem Λ^{H} 11 contradicunt] contendunt ρπγβμυ 11-12 tantum *om.* $\Lambda^{YEHG\ddagger O}\Sigma$ 12 sicut] ut Σ sed A | patet *om.* ZΓΛΣ 12-13 cum — invicem *om.* Σ 12 philosophus et theologus] th. et ph. CPMSRI 13 sibi invicem *om.* V$\Gamma^{BD\ddagger LN}\Lambda^{YEHG\ddagger O}$ | trinus] *add.* et unus CPMIΛ^{O2} | ubi] philosophus et theologus Σ et Λ^{E} | non] *om.* $\Lambda^{Y\ddagger}$ *add.* est Z$\Gamma^{B*DLN*}\Lambda^{O2}$ 15 omnem] communem MS*R eundem Λ^{H} | quem] *add.* habet iste A⁺ | ille habet iste] iste h. il. (h. il. *om.* $D^{\ddagger}$) DVZΓ$\Lambda^{YHG*}\Sigma$ | habet iste *ante* quem CPMSRI 16 istud] illud DCZΛΣ 17 tunc] igitur Σ tamenΛ^{G2} *om.* $\Gamma^{BD*}\Lambda^{YEHG\prime O*}$ 18 veritatem talem *om.* Σ | et[1] *om.* PΣ | et[2] *om.* DVΛ^{YEHGO*} | a *om.* I⁺$\Gamma^{B\ddagger}\Lambda^{E*}$ 18-*p.* 27, 1 includuntur] *in ras.* Λ^{O2} concluduntur ZΛ^{H2G}

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Quodl.* VIII q. 14 in corp. (f. 325K). [2] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 13 q. 3 ad 3 (I f. 92L).

duntur multae veritates mediatae, puta omnes quae enuntiant particulariter communia ad praedicatum de communibus ad subiectum; dicantur *b*, *c*. Ista vera mediata non habent evidentiam nisi ex aliquo immediato. Igitur non sunt natae sciri nisi ex isto immediato intellecto. Si igitur aliquis intellectus possit intelligere terminos *b* et componere eos ad invicem, non autem possit intelligere terminos *a* nec per consequens ipsum *a*, *b* erit intellectui suo propositio neutra, quia nec nota ex se nec ex immediata, quia illa, per positum, non est nota. Ita est de nobis, quia conceptus quosdam communes habemus de substantiis materialibus et immaterialibus, et illos possumus ad invicem componere; sed istae complexiones non habent evidentiam nisi ex veris immediatis quae sunt de illis quiditatibus sub ratione earum propria et speciali, sub qua ratione non concipimus illas quiditates, et ideo nec scimus illas veritates generales de conceptibus generalibus.

Exemplum: si impossibile esset alicui concipere triangulum 46
sub propria ratione, posset tamen abstrahere a quadrangulo rationem figurae et eam concipere, impossibile esset etiam sibi con-

---

$ADCPMSRIVZ\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 quae enuntiant *om.* Λ^{G*O*} 1-2 quae enuntiant particulariter] particulariter enuntiantes $Z\Lambda^{EH}\Sigma$ 2 ad[1] *om.* Λ^{HGO} | praedicatum] praedicata $\Lambda\Sigma$ *add.* vel praedicata P^2 2-3 de — subiectum] de quibus substantiis Λ^{O*} 2 communibus] *in ras.* I^2 quibus Λ^{HG*O*} quibuscumque *in ras.* Λ^{G2} 2-3 ad subiectum] substantiis $\Lambda^{G/O*}$ subiectis Λ^{G2}ρ *om.* Λ^{H} *add.* de quibus ad sensum ρ 3 dicantur] dicant Γ^{L} *praem.* et $CPMRIV\Gamma\Lambda^{O2}$ | b] *add.* et R | vera] vero Λ^{HG} 4 aliquo] illo (*praem.* aliquo Λ^{G2}) Λ^{G} *om.* $\Lambda^{YE*HO*}\Sigma$ | immediato] immediata Λ^{H} immediate Λ^{G2} *add.* intellecto Λ^{G} 4-5 Igitur — immediato *om.* $\Gamma^{N}\Sigma^{Q*}$ 4 nata $\Lambda^{H}\Phi$ *edd.* | isto] illo CPMSRI 5 possit] posset Σ *add.* immediate $CPMI^*$ | intelligere] *om.* Λ^{GO*} *add.* istos (illos C) CPM 6-7 b et — terminos *om.* D^*M 6 b] *om.* $R^*\Lambda^{E*}$ *add.* c $CP\Gamma^{D2L2}\Lambda^{E2HG}$ *add.* et c $\Lambda^{O2}\Phi$ | et componere] comprehendere et componere Λ^{G} | eos] *om.* Σ *add.* id est terminos mediati principii Λ^{O2} | posset $IVZ\Gamma\Lambda\Sigma$ 7 a[1]] *add.* b.c Λ^{E} *add.* id est immediati principii b.c Λ^{O2} | nec per consequens = ADρπγβμυ et per consequens (*add.* nec Λ^{O2}) Λ^{O} et per consequens nec *rell.* τ 7-8 intellectui suo] s. i. Σ in (*om.* P^*) intellectu suo $CPV\Gamma^{-B}\Lambda^{YE*}$ 8 propositio] *om.* $\Gamma^{L1N}\Lambda^{H}$ *add.* immediata necessaria Λ^{G} | quia — immediata = $ADRI^2\Sigma^{Q2}$ | se nec ex *om.* D^* 9 quia — nota = $AD\Sigma^{Q2}$ 10 quosdam communes] c. q. $VZ\Gamma\Lambda^{YHO}$ 11 istae] illae $MSI\Lambda^{E}\Sigma$ 12 complexiones] compositiones D comprehensiones $\Gamma^{B}\Lambda^{O}$ conexiones Λ^{E} | habebunt $PVZ\Gamma^{D2LN}\Lambda\Sigma$ | veris] *add.* et $\Gamma^{D}\Lambda^{O2}$ 13 earum *om.* $\Lambda^{YEHO2}\Sigma$ 14 illas] istas $D\Gamma^{D2}\Lambda^{-Y}$ eas $V\Gamma^{-D}$ *om.* $\Gamma^{D'}$ | illas quiditates] q. i. $\Gamma^{D}\Sigma$ 15 illas veritates] v. i. (istas Σ^{Q}) Σ | de] ex (*add.* vel de C^2) CM | conceptibus] communibus D *add.* illis Σ 16 esset = AD est *rell. edd.* | aliquem PR 17 propria ratione] r. p. CPMI | ratione] specie (*not.* alius liber: ratione μ) Φρπγβμ | posset = AD potest *rell. edd.* 17-18 a quadrangulo rationem figurae] r. f. a q. (triangulo Z) $VZ\Gamma$ | a quadrangulo — concipere] figuram a quadrangulo (triangulo Λ^{E}) vel (vel] et eam Λ^{O2}) concipere Λ^{-G} vel concipere figuram a quadrangulo (triangulo Σ^{U}) Σ 17 quadrangulo] triangulo $C^*I^*Z\Lambda^{E}\Sigma^{U}$ 18 concipere] *add.* abstrahere figuram a quadrangulo et ibi concipere Λ^{G} | esset = AD est *rell. edd.*, *add.* enim Λ^{O} | etiam *om.* $V\Lambda^{O2}\Sigma$ 18-*p.* 28, 1 concipere primitatem] p. c. Σ

cipere primitatem ut est propria passio trianguli, quia sic non concipitur nisi ut abstrahitur a triangulo; posset tamen primitatem abstrahere ab aliis primitatibus, puta in numeris. Iste intellectus licet posset formare compositionem hanc 'aliqua figura est prima', quia terminos eius potest apprehendere, tamen illa compositio formata erit sibi neutra, quia ista est mediata, inclusa in ista immediata 'triangulus est sic primus'; et quia hanc immediatam non potest intelligere, quia nec terminos eius, ideo non potest mediatam scire, quae ex hac immediata tantum habet evidentiam.

47 Per hoc ad argumentum[1]: nego maiorem; ad probationem[2] [17] dico quod illa necessaria sunt mediata. – Et cum dicis 'igitur possumus concipere medium inter extrema', nego consequentiam, quia medium inter extrema quandoque est essentialiter ordinatum, puta quod quid est alterius extremi[3] vel passio prior respectu passionis posterioris; et tale est medium ad universaliter concludendum extremum de extremo. Concedo igitur quod quicumque potest intelligere extrema, potest intelligere tale medium inter extrema, quia intellectus eius includitur in altero extremo vel est idem alteri. Si autem medium sit particulare, contentum sub altero ex-

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1-2 quia — concipitur] quae non concipitur sic Λ^{E} 2 concipitur] cognoscitur (*pon.* concipitur Λ^{O2}) Λ^{GO} | posset = AD primo Σ^{U} potest *rell. edd.* 2-3 primitatem abstrahere] a. p. $\Lambda^{G}\Sigma$ 3 puta] ut Σ 4 posset = ADρπγβμυ possit *rell.* τ | formare] figurare vel formare P | compositionem hanc] h. (istam Λ^{G}) c. VZ$\Gamma^{LN}\Lambda^{YEG}\Sigma$ propositionem hanc I hanc propositionem Γ^{BD} hanc comparationem Λ^{H} hanc opinionem (compositionem Λ^{O2}) Λ^{O} 5 illa] ista D$\Lambda^{EHO}\Sigma$ *om.* Z | illa compositio] c. i. VΓ illa propositio CPMI propositio illa Γ^{D} *add.* sic CPR^{2}V$\Gamma^{BD*N}\Lambda^{O2}$ 6 erit] est Λ^{GO*} erat Λ^{E} | ista[1]] illa CPMSI$\Lambda^{EGO}\Sigma$ | mediata] *praem.* sibi M *praem.* ibi Λ^{E*} *add.* sibi I 6-7 inclusa in ista immediata *om.* Σ^{U} 6 ista[2] = AD Σ^{Q}ρπγβμυ hac *rell.* (*om.* Σ^{U}) τ 7 quia = AD | non] sic nec Λ^{H} 8 potest[1]] *add.* sic P 8-9 intelligere — mediatam *om.* Γ^{N} | non potest mediatam = A non potest mediata D nec mediatam potest Σ mediatam (-tum M^{*}) non potest *rell.* (*om.* Γ^{N}) *edd.* 9 quae] quod $\Sigma^{Q'}$ quia R $\Gamma^{D}\Sigma^{Q2}$ nisi Λ^{E} | tantum] quae Λ^{E} *om.* Σ^{Q*}(*post* habet)^{U} 11 illa] ista D$\Lambda\Sigma^{U}$ | Et *om.* VZ$\Gamma^{BD*LN}\Lambda\Sigma$ | igitur] *add.* cum possumus cognoscere extrema ρπγβμυ 12-13 nego — extrema *om.* $P^{*}I^{*}\Lambda^{E*}$ 13 quandoque est] e. q. Σ 14 quod quid] *in corr.* P^{2} quam quid A^{*} quod quidquid D^{*} quidquid M$R^{*}I^{*}$ quia quid Γ^{L*} 14-15 passionis posterioris] post. pas. VZΓ ΛΣ 15-16 ad universaliter concludendum = AD quod concludit universaliter Γ^{B} ad concludendum universaliter (un.] *om.* M^{*} *add.* vel uniformiter Λ^{O2}) *rell. edd.* 16 extremum] *praem.* utrumque P^{2}MI^{*} | quicumque] *add.* intellectus I^{*}τγ 17 extrema, potest intelligere] *om.* $\Lambda^{G'O'}\Sigma^{U}$ extrema Λ^{G2} ext. propria p. i. Λ^{O2} 18 altero extremo] e. a. ZΓΛ^{YEO} *add.* si est passio ρπβμυ 18-19 alteri] *add.* extremo CPMRIτ *add.* extraneo γ *add.* si est quod quid est alterius extremi ρπβμυ 19-*p.* 29, 1 Si — extremo *om.* C^{*} 19 particulariter P^{2}IZ$\Gamma^{L}\Lambda^{Y}$

T [1] Cf. supra n. 42. – Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 13 q. 3 ad 2 (I f. 92H). [2] Cf. supra n. 43. [3] Cf. ARISTOT., *Anal. post.* II c. 9 [t. 10] (B. c. 10, 94*a* 11-14); c. 16 [t. 25] (c. 17, 99*a* 3-4); c. 17 [t. 25] (c. 17, 99*a* 21-22).

tremo et non essentialiter inter extrema, tunc non oportet quod potens concipere extrema generalia, possit concipere medium particulare ad illa extrema. Ita est hic. Nam quiditas sub ratione propria et particulari habens passionem aliquam immediate sibi inhaerentem, est medium inferius ad conceptum communem de quo dicitur illa passio in communi concepta; et ideo non est medium universaliter inferens passionem de communi, sed tantum particulariter. Hoc patet in exemplo illo[1], quia non oportet quod potens concipere figuram in communi et primitatem in communi, possit concipere triangulum in particulari, quia triangulus est medium, contentum sub figura; medium, inquam, ad concludendum primitatem de figura particulariter.

48 ‖ Haec tertia ratio[2] potissime concludit de prima substantia immateriali, quia eius tamquam obiecti beatifici potissime est cognitio necessaria. Et tunc responsio ad obiectionem[3] contra ipsam: supponit videlicet quod naturaliter nunc non concipimus Deum nisi in conceptu sibi communi et sensibilibus, quod inferius in 1 quaestione distinctionis 3 exponetur[4]. Si etiam negetur istud suppositum, adhuc oportet dicere conceptum qui potest fieri de Deo virtute creaturae esse imperfectum; qui autem fieret virtute

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

2 extremum generalius Λ^{H} | extrema — concipere *om.* Λ^{G*O*} 4 et *om.* Z$\Gamma^{LN}\Lambda^{YHO}$ 4-5 sibi inhaerentem] i. s. $\Lambda^{E}\Sigma$ 5 inferius] inferens D 5-7 ad — inferens *om.* D* 6 concepta] accepta CPΦ *edd.* | et *om.* VΓ^{BD*LN} 7 universaliter] u^r (pon. uniformiter vel universaliter Λ^{O2}) Λ^{O} universale Λ^{H} naturaliter MR* *om.* D | tantum *om.* $\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ 8 Hoc] sicut Λ^{GO} *praem.* Et I | illo] isto DCPV$\Gamma^{BD}\Lambda^{GO}$ praedicto Σ *add.* praedicto Γ^{D2} 9 concipere] *add.* aliam D* 10 possit] posset CP*MR*I* *praem.* quod CPMSR*I*Z | quia] *comp.* Γ^{L} qui VZ$\Gamma^{BDN}\Lambda^{-Y}\Sigma^{U}$ 11 ad concludendum] concludit Λ^{G} 12 de figura particulariter] p. de f. VZ$\Gamma\Lambda\Sigma$ 13-*p.* 30, 3 ¶ *text.* Haec (13) — imperfecto (*p.* 30, 3) *sign.* Additio $A^{1}V^{2}\Gamma^{N1}$; *text.* Et tunc (15) — imperfecto (*p.* 30, 3) *sign.* Additio $D^{1}\Gamma^{L1}$; *text.* Haec (13) — exponetur (18) *sign.* Extra R² 13 tertia ratio] r. t. VZ$\Gamma\Lambda^{YHO}\Sigma$ responsio secunda Λ^{G} *add.* quae adducta est contra opinionem philosophorum γ 15 necessaria] *add.* nobis R²IV$\Gamma\Lambda^{O2}$ | responsio] respondeo A*SZΛ^{H} | obiectionem] *in corr.* R² obiectum M *add.* quod obiectum M* *add.* quae est I | ipsam] *in corr.* R² ipsum MΛ^{GO} eam Λ^{Y} *add.* quod (quia Λ^{O2}) Λ^{GO} 16 praesupponit D supponendo I supposito Λ^{H} | videlicet] *om.* CP*VZ$\Gamma\Lambda^{Y/EHGO}\Sigma$ enim Λ^{Y2} *add.* unum I | naturaliter nunc] nunc nat. $\Gamma^{N}\Sigma$ | non *om.* I*Λ^{O*} 17 in¹ *om.* $\Lambda^{E}\Sigma^{Q*U}$ | conceptu = AD conceptu generali *rell. edd.* | sibi communi = AD$\Gamma^{D}\Lambda^{E}$ communi sibi *rell. edd.* | sensibus SR$\Gamma^{LN}\Sigma^{Q}$ 18 1 — 3] distinctione 3 (3 d. VZΓ^{LN}) quaestione 1 VZΓ 3 distinctione quaestione 3 $\Lambda^{E}\Sigma$ | istud] illud CPMΛ^{-E} idem D* 19-20 de Deo virtute creaturae] v. c. de Deo VZΓ 20 virtute²] respectu CP*MS *praem.* in Λ^{Y} *praem.* respectu ipsius essentiae et I* *om.* R* *add. post* essentiae (*p.* 30, 1) et virtute ipsius essentiae S²

T [1] Cf. supra n. 46. [2] Cf. supra n. 40. [3] Cf. supra n. 42. [4] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* I d. 3 pars 1 q. 1 n. [5-10].

ipsius essentiae in se, esset perfectus. Sicut igitur dictum est de conceptu generali et speciali[1], ita dicatur secundum aliam viam[2] de perfecto conceptu et imperfecto. ‖

49 ⌊Quarta ratio principalis⌋ – Quarto sic arguitur: ordinatum ad [18] aliquem finem ad quem est indispositum, necesse est paulative promoveri ad dispositionem illius finis; homo ordinatur ad finem supernaturalem, ad quem ex se est indispositus; igitur indiget paulative disponi ad habendum illum finem. Hoc fit per cognitionem aliquam supernaturalem imperfectam, qualis ponitur necessaria; igitur etc.

50 Si autem instetur quod agens perfectum potest statim removere imperfectionem et statim agere, respondeo: quod si posset de potentia absoluta, tamen perfectius est communicare creaturae activitatem respectu suae perfectionis consequendae quam non communicare; potest autem homo habere aliquam activitatem respectu suae perfectionis finalis; igitur perfectius est quod hoc sibi communicetur. Quod non potest sine aliqua cognitione imperfecta praecedente illam cognitionem perfectam ad quam finaliter ordinatur.

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 ipsius] suae Σ *om.* Λ^{O} | in se] visae R^{2} *om.* Λ^{YEHG*O*}Σ | esset] esse CP*RI^{2}VΓ^{BD*N} Λ^{YEO2}Σ^{QU2} | perfectus] *in ras.* Λ^{H2} perfectum CPMRI^{2}VZΓ^{BD*LN}Λ^{YEO}Σ 3 de perfecto conceptu et imperfecto = A de conceptu perfecto et imperfecto Σ de perfecto et imperfecto conceptu DΛ^{EG}τ de imperfecto et (*add.* de Γ^{D}) perfecto conceptu *rell.* ρπγβμυ; *cf. p.* 32 *ad* 12-*p.* 35, 4 4 *adnot.*: Ratio Henrici in Summa, art. 8 q. 3 I^{2} Ratio Thomae Σ^{U2} | sic] *add.* principaliter VZΓΛ^{G} | sic arguitur] a. s. Λ^{H}Σ 5 necesse est] necessario oportet Λ^{H} | paulatim CPMR^{2}VZΓΛΣ 6 promoveri] disponi et promoveri R | illius] *praem.* respectu SR^{2}VΓΛΣ | homo] *praem.* sed PΓ^{D2} *add.* autem Λ^{O2} 7-8 paulatim R^{2}VΓΛ^{GO} 8 habendum illum finem] i. (istum Λ^{GO} illud V) f. h. VZΓΛ^{-Y}Σ | Hoc] *add.* autem CP^{2}SI^{2}VZΓΛ^{O2} 8-9 cognitionem aliquam] a. c. Λ^{G}Σ 9 qualis ponitur necessaria] *om.* I^{2}ZΛ^{YEHGO*}Σ^{Q*U}; ¶ *text. sign. litteris* a-b Γ^{D2} 10 etc. *om.* Λ^{Y*G*O*}Σ 11 autem *om.* I^{2}VZΓΛΣ | possit D 12 posset] possit Σ *add.* scilicet Λ^{B} 13 creaturae] homini ρπγβμυ 14 actualitatem Λ^{G} | suae perfectionis] p. s. Γ^{BD}Λ^{H} suae imperfectionis CP*M suae actionis AD *add.* et actionis CPMSR^{2}I(*om.* I^{2})VΓ^{-L}Λ^{O2}τγ | consequendae] contrahendae Λ^{G} 15 autem] tamen Σ | homo] *add.* naturaliter R | aliquam activitatem] act. (actualitatem Λ^{G}) a. VΓΛ^{-E}Σ 17 communicetur] concedatur ZΓ^{L} | Quod] quia Γ^{B*D*} Γ^{N2}(*in corr.*)Λ^{Y} quam Λ^{H} Hoc autem Σ | potest] *add.* habere Λ^{HGO} *add.* fieri ρπγβμυ | aliqua] *add.* alia Λ^{EH2} | imperfecta] *add.* supernaturali Σ 18 cognitionem *om.* VZΓΛΣ 18-19 finaliter ordinatur] o. f. (f. *om.* Λ^{O2}) VZΓΛΣ *add.* ergo etc. I^{2}

F 4-10 HENRICUS GAND., *Summa* a. 8 q. 2 in corp. (I f. 64H-I).

T [1] Cf. supra n. 47. [2] sc. viam Henrici, cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 13 q. 3 ad 2 (I f. 92H).

[19] ⌊Quinta ratio principalis⌋ – Quinto arguitur sic: omne agens utens instrumento in agendo, non potest per illud instrumentum in actionem aliquam quae excedit naturam illius instrumenti; lumen autem intellectus agentis est instrumentum quo anima utitur nunc in intelligendo naturaliter; igitur non potest per illud lumen in aliquam actionem quae excedat illud lumen. Sed illud de se est limitatum ad cognitionem habitam per viam sensitivam et viam sensuum; igitur anima non potest in cognitionem aliquam quae non potest haberi per viam sensus. Sed multorum aliorum cognitio est necessaria pro statu isto; ergo etc. 51

Haec ratio videtur concludere contra eum qui fecit eam. Secundum enim deductionem istam lux increata non poterit uti intellectu agente ut instrumento ad cognitionem alicuius sincerae veritatis, quia talis secundum eum non potest haberi via sensuum, sine speciali illustratione. Et ita sequitur quod in cognitione sincerae veritatis lumen intellectus agentis nullo modo habeat aliquam actionem; quod videtur inconveniens, quia ista actio est perfectior omni intellectione: et per consequens illud quod est perfectius in anima in quantum intellectiva, debet concurrere aliquo modo ad illam actionem. 52

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 *adnot.*: Quinta ratio principalis. Henricus in Summa art. q. 4 P^2 Quinto principaliter Thomae Γ^{L2} | sic *om.* RVZ$\Gamma^{BD*LN}\Lambda^{-E}$ 1-2 omne... non potest] nullum... potest CPMIΓ^{D2} 3 actionem aliquam] al. a. I^2VZΓΛΣ 3-6 quae — actionem *om.* Λ^{Y*} 3 excedat SRIZ$\Lambda^{Y?EH}\Sigma$ | illius *om.* VZ$\Gamma^{BD*LN}\Lambda^{Y?EHGO}\Sigma$ 4-5 utitur nunc] n. u. VZΓ$\Lambda^{Y?EHGO}$ 5 in *om.* CPSRV$\Gamma^{BD}\Lambda^{EGO}$ 6 excedit VΛ^{GO} | illud lumen] l. i. V naturam huius luminis Σ instrumentum illud Γ^{BD} naturam instrumenti (*add.* vel lumen Λ^{O2}) $I^2\Gamma^{L}\Lambda^{HGO}$ naturam huiusmodi instrumenti Λ^{E} | Sed] *add.* lumen I'VZΓ *add.* oportet $I^2\Lambda^{EHG}$ *add.* quia Λ^{O} | illud²] tale Σ *om.* R *add.* lumen S$\Lambda^{GO}\Sigma$ | de se *om.* Σ | est] esse $I^2\Lambda^{EHGO*}$ 6-7 est limitatum] l. e. Σ 7 sensitivam et viam *om.* I^2ΛΣ 7-8 et viam sensuum *om.* Z 8 sensuum] sensibilium V *add.* vel sensitivam Λ^{O2} | anima] *add.* nostra Σ | anima non potest] n. p. a. SRI* | cognitionem aliquam] a. c. Σ 9 possit Σ 10 isto] *add.* quorum non est sensus nec phantasmata τ *add.* nobis, quae non possunt haberi per viam sensus γ | etc. *om.* Σ 11 *adnot.* Contra Henricum Γ^{D1} | ratio] responsio Λ^{G} | videtur] dicitur V | eum] illum Σ | facit (*post* eam I) IVΓΛ^{GO} 12 deductionem istam] i. (illam C*P*M *not.* vel: hanc P^3) d. CPMIΛ^{G} | istam] illam $\Lambda^{H}\Sigma$ 13 ad cognitionem *om.* AD 14 viam (*praem.* per $\Gamma^{B2}\Lambda^{O2}$) C*$\Gamma^{B}\Lambda^{O}$ 15-16 sincerae veritatis] v. s. VZΓ$\Lambda^{-G}\Sigma$ 16-17 nullo — actionem] non habet aliquam actionem aliquo modo Σ 17 ista = AD$\Lambda^{HO}\Sigma^{U}$ρπγβμυ illa *rell.* τ | est perfectior] p. e. VZΓΛΣ 18 omni] communi (*not.* alius liber: omni μ *not.* alias: omni υ) $\Gamma^{BD+L}\Lambda^{YH}$ργβμυ omni vel communi A *om.* Λ^{O*} *add.* vel communi R^2 | omni intellectione] quam communis intellectus Σ | illud *om.* I^2ΛΣ | est perfectius] p. e. I^2VZ$\Gamma^{LN}\Lambda^{YE}\Sigma$ 19 debet = AD oportet *rell. edd.* 20 illam] istam DΛ

F 1-10 Henricus Gand., *Summa* a. 3 q. 4 in corp. (I f. 29P). 14-15 Ib. a. 1 q. 2 ad 1 in opp. et in corp. (f. 8S. 4B-8M); q. 3 in corp. (f. 9F-10G); a. 2 q. 1 in corp. (f. 23B); a. 24 q. 8 ad 2 (f. 145R).

53 ⌞Ad rationem quartam et quintam⌟ – Istae duae ultimae rationes[1] non videntur quam plurimum efficaces. Prima enim esset efficax si esset probatum quod homo ordinatur finaliter ad cognitionem supernaturalem (cuius probatio est pertinens ad quaestiones de beatitudine[2]), et si cum hoc ostenderetur cognitionem naturalem non sufficienter disponere pro statu isto ad cognitionem supernaturalem consequendam. Secunda ratio duo petit, scilicet aliquorum cognitionem esse necessariam quae non possunt cognosci per viam sensuum, et quod lumen intellectus agentis est ad talia cognoscibilia limitatum.

54 Tres primae rationes[3] probabiliores apparent.

Quod autem nulla talis cognitio sit necessaria ad salutem, probo[a] [b]:

---

[a] *Sequitur adnotatio Duns Scoti:* 'Pone, aliquis non baptizatus' etc., quaere supra ad tale signum o≠o[4].

[b] *Loco* Quod (12) — probo (13) *textus a Duns Scoto cancellatus*[5]: ⟦ Sed contra hoc posset sic argui ratione[c]. ⟧

[c] *Loco* Sed (16) — ratione (17) *textus interpolatus*: Sed contra conclusionem principalem, quod scilicet cognitio supernaturalis non sit homini necessaria ad salutem, posset sic argui.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 ultimae *om.* VZ$\Gamma^{BD2LN}\Lambda^{YEHO*}$(*post* rationes)$\Sigma$ | ultimae rationes] r. u. CPMRI 2 videntur] dicuntur Γ^{N} | quam *om.* DI²VZ$\Gamma\Lambda^{-G}$ | quam plurimum] multum Σ | enim *om.* Λ 4-6 cuius — supernaturalem *om.* D* 4 est pertinens] pertinet I²VZ$\Gamma\Lambda\Sigma$ | quaestiones] quaestionem RΣ^{Q} conclusiones ZΓ^{LN} 4-5 beatitudine] *add.* in IV dist. 49 γ 5 si] simul Σ | ostenderetur] ostendetur D²M$\Lambda^{H2}\Sigma^{Q}$ ordinaretur (*add.* vel ostenderetur Λ^{O2}) ad Λ^{O} 7 duo petit] p. d. CPMSRI 8 per viam] via Σ 9 agentis *om.* A 11 Tres] *add.* ergo CMSRI VZ$\Gamma\Lambda^{O2}$ *add.* autem Σ | Tres primae] Sed tamen primae tres D | probabiles D²$\Gamma^{L}\Lambda^{H*}$ 12-*p.* 35, 4 Quod autem — fidem acquisitam = ADCPMSRIVZ$\Gamma\Lambda^{Y2G}\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ ⟦*post* imperfecto (*p.* 30, 3) A*D*CPMSR'I*Z$\Gamma^{L*}\Lambda^{G}\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ (*notando* deberet poni post immediate ante illud 'Ad quaestionem respondeo', *cf. p.* 35, 6, *trp.* A¹; *notando* deberet sequi ad tale signum o—o, *quod signum invenitur p.* 35, 6, *trp.* D¹; *litteris* b a c *trp.* I²; *ponendo in text. post* 'imperfecto', *p.* 30, 3: « Continuetur 'Quarto sic principaliter' et ponatur ista ratio ante solutionem quaestionis immediate » *trp.* Γ^{L1}) *post* limitatum (10) Λ^{Y2} *post* probant (*p.* 43, 12) Γ^{N} *ante* Respondeo: naturali ratione (*p.* 43, 13, *inter hunc textum nempe et* probant, *p.* 43, 12, *ponunt illum* Nota — creditum, *p.* 9, 3-10) R²VΓ^{D} *post* creditis tantum (*p.* 44, 4) Γ^{B}⟧; ¶ *text. sign.*: Extra de manu Scoti A¹D¹ Extra de manu Ioannis R² Ille Λ^{Y2} Extra I²(*text. et mg.*)V¹Γ^{1} Additio P¹υ *lin. anfractuosa* μ 12-13 *et* 16-20: Quod autem (12) — probo (13) = ADΛ^{Y2} Sed (16) — ratione (17) ADR'$\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ Sed (18) — sic argui (20) CPMSR²IVZ$\Gamma\Lambda^{G}$ 12 autem *om.* Λ^{Y2} | talis cognitio] c. t. Λ^{Y2} | sit] est Λ^{Y2} 13 probo] Probo ergo *ante* Quod (12) Λ^{Y2} 14-15 Pone — signum o≠o = A¹ *cf. ad* 12-*p.*35, 4 16-17 Sed contra hoc] Contra hoc au-

T [1] Cf. supra n. 49. 51. [2] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* IV *Suppl.* d. 49 q. 7 n. [2-7]. [3] Cf. supra n. 13. 17. 40. [4] Idem signum repetit super 'Pone' (p. 33, 1). [5] Cancellatus virtute textus 'Quod — probo' (lin. 12-13).

‖ Pone, aliquis est non baptizatus: cum sit adultus, non habeat aliquem docentem, habet bonos motus quales potest habere, conformes rationi rectae naturali, et cavet illa quae ratio naturalis ostendit sibi esse mala.

Licet Deus de lege communi talem visitaret, docendo per hominem vel per angelum – sicut Cornelium visitavit – tamen pone quod non docetur ab aliquo, ille salvabitur. Similiter licet postea doceatur, tamen prius est iustus, et ita dignus vita aeterna, quia per bona velle praecedentia doctrinam meretur gratiam qua est iustus[1]; et tamen non habet theologiam, etiam quantum ad prima credibilia, sed tantum cognitionem naturalem. Ergo nihil theologiae est simpliciter necessarium ad salutem.

Posset dici quod ille per bona velle ex genere meretur de congruo iustificari ab originali, et Deus non subtrahit liberalitatis suae 55 munus[2]: ergo dat primam gratiam sine sacramento, quia non est alligatus sacramentis; gratia non datur sine habitu fidei[3]; itaque habet habitum theologiae, licet non possit in actum, sicut nec baptizatus nisi instruatur. Et licet non sit contradictio gratiam dari

---

ADCPMSRIVZΓBDLNΛYBHGOΣQU(ΦFPρτπγβμυ)

tem ρΦπΦβΦμ Contra autem conclusionem principalem υ 17 argui] *add.* sic D* | ratione *om.* RρΦπΦβΦμυ 18-19 conclusionem principalem] p. c. M 19 quod scilicet] sc. q. M 20 salutem] *comp.* ΓL | possit Z potest S | sic *om.* R | sic argui] a. sic ΓN

1 Pone] Pono DVΛGρΦπΦβΦμυ (*loco tamen ubi transpositionem, de qua p. 32 ad 12-p. 35, 4, esse ponendam dicit,* habet Pone D¹) *add.* quod M²IΓL*ΛG | aliquis] *add.* adultus ρΦπΦβΦμυ | non] *add.* bene R | cum] tamen (*praem.* cum P²) DP *add.* tamen I 1-2 habeat] habet CPSVZΓΛG 2 docentem] doctorem ΛG | habet] et habeat ΛY? *add.* tamen CPIVΓD2NΛG 3 rationi rectae] rec. rat. CPMSRIVZΓΛG | illa] ea ΛGρΦπΦβΦμυ *om.* DCPMSRIVZΓΛY? 5 visitaret] *add.* sicut ΛY? | docendo] *add.* ipsum CPI 6 vel per angelum] vel per aliquid aliud ρΦ *om.* πΦβΦμυ | sicut] *add.* per Petrum (Pet. M²) MR | visitavit *om.* MR | tamen pone] pono tamen ρΦπΦβΦμυ tantum posito ΛG 7 doceretur DVΛG doceatur P²ρΦπΦβΦμυ | ille] iste DRIVZΓΛY? | Similiter licet] Licet sic R Aliter, licet similiter MI 8 dignus] *praem.* tunc CPMSRIZΛY? *add.* tunc Γ 9 bonum D | praecedentia] praecedens D *add.* et ΛG 10 et] *om.* CP'MSRIZΓLΛG talis P² | tamen] *in ras.* P² talis I metaphysicus ΓL *om.* CM²SZ | habens I | prima] principia ΛG 13 ille] iste DRIVZ²ΓΛG ista Z' *add.* est P 14 non] a nullo M²I | abstrahit ΛG | liberalitatis] libertatis IΓBD libertati ΛG 15 munus] *add.* ab eo gratiae ΛG *add.* ab eo ρΦπΦβΦμυ | ergo dat] sed dat sibi ΛGρΦπΦβΦμυ 16 alligatus] obligatus ΛG | sacramentis] *add.* IV huius, distinctione prima ΓD² | gratia] ergo R *praem.* et tunc ρΦπΦβΦμυ *praem.* ergo MIΛG *add.* autem ΓD² | fidei] *add.* theologiae ρΦπΦβΦμυ | itaque] item I *add.* iste M²I 17 possit] *add.* esse D* *add.* exire ΛGρΦπΦβΦμυ | sicut] sint I 17-18 baptizaturus I 18 nisi] nec I | gratia I

F 6 Act. 10, 1-48.

T [1] Cf. Henricus Gand., *Quodl.* V q. 20 in corp. (f. 195V-196V. 196Y. 196B-197B). [2] Cf. ibidem. [3] Cf. ib. q. 21 arg. in opp. et in corp. (f. 197C. 198H).

sine fide[1], cum sint habitus distincti, et in aliis potentiis[2], tamen sicut in baptismo ponitur simultas in infusione, ita propter idem potest poni simultas in casu isto. Non enim minus gratiosus est Deus illi quem propter meritum de congruo iustificat sine sacramento quam illi quem sine omni merito proprio iustificat in susceptione sacramenti. Itaque possibile est Deo de potentia absoluta quemlibet salvare, et etiam facere quod mereatur gloriam sine fide infusa si sine illa det gratiam qua habens bene utatur quantum ad velle quod potest habere secundum naturalem rationem et fidem acquisitam, vel sine omni acquisita si doctor desit, licet de potentia ordinata non detur sine fidei habitu praecedente, quia sine illa non ponitur gratia infundi[3]; non propter indigentiam, quasi gratia sine illa non sufficeret, sed propter liberalitatem divinam quae totum reformat; minus etiam perfecte esset homo dispositus quantum ad assensum verorum quorumdam sine fide infusa.

56 Et sicut hic, ita dico proportionaliter de habitu theologiae, qui perfectus exsistens includit fidem infusam et acquisitam articulorum et aliorum revelatorum a Deo in Scriptura, ita quod non est tantum haec infusa fides nec tantum illa acquisita sed simul ambae. Est ergo necessaria theologia, verum est loquendo de potentia ordinata et loquendo de principaliori habitu sive priori pertinente ad theologiam, qui scilicet est fides infusa, et hoc generaliter, quantum ad omnes; non sic quantum ad secundum ha-

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 habitus distincti] d. h. VZΓΛ^{G} | tamen] et Λ^{G} 2-3 in infusione — simultas *om.* D* 2 ita] sic VZΓ^{-D}Λ^{G} ista Γ^{D} | propter idem] in proposito CPMRIVZΓ^{-D}Λ^{G}ρ$^{\Phi}$π$^{\Phi}$β$^{\Phi}$μυ *add.* sic in proposito Γ^{D} 3 poni] *add.* idem R 5 omni *om.* Λ^{G} | merito proprio] p. m. CPMSRIZΓ | proprio *om.* Λ^{G} 6 Itaque] Ita quod P Utique R Sed Φ^{F}ρ$^{\Phi}$π$^{\Phi}$β$^{\Phi}$μυ *add.* necessitas fidei infusae M *add.* nulla necessitas fidei infusae potentiae I* 8 illa] fide Γ^{B} | quam DPVZΓ^{BLN*}Λ^{G}ρ$^{\Phi}$π$^{\Phi}$β$^{\Phi}$μυ 9 rationem = AΓ^{B} cognitionem Λ$^{Y?}$ *rell.* ρ$^{\Phi}$π$^{\Phi}$β$^{\Phi}$μυ 10 omni] fide VZΓ *add.* fide CPR | licet] sed CPMSRIΛ$^{Y?}$ρ$^{\Phi}$π$^{\Phi}$β$^{\Phi}$μυ *om.* VZΓΛ^{G} 11 potentia] *add.* tamen VZΓΛ^{G} | detur = AD tenetur Λ$^{Y?}$ *rell.* ρ$^{\Phi}$π$^{\Phi}$β$^{\Phi}$μυ | fidei habitu] h. f. VZΓΛ$^{Y?}$ 12 ponitur] potest Λ^{G} | quasi] quia Λ^{G} 13 gratia *om.* ρ$^{\Phi}$π$^{\Phi}$β$^{\Phi}$μυ | illa] ista DCPMIΛ^{G} 14 reformat] *add.* intus hominem ρ$^{\Phi}$π$^{\Phi}$β$^{\Phi}$μυ 15 verorum] articulorum RΛ^{G} 16 hic] *add.* dico DCPZ | hic, ita dico] in hoc, ita ρ$^{\Phi}$π$^{\Phi}$β$^{\Phi}$μυ | proportionaliter] in proposito Λ^{G} 17 qui] quod Λ^{G} 19 haec — tantum *om.* Γ^{L} | haec] *in corr.* Γ^{N2} hic CIρ$^{\Phi}$π$^{\Phi}$β$^{\Phi}$μυ | fides = ADZΛ$^{Y?}$ | nec tantum illa] et Λ^{G} 20 necessaria theologia = ADΛ$^{Y?}$ th. nec. *rell.* ρ$^{\Phi}$π$^{\Phi}$β$^{\Phi}$μυ | verum est *om.* ρ$^{\Phi}$π$^{\Phi}$β$^{\Phi}$μυ 21 principali M*Iρ$^{\Phi}$π$^{\Phi}$β$^{\Phi}$μυ | priori] *praem.* habitu CP *praem.* de VZΓΛ^{G} 22 qui = Λ^{G} quae ADCPMSRIVZΓΛ$^{Y?}$ρ$^{\Phi}$π$^{\Phi}$β$^{\Phi}$μυ | scilicet = AD | est] dicitur Λ$^{Y?}$ 22-*p.* 35, 1 infusa — fides *om.* Γ^{B*} 23 sic] *add.* autem CPMSRVZΓ$^{B?DLN}$Λ^{G}

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Quodl.* V q. 21 in corp. (f. 198H). [2] Cf. ib. arg. in opp. et in corp. (f. 197C. 198G-H). [3] Cf. ib. in corp. (f. 198H).

bitum quem includit, qui est fides acquisita, sed forte de necessitate ordinata est necessaria in adulto potente habere doctorem et eum intelligere, et hoc quantum ad aliquorum generalium fidem acquisitam. ‖

⌊II. – Solutio quaestionis⌋

[20] Ad quaestionem igitur respondeo, primo distinguendo quomodo aliquid dicatur supernaturale[a]. Potentia enim receptiva comparatur ad actum quem recipit, vel ad agentem a quo recipit. Primo modo ipsa est potentia naturalis, vel violenta, vel neutra. Naturalis dicitur si naturaliter inclinetur, violenta si sit contra naturalem inclinationem passi, neutra si neque inclinetur naturaliter ad illam formam quam recipit neque ad oppositam[1]. In hac autem comparatione nulla est supernaturalitas. Sed comparando receptivum ad agens a quo recipit formam, tunc est naturalitas quando receptivum comparatur ad tale agens quod natum est naturaliter imprimere talem formam in tali passo, supernaturalitas autem quando comparatur ad agens quod non est naturaliter impressivum illius formae in illud passum. 57

‖ Antequam haec distinctio ad propositum applicetur, contra istud arguitur multipliciter: tam quod distinctio 'naturalis' et 58

---

[a] *Sequitur textus interpolatus; vide append.* A.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}F\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 qui] *in corr.* M^2 quae RZΓ^L *om.* Γ^{N2} | forte] *add.* et Λ^G 1-2 necessitate] potentia $\Gamma^{D2}\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ 2 potente] si poterit D | habere] et habente Φ^F 3 intelligere] requirere Λ^{Y2} *om.* P^2 6 igitur *om.* CPMSRI* 6-7 quomodo] qualiter VZ$\Gamma\Lambda\Sigma$ 7 dicitur VZΓ $\Lambda^{-E}\Sigma$ | supernaturale] *cf.* 21 | enim *om.* Λ 8 actum] formam et (et] seu P^2 *om.* C*) actum CPI *add.* seu formam Γ^{D2} | vel] et Σ | agentem] agens R^2IVZ$\Gamma\Lambda\Sigma$ 9-11 naturalis[1] — neutra *om.* D^2 9-10 Naturalis dicitur] Dic. n. D^2CPMSRI 10 dicitur *om.* I^2VZ$\Gamma\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ 10-11 inclinetur — naturaliter *om.* Λ^{G2} 10 inclinatur VZ$\Gamma\Lambda^{EHG2O}\Sigma$ | sit *om.* VZΓ^{B2DLN} 10-11 naturalem inclinationem = $AD^2V\tau$ incl. (*add.* eius Σ) nat. Λ^{G2} *rell.* $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 11 passi = AD^2 | inclinatur (*post* formam, 12 Σ) RVZ$\Gamma\Lambda^{YEHG2O}\Sigma$ | naturaliter *om.* RVZ$\Gamma\Lambda^{YEHG2O}\Sigma$ | illam *om.* Λ^{G2O*} 12 quam recipit *om.* VZ$\Gamma^{BD2(om.\ D3)LN}\Lambda^{YEHGO2}\Sigma$ | oppositum Γ^N Λ^{GO} | autem *om.* Σ 13-14 Sed — naturalitas *om.* D^2 14 tunc] *om.* VZ$\Gamma\Lambda\Sigma$ *add.* enim R 15 natum est naturaliter] natur. n. e. Σ 17 agens] *praem.* tale CPIVZ$\Gamma\Lambda\Sigma$ *add.* tale S 19-*p.* 37, 7 Antequam — tantum = ADCPMSRIV$\Gamma\Lambda^{Y2G}F^1\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu$; ¶ *text. sign.*: Extra de manu Scoti A^1D^2 Extra in Ioanne F^1 Ille Λ^{Y2} Extra R^2I^2(*text. et mg.*)$V^1\Gamma^1$ Vacat (-cat *om.* P^2) P^1 *punctis* P^1 *lin. anfractuosa* μ 19 Antequam — applicetur *om.* Λ^{Y2} 20 istud] illud CPM VΓ | tam quod] tamquam DΓ^{B*} videtur quod Λ^G

T [1] De naturali, violento et neutro cf. Aristot., *Physic.* IV t. 67 (Δ c. 8, 215*a* 1-6); *De caelo* I t. 9-10 (A c. 2, 269*a* 7-15); *De gener. et corrupt.* II t. 43 (B c. 6, 333*b* 26-30); *Eth. ad Nic.* III c. 1 (Γ c. 1, 1110*a* 1-4).

'violenti' sumatur ex comparatione passi ad agens et non tantum ex comparatione eius ad formam, quam quod distinctio 'naturalis' et 'supernaturalis' sumatur ex comparatione passi ad formam et non tantum ex respectu eius ad agens[1]. Quae argumenta non ponuntur hic[2].

59 Sed solutio rationabilis apparet, quia illud est per se causa alicuius, quo posito, circumscripto vel variato quocumque alio, sequitur effectus[3]. Nunc autem licet forma contra quam inclinatur receptivum non inducatur nisi per agens violentans passum, nec agens supernaturale agat supernaturaliter nisi inducendo formam, tamen per se ratio 'violenti' est ex habitudine passi ad formam[4], et per se ratio 'supernaturalis' est ex habitudine passi ad agens[5]. Probatur, quia passo et forma manentibus in sua ratione (puta quod forma sit receptibilis, contra tamen inclinationem passi), quomodocumque varietur agens, passum violenter recipit[6]; similiter, passo et agente sic se habentibus quod solum agens non naturaliter activum transmutet passum (solum, inquam, ita quod agens naturale non disponat), quamcumque formam inducet erit supernaturalis respectu passi[7].

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 violenti] violenta P^{2}Γ^{D2}Λ^{G} *add.* potius Λ^{G} 1-3 passi — comparatione *om.* V^{2} 1 et *om.* CP*MRI*Λ^{G} 2 eius] passi CP 3 sumatur] *in corr.* Γ^{N2} sumantur CP ponatur vel sumatur A | ex] in CP 4 et *om.* VΓ^{BD2} | et — agens *om.* D^{2} | respectu] comparatione Dρ^{Φ}π^{Φ}β^{Φ}μ *praem.* comparatione seu Γ^{D2} | eius *om.* RΓ^{BD*} 5 hic] *add.* sed quaere (*add.* in RVΓ^{N}) libro 4 dist. 43 (14 Γ^{N4}) De resurrectione (De res. *om.* Γ^{N}) quaest. 4 (*add.* 204 Γ^{B}) (¶ *text. sign.* Non Duns R^{2}) P^{4}R^{2}VΓ^{-L} *add.* sed libro 4 dist. 43 quaest. 4 circa medium Λ^{G2} *adnot.*: Argumenta et solutiones quaere in quarto dist. 43 quaest. 4. b. Γ^{L1} Henricus in Summa artic. 24 quaest. 5 Γ^{B1} 6 rationalis CPMSΛ^{G} rationum Γ^{N} rationis ρ^{Φ}π$^{©}$β^{Φ}μ | per se] praecise ρ^{Φ}π^{Φ}β^{Φ}μ 6-7 alicuius = AD alterius Λ$^{Y?}$ *rell.* ρ^{Φ}π^{Φ}γ^{Φ}μ 7 vel — alio] alio vel variato alio Λ$^{Y?}$ 10 agat supernaturaliter = A supernaturaliter D supernat. (naturaliter *in ras.* Λ^{G2}) agat Λ$^{Y?}$ *rell.* ρ^{Φ}π$^{©}$β^{Φ}μ 11 formam] *add.* et non (*add.* ex habitudine passi I^{2}) ad agens CPI *add.* et per se ratio naturalis (supernaturalis est S) ex habitudine passi ad formam (¶ *sign.*: Non Duns R^{2} Vacat S^{2}) S*R^{2}V 12 est *om.* VΓ | agens] *add.* et non ad formam C^{2}PI^{2}Γ^{N} 12-13 Probatur] *add.* hoc CPMIΓ^{N} 13 passo] passivo ADΛ^{G} passio P*M*I* 14-15 quocumque modo VΓ^{BD} 15 similiter] *praem.* sic Λ^{G} 16-17 non — agens *om.* Λ^{G}

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 10 q. 3 ad 1 (I f. 76C-D). [2] Ponuntur in DUNS SCOTUS, *Ordinatio* IV d. 43 q. 4 n. [4. 5]. [3] De causa per se et per accidens cf. ARISTOT., *Physic.* II t. 32-33 (B c. 3, 195*a* 27-195*b* 3); t. 50 (c. 5, 196*b* 24-29): «Sicut enim et quod est, aliud quidem per seipsum est, aliud autem secundum accidens, sic et causam contingit esse: ut domus quidem per seipsam causa esse aedificativa, secundum accidens autem album aut musicum. Per se quidem igitur causa finita est, secundum accidens autem infinita: infinita autem uni accidunt». [4] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* IV d. 43 q. 4 n. [4]. [5] Cf. ib. n. [5]. [6] Cf. ib. n. [4]. [7] Cf. ib. n. [5].

Hoc sic probatur secundo quia non tantum in 'induci' sed in 'permanere': aliqua forma violenter permanet in passo sine actione extrinseca licet non diu, aliqua naturaliter et diu; aliqua manet naturalis, aliqua supernaturalis, propter agens tantum, ita quod circumscribendo agens a quo fit non posset dici supernaturalis; posset autem dici naturalis, quia perficit naturaliter, comparando formam ad receptivum tantum[1]. ||

[21] 60 Ad propositum igitur applicando, dico quod comparando intellectum possibilem ad notitiam actualem in se nulla est sibi cognitio supernaturalis, quia intellectus possibilis quacumque cognitione naturaliter perficitur et ad quamcumque cognitionem naturaliter inclinatur. Sed secundo modo loquendo[2], sic est supernaturalis quae generatur ab aliquo agente quod non est natum movere intellectum possibilem ad talem cognitionem naturaliter.

61 Pro statu autem isto, secundum P h i l o s o p h u m, intellectus possibilis natus est moveri ad cognitionem ab intellectu agente et phantasmate, igitur sola illa cognitio est ei naturalis quae ab istis agentibus imprimitur.

Virtute autem istorum potest haberi omnis cognitio incomplexi quae secundum legem communem habetur a viatore, sicut patet in instantia[3] contra rationem tertiam principalem. Et ideo licet Deus possit per revelationem specialem cognitionem alicuius in-

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{PP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 Hoc] *praem.* Et VΓ | sic = AD | secundario Γ^{BD} 2 permanere] permanentia Γ^{BD} 3 aliqua¹] *add.* manet Λ^{G} *add.* quae manet V *add.* etiam DΓ | naturaliter — aliqua *om.* C | et] etiam MSRI sed Λ^{G} *om.* DΓ^{L} | manet *om.* Γ^{BD} 3-4 naturalis *om.* CP 4 supernaturalis] *add.* dicitur I 4-5 propter — supernaturalis *om.* V^{t} 4-7 propter — tantum *om.* $\Lambda^{Y?}$ 5 fit] sit (*not. alias:* fit S^{2}) CPMS$I^{2}\Gamma^{-B}$ sic RI'V!Γ^{B} | non = AD$\Gamma^{N2}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu$ 5-6 supernaturalis — dici *om.* P^{*} 8 applicando, dico quod *om.* $\Lambda^{YEHGO2}\Sigma$ | comparando] *praem.* in MΛ^{O2} 9 sibi] ibi (*pon.* sibi C^{2}) CPMSRI$\Gamma^{-L}\Lambda^{O2}$(*in ras.*) 11 quamcumque] quodcumque MΛ^{Y} diversa Λ^{H} | cognitionem *om.* MVZΓΛΣ 12 loquendo *om.* Σ | sic] illa Σ *om.* C^{*}PMRI | supernaturalis] *add.* quia C'P^{*} *add.* sua C^{2} 13 generatur] imprimitur Σ | agente] cognoscente Λ^{H} 14 naturalem Λ^{Y} 15 autem] etiam PVΓ^{D*N} *om.* R^{*} 17 est ei naturalis] naturalis est Σ 17-18 istis agentibus] a. i. CPMRI^{*} 18 imprimitur] potest imprimi I^{8}VZΓΛΣ 19 istorum] illorum CPM | omnis cognitio] c. o. $\Lambda^{E}\Sigma$ 21 rationem tertiam = ADZ$\Lambda^{G}\tau$ tertiam (*secundam* V) rationem *rell.* $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 22 posset DCP$\Gamma^{N}\Sigma$ 22-*p.* 38, 1 alicuius incomplexi] i. a. VZ$\Gamma^{BD*LN}\Lambda^{YGO}$

F 15 ARISTOT., *De an.* III t. 2-3 (Γ c. 4, 429*a* 13-18); t. 18 (c. 5, 430*a* 14-17); t. 30 (c. 7, 431*a* 14-17); t. 39 (c. 8, 432*a* 8-10).

T [1] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* IV d. 43 q. 4 n. [4]. [2] Cf. supra n. 57. [3] Cf. supra n. 42.

complexi causare, sicut in raptu, non tamen talis cognitio supernaturalis est necessaria de lege communi.

62 De complexis autem veritatibus secus est, quia, sicut ostensum est per tres primas rationes contra primam opinionem adductas[1], posita tota actione intellectus agentis et phantasmatum, multae complexiones remanebunt nobis ignotae et nobis neutrae quarum cognitio est nobis necessaria. Istarum igitur notitiam necesse est nobis supernaturaliter tradi, quia nullus earum notitiam potuit naturaliter invenire et eam aliis docendo tradere, quia sicut uni ita et cuilibet ex naturalibus erant neutrae[2]. Utrum autem post [22] primam doctrinae de talibus traditionem possit alius ex naturalibus assentire doctrinae traditae, de hoc in III libro distinctione 23[3]. Haec autem prima traditio talis doctrinae dicitur revelatio, quae ideo est supernaturalis, quia est ab agente quod non est naturaliter motivum intellectus pro statu isto.

63 Aliter etiam posset dici actio vel notitia supernaturalis quia est ab agente supplente vicem obiecti supernaturalis. Nam obiectum natum causare notitiam huius 'Deus est trinus', et similium, est essentia divina sub propria ratione cognita; ipsa sub tali ratione cognoscibilis est obiectum supernaturale[4]. Quodcumque ergo

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{PP}ρτπγβμυ)

1-2 sicut — communi *om.* D* 1 raptu] *add.* Pauli Γ^{L}Λ^{G2O2} | non *ante* est (2) Σ | tamen talis] talis t. Σ | cognitio *om.* ZΓ^{L}Λ^{YEHO*}Σ 4 primas rationes = ADSRΛ^{Y} rat. prim. (pr. om. Γ^{L}τ) *rell. edd.* 6 nobis^{1} *om.* VZΓΛΣ | ignotae] incognitae Λ^{GO} | neutrae] obscurae R | quorum ADZΛ^{Y} 7 est nobis] n. e. DCPMSRI*Z | Istarum] Illarum CP Istorum ADR Illorum MS 8 nobis supernaturaliter] s. (supernaturalem Λ^{E}) n. ZΓΛ^{-G}Σ | eorum R | earum notitiam potuit] p. e. n. Σ | potest DΣ 9 alii CPM 10 et] *om.* VΓ^{BD*LN}Λ^{E}Σ *add.* tribus seu R | erant] essent CPM*VΓ^{D*N} 11 doctrinam D | doctrinae de talibus] de t. d. CPMI | doctrinae de talibus traditionem] tr. doc. (doc. tr. Λ^{E}) de t. VZΓΛΣ | traditionem] traditam D | possit] posset CP *add.* naturaliter Λ^{G} | alius] aliquis CPVΓ^{-L}Στπγβμυ animus R^{2} 11-12 ex naturalibus assentire] assentire naturaliter VZΓΛΣ 13 prima traditio] t. p. Σ | talis doctrinae = ADΓ^{D2}Σρπγβμυ talis (*praem.* doctr Λ^{Y2}) CΓ^{B}Λ^{Y} doctr. talis Γ$^{D'}$ *rell.* τ 14 quae — supernaturalis *om.* Λ^{H} | est^{1}] dicitur Γ^{BD} dicitur esse VΓ^{LN} 15 intellectus] *add.* nostri VΓ Λ^{G} | statu isto] i. s. Σ 16 etiam *om.* CPMRI*Λ^{E2GO}Σ | actio vel notitia = AD actio Σ^{Q2} scientia Λ^{O2} 16-17 quia — supernaturalis *om.* I* 17 est *om.* MΣ 18 trinus] *om.* Λ^{GO*} *add.* et unus PV *edd.* | et = AD vel *rell. edd.* | est^{2}] *praem.* ut Λ^{G} 19 divina *om.* Λ^{YEHG*O*}Σ 19-20 ipsa — supernaturale *om.* Λ^{E} 19 ipsa] *add.* autem CPSI^{2}VZΓΛ^{GO2} *add.* enim Σ 20 obiectum supernaturale = D obiect. supranaturale A obiect. supernat. nobis (*add.* pro statu isto Λ^{O2}) Λ^{O} nobis obiect. supernat. RΣ obiect. nobis supernat. *rell.* (*om.* Λ^{E}) *edd.*

T [1] Cf. supra n. 13-18. 40-41. [2] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 13 q. 3 in corp. (I f. 91B-92F). [3] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* III *Suppl.* d. 23 q. un. n. [4-5]. [4] Cf. ib. I d. 3 pars 1 q. 2 n. [16].

agens causat notitiam aliquam veritatum quae per tale obiectum sic cognitum natae essent esse evidentes, illud agens in hoc supplet vicem illius obiecti. Quod si ipsum agens causaret perfectam notitiam illarum veritatum qualem obiectum in se cognitum causaret, tunc perfecte suppleret vicem obiecti; pro quanto imperfecta notitia quam facit, virtualiter continetur in illa perfecta cuius obiectum in se cognitum esset causa.

Ita est in proposito. Nam revelans hanc 'Deus est trinus' cau- 64
sat in mente aliquam notitiam huius veritatis, licet obscuram, quia de obiecto sub ratione propria non cognito, quod obiectum si esset sic cognitum, natum esset causare perfectam et claram notitiam illius veritatis. Pro quanto ergo est haec notitia obscura et in illa clara includitur eminenter, sicut imperfectum in perfecto, pro tanto revelans hanc obscuram, vel causans, supplet vicem obiecti, illius clarae notitiae causativi, praecipue cum non possit notitiam alicuius veritatis causare nisi ut supplens vicem alicuius obiecti; nec veritatum talium de isto obiecto notitiam causare possit ut supplet vicem obiecti alicuius inferioris naturaliter motivi intellectus nostri,

---

ADCPMSRIVZ$Γ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}$($Φ^{FP}$ρτπγβμυ)

1 causat *om.* A | aliquam] aliquarum I$Λ^{G}$ alicuius talium Σ 1-2 per — cognitum *post* evidentes (2) Σ 2 suppleret (*ante* in hoc Σ) PV$Γ^{D}$Σ 3 illius obiecti] ob. primi R | ipsum agens] a. i. Σ 3-4 perfectam notitiam] n. p. Σ 4 illarum *om.* M^{2}Σ | obiectum] *praem.* ipsum CPI^{2}VZΓ$Λ^{-E}$Σ *add.* ipsum $Λ^{E}$ 5 tunc — obiecti] *om.* $Λ^{G}$ *add.* talis $Λ^{O}$ | obiecti] *add.* si imperfectam, imperfecte CPV$Γ^{BD/L2N}Λ^{B}$ *add.* si autem causaret imperfectam, adhuc dicetur supplere Σ *add.* si autem agens causaret aliqualem notitiam earum, non talem qualem obiectum in se cognitum causaret, scilicet distinctam, in hoc aliqualiter suppleret vicem obiecti $R^{2}I^{2}Γ^{D2}Λ^{HGO}$ ⟦si — cognitum causaret *om.* $Λ^{G}$; si] cum $Λ^{H}$; agens causaret] causaret hoc agens I^{2}; *pro text.* causaret[1] — qualem *not.* aliter: non causaret ita perfectam notitiam veritatum qualem $Γ^{D2}$; aliqualem] aliquam $Λ^{H}$; earum] ipsarum $Λ^{O}$ *add.* veritatum $Λ^{O2}$; non talem] virtualem $Γ^{D2}$; distinctam] distinctum $Γ^{D2}$ *add.* si imperfectam $Λ^{O2}$; in hoc] nihilominus R^{2}; *pro text.* in hoc — obiecti *not.* aliter: tunc imperfecte suppleret $Γ^{D2}$; supplet $R^{2}Γ^{D2}Λ^{H}$⟧ | pro quanto] *praem.* pro tanto R^{2} *praem.* pro tanto autem suppleret $Γ^{D2}$ 5-6 imperfecta notitia] n. i. Σ | notitia] cognitio vel notitia $Γ^{BD}$ 6 perfecta] perfecte DCR^{*} perfectione PI^{*} *om.* M 7 est DZ 9 aliquam = AD aliqualem *rell. edd.* 9-12 licet — veritatis *om.* D^{2} 10 ratione propria] p. (prima $Λ^{H}Σ^{Q}$) r. VΓ$Λ^{-E}$Σ | propria *om.* A$M^{2}Λ^{E2}$ | cognito] cognita A *praem.* clare $Γ^{D2}$Σ | quod] quia CPMS$R^{*}I^{*}$ quid $Γ^{D*}$ 11 sic] clare Σ 12 illius] istius $Λ^{O}$ huius CPMRI huiusmodi $Λ^{E}$ | est = AD$Λ^{YEH}$(*om.* $Λ^{H2}$) | notitia] *add.* veritatis R^{2}V | et = AD 13 eminenter] evidenter D$R^{*}Λ^{HG}$ 14 hanc obscuram, vel causans] v. c. h. o. Σ | vel] et CPMSRI′VZΓ$Λ^{E2G2O2}$ *om.* $I^{2}Λ^{YE/HG/O/}$ 15 clarae notitiae] n. c. Σ | notitiam] cognitionem $Λ^{B}$ *om.* I^{2} 16 alicuius] istius $Λ^{GO}$ 16-18 alicuius — vicem *om.* $Γ^{L}$ 16 nec] ut DC^{*}Z *om.* $R^{*}V^{2}$ *add.* ut $M^{*}I^{*}$ 17 veritatum talium] t. v. Σ *add.* est $M^{*}I^{*}$ | isto obiecto] o. i. (illo $Σ^{Q}$) $Λ^{E}$Σ | subiecto $Γ^{BD}$ | notitiam] *post* talium $Λ^{E}$ *post* causare CPMI^{*} *post* possit R | posset V$Γ^{N}$Σ | ut] nec (*pon.* ut C^{2}) C$P^{2}M^{*}Λ^{E}$ | supplent $Γ^{D2}$ supplens $Γ^{L}Λ^{YGO}$ *edd.* 18 obiecti alicuius] a. o. CPMRI$Λ^{EH}Σ^{U}$ | nostri *om.* $Λ^{E}$Σ

quia nullum tale virtualiter includit aliquam notitiam veritatum illarum, nec claram etiam nec obscuram; igitur oportet quod in causando etiam illam obscuram suppleat aliqualiter vicem obiecti supernaturalis.

65 Differentia istorum duorum modorum ponendi supernaturalitatem notitiae revelatae patet, separando unum ab alio. Puta, si agens supernaturale causaret notitiam obiecti naturalis, ut si infunderet geometriam alicui, ista esset supernaturalis primo modo [1], non secundo [2] (hoc est [a] utroque modo, quia secundus infert primum licet non e converso). Ubi autem est primus tantum, ibi non est necesse quod sit supernaturalis quin naturaliter possit haberi; ubi est secundus modus, necessitas est ut supernaturaliter habeatur, quia naturaliter haberi non potest [3].

---

[a] *Loco* hoc est *textus interpolatus:* sed si aliqua est supernaturalis secundo modo, supernaturalis est [b].

[b] *Loco* sed (14) — est (15) *textus interpolatus:* si autem infunderet notitiam huius 'Deus est trinus', vel similium, haec supernaturalis esset.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

2 nec claram = A | igitur oportet] o. i. $\Lambda^{E}\Sigma$ 2-3 igitur — obscuram *om.* $D^{2}P^{2}\Lambda^{O2}$ 3 obscuram] *add.* quod $V\Gamma^{B*D*LN}$ 5 Differentia] *add.* autem $\Gamma^{D2}\Lambda^{G}$ | istorum] illorum PMS | ponendo CPSR 6 Puta] in natura Λ^{GO2} 7-8 infunderet] *praem.* tamen D* *add.* et D* 8 ista = $A\Lambda^{HO}$ illa DCPMSRIVZ$\Gamma\Lambda^{YE}\Sigma$ *edd.* | essent supernaturalia Λ^{H} | supernaturalis] naturalis $A\Lambda^{E*}$ 9 *et* 14-17: hoc est (9) = ADM'SR'I'Z$\Gamma^{L}\Lambda^{YE2H}$ sed si (14) — est (15) $CPR^{2}V\Gamma^{BD'N}\Lambda^{E'}\Sigma$ si autem (16) — esset (17) $M^{2}I^{2}\Gamma^{D2}\Lambda^{GO}$ *edd.*; *ante* hoc est (9) *pon.* sed si infunderet aliquam theologicam veritatem, ut istam 'Deus est trinus' (*cf.* 16-17) Λ^{H1}, *post* e converso (10) *add.* unde si aliqua est supernaturalis secundo modo, est supernaturalis utroque modo (*cf.* 14-15) Λ^{O2} 9 est] *add.* autem supernaturalis D | utroque modo *om.* I^{2} *sed cf. ad* 17 | secundus] *add.* modus Λ^{GO2} 10 licet *om.* $\Gamma^{N*}\Lambda^{E}\Sigma$ | autem] enim CPMSRIΓ^{D2} | ibi *om.* Σ 11 sit] *add.* ita Σ | naturaliter possit haberi] p. h. n. $\Lambda^{E}\Sigma$ *praem.* aliter Σ 12 ubi] *praem.* sed $V\Gamma^{BD}$ *add.* autem $\Lambda^{E}\Sigma$ | necessitas est = AD est (*praem.* ibi M^{2}RI *om.* R*) necessitas (n. *in corr.* Λ^{O2} necesse Λ^{HG}) *rell. edd.* | ut] *add.* sic Λ^{GO} | supernaturalis CPMI* 14 si aliqua est *om.* Σ | aliqua] alia Λ^{E} | esset Γ^{D} 15 modo *om.* Γ^{BD} | supernaturalis est] e. s. $R^{2}V\Gamma^{D}\Sigma$ | est *om.* Λ^{E} 16 autem] etiam Λ^{GO} 17 huiusmodi $I^{2}\Gamma^{D2}$ | vel] et Γ^{D2} | vel similium *om.* I^{2} | haec *om.* $I^{2}\Lambda^{GO}$ | supernaturalis esset] e. s. Γ^{D2} esset utroque modo supernaturalis I^{2} *add.* utroque modo M^{2} *add.* et hoc Γ^{D2}

T [1] Cf. supra n. 60. [2] Cf. supra n. 63. [3] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 13 q. 3 ad 2 (I f. 92H).

⌊III. – CIRCA TRES RATIONES PRINCIPALES CONTRA PHILOSOPHOS⌋

[23] Tres rationes quibus innititur ista solutio confirmantur per auctoritates. Prima[1] per auctoritatem Augustini XVIII *De civitate* cap. 11: « Philosophi, nescientes ad quem finem essent ista referenda, inter falsa quae locuti sunt verum videre potuerunt »[2] etc. 66

Secunda[3] confirmatur per Augustinum XI *De civitate* cap. 2: « Quid prodest nosse quo eundum sit, si ignoratur via qua eundum sit? » In hoc errabant philosophi, qui etsi aliqua vera de virtutibus tradiderunt, tamen falsa miscuerunt, secundum auctoritatem praecedentem Augustini[4], et patet ex eorum libris. Improbat enim Aristoteles politias a multis aliis dispositas, II *Politicae*. Sed nec ipsa politia Aristotelis est irreprehensibilis: VII 67

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

2 rationes] *add.* primae inter quinque superius (inter q. s.] sunt Λ^{O}) adductae (inductae Λ^{O}) contra primam opinionem Λ^{GO} *add.* superius factae contra opinionem philosophorum M^{2} | ista] illa CMSΛ^{E} | ista solutio] s. i. Σ 3 auctoritatem Augustini] Augustinum Σ | XVIII De civitate] De c. XVIII (VIII Γ^{L}) VZ$\Gamma\Lambda$ 4 11] *in corr.* Γ^{D2} 14 CP^{2}SZΓ^{L2}(*in ras.*) 9 M 41 (*add.* iuxta finem capituli I^{*}) IΛ^{EGO} 23 $\Gamma^{N'}$ 5 V *om.* P'Γ^{N2} *add.* iuxta finem R 4-5 ad quem — falsa *om.* Λ^{GO*} | essent ista referenda] i. (illa Γ^{D}) r. (r. *in corr.* Λ^{Y2}) e. VZ$\Gamma\Lambda^{-G}\Sigma$ 4 ista] illa C^{*}PMSΓ^{D} 5 verum] multa (*not.* vel: verum Λ^{O2}) Λ^{GO} | videre] *praem.* non Γ^{D2} *add.* non $\Gamma^{L2\,N2}\Lambda^{GO}$ | poterunt PMV$\Lambda^{YE}\Sigma$ 6 Secunda] *add.* ratio DPVZ$\Gamma\Lambda\Sigma$ | De civitate] Civitatis RVZ$\Gamma^{-L}\Lambda^{-E}$ 7 cap. *om.* VZ$\Gamma\Lambda$ | sit] est Σ | via *om.* $\Lambda^{YE*HG*O*}$ | qua] quomodo Λ^{H} 8 hoc] *add.* enim Λ^{E} | etsi] si et Γ^{B*D} 9 virtutibus] tenentibus $\Lambda^{O'}$ veritatibus vel virtutibus AΛ^{O2} | tamen falsa] *f. t.* CPMI *add.* multa Λ^{G} | secundum] *add.* etiam Λ^{GO} 10 praecedentem Augustini] Aug. (*add.* etiam Λ^{H}) p. VZ$\Gamma\Lambda^{-Y}\Sigma$ | et] etiam I^{*} ut P quod Γ^{D} *om.* V$\Gamma^{B}\Lambda^{H}$ 11 aliis *om.* Σ 12 ipsa politia Aristotelis] ipse (ipsa $\Lambda^{Y'}$ ille Λ^{Y2}) Aristoteles $\Gamma^{L}\Lambda^{YHGO*}\Sigma$ 12-*p.* 42, 1 VII — 7 *om.* Σ

F *3* AUGUST., *De civ. Dei* XVIII c. 41 n. 3 (PL 41, 602; CSEL XL pars II 334, 22-335, 3): « Quidquid philosophi quidam inter falsa, quae opinati sunt, verum videre potuerunt, et laboriosis disputationibus persuadere moliti sunt quod mundum istum fecerit Deus, eumque ipse providentissimus administret, de honestate virtutum, de amore patriae, de fide amicitiae, de bonis operibus atque omnibus ad mores probos pertinentibus rebus, quamvis nescientes ad quem finem et quonam modo essent ista omnia referenda, propheticis, hoc est divinis vocibus, quamvis per homines, in illa civitate populo commendata sunt, non argumentationum concertationibus inculcata; ut non hominis ingenium, sed Dei eloquium contemnere formidaret, qui illa cognosceret ». 6 AUGUST., *De civ. Dei* XI c. 2 (PL 41, 318; CSEL XL pars I 513, 12-15): « Quoniam si inter eum qui tendit et illud quo tendit via media est, spes est perveniendi; si autem desit aut ignoretur qua eundum sit, quid prodest nosse quo eundum sit? ». *11-12* ARISTOT., *Polit.* II [c. 1-10] (B c. 1-12, 1260*b* 27-1274*b* 28). *12*-p. 42, *1* Ib. VII [c. 9] (H c. 9, 1329*a* 29-30. 31-32): « a civibus enim decet honorare deos »; « decet autem cultum exhibere diis ».

T [1] Cf. supra n. 13-16. [2] Cf. etiam HENRICUS GAND., *Summa* a. 7 q. 6 in corp. (I f. 55 O). [3] Cf. supra n. 17-18. [4] Cf. supra n. 66; cf. AUGUST., *De civ. Dei* XVIII c. 41 n. 2 (PL 41, 601; CSEL XL pars II 334, 1-2): « Ubi etsi aliqua vera dicebantur, eadem licentia dicebantur et falsa ».

enim *Politicae* cap. 7 docet deos esse honorandos (« Decet enim », inquit, « honorem exhibere diis »), et ibidem cap. 5 « lex nullum orbatum » tradit « nutrire »!

68 Tertia ratio[1] confirmatur per Augustinum XI *De civitate* cap. 3: « Ea quae remota sunt a sensibus nostris, quoniam testimonio nostro scire non possumus, aliorum testimonio requirimus »[2]. Et hoc confirmat totam solutionem principalem[3]. Quia enim complexiones illae de quibus argutum est[4] nobis ex se neutrae sunt, nullus potest testimonio suo credere de ipsis, sed oportet testimonium supernaturale requirere alicuius superioris tota specie humana.

69 Qualiter autem prima traditio sive revelatio talis doctrinae potuerit fieri et facta fuerit, dubium est, – an scilicet locutione interiore, an exteriore, cum aliquibus signis adhibitis, sufficientibus ad causandum assensum; ad propositum sufficit, quod utroque modo

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 enim[1] = A | docet] *praem.* Aristoteles I' *praem.* ubi CPM^2SI^2VZ$\Gamma\Lambda^{EGO2}\Sigma$ | esse = AV ρπγβμυ | enim[2] = ADV 2 inquit] inquam Λ^{GO} | honorem] cultum (*post* diis Λ^{G}) Z$\Lambda^{YEG}\Sigma$ cultum et honorem V$\Gamma\Lambda^{O2}$ (*post* diis) *praem.* cultum et R^2 *om.* $\Lambda^{HO'}$ | et] secundo Λ^{H} | 5] 2 Λ^{G} 12 I^2 5 vel 15 R^2(*in ras.*)VZ$\Gamma\Lambda^{YEO}\Sigma$ 5 vel 3 Λ^{H} *add.* sic VZ$\Gamma^{-B}\Lambda^{EHO}\Sigma$ *add.* sit $\Gamma^{B}\Lambda^{Y}$ *add.* insit Λ^{G} 3 tradit] tradidit CPMRI^*V$\Gamma^{D2LN}\Lambda^{O2}$ *om.* Z$\Gamma^{BD'}\Lambda^{YE*HG*O'}$ | nutrire] *add.* et in eodem libro VIII dicit quod fieri oportet abortivum in casu Φ^{F} *nonnulli codd. recentiores, edd.* 4 ratio] responsio Λ^{G} 4-6 per — testimonio[1] *om.* D^* 4 XI] *in ras.* I^2 II CPM, XIV $\Lambda^{E}\Sigma$ *add.* 2 Z *add.* vel II Λ^{O2} 5 cap. *om.* V$\Gamma\Lambda^{-E}$ | quoniam] quia C quia quod P quae $D^2\Gamma^{D2}$(*in corr.*)Λ^{GO} *add.* quae Λ^{H} 5-6 testimonio] *praem.* in D^2 6 testimonio] testimonia M^2VZ$\Gamma\Lambda^{YEH}\Sigma$ | requiramus Σ^{Q} requiruntur D 7 solutionem] rationem Λ^{GO} | principalem] praecedentem Λ^{GO} *om.* M^* | enim *om.* Λ^{GO} 7-8 complexiones] conclusiones (*pon.* complexiones Λ^{O2}) Λ^{GO} 8 neutrae sunt = AD sunt neutrae (*ante* ex se R sunt necessariae Λ^{H}) *rell. edd.* 9 testimonio suo = AD suo (proprio Λ^{E}) testimonio *rell. edd.* | de *om.* P^2R^2V$\Gamma^{BD}\Lambda^{GO*}$ 10 supranaturale A | superioris] supernaturalis (*praem.* superioris Λ^{O2}) SZΛ^{YE*HO} superioris vel supernaturalis P naturalis Λ^{G} | tota] *praem.* a Λ^{GO} 10-11 specie humana] h. s. CPMI^* 12 *adnot.* Quaere I Reportationum quaest. 2 Prologi, et in II dist. 9 et 11 μ | talis] primae Λ^{E} | talis doctrinae] d. t. CPMRI^* 12-13 potuit VΓ^{BD} poterit Γ^{LN*} 13 et facta fuerit *om.* Λ^{H} | est] *add.* vel non R^* *add.* dubium Λ^{H} *add.* dubium enim (*e. om.* Λ^{Y}) est (*e. om.* Λ^{E}) I^2VZ$\Gamma\Lambda^{YE}\Sigma$ | scilicet *om.* RΛ^{E} Σ | scilicet locutione] l. s. VZ$\Gamma\Lambda^{HGO}$ 13-14 interiore, an exteriore] extrinseca an intrinseca Σ 14 an] vel CPMI$\Gamma^{L}\Lambda^{E}$ | exteriore] *add.* an Φ^{F}ρπγβμυ | aliquibus] aliis Λ^{GO} 15-*p.* 43, 2 modo — errore *om.* I^*

F 2 ARISTOT., *Polit.* VII [c. 16] (H c. 16, 1335*b* 19-25): « De reservatione autem et alimento genitorum sit lex: nullum orbatum nutrire. Propter multitudinem autem puerorum ordo gentium prohibet nihil reservari genitorum. Oportet enim determinatam esse multitudinem puerorum procreationis; si autem aliquibus fiant propter hoc combinatis [plures pueri], antequam sensus insit et vita, fieri oportet aborsum ». 4 AUGUST., *De civ. Dei* XI c. 3 (PL 41, 318; CSEL XL pars I 514, 1-3).

T [1] Cf. supra n. 40-41. [2] Cf. etiam HENRICUS GAND., *Summa* a. 13 q. 3 in corp. (I f. 91C). [3] Cf. supra n. 57-65. [4] Cf. supra n. 40-41; cf. etiam n. 62.

potuit supernaturaliter talis doctrina revelari[1], sed neutro modo sine errore potuit ab homine tradi primo[2].

[24] Contra istas tres rationes simul instatur quod seipsas destruant, quia quod ostenditur esse necessario cognoscendum, hoc ostenditur esse verum, quia nihil scitur nisi verum[3]; ergo quidquid istae rationes ostendunt necessarium esse cognosci (puta quod fruitio Dei in se est finis hominis, quoad primam[4], – via deveniendi ad ipsam, est per merita quae Deus acceptat ut digna tali praemio, quoad secundam[5], – quod Deus est trinus et contingenter causat, et huiusmodi, quoad tertiam[6]), totum illud ostenditur esse verum. Vel igitur istae rationes non sunt nisi ex fide, vel ex ipsis concluditur oppositum illius quod probant. 70

Respondeo: naturali ratione ostenditur necessarium esse scire alteram partem determinate huius contradictionis 'fruitio est finis, fruitio non est finis', hoc est, quod intellectus non est mere dubius vel neuter in hoc problemate 'an fruitio sit finis', quia talis dubitatio vel ignorantia impediret inquisitionem finis; non autem osten- 71

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 potuerit CPSRZΓΛΣ poterit V potest D | supernaturaliter *om.* $\Lambda^{GO*}\Sigma$ | talis doctrina revelari] r. (revereri Z) t. d. VZΓΛΣ 2 potest (post homine ZΛ) DZΛΣ | potuit ab homine tradi primo] ab h. pr. p. t. VΓ | primo] *om.* $\Lambda\Sigma^{Q*U}$ *hic sequitur* Nota — creditum (*p.* 9, 3-10) Γ^{B*} 3 istas] illas CPM *om.* Λ^{Y} | destruunt Λ^{GO} 4 ostendunt Λ^{HGO} | ostenditur esse necessario] o. n. e. VΓ n. o. e. Λ^{E} | necessarium $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | cognoscendum] aliquod cognoscibile Λ^{E} 4-5 ostendunt Λ^{HGO} 5 verum²] *add.* I Posteriorum τ 6 istae] illae CPMS | istae rationes] r. illae Σ | ostendunt] *add.* intellectui CPMSRIV$\Gamma^{D2LN}\Lambda^{O2}$ *add.* ab intellectu τ | necessario Σ | esse] est CPRΓ^{L} *om.* Σ | cognosci] cognoscendum $\Lambda^{G}\Sigma$ cognoscenti MSRI'Λ^{E2H} cognoscendi I^{2} *add.* vel cognoscenti Λ^{O2} *pon.* cognoscenti P^{2} | quod *om.* D$\Lambda^{YEHG*O*}$ 7 est] sit Σ | primam] *add.* rationem (viam ρ) *edd.*, *add.* quod CPMSRI*VZ$\Gamma^{BD}\Lambda^{E2}$ *add.* quia DΓ^{LN} Λ^{O2} 8 ut] tamquam R | ut digna] indigna C'P* digna C^{2} 9 quod] *praem.* et SΛ^{O2} *om.* $I^{2}\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ 10 tertiam] *add.* rationem Λ^{G} | totum] *add.* enim Γ^{N} 10-11 ostendimus Λ^{H} 11 istae] illae CPMΛ^{EH} | istae rationes] r. illae Σ 12 ex ipsis — probant *om.* M^{I} | illius] eius VZΓΛΣ | probant] *hic sequitur* Nota — creditum (*p.* 9, 3-10) RV$\Gamma^{D}\Lambda^{O}$ 13 ostenditur] ostendunt Λ^{H} oportet M*Λ^{E} *add.* quod M^{2} | esse] est M *add.* etiam R 14 alteram partem determinate] d. a. p. Σ | huius contradictionis] c. h. Σ 15 fruitio non est finis *om.* Λ^{H} 15-16 hoc est — finis *om.* Σ 15 est³ = ADS sit (fit $\rho\tau\gamma\beta\mu$) *rell. edd.* 17 autem] *add.* hic CPI* 17-*p.* 44, 1 ostenditur] *in ras.* R^{2} ostendunt Λ^{H} oportet M*π

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 14 q. 1 ad 1 (I f. 100H). [2] Cf. ib. a. 8 q. 4 in corp. (f. 66C-67F). [3] Cf. ARISTOT., *Anal. post.* I c. 2 [t. 5] (A c. 2, 71*b* 25-26): «Verum quidem igitur oportet esse, quoniam non est scire quod non est»; AUGUST., *De diversis quaest.* 83 q. 9 (PL 40, 13): «nihil percipi potest nisi quod a falso discernitur». – Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 1 q. 1 arg. 2 (f. 1A); q. 2 in corp. (f. 4C); q. 12 in corp. (f. 22L). [4] Cf. supra n. 13-16. [5] Cf. supra n. 17-18. [6] Cf. supra n. 40-41.

ditur naturali ratione quod haec pars sit necessario cognoscenda. Et hoc modo rationes praedictae ut sunt naturales concludunt de altera parte contradictionis, hac vel illa; non determinate de hac nisi ex creditis tantum [1].

⌊IV. – AD ARGUMENTA PHILOSOPHORUM⌋

72 Ad argumenta [2] pro opinione Aristotelis [3]. Ad primum [4] dico [25] quod cognitio dependet ab anima cognoscente et obiecto cognito [5], quia secundum Augustinum, IX *De Trinitate* cap. ultimo, « a cognoscente et cognito paritur notitia » [6]. Licet igitur anima habeat sufficiens activum et passivum intra pro quanto actio respectu cognitionis convenit animae, tamen non habet sufficiens activum intra se pro quanto actio convenit obiecto, quia sic est ut tabula nuda, ut dicitur III *De anima* [7]. Est igitur intellectus agens quo est omnia facere, verum est in quantum 'factio' respectu cognitionis convenit animae, non in quantum obiectum est activum.

73 Ad confirmationem [8] rationis. Ad maiorem dico quod natura

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 ratione] *add.* scire τ | cognita (not. vel: cognoscenda Λ^{O2}) Λ^{GO} 3 de hac *om.* MR* 4 creditis] *add.* deum $\Lambda^{O'}$ *add.* dictis $\Gamma^{L}\Lambda^{O2}$ | *post* tantum *seq. in* Γ^{N}: Nota — creditum. *Vide p.* 9, 3-10 5 *adnot.* Ad rationes philosophorum Λ^{O2} 6 Aristotelis] Philosophi Γ^{D} 8 De Trinitate] Trinitatis VZ$\Gamma\Lambda^{YH}$ 10 activum et passivum] p. (passum Λ^{G}) et a. CPMZ$\Gamma^{LN}\Lambda^{-E}$ | intra] *add.* se Λ^{G2} *edd.* | quanto actio] aliquo Γ^{B} | respectu] *om.* ADM^{2}R* *add.* sui (!) Λ^{O} 11 sufficiens] *add.* principium P 11-12 sufficiens activum intra se] i. se (*add.* principium Λ^{H}) suf. a. VZ$\Gamma\Lambda\Sigma$ 13 ut dicitur *om.* V$\Gamma^{LN}\Lambda^{-Y}\Sigma$ 14 factio] actio P^{2}R^{2}VΓ^{BD} fruitio (not. vel: factio Γ^{L2}) Γ^{L} factio sive actio γ 15 convenit] competit VZ$\Gamma^{LN}\Lambda^{Y}$ | non] *add.* autem Σ 16 rationis. Ad maiorem *om.* $\Lambda^{E}\Sigma$ | rationis] *add.* dico D | Ad maiorem dico] Dico (*add.* primo Γ^{D2}) ad m. CPMSRIVZ$\Gamma\Lambda^{YHO}$

F 8 AUGUST., *De Trin.* IX c. 12 n. 18 (PL 42, 970). 13 ARISTOT., *De an.* III t. 14 (Γ c. 4, 429*b* 30-430*a* 2): « potentia quodammodo est intelligibilia intellectus, sed actu nihil antequam intelligat. Oportet autem sic, sicut in tabula nihil est actu scriptum: quod quidem accidit in intellectu ». 16-p. 45, 5 ARISTOT., *Physic.* II t. 3 (B c. 1, 192*b* 20-23): « Est igitur natura principium alicuius et causa movendi et quiescendi in eo in quo est primum et per se, et non secundum accidens »; t. 11 (193*a* 31-33): « Sicut enim ars dicitur quod est secundum artem et artificiosum, sic et natura quod secundum naturam dicitur et quod naturale »; t. 49 (c. 5, 196*b* 17-22): « Eorum autem quae fiunt, alia quidem propter hoc fiunt, alia quidem non. Horum autem alia quidem secundum propositum, alia vero non secundum propositum, ambo autem sunt in his quae sunt propter hoc... Sunt autem propter hoc quaecumque ab intellectu utique aguntur et quaecumque a natura ».

T [1] Cf. supra n. 12. [2] Cf. supra n. 6-11. [3] Cf. supra p. 5, 2-6. [4] Cf. supra n. 6. [5] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* I d. 3 pars 3 q. 2 n. [20]; *Quodl.* q. 15 n. [7]. [6] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 40 q. 7 in corp. (I f. 259H); *Quodl.* V q. 14 in corp. (f. 175C). [7] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 1 q. 10 arg. 1 in opp. (f. 19E). [8] Cf. supra n. 7.

quandoque accipitur pro principio intrinseco motus vel quietis – prout describitur II *Physicorum* – quandoque pro principio activo naturaliter, prout natura distinguitur contra artem sive contra propositum propter oppositum modum principiandi, sive sit intrinsecum sive non, dummodo sit naturale [1]. Primo modo maior non est vera, quia non correspondet omni passivo naturaliter principium activum intrinsecum quod sit natura, quia multa sunt naturaliter receptiva alicuius actus, cuius non habent principium activum intrinsecum. Secundo etiam modo propositio maior est falsa in quibusdam, quando videlicet natura propter sui excellentiam ordinatur naturaliter ad recipiendum perfectionem ita eminentem, quae non possit subesse causalitati agentis naturalis secundo modo. Ita est in proposito.

Cum probatur maior [2], dico quod potentia passiva non est 74
frustra in natura, quia etsi per agens naturale non possit principaliter reduci ad actum, tamen potest per tale agens dispositio ad ipsum induci, et potest per aliquod agens in natura – id est in tota coordinatione essendi vel entium – puta per agens primum vel supernaturale complete reduci ad actum.

[26] Et si obicitur quod istud vilificat naturam quod ipsa non possit 75

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 vel] et CPM 2 prout] ut I*VΓ | describitur] definitur Λ^{GO} | quandoque] *add.* accipitur Λ^{H} | principio] *add.* signato Λ^{Y*} 3 naturaliter] naturali Γ^{D} | natura *om.* Σ | contra[2] *om.* IVZΓΛΣ 4-5 sive — naturale] *post* intrinsecum (7) I* *om.* M*RZ$\Gamma^{L}\Lambda^{YE'HGO*}$Σρτπβμυ sive sit intrinsecum sive non Λ^{E2}; ¶ *sign. litteris* a-b Γ^{B2D2} 5 dummodo] dum tamen Γ^{BD} 5-6 maior non est vera] n. e. v. m. Σ *add.* haec scilicet: omni (uni τ) potentiae passivae (pot. pass.] passivo τ) naturali correspondet aliquod activum naturale (naturaliter τ) *nonnulli codd. recentiores et ed.* τ 6 omni] cum A | passivo] *add.* practico Λ^{G*} 7 intrinsecum *om.* CMRVZ$\Gamma\Lambda^{YE*HGO}$Σ | sit] *praem.* sic S *edd.*, *add.* sic M *add.* sicut CPR[2]IVZΓΛ^{YO} 8 naturaliter] *in ras.* P[2] *om.* CMR | alicuius actus = A actus (*om.* I[2]) alicuius I alicuius perfectionis ρπγβμυ actus CP'MS[2](*in corr.*)R' alicuius P[2]R[2] *rell.* τ 9 etiam modo] m. e. CPMRIZΛ^{-E} 10 falsa] *add.* et M | in quibusdam *om.* CΓ^{LN} | videlicet] scilicet (*post* natura R) CPMRIΣ *om.* Λ^{G*O*} 11 naturaliter *om.* VΓ^{BD*} | recipiendum] percipiendum Λ^{GO*} principiandum Λ^{Y} 12 eminentem] evidentem Z | quae] quod V$\Gamma^{-L}\Lambda^{O2}$ | posset Λ^{GO} potest Σ | agentis] *praem.* alicuius R 13 modo] *add.* dicti πγβμυ *add.* dicti sicut corpus humanum ad animam rationalem ρ 14 Cum] *praem.* Et Σ | passiva] *add.* huiusmodi Σ 15 etsi] si A* licet ρπγβμυ 16 tamen potest] p. t. Σ 16-17 dispositio ad ipsum induci] ind. d. ad i. Σ 17 reduci Λ^{GO*} | potest *om.* Γ^{D2}Σ 18 essendi vel *om.* I[2]VZΓΛΣ 18-19 primum vel supernaturale = A p. et s. S primum supernaturale γ supernaturale primum DΓ^{N}ρ primum CPMR'I' supernaturale R[2]I[2] *rell.* τπβμυ 19 complete] *praem.* potest Σ 20 Et *om.* SI[2]VZΓΛΣ | obiciatur CPMSRIVZΓΛ^{YH} | istud] illud A

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 1 q. 4 ad 1 et q. 6 in corp. (I f. 13G. 16C). [2] Cf. supra n. 7.

consequi perfectionem suam ex naturalibus[1], cum natura minus deficiat in nobilioribus, ex II *De caelo et mundo*, respondeo: si felicitas nostra consisteret in speculatione suprema ad qualem possumus nunc naturaliter attingere, non diceret Philosophus naturam deficere in necessariis[2]. Nunc autem illam concedo posse haberi naturaliter, et ultra, dico aliam eminentiorem posse recipi naturaliter. Igitur in hoc magis dignificatur natura, quam si suprema sibi possibilis poneretur illa naturalis; nec est mirum quod ad maiorem perfectionem sit capacitas passiva in aliqua natura quam eius causalitas activa se extendat.

76 Illud quod adducitur de II *Caeli et mundi* non est ad propositum, quia Philosophus loquitur ibi de organis correspondentibus potentiae motivae si ipsa inesset stellis. Et concedo quod universaliter cui datur potentia quae nata est esse organica, ei datur a natura organum, in non-orbatis dico. Sed in proposito data est potentia, sed non organica; non tamen data sunt naturaliter omnia alia praeter potentiam concurrentia ad actum. A Philosopho

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

2 in nobilioribus] in perfectioribus (-ctionibus Γ^{N*}) et nobilioribus R²VΓ ex nobilibus $\Lambda^{O'}$ in perfectioribus et nobilioribus quam minus nobilibus Λ^{O2} in necessariis nobilioribus Λ^{G} | De caelo et mundo] Caeli et mundi DCPI²VZ$\Gamma\Lambda\Sigma$ *adnot.* cap. 8 Γ^{D2} 3-4 possumus nunc] n. p. RI²VZ$\Gamma\Lambda^{-Y}\Sigma$ 4 non] bene *in ras.* Γ^{D2} 5 naturam] *add.* etiam D | Nunc autem illam] Hanc enim Λ^{H} | illam] hanc *post* posse Σ *om.* ZΛ^{YB*} | illam concedo] c. i. CPMIV$\Gamma\Lambda^{E}$ 5-6 posse haberi naturaliter] h. p. Z$\Lambda^{-E}\Sigma$ n. h. p. Λ^{E} 6-7 et ultra — naturaliter *om.* Λ^{O*} 6 ultra = ADΛ^{G} ultra hoc $\Lambda^{C?}$ *rell. edd.* | aliam] aliquam DI illam Σ | eminentem Σ 6-7 recipi naturaliter = AD nat. (ante posse, 6 Σ) rec. $\Lambda^{O?}$ *rell. edd.* 7 in hoc magis dignificatur] m. in h. d. V m. d. in h. Γ 8 nec] *add.* etiam CPMRI*$\Gamma^{B*N}\Lambda^{O2}$ | est *om.* VZ$\Gamma^{-N}\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ | quod] si Σ 9 aliqua] alia Λ^{GO*} *om.* Λ^{H} 10 causalitas] capacitas M *om.* $\Lambda^{E*H}\Sigma$ | extendat] *add.* ut (*om.* S) patet de (in CP) omnibus naturalibus (internaturalibus S) (¶ *text. sign. litteris* a-b Γ^{B2D2}) CPSR²I*V$\Gamma\Lambda^{O2}$ *add.* ut patet de corpore humano γ 11 Illud] Istud V$\Gamma\Lambda^{E}$ *om.* Σ | adducitur = Aτ additur *rell.* $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | de II Caeli et mundi] II De c. et m. Λ^{EG} De c. et m. II R De c. et m. VΓ^{BD*N} | II] I Σ 12 ibi *om.* Λ^{GO} | organis] *add.* ibi D 13 stellis] *add.* quod natura dedisset eis organa $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | Et] *add.* ultra R 13-14 concedo quod universaliter *om.* R* | quod universaliter] u. q. Σ | universaliter] virtualiter Λ^{Y2H} istud Λ^{G} *om.* Λ^{E*} 14 quae] qua Λ^{HGO*} *om.* Σ | est *om.* Σ | organica] organizata R ordinata Λ^{H} 14-16 ei — organica *om.* D* 15 dico *om.* Σ | proposito] *add.* dico quod $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 16 sed non] non autem Σ | organica] organizata Λ^{H} | data sunt] s. d. I*$\Gamma^{BD}\Sigma$ | naturaliter *om.* MΛ^{E} 16-17 naturaliter omnia alia] o. a. (a. *om.* Λ^{O*}) n. CPV$\Gamma\Lambda^{YO}$ o. n. ZΛ^{HG} 17 praeter potentiam *om.* R*Σ

F 2 ARISTOT., *De caelo* II t. 50 (B c. 8, 290*a* 29-35); t. 59 (c. 11, 291*b* 12-16). 4 ARISTOT., *De an.* III t. 45 (Γ c. 9, 432*b* 21-22).

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 1 q. 2 in corp. (I f. 4B). [2] Cf. ib. q. 4 ad 2 (f. 13H).

igitur ibi haberi potest quod natura ordinabilis ad aliquem actum vel obiectum naturaliter habet potentiam ad illud, et organum si potentia est organica; sed non sic de posterioribus requisitis ad actum[1].

77 Aliter posset dici ad maiorem[2] quod ipsa est vera loquendo de potentia passiva naturali ut passiva comparatur ad activam, non autem ut passiva comparatur ad actum receptum. Differentia membrorum patet in principio solutionis istius quaestionis[3].

78 Minor[4] autem est vera secundo modo, non primo modo[5]. Posset etiam tertio modo faciliter dici ad minorem, negando, quia licet absolute intellectus possibilis sit naturaliter receptivus talis intellectionis, non tamen pro statu isto. De causa autem huius dicetur inferius distinctione 3[6].

[27] 79 Ad rationem tertiam[7] quaere responsionem Thomae in *Summa*, I parte *Summae* quaestione 1, ubi respondet sic, quod

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FF}ρτπγβμυ)

1 ibi *om.* IVZΓ^{-N}Λ^{EH} | quod] *add.* tunc Λ^{HGO*} | natura] naturaliter ρτπβμυ *add.* quandoque P | ordinabilis] ordinata Iγ ordinabile τπβμυ ordinatur P* quando ordinatur CMΛ^{O2} 2 organum] ordinem Λ^{H} *add.* requisitum (acquisitum Γ^{N*}) ad actus (actum R^{2}Γ^{BD}) R^{2}VΓΛ^{O2} 3 potentia] *praem.* ponitur Λ^{GO} *om.* Λ^{O*}Σ | est] sit CPMRI esse Λ^{GO} | sic] *praem.* est SR^{2}VΓ Λ^{O2} *add.* est CPI^{2}ZΛ^{EH}Σ^{Q} | posterioribus] *praem.* potentiis P^{2}RΓ^{B} 5 potest Λ^{GO} 6 passiva^{2}] passivum Σ *om.* M^{2}R*I^{2} 6-7 comparatur — passiva *om.* M^{2}I^{2} 6 activum R^{2}I^{2}VZ Γ$^{BD'LN}$Σ agens Γ^{D2} actum C 7 passiva *om.* Σ 8 in principio *post* quaestionis R | solutionis] in solutione R | istius] illius DCPMΛ^{O2} *om.* Λ$^{YEHGO'}$Σ | quaestionis] *add.* quando scilicet distinguitur de supernaturali Λ^{G} 9 Minor] Maior Λ^{G*O} | autem *om.* Γ^{N}Λ^{E}Σ | modo^{2} = AΛ^{Y}τ 10 etiam] tamen Λ^{O2} *om.* Λ$^{YEHGO'}$Σ | etiam tertio modo] t. m. e. CPM | modo *om.* I^{2}(om. *denuo* I^{2})VΓΛ^{E}Σ | negando *om.* Λ^{E}Σ | quia] quod DSVΓΛΣ 10-11 licet absolute intellectus possibilis] i. p. l. a. Γ^{BD2N} i. l. a. p. VZΓ$^{D'L}$ 11 naturaliter] virtualiter (*add.* vel naturaliter Λ^{O2}) Λ^{GO} 11-12 intellectionis] intellectus R* intelligibilitatis Z intentionis D* 12 De causa] Causam Λ^{GO} | autem *om.* MVZΓ^{BD*LN}ΛΣ | dicetur] *om.* Λ$^{YEHGO'}$Σ dicemus Λ^{O2} 13 infra Γ^{-L}Λ^{GO}Σ 14-15 rationem — sic *om.* Λ^{O2} 14 rationem tertiam = AMS R'I' tert. rat. C'P tertium VZΓ$^{BD'L'N}$Λ^{Y} rat. secundam DR^{2}I^{2}Λ^{G}τ secundam rat. (*add.* de VI Metaphysicae Λ^{O2}) C^{2}Λ^{O2} secundum Γ^{D2L}Λ^{EH}Σρπγβμυ 14-15 quaere — ubi *om.* I^{2} | quaere — sic] dicitur V'ZΓ^{LN}Λ^{YEH}Σρπγβμυ dicitur (dicit Γ^{D2}) Thomas (*add.* in Γ^{D2}) prima parte Summae (*add.* suae Γ^{D2}) quaest. prima articulo primo (¶ *sign. litteris* a-b Γ^{B}) Γ^{BD} *pon.* Responsio Thomae, prima parte Summae quaest. prima in fine quarti argumenti V^{2} | Thomae — Summae] et hoc in Summa, parte prima, Thomae τ *om.* C' prima parte Summae C^{2} 14 Thomae] et hoc Λ^{G} *add.* et hoc I 15 respondet sic] s. r. CP respondetur sic I* sic dicitur Λ^{G}

F 14 Thomas, *S. theol.* I q. 1 a. 1 ad 2 (IV 7*ab*).

T [1] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 24 q. 1 in corp. (I f. 137E). [2] Cf. supra n. 7. [3] Cf. supra n. 57. [4] Cf. supra n. 7. [5] Cf. supra n. 57. [6] Cf. Duns Scotus, *Ordinatio* I d. 3 pars 1 q. 2 n. [16]; q. 3 n. [2. 25-26]; cf. etiam *Quodl.* q. 14 n. [10-12]. [7] Cf. supra n. 8.

«diversa ratio cognoscibilis diversitatem scientiarum inducit. Eandem enim conclusionem demonstrat astrologus per medium mathematicum, id est a materia abstractum, (puta quod terra est rotunda), et naturalis per medium circa materiam consideratum. Unde nihil prohibet de eisdem rebus de quibus philosophicae disciplinae tractant secundum quod sunt cognoscibilia lumine rationis naturalis etiam aliam scientiam tractare secundum quod cognoscuntur lumine divinae revelationis».

Contra: si de cognoscibilibus in theologia est cognitio tradita vel possibilis tradi in aliis scientiis, licet in alio lumine, ergo non est necessaria cognitio theologica de eisdem. Consequentia patet in exemplo eius, quia cognoscens terram esse rotundam per medium physicum, non indiget cognitione per medium mathematicum, tamquam simpliciter necessaria.

80 Dicta tamen responsio ad tertium exponitur sic, quod sci-

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 cognoscibilis] scibilis ρπγβμυ scibilis vel cognoscibilis Λ^{E}Σ 2 conclusionem] c. vel cognitionem I* | astrologus = AD astrologus et naturalis CPMSRIΛ^{Y} *edd.* naturalis et astrologus *rell.* 3 id est] et Λ^{E} *om.* CMR*I 3-4 puta quod terra est rotunda = AD(puta *om.* D) puta (*om.* τ) quod (q. *om.* P) terra est rotunda, sed astrologus (-ia Λ^{Y}) *ante* per medium (2) Γ^{D2} *rell.* *edd.* 4 et naturalis] n. autem I^{2}VZΓΛΣ | per] *add.* materiam, id est per Λ^{E} | medium] *add.* naturale CPMSRI 5-6 disciplinae] doctrinae Φ^{F} scientiae ρπγβμυ 6 cognoscibiles Σ | rationis] intellectus Λ^{E} 6-7 rationis naturalis] n. r. I^{2}VZΓΛ^{-E}Σ 7 etiam] et Λ^{H} *praem.* et D* *om.* Σ 7-8 cognoscuntur] *in ras.* R^{2} cognoscantur ZΓ^{L} sunt cognoscibilia Λ^{E} cognoscitur ASΓ^{N}Λ^{YG*O} 8 divinae revelationis] r. d. Λ^{E}Σ 9 *adnot.* Contra Thomam A^{1} | Contra] *add.* hoc VZΓΛ^{YE*HGO} *add.* istud R | in] de quibus est Σ 9-10 cognitio tradita vel possibilis tradi] scientia tr. vel p. tradi Γ^{B} c. t. v. p. tradi cognitio γ cognitio tradita CP*M R*I* possibilis tradi cognitio (c. tr. Λ^{Y}) Λ^{YE}Σρπβμυ possibile tradi cognitionem Λ^{H} possibile tradi (haberi Λ^{G2} esse τ) cognitionem traditam Λ^{GO}'τ cognitio tradita vel possibilis tradi cognitionem Λ^{O2} 10 licet] sed P*M 11 de eisdem = ADS de eis CPMRIVZΓΛ^{-E} *edd.* de his Λ^{E}Σ ⟦*ante* non (10) VΛ^{E}Σ *ante* necessaria ZΓΛ^{-E}ρπγβμυ *ante* theologica D⟧ 12-13 cognoscens — physicum] per (*om.* Λ^{G*}) medium physicum cognoscens (-scentes Λ^{GO}) terram esse rotundam (rot. *om.* Λ^{O*}) VZΓΛΣ 13 physicum] philosophicum A | cognitione = ADτ cognitione eius *rell.* ρπγβμυ 14 simpliciter] sibi Σ 15 *adnot.*: Responsio Thomae exponitur A^{1}D^{2} Thomas prima secundae q. 54 in solutione secundi articuli V^{2} Expositio Aegidii M^{2} Expositio Hervaei Σ^{U2} | Dicta tamen *om.* Λ^{H} | tamen] autem CP^{2}I^{2}VZΓ$^{BD/LN}$Λ^{-H}Σ Sed *ante*

F 15 THOMAS, *S. theol.* I-II q. 54 a. 2 in corp. (VI 342*ab*): «Respondeo dicendum quod habitus et est forma quaedam, et est habitus. Potest ergo distinctio habituum secundum speciem attendi aut secundum communem modum quo formae specie distinguuntur, aut secundum proprium modum distinctionis habituum. Distinguuntur siquidem formae ad invicem secundum diversa principia activa»; ib. ad 2 (VI 343*ab*): «Ad secundum dicendum quod terram esse rotundam per aliud medium demonstrat naturalis, et per aliud astrologus: astrologus enim hoc demonstrat per media mathematica ... naturalis vero hoc demonstrat per medium naturale ... Tota autem virtus demonstrationis ... dependet ex medio. Et ideo diversa media sunt sicut diversa principia activa, secundum quae habitus scientiarum diversificantur».

licet habitus et est habitus et est forma; in quantum habitus, habet distinctionem ab obiecto, sed in quantum forma, potest distingui a principio activo. Respectu autem habitus scientifici principia sunt causae effectivae. Licet igitur ubi est idem scibile (puta quod terra est rotunda) non sit distinctio per obiecta, tamen est distinctio per principia quibus mathematicus et physicus hoc ostendunt: et ita erit distinctio habituum in quantum sunt formae et non in quantum sunt habitus.

[28] Contra: forma est communis ad habitum; sed impossibile est 81
aliqua esse distincta in ratione superioris et indistincta in ratione inferioris; ergo impossibile est aliqua esse distincta per rationem formae unde forma et tamen esse indistincta in ratione habituum (hoc enim esset ac si aliqua essent distincta in ratione animalis et indistincta in ratione hominis). Praeterea, supponit etiam quod principia sunt distinctiva habitus in alio genere causae quam ut principia effectiva, quod falsum est, quia si aliquam rationem causae distinctivae habeant ad habitus, non habent rationem nisi causae efficientis. Praeterea, semper stat ratio quia quantumcumque possent poni habitus distincti cognitivi, tamen non salvatur necessitas unius, quasi alias cognitio sit impossibilis, ponendo possibilitatem alterius habitus undecumque distincti.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)
Dicta Γ^{D2} | tertium] secundum DR$I^{2}\Gamma^{D2L2}\Lambda^{BH}\Sigma$ tres rationes Λ^{G} 15-*p*. 49, 1 quod scilicet *om*. $\Lambda^{YEHG*O*}\Sigma$

1 est habitus et est *om*. R* 2 sed *om*. VZΓΛΣ 5 puta] ut Σ 6 tamen est] e. t. Σ | quibus] *add*. etiam Λ^{G} 7 hoc ostendunt] contradicunt D | ita *om*. VZΓ$\Lambda^{YEH*GO}\Sigma$ | erit] est CPVZΓΛΣ 8 et *om*. RVΓΛ^{O} | et — habitus *om*. $\Lambda^{YE*H*G}\Sigma$ | non — habitus] *om*. Λ^{O*}; ¶ *sign. litteris* a-b Γ^{D2} 9 *adnot*. Contra expositionem Thomae R^{2} | Contra] *add*. illud (istud $\Gamma^{-D}\Lambda^{B}$ hoc Σ) VZΓΛΣ | communis] communior CPMRI*VΓΛ^{B} communius Z$\Lambda^{Y}\Sigma$ quid communius S consequens Λ^{GO} communis seu consequens τγ | habitum] *add*. quam e converso CP^{2}(in *ras*.)$\Gamma^{N}\Lambda^{B}\Sigma$ *add*. quia omnis (omnis enim I^{2}) habitus est forma, non autem (et non I^{2}) e converso $I^{2}\Lambda^{G}$ | sed impossibile est] i. autem e. $\Lambda^{YH}\Sigma$ i. e. autem Λ^{EGO} 10 esse] *post* distincta V *post* superioris CZΓΛ^{HGO} *om*. $P^{2}\Lambda^{Y*}$ 10-11 in ratione[1] — distincta *om*. M*Λ^{E*} 10 in ratione[1]] per rationem M^{2} | superiorum Λ^{G} | et] istud P* *om*. CZΓΛ^{HGO} *add*. esse P$R^{2}I^{2}$V 10-11 et — inferioris *om*. Σ^{U*} 11 esse distincta] d. e. VZΓ 11-12 distincta — esse *om*. R* 11 per rationem] in ratione $\Gamma^{BD}\Sigma$ 12 unde forma = AD u. formae S | tamen esse *om*. Σ | habitus Σ 13 aliqua essent] e. a. DRZ 13-14 et — hominis *om*. P* 14 supponit] praesupponit M supponunt isti Γ^{D2} | etiam *om*. $I^{2}\Gamma^{BD}\Lambda\Sigma$ 15 sint DCPMSRIΛ^{H} | habitus = A habitus conclusionis *rell. edd*. 17 habeant = AD habent *rell. edd*. | ad habitus] *om*. P* *add*. illos (istos SΛ^{-E}) CPS$R^{2}I^{2}$VZΓΛΣ | rationem nisi] n. r. (ratione V$\Gamma^{L}\Lambda^{G}$) RVZΓΛΣ 19 distincti cognitivi] c. (cognoscitivi Σ) d. (distinctivi $\Gamma^{L}\Lambda^{G2}$) VZΓΛΣ | tamen non] n. t. CPMRΛ^{B} 20 unius = ADMR(*add*. habitus R^{2}) unius habitus (h. u. Γ^{N*}) *rell. edd*. 21 distincti] *praem*. sic R

82 Ideo ad argumentum respondeo quod in illis scientiis speculativis etsi tractetur de omnibus speculabilibus, non tamen quantum ad omnia cognoscibilia de eis, quia non quantum ad propria eorum, sicut patuit prius in tertia ratione[1] contra primam opinionem (quaere supra g[2]).

83 Ad quartum[3] respondetur sic, quod principia prima non [29] possunt applicari ad conclusiones aliquas nisi sensibiles: tum quia termini eorum sunt abstracti a sensibilibus, et ita sapiunt naturam eorum, tum quia intellectus agens, per quem debet fieri applicatio, limitatur ad sensibilia.

84 Contra: certum est intellectui ista prima principia esse vera non tantum in sensibilibus, sed etiam in insensibilibus; non enim dubitat magis intellectus quod contradictoria non sunt simul vera de immateriali quam de materiali. Et quod dicitur quod terminus primi principii est ens quod dividitur in decem genera, et illud non extendit se ad obiectum theologicum, hoc nihil valet; non enim magis dubitamus quod contradictoria non sunt simul vera de Deo (ut quod Deus est beatus et non-beatus, et huiusmodi) quam de albo.

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

3 cognoscibilia] speculabilia Γ^{B} cognoscibilia et speculabilia S speculabilia (*specialia* IΛ^{G}) et (et *om.* Iτ) cognoscib. PIVZΓ^{-B}Λ^{-Y}Στ 4 eorum] *add.* cognoscibilia ρπγβμυ | prius *om.* CPMRI | primam *om.* CPMR*I^{2} 5 quaere supra g = A^{1}(*text. et mg.*)D^{2}(*post* patuit, 4 D^{2}; quaere] require D^{2}) philosophorum πγβμυ et (*praem.* philosophorum τ *om.* P) in responsione (ratione Γ^{L}τ) contra instantiam (-tia M*Γ^{L}) illius rationis CPMSRIVZΓΛ^{GO2}τ 6 *adnot.* Responsio Gandavensis in Summa art. 3 q. 4 in responsione ad primum argumentum I^{2} | quartum] tertium DC^{2}M^{2}R^{2} I^{2}Γ^{D2L2}Λ^{EHGO*}Σ | respondeo Λ^{GO} | principia prima] prima p. VΓ 7 conclusiones aliquas] a. c. Σ | nisi] *in ras.* Λ^{G2} non P^{2}I^{2}Λ^{YEHO*}Σ 8 eorum] non Z *add.* non Γ^{D2}Λ^{-G} | abstracti] *add.* nisi Λ^{EO2} | sensibus CMZ 9 deberet CPMRI 11 intellectui] *add.* quod VZΓΛ | ista] illa (*post* principia Σ) CPMΛ^{YE}Σ | prima *om.* DSΣ | prima principia] princ. p. MRIZΛ^{-E} *add.* semper CP | esse] sunt VZΓΛ 12 in^{1} — insensibilibus] in non sensibilibus M* | sed etiam in insensibilibus *om.* Γ^{D2}Λ^{H} 12-13 dubitat magis] m. d. I^{2}VZΓΛΣ 13 intellectus *om.* V ZΓ^{BD2LN}Λ^{YEHG*C2}Σ | sint MΛ^{-E} | simul *om.* VZΓ^{BD2LN}Λ^{YEHGO*}Σ | vera] *add.* de eodem (*post* sunt Λ^{H}) CPSI^{2}VZΓΛΣ 14 de] *om.* SIΛ$^{E2H2GO'}$ in Λ^{O2} | immateriali quam de materiali] m. q. de i. Σ *add.* quare responsio nulla ρπγβμυ | Et quod dicitur] Et ideo aliter dicitur (*not.* alius liber: Et quod dicitur μ) γβμ 15 et] *add.* quod Σ 16 valet] est V 16-17 non enim] quia non (nihil Λ^{E}) VZΓΛΣ 17 dubitamus] *add.* quam Λ^{G} | quod *om.* Σ | sunt] sint PMIZΛ sit C esse Σ | simul *om.* VZΓ^{BD2LN}Λ^{-G}Σ 18 ut — huiusmodi] *om.* ZΛ^{YEHO2}Σ; ¶ *sign. litteris* a-b Γ^{D2} | beatus^{1}] bonus Λ^{G}τ | et non-beatus] vel non-bonus τ *om.* VΛ^{G} *add.* verus et non-verus γ *add.* quare responsio nulla ρ | et huiusmodi *om.* Λ^{O2} *edd.* 19 quam de albo] quam de altero *post* Deo (18) ρπγβμυ | albo] alio DI^{2}Γ^{N}Σ aliis R

F 6 HENRICUS GAND., *Summa* a. 3 q. 4 ad 1 (I f. 29Q). 14 Ib. a. 24 q. 6 in corp. (f. 141 O).

T [1] Cf. supra n. 40-47. [2] Cf. supra p. 22, 22. [3] Cf. supra n. 9.

Alia datur responsio, quod ex solis maioribus non sequuntur conclusiones, sed cum minoribus adiunctis; nunc autem minores non sunt naturaliter manifestae quae deberent illis adiungi[1]. 85

Contra: minores sumendae sub primis principiis praedicant de sumptis 'sub' terminos subiectos primorum principiorum; sed notum est terminos primorum principiorum dici de quocumque, quia sunt communissimi; igitur etc.

[30] Ideo respondeo quod secunda pars minoris est falsa, haec videlicet quod in primis principiis 'includuntur virtualiter omnes conclusiones scibiles'[2]. Ad probationem dico quod sicut termini subiecti sunt communes, ita et termini praedicati. Quando igitur termini subiecti, quia distributi, accipiuntur pro omnibus, non accipiuntur pro omnibus nisi respectu terminorum praedicatorum qui sunt communissimi, et per consequens virtute talium principiorum non sciuntur de inferioribus nisi praedicata communissima[3]. 86

Hoc patet ratione, quia medium non potest esse 'propter quid' respectu alicuius passionis nisi quae passio includitur virtualiter in ratione illius medii; in ratione autem subiecti principii communissimi non includitur 'propter quid' aliqua passio particularis, sed tantum passio communissima; ergo illud subiectum non potest esse medium vel ratio cognoscendi aliqua nisi sub illa ratione commu- 87

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 datur responsio] r. d. PVZ$\Gamma\Lambda^{EHO2}\Sigma$ r. est data $\Lambda^{GO'}$ | solis maioribus] m. s. (solum Λ^{EHO}) VZ$\Gamma\Lambda\Sigma$ | non] numquam VΓ^{BD} | consequuntur $\Gamma^{LN}\Lambda^{H}$ 3 non — manifestae *post* adiungi Σ | debent DMRV$\Gamma\Lambda\Sigma$ 4 sumendae] sumptae D*Λ^{EO2} | praedicant] probant D 5 sumptis] suppositis $I^2\Gamma^{N*}\Lambda^{HO2}$ | sub] *add.* se Λ^{E} | terminis subiectis $\Gamma^{L}\Lambda^{GO2}$ termino subiecto $I^2\Lambda^{H}$ 6 quibuscumque CPMSRIV$\Gamma^{DL}\Lambda^{YEH}\Sigma$ 7 sunt] *add.* similiter Λ^{GO} *add.* naturaliter I^2 | etc. *om.* Σ 8 haec] hoc DPVZΓ^{BD} *om.* Σ 9 videlicet = ADS scilicet *rell. edd.* | includantur CPMRI* concluduntur Λ^{GO*} | virtualiter] virtute Λ^{H} 11 ita] *om.* $\Lambda^{GO'}$ sic Λ^{O2} 11-12 praedicati — termini *om.* Σ^{U*} 12 termini *om.* Λ^{GO*} | quia] sic $\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ *om.* $M^2\Gamma^{D2}\Sigma\rho$ | quia distributi *om.* D | distributi] *in ras.* Λ^{O2} distincti Γ^{B*D*L} distincte Λ^{G} | distributi, accipiuntur] a. d. Σ | accipiuntur pro omnibus *om.* R* 12-13 non — omnibus] hoc non est $I^2\Lambda^{H}$ *om.* D* 13 terminorum] eorum M 17 quae] qui $\Lambda^{E'}$ quia Λ^{E2H} illa CPMRI Λ^{GO2} | passio] *om.* VZ$\Gamma\Lambda^{YEHG*}\Sigma$ *add.* includatur quae Λ^{G} | includatur CPMRIΛ^{O} 18 principii *om.* CM 19 sed] nisi Λ^{GO} 20 passio *om.* Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ 21 medium vel *om.* Z$\Gamma^{L}\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ 21-*p.* 52, 1 aliqua — communissima] aliquas (*om.* $\Gamma^{B?}$) passiones (p. a. Σ) nisi (n. p. $\Gamma^{B?}$; nisi] non Σ^{Q*U}) communissimas $I^2Z\Gamma^{B2D2L}\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ [[*sic habent* Γ^{B2D2} *corrigendo, et ponendo litteras* a-b]] *add.* et per consequens non est ratio cognoscendi nisi passiones (nisi pass.] aliquas pass. nisi SΓ^{N}) communissimas CPMS$R^2I^*V\Gamma^{B*D*N}\Lambda^{O2}$ [[¶ *text.* vel ratio (21) — et per consequens non est *sign.* Vacat P^1(*om.* P^2)]]

T [1] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 9 q. 3 arg. 1 (I f. 72 O); Hervaeus Natalis, *Sent.* prol. q. 1 in corp. (2*va*). [2] Cf. supra n. 10. [3] Cf. supra n. 11.

nissima. Sed praeter passiones communissimas sunt multae aliae passiones scibiles, ad quas passiones non possunt passiones primorum principiorum esse media, quia non includunt illas. Igitur multae sunt veritates scibiles quae non includuntur in primis principiis.

Hoc patet in exemplo, quia ista 'omne totum est maius sua parte' etsi includat istam 'quaternarius est maior binario', et alias similes de eodem praedicato, non includit tamen istas: 'quaternarius est duplus ad binarium', 'ternarius se habet in proportione sexquialtera ad dualitatem', nam ad ista praedicata oporteret quod habet specialia media includentia ipsa.

88 Tertia probatio[1], logica, est quia licet contingat descendere sub subiecto universalis affirmativae, non tamen sub praedicato; multa autem praedicata contenta sub praedicatis primorum principiorum sunt scibilia de inferioribus ad subiecta illorum; igitur illa praedicata per prima principia non sciuntur de illis subiectis.

89 Contra istud obicitur: 'de quolibet affirmatio vel negatio et de [31]
nullo eodem ambo'[2]; sequitur 'igitur de hoc album vel non-al-

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

2-5 ad quas — primis principiis] *praem.* quae non includuntur in primis principiis (cf. 4-5) A; ¶ *text.* ad quas (2) — principiis (5) *sign.* Vel sic *et punctis* A^1 *et ultra* Extra A^1 2 passiones^2 = A   2-3 passiones primorum principiorum esse media] e. m. termini (t. *om.* Σ^*) prim. pr. Σ   3 includunt illas] includuntur in primis principiis R   6 exemplo] *praem.* hoc Λ *add.* etc. D | ista] illa DCP*MΛ^H *om.* Σ   7 etsi *ante* omne (6) Σ | includit CPΛ^{YG} includatur R* | istam] illam CP*M istas Λ^{GO*} | est *om.* A   8-9 non — binarium *om.* Λ^{E*} 8 includit tamen = AD tamen incl. *rell. edd.*   9 duplum CPM duplex Σ | binarium] *add.* et P^{2}SVZΓΛ^{O2} 10 sexquialtera] *scriptio huius verbi parum usitati diversimode variatur in codd.* | ista] illa CPM   10-11 oportet CPMSI$\Gamma^{BD}\Lambda^{-Y}$Σ   11 quod habet = A habere *rell. edd.* | specialia media] m. s. VZΓΛΣ   12 Tertia] Secunda D^{2}CP$^+$RI$^+\Gamma^{D2}$Στβμυ Tertio ρπ Secundo solvo aliter quod Λ^G | probatio] propositio A$^+$DΛ^{HGO} responsio (*ante* Tertia Λ^E) Λ^EΣ ratio (*not.* alius liber: probatio μ) τβμυ | logica] haec Λ^H 13 sub^1] de DΛ^O | universali Λ^B | affirmativae] negativae vel affirmativae Λ^H | sub^2] in contento Λ^H 14 autem] enim CPMSRI$\Gamma^{D*}\Lambda^H$ | praedicata] *praem.* alia Λ^O | primorum] quorum D   15 illorum] istorum Λ^{YEH} eorum RI^2 VZΓ aliorum Λ^G *om.* I'   16 illa] ista Λ^{-E} | prima *om.* M* | subiectis] substantii P*M*   17 istud] illud DIVΓΛ^{-E} hoc Σ | obicitur] *add.* sic R *add.* per primum principium Λ^G | affirmativo CSΓ^L | vel] et D*SZΓ^{B*D*LN} | negatio] negativo C *add.* est (*om.* ρπ) de necessitate vera (*add.* vel falsa ρ) ρπγβμυ   17-18 negatio — ambo *om.* Γ^L | et — ambo *om.* ZΛ^{YHO*} 18 eodem] eorum MRVΓ^{BD} *om.* Λ^{EG}Σ | ambo] simul Λ^EΣ *add.* simul Λ^G | de] *add.* quolibet Λ^G *add.* necessitate ρπγβμυ | album] *praem.* esse ρπγβμυ

T [1] Prima n. 86, secunda n. 87.   [2] Cf. ARISTOT., *Topic.* VI c. 7 (Z c. 6, 143*b* 15-16: « de omni aut affirmatio aut negatio vera est »; *Anal. post.* I c. 11 [t. 27] (A c. 11, 77 *a* 30): « Omne autem affirmare aut negare ». *De interpr.* I [c. 6] (c. 9, 18*a* 28-29): « In his ergo et quae sunt et quae facta sunt, necesse est affirmationem vel negationem veram vel falsam esse ». – Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 1 q. 12 in corp. (I f. 22L).

bum'[1], ita quod licet ibi descendere sub praedicato et sub subiecto[2].

Respondeo: istud principium 'de quolibet affirmatio vel negatio' etc., valet istam 'de quolibet cuiuslibet contradictionis altera pars est vera et altera falsa'[3], ubi est duplex distributio, et sub utroque distributo licet descendere 'ergo de hoc huius contradictionis' etc.; sed sub praedicato stante confuse tantum non licet descendere, quia non sequitur 'de quolibet cuiuslibet contradictionis altera pars, ergo haec pars'. Ita est in aliis principiis; semper praedicatum universalis affirmativae stat confuse tantum, sive sint ibi duae distributiones in subiecto sive una.

Et in proposito exemplo adhuc patet propositum. Quia de homine scibile est quod est risibilis, numquam per hoc principium 'de quolibet' etc. potest plus inferri nisi 'igitur de homine risibile vel non-risibile'. Altera igitur pars praedicati disiuncti num-

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 ibi *om.* Σ   1-2 praedicato et sub subiecto = ADρπγβμυ subiecto et (vel Λ^{H}) sub (sub *om.* P*RVZΓΛ^{E}Στ) praedicato *rell.* τ   3 istud] illud VΓΛ^{-E} | affirmativo CΓ^{L} 3-4 affirmatio vel negatio *om.* Λ^{-E} | vel negatio *om.* CPMSRIVZΓΛ^{E}Σ   4-8 de quolibet — de quolibet *om.* $\Lambda^{E\pm}$ 4-5 contradictionis altera pars] a. p. c. VZ$\Gamma^{-B}\Lambda^{YH}$ p. a. c. Γ^{B} 4-7 altera pars — contradictionis *om.* $\Sigma^{Q\pm U}$ 5 et[1] *om.* MRI$\Sigma^{Q?}$ | et altera falsa] *om.* $\Gamma^{L}\Lambda^{YHO\pm}$; ¶ *text. sign. litteris* a-b Γ^{D2} | distributio] distinctio Λ^{H} *add.* a parte subiecti S *add.* a parte subiecti (a p. s. *om.* $\Lambda^{E?G}$) scilicet (sc. *om.* RV) de quolibet et cuiuslibet [[¶ *text. sign.*: Vacat P(*om.* P^{2}) *litteris* a-b Γ^{B2D2}]] CPR^{2}IV$\Gamma^{-L}\Lambda^{E?GO2}$ 6 distributo] distincto Λ^{H} *om.* $\Sigma^{Q?}$ 7 etc.] altera pars est vera (*add.* et S$\Lambda^{E?}$), altera (*add.* est MI) falsa (alt. f. *om.* τ) CPMSR'IZ$\Gamma^{L}\Lambda^{E?}$ *edd.* est altera pars vera (*add.* et V), altera falsa (¶ *text. sign. litteris* a-b Γ^{D2}) R^{2}VΓ^{BD} est vera altera pars, altera (alt. *om.* $\Gamma^{N\pm}$) falsa Γ^{N} 8 descendere] *add.* de hoc igitur D*   9 pars[1]] *add.* est vera Σ | principiis] *add.* quod R^{2}VΓ | semper *post* tantum (10) VΓ   10 universalis affirmativae] vel cum affirmatione Λ^{H} 11 distributiones] distinctiones Λ^{H} 12 proposito *om.* Σ | proposito exemplo] e. p. VΓ | adhuc patet] p. a. V$\Gamma^{N}\Lambda^{H}$Σ | propositum] *praem.* ad Λ^{GO*} 13 scibile] verum ρπβμυ *add.* verum γ | est[2]] sit VZΓΛΣ | risibilis] *add.* et tamen CPΓ^{N} *add.* et Λ^{G} | numquam] unde quod Λ^{H} non autem *in ras.* I^{2} *add.* tamen Λ^{GO}Σ | hoc *om.* CPM*R*   14 quolibet] *add.* affirmatio (*praem.* dicitur I^{2}) IΛ^{EO2}Σ | etc. *om.* VΛ^{EG} | potest] *praem.* et tamen non Λ^{G} | inferri] verificari Γ^{N*} *add.* de homine Λ^{G} 15 praedicati disiuncti] praed. disiunctivi Λ^{G2} praed. distincti S$\Gamma^{L}\Lambda^{H}$ praed. (*om.* Γ^{D*}) distributi Z$\Gamma^{DN*}\Lambda^{Y}$Σ distributi (*om.* $\Lambda^{O\pm}$) praed. $\Gamma^{B}\Lambda^{O}$ praed. vel distributi (distr. *om.* P^{1}) disiuncti P disiuncti vel distrib. praed. V *add.* vel distributi R^{2}

T [1] Cf. Aristot., *De interpr.* I [c. 6] (c. 9, 18*a* 34-18*b* 5): « si omnis affirmatio vel negatio vera vel falsa est, et omne necesse est vel esse vel non esse... Nam si verum est dicere quoniam est album vel non album, necesse est album esse vel non esse... Quare necesse est aut affirmationem aut negationem veram esse vel falsam »; *Metaph.* IV t. 15-16 (Γ c. 4, 1007*b* 29-1008*a* 25). [2] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 26 q. 2 arg. 1 (I f. 158L). [3] Cf. Aristot., *Metaph.* IV t. 29 (Γ c. 8, 1012*b* 10-13): « Est enim necesse contradictionis partem alteram esse veram... Altera namque pars contradictionis est falsa »; *De interpr.* I [c.5] (c. 7, 17*b* 26-28): « Quaecumque igitur contradictiones universalium sunt universaliter, necesse est alteram esse veram, alteram falsam, et quaecumque in singularibus sunt ».

quam scietur de subiecto per hoc principium, sed requiritur aliud principium speciale, ut definitio subiecti vel passionis, quod quidem est medium et ratio ad sciendum 'risibile' determinate de homine.

⌊V. – AD ARGUMENTA PRINCIPALIA⌋

90 Ad argumenta principalia. – Ad primum[1] distinguo de obiecto [32] naturali. *Potest enim accipi* obiectum naturale vel pro illo ad quod naturaliter sive ex actione causarum naturaliter activarum potest potentia attingere, vel pro illo ad quod naturaliter inclinatur potentia, sive possit attingere naturaliter illud obiectum sive non. – *Posset* igitur maior *negari* intelligendo 'naturale' primo modo, quia obiectum primum est adaequatum potentiae, et ideo abstractum ab omnibus illis circa quae potest potentia operari; non autem oportet quod si intellectus possit naturaliter intelligere tale commune, quod possit naturaliter intelligere quodcumque contentum sub illo, quia intellectio alicuius contenti multo excellentior est intellectione confusa talis communis; sic, concessa minore[2] in utroque sensu, conclusio intenta non habetur, scilicet de naturaliter attingibili, quia sic maior fuit falsa.

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 sciretur VΓ^{-N} | aliud] aliquod CPMRIΛ^{HG*O} *praem.* aliquod VΓ^{-L} *om.* Γ$^{L'}$ ad Γ^{L1} 2 ut] aut CVΓ^{-L} id est D *praem.* aut P | ut — passionis *om.* υ 2-4 ut — homine] *om.* RZΓ^{L*}Λ^{E*HGO*}Σ$^{Q'U}$ρπβμ ut definitio alterius exempli Σ^{Q2}; ¶ *sign. litteris* a-b Γ^{B2D2} 2-3 quod quidem est] tamquam υ | quidem = D quid A 3 et ratio *om.* Λ^{E2} | ad sciendum] sciendi CPMVΓ^{BDL2N}Λ^{O2} *add.* scibile Γ^{BD} | determinate *om.* CP*M*VΓ^{BDL2N}Λ^{E2} 6 Ad argumenta principalia *om.* Σ^{QU*} | Ad primum *om.* D | distinguo] distinguitur CPMΓ^{B}Λ^{H} *not.* alius liber: distinguitur μ | obiecto] obiecto vel subiecto P 7 Potest — pro illo *om.* Λ^{O*} | Potest enim] quod potest VZΓΛ^{YEHGO2}Σ | obiectum naturale = ADS | illo] isto D eo VZΓΛ^{YEHGO2}Σ 8 sive *om.* R^{2}V | sive — naturaliter *om.* Σ^{U*} 8-9 sive — naturaliter *om.* Z 8 ex] cum R^{2}V *om.* CP*M*S* 9 inclinatur] ordinatur vel inclinatur Λ^{G} 10 posset Λ^{GO} | attingere naturaliter illud = ADS nat. att. ill. CPMRIVZΓΛ^{-E}τ att. ill. nat. Σ nat. ill. att. Λ^{E} ill. nat. att. ρπγβμυ | illud obiectum] o. i. VZΓΛ^{G} | obiectum *om.* I^{2}Λ^{YEHO*}Σ 13 potest potentia] potent. p. Σ 13-14 autem oportet] o. a. VZΓΛΣ 14 quod *om.* ZΓ^{LN}Λ^{YHO}Σ | posset Σ | naturaliter *om.* Γ^{BD*} 14-15 naturaliter — possit] *om.* Λ$^{E'}$ intelligere quod possit Λ^{E2} 14 intelligere] attingere vel (vel *om.* I) intelligere I*VΓ^{BD} 14-15 tale — intelligere *om.* Γ^{N*} 15 possit] posset Σ *add.* etiam Γ^{D2} | naturaliter *om.* VZΓ^{BD*LN2}Λ^{YHO} | naturaliter intelligere] i. n. Σ | intelligere] attingere R 16 illo] isto DΛ^{Y} eo CPMI | alicuius] cuiuscumque CM* *pon.* cuiuscumque Λ^{O2} | contenti] *add.* sub illo (eo Λ^{O2}) VΛ^{O2} | multo] *add.* magis Λ^{G} 18 sensu] consensu A

F 7-10 Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 3 q. 4 ad 2 (I f. 29R). 11-19 Cf. ib. a. 1 q. 2 in corp. (f. 4C).

T [1] Cf. supra n. 1. [2] Cf. ibidem.

Contra hanc responsionem arguo quod destruit seipsam. Primum enim obiectum est adaequatum potentiae, per *ipsum*, et verum est, hoc est, quod nihil respicit potentia pro obiecto nisi in quo est ratio illius primi, et in quocumque est ratio illius primi illud respicit potentia pro obiecto; igitur impossibile est aliquid esse primum naturaliter quin sit quodlibet contentum sic per se obiectum naturaliter. Da enim oppositum, et tunc non est adaequatum naturaliter sed excedens, et aliquod eo inferius est adaequatum, et ita primum. 91

Ratio autem quae adducitur pro responsione[1] fallit secundum figuram dictionis[2]. Licet enim ens ut est quid intelligibile uno actu (sicut homo est intelligibilis una intellectione) sit naturaliter intelligibile (illa enim unica intellectio entis ut unius obiecti est naturalis), non tamen potest ens poni primum obiectum naturaliter attingibile, quia est primum obiectum ut includitur in omnibus per se obiectis, et ut sic non est naturaliter attingibile nisi quodlibet illorum sit naturaliter attingibile. Commutat igitur hic 'hoc

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβιμυ)

1 responsionem] rationem VΛ^{O*} | arguitur IVZ$\Gamma^{LN}\Lambda^{O2}$ | quod] quia IZ$\Gamma^{BD}\Lambda^{-H}$ 2 enim *om.* Σ | est adaequatum potentiae] p. e. a. $\Lambda^{E}\Sigma$ *add.* etiam CPMRI* | per] secundum I^{2}VZΓΛΣ   2-3 per ipsum, et verum est *om.* Φ^{F}πβμυ   3 hoc] *praem.* et CI^{2} | hoc est *om.* $\Lambda^{E}\Sigma$ | quod] quia CPMIΛ^{HGO} 3-4 nisi — primi, et *om.* D^{*} 4 illius primi[1]] primi obiecti $\Lambda^{E}\Sigma$ 4-5 et — obiecto *om.* Σ   4 in — primi *om.* D | quocumque] quo A | ratio illius[2]] illa (ista Λ^{Y}) ratio CPMSRIZΛ^{Y} | illius[2] *om.* ΓΛ^{GO} 5 illud — obiecto *om.* D^{*} 6 esse] *add.* obiectum *edd.* | esse primum naturaliter] sic primum naturaliter esse obiectum Σ | sit] *in ras.* Λ^{E2} sic DCPMVΛ^{YGO} *om.* R$I^{2}\Gamma^{BD}\Sigma$ | sic] sit (*post* se D) DCPMSRIVZΓ$\Lambda^{YEO2}\Sigma$ erit $\Lambda^{GO'}$ *om.* Λ^{H} 7-8 Da — naturaliter *om.* Σ^{U*} 7 enim *om.* $\Sigma^{QU!}$ | et tunc] tunc *in ras.* Λ^{E2} iam VZΓΛ^{-B} $\Sigma^{QU!}$ 8 naturaliter] universaliter ADCP^{*}MSRI* | et] etiam Λ^{GO*} | aliquod] aliquid Σ *edd.* aliud DΛ^{H} | est = AD *edd.* erit Λ^{GO2} 10 Ratio] Responsio $M^{*}I^{*}$ZΛ^{YGO} Responsio vel ratio P^{2} *praem.* Responsio Γ^{L} | responsione] ratione S   11 figuram] fallaciam figurae ρπγβμυ | quid = A quoddam (quod M*I*) *rell. edd.*   12 intelligibilis] intelligibile Z$\Gamma^{BD*LN}\Lambda^{YE}$ 13 intelligibile = A attingibile (-lis V) vel intelligibile (-lis V) VΓ^{D} attingibile *rell. edd.* | ut unius] un. ut $\Lambda^{E}\Sigma$ et istius Λ^{H} 14 potest — obiectum] ens ut primum obiectum, id est, ut est (ut est *om.* ρπγβμυ) adaequatum, potest poni Λ^{G} *edd.* | potest ens] e. p. VZΓ$\Lambda^{-G}\Sigma$ | primum obiectum *om.* S | obiectum *om.* Z$\Gamma^{L}\Lambda^{YEHO*}\Sigma$ 14-15 naturaliter *om.* DΛ^{E} | naturaliter attingibile] a. n. Σ   15 attingibile] *praem.* primum Λ^{G} 15-16 quia est — attingibile *om.* πγβμυ   15 obiectum] *add.* et SΛ^{O2} 16 et] quia S   16-17 nisi — attingibile *om.* RV^{*} Λ^{YGO*} 17 illorum] istorum D$\Lambda^{BH}\Sigma$ sub eo contentum Φ^{F}ρπγβμυ | Commutatur Σ | hic = A

F 2-5 Henricus Gand., *Summa* a. 19 q. 1 in corp. (I f. 115C-D).

T [1] Cf. supra p. 54, 11-19. [2] Cf. Aristot., *Soph. elenchi* I c. 2 (c. 4, 166*b* 10-14): « Quae autem secundum figuram sunt dictionis, accidunt quando non idem interpretatur similiter, ut masculinum femininum, vel femininum masculinum, vel quod inter haec est alterum horum; vel responsum quale quantum, vel quantum quale; vel faciens patiens; vel dispositum facere, et alia ».

aliquid' in 'quale quid' cum arguit 'ens est naturaliter intelligibile, igitur ens ut est primum obiectum intellectus, hoc est adaequatum, est attingibile naturaliter', quia antecedens est verum ut ens est unum singulare intelligibile, sicut album, sed consequens concludit de ente ut includitur in omni intelligibili, non ut seorsum ab illis intelligitur.

92 Ad argumentum[1] igitur est alia responsio, realis, quod videlicet minor est falsa de obiecto naturali, id est naturaliter attingibili, – vera alio modo, ad quod scilicet naturaliter inclinatur vel ordinatur potentia[2]. Et ita debet intelligi auctoritas Avicennae. Quid autem sit ponendum obiectum primum naturaliter attingibile, de hoc infra distinctione 3[3]. Confirmatur responsio per Anselmum *De libero arbitrio* cap. 4: «Nullam», inquit, «ut puto, habemus potestatem, quae sola sufficiat ad actum». 'Potestatem' vocat quod nos communiter vocamus 'potentiam'[4]; patet per exemplum eius de visu. Non est igitur inconveniens potentiam esse naturaliter ordinatam ad obiectum ad quod non potest naturaliter ex [33]

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 aliquid] quid Σ | cum] unde M | arguit] arguitur RIVZΓΣ addit Λ^{G} 1-2 intelligibile] attingibile Λ^{H}ρπγβμυ 2 est^{1} *om.* Σ | obiectum intellectus *post* adaequatum (2-3) Σ | hoc] id Γ^{BD}Λ^{E}Σ | est^{2}] *add.* ut Λ^{H} *add.* ut est I^{2} 3 est attingibile naturaliter] a. e. n. CPM*I' e. (*om.* Λ^{E2H}) n. (*add.* etiam Λ^{GO}) a. I^{2}VZΓΛΣ | attingibile] *add.* falsum est VΓΛ^{E2GO2} | naturaliter] *add.* falsum est CPMSRI* | antecedens — ut *om.* Λ^{GO*} | verum] unum ZΛ^{YH} *om.* D* *add.* unum M* 4 unum] *praem.* naturaliter Λ^{G} *add.* naturaliter Λ^{O}ρ | singulare] *om.* Σ *add.* signatum ρ | singulare intelligibile] i. s. (singulariter Λ^{O} signatum Λ^{H}) VZΓΛ | albus Σ | sed] autem *post* consequens Γ^{D2N} *om.* VZΓ$^{BD/L}$Λ^{-G}Σ 6 illis] aliis Λ^{E} | intelligitur] intellectum Λ^{-G}Σ abstractum Λ^{G} 7 realis] talis Λ^{H} | quod] quia CPZΛ^{HGO} 7-8 videlicet *om.* VZΓΛΣ 9 vera] vel Λ^{H} *om.* Λ^{O*} *add.* autem Γ^{D2}Σ *add.* tamen Λ^{G2} | modo] *add.* de (*praem.* scilicet Λ^{G2}) obiecto I^{2}Λ^{G2} *edd.* | naturaliter] *post* ordinatur (10) CPMΓ^{-L}Λ^{H} *om.* D 9-10 inclinatur vel ordinatur = ADS ord. et inclin. τ inclinatur πγβμυ ordinatur *rell.* ρ 11 ponendum obiectum] o. p. Σ | obiectum primum] p. o. CPMSRIVZΓΛ 11-12 attingibile] intelligibile Λ^{E} 12 responsio] ratio P*MΓ^{D*LN}Λ^{-G} *add.* quia Λ^{Y} 13 libero arbitrio] libertate arbitrii DS libero arbitrio vel De libertate arbitrii A | cap. *om.* Λ^{YEH2GO*} | 4] *add.* a R^{2}VZΓ^{LN}Λ^{O2} | Nullam] *add.* autem CPM | ut puto *om.* VZΓΛ^{E}Σ 15 communiter *om.* CPMSI* 15-17 communiter — obiectum *in ras.* R^{2} 15 vocamus] dicimus R^{2}VZΓΛ^{-E}Σ | patet] *praem.* sicut (ut D) DCPM^{2}R^{2}I^{2}VZΓΛΣ 16 Non est igitur] Ig. (*om.* M^{2}) n. e. CPM | est] *add.* enim A 16-17 naturaliter] essentialiter *post* ordinatam (17) Λ^{E} 17-*p.* 57, 1 ad^{2} — attingere *om.* R* | naturaliter — attingere = ADγ naturaliter et (etiam P *add.* nunc P^{2}) ex causis naturalibus (et —

F 12-13 ANSEL., *De libero arb.* c. 3 (PL 158, 494; ed. SCHMITT I 212): «Nullam namque potestatem habemus, ut puto, quae sola sibi sufficiat ad actum». 15-16 Ibidem (ed. SCHMITT I 213): «Quod ut in multis animadvertas, in uno tibi monstrabo: Nullus visum habens dicitur nullatenus posse videre montem».

T [1] Cf. supra n. 1. [2] Cf. supra p. 54, 7-10. [3] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* I d. 3 pars 1 q. 3 n. [8-12]. [4] Cf. supra p. 19 nota 8.

causis naturalibus attingere, sicut quaelibet ex se sola ordinatur et tamen non potest sola attingere[1].

Ad secundum argumentum[2] nego consequentiam. – Ad probationem[3] patet ex dictis in responsione[4] data ad secundum argumentum pro opinione Philosophi, quia superiora ordinantur ad perfectionem maiorem passive recipiendam quam ipsa active possunt producere, et per consequens istorum perfectio non potest produci nisi ab aliquo agente supernaturali. Non sic est de perfectione inferiorum, quorum perfectio ultima potest subesse actioni inferiorum agentium. 93

[34] Ad tertium[5] dico quod veritati complexae alicui firmiter tenendae intellectus possibilis est improportionatus, id est, non est proportionale mobile talium agentium quae ex phantasmatibus et ex lumine naturali intellectus agentis non possunt cognosci. 94

Quando arguis 'ergo fit proportionalis per aliud'[6], concedo – et 'per aliud' in ratione moventis, quia per movens supernaturale revelans assentit illi veritati, – et 'per aliud' in ratione formae, quia

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

nat. *om.* I^2) attingere CPSI attingere ex causis naturalibus et naturaliter (¶ *text.* ex — et *sign. litteris* a-b Γ^{B2D2}) $R^2V\Gamma^{BDN}$ naturaliter (*add.* et ex causis naturalibus M^2) attingere MΣρτπβμυ attingere (*add.* ex causis naturalibus et Λ^{O2}) naturaliter $Z\Gamma^{L}\Lambda$

1 sicut] sed Λ^{GO*} | quaelibet] *add.* potentia $I^2\Gamma^{L2}\Lambda^{E}$ | ordinatur] *add.* ad actum Σ *edd.*, *add.* ad proprium actum M^2I^2 2 attingere] elicere Σ 3 argumentum = ADRρπγβμυ principale Λ^{O2} 3-4 probationem] rationem S *add.* dico quod Λ^{O} 4-5 ex dictis — argumentum] ex dictis ad confirmationem primi argumenti (*not.* alius liber: ex dictis in responsione ad primum argumentum) μ 4 dictis in *om.* R | data *om.* $CMVZ\Gamma\Lambda^{-G}\Sigma$ | secundum] primum $CM^2\Gamma^{D}\Sigma$ tertium D 5 quia] quod Λ^{GO} 6 perfectionem maiorem] m. p. CPMI | ipsa *om.* VΓ | activa $R\Lambda^{E}$ 6-7 active possunt] p. a. $I^2VZ\Gamma\Lambda^{YE*HGO}\Sigma$ 7 possunt = ADτ possit $Z\Lambda^{YH}$ possint *rell.* ρπγβμυ | et *om.* Λ^{YHGO*} | istorum] illorum S ipsorum Σ istarum Λ^{H} 10 agentium] *add.* Et ideo natura non deficit in necessariis in potentiis superioribus, quia perfectiones ad quas ordinantur ex causis naturalibus non possunt habere, quia non possunt subesse alicui causalitati agentis naturalis; quia vero perfectiones inferiorum entium tali causalitati subsunt, deficeret natura si non daret unde possent (*add.* etc. ρ) $\rho\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ [[*text. sign.*: Secundum mentem quorundam non debet poni in textu π^{Φ} *lin. anfractuosa* μ]] 11 complexae alicui firmiter] alicui complexae fide Σ 12 est improportionatus] i. e. CPM *add.* igitur Λ^{H} | id] hoc $I^2VZ\Gamma\Lambda$ | non *om.* Λ^{H} | est[3] *om.* $CP^2MRZ\Gamma^{N}\Lambda^{H}\Sigma^{Q}$ 13 proportionale] *in corr.* Λ^{O2} proportionatum $I^2\Lambda^{E}\tau\gamma$ proportionatus Λ^{G} proportionaliter ρπβμυ | mobile] *in corr.* Λ^{O2} mobilis Λ^{G} | talium] *praem.* respectu $PM^2R^2I^2VZ\Gamma\Lambda^{YO2}\Sigma$ | phantasmate Λ^{E} 14 ex *om.* $\Gamma\Lambda^{EO}\Sigma$ | naturali intellectus agentis] i. a. n. (naturalis Σ^{Q}) $\Lambda^{E}\Sigma$ | potest AM 15 Quando = ADS Cum (*add.* vero Λ^{E}) Λ^{O2} *rell. edd.* | arguit Λ^{GO} | proportionatus $I^2Z\Gamma\Lambda\Sigma$ proportio D | aliud] aliquod Λ^{H} aliquid Λ^{O} *praem.* aliquod Λ^{G} 16 et] etiam Λ^{GO} quod CM^2I *add.* quod S 17 et] etiam Λ^{GO} | quia] *add.* et Σ

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 8 q. 2 in corp. et ad 4 (I f. 64H. 65Q). [2] Cf. supra n. 2. [3] Cf. ibidem. [4] Cf. supra n. 73-78. [5] Cf. supra n. 3. [6] Cf. ibidem.

per illum assensum factum in ipso, qui est quasi quaedam inclinatio in intellectu ad istud obiectum, proportionans illum isti.

Cum ultra de illo 'alio' quaeris 'an sit naturale vel supernaturale', dico quod supernaturale, sive intelligas de agente sive de forma.

Cum infers 'ergo intellectus est improportionatus ad illud, et per aliud proportionatur', dico quod ex se est in potentia oboedientiali ad agens[1], et ita sufficienter proportionatur illi ad hoc ut ab ipso moveatur. Similiter, ex se est capax illius assensus causati a tali agente, etiam naturaliter capax[2]; non oportet igitur ipsum per aliud proportionari ipsi assensui recipiendo.

Statur igitur in secundo, non in primo[3], quia veritas ista revelata sufficienter non est inclinativa intellectus ad assentiendum sibi, et ita improportionale agens, et passum sibi improportionale; sed agens supernaturale est sufficienter inclinativum intellectus ad istam veritatem, causando in ipso assensum quo proportionatur huic veritati[4], ita quod non oportet intellectum per aliud proportionari tali agenti, nec formae ab ipso impressae, sicut oportet ipsum proportionari tali obiecto per aliud duplici modo praedicto[5].

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 illum] istum DCPMRIVZΓΛ^{Y}Σ | qui] quae MSRΓ^{-N} 2 istud] illud DCPMIΛ^{HO} illum Λ^{Y} | istud obiectum] o. i. Λ^{E}Σ | illum] ipsum Σ 3 ultra — an] quaeris ultra an illud aliud Σ | alio *om.* Λ^{HGO} | vel] an RZ 4 quod] *add.* est CPMSRIVΛ^{GO2} 6 ad illud] illi Λ^{GO} 6-7 ad — proportionatur *om.* I* 7 per aliud proportionatur] pr. p. a. Σ | ex] de Λ^{GO} 7-8 oboedientiae CP*MRI* 8 proportionatur] proportionatus CPMRIΛ^{-Y}Σ est proportionatus ZΓ ad proportionandum V 9 movetur ZΓ^{L}Λ^{GO*} | Similiter] *praem.* Et D 10 etiam] et DΓ^{DN}Λ^{EO}Σ *add.* ita Σ 11 ipsi] illi ZΓΛ^{YH}Σ naturali Λ^{GO*} 12 ista] illa CPMS ita Σ *add.* nisi sit Λ^{G} 13 sufficienter non est] n. e. s. I*Σ | consentiendum Σ 14 sibi^{1}] *praem.* soli S | ita] *add.* etiam MRI' *add.* est (esset τ) I^{2} *edd.* | improportionale agens] a. i. (i.) et proportionale Σ^{U}) Σ | et^{2}] ad R 14-15 et passum — agens *om.* Λ^{O2} 14 passum] passivum Λ^{G}τ per assensum D 16 istam] illam P*RI | causandam Λ^{EG} | assensu Λ^{G} | quo] qui Λ^{E} | proportionetur P^{2}I^{2}ZΓΛ^{-H} 17 alium Γ^{BD*LN} 18 sicut] sed Γ^{D2LN} cum sic Λ^{G} *pon.* sed Λ^{O2} 19 per aliud *post* ipsum Σ | praedicto] *add.* Require de ista quaestione in prima parte Thomae quaestione 1 articulo 1 Γ^{D2} *add.* Hic convenienter potest poni utrum possit dici scientia; secundo, utrum sapientia Λ^{H}

T [1] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* III d. 1 q. 2 n. [7]; q. 4 n. [2]; *Quodl.* q. 19 n. [15]. [2] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 3 q. 5 ad 2 (I f. 30Y). [3] Cf. supra n. 3. [4] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 13 q. 3 in corp. (f. 91D-92D). [5] Cf. supra n. 94.

[PARS SECUNDA

DE SUFFICIENTIA SACRAE SCRIPTURAE

QUAESTIO UNICA

UTRUM COGNITIO SUPERNATURALIS NECESSARIA VIATORI SIT SUFFICIENTER TRADITA IN SACRA SCRIPTURA]

[Q. 2] Quaeritur utrum cognitio supernaturalis necessaria viatori sit 95
sufficienter tradita in sacra Scriptura.

[1] Quod non:

Quia cognitio necessaria numquam defuit humano generi; Scriptura sacra non erat in lege naturae, quia Moyses primus scripsit Pentateuchum, nec tota sacra Scriptura erat in lege mosaica, sed tantum Vetus Testamentum; ergo etc.[1]

Item, quicumque auctor scientiarum humanarum quanto acu- 96
tior est intellectu tanto plus vitat superfluitatem in tradendo; sed in sacra Scriptura videntur contineri multa superflua, ut caeremoniae et historiae multae, quorum cognitio non videtur necessaria ad salutem; ergo etc.

Item, multa sunt de quibus non cognoscitur certitudinaliter ex 97
Scriptura utrum sint peccata vel non; quorum tamen cognitio necessaria est ad salutem, quia nesciens aliquid esse peccatum mortale, non sufficienter vitabit illud; ergo etc.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

6 *adnot.* Quaestio 2 A *et multi* 6-7 Quaeritur — Scriptura] Circa secundum quaesitum Σ^{Q} 6 Quaeritur] *praem.* Secundo Σ^{U} *om.* CPMRIVZ$\Gamma\Lambda^{-B}$ | viatori] *praem.* homini P²MI*V Λ^{O2} 6-7 sit sufficienter tradita] t. sit s. Z$\Gamma\Lambda\Sigma^{U}$ 8 Quod non] Et (*om.* Σ^{Q}) arguitur quod Σ *praem.* Videtur I³Λ^{H}τγ *add.* videtur Λ^{G} 9 defuit] deficit CM*R$\Gamma^{BD*L}\Sigma^{Q}$ defecit Σ^{U} | humano generi] g. h. Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ 10 Moyses primus] p. (primo ZΓ) Moyses Z$\Gamma\Lambda^{YBHGO*}$ | primus] primo DPZ$\Gamma\Sigma$ *om.* CR 11 sacra Scriptura] sacra $\Gamma^{N'}$ *om.* $\Gamma^{N2}\Lambda\Sigma$ | erat] *om.* I*Γ^{D*} *add.* tradita CPMIVΓ^{N} 12 etc. *om.* Σ 13 Item] Praeterea Σ | auctor] actor Λ^{BHG} 14 est *om.* Z$\Gamma\Lambda^{YBHGO*}$(*post* intellectu)Σ | intellectu] *praem.* in CPMRIV$\Gamma^{D2LN}\Lambda^{BGO2}\Sigma$ | plus] magis CPMIV | vitans (*praem.* est Λ^{O2} *praem.* fuit τ) Λ^{HO}τ | tradendo] docendo R 15 multa *om.* $\Gamma\Lambda^{-G}\Sigma$ | ut] et Σ *om.* Λ^{B} 16 quarum R²Λ^{G} 17 salutem] *in ras.* P² cultum D | etc. *om.* Σ 18 certitudinaliter] certitudinaliter vel circulariter A 19 peccata] peccatum $\Lambda^{B}\Phi$ *add.* mortalia ρπγβμυ | vel] an D | tamen] tantum Z *om.* Λ^{BH} 20 aliquid] illud Z$\Gamma\Lambda$ 21 sufficienter *om.* CM*RI*V | illud *om.* $\Gamma\Lambda$ | etc. *om.* Σ

T [1] Pro n. 95 cf. Henricus Gand., *Summa* a. 8 q. 4 arg. 3 et q. 5 (I f. 66A. 67L).

98 Contra: [2]

Augustinus XI *De civitate Dei* cap. 3 loquens de Scriptura canonica ait: « Huic fidem habemus de his rebus quas ignorare non expedit, nec per nos nosse idonei sumus ».

[I. – DE VERITATE SACRAE SCRIPTURAE]

99 [Haereses diversae] – In ista quaestione sunt haereses innumerae damnantes sacram Scripturam, totam vel partes eius, sicut in libris Augustini et Damasceni *De haeresibus* patet. Quidam haeretici de Scriptura nihil recipiunt. Quidam specialiter improbant Vetus Testamentum, ut manichaei, sicut patet in libro *De utilitate credendi a*, dicentes Vetus Testamentum esse a malo principio [1]. Quidam tantum Vetus Testamentum recipiunt, ut iudaei [2]. Quidam aliquid utriusque, ut saraceni, quibus immundus Mahometus miscuit alias immunditias innumeras [3]. Quidam autem aliquid dictum in Novo Testamento, puta haeretici diversi, qui sententias diversas Scripturarum male intellectas habentes pro fundamentis,

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

2 XI De civitate] De c. XI $\Gamma^{BD*}\Lambda^{GO}$ Civitatis XI Z$\Gamma^{LN}\Lambda^{YEH}$ | Dei *om.* SZ$\Gamma^{BD*LN}\Lambda\Sigma$ | cap. 3] 3 c. CMRI*V 2-3 Scriptura canonica] sacra Scriptura Σ^{Q} | canonica] catholica $\Gamma^{DN}\Lambda^{HO}\Sigma^{U}$ sive canonica sive catholica Λ^{G} *om.* Γ^{L} 3 Huic = RI²$\Lambda^{Y'}$ Hinc ADMSI'VZ$\Gamma^{-L}\Lambda^{Y2EHGO}$ $\Sigma\tau\gamma$ Hic PΓ^{L} Cui $\rho\pi\beta\mu\upsilon$ | rebus] rationibus D 4 sumus] *add.* specialiter CPMSRI*VΛ^{O2} 6 *adnot.*: Primus articulus Γ^{D1} Opinio Henrici Gandavensis Λ^{O2} | ista quaestione] q. i. Σ 7 sacram *om.* $\Lambda^{-G}\Sigma$ | sacram Scripturam] Script. s. CPMSRIVZ$\Gamma\Lambda^{G}$ | totam *om.* $\Lambda^{YE2HO}\Sigma$ | vel partes] in parte Σ | partem RZ$\Gamma\Lambda$ 7-8 sicut — patet] sicut patet in libris Damasceni et Augustini De haeresibus Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ 8 Quidam] *om.* D² *add.* enim CPMSRIZ$\Gamma\Lambda^{O2}\Sigma$ 8-9 haeretici *om.* Σ 9 de Scriptura nihil] n. de Script. (*add.* sacra Γ^{D2}) Z$\Gamma\Lambda^{YHG}$ | recipiunt] accipiunt R retinent Φ | Quidam] *add.* vero $\Lambda^{EG}\Sigma$ | specialiter improbant] non (*ante* Quidam Λ^{H}) I²Z$\Gamma\Lambda^{-G}\Sigma$ 10-11 sicut — a¹ *post* principio (11) Σ | De utilitate credendi a] Augustini De u. c. Σ 11 a¹] Augustini $\Lambda^{Y2GO}\Sigma$ quasi CP²(*in ras.*)M'IV qui R alii Λ^{H} 1 D'Λ^{E} sed Γ^{LN} *om.* D¹M²Γ^{B2} | a, dicentes] addentes (*praem.* Augustini *post* libro, 10 Γ^{D2}) Γ^{D} 12 recipiunt *om.* $\Gamma\Lambda^{-G}\Sigma$ 13 saraceni] a saracenis S | immundus Mahometus] Mah. i. I²Z$\Lambda\Sigma$ 13-14 immiscuit DSZΓ $\Lambda^{-H}\Sigma$ 14 autem *om.* P*I²Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ 14-15 aliquid — Testamento] unum dictum in uno Testamento, vel aliquid dictum in Novo Testamento A *om.* D*(¶ *text. sign.* Liber Duns D⁴) 14 aliquid] illud (*pon.* aliquid C²P²) CP' unum P²MSRI* aliquod unum Λ^{O2} 15 Novo] uno MSRI*V⁺ | puta] *in corr.* Λ^{O2} ut CPMIVΛ^{G} | qui] quia MSRI*VΛ^{E} 15-16 sententias diversas Scripturarum = AD d. Script. s. Σ d. s. Script. *rell. edd.* 16 pro fundamentis] profunditates Λ^{EH}

F 2 AUGUST., *De civ. Dei* XI c. 3 (PL 41, 318; CSEL XL pars I 513, 24-25). 8 AUGUST., *De haeresibus* (PL 42, 21-50); DAMASC., *De haeresibus* (PG 94, 678-779). 10-11 AUGUST., *De utilitate credendi* c. 2 n. 4 (PL 42, 67; CSEL XXV pars I 6, 21-23).

T [1] Cf. AUGUST., *De haeresibus* n. 46 (PL 42, 38). – Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 9 q. 1 in corp. (I f. 70B); a. 15 q. 2 in corp. (f. 102F). [2] Cf. AUGUST., *Adv. iudaeos* c. 1 n. 2 (PL 42, 51-52). [3] Cf. DAMASC., *De haeresibus* n. 101 (PG 94, 763-774).

alias neglexerunt; verbi gratia ad Rom. 13: *Qui infirmus est, olera manducet*[1], et huiusmodi. Item, Iac. 5: *Confitemini alterutrum peccata vestra*, si ex hoc erretur circa sacramentum paenitentiae dicendo illud posse a quocumque non sacerdote dispensari, – et huiusmodi auctoritatibus sacrae Scripturae innitendo, male intellectis[2].

[3] ⌊Variae viae convincendi haereticos⌋ – Contra istas omnes in communi sunt octo viae eas rationabiliter convincendi, quae sunt: praenuntiatio prophetica, Scripturarum concordia, auctoritas scribentium, diligentia recipientium, rationabilitas contentorum et irrationabilitas singulorum errorum, Ecclesiae stabilitas, miraculorum limpiditas. 100

⌊De praenuntiatione prophetica⌋ – De primo patet. Quoniam solus Deus praevidet naturaliter futura contingentia certitudinaliter, et non ab alio, ergo solus ipse vel ab ipso instructus potest ea certitudinaliter praedicere. Talium autem multa, praenuntiata in Scriptura, impleta sunt (patet consideranti libros prophetales), 101

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YBHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 alias] alia Γ^{BD} aliquas Λ^{G} | neglexerunt *rep.* A^{+} 1-2 ¶ *text.* verbi — huiusmodi *sign. litteris* a-b Γ^{B2D1} | ad Rom. — Item *om.* I^{2}Λ^{YBHO*}Σ 1 ad Rom.] I ad Cor. S^{2} | 13] 14 Γ^{D2N2}γμυ | olerus I^{2} olus ρυ 2 et huiusmodi] et huius DCS etc. R 2-3 peccata vestra] etc. Λ^{G} *om.* Λ^{HO} 3 vestra] nostra D *om.* CMSRI* *add.* etc. V | si] sed CVΛ^{G} scilicet S sic PΓΛ^{O2} ut I^{2} cum τ *om.* Φρπγβμυ *add.* enim PSZΓΛ^{O2} | erretur] erratur V erraverunt R^{2}Γ^{-L}Λ^{GO2}Φ *edd.* ordinavit Λ^{H} *add.* vel erraverunt P^{2} *add.* quidam (*post* paenitentiae ρπγβμυ) Φρπγβμυ *add.* philosophi τ 3-4 dicentes Γ^{N}τ 4 a quocumque non sacerdote dispensari = AD d. a q. n. s. *rell. edd.* | et] vel ZΓ^{BD*LN}ΛΣ 5 sacrae Scripturae = AD Scripturae CPMSRIVΓ^{D2} | innitendo *om.* CMRI*VΓ^{L} 7 istos Λ^{Y}Φρπβμυ | istas omnes] o. i. DΛ^{GO}Σ 7-8 in communi *om.* I^{2}ZΛ^{YBHO*}Σ 8 sunt octo] o. s. CPMSIVZΓΛ^{YBH} | octo *om.* RΛ^{G*O*} | eas] eos Φρπβμυ eius D* *om.* Λ^{G} | eas rationabiliter convincendi] c. e. r. Σ | rationabiliter] *in ras.* P^{2} *comp.* MRΛ^{YO} rationaliter CΣ^{Q} notabiliter (*pon.* rationabiliter Γ^{D2}) Γ^{D} *praem.* totaliter vel P^{2} 9 *quoad verba* praenuntiatio prophetica *adnot.* quae in multis apparet impleta. Sed hoc negant. Responsio: Scriptura hoc dicit Isaiae 6; unde propositum. Confirmatur, nota Augustinus, Epistula 3 ad Volusianum V^{2} | concordia] concordantia Λ^{GO} 10 et *om.* PZΓΛΣ 11 stabilitas] *add.* et RΛ^{H}Σ 12 limpiditas] claritas (*ante* miraculorum, 11-12 Λ^{H}) CI^{2}ZΓΛΣ 13 Quoniam] Quod CP*ZΓ^{-D}Λ^{Y}Σ Quia Γ^{D}Λ^{-Y} 14 praevidet naturaliter] n. p. CSIVΓ^{BD} 14-15 praevidet — alio] naturaliter non ab alio (aliquo ZΓ^{LN} *add.* alio Γ^{N2}) praevidet futura contingentia certitudinaliter ZΓ^{LN}Λ^{-O}Σ non ab alio praev. nat. fut. conting. Λ^{O} potest nat. non ab alio fut. conting. cert. praevidere ρπγβμυ 15 et non ab alio *om.* R^{2}Γ^{BD} | ipso] ipso (*om.* D^{1}) alio D alio V′ illo MV^{2}Γ^{BD} 16 certitudinaliter] certitudinaliter vel circulariter A 17 Scriptura] *praem.* sacra D | sunt] *om.* I^{+}Λ^{B*} *add.* ut CPSI^{2}ZΓΛ^{G2} *add.* sicut M^{2}Λ^{E}

F 1 Rom. 14, 2. 2 Iac. 5, 16.

T [1] Cf. Duns Scotus, *Ordinatio* III *Suppl.* d. 23 q. un. n. [18]. [2] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 16 q. 1 in corp. (I f. 104G); a. 15 q. 1 in corp. (f. 102B).

ex quibus « non est dubium quin sequantur pauca quae restant », secundum Gregorium in homilia quadam *De adventu Domini*. Istam viam tangit Augustinus XII *De civitate* cap. 10g: « Vera esse praeterita ex his quae futura praenuntiavit, cum tanta veritate implentur, ostendit ».

102 ⌊De Scripturarum concordia⌋ – De secundo, scilicet Scripturarum concordia, patet sic: in non evidentibus ex terminis, nec principia sic evidentia ex terminis habentibus, non consonant multi firmiter et infallibiliter, diversimode dispositi, nisi a causa superiori ipso intellectu inclinentur ad assensum; sed scriptores sacri Canonis, varie dispositi, et exsistentes in diversis temporibus, in talibus inevidentibus consonabant omnino. Hanc viam pertractat Augustinus XVIII *De civitate* cap. 42: « Auctores [4]

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YBHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 sequantur] *add.* ea M^{2}I | restant] *add.* complenda Λ^{G} 2 quadam = AD | De adventu] *praem.* primae dominicae τ *om.* MSR*I*V^{1}Σ$^{Q'}$ adventus Σ^{Q2} | Domini = A 3 XII De civitate] De civ. (*add.* Dei IV) XII (XIII R XXI Λ^{G}) CPMSRIVZΓ^{-D}Λ^{-E} *add.* Dei Γ^{D} | 10] 48 D 4 Γ^{D2} 8 Λ^{G} *om.* R* | g] in fine capituli (c. *om.* Γ^{D2}) RI′Λ^{O} 8° Λ^{Y2} scilicet (*praem.* in fine Λ^{O2}) Λ^{HG} ubi (*add.* expresse ait Λ^{E2}ρ) Λ^{B}Σρ ubi ait πγβμυ *om.* DCI^{2}V *add.* ubi expressit (!) ait M^{2} 4 esse] se narrasse Φρπγβμυ | esse praeterita] p. e. Σ | praenuntiat I*Λ^{GO*} praenuntiant R*Λ^{H2} praenuntiantur Λ$^{H'}$ 5 impleta Λ^{GO} implere Λ^{H} 7 concordantia Λ^{G} | patet *om.* Λ^{YBHO*} 7-8 nec — terminis] nec ex principiis evidentiam Φρπγβμυ *om.* C′ nec principia ex terminis evidentia C^{2} 8 principiis (*praem.* ex Λ^{H}) M*R^{2}I*Γ^{BD}Λ^{-Y} | sic] sunt DV* nec Γ^{B+L} etiam Λ^{HGO} *om.* I^{2}Γ^{N} | evidentias P*MSI*ZΓ^{BD} evidentiam RΛ^{BHO} | ex terminis] ex talibus Λ^{G} *om.* Λ^{-G}Σ 9 multi firmiter et infallibiliter] f. et (aut Λ^{H}) i. (*add.* et generaliter Σ) m. I^{2}ΓΛΣ | nisi] nonnisi R* non D* 9-11 nisi — dispositi *om.* M^{2}V 10 ipso] ipsorum (*post* intellectu Σ) P^{2}M^{2}I^{2}Λ^{BHG}Σ *om.* C | intellectus CPΛ^{BH}Σ intellectum M^{2}I^{2} intellectio Λ^{G} | inclinetur PΛ^{BHG} inclinaretur C inclinante M^{2}I^{2} 11 sacri *om.* ZΓ^{BD*LN}ΛΣ | varie] vario modo M^{2}I* | exsistentes *post* temporibus (11-12) I^{2}ZΓΛΣ | in *om.* ZΓΛ^{YGO}Σ | diversis] variis Λ^{E}Σ 11-12 temporibus] *add.* et I*V* *add.* etiam M 12 inevidentibus] evidentibus (*praem.* non M^{2}R^{2}I^{2}Γ^{N2}) MRIV*Z Γ^{LN}Λ^{Y} non evidentibus Γ^{BD}Λ^{-Y}Σ | consonabant omnino = AD omnino consonabant (consonant Σ) *rell. edd.* | omnino] *add.* (*id est rep.*) In non evidentibus ex terminis, ubi non sunt principia evidentia ex terminis, non consonant multi firmiter et infallibiliter, diversimode dispositi, nisi a causa superiori ipso intellectu (ipse intellectus V^{2}) inclinetur ad sensum (ad assensum V^{2}); sed scriptores sacri Canonis, varie dispositi, exsistentes in diversis temporibus, in talibus inevidentibus omnino consonabant ⟦¶ *text. sign.* Extra V^{1}, *text. vero* in (12) — diversimode dispositi (*hic inter variantes*) *sign.* Vacat V^{2}⟧ V 13 pertractans CPMV | XVIII De civitate] De c. XVIII (XIV Λ^{G*O*}) ZΓ$^{BD/LN}$Λ, XVIII De c. Dei Γ^{D2} | 42] iuxta principium capituli I′ 40 CP′ 41 (*not.*

F 2 GREGORIUS, *40 Homiliarum in Evangelia* I hom. 1 n. 1 (PL 76, 1078). 3 AUGUST., *De civ. Dei* XII c. 10 [11] n. 2 (PL 41, 359; CSEL XL pars I 584, 13-15): « vera se narrasse praeterita, ex his quae futura praenuntiavit, cum tanta veritate implentur, ostendit ». 13 Ib. XVIII c. 41 n. 1 (PL 41, 600-601; CSEL XL pars II 332, 8. 14-19): « Denique auctores nostri ... sane pauci esse debuerunt, ne multitudine vilesceret quod religione carum esse oporteret; nec tamen ita pauci, ut eorum non sit miranda consensio. Neque enim in multitudine philosophorum, qui labore etiam litterario monumenta suorum dogmatum reliquerunt, facile quis invenerit, inter quos cuncta quae sensere conveniunt ».

nostri pauci esse debuerunt, ne prae multitudine vilescerent; nec ita sunt pauci, ut eorum non sit miranda consensio: neque enim in multitudine philosophorum facile quis invenerit, inter quos cuncta quae senserunt conveniant», et hoc Augustinus probat ibi in exemplis.

Maior enim assumpta non tantum probatur per exemplum de philosophis, ut videtur probare Augustinus[1], sed etiam per rationem: quia cum intellectus natus sit quantum ad assensum moveri ab obiecto evidente in se vel in alio, nihil aliud ab obiecto videtur posse talem assensum causare nisi virtualiter includat evidentiam obiecti; nam si nihil tale moveat intellectum, remanebit theologia sibi neutra. Nihil autem est tale de non evidentibus ex terminis nisi intellectus superior nostro; nihil autem intelligens superius homine potest hominem effective docere nisi Deus[2].

‖ Si dicatur hic quod posteriores, licet aliter dispositi quam prio- 103
res, et aliis temporibus exsistentes, tamen habuerunt doctrinam

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)
vel: 2 Λ^{O2}) $P^2M^2V^2I^2\Gamma^{LN}\Lambda^{HGO}$ 2 M'R^2(*in corr.*)V' *add.* iuxta principium (*add.* capituli γ) Pγ | Auctores] Actores Λ^{EG}

1 debuere Λ^{YGO} | prae multitudine vilescerent = A multitudine vilescerent DCPMSRIV $\Gamma\tau\gamma$ multitudo vilesceret Z$\Lambda\Sigma$ multitudine vilesceret $\rho\pi\beta\mu\upsilon$ *add.* quod carum religione (relig. carum π relig. earum ita γ) esse oporteret $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | nec] et (*add.* nec Γ^{N2}) Γ^{N} *add.* etiam Σ^{Q} 2 sunt *om.* I^2Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ | non sit miranda] n. m. s. PM m. n. s. Z$\Gamma\Lambda^{-E}$ | consensio] *in ras.* $C^2R^2V^1\Gamma^{D2}$ confessio PM^*SI^*ZΛ^{G2} [[*not.*: alia littera habet: confusio Γ^{L1} alius liber: confusio Λ^{O1} *add.* (!) alia vel confusio Γ^{N*}]] 3 philosophorum] prophetarum Λ^{H} *add.* qui labore etiam litterario monumenta suorum dogmatum reliquerunt *edd.* (*cf. p.* 64, 4-5) 4 cuncta] multa (*praem.* cuncta vel Λ^{O2}) Λ^{-Y} cuncta vel multa Γ *add.* vel multa M^2R^2 | senserunt] sensiunt *in ras.* R^2 asserunt (*pon.* consenserunt Λ^{O2}) Λ^{GO} sequentur Λ^{E} | conveniant] communicant P^*MI^* 5 ibi *om.* I^2V$\Lambda^{E}\Sigma$ 5-6 ibi — probatur *om.* R^* 6 enim = AD$\Gamma^{BD}\Lambda^{E}$ autem R^2 etiam *rell. edd.*, *add.* secundum ipsum Λ^{E} | non tantum probatur] p. n. t. Σ 7 Augustinus] per Augustinum Λ^{E} 8 quia] *add.* tunc Λ^{E*} | natus sit *post* assensum Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ | assensum] sensum $P^*I^*\Gamma^{N*}\Lambda^{G}$ affectum A 9 obiecto[1]] aliquo (*add.* obiecto P^2) CPMSRI^*V *om.* Λ^{H} | in se] *praem.* vel VΓ^{N} *om.* Z | nihil] nec R$I^2\Gamma^{BD}$ *praem.* et $\Lambda^{G}\Sigma$ *add.* aliquid I 10 videatur $\Gamma^{BD2}\Sigma$ | posse talem] t. p. PIZ$\Gamma^{LN}\Lambda^{-H}$ | talem assensum causare] c. t. a. Σ | nisi] qui A cum Λ^{E} | includat] *add.* talem Σ^{Q} 11 intellectum] *add.* obiectum D 12-13 ex terminis *om.* CM^* 13 nostro] *add.* intellectu V | nihil] nullus Σ | intelligens] intellectus $R^*\Lambda^{GO*}$ intellectu Γ^{L} *add.* ad Λ^{G} 14 superior $\Gamma^{B*D}\Sigma$ | homine] hominis Γ^{L} | Deus] Zeus D 15-*p.* 65, 11 ¶ Si dicatur — humanum *sign.*: Additio, non extra A^1 Additio $V^1\Gamma^{D1}$ Extra I^2(*text. et mg.*)Γ^{B2} 15 dicas CPMV | hic] ad hoc (*praem.* hic Λ^{O2}) Λ^{GO} *om.* CP^*MV 16 et] in MSRIVΛ^{E} *add.* in CPΓ^{D2} | tamen habuerunt] h. t. Σ | doctrinam] notitiam τ

F 4 August., *De civ. Dei* XVIII c. 41 n. 2 (PL 41, 601; CSEL XL pars II 332, 21-333, 25).

T [1] Cf. supra lin. 2-4. [2] De potestate angeli in intellectum hominis cf. Duns Scotus, *Ordinatio* II d. 11 q. un. n. [4-8].

praecedentium in scriptis, et acquieverunt credendo, sicut discipuli doctrinae magistrorum, et ita nihil scripserunt dissonum a prioribus, licet Deus non doceret hos et illos, – contra hoc videtur Augustinus obicere ubi prius, dicens de philosophis: «Labore litteratorio monimenta suorum dogmatum reliquerunt», quae discipuli legerunt, et licet in aliquibus essent assentientes prioribus, ut discipuli, aliqua tamen improbaverunt. Patet ibidem de Aristippo et Antisthene, qui ambo socratici fuerunt, tamen in aliquibus sibi contradixerunt[1]; et quandoque magistro discipuli etiam contradixerunt, ut Aristoteles Platoni[2]. Quomodo igitur non contradixissent posteriores nostri prioribus in aliquibus, si non habuissent communem doctorem, eorum intellectus ad eadem non evidentia inclinantem?

104 Responsio: quia non evidentia tradiderunt priores, ideo posteriores non potuerunt eos per rationem improbare, et noluerunt eis discredere, nisi possent pro se rationem cogentem habere, reverentes eos ut magistros veraces; sed philosophi discipuli per rationem potuerunt magistros improbare, quia materia circa quam

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 in scriptis] *in ras.* Λ^{E2} in scripturis Λ^{HGO} *om.* V | sicut] *add.* scilicet CP 2 a *om.* Λ^{GO} 4 Labore] *add.* nimio P^{2}R^{2}Γ^{-L}Λ^{GO2} 5 litteratorio] litterato (*pon.* litterario M^{2}) DPMSR*VΓ^{-L}Λ^{HGO}Σ litterario Cρπγβμυ nimio τ | monimenta] monumenta Γ^{L}Λ^{EH}Σρπγρμυ munimenta PΓ^{BDN2} monimencio S monita V munita Γ$^{N'}$ *praem.* multa M^{2} *add.* vel monita Λ^{O2} 5-6 discipuli] *praem.* sui Λ^{H} 6 legentes Φ *edd.* 7 ut] nec D* *add.* alii Λ^{H*} | aliqua] alia CPMSIVZΓ^{L}Λ^{-H} alii *post* tamen Λ^{H} | Patet] *praem.* ut M^{2}Λ^{EH} *add.* igitur D | ibidem] ibi CPR^{2}(*in ras.*)ZΓΛ^{H}Σ^{U} primo Σ^{Q} enim Λ^{GO} *om.* Λ^{E} 8 socratici] Socrati Λ$^{EO'}$ Socratis Λ^{O2} sacrati Γ^{N*} | fuerunt] *om.* DCPMSVZΓΛ$^{YEHGO'}$Σ fuerunt discipuli *ante* socratici Λ^{O2} | tamen in aliquibus] in quibusdam tamen Σ | aliquibus = ADS quibusdam *rell. edd.* 9 magistro discipuli] d. m. ZΓΛΣ 9-10 etiam contradixerunt *om.* ΓΛΣ 11 nostri Λ^{G} | prioribus] praecedentibus Λ^{E} 12 communem doctorem] d. c. ZΓΛΣ | intellectum Λ^{E2}Φτ | non] ut M*SI*V *om.* R* 14 evidenter (*praem.* evidentia P^{2}) PMSR*I | ideo *om.* Γ^{L†}Λ^{E}Σ 14-15 posteriores — improbare] non poterunt posteriores improbare eos Λ^{E} 15 poterunt Λ^{HO*}Σ^{Q} poterant I | eos] *post* rationem ZΓΛ^{-E} eas CPMSR*IVZΓ^{LN}Λ^{YHO} | rationes RZΓΛ^{-E}Σ 15-16 et — discredere *om.* D 16 eis] *in corr.* R^{2} *praem.* ab MVΓ^{E}Λ^{G} | discredere] discedere M*R*VΓ^{BD*}Λ^{GO*} dissentire Λ^{EH} | pro se] *post* cogentem ZΓΛΣ per se MI^{2}VΛ^{H} 17 philosophi discipuli] discipuli philosophorum Σ 18 potuerunt] *ante* per (17) RVΓ^{BD}Σ poterunt Λ^{Y2EH}Σ

F 4 AUGUST., *De civ. Dei* XVIII c. 41 n. 1 (PL 41, 600-601; CSEL XL pars II 332, 17-18).

T [1] Aristippus felicitatem hominis in voluptatibus corporis, Antisthenes vero in virtutibus animi posuit, cf. AUGUST., *De civ. Dei* XVIII c. 41 n. 2 (PL 41, 601; CSEL XL pars II 333, 5-11). [2] Ita e. g. in quaestionibus de ideis, *Metaph.* I t. 25-49 (A c. 9, 990*a* 34-993*a* 10); de mundi origine, *De caelo* I t. 102-106 (A c. 10, 279*b* 12-280*a* 11); t. 109 (280*a* 28-34); t. 124-125 (c. 12, 282*a* 21-282*b* 1); et de temporis origine, *Physic.* VIII t. 10-11 (Θ c. 1, 251*b* 10-28).

altercabantur potuit habere rationes sumptas ex terminis. – Exemplum: non ita contradicit discipulus historiographus magistro historiographo sicut philosophus philosopho, quia historiae de praeteritis non possunt esse evidentes, ut avertant discipulum a magistro, sicut possunt esse philosophicae rationes.

Contra istud saltem est Ezechiel prophetans in Babylonia eo tempore quo Ieremias prophetavit in Iudaea[1]. Cum non ambo sola illa dicerent quae a Moyse quasi magistro communi eorum potuerunt habere, sed etiam alia multa, in eis potuissent dissentire cum non essent evidentia ex terminis, nisi habuissent aliquem doctorem communem supra intellectum humanum.‖

[5] ⌊De auctoritate scribentium⌋ – De tertio, scilicet auctoritate scribentium, sic patet: aut libri Scripturae sunt illorum auctorum quorum esse dicuntur, aut non. Si sic, cum damnent mendacium, praecipue in fide vel moribus, quomodo est verisimile eos fuisse mentitos dicendo 'haec dicit Dominus'[2] si Dominus non esset locutus? Aut si dicis eos esse deceptos, non mentitos, vel propter lucrum mentiri voluisse, – contra, et primo contra primum, quod 105

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 altercabatur $\Gamma^{L}\Sigma^{U}$ alterabantur I*$\Gamma^{B*}\Lambda^{Y*EO*}$ | sumptas] supradictas Λ^{G} evidentes τ | terminis] *add.* evidentibus (-tes Λ^{B}) CPΛ^{E} 2-3 historiographo] historiarum Λ^{H} 3 philosopho] per (*praem.* philosopho Λ^{H2}) hoc Λ^{H} 3-4 praeteritis] praeterito DCPMRIV praelato S praedictis Λ^{H} 4 evidentes] inevidentes Λ^{B*} *praem.* philosophice (*om.* Λ^{B2}) ita (ita *in ras.* Λ^{B2}) Λ^{B} | ut avertant] nec avertunt Σ 5 esse] facere Σ 6 istud] illud CPMVΛ^{HO} istam D hoc Σ | est = A esset τ | prophetizans D prophetavit Λ^{H} | Babylone Z$\Gamma\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ 7 prophetavit] *post* Iudaea ZΓΛ prophetabat R²ZΓΛ-YΣ | ambo = AD(*ante* non D) 8 solum PMΓ^{N} $\Lambda^{HGO}\Sigma$ | illa] ista Λ^{YH} *om.* Γ^{BD*} | dicerent *post* multa (9) Σ | quasi] *add.* a IZ$\Gamma\Lambda^{O2}$ | magistro communi eorum = AD mag. (*praem.* communi I²) eor. com. CPMSRIV com. mag. eor. ZΓ com. eor. mag. ρπγβμυ com. mag. ΛΣτ 9 potuerunt habere] habuerunt ρπγβμυ dicta sunt et habere potuerunt τ | etiam *om.* MIVZΓ^{BD*LN}ΛΣ | in eis] *post* potuissent VΣ in illis ZΓΛ-BΣ in aliis Λ^{B} 9-11 dissentire — communem *om.* Γ^{B1} 10-11 habuissent aliquem doctorem communem] a. d. c. (communem *om.* Λ^{B}) h. Z$\Gamma^{B!DLN}$Λ-YΣ 11 humanum] humanum vel habentem I* 12 auctoritate] *praem.* de I²ZΓ 13 patet] *add.* quia Λ^{B} | Scripturae] *comp.* $\Lambda^{O'}$ sapientiae D scripti Λ^{O2} *add.* sacrae Σ | illorum] istorum DΓΛ | auctorum] actorum Λ^{H} doctorum Λ^{GO} doctorum vel (aut Λ^{B}) auctorum (actorum Σ^{Q}) $\Lambda^{B}\Sigma$ 14 dicuntur] dicantur Λ^{H} creduntur Λ^{B} videntur Σ | damnant Λ^{G} damnetur Λ^{O} | mendaces Λ^{B} 15 praecipue] praecise D*RΓ^{L} | vel = AD et *rell. edd.* 16 mentitos] mendaces Φρ 16-17 dicendo — mentitos *om.* I* 16 esset] fuisset Σ 17 Aut] Et R | dicas RΛ-OΣ dices CPM dicat Λ^{O} | esse] fuisse RΣ *om.* DΛ^{Y} 18 mentiri voluisse] v. m. Σ 18-*p.* 66, 1 contra — Paulus] Primum improbatur (Impr. pr. *post* Pauli Λ^{H}) ex dicto Pauli $\Gamma^{BD'LN}\Lambda^{YBHO'}\Sigma$ Primum improbatur

T [1] Simultanee prophetabant spatio quinque annorum (592-587 ante Chr.), tempore primae captivitatis babylonicae. [2] Cf. e. g. Ezech. 2, 4; 3, 11.27; 5, 5.7; 6, 11; 7, 2.5 etc.; Ier. 2, 2.5; 4, 3.27; 6, 6.16; 7, 21 etc.

scilicet non fuerunt decepti. Dicit enim beatus apostolus Paulus:
Scio hominem, ante annos quattuordecim etc., et subdit ibi, audisse se
verba arcana, quae non licet homini loqui. Quae assertiones non vi-
dentur fuisse sine mendacio si asserens non fuit certus, quia asse-
rere dubium tamquam verum certum, est mendacium, vel non
longe a mendacio. Ex ista revelatione Pauli, et multis aliis, factis
diversis sanctis, concluditur quod intellectus eorum non potuerunt
induci ad assentiendum ita firmiter illis quorum notitiam non po-
tuerunt habere ex naturalibus, sicut assenserunt, nisi ab agente
supernaturali. – Contra secundum, scilicet quod propter lucrum
mentiti sunt: quia pro illis ad quae voluerunt homines inducere
ad credendum, tribulationes maximas sustinuerunt.

106 Si libri non sunt illorum, sed aliorum, hoc videtur inconve-
niens dicere, quia ita negabitur quicumque liber esse illius auctoris

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YBHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)
(impr. *post* decepti Γ$^{D?}$), quod scilicet (scil. quod Γ$^{D?}$) non fuerunt decepti, ex dicto (*add.* beati Γ$^{D?}$)
Pauli ZΓ^{D2} contra; et primo contra primum, scilicet quod non fuerunt decepti, quod impro-
batur ex dicto Pauli Λ^{O2} | quod scilicet] s. q. DCPMRIVΛ^{G}
1 decepti] *add.* primum improbatur ex dicto Pauli Λ^{G} | beatus *om.* Λ^{G} | Paulus] *add.* II
ad Cor. 12 Γ^{D2} 2 Scio — quattuordecim = ADΓ^{D2} Scio hominem in Christo (in Christo *post* annos R) ante annos quattuordecim CPMSRIV Scio hominem in Christo ZΓ$^{BD'LN}$ΛΣ *edd.* | etc.]
sive in corpore sive extra corpus nescio, Deus scit, raptum huiusmodi usque ad tertium cae-
lum; et scio huiusmodi hominem, sive in corpore sive extra corpus nescio, Deus scit, quoniam
raptus est in paradisum Γ^{D2} *om.* RΛ^{H} | et] *om.* Λ^{YO} *add.* cum Λ^{H} | audisse se] se a. VΛ^{E}Σ |
se *om.* CPMSRIZΓΛ^{-B} 3 verba arcana] a. v. IZΓΛΣ 4-5 sine — verum *om.* D* 4 asse-
rens] *in corr.* Λ^{B2} assensus Aτ 4-5 asserere] asserre R asserens Γ^{L} 5 tamquam — vel
om. ZΛ^{YBHO*}Σρ | tamquam verum certum] pro vero τ *om.* πγβμυ | verum *om.* Γ^{N} | certum]
tunc R *om.* Λ^{G*} | ¶ certum, est mendacium, vel *sign. litteris* a-b Γ^{B2D2} | est] *om.* Λ^{G} *add.* esse
PMI*VΓ^{L}Λ^{O} | non] *add.* est ZΓΛ^{YBO2}Σ *add.* esset Λ$^{HGO'}$ 6 Ex ista] Et ita Φρ | ista] illa
DCPMVZΓ | revelatione Pauli] Pauli (*add.* facta Λ^{G}) r. ZΓΛ^{-Y} | aliis] *add.* revelationibus ZΓ^{BD}
Λ^{YE}Σ | factis] *om.* CRΓ^{D}Λ^{G} *add.* a D^{2}I 7 diversis sanctis *om.* Γ^{B} | sanctis *om.* P*Γ^{DL*N} |
concluditur] *in corr.* Λ^{E} dicitur Σ | non potuerunt] p. n. Γ^{B*} *post* induci (8) Λ^{E}Σ n. pote-
rant P n. poterunt Λ^{EH}Σ^{Q} *om.* Λ^{Y} 8 assentiendum] asserendum ZΓ^{BDN*}Λ^{H} | non] *add.* ha-
buerunt nec R 8-9 poterunt Λ^{B}Σ^{Q} poterant CPMV 9 naturalibus] *add.* nec ab agente
naturali I | sicut assenserunt] *om.* M'SRI*V s. a. illis *post* illis (8) M^{2} | assenserunt] asserue-
runt P^{2}Γ^{L} asserunt Γ^{BDN*}Λ^{GO} | nisi] *add.* tantum I 10 Contra secundum] Secundum im-
probatur ZΓΛΣ 10-11 scilicet — sunt *om.* Λ^{YE*HG*O*}Σ 10 scilicet quod] q. (quia Γ^{N*}Λ$^{O?}$)
sc. ZΓΛ$^{O?}$ 11 mentiti] *praem.* non (*ante* propter, 10 ρπγβμ) Λ$^{O?}$ρπγβμ *add.* non MV | sunt]
sint ZΓ^{LN}Λ$^{O?}$ fuerint Γ^{BD} fuerunt *ante* propter (10) ρπγβμυ *om.* C | homines inducere] i. h.
RVZΓΛ^{-B}Σ 12 tribulationes maximas] maximas poenas R | tribulationes maximas susti-
nuerunt] s. t. m. Σ *add.* et II ad Cor. ultimo: Non quaerimus quae vestra sunt sed vos Γ^{D2}
13 Si] *praem.* Sed CPMRIVΛ^{G} *add.* autem Γ^{D2}Φρπγβμυ | sint RZΓ^{BD*LN} | illorum] istorum
DP^{2}Λ^{YGO} horum Σ | sed aliorum *om.* Λ^{HO*} | hoc] *add.* etiam Σ 14 ita] *in ras.* M^{2} ista
P illa Λ^{Y} | auctoris] actoris Λ^{EHGO*} *om.* R

F 2-3 II Cor. 12, 2.4.

cuius dicitur esse. Quare enim soli isti falso adscripti sunt, auctoribus quorum non erant? – Praeterea, aut illi qui adscripserunt illos libros eis fuerunt christiani, aut non. Si non, non videtur quod voluerunt tales libros conscribere et aliis adscribere, et magnificare sectam cuius contrarium tenuerunt. Si fuerunt christiani, quomodo igitur illi christiani mendaciter eis tales adscripserunt, cum lex eorum damnet mendacium, sicut prius[1]? Et propter idem, quomodo asserunt Deum locutum esse multa quae ibi narrantur, et hoc personis quibus libri intitulantur, si talia non acciderunt talibus personis? Quomodo etiam isti libri fuissent ita authentici, et divulgati esse talium auctorum, nisi et fuissent eorum, et auctores fuissent authentici? De isto dicit Richardus *De Trinitate* libro I cap. 2: «A summae sanctitatis viris sunt nobis tradita». Item, Augustinus libro XI *De civitate* cap. 3, loquens de Christo: «Prius», inquit, «per prophetas, deinde per seipsum, postea per apostolos, quantum satis iudicavit, locutus, Scripturam condidit, quae canonica

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 Quare] Qualiter quare (*quare om.* P^{2}) P Qualiter M | soli *om.* SZ | soli isti] i. s. (s.] *comp.* Λ^{G}) $\Lambda^{EG}\Sigma$ | adscripti sunt] s. a. CPMV 1-2 auctoribus] auctoritatibus $\Gamma^{N?}\Lambda^{H'}$ actoribus $\Lambda^{BH2GO?}$ 2 erant] erunt Λ^{Y} sunt Σ 3 illos] *post* libros ZΓΛ^{-Y} istos DCPMIVΛ^{HGO} illos vel istos Λ^{B} *om.* Λ^{Y} | illos libros eis] e. l. i. Σ | Si non *om.* Z 3-4 non^{3} — voluerunt] videtur quod noluerunt (-int Λ^{H}) Λ^{BH} videtur quod non debuerunt Σ 4-6 tales — mendaciter *om.* Z 4 conscribere] scribere D *om.* Λ^{B} | et aliis *om.* RΛ^{BH} | adscribere *om.* RΛ^{H} 5 tenebant ΓΛ^{B}Σ | fuerunt christiani] sic ΓΛΣ 5-6 quomodo igitur illi christiani] *om.* D' quomodo igitur illi D^{2} 6 igitur *om.* ΓΛΣ | eis tales = AD t. e. ρπγβμυ eis tales libros VΛ^{O}τ tales libros eis *rell.* 7 propter idem] praeterea $I^{2}\Lambda^{HGO}$ 8 asserunt] asserent *in corr.* Λ^{B2} assererent CZΛ^{H}Σ assererunt P asserat A | Deum] Dominum Λ^{BH} | esse = A$P^{2}\Gamma^{B}$ρπγβμυ [[*ante* locutum $P^{?}\Gamma^{B}$]] | hoc] hic Λ^{G} 8-9 personis] *praem.* ipsis R *add.* illis Λ^{B} 9 talibus] illis ZΓΛΣ 10 fuerunt ΓΣ 11-12 auctorum — authentici *om.* Λ^{B*} 11 auctorum] actorum $\Lambda^{B?GO*}\Sigma^{Q*}$ doctorum et auctorum I | nisi] si non Σ | et^{1}] etiam DCPMRI*VZΓ$\Lambda^{B?HGO}$ *om.* Σ | eorum] ipsorum R talium auctorum Σ | eorum — fuissent *om.* $M^{?}$V | auctores] actores Λ^{HO} auditores SI*$\Lambda^{B?}$ *praem.* ipsi CP$M^{?}$SRIZΓ$\Lambda^{YB?HGO}$Σ *edd.*, *add.* non Σ 12 authentici *om.* $\Lambda^{GO?}$ | isto] hoc ZΓΛΣ | dicit] ostendit (*not.* vel: dicit P^{2}) P *om.* DΓ^{L} | De Trinitate] Trinitatis Γ^{BD*}(*post* I)$^{LN}\Lambda^{H}$ | De Trinitate libro I] I De Trinitate Σ | libro *om.* Γ^{D2}Λ 13 sanctitatis] sanctis D* scientificis Λ^{H} | viris] veris $\Lambda^{O?}$ | Item] De hoc ZΓΛΣ 14 libro] 2 P' *om.* P^{1}MSRIVZΓΛΣ | XI De civitate] V De c. XI C XI Civitatis ZΓΛ^{YBH}, V De Trinitate M *pon.* V De Trin. Λ^{O2} | cap. *om.* ZΓΛ^{YHO} | Christo] *add.* dicit sic Φρπγβμυ | Prius] Primo Λ^{H} 15 deinde] dein Λ^{O*} demum Σ | deinde — apostolos *om.* $M^{?}$ | seipsum] ipsum $\Gamma^{LN}\Sigma^{U*}$ semetipsum Λ^{O} 16 iudicavit] iudicaverit RΓ^{BD} indicavit (*pon.* iudicavit Λ^{O2}) DΛ^{HGO} indicaverit Γ^{LN} | canonica] catholica Λ^{H}

F 12 Richardus a S. Victore, *De Trin.* I c. 2 (PL 196, 891). 13-p. 68, 1 August., *De civ. Dei* XI c. 3 (PL 41, 318; CSEL XL pars I 513, 21-24).

T [1] Cf. supra n. 105.

nominatur, eminentissimae auctoritatis»[1]. Hoc ibi. Et Augustinus in *Epistola ad Hieronymum prima* (et habetur *De consecratione*): «Si ad sacras Scripturas admissa fuerint vel officiosa mendacia, quid in eis remanebit auctoritatis[2]?» Et idem ad eundem, epistola eadem: «Solis eis Scripturarum libris»[3] etc. (et Henricus 7, 8g).

107 ⌊De diligentia recipientium⌋ – De quarto, scilicet diligentia recipientium, patet sic: aut nulli credes de contingenti quod non vidisti, et ita non credes mundum esse factum ante te, nec locum esse in mundo ubi non fueris, nec istum esse patrem tuum et illam matrem; et ista incredulitas destruit omnem vitam politicam. Si igitur vis alicui credere de contingenti quod tibi non est nec fuit evidens, maxime credendum est communitati, sive illis quae tota commu- [6]

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)
1 nominatur] nominantur D*Λ^{G} vocatur Λ^{O} nuncupatur V⁺ | auctoritatis] *om.* Λ^{O2} *add.* etc. I²Z$\Gamma^{LN}\Lambda^{YHGO*}\Sigma$ | Hoc] Haec $\Gamma^{D}\Lambda^{B}\tau$ *om.* I²VZ$\Gamma^{LN}\Lambda^{YHO}\Sigma$ | ibi *om.* I²VΣ | Et] Etiam Λ^{H} Idem I² Idem etiam Σ 2 prima *om.* I²$\Gamma^{LN}\Lambda\Sigma$ 2-3 et habetur De consecratione] etiam habetur *post* ibi (1) $\Lambda^{E'}$ *om.* Λ^{B2} 2 habetur] ponitur Σ *add.* in Z 3 fuerunt DSI*Λ^{-Y} | officiosa] offensa (*pon.* officiosa Γ^{D2}) Γ^{D} ostensa (*add.* vel officiosa Λ^{O2}) $\Gamma^{LN*}\Lambda^{G2O}$ 4 ad eundem *om.* Σ 5 epistola eadem] in eadem ep. Z$\Gamma\Lambda$ in ep. eadem I′ in ep. et ponitur eadem distinctione I² ibidem (*add.* 61 Σ^{Q2}) Σ | Solis = A *edd.* Solum DR$\Gamma^{D}\Lambda^{YE}$ Sol' *rell.* | eis] est R enim V *om.* Σ | etc.] qui canonici appellantur, didici hunc honorem deferre, ut nullum auctorem eorum scribendo errasse aliquid firmissime credam; alios autem ita lego etc. Σ; *similiter, sed amplius* γ 5-6 et Henricus] et (de ρ) hoc ADMI′VΛ^{E2}(*in ras.*)^{GO2}(*in ras.*)ρ Thomas CPSR²(*in ras.*) Z$\Gamma^{B'D'LN}\Lambda^{YH}$ *om.* I²Γ^{B2D2} 6 7, 8g] 7, 88 VZ quaest. 8g (g *om.* ρ) D$\Gamma^{B'LN}\Lambda^{Y2}\rho$ quaest. 88 CPMSR²(*in ras.*)I′$\Gamma^{D'}\Lambda^{Y'EHGO}$ quaest. 88 vel 8g A *om.* Γ^{B2D2} 7-*p.* 77, 6 De quarto — finienda *post* nominentur (*p.* 84, 6) C*P*M*S*R* 7 De quarto] Quartum Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ 7-8 diligentia recipientium] r. d. Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ *praem.* de P²I 8 patet sic] s. p. Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ | credis DCPMS RIVΓ^{B2}(*in corr.*)Λ^{E2} crederes $\Lambda^{E'}$ 9 crederes CPMΛ^{O} credis R | esse¹] fuisse Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ | factum — nec] *om.* $\Lambda^{E'}$ aliquando factum nec Λ^{E2} | factum *om.* $\Lambda^{YHGO*}\Sigma$ | esse²] fuisse vel esse Σ 10 ubi] nisi AD* | istum] illum CPMVΓ^{BD} | et] nec CRI *praem.* nec Σ^{Q} | illam] istam DΛ *add.* esse CPMIVZ$\Gamma\Lambda$ 10-11 matrem = AD matrem tuam *rell. edd.* 11 ista] illa MV talis Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ | incredibilitas Λ^{G} credulitas R | destruet Z$\Gamma\Lambda^{-E}\Sigma\rho\tau$ destrueret $\Lambda^{E}\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 12 alicui] alteri Σ | non] nec CPMSRI 13-*p.* 69, 1 communitas] *add.* est Λ^{G}

F 1-2 AUGUST., *Epist. 40, ad Hieronymum* c. 3 n. 3 (PL 33, 155; CSEL XXXIV 71, 13-72, 1): «Si enim ad Scripturas sanctas admissa fuerint velut officiosa mendacia, quid in eis remanebit auctoritatis?» 2-3 GRATIANUS, *Decretum* pars I d. 9 c. 7 (in *Corpus iur. can.* ed. FRIEDBERG I 17). 4 AUGUST., *Epist. 82, ad Hieronymum* c. 1 n. 3 (PL 33, 277; CSEL XXXIV 354, 5-8): «solis eis Scripturarum libris qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credam». 5-6 HENRICUS GAND., *Summa* a. 7 q. 7 in corp. (I 57D).

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 7 q. 7 in corp. (I f. 57D); cf. etiam ib. a. 6 q. 4 in corp. (f. 46M); a. 9 q. 2 arg. 2 in opp. (f. 71H). [2] Cf. ib. a. 7 q. 7 in corp. (f. 57D); a. 10 q. 2 in corp. (f. 74 O). [3] Cf. ib. a. 7 q. 7 in corp. (f. 57D); GRATIANUS, *Decretum* pars I d. 9 c. 5 (ed. FRIEDBERG I 17).

nitas approbat, et maxime quae communitas famosa et honesta cum maxima diligentia praecepit approbanda. Talis est Canon Scripturae. Tanta enim apud iudaeos sollicitudo fuit de libris habendis in Canone, et tanta apud christianos de libris recipiendis tamquam authenticis, quod de nulla scriptura habenda authentica tanta sollicitudo fuit inventa, praecipue cum tam sollemnes com-
[6] munitates de Scripturis illis curaverunt tamquam de continentibus necessaria ad salutem. De hoc Augustinus XVIII *De civitate* cap. 38: « Quomodo scriptura Enoch, de qua Iudas in epistola sua facit mentionem, non recipitur in Canone, et multae aliae scripturae, de quibus fit mentio in libris Regum? », ubi innuit quod sola illa scriptura recepta sit in Canone quam auctores, non sicut homines sed sicut prophetae, divina inspiratione scripserunt. Et ibidem, cap. 41: « Illi Israëlitae, quibus credita sunt eloquia Dei, nullo modo

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}Tρτπγβμυ)

2 praecepit] praecipit IΛ^{BHG}Σ *add.* esse V | approbanda] approbata Φρπγβμυ approbari Λ^{E} apprehenda M* approprianda Λ^{G} | Talis] Tale V *add.* autem Γ^{BD} 3 enim *om.* Λ^{H}Σ | apud — fuit] sollicitudo fuit iudaeis Σ 3-6 sollicitudo — tanta *om.* Λ^{H} 5 de *om.* Λ^{GO} | nulla = AD nulla alia *rell.* (*om.* Λ^{H}) *edd.* | habenda] *add.* sit Λ^{O2} | authentica = AD pro authentica *rell.* (*om.* Λ^{H}) *edd.* 6 tanta sollicitudo fuit] t. f. s. CPMSRIVZΛ^{EGO}Σ f. t. s. Γ | fuit *om.* Λ^{H} | cum tam] cum tanta M* circa S quaedam Λ^{GO*} 7 Scripturis *post* illis SZ ΓΛ^{-Y} | illis = ADΓ^{L} his Λ^{H} istis *rell. edd.* | de] ex P *om.* CMSRI* | continentibus] *in corr.* P^{2} contingentibus Γ^{L*N}Λ^{G*} 8 XVIII De civitate] De c. XVIII ZΓΛ 9 38] 37 DR 28 (*pon.* 38 Λ^{O2}) Λ^{EG*O} 37 vel 38 A | qua] quo Σ 10 recipitur] *in ras.* R^{2} recipiuntur V requiritur Z tenetur Λ^{G} 11 de — mentio *om.* D* | fit] sit Z | fit mentio in libris Regum] in l. Reg. f. m. Σ | innuit] innuitur Λ^{H}Σ *om.* D* 12 scriptura] scripta *ante* illa (11) M^{2} *om.* Γ^{B*DLN}Λ^{YEHGO*}(*ante* illa, 11)Σ *edd.* | sit] sint Γ^{DL}Λ^{GO}τ sunt ρπγβμυ *pon.* sint M^{2} | quam = ΣT quibus D^{2} quando Λ^{E} quae D′ *rell. edd.* | auctores] auctoritates Λ^{GO} auditores (*pon.* auctores M^{2}) MSR*I*V actores Λ^{E} auctores vel auditores P 13 prophetae, divina] prophetica Λ^{E} | inspiratione] *add.* edocti Λ^{G} | ibidem] ibi dicit D 14 41] *in ras.* V^{2} XI (*pon.* 41 Λ^{O2}) RZΛ^{-Y}Σ *add.*

F 8 AUGUST., *De civ. Dei* XVIII c. 38 (PL 41, 598; CSEL XL pars II 328, 9-329, 3): « Quid Enoch septimus ab Adam, nonne etiam in canonica epistola apostoli Iudae prophetasse praedicatur (*Iudae 14*)?... Nec mirum debet videri quod suspecta habentur quae sub tantae antiquitatis nomine proferuntur: quandoquidem in ipsa historia regum Iuda et regum Israel, quae res gestas continet de quibus eidem Scripturae canonicae credimus, commemorantur plurima, quae ibi non explicantur et in libris aliis inveniri dicuntur, quos prophetae scripserunt, et alicubi eorum quoque prophetarum nomina non tacentur (*I Par. 29, 29; II Par. 9, 29*); nec tamen inveniuntur in Canone quem recepit populus Dei. Cuius rei, fateor, causa me latet, nisi quod existimo etiam ipsos, quibus ea quae in auctoritate religionis esse deberent Sanctus utique Spiritus revelabat, alia sicut homines historica diligentia, alia sicut prophetas inspiratione divina scribere potuisse; atque haec ita fuisse distincta, ut illa tamquam ipsis, ista vero tamquam Deo per ipsos loquenti, iudicarentur esse tribuenda ». *13* Ib. c. 41 n. 3 (PL 41, 601-602; CSEL XL pars II 334, 9-13): « illi Israelitae, quibus credita sunt eloquia Dei, nullo modo pseudoprophetas cum veris prophetis pari licentia [CSEL: parilitate licentiae] confuderunt: sed concordes inter se atque in nullo dissentientes, sacrarum Litterarum veraces ab eis agnoscebantur et tenebantur auctores ».

pseudoprophetas cum veris prophetis parilitate scientiae confuderunt, sed concordes sunt inter se atque in nullo dissentientes: sanctarum Litterarum veraces ab eis agnoscebantur et tenebantur auctores».

108 ⌊De rationabilitate contentorum⌋ – De quinto, scilicet rationabilitate contentorum, patet sic: quid rationabilius quam Deum tamquam finem ultimum *super omnia debere diligi, et proximum sicut se ipsum?* – id est 'ad quod se', secundum beatum Gregorium; *in quibus duobus praeceptis universa lex pendet et prophetae*, Matth. 22. Item, Matth. 7: *Hoc facias alii* etc. Ex istis quasi ex principiis practicis alia practica in Scripturis sequuntur tradita, honesta et rationi consona, sicut de eorum rationabilitate patere potest singulatim cuilibet pertractanti de praeceptis, consiliis et sacramentis, quia in omnibus videtur esse quasi quaedam explicatio legis naturae, quae *scripta est in cordibus nostris*. Hoc de moribus. De hoc Augustinus, *De civitate* libro II cap. 28: «Nihil turpe aut flagi-

[7]

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)
primo D | credita] tradita C$P^{*}M^{*}$RV$\Gamma^{D}\Lambda^{HG}\Sigma$ | Dei] divina (*ante* eloquia Σ) PΣ *om.* M | modo] *add.* scilicet A^{+} *add.* se $M^{*}I^{*}$ *add.* per $R^{*}V\Lambda^{G2}$

1 pseudoprophetas] pseudoprophetarum D pseudorum prophetarum A perferendo prophetas Λ^{H} comprehendendo (*praem.* pseudoprophetas Λ^{G2}) prophetas Λ^{G} | parilitatem DCPMS$R^{*}I^{2}$V $\Gamma^{LN}\Lambda^{O2}$(*in corr.*)Σ^{QU*} partialitate $\Lambda^{G'}$ paralitatem Λ^{G2} pari ρ | scientiae] licentiae $C^{2}\tau\pi\beta\mu\upsilon$ licentia ρ 1-2 confunderunt S$\Lambda^{E}\Sigma$ confundunt DΛ^{H} 2 sunt *om.* $I^{2}Z\Gamma\Lambda\Sigma$ | atque *om.* PΓ^{BD*} 3 Litterarum] Scientiarum Λ^{GO} Scripturarum Σ | cognoscebantur $R^{2}\Gamma\Lambda^{-Y}\Sigma^{Q}$ | et tenebantur *om.* R^{2}Z 4 auctores] auctoritates VΓ^{L} actores Λ^{E} 5-6 rationabilitate] *praem.* de Γ^{LN} 6 patet *om.* $\Gamma^{LN}\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ 7 super omnia *om.* Λ^{GO} | debere *om.* $\Gamma^{BD*LN}\Lambda^{YE*HGO}\Sigma$ 8 se^{1}] te RL^{N2} | id est = AD et ad idem $P'\Lambda^{G}\Sigma$ id est ad (ad] quod S) idem (illud Λ^{H}) P^{2} *rell. edd.* | secundum] *add.* Augustinum et Λ^{B} | beatum *om.* ΓΛΣ 9 universa] tota $\Lambda^{E}\Sigma$ | dependet M Λ^{E*} | 22] 21 P^{*} 24 D 11 Λ^{H} 2 M 10 Hoc] *praem.* Et D *add.* ne P^{2} | Hoc — etc.] Omnia quaecumque vultis (quae velletis Λ^{G}) ut faciant vobis homines, et (ita et Λ^{G}) vos facite illis (eis Λ^{G}) $I^{2}\Lambda^{G}$; *similiter* Γ^{D2} *et edd.* | fac $\Gamma^{-B}\Lambda^{YHO}\Sigma^{Q2}$(*in corr.*)^{U} | Ex^{1}] De RΓ^{B} | ex^{2} *om.* ZΓΛΣ 11 alia] omnia S | practica] principia (*add.* practica *post* Scripturis Λ^{O2}) $R^{2}I^{2}Z\Gamma^{LN}\Lambda^{EGO}\Sigma$ praecipua Λ^{H} *praem.* principia P | in Scripturis sequuntur] s. in Scriptura Σ | Scripturis = A Scriptura *rell. edd.* | tradita] *om.* Λ^{GO} *add.* et Z$\Gamma\Lambda^{H}$ | et] *add.* beata et Λ^{GO} 12 eorum] earum ADCP MSRVZ$\Gamma^{-B}\Lambda^{YH}$ ipsorum Σ 14 quaedam *om.* $\Gamma\Lambda^{EHGO*}\Sigma$ 15 quae] *add.* secundum Apostolum ad Romanos 2 (ad Rom. 2 *om.* τ) *edd.* | est] *in ras.* I^{2} sunt (*pon.* est C^{2}) CM^{*}V 16 De civitate] *post* II CPMSRIVΣ *ante* 28 Λ^{GO} | libro = AZ$\Gamma\Lambda^{O2}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | 28] 18 DRZΓΛΣ 28 vel 18 A *add.* g SZΛ^{YH}

F 7 Cf. e. g. Matth. 22, 37-39; Marc. 12, 30-31; Deut. 6, 5. 8 GREGORIUS, 40 *Homiliarum in Evangelia* II hom. 27 n. 1 (PL 76, 1205): «'Hoc est praeceptum meum ut diligatis invicem', protinus addidit: 'sicut dilexi vos'. Ac si aperte dicat: ad hoc amate ad quod amavi vos». 9 Matth. 22, 40. 10 Matth. 7, 12: «Omnia ergo quaecumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis. Haec est enim lex et propheta». 15 Rom. 2, 15: «qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis». 16 AUGUST., *De civ. Dei* II c. 28 (PL 41, 77; CSEL XL pars I 106, 18-21).

tiosum spectandum imitandumque proponitur, ubi veri Dei aut praecepta insinuantur, aut mirabilia narrantur, aut dona laudantur, aut beneficia postulantur».

[7] De credibilibus patet quod nihil credimus de Deo quod aliquam imperfectionem importat; immo si quid credimus verum esse, magis attestatur perfectioni divinae quam eius oppositum. Patet de Trinitate personarum, de incarnatione Verbi, et huiusmodi. Nihil enim credimus incredibile, quia tunc incredibile esset mundum ea credere, sicut deducit Augustinus *De civitate* XXII cap. 5; mundum tamen ea credere non est incredibile, quia hoc videmus.

De hac lege et honestate christianorum patet per Augustinum *De utilitate credendi* g: «Vulgus marium et feminarum» etc.

[8] ⌊De irrationabilitate errorum⌋ – De sexto, scilicet irrationabilitate 109 singulorum errorum, patet sic. Quid pagani pro idolatria sua adducent, colentes opera manuum suarum, in quibus nihil est numinis, sicut satis ostendunt philosophi[1]? – Quid saraceni, illius vilissimi

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 imitandumque] immutandumque MΓ^{B*} imitandum quia Γ^{L}Λ^{E*H} imitandum DΛ^{GO} | proponitur] *add.* quia Λ^{G} *add.* quam Λ^{O} | aut *om.* Σ 2 mirabilia] miracula CPMVZΓ^{N}Λ^{H}Σ miraculosa Γ^{-N} | dona = C^{2}P^{2}I^{2}V^{2} *edd.* divina DC'P'MSRI'V'Γ^{B2} dicta ZΓ$^{B'DLN}$ΛΣ divina dicta A 4 quod[1]] quia IVZΓ^{N}ΛΣ 5 importet ZΓΛΣ | si] *in corr.* Λ^{Y2} *om.* Λ^{E}Σ | quid] quod ZΛ^{-H}Σ *om.* Λ^{H} 7 personarum] *add.* et Λ^{GO}Σ^{U} 8 enim] tamen I 8-9 quia — cap. 5] esset Γ^{N*} 9 De civitate XXII] XXII De c. I^{2}Γ^{BN2}Σ XXII Civitatis ZΓ^{DL} | XXII] XXI MV *pon.* vel XXI Λ^{O2} | 5] 9 Λ^{B} 15 Σ 10 tamen] tantum Z *om.* Σ | non — videmus *om.* R* 11 et honestate *om.* A 12 utilitate credendi] trinitate M*SR*I*V universali utilitate Σ | g] 8 (*praem.* cap. Γ^{B2D2}) DΓ^{BD}Λ^{YH} cap. 8 CPMSRI'VΓ^{LN} scilicet ZΛ^{GO} *om.* I^{2}Λ^{E}Σ 13 sexta Λ^{H} | irrationabilitate] rationabilitate V* *praem.* de IΛ^{GO} 14 Quid] *add.* irrationabilius quam quod Σ | pro] per ADCPMSRI^{2}Γ^{BD*LN}Λ^{HO}Σ de *in ras.* Λ^{B2} | idola Λ^{H} | idolatria sua] idolatriam suam M^{2}I^{2}Γ^{N}Σ 14-15 adducunt R^{2}ΓΛ^{E*HGO}Σ

F 9 August., *De civ. Dei* XXII c. 5 (PL 41, 755; CSEL XL pars II 588, 11-13. 17-18): «... si autem res incredibilis credita est, etiam hoc utique incredibile est, sic creditum esse, quod incredibile est ... iam factum videmus, ut quod erat incredibile, crederet mundus». 11 August., *De utilitate credendi* c. 17 n. 35 (PL 42, 90-91; CSEL XXV pars I 44, 23-28): «Parumne consultum rebus humanis arbitraris, quod nihil terrenum, nihil igneum, nihil denique quod corporis sensus attingit, pro Deo colendum esse, ad quem solo intellectu ambiendum est, non pauci doctissimi disputant, sed imperitum etiam vulgus marium feminarumque in tam multis diversisque gentibus et credit et praedicat?» 16 Aristot., *Metaph.* XII t. 50 (Λ c. 8, 1074*a* 38-1074*b* 10): «Tradita sunt autem a senioribus et antiquis in fabulae figura dimissa posterioribus, quia dii sunt hi, et continet divinam naturam universalem. Reliqua vero fabulose iam adducta sunt ad persuasionem multorum et ad opportunitatem multorum ad leges et conferens. Conformes enim hominibus hos et aliorum animalium quibusdam similes dicunt, et his altera consequentia et dictis similia: a quibus si quis separans, id accipiens solum quod primum deos existimaverunt primas substantias esse, divine utique esse dictum putabit».

T [1] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 25 q. 3 in corp. (I f. 154H).

porci Mahometi discipuli, pro suis scripturis allegabunt, exspectantes pro beatitudine quod porcis et asinis convenit, scilicet gulam et coitum[1]? Quam promissionem despiciens – qui fuit quasi illius sectae – Avicenna, IX *Metaphysicae*, alium finem quasi perfectiorem et homini magis convenientem ponens[2] inquit: « Lex nostra, quam dedit Mahometus, ostendit dispositionem felicitatis et miseriae quae sunt secundum corpus, et est alia promissio quae apprehenditur intellectu ». Et sequitur ibi: « Sapientibus multo magis cupiditas fuit ad consequendum hanc felicitatem quam corporum, quae quamvis daretur eis, tamen non attenderunt, nec appretiati sunt eam comparatione felicitatis quae est coniuncta primae veritati ». – Quid iudaei Novum Testamentum damnant, quod in suo Veteri Testamento promittitur[3], ut ostendit Apostolus ad Hebraeos? Et quam insipidae sunt eorum caeremoniae sine Christo[4]! Item, Christum advenisse et ita Novum Testamentum ab eo pro-

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 Mahometi discipuli] discipuli scilicet Mahometi Σ | pro suis scripturis] pro se I^{2} prosunt (!) Λ^{H} | allegabant ADΓ^{-D}Λ^{G*O} 2 et asinis *om.* Γ^{B}Λ$^{YEHG±O±}$Σ | scilicet *om.* DCPMSR IVΛ | scilicet gulam] g. sc. ZΓΣ 3 despiciens = A philosophus despiciens Λ^{H} despiciens (*om.* Λ$^{G±}$) philosophus *rell. edd.* | quasi] quod S *om.* D 4 sectae] *add.* scilicet M^{2}Σ | Metaphysicae] *add.* cap. 7 (1 Λ^{O}) DCPMSRIVZΓΛ^{-B} *add.* 27 Σ *add.* 7 illius Λ^{B} 5 homini] *add.* quasi Γ^{BD} | homini magis] m. h. Λ^{B}Σ | convenientem = ADVτ congulentem P′ congruentem P^{2} *rell.* ρπγβμυ | ponens inquit = C^{2}M^{2} exprimens inquit Σ asserens inquit I^{2} asserit inquit τ asserit dicens Φρπγβμυ inquit C′M′I′ *rell.* 7 sunt secundum corpus] sec. c. s. Γ | corpus] sensus corporis I^{2}Λ^{HGO} | et] sed Σ 8 intellectu] in intellectu RIVΛ^{O}Σ intra A | Et *om.* CPMSRIVZΓΛ 8-9 multo magis cupiditas fuit] f. multo magis c. Λ^{E}Σ 9 cupiditas fuit] f. c. (capacitas Z) ZΓΛ^{HGO} | consequendum] ostendendum S considerandum Λ^{H} | hanc felicitatem] f. h. Σ 10 tamen] *praem.* et D | attenderunt] attendunt DRZ attenderunt apprehendentur P′ apprehenderunt (*pon.* attenderunt M^{2}) CP^{2}MV accedunt Γ^{L} 11 comparatione felicitatis] felicitate comparationis D | coniunctio Φρπβμυ 12-13 Quid — Veteri *om.* D* 12 iudaei] *add.* qui I^{2}πγβμυ 13 Testamento *om.* ΓΛΣ 13-14 Hebraeos] *add.* infra Λ^{GO} 14 Et] Etiam CPMSRI*VZΓ^{BD}Λ^{YEG2}Σ *om.* Λ$^{HG'O}$ | quam] quod Γ^{-B}Λ^{O2} | eorum] aliorum Γ^{B*} | sine Christo *om.* Γ^{N} 15 Item, Christum] Christum enim I^{2}Λ$^{HO'}$Σ Christum etiam ZΛ^{Y} Item, Christum enim Λ^{GO2} | ita *om.* P^{2}Γ^{LN}Λ$^{Y±B}$Σ | ab eo = A principaliter ab eo Λ^{EGO} ab eo prin-

F 4 AVICENNA, *Metaph.* IX c. 7 (106*vb*). 8 Ibidem. 13-14 Hebr. 8, 8-12; Ier. 31, 31-34.

T [1] « His [servis Dei sinceris] erit cibus constitutus (mane et vespere in paradiso) poma, et ipsi honorati erunt in hortis voluptatis super lectulos sese invicem respicientes. Circumferetur illis calix ex fonte limpidus ad voluptatem bibentium. Non erit in eo offuscatio intellectus, neque ipsi inebriabuntur. Et iuxta eos accubabunt puellae cohibentes obtutum, ne alios respiciant quam amasios suos; amplis oculis praeditae, quasi ipsae sint ovum coopertum », cf. MARRACCIUS L., *Alcorani textus universus – Refutatio Alcorani*, sura 37 v. 42-50 (Patavii 1698, 586-587). Idem docetur in sura 36 v. 54-56, 38 v. 53-54, 43 v. 66-71, 47 v. 16, 55 v. 44-76, 56 v. 13-38, 78 v. 30-33, et passim. [2] 'ponens', fidei codd. mss. innitendo, est lectio non authentica. [3] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 15 q. 2 in corp. (I f. 102G-I). [4] Cf. Hebr. 9, 1-28.

mulgatum sicut authenticum fore acceptandum, prophetiae eorum ostendunt: *Non auferetur*, inquit Iacob, *sceptrum* etc. (in Genesi), *et ipse erit exspectatio gentium*; similiter illud Danielis: *Cum venerit Sanctus sanctorum, cessabit unctio vestra.* – Quid etiam asinini manichaei fabulantur 'primum malum'[1], cum ipsi etiam etsi non 'primum', tamen valde essent mali! nonne viderunt omne ens in quantum ens bonum esse[2]? nonne etiam in Novo Testamento potuerunt videre Vetus Testamentum esse authenticum, et approbatum[3]?

Quid singuli alii haeretici, qui unum verbum Scripturae male 110
intellexerunt, secundum Augustinum 83 *Quaestionum* quaestione 69 *a*. « Non potest », inquit, « oriri error qui palliatur nomine chri-

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

cipaliter *rell. edd.* 15-*p.* 73, 1 promulgatum] provulgatum $R^2\Lambda^{EO}$ divulgatum Σ provulgatum vel promulgatum A *om.* R'

1 sicut] sive A sed D* | acceptandum] accipiendum $SRI^2\Lambda^{GO}\Sigma^Q$ accipiendum vel acceptandum I' | prophetiae] prophetae $R\Lambda^{EG}$ *add.* etiam I^2 | eorum] ipsorum Σ 2 ostendunt] *add.* et quod P | inquit Iacob] ait Iacob (*post* ostendunt Λ^E) ZΓΛΣ | etc.] de Iuda etc. (*add.* usque ibi I^2) CPI de Iuda nec (et Γ^{BD}) dux de femore eius (eius *om.* Λ^{HO}), donec veniat qui mittendus est (donec – est] etc. Λ^H etc. usque gentium $\Lambda^{EGO}\Sigma$) ZΓΛΣ | in Genesi] *habent post* Iacob *sequenti modo:* Genesis 58 (85 Λ^Y) $CZ\Gamma^{BL}\Lambda^{YE}$ Gen. paenultimo I^2 Gen. 49 (49 *in ras.* $P^2\Gamma^{D2N2}$) $P\Gamma^{DN}$ Gen. 50 Σ^U 50 Gen. Σ^Q Gentilis Λ^H Gen. libro scilicet (*add.* 58 Λ^{O2}) Λ^{GO} *add.* 58 R^2 2-3 et — gentium *om.* $\Lambda^{EGO}\Sigma$ 2-4 et — vestra *om.* Λ^H 3 Danielis] *add.* cap. $Z\Gamma^{BLN'}$ *add.* 9 Γ^D *add.* cap. 9 (11 M^2) $M^2\Gamma^{N2}$ *add.* quod adducit Augustinus in sermone quodam Adventus P | Cum] Donec Λ^G Dominus Λ^{O2} | veniat Λ^{GO} 4 cessabit unctio vestra] etc. Λ^{GO} | vestra] *comp.* $D\Gamma^D$ nostra $\Gamma^B\Sigma^Q$ *add.* et cessavit $\Lambda^E\Sigma$ | etiam *om.* $I^2\Lambda\Sigma$ | asinini] asini Λ^{YEH} *om.* Σ 5 etiam *om.* $I^2\Gamma^{D*}\Lambda\Sigma$ | etsi] si $\Gamma^B\Lambda^E$ 6 primi $CPMSRIVZ\Gamma\Lambda^{YE*HO2}\Sigma$ | tamen] cum S *om.* CP M^2V | videtur Φτ vident ργβμυ 6-7 ens in quantum *om.* D^2 | in quantum ens *om.* S 7 bonum esse] e. b. PΣ | nonne] non $\Lambda^{O'}$ nec $\Lambda^{E'}$ immo $\Gamma^{-B}\Lambda^{E2O2}$ ideo Γ^B *add.* ut Λ^O 7-8 poterunt $PMS\Lambda^E$ potuit Λ^O | potuerunt videre Vetus Testamentum] v. p. Test. Vetus Σ 8 Testamentum *om.* ZΓΛ | authenticatum (*ante* esse P) CPρπ 10 alii haeretici] h. a. DZΓ | Scripturae *om.* Γ^{BD2LN} 11 Quaestionum quaestione] quaest. $CSR^*I^*\Lambda^G$ 12 69] 6 et 9 Σ 60 Λ^O | a] 7 $D\Lambda^G$ *om.* $\Lambda^{EH}\Sigma$ | inquit] *om.* MSR^*I^*V *add.* aliquis Φ | oriri] *post* palliatur $Z\Gamma^L\Lambda^{HO*}$ *post* christiano (12-*p.* 74, 1) $R^2\Gamma^{-L}$ *post* error Λ^G *ante* inquit Σ^Q | qui palliatur] palliatus (*ante* error Λ^E) $Z\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ 12-*p.* 74, 1 nomine christiano] c. n. $Z\Gamma\Lambda^{-Y}\Sigma$

F 2 Gen. 49, 10: « Non auferetur sceptrum de Iuda et dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit exspectatio gentium ». 3 Dan. 9, 24: « Septuaginta hebdomadae abbreviatae sunt ... ut consummetur praevaricatio ... et ungatur Sanctus sanctorum »; Ps.-August., *Sermo contra iudaeos, paganos et arianos* c. 12 (PL 42, 1124): « Dic, sancte Daniel, dic de Christo quod nosti. 'Cum venerit', inquit, 'Sanctus sanctorum, cessabit unctio' ». 11 August., *De diversis quaest.* 83 q. 69 n. 1 (PL 40, 74): « Non enim posset eis error oboriri palliatus nomine christiano, nisi de Scripturis non intellectis ».

T [1] Cf. August., *De haeresibus* n. 46 (PL 42, 34-35); Henricus Gand., *Summa* a. 25 q. 3 in corp. (I f. 154G); a. 29 q. 1 in corp. (f. 171B). [2] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 25 q. 2 ad 3 et 4 (f. 151V-X). [3] Cf. ib. a. 9 q. 1 in corp. (f. 70B); a. 15 q. 2 in corp. (f. 102H).

stiano nisi de Scripturis non intellectis»; et hoc ideo, quia antecedentia et consequentia non contulerunt. Unde ibidem, *b*: «Solet circumstantia Scripturarum illuminare sententiam». Nec etiam alia loca Scripturae contulerunt. Unde haereses ortae sunt per se legendo, quae conferendo repulsae sunt, quia conferentes diversas sententias adduxerunt, quae ex se invicem mutuo inveniri poterunt qualiter essent intelligendae[1]. Contra istos est illud verbum Augustini in libro *Contra epistolam Fundamenti*: «Non crederem», inquit Augustinus, «Evangelio, nisi quia Ecclesiae catholicae credo». Ergo irrationabile est aliquid Canonis recipere et aliquid non, cum Ecclesia catholica, cui credendo Canonem recipio, recipiat totum aequaliter ut certum[2]. – Item, doctrinae philosophorum aliquid irrationabile continent, prout de politiis diversis, ordinatis a philosophis diversis, probat Aristoteles II *Politicae*. Sed etiam et politia sua in quibusdam est irrationabilis, sicut patet ex solutione quaestionis praecedentis[3] [a].

---

[a] *Loco* sicut (15) — praecedentis (16) *textus interpolatus:* Ipse enim tradens politiam suam dixit: «Expedit ad temperantiam facere coitum senioribus»[4].

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1-2 antecedentia] praecedentia CPZΓΛΣ 2 consequentia = AD subsequentia CPMSRIV sequentia *rell. edd.* | contulerunt] coniungunt Φρ 2-4 Unde — contulerunt *om.* Γ^{B*} 2 b *om.* $I^2V\Gamma^{B?}\Lambda^{G2}$ 4 ortae sunt] s. o. CMSRIV 5 conferendo] conferendae DC*PM*SVZ | quia] et MV *praem.* et C^2 | conferentes] *in corr.* R^2 conferendo Λ^{GO} considerantes M*I*VΓ^{LN} consimiliter (!) S considerantes vel conferentes A *pon.* considerantes Γ^{D2} 5-6 diversas sententias] s. d. ZΓ$\Lambda^{YEH}\Sigma$ 6 invicem mutuo inveniri] m. invic. inven. PMSIV m. inven. invic. R | inveniri] videri CZΓΛΣ iudaei (!) P* 6-7 poterunt M poterant CP*ZΓΛΣ 7 istos] istas Z*$\Lambda^{H}\Sigma$ | illud] idem MV 8 in libro *om.* I^2ZΓΛΣ 9 Augustinus *om.* $I^3\Lambda\Sigma$ 9-10 Ecclesiae catholicae credo] cr. Eccl. cath. $\Lambda^{-Y}\Sigma$ cath. Eccl. cr. R 10 irrationabile] *comp.* MSRI$\Gamma^{-D}\Lambda^{E}\Sigma$ irrationale CP | Canonis] *comp.* S Canonum AR* | et *om.* Λ^{-G} 11 non] *add.* nisi Λ^{GO*} | Ecclesia — recipio *om.* $\Lambda^{E?}$ | cuius VΓ^{B*D} | credendo] credo M *pon.* credo P^2 | credendo Canonem recipio] Can. (*om.* Γ^{L}) cr. r. $\Gamma^{B*D*LN'}$ cr. r. Can. Γ^{N2} Canon est V | recipio] recipiat P^2 M* 11-12 recipiat] *post* certum (12) CP'I^2Z$\Gamma\Lambda^{-Y}$ *om.* P^2 12 totum — certum *om.* Λ^{E*} | totum] donum Λ^{H} *add.* Canonem $\Gamma\Lambda^{E?}$ | aequaliter] essentialiter MΓ^{D*L*} | certum] *add.* est Σ 13 irrationabile] *comp.* MSRI$\Gamma\Lambda^{EG}\Sigma$ irrationale P 13-14 ordinatis] ortis MSRI*V | ordinatis — diversis *om.* D* 14 philosophis diversis] d. ph. CPZΓΛΣ | diversis *om.* MSRIV 15 etiam et = ADS etiam CPMRIVΓΣγ et ZΛρτπβμυ | politia *om.*

F 2 AUGUST., *De diversis quaest.* 83 q. 69 n. 2 (PL 40, 75). 8 AUGUST., *Contra epist. Fundamenti* c. 5 n. 6 (PL 42, 176; CSEL XXV pars I 197, 22-23): «Ego vero Evangelio non crederem, nisi me catholicae Ecclesiae commoneret [CSEL: commoveret] auctoritas». 14 ARISTOT., *Polit.* II [c. 1-10] (B c. 1-12, 1260*b* 27-1274*b* 28).

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 16 q. 7 in corp. (I f. 109B-C); cf. etiam supra p. 61 nota 2. [2] Cf. ib. a. 10 q. 1 arg. 2 et in corp. (f. 73A.D). [3] Cf. supra n. 67. [4] ARISTOT., *Polit.* VII [c. 16] (H c. 16, 1335*a* 22-23).

[9] ⌊De Ecclesiae stabilitate⌋ – De septimo, scilicet Ecclesiae stabilitate, patet, quoad Caput per illud Augustini De *utilitate credendi g*: « Dubitabimus nos eiusdem Ecclesiae credere gremio, quae usque ad confessionem generis humani ab Apostolica Sede per successiones episcoporum, frustra haereticis circumlatrantibus, culmen 111

Item dicit nullum orbatum debere nutriri [1]. Item dicit quod si quis generaverit filios ultra sufficientiam divitiarum, antequam sentiatur vita fiat aborsus [2] etc. Tullius, De natura deorum [3].

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}Fρτπγβμυ)

ZΓΛ^{-G}Σ | politia sua] s. p. (politica Λ^{G}) CPMSRIVΛ^{G} | irrationabilis] *comp.* MRΓ^{-D}Λ^{O}Σ^{Q} irrationalis PSΓ^{D} 15-16 *et* 17-*p.* 75, 8: sicut (15) — praecedentis (16) *et* Ipse (17) — deorum (*p.* 75, 8) = P′Γ^{BD} Ipse (17) — senioribus (18) *et* sicut (15) — praecedentis (16) Γ^{LN} sicut (15) — praecedentis (16) ⟦*praem.* Ipse (17) — senioribus (18) Λ^{O2} *add.* Item[1] (*p.* 75, 6) — deorum (*p.* 75, 8) Λ^{O2}⟧ A^{1}P^{1}ZΛ^{-G}Σρπβμυ Ipse (17) — deorum (*p.* 75, 8) ⟦*praem.* sicut (15) — praecedentis (16) C^{2}M^{2}I^{2}Λ^{G2}⟧ A′DCMSRIVΛ^{G2}τγ; ¶ *text.* Ipse (17) — deorum (*p.* 75, 8) *sign.*: In libro Duns pro hoc, *et sequitur text.* sicut (15) — praecedentis (16) A^{1} Non est in originali F^{1} Vacat P^{1} Extra I^{2}(*text. et mg.*) *litteris* a-b (b *deest in* Γ$^{D?}$) Γ^{B2D2} 16 quaestionis praecedentis] p. q. Λ$^{G?O}$Σ *add.* secundum Tullium, De natura deorum Σ^{Q2} 17-18 Ipse — senioribus *ante* sicut (15) — praecedentis (16) Γ^{BD}Λ$^{O?}$ 17 enim *om.* Λ$^{G?}$ | tradens] tractans P 18 politiam] politicam SRΛ^{G} | dicit CPMSRIVΓΛ$^{G?O?}$ ⟦*ante* tradens (17) ΓΛ$^{O?}$⟧ | facere coitum] c. f. CPMSRIVΓΛ$^{G?O?}$

1 septima Σ 1-2 Ecclesiae stabilitate] *praem.* de IΛ^{O2} 2 g] *in ras.* I^{2} 8 DCPMVZΓ^{-B}Λ^{YE} scilicet Λ^{GO} quasi in fine (*add.* c. 17 υ) ρπγβμυ *om.* Λ^{H}Σ^{Q*U} *add.* cum igitur tantum auxilium (*add.* Dei υ) tantum profectum fructumque videamus ρπββ^{Φ}μυ ⟦¶ *text.* cum — videamus *sign.*: *lin. anfractuosa* μ Et quidam putant non esse in textu, et in eadem auctoritate, ibidem allegata, solet poni immediate post illud verbum 'circumlatrantibus' (5): « et partim ipsius iudicio plebis, partim consiliorum gravitate, partim etiam miraculorum maiestate damnantis »; nec secundum priores debet esse in textu β^{Φ}. *Cf. ad* 5⟧ 3 Dubitabimus = ADVυ Dubitamus *rell.* ρτπγβμ | eiusdem = ADΛ^{GO} eius *rell. edd.* | credere gremio] g. c. ZΓΛ^{-Y}Σ 4 confessionem] *in ras.* (*pon.* consummationem Γ$^{D?}$) Γ^{D2} confirmationem ADI^{2}τ confectionem Λ^{O} perfectionem Λ^{G} consummationem ρπγβμ 4-5 per successiones] per successionem Λ^{G}τ per successus Σ successiones per successum Λ^{E} 5 circumlatrantibus] *add.* et partim ipsius iudicio plebis (pl. ips. iud. υ), partim conciliorum gravitate, partim etiam miraculorum maiestate damnantis (¶ *text. sign. lin. anfractuosa* μ) ρβ^{Φ}μυ 6 Item[1]] Ipse enim Λ$^{O?}$ | debere *om.* Γ^{B*}(*post* nutriri) | nutrire I* | Item[2]] Similiter CPMSRIVΓ^{BD}Λ$^{O?}$ | quod *om.* Λ$^{G?O?}$ | quis *om.* Γ^{BD*} | generavit CP*RV 7 sentiatur] sentiantur M*I* sortiantur Λ$^{O?}$ | fiet Γ^{B} | aborsus] orborosus M′ orborsus (*pon.* aborsus M^{2}) M^{2} aborosus I* | etc.] et I^{2} *om.* Γ^{BD} *add.* alia multa absurda a philosophis posita narrat I^{2}(*om.* I^{3}) 8 Tullius — deorum *om.* Γ^{D2} | deorum] eorum S

F 2 August., *De utilitate credendi* c. 17 n. 35 (PL 42, 91; CSEL XXV pars I 45, 18-23): « dubitabimus nos eius [id est Dei] Ecclesiae condere gremio, quae usque ad confessionem generis humani ab Apostolica Sede per successiones episcoporum, frustra haereticis circumlatrantibus,... culmen [CSEL: columen] auctoritatis obtinuit? »

T [1] Aristot., *Polit.* VII [c. 16] (H c. 16, 1335*b* 20-21): « sit lex: nullum orbatum nutrire ». [2] Ibidem (col. 1335*b* 22-25): « oportet enim determinatam esse multitudinem puerorum procreationis; si autem aliquibus fiant propter hoc combinatis [plures pueri], antequam sensus insit et vita, fieri oportet aborsum ». [3] M. Tull. Cicero, *De natura deorum* I c. 7. 28 (ed. Romagnoli 40. 92).

auctoritatis obtinuit?» Et parum post: «Quid est aliud ingratum esse ori Dei, quam tanto labore praedicatae auctoritati velle resistere[1]?» Unde Gamaliel, Act. 5: *Si est ex hominibus consilium hoc aut opus, dissolvetur; si vero est ex Deo, non poteritis dissolvere, ne forte et Deo repugnare videamini*. Et Luc. 22 ait Dominus ad Petrum: *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos*. – Firmitas Ecclesiae in membris patet per illud Augustini *De utilitate credendi g*: «Vulgus marium et feminarum»[2] etc. Similem sententiam dicit Augustinus *Contra epistolam Fundamenti*[3]. Quid enim tantam multitudinem, ad peccatum pronam, ad legem contrariam carni et sanguini servandam induceret nisi Deus?

112 Confirmatur, quia secta iudaeorum non manet in vigore, sicut contra eos obicit Augustinus in illo sermone (dominica quarta de Adventu) «Vos, inquam, convenio, o iudaei!».

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 aliud] sic R^{2} *add.* quod tam τπγβμυ | ingratum] *add.* potest τπγβμυ 1-2 ingratum esse] e. i. Σ 2 ori Dei] opi (opinioni υ) atque auxilio divino ρπγβμυ | tanto] quanto Λ^{H} | praedicatae] *comp.* M′ praedicanti M$^{2}\Lambda^{O\prime}$ praedictae PR^{2}I$^{2}\Gamma\Lambda^{EHG2O2}\Sigma$ 4 aut] autem Z ait CΛ^{H} | est ex Deo] ex Deo e. (e. *om.* Σ^{Q}) ZΓΛΣ | potestis Λ^{G} potest Λ^{O} 5 Et^{2} *om.* Λ^{GO} 5-6 ad Petrum] Petro ZΓΛΣ 6 Ego *om.* C*P | pro te] *om.* Σ^{Q} *add.* Petre Λ^{G}ρπγβμυ 6-7 et tu — tuos] etc. $\Lambda^{E}\Sigma$ *om.* I$^{2}\Gamma\Lambda^{HO}$ 8 g] 8 DZ$\Gamma^{BO/LN}\Lambda$ 4 P cap. 8 scilicet Γ^{D2} *om.* CMSRIVΣ | Vulgus] Vulgum Λ^{GO} Vulgo MV Sexus S^{2} 8-9 Vulgus — etc.] Imperitum etiam vulgus marium feminarumque in tam multis diversisque gentibus et credit et praedicat υ 9 et feminarum] et (*om.* Λ^{E2}) feminarumque MVZΛ^{E} feminarumque RI$\Lambda^{YGO}\Sigma$ | etc. *om.* Z $\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ | Similem] *praem.* quia Λ^{H} | dicit] dedit Γ^{L} | Augustinus = A 10 Quis $\Gamma^{B}\Sigma$ 10-11 peccata R^{2}IZΓΛΣ 11 carni] corpori D 13 Confirmatur] *praem.* Quod Λ^{GO} *praem.* Cum Λ^{Y} *add.* per hoc CPMIVΓ^{N} *add.* hoc Γ^{B} | quia] quod CPMSI*VΓ^{N} 14 obicit] arguit P | illo] isto Λ^{YH} *om.* CPMSRI*V | illo sermone] primo s. $\Lambda^{O}\Phi$ *edd.* s. primo Λ^{G} | dominica quarta *om.* MSIVZΓΛΣ 15 o iudaei *om.* $\Lambda^{EHO2}\Sigma$

F *1* AUGUST., *De utilitate credendi* c. 17 n. 35 (PL 42, 91; CSEL XXV pars I 45, 26-46, 2): «quid est aliud ingratum esse opi atque auxilio divino, quam tanto labore predictae [CSEL: robore praeditae] auctoritati velle resistere?» *3* Act. 5, 38. *5* Luc. 22, 32. *8* AUGUST., *De utilitate credendi* c. 17 n. 35 (PL 42, 90-91; CSEL XXV pars I 44, 23-28). *9* AUGUST., *Contra epist. Fundamenti* c. 4 n. 5 (PL 42, 175; CSEL XXV pars I 196, 3-12): «In catholica enim Ecclesia, ut omittam sincerissimam sapientiam, ad cuius cognitionem pauci spirituales in hac vita perveniunt, ... caeteram quippe turbam non intelligendi vivacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit: ... multa sunt alia quae in eius gremio me iustissime teneant: tenet consensio populorum atque gentium...» *14* Ps.-AUGUST., *Sermo contra iudaeos, paganos et arianos* c. 11 (PL 42, 1123); ib. c. 12 (col. 1124): «'Cum venerit', inquit [Daniel], 'Sanctus sanctorum, cessabit unctio' (*Dan.* 9, 24). Quare illo praesente, cui insultantes dicebatis: 'Tu de te ipso

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 10 q. 2 in corp. (I f. 75T). [2] Cf. ib. a. 9 q. 3 in corp. (f. 72R); cf. supra p. 71, 12. [3] Cf. ib., a. 9 q. 3 ad 3 (f. 73Z); a. 10 q. 2 ad 2 in opp. (f. 75X).

Si obiciatur de permanentia sectae Mahometi, respondeo: illa incepit plusquam sexcentis annis post legem Christi [1], et in brevi, Domino volente, finietur, quia multum debilitata est anno Christi millesimo trecentesimo [2], et eius cultores multi mortui, et plurimi sunt fugati; et prophetia dicitur apud eos esse quod secta eorum est finienda [3].

[10] ⌊De miraculorum limpiditate⌋ – De octavo, scilicet miraculorum claritate vel limpiditate, sic patet: Deus non potest esse testis falsus; sed ipse Deus, invocatus a praedicante Scripturam ut ostenderet doctrinam eius esse veram, fecit aliquod opus sibi proprium, ac per hoc testificatus est illud esse verum quod ille praedicavit. Confirmatur per Richardum I *De Trinitate* cap. 2: «Domine, 113

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 obicitur ZΛ^{-E} obicias CPMI*V | de *om.* Λ^{G*O*} 1-2 *Ad text.* illa — Christi *adnot.*: Dominus Petrus Cameracensis in tractatu suo de concordia astronomiae et theologiae, cap. 32, dicit sic: primus annus Mahometi fuit primus annus Arabum et ante annos Arabum transierunt anni Christi 621, menses sex, dies quindecim I^{2} 3 Domino] Deo DΣ | Domino volente] divina voluntate Λ^{E} | volente] cooperante Φ *edd.* | quia] quae CPMSR*IVZ$\Gamma\Lambda^{YEH}\Sigma$ *add.* etiam Z$\Gamma\Lambda^{O2}$ | Christi] Domini $\Gamma^{L}\tau$ 4 millesimo trecentesimo] *in ras.* R^{2}, MCCC 1900 P, 1900 C, 300 DM*SI*ZΛ^{Y2}, 100 Γ^{B*}, MCCC 23 $\Gamma^{L'}$, MCC 23 Γ^{L2}, 130 Σ^{Q} *pon.* MCCCVI Λ^{G2} | eius *om.* DR | multi] plurimi Λ^{E} *om.* DS 4-5 plurimi *om.* Λ^{E} 5 sunt *om.* R$\Gamma\Lambda^{-Y}\Sigma$ | dicitur apud eos esse] es. d. a. e. Σ dicit Λ^{H} | esse *om.* Λ^{GO*} 5-6 secta — finienda] f. e. s. illa (ista Λ^{H} *om.* Γ^{B}) Z$\Gamma\Lambda^{-E}$ est ista secta f. Λ^{E} 6 eorum] illa Σ | est finienda] f. e. C M^{2}SRIV finita est P′ supprimenda est P^{2} fundanda est M′ 7-*p.* 84, 6 De octavo — nominentur *post* Henricus 7, 8 g (*p.* 68, 5-6) C*P*M*S*R* 8 claritate vel limpiditate] claritate CI^{2}Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ *edd.* | Deus *ante* sed (9) Z$\Gamma^{B*DLN}\Lambda$ 8-9 esse testis falsus] e. (*om.* Λ^{Y*}) f. t. CPMIV$\Gamma^{B2}\Lambda^{Y}$ f. t. e. Z$\Gamma^{B'DLN}\Lambda^{EHO}$ t. f. e. Λ^{G} 9 sed ipse Deus *om.* Z | ipse *om.* $\Gamma\Lambda\Sigma$ *edd.* 10 doctrinam eius] e. d. Γ | esse *om.* AD | aliquod] *add.* aliud Λ^{G} | proprium] *add.* puta (utpote Λ^{E} *edd.*) miracula $\Gamma^{L2}\Lambda^{E}\Sigma$ *edd.* 11 illud] *om.* $\Lambda^{GO'}\Sigma$ id Λ^{O2} | esse verum] v. e. Σ | ille] ipse CPMIVΛ^{E} | praedicabat Σ praedicat Γ^{BD*} 12 Confirmatur] *praem.* Et CP *add.* hoc (*post* Rich. Σ^{Q}) Z$\Gamma\Lambda^{YH}\Sigma$ | De Trinitate] Trinitatis Z$\Gamma\Lambda^{YE}\Sigma$ | cap. 2] ubi supra Λ^{H} *add.* ubi supra CPMSRVZ$\Gamma\Lambda^{-H}\Sigma$

testimonium dicis, testimonium tuum non est verum' (*Ioan.* 8, 13), cessavit unctio vestra, nisi quia ipse est qui venerat Sanctus sanctorum? ... si autem, quod verum est, cessavit unctio vestra, agnoscite venisse Sanctum sanctorum».

F 12 Richardus a S. Victore, *De Trin.* I c. 2 (PL 196, 891): «Domine, si error est, teipso decepti sumus, nam ista in nobis tantis signis et prodigiis confirmata sunt, et talibus, quae non nisi per te fieri possent».

T [1] Mahometus suam religionem praedicare coepit circa an. 610 post Chr. [2] Duns Scotus verisimiliter alludit pugnae diei 23 decembris 1299, de qua cf. Röhricht R., *Études sur les derniers temps du royaume de Jérusalem*, B. *Les batailles de Hims* (1281 et 1299), in *Archives de l'Orient latin* I (1881) 633-652; Balić Ch., *Les commentaires de Jean Duns Scot sur les quatre livres des Sentences* (in BRHE I), Louvain 1927, 41-43. [3] De hac prophetia loquitur etiam Rogerius Bacon, *Opus maius* pars VII (ed. Bridges II 389); cf. ib. pars IV (I 266). Cf. etiam Guil. Vorrillon, *Collectarium* (2r).

si est error, a te decepti sumus, nam confirmata sunt tantis signis facta tua, quae non nisi a te fieri possunt».

114 Quod si dicatur miracula non fuisse facta, aut etiam non testificantia veritatem, quia etiam Antichristus faciet miracula, – contra primum potest dici illa sententia Augustini *De civitate* XXII cap. 5 g: «Si ista miracula facta esse non credunt, hoc nobis unum grande miraculum sufficit quod iam orbis terrarum sine ullis miraculis credit».

Nota valde illud miraculum et illud capitulum, quia si quod credimus dicatur incredibile esse, non minus est incredibile «homines», inquit, «ignobiles et infimos, paucissimos, imperitos, rem ita incredibilem tam efficaciter mundo, et in illo etiam mundo doctis persuadere potuisse», mundus ut illud credat, sicut iam credidisse videmus[1], nisi per illos aliqua miracula fierent, per quae mundus ad credendum induceretur. Unde subdit ibi: «Propterea mundus numero exiguo ignobilium, infimorum, imperitorum ho-

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 confirmata sunt tantis signis = AD t. sig. c. s. *rell. edd.* 2 facta tua = A | non *om.* Γ^{B*D*}(*post* fieri) | a te] per te Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ *edd.* | possent Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ 3 Quid CPMR*I*Γ^{-L} | miracula] mirabilia D*CMSRIVΛ^{YO} mirabilia vel miracula P | non²] *add.* esse $\Lambda^{E}\Sigma$ 3-4 testificantia] *in corr.* M² *comp.* C attestificantia Λ^{GO} testificantur (-atur P) PSR*I*V testificari Φ 4 etiam] et S *om.* CPMRVZ$\Gamma^{LN}\Lambda\Sigma$ | miracula] mirabilia D*PMRIVΛ^{O} *add.* Marc. 13 Γ^{D2} 5 potest dici = AD dici (duci CPMIV adduci γ) potest *rell. edd.* | De civ. XXII] XXII De c. Σ | XXII] XXI RI*V$\Gamma^{LN}\Lambda^{O}$ 6 5 g] 58 DP$\Lambda^{YEGO'}$ 5, 28 g $\Gamma^{N}\Lambda^{O2}$ 28 CSΓ^{L} 5 M²R²(*in ras.*)I²(*in ras.*)$\Lambda^{H}\Sigma$ *om.* M′ | ista] illa $\Lambda^{E}\Sigma$ | mirabilia PMSRIVΛ^{YO} | credant A creditur R 7 quod] quia CP 7-8 sine ullis miraculis] sive nullum miraculum Λ^{H} 7 ullis] illis (*pon.* ullis Λ^{O2}) $\Lambda^{GO}\rho$ 9 miraculum et illud = A | illud capitulum] c. i. Σ | quia si] quod si CΣ *praem.* et Λ^{O*} *om.* M* | quod] quid D*CIΓ^{BD*} quidquid (*pon.* quod P²) PΛ^{GO} quidquod M²I²Z$\Lambda^{EH}\Sigma$ 10 dicitur Σ | esse — incredibile *om.* Λ^{Y*} | est incredibile] i. e. (est *om.* Γ^{L}) DCPMIVΓ 10-11 est incredibile homines, inquit] inq. e. i. h. Σ 10 incredibile²] credibile ADR*Λ^{H} 11 et = ADΛ^{G} | infimos] infirmos D$\Gamma^{N}\Lambda^{E}$ infines M* | paucissimos] pacissimos MV* *om.* Λ^{E} | paucissimos, imperitos] i. p. Σ 12 ita] tam R²Z$\Gamma\Lambda^{-H}\Sigma$ tamen Λ^{H} | tam — etiam *om.* Λ^{O*} | et — mundo *om.* R*$\Lambda^{G}\Sigma$ 13 potuissent AD potuisse (*om.* P²) potuerunt P potuerunt (*praem.* non V* *pon.* potuisse C²) CMSRIV$\Gamma\Lambda^{HGO}$ | mundus ut = A ut (ubi Λ^{Y} vel γ *om.* Z) mundus *rell. edd.* | illud credat] c. i. CPMRIV | iam *om.* Σ^{Q*U} 14 mirabilia PΛ^{E} mira MSR*IΛ^{YO*} 15 inducetur Λ^{Y*} duceretur Σ | ibi] *om.* V$\rho\pi\beta\mu\upsilon$ *add.* iuxta finem capituli (fin. cap. *post* Propterea I) PI* 16 infimorum] infirmorum DR*Λ^{E} infimorum vel infirmorum A *add.* et Γ^{B2}

F 5 AUGUST., *De civ. Dei* XXII c. 5 (PL 41, 756-757; CSEL XL pars II 590, 14-18): «Si vero per apostolos Christi, ut eis crederetur, resurrectionem atque ascensionem praedicantibus Christi, etiam ista miracula facta esse non credunt, hoc nobis unum grande miraculum sufficit, quod eam terrarum orbis sine ullis miraculis credidit». 10 Ibidem (col. 756; p. 589, 7-10). 15 Ibidem (col. 756; p. 589, 22-25).

T [1] Cf. supra p. 71, 8-10.

minum credidit, quia in tam contemptibilibus testibus multo mirabilius divinitas se ipsa persuasit». Quid enim incredibilius quam quod ad legem contrariam carni et sanguini, doctores pauci, pauperes et rudes, plurimos potentes et sapientes converterent[1]? Quod specialiter patet de multis prudentissimis, primo fidei rebellibus, post conversis: ut de Paulo, prius persecutore, postea gentium doctore[2]; de Augustino, prius aliqualiter per manichaeos seducto, postea doctore catholico[3]; de Dionysio, prius philosopho, postea Pauli discipulo[4]; de Cypriano, prius mago, postea episcopo christianissimo[5], et aliis innumeris.

[11] Contra idem secundo potest dici illud Augustini X *De civitate* cap. 18 *a*: «An dicet aliquis ista non fuisse facta? Potest

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 contemptibilibus] *in ras.* Γ^{D2} contemptibus M contemnentibus Λ^{H} conceptibus Z consentientibus Γ^{L} 1-2 mirabilius] nobilius (*pon.* mirabilius Λ^{O2}) Λ^{GO} 2 divinitas] deitas D Λ^{EHG} | ipsam CP^2(*in ras.*)Z$\Gamma^{B*DLN}\Lambda^{O}\Sigma$ ipsi M*SR* | quam *om.* Λ^{HO*} 3 quod *om.* DM*Λ^{EG} 4 et¹ *om.* CPMRIVΛ^{G*} | rudes] *om.* Λ^{G*} *add.* potuerunt Λ^{O} | potentes *om.* CP*$R^2\Gamma\Lambda^{EGO}\Sigma$ | et² *om.* CP*MSRIVZ$\Gamma\Lambda\Sigma$ | sapientes converterent] s. converterunt (-tunt SI) MSR'IV converterunt s. Z convertere s. Λ^{HO} potuerunt (poterunt $\Gamma^{N'}\Lambda^{B}$ potuerint Γ^{N2}) convertere s. $R^2\Gamma\Lambda^{EG}\Sigma$ | Quod *om.* Σ 5 specialiter *om.* CP | specialiter patet] p. s. (simpliciter Λ^{O*} *add.* simpliciter Λ^{G}) $\Lambda^{HGO}\Sigma$ | patet] *om.* Z$\Gamma^{LN'}$ patuit Γ^{N2} | prudentissimis] prudentibus D*Λ^{GO} *add.* viris Σ 6 post] postea $I^2\Gamma^{BD}$ 6-7 persecutore — prius *om.* R* | postea gentium doctore *om.* Z$\Gamma^{L}\Lambda^{YEHO*}\Sigma$ 7 prius] primo CPMV | aliqualiter *om.* CPMSR*IV 8 doctore] auctore Λ^{H} 9 Pauli] Christi Λ^{E} 9-10 postea episcopo christianissimo] postea christiano D* *om.* $\Gamma^{L}\Lambda^{YEHO*}\Sigma$; ¶ *sign. litteris* a-b Γ^{B2D2} 10 innumeris] numeris P^2S multis Γ^{N} multis et innumeris Γ^{BD} 11 idem, secundo] secundum ADC*P*(secundo *post* dici)M*SR*V'Z$\Lambda^{YE'H}$ illud secundo V^2 illud $\Gamma^{D}\Lambda^{E2}$ | potest dici] d. p. Z$\Gamma\Lambda^{-G}\Sigma$ | dici] duci CPM'R adduci M^2V | illud] aliud Z | X] *praem.* libro ZΓ 12 a *om.* CPMRIV$\Gamma^{LN}\Lambda^{HGO}\Sigma$ | An dicet] Audiet PS* | An dicet aliquis] Audieras Λ^{GO} | dicit R$\Gamma^{L}\Sigma$ | non fuisse facta] falsa esse miracula, nec fuisse facta, sed mendaciter scripta? Quisquis hoc dicit, si de his rebus negat omnino ullis (de illis γ) litteris esse credendum ρπγβμυ

F 11 August., *De civ. Dei* X c. 18 (PL 41, 296-297; CSEL XL pars I 478, 5-8): «An dicet aliquis ista falsa esse miracula, nec fuisse facta, sed mendaciter scripta? Quisquis hoc dicit, si de his rebus negat omnino ullis litteris esse credendum, potest etiam dicere nec deos ullos curare mortalia».

T [1] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 11 q. 6 in corp. (I f. 81T-B). [2] Cf. Act. 9, 1-22; I Cor. 15, 9; Gal. 1, 13; Ephes. 3, 8. [3] Cf. August., *Conf.* III c. 6 n. 10-11 (PL 32, 686-8; CSEL XXXIII 50, 15–53, 16); *De utilitate credendi* c. 1 n. 2 (PL 42, 66; CSEL XXV pars I 4, 14-19); *Sermo* 51 c. 5 n. 6 (PL 38, 336). [4] Cf. Act. 17, 34. [5] Beda Ven., *Martyrologia* 26 sept. (PL 94, 1054-5): «VI Kalend. Oct. – Natale sanctorum martyrum Cypriani episcopi et Iustinae virginis. Quorum Iustina sub Diocletiano multa propter Christum perpessa, ipsum quoque Cyprianum cum esset magus, et magicis artibus eam dementare conaretur, convertit ad Christum. Cum quo, iam episcopo et nobili doctore facto, martyrizata est sub Claudio principe et iudice Eutelmio». Cf. Dom Quentin H., *Les martyrologes historiques du moyen âge*, Paris 1908, 71.

etiam dicere deos non curare mortalia» etc. Et ibidem, *g*, de eodem: «Si libris magicis sive theurgicis credunt, cur illis Litteris nolunt, ista esse facta, quibus» etc.

Contra idem tertio, quod quaedam facta non nisi a nimis protervientibus negari possunt, ut sunt miracula facta a Silvestro coram Constantino, tam in curatione leprae eius, quam postea in disputatione eius contra iudaeos [1], quae facta tamquam celebria mundum non latuerunt.

115 Contra secundum dici potest quod si aliquis invocatus in testem signum consuetum testificationis permittat adduci et praesens non contradicat, talis taciturnitas non stat cum veritate perfecta; miraculum autem est tale signum Dei ut testis; igitur si permittat miracula fieri a daemonibus, non contradicens, annuntians videlicet illa non esse testimonia sua, non videtur esse perfecte verax, quod est impossibile. Et per hoc ad illud de

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ$^{Y\,EHGO}$Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 etiam] autem R^{2}Γ^{BD} *om.* M*R′ | dicere] dici (*sed post* deos *rep.* dicere Λ^{G}) Λ^{GO} *om.* Γ^{N‡} | dicere deos] d. dicere (habere MS) MSRI* | non *om.* AMSR*I*VΛ^{Y} | curare] *in ras.* R^{2} creare Λ^{H} creasse (*not.* alius liber: curare I^{2} *add.* vel curare Γ^{B2} *pon.* curare M^{2}) DCPMSIVZΓΛ^{G} creare vel creasse A | mortalia] intelligibilia Z *praem.* non Λ^{G} | g] 8 DCPMSRI′VZΓΛ cap. 8 Σ Gregorius γ *om.* I^{2} | de eodem *om.* I^{2} 2 sive] seu MIV *add.* quod honestius putant ρπγβμυ | theurgicis] theologicis (*pon.* vel theurgicis A^{1}) A *om.* D (*modus scribendi hoc verbum in codd. valde variatur*) | credunt] credant ADMSRIV *add.* quid causae est ρπγβμυ | nolunt] *comp.* (nolunt *vel* volunt ?) PR nolint Λ^{YGO*} volunt ACSI*Γ^{BL} velint Λ^{H} *add.* credere I^{2} *edd.* 3 facta] *add.* igitur etc. A^{+} | quibus *om.* I^{2}Γ^{B}ΛΣ | etc. *om.* I^{2} 4 idem] illud (*pon.* idem M^{2}) CPMVΛ^{H} istud R | quod = AD quia *rell. edd.* | facta] *om.* D‡ *add.* quae Γ^{B*D} 4-5 non (*om.* ρ) nisi ... negari possunt = Γ^{B2D2}Λ^{GO}ρπγβμυ non nisi ... negari non possunt ADΓ$^{B'D'}$τ nisi ... negari non possunt *rell.* 4 a] *om.* M*SR*IV* *add.* quibusdam P | a nimis] *comp.* D‡ a viris Λ^{HGO} 4-5 protervientibus] *in ras.* P^{2} probatissimis Λ^{H} 5-6 miracula — leprae *om.* V‡ 5 mirabilia D*PRΛ^{GO} 6-7 quam — eius] *om.* R′ quam in disputatione R^{2} 6 postea *om.* ΓΛΣ 7 eius] facta Σ^{Q} *om.* Σ^{U} | celeberrima P*Σ *edd.* celebrata V 9 dici] duci M′I* induci CM^{2}V | potest] *praem.* etiam ZΓ^{L} *add.* etiam Γ^{BD} | aliquis] quis Γ^{L}Λ^{-Y}Σ | vocatus DRΓΛ^{G} 10 inconsuetum Σ 11 contradicit Σ 12 mirabilium D*PMΛ^{GO} 13 miracula] mirabilia D*C PMRVΓ^{-L}Λ^{GO} talia signa Σ 13-14 annuntiando Σ 14 videlicet] scilicet Λ^{G}Σ *add.* ubique P^{2} *add.* et Z | testimonia sua] s. t. (*add.* veritatis P*) CPMRIVΛ^{H} 15 quod] et D | Et *om.* Λ^{B}Σ

F 1 AUGUST., *De civ. Dei* X c. 18 (PL 41, 297; CSEL XL pars I 479, 6-12): «Porro autem si multorum deorum cultores ... libris magicis sive, quod honestius putant, theurgicis credunt, quid causae est cur illis Litteris nolint credere, ista facta esse, quibus tanto maior debetur fides quanto super omnes est magnus cui uni soli sacrificandum esse praecipiunt?»

T [1] Cf. *Liber pontificalis* (PL 8, 799. 814; ed. DUCHESNE I 170, 3-4); MOMBRITIUS B., *Sanctuarium seu vitae sanctorum* (ed. Solesm. II 510, 35-40. 516, 28-531, 2). De merito historico harum legendarum cf. LEWISON W., *Konstantinische Schenkung und Silvester-Legende*, in *Miscellanea Fr. Ehrle*, Roma 1923, II 170-200.

Antichristo[1], quia praedixit illa miracula facienda non esse testimonia veritatis, sicut patet Matth. 24 et ad Thess. 2.

Item, contra idem, est differentia mirabilium quae fiunt a Deo et quae fiunt a diabolo, de qua differentia tractat Augustinus in libro *De utilitate credendi*: « Miraculum », inquit, « voco quidquid arduum supra spem vel facultatem mirantis apparet; quaedam solam faciunt admirationem, quaedam magnam gratiam benevolentiamque conciliant », qualia fuerunt miracula Christi; et pertractat ibi diffuse.

[12] Item, contra utrumque[2] dici potest quod sunt aliqua miracula, 116
facta in lege christiana, in quibus non potest esse deceptio an sint facta, nec quin sint testimonia veritatis, quia a Deo facta: ut raptus Pauli[3] et revelatio contingentium futurorum.

Primum patet: quia impossibile est aliquem decipi circa se videre Dei essentiam, igitur impossibile fuit Paulum credere se videre divinam essentiam nisi illam videret; sed hoc asserit de se II Cor. 2, secundum expositionem sanctorum[4]; igitur illud fuit vere factum, et non tantum apparenter.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 mirabilia D*MRΛ^{GO} | facienda] fienda per Antichristum Σ 2 ad *om.* ZΛΣ | 2] 4 Λ^{B} *om.* M*SI* 3 idem] ibidem P² illud DZΓΛ^{HGO} hoc Σ | miraculorum Λ^{H}Σ | fiunt] sunt D*Z 4 quae *om.* M*Σ | fiunt *om.* ZΓΛ^{-Y}Σ | differentia *om.* Σ 4-5 in libro] *om.* RZ$\Gamma^{BD/LN}$ΛΣ in Γ^{D2} 5 Mirabile PR²ZΓΛΣ | inquit] inquam D *om.* Σ 6 arduum] *add.* aut insolitum (-dum γβ) ρπγβμυ | spem] speciem PM*S$\Gamma^{B*D*L*N}\Lambda^{HGO*}$ *om.* I* | vel facultatem] quasi sine facultate Λ^{G} | quaedam] *add.* alia Λ^{G} *add.* autem Λ^{O} *add.* enim Σ 7 solam] solum Λ^{G} *edd.*, *om.* Λ^{O2}(*post* admirationem) | faciant D | admirationem] mirationem *ante* faciunt Σ 7-8 benevolentiamque] et benevolentiam V⁺ benevolentiam quae R*Z et benevolentiam quae CPΛ^{GO} et (*om.* D) benevolentiam quia DM benevolentiam (-tia Γ^{N}) SΓ^{LN} bene nominant quia Λ^{H} 8 consiliant P²RIΓ^{BD*N2} consiliavit $\Gamma^{N'}$ consilia Γ^{L} | fuerunt] sunt DR | mirabilia CPM*SRIVZ $\Gamma^{LN}\Lambda^{YGO}$ mira Γ^{BD*} | miracula Christi] Ch. m. Σ 8-10 Christi — miracula *om.* S 8 et] ut M²I²Λ^{HGO} *om.* $\Gamma^{LN}\Lambda^{Y2B}$ 9 ibi] ibidem D² illud R *om.* P 10 utrumque] utramque VZΛ^{G} utraque $\Gamma^{LN}\Lambda^{BO}$ *om.* Λ^{Y} *add.* simul Γ^{D2} | dici] duci CP*MV⁺ | quod] quia CMRIVZ $\Gamma^{BD}\Lambda^{-H}$ *om.* Σ^{U} 10-11 sunt aliqua miracula facta] a. m. f. s. Σ 10 aliqua] alia ZΓ^{B*DLN*} | mirabilia DCPM*SRIVZΓΛ^{-H} 11-12 in lege — facta¹ *om.* Λ^{H} 11 non] nec Λ^{Y} nulla Σ *om.* D* 11-12 an — nec *om.* Σ 11 an] quin M²R²I²ZΓΛ^{-H} 12 nec] vel R²Γ et Λ^{G*O} *om.* R' | facta²] *add.* sunt R | ut = ADΣ scilicet Φρπγβμυ puta *rell.* τ 13 futurorum *om.* M*I*V 15-16 igitur — essentiam] divinam videre I* | videre divinam essentiam] d. v. e. CPMV illam (istam Λ^{O}) videre ZΓΛΣ 16 illam] istam D eam ZΓ$\Lambda^{YH}\Sigma^{U}$ *om.* Σ^{Q} 17 illud fuit] f. i. ZΓΛ 18 tantum *om.* Γ^{LN}

F 2 Matth. 24, 24. 2 II Thess. 2, 8-9. 4 August., *De utilitate credendi* c. 16 n. 34 (PL 42, 90; CSEL XXV pars I 43, 16-21). 16 II Cor. 12, 2-4.

T [1] Cf. supra n. 114. [2] Cf. ibidem. [3] Cf. II Cor. 12, 2-4. [4] Cf. August., *Epist.* 147, *ad Paulinam, De videndo Deo* c. 13 n. 31 (PL 33, 610; CSEL XLIV 305, 8-15); *De Gen. ad litt.* XII c. 2-4 n. 3-12; c. 28 n. 56; c. 34 n. 65 (PL 34, 455-457. 478. 482; CSEL XXVIII

Probatio primi antecedentis, quia nullus potest decipi circa primum principium aliquod – credendo se intelligere cum non intelligat tale principium – quod non constaret ex terminis apprehensis quod esset principium et quod non [a]; igitur multo magis non potest decipi circa Deum visum. Consequentia ista patet, quia plus distat visio Dei ab intellectione cuiuscumque obiecti, etiam quantum ad perceptionem intellectus viatoris, quam distet intellectio principii complexi ab intellectione alicuius non-principii. Item, qualiter crederet intellectus se quietari si non quietaretur [1]? Nonne poterit cognoscere inclinationem suam ad verum quod non videt? Si credit se videre Deum, credit se quietari in Deo; si non videt, non quietatur. « Stultius », ait Augustinus, « nihil dici potest quam quod anima falsa opinione sit beata », X *De civitate*

[a] *Loco* quod non (3) — quod non (4) *textus interpolatus*: dum constaret ex terminis quod aliquod tale principium esset.

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YBHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)
1 primi antecedentis] minoris Λ^{B} 1-5 circa — decipi *om.* Λ^{B*} 2 intelligere] *praem.* illud CPMSIVΛ$^{YB?HO}$ *add.* illud ZΓΛ^{G}Σ *add.* aliquid R 3-4 quod — principium *om.* Λ^{H} 3-4 *et* 14-15: quod non (3) — quod non (4) = A^{1} dum (14) — esset (15) A', *a rell. et edd.* *uterque textus diversimode componitur prout infra notatur*; ¶ *text.* dum (14) — esset (15) *sign.* Pro hoc in libro Duns sic, *et sequitur text.* quod non (3) — quod non (4) A^{1} 3 quod] dum (tum C) DCPM'SR'V quia M^{2}R^{2}IΓΛ$^{B?}$ΣΦ *edd.* | non *om.* DCPM*SR*V 3-4 apprehensis *om.* D 4 quod esset principium] quod (quia S) aliquod tale principium esset DP^{2}MSRIVΛ$^{B?}$ quod esset tale CP' quod (quia Γ^{L}) aliquod tale esset principium Γ^{-D}Λ$^{GO?}$ | et quod non] *om.* DP^{2}MSRIVΓ^{B2}Λ$^{B?}$ *add.* principium CP* 5 non] nec Γ^{BD} | ista] illa CPMV ibi Λ^{H} *om.* Σ 6 intellectione] intentione DZΓ^{L} | etiam] et Γ^{LN}Λ^{BG} *om.* R 7 perceptionem] perfectionem MSIVΓΛ^{G} protectionem P' profectionem P^{2} *pon.* perfectionem Λ^{O2} | viatoris] videntis R^{2}Γ^{D}Σ iudicantis Λ^{YB}Φ *edd.* intelligentis (*add.* viatoris Λ^{O2}) Λ^{O} veritatis Λ^{H} *om.* Γ^{B} *add.* ad perceptionem intellectus intelligentis Λ^{G} 7-8 intellectio] intentio D visio Λ^{H} 8 alicuius] cuiuscumque *edd.* | non-principii] *add.* non quietatur intellectus Λ^{G} 9 Item] Etiam Λ^{YB*} Quia et Λ^{H} Quia Λ$^{O?}$ *add.* quia Λ^{YB} | Item, qualiter] Qualiter autem (etiam Σ^{U}) Σ | qualiter] quare R^{2}ΓΛ$^{O?}$ | qualiter crederet intellectus] i. q. (qualis P* quare R^{2}) c. CPMRI*V | crederet intellectus] i. c. (diceret *in corr.* Λ^{B2}) ZΓΛΣ | quietari si non *om.* Σ$^{U?}$ 9-11 si non — in Deo *om.* Λ$^{HO?}$ 10 verum] videndum Σ 11 Si] *add.* autem Σ | credit ... credit] crederet ... crederet ZΛ^{YB}Σ | quietare CPMS | in Deo *om.* Λ^{YB}Σ | si] *praem.* sed CΓ^{D2} 12 quietatur] *add.* intellectus Λ^{G} 13 X De civitate] De c. (De c.] Civitatis Γ^{BD}) X (IV Λ^{Y} IX Λ^{B}) ZΓΛ XI De c. I^{2} *add.* Dei Σ^{Q}

F 12 AUGUST., *De civ. Dei* XI c. 4 n. 2 (PL 41, 319-320; CSEL XL pars I 516, 6-8): « Si autem [anima] non praevidet nec se turpem ac miseram fore, sed beatam semper existimat, falsa opinione sit beata: quo dici stultius nihil potest ».

pars II 382, 5-397, 2; 422, 12-423, 23; 431, 14-26); ALULFUS, *Expositio Novi Testamenti, super epist. II ad Cor.* c. 27 (appendix ad opera Gregorii, PL 79, 1344). Cf. NICOLAUS DE LYRA, *Biblia sacra cum glossa interlineari, ordinaria* (VI 76ra). – Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 1 q. 2 in corp. (I f. 6 I); a. 24 q. 2 in corp. (f. 138 I).

T [1] De huiusmodi quietatione cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* I d. 2 pars 1 q. 2 n. [31].

cap. 4. Secundum[1], scilicet quod hoc a solo Deo fieri potuerit, est manifestum, quia nulla creatura potest animam beatificare, nec simpliciter nec ad tempus[2].

Secundum[3] patet ex multis prophetiis in utroque Testamento[4]. 117
Unde contra falsa miracula Antichristi posset sibi obici, saltem de istis duobus, hoc modo: si tu es Deus, fac me videre nude divinam essentiam, et post visionem memoriam certam habere visionis, et certitudinem quia illa fuit visio divinae essentiae nude, et tunc credam tibi; item, si tu es Deus, dic mihi quid faciam vel quid cogitabo vel appetam tali die vel hora.

Et huiusmodi viae efficaciam, ex miraculis, innuit Salvator, Ioan. 5: *Opera quae ego facio, illa testimonium perhibent de me; si mihi non vultis credere, operibus credite.*

[13] ⌊De testimoniis non-fidelium⌋ – ‖ Nono quoque loco adduci potest 118
testimonium eorum qui foris sunt. Iosephus in libro XVIII *Antiquitatum* pulcherrimum testimonium ponit de Christo, ubi inter

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 cap. 4] 4 cap. ADΛ^{G} | 4] 10 (*pon.* 4 Λ^{O2}) CPΛ^{HO}Σ^{Q} 9 (*pon.* 4 M^{2}) MV | hoc] *om.* M′V Λ^{YH} huiusmodi M^{2} | hoc — potuerit] a solo Deo possit hoc fieri Σ | potuit DR^{2}I^{2}ΓΛ^{YEG} potest Λ^{O} poterint CP potuerint M^{2} 2 nec *om.* ZΓΛΣ 4 Secundum] Tertium M^{2}Γ^{B2}Λ^{EG} Quartum D sicut Λ^{Y2} | multis prophetiis = AD multis prophetis ρπγβμυ prophetiis (-phetis CPMSRVΓ^{BD}Λ^{YEH}Σ^{U}) multis *rell.* τ | Testamento] *add.* haberi (*praem.* ut ibidem Λ^{O2}) potest Λ^{GO} 5 mirabilia PΓ^{BD}Λ^{G} 6 videre nude] n. v. CPMIΛ^{O}Σ | nude] unde D* nudam Λ^{EHG} *om.* R Γ^{BD} 6-7 divinam essentiam] e. d. ZΓΛ 7 certam *om.* Γ^{BD‡}(*ante visionem*) | habere *om.* M* (*post certitudinem,* 8)SR*(*post visionis*)I 8 certitudinem] *add.* veniae P | quia] quod RVZΓ^{-L}ΛΣ | illa] ista DΛ^{EH} ita Λ^{Y} ipsa Λ^{GO} | fuerit Σ | divinae essentiae] e. d. ZΓΛ | divinae essentiae nude] n. d. e. Σ 9 quid^{2}] quod I^{2} *om.* RZΓΛ^{-O}Σ 10 tali die vel hora = AD pro tali die CPMSRIV pro tali hora ZΓΛΣ *edd.* 11 huius DCPSRIΓ^{N}Λ^{-Y}Σ^{U} | viae] *add.* scilicet Σ | efficaciam, ex miraculis] ex m. e. ZΓ^{-D}ΛΣ | ex miraculis *om.* Γ^{D} 12 5] 2 D^{+}Λ^{H} 10 Γ^{D2} 15 Σ | illa] ipsa Γ^{BD} *om.* Λ^{H} | testimonium perhibent] p. t. Λ^{E}Σ | perhibent] perhibebunt Γ^{LN} *add.* veritati CPMV | si] *praem.* sed V 14-*p.* 84, 2 ¶ Nono quoque loco — a mortuis confitetur *sign.* Additio (*corr. in* Extra Γ^{B2}) Γ^{B1}; Nono quoque loco (14) – nosse (*p.* 85, 18) *sign.*: Additio, non extra, sed intra A^{1} Additio V^{2}Γ^{D1} 14 Nono] *comp.* S Quinto Γ^{B2} Contra D^{2} | adduci potest = AD p. a. *rell. edd.* 15 qui] quae CPMSRVZ | sunt] *add.* scilicet I | Iosephus] *post* Antiquitatum (15-16) Λ^{H} *add.* 18 in libro A^{+} *add.* enim Γ^{B2} | in = ASρπγβμυ | libro] *praem.* tertio Γ^{BD} | XVIII *om.* Λ^{E}Σ 15-16 XVIII Antiquitatum] Ant. XVIII ZΓ 16 pulcherrimum testimonium ponit] ponit (*posuit* CP) p. t. CPMRIVΣ | ponit] ponis A potest Λ^{Y2GO2} perhibent τ | de] dici Λ^{G} *praem.* dici Λ^{O}

F 12 Ioan. 5, 36 et 10, 38. 15 Flavius Iosephus, *Antiquitates iudaicae* XVIII c. 4 n. 3 (ed. Hudsonus II 798). Textus 'Fuit autem ... et genus' (p. 84, 12-21) fere ad litteram hoc loco legitur.

T [1] Subdividit primum. [2] Cf. Duns Scotus, *Ordinatio* I d. 35 q. un. n. [13]. [3] 'quin sint testimonia veritatis, quia a Deo facta', ut revelatio futurorum contingentium, cf. supra n. 116. [4] Cf. supra n. 101.

alia de Iesu scripta ait: «Christus hic erat»; ubi etiam veram eius doctrinam et resurrectionem a mortuis confitetur [a]. – Item, de prophetia Sibyllae; notatur *De civitate* libro XVIII cap. 23. – Item, *Contra epistolam Fundamenti*, nota quomodo singuli haeretici de catholicis inquisiti, non ad suos mittunt sed ad veros catholicos, quasi etiam illi soli ab omnibus, etiam haereticis, catholici nominentur [1].

119 ⌞De promissorum efficacia⌟ – Decimo et ultimo potest addi quod Deus non deest quaerentibus toto corde salutem. Multi enim diligentissime inquirentes salutem ad hanc sectam conversi sunt; et quanto ferventiores facti sunt inquirendo, tanto in hac secta amplius confirmati, subitoque in ea paenitentes, de malitia ad vitam

---

[a] *Sequitur textus interpolatus*: his verbis dicens: «Fuit autem iisdem temporibus Iesus, sapiens vir, si tamen eum virum nominare fas est. Erat enim mirabilium operum effector, et doctor hominum, eorum qui libenter ea quae vera sunt audiunt; et multos quidem iudaeorum, multos etiam ex gentibus sibi adiunxit. Christus hic erat. Hunc, accusatione primorum nostrae gentis virorum, cum Pilatus in cruce agendum esse decrevisset, non deseruerunt hi qui ab initio eum dilexerunt. Apparuit enim eis tertio die iterum vivens, secundum quod divinitus inspirati prophetae, vel hoc vel alia de eo innumera miracula futura esse praedixerant. Sed etiam in hodiernum diem christianorum, qui ab ipso nuncupati, et nomen perseverat et genus».

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 Iesu] ipso Z$\Gamma\Lambda^{GO}$ | Christus] Iesus Λ^{O} 1-2 Christus — confitetur *om.* Γ^{B2} 1 erit Λ^{H} | etiam] et $I^{2}\Sigma^{Q}$ *om.* Γ^{BD*} | eius *om.* Γ^{BD} 2 a] ex Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ 3 notatur = AV nota *rell. edd.* | libro *om.* Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ | XVIII *ante* De civitate Σ | 23] 13 Z 22 Λ^{B} 3 $\Lambda^{H}\Sigma$ 2 Λ^{G} *add.* Iesus Christus, Dei filius, Salvator *edd.* 4 notatur Λ^{GO} 4-5 catholicis] theologicis ADMSR*IV 5 mittant Λ^{GO} | veros] nostros Λ^{HO} nostros et veros Λ^{G} nos D terminos P* deos Λ^{B*} | quasi] quod Dτ *om.* Σ 6 etiam[1] *om.* $I^{2}\Lambda^{-Y}$ | etiam[2] *om.* Σ | nominantur Σ 7 Decimo] Quarto P Nono S | potest addi] *ante* et Z$\Gamma^{LN}\Lambda\Sigma$ potest adduci CPI*$\Gamma\Lambda^{B}\Sigma$ 8 Deus non deest] non deest Deus Σ 8-9 Multi — salutem *om.* Λ^{HO} 8 enim] autem $\Lambda^{YG}\Sigma$ *om.* Λ^{B} 10 sunt] *add.* in $R^{2}\Gamma^{B}$ *add.* subito Λ^{H} | secta] *add.* sunt Σ 10-11 amplius] potius Γ^{B} *om.* Γ^{D*} *add.* sunt CPMSRIV 11 confirmati] confirmati vel conversati I* *add.* sunt $\Gamma\Lambda^{B}$ | subitoque] subito quia DSR*Z$\Gamma^{LN}\Lambda^{B}$ subito quasi $\Lambda^{G}\tau$ 11-*p.* 85, 1 vitam bonam = AΛ^{G} b. v. *rell. edd.* 12-21 his verbis — genus = $P^{2}R^{2}$IV$\Gamma\Lambda^{G2O2}\gamma$; ¶ *text. sign.*: Extra, non Duns R^{2} Extra I^{2} (*text. et mg.*) *litteris* a-b V^{2}(*text. et mg.*)Γ^{B2D2} *et etiam laudata nota* Additio (*cf. p.* 83 *ad* 14-*p.* 84, 2) $V^{2}\Gamma^{B1D1}$; *lectiones variantes vide in append.* B

F 3 AUGUST., *De civ. Dei* XVIII c. 23 n. 1 (PL 41, 579; CSEL XL pars II 297, 22–298, 23). Cf. etiam PS.-AUGUST., *Sermo contra iudaeos, paganos et arianos* c. 16 (PL 42, 1126). — Sibylla Erythraea (vel Cumana) loquens de ultimo iudicio, Regem de caelo in carne venturum, qui iudicet mundum, praenuntiat. Carmen acrostichidem 'propheticam' praebet: «*Ἰησοῦς Χρειστὸς, Θεοῦ Υἱὸς, Σωτήρ*» (*ΙΧΘΥΣ*). De eadem Sibylla cf. ARISTOT., *De admir. audit.* n. 91 (ed. IUNTINA VII 126F; ed. BEKKER n. 95, 838*a* 5-10). 4 AUGUST., *Contra epist. Fundamenti* c. 4 n. 5 (PL 42, 175; CSEL XXV pars I 196, 10-21).

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 10 q. 2 ad 2 in opp. (I f. 75X).

bonam mutati sunt; tertio quoque, pro ea plures in magna exsultatione spiritus tristitias sunt perpessi. Quae non videntur probabilia, nisi Deus hanc sectam, sacrae Scripturae innitentem, singulariter approbaret et ordinaret ad salutem.

⌊II. – Responsio principalis ad quaestionem⌋

[14] Habito igitur contra haereticos quod doctrina Canonis vera est, 120
videndum est secundo an sit necessaria et sufficiens viatori ad consequendum suum finem.

Dico quod ipsa tradit quis sit finis hominis in particulari, quia visio et fruitio Dei, et hoc quantum ad circumstantias appetibilitatis eius; puta quod ipsa habebitur post resurrectionem ab homine immortali, in anima simul et corpore, sine fine. Ipsa etiam determinat quae sunt necessaria ad finem, et quod illa sufficiant, quia illa mandata, *Si vis*, inquit, *ad vitam ingredi, serva mandata* (in Matthaeo), de quibus habetur in Exodo; horum etiam explicatio et quantum ad credenda et quantum ad operanda explicatur in diversis locis Scripturae. Proprietates etiam substantiarum immaterialium in ea traduntur, quantum possibile est et utile viatori nosse[a]. ‖

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* Ista conferendo ad tres rationes quibus innititur solutio quaestionis praecedentis[1], patet quod Scriptura sufficienter continet doctrinam necessariam viatori.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 tertio] secundo P^2 demum Σ tormenta $R^2\Gamma^{-L}\Lambda^{GO}$ | pro ea] per ea $A\Lambda^E$ per eam (*post* plures V) $CPMSR^*I V\Gamma^{B*D*LN}\Lambda^O$ in ea Λ^G | plures] *ante* pro Σ^U poenitentes *ante* pro Σ^Q *om.* Λ^{GO} | in] ex Λ^H et (*add.* in Λ^{O2}) Λ^{GO} | magna] multa Λ^H 2 tristitias] tristitia $P^2S\Lambda^{YEHGO*}\Sigma^{U'}$ tristis $\Gamma^{N'}$ tristia $CP'R^2Z\Gamma^{BDLN2}\Sigma^{QU2}\rho$ *om.* τπγβμυ 3 hanc] habeat A^+ | sacrae Scripturae] Script. s. Σ | innitentem] innitantem $D^*R^*I^*$ mutantem S 3-4 singulariter] simpliciter $\Lambda^G\Sigma$ irrefragabiliter Φ *edd.*, *om.* Λ^E 4 approbet $\Gamma^{BD*}\Lambda^Y$ | ordinet $\Gamma^{BD*}\Lambda^Y$ 5 *adnot* Secundus articulus V^1 *et pauci* 6 igitur] hoc Γ^{LN} *om.* $CPMSRI^*V\Gamma^{BD}$ *add.* hoc Z | Canonis] Canonum $ADC\Lambda^E$ canoñ $R\Lambda^G$ canonica *in ras.* M^2 8 suum finem] f. s. $CPMIVZ\Gamma\Lambda^{-Y}\Sigma$ 9 Dico] *add.* igitur Σ | tradit] tradidit V tradi M^* determinat Λ^{H2} | quis] quid $Z\Gamma\Lambda\Sigma^Q$ qui Σ^U 10 et hoc] etiam $\Lambda^{GO}\tau$ 10-11 appetibiles $R^2Z\Gamma\Lambda\Sigma$ 11 habebitur] habeatur $CPMSRI^*V$ habetur Λ^{EGO} *add.* scilicet I^* 12 in — corpore] et (*om.* $\Lambda^G\Sigma$) in corpore et in (in *om.* Λ^G) anima simul $Z\Gamma\Lambda\Sigma$ 13 sufficiant] sufficiunt $\Lambda^H\Sigma$ iustificant Λ^G | illa = A decem *rell. edd.* 14 mandata[1]] praecepta Σ | in Matthaeo] secundum Matthaeum Λ^G Matth. $DCPMSRIVZ\Gamma^{D2LN}\Lambda^{YEHO*}\Sigma$ *add.* 19 $M^2I^2\Gamma^{D2}\Lambda^Y$ *add.* 9 Γ^{L2} 15 quo CPI^* qua MV | in *om.* $Z\Gamma\Lambda^{YEO}\Sigma$ | Exodo] *add.* 30 $\Gamma^B\Lambda^Y$ *add.* 20 $\Gamma^{-B}\Lambda^O$ | etiam] autem A^+(*post* explicatio)Σ 16 ad credenda et quantum *om.* M^2 V | explicatur] explicantur $CPMSRIVZ\Gamma\Lambda^{-G}$ habetur Σ 17 etiam] quoque (quorum Λ^{E*} *praem.* etiam Λ^{E2}) $Z\Gamma\Lambda$ 18 est et utile] et u. e. Σ *add.* ea Λ^O 19-21 Ista — viatori = $ADPM^2IV$

F 14 Matth. 19, 17. 15 Ex. 20, 1-17.

T [1] Cf. supra n. 13-16. 17-18. 40-41; cf. supra p. 41, 2.

⌊III. – AD ARGUMENTA PRINCIPALIA⌋

121 Ad rationes principales. Ad primam rationem [1]. Ad minorem respondeo quod lex naturae paucioribus fuit contenta, quae memorialiter per patres ad filios devenerunt. Illi etiam magis erant praediti in naturalibus, et ideo modica doctrina inspirata potuit eis sufficere [2]. Vel aliter dicendum est ad istud et ad illud de lege Moysi, quod ordinatus Scripturae progressus ostendit eius decorem [3]. Patet per Augustinum 83 *Quaestionum* quaestione 53 c. [15]

122 Ad secundum [4] dico quod dulcius capitur quod latet sub aliqua sententia litterali quam si esset expresse dictum [5]: et ideo ad devotionem confert, illa quae expressa sunt in Novo Testamento, sub figura velata fuisse in Veteri, hoc quoad caeremonias; sed quoad historias ambo sunt exempla legis declarativa [6]. Similiter ex toto processu Scripturae patet ordinata gubernatio respectu hominis et totius creaturae.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

$\Gamma^{BD}\Lambda\Sigma$ *et plerique cum edd.*; ¶ *text. sign.*: De illa additione (*cf. p.* 83 *ad* 14-*p.* 84, 2) deficit quod hic sequitur A *textus cadit sub laudata nota* Additio (*cf. p.* 83 *ad* 14-*p.* 84, 2) $A^1V^2\Gamma^{D1}$ 19 Ista *om.* D^2 | conferendo] *add.* patet $M^2V\Gamma^D$ | tres rationes] r. t. $PM^2I^*V\Gamma^{BD}\Lambda^{BG}\Sigma$ 20 quaestionis praecedentis] p. q. $PM^2I\Gamma^{BD}\Lambda^B\Sigma$ | patet] *praem.* et ita Γ^D | quod] quia Λ^{GO} | Scriptura] *add.* saera $PM^2IV\Gamma^{BD}\Lambda^H$ 21 viatori] *add.* ad salutem Λ^{O2}

2 Ad rationes principales = A | primam rationem = AD primum argumentum (*add.* principale $\rho\pi\beta\mu\upsilon$) *rell. edd.* 3 respondeo] dico Σ | fuit contenta] c. f. ZΓ 3-4 memorialiter] *comp.* ACPMSI′$\Lambda^{YB}\Sigma^Q$ memoriter $RI^2\Lambda^{HGO}\Sigma^U$ 4 per patres ad filios] ad f. per p. (a patribus Σ) VZ$\Gamma\Lambda\Sigma$ | etiam] *add.* homines *edd.* | magis erant] e. m. Σ 5 doctrina] natura Λ^{G2O2} 6-7 Vel — Moysi *om.* Λ^{B2} 6 dicendum est] dici potest (p. d. $\Lambda^{HO}\Sigma$) *post* Moysi (7) I^2Z $\Gamma\Lambda^{YHO}\Sigma$ dicendum est vel potest dici A *add.* quod V | istud] illud DΛ^Y idem Z$\Gamma\Lambda^{HO}\Sigma$ | et ad illud *om.* Σ^U | illud] aliud CPMRIVΓ^{BD} id Λ^O 7 Moysi] mosaica Σ *add.* potest dici Λ^G | Scripturae progressus] processus vel progressus (vel progr. *om.* Λ^B) Scripturae Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ | ostendunt Λ^H | eius] eis D$\Gamma^L\Lambda^G$ 7-8 decorem] doctorem D$\Lambda^{BHG}\Sigma$ *edd.* 8 Patet] *praem.* ut CPMV *om.* I^2Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ | per] secundum Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ | Quaestionum quaestione] quaest. $DR^*\Lambda^{B2G}$ | 53 c] [..] c I′ 58 c (*add.* 53 M^2) MS 53 I^2 58 c 53 ADCPZ$\Gamma\Lambda^{YH}$ 8 (*pon.* 58 Λ^{O2} *om.* Λ^{B2}) c (c quaest. Λ^{B2}) 53 Λ^{BO} 58 (*add.* cap. 53 R^2) RV 5 Σ *om.* Λ^G 9 secundum] argumentum (*praem.* secundum R^2) R | dico] dicit Λ^G *om.* $\Gamma\Lambda^{YB2HO}\Sigma$ | quod¹ *om.* $\Gamma^{LN}\Lambda^{YB2HO}\Sigma$ | latet (lateat Z) *post* litterali (10) Z$\Gamma\Lambda^{-Y}\Sigma$ 10 aliqua] alia ADPMSVZ$\Gamma^L\Lambda^{-G}$ illa C 11 conferunt DP^2MRV $\Gamma^{BD*}\Lambda^{BG}$ conferri Λ^O 12 sub figura velata fuisse] fuisse v. s. f. Σ | Veteri] *add.* Testamento Λ^G | hoc] *praem.* et PM^2 *om.* Σ | quoad] quoque ad A | sed] et Λ^{B2} *om.* $I^2\Gamma^{BD*LN}\Lambda^{YHO}$ 12-13 sed quoad] vero et Σ 13 ambo] in quibus (*not.* alius liber: ambo Λ^{O2}) Λ^{B2GO} *edd.* | sunt exempla] e. s. Z$\Gamma\Lambda^{-B}$ | exempla legis] extra legem $D^*M^*R^*$ 14 gubernatio] *praem.* Dei I^2Z $\Gamma\Lambda\Sigma$ *add.* Dei C^2

F 8 AUGUST., *De diversis quaest.* 83 q. 53 n. 4 (PL 40, 37).

T [1] Cf. supra n. 95. [2] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 8 q. 4 in corp. (I f. 66D-E). [3] Cf. ib. q. 5 in corp. (f. 67N). [4] Cf. supra n. 96. [5] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 15 q. 1 in corp. (f. 101B). [6] Cf. ib. a. 6 q. 1 ad 2 (f. 43F).

Ad tertium[1], Origenes in homilia *De arca Noe*: « In Scriptura 123
super hoc opportunum videtur habitum silentium, de quo suffi-
[15] cienter consequentiae ipsius ratio doceret »[2] [a]. Unde multae veritates necessariae non exprimuntur in sacra Scriptura, etsi ibi virtualiter contineantur, sicut conclusiones in principiis; circa quarum investigationem utilis fuit labor doctorum et expositorum[3].

Si obicias, multa in actibus humanis sunt dubia utrum sunt peccata mortalia vel non, etiam suppositis omnibus doctrinis doctorum et expositorum, – respondeo: non est dubia via salutis, quia a talibus tamquam a periculosis debet homo se custodire, ne dum se exponit periculo incidat in peccatum. Quod si voluerit quaerere salutem, sed non curando [b] exponat se illi periculo ubi forte ex genere actus non esset peccatum mortale, tamen peccabit mortaliter, se ipsum tali periculo exponendo, sicut alias tangetur[4].

---

[a] *Loco* In (1) — doceret (3) *textus authenticus*: « Nulla scientia omnia scienda explicat, sed illa ex quibus sufficienter alia elici possunt »[5].

[b] *Loco* sed non curando (12) *textus interpolatus*: etiam si.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 tertium] quod Λ^{YH} *add.* dico Σ | Origenes] secundum Origenem Σ 1-3 In Scriptura — doceret *om. codd. edd.*, *cf. ad* 15-16 4 sacra = AD 6 doctorum et expositorum] e. et d. ZΓΛΣ 7 Si = AD Et (Etiam R) si CPMSRIVΛ^{-B} *edd.* Tunc si ZΓΛ^{B} Si autem Σ | in actibus humanis sunt dubia] s. d. in a. h. Σ | sunt dubia] est differentia (*not.* alius liber: sunt dubia Λ^{O2}) Λ^{O} | sunt[2]] sint CPMSR[2]IVZΓ^{B}ΛΣ 8 vel non *om.* Γ^{LN}ΛΣ 9 salutis] *in ras.* R[2] similis (*pon.* salutis M[2]) MSI*ZΛ^{YH} scibilibus Λ^{GO*} 10 periculosissimis ΓΛ^{B}Σ 10-11 debet — exponit *om.* Γ^{N*} 10 se custodire] cavere et custodire se (se *om.* Γ^{BD}) Z$\Gamma^{BDLN?}$ΛΣ *edd.*, *praem.* cavere et C[2] 11 se exponit] e. se Λ^{BG}Σ | exponat CPΛ^{H} | periculo] *praem.* in Λ^{GO} | Quod] Quia CPMRIVΓ^{DL} Et D | noluerit CP$\Gamma^{N}\Lambda^{GO}$Σ 12 *et* 17: sed non curando (12) = A[1]P'R[2]I[2]ZΓΛΣ *edd.* etiam si (17) A'DCP[2]MSR'I'V [[sed (12)] si $\Gamma^{LN}\Sigma^{Q}$ et $\Sigma^{U'}$ *om.* Σ^{U2}; etiam (17)] et D; si] *add.* non curando C[2]M[2]]]; ¶ *text.* sed non curando (12) *sign.* Vacat P[2], *text.* etiam si (17) *sign.* Vel Duns, *et sequitur* sed non curando A[1] 12 exponit Λ^{B}Σ | illi *om.* Σ | periculo] *add.* et Σ^{QU1} | ex] de I[2]ZΓ^{LN}ΛΣ 13 est ZΛΣ | tamen peccabit] p. t. Σ t. peccat Γ^{BD} 14 se ipsum] se ZΓ^{BDN2}ΛΣ de $\Gamma^{LN'}$ | sicut alias tangetur *om.* I[2]ZΛ^{YH}Σ 15-16 Nulla — possunt = *codd. edd.* 15 omnia scienda] omnia scibilia P obiecta sciendi Λ^{H} 16 explicavit $\Lambda^{H}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ explicuit (*ante* scienda, 15 Γ^{BD}) ΓΛ^{YB}Σ | sufficienter alia elici possunt] p. (*om.* Γ^{B*}) a. s. e. ZΓΛ^{-G} p. s. a. e. Λ^{G} haec p. s. e. Σ

F 1 ORIGENES, *In Gen. homiliae* hom. II n. 1 (PG 12, 163).

T [1] Cf. supra n. 97. [2] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 13 q. 8 in corp. (I f. 98D). Cf. etiam ib. a. 16 q. 7 in corp. (f. 109D); a. 5 q. 3 in corp. (f. 37D). [3] Cf. ib. a. 13 q. 8 in corp. (f. 98H). [4] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* IV d. 5 q. 3 n. [2]; d. 30 q. 1 n. [4-5]. [5] Post 'Nulla ... possunt' (lin. 15-16), quae verba sunt Henrici et non Origenis, Henricus (*Summa* a. 13 q. 8 in corp. [f. 98D]) scribit: « secundum quod dicit Origenes in homilia *De arca Noe*, quod », et continuo affert verba Origenis 'In ... doceret' (lin. 1-3).

⌈PARS TERTIA

DE OBIECTO THEOLOGIAE

QUAESTIO 1

UTRUM THEOLOGIA SIT DE DEO TAMQUAM DE PRIMO OBIECTO⌉

[Q. 3] Quaeritur utrum theologia sit de Deo ut de primo obiecto[1]. 124

[1-2] Quod non, arguitur duabus viis:

⌊Argumenta ex prima via⌋ – Prima est quod aliud sit subiectum theologiae, igitur non istud.

Antecedens probatur multipliciter:

Primo sic, per Augustinum *De doctrina christiana* libro I cap. 1: « Omnis Scriptura est de rebus vel de signis »; igitur res vel signa sunt subiectum[2]. 125

Item, Scriptura habet quattuor sensus: anagogicum, tropologicum, allegoricum et historicum vel litteralem[3]; cuilibet autem sensui correspondet aliquod subiectum primum, sicut alii scientiae 126

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FF}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

5 *adnot.* Quaestio 3 A^{1} *et multi* | Quaeritur — obiecto] Circa tertium quaesitum Σ^{Q} | Quaeritur] *praem.* Tertio Σ^{U} *om.* CPMSRIVZ$\Gamma\Lambda^{-E}$ | ut] tamquam Z$\Gamma\Lambda^{E}\Sigma^{U}$ | obiecto = AD subiecto (*ante* primo Z$\Gamma\Lambda\Sigma^{U}$) *rell.* (*quoad* Σ^{Q} *cf. antea*) *edd.* 6 Quod non, arguitur] Et (*om.* Σ^{Q}) arguitur quod non Σ 7-*p.* 90, 17 Prima — eius *post* Secunda (*p.* 90, 18) — Deo (*p.* 91, 11) Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ *edd.* 7 Prima] Secunda Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ *edd.* (*cf. ad* 7-*p.* 90, 17) | est] *praem.* via Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ *add.* ostendere PZ$\Gamma\Lambda\Sigma$ | quod] quia M *add.* cum Λ^{G} | obiectum D 8 theologiae *om.* RZ$\Gamma\Lambda^{YEHO?}\Sigma$ | istud] illud CPMV$\Gamma^{BD}\Lambda^{YHO}$ 10 sic = AD | per] secundum Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ | De — I] I De doctrina christiana Σ | 1] 2 Λ^{E} 3 P 5 Γ^{D} 11 igitur] *add.* vel Λ^{E} 12 obiectum D*CPMSI*V 13 Item] Praeterea Σ *add.* secundo Z$\Lambda\Sigma$ | Scriptura] ista Λ^{G} | sensus] *add.* secundum sanctos (*loco* sanctos *lacuna* Λ^{Y}) $I^{2}\Lambda^{YH}$ *add.* scilicet $\Lambda^{GO}\Sigma$ | anagogicum] anagoricum M* anologicum Γ^{D} 13-14 anagogicum — litteralem] *om.* $I^{2}\Lambda^{YEHO?}\tau$; ¶ *sign. litteris* a-b Γ^{D2} 14 historicum vel litteralem = A litteralem $\Lambda^{O?}$ *rell.* (*om.* $I^{2}\Lambda^{YEH}\tau$) *edd.* | cuilibet] cuicumque Λ^{GO} *praem.* sed Λ^{G} | autem] vero (uno Γ^{D} uni Γ^{B}) Z$\Gamma\Lambda^{-H}\Sigma$ [[*post* sensui (15) Z$\Gamma\Lambda^{YGO}$]] *om.* $I^{2}\Lambda^{H}$ 15 primum] *add.* secundum illum sensum C^{2} | sicut] quia Λ^{H} | aliae DCP

F 10 August., *De doctr. christ.* I c. 2 n. 2 (PL 34, 19).

T [1] Cf. Duns Scotus, *Lectura* prol. pars 2 q. 1-3; *Rep.* A prol. q. 1. 2; Henricus Gand., *Summa* a. 19 q. 1-2. [2] Pro n. 125-126. 129-134 cf. Henricus Gand., *Summa* a. 19 q. 1 (I f. 114A. 115D). [3] Cf. ib. a. 16 q. 3 arg. 3 et in corp. (f. 105 O. R-S).

tantum habenti unum sensum correspondet subiectum secundum illum sensum; igitur hic sunt quattuor subiecta.

127 Item, quod homo sit subiectum probatur auctoritate Commentatoris I *Ethicorum* in prologo, quia, secundum eum ibi, scientia moralis est de homine quoad animam, medicinalis est de homine quoad corpus. Ex hoc accipitur illa propositio: 'omnis practica scientia habet pro obiecto primo illud cui acquiritur finis practicae scientiae, et non ipsum finem'; sed finis huius scientiae acquiritur homini, non Deo; ergo homo est subiectum huius scientiae et non Deus.

128 Item aliter, sed quasi redit in idem: finis scientiae est per actum suum attingere obiectum primum inducendo in illud formam principaliter a scientia intentam, puta, ut in speculativa, inducere in illud 'esse cognitum', quia cognitio ibi principaliter intenditur, in practica inducere formam ad quam ordinatur eius praxis; finis autem hic intentus est bonitas moralis, quae non intenditur induci in Deo sed in homine; ergo homo est primum obiectum eius.

129 ⌊Argumenta ex secunda via⌋ – Secunda via ad propositum est ostendere quod Deus non sit eius primum subiectum.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FF}$ρτπγβμυ)

1 tantum *om.* CPMSR*I*VZ$\Lambda^{YBHGO*}\Sigma$ | tantum habenti] h. t. RI$\Gamma\Lambda^{O}$ | unum sensum] subiectum (sensum Λ^{O2}) unum Λ^{GO} 1-2 correspondet — sensum *om.* P‡$\Lambda^{H‡}$ 1 correspondet] *add.* sibi (*om.* I^2) aliquod C^2I | subiectum] *add.* unum $\Lambda^{H!O2}$ 2 illum] istum CMV | hic *om.* $\Gamma\Lambda^{B}$ 3 Item] Praeterea Σ *add.* tertio ZΓΛΣ | probatur] probo $\Gamma^{D}\Lambda^{H}$ *om.* Γ^{B} 3-4 auctoritate Commentatoris] per Commentatorem Σ 4 quia, secundum eum] ubi vult quod Σ | ibi *om.* P$\Gamma\Lambda^{GO}\Sigma$ 5 de homine *om.* D 5-6 quoad — homine *om.* $\Gamma^{N‡}$ | medicinalis — corpus *om.* R‡ 6 illa] ista DCPRIZ$\Gamma^{LN}\Lambda^{HG}\Sigma$ 7 practica scientia] s. p. I^2Z$\Lambda^{B}\Sigma$ | scientia] ista Λ^{G} *om.* $\Gamma^{L}\Lambda^{YHO*}$ | subiecto *edd.* | primo *om.* Λ^{GO*} 8 practicae scientiae] illius (istius Λ^{H}) practicae $\Gamma\Lambda^{-B}\Sigma$ *praem.* illius $I^2\Lambda^{B}$ | sed finis] finis autem ΓΛΣ | huius] huiusmodi Γ^{BD} illius Λ^{G} ipsius Λ^{YHO*} 9 Deo] *add.* igitur etc. Λ^{G} 9-10 homo — Deus] etc. $I^2\Gamma\Lambda^{-G}$ *om.* Σ 10 et non Deus *om.* C‡PM 11 Item] Praeterea quarto Σ | aliter] arguitur (*praem.* aliter Λ^{O2}) D‡Λ^{HGO} *praem.* arguitur Λ^{B} *add.* arguitur I^2 | sed] et I^2Z $\Gamma\Lambda^{YGO}\Sigma$ secundo Λ^{H} *om.* Λ^{B} | quasi *om.* C*P | redit in idem] in i. r. ZΓΛΣ *add.* secundum formam R 12 suum *om.* $\Gamma^{B}\Lambda^{H}$ | illud] illius Σ ipsum ρπγβμυ 13 a scientia intentam] i. a s. ZΓΛΣ | ut = AD^2 nec D′ | illud] illo $\Lambda^{G}\Sigma$ isto Λ^{O*} obiecto τ 14 principaliter = ADR^2I^2 | intenditur] acquiritur Λ^{H} *om.* A 15 quam] *add.* vel finem ad quem τγ 16 quae] quia D 17 primum obiectum eius] p. e. o. RZ$\Gamma^{LN}\Lambda^{-G}$ e. (*om.* M) p. o. (subiectum I) CPMSIV$\Lambda^{G}\Sigma$ 18 Secunda] Prima ZΓΛΣ *edd.* (*cf. p.* 89 *ad* 7-*p.* 90, 17) *add.* enim Λ^{B} | via *om.* Z$\Gamma\Lambda^{YBHGO*}\Sigma$ | ad propositum *om.* ZΓΛΣ 19 ostendere] *add.* primam viam Λ^{B*} *add.* istam negativam in se P^2 | quod — subiectum] istam (illam Σ^{U}) negativam (neg.] necessariam Λ^{G2}) in se (*add.* scilicet quod Deus non est subiectum Λ^{O2}) ZΓΛΣ | sit] est CPMRI | eius *om.* CPMRIV

F 3-4 EUSTRATIUS, *In Aristotelis Moralia Nicomachia explanationes* I prooem. (1E): « medicina naturae succurrens ad pristinam sanitatem, quatenus fieri potest, revocat ac reducit. At vero moralis species est activae philosophiae, quae circa morum hominis compositionem versatur »,

Quod primo probatur auctoritate Boethii *De Trinitate*: « Forma », inquit, « simplex subiectum esse non potest ».

Item, materia non coincidit cum aliis causis – II *Physicorum* – 130
neque in idem numero neque in idem specie; Deus autem est finis huius scientiae et efficiens; non igitur materia.

Item, ex I *Posteriorum*, subiectum scientiae habet partes, prin- 131
cipia et passiones. Deus autem non habet partes integrales, cum sit omnino simplex, nec subiectivas, cum sit singularis ex se; nec habet principia, cum sit primum principium, nec passiones, quia passio inest subiecto ita quod est extra eius essentiam; sic nihil inest Deo.

Contra: 132

Augustinus VIII *De civitate* cap. 1: « Theologia est sermo vel ratio de Deo ».

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 Quod primo probatur] quae probatur primo ZΓΛ^{-H}Σ primo quae probatur Λ^{H} | auctoritate] per auctoritatem ZΓΛ *add.* illius Λ^{E} | auctoritate Boethii] per Boethium Σ 3 Item] Praeterea Σ *add.* secundo ZΓΛΣ 4 in idem² *om.* Z$\Gamma^{-N}\Lambda^{HGO}$ | autem *om.* Σ 5 huius *om.* ZΓΛ | huius scientiae et efficiens] et e. h. s. Σ | efficiens] effectus V | non igitur] i. n. Σ | igitur] sibi S *add.* est Γ^{BD} 6 Item] Praeterea Σ *add.* tertio PZΓΛΣ | Posteriorum] Priorum Λ^{H} | subiectum] *praem.* primum Λ^{H} 6-7 habet — non *om.* D² 7 autem *om.* I²ZΓΛ^{-G}Σ | integrales] *add.* ex se M²Λ^{H} 8 omnino] *om.* ZΓ$\Lambda^{YEHGO'}$Σ simpliciter Λ^{O2} | nec¹] non R | singulare SRΓ^{DL}Λ *edd.* | ex se *om.* Λ^{H}Σ | nec²] non MRI* 8-9 habet] habeat Λ^{E*} *om.* Σ 9 principia] principium Dγ | primum *om.* Σ | primum principium] princ. p. ZΓ 10 passio inest] passiones insunt P | inest] est in RIΛ^{G} | ita *om.* Λ^{GO*}τ | est] sunt P | essentiam] causam Λ^{B} | sic nihil] nihil (non Λ^{B} *add.* autem Σ) sic ΓΛΣ 11 inest] est in IΛ^{G} 13 VIII De civitate] De c. (De c.] Civitatis Γ^{BD}) VIII ZΓΛ VIII Civitatis R *add.* Dei CI | 1] *in corr.* I² 2 $\Gamma^{LN}\Lambda^{O2}$ 14 Deo] *add.* Require in prima parte Thomae, quaest. prima, articulo septimo Γ^{D2}

F 1 BOETHIUS, *De Trin.* c. 2 (PL 64, 1250; ed. PEIPPER, 153, 39-42). 3 ARISTOT., *Physic.* II t. 70 (B c. 7, 198*a* 24-27). 6 ARISTOT., *Anal. post.* I c. 25 [t. 42] (A c. 28, 87*a* 38-39): « Una autem scientia est quae est unius generis, quaecumque ex primis componitur, et partes et aut passicnes horum sunt per se ». 13 AUGUST., *De civ. Dei* VIII c. 1 (PL 41, 225; CSEL XL pars I 354, 3-4): « Neque enim hoc opere omnes omnium philosophorum vanas opiniones refutare suscepi, sed eas tantum quae ad theologiam pertinent, quo verbo graeco significari intelligimus de divinitate rationem sive sermonem ».

[QUAESTIO 2

UTRUM THEOLOGIA SIT DE DEO SUB ALIQUA SPECIALI RATIONE]

133 Secundo quaeritur utrum theologia sit de Deo sub aliqua ratione speciali. [Q. 1 lat.]

Quod sic, arguitur: [3]

Hugo *De sacramentis*, in principio, vult quod « opera restaurationis » sint subiectum; igitur si Deus est hic subiectum, hoc erit sub aliqua ratione eius speciali, in quantum scilicet est restaurator.

134 Item, Cassiodorus *Super Psalterium* vult quod Christus sit subiectum, caput cum membris; igitur specialiter ut incarnatus sive ut caput Ecclesiae erit subiectum.

135 Item, Deus absolute est subiectum metaphysicae; igitur si est hic subiectum, hoc erit sub aliqua ratione speciali. Consequentia probatur, quia non sub eadem ratione omnino est subiectum hic et ibi. Antecedens probatur per Philosophum VI *Metaphysicae*: « Honorabilissimam scientiam oportet esse circa honorabilissimum

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YBHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

3 *adnot.*: Quaestio 4 A^{1} *et multi* Quarta, quaestio 2 Λ^{B2} Quaestio 2 quaestio 4 Λ^{O2} Quaestio 1 lateralis μυ | Secundo quaeritur = ADZ Secundo quaero CPMSRI(*om.* I^{2})VΓγ Iuxta hoc quaero Στ | theologia = Αρπγβμυ 3-4 ratione speciali] s. r. ZΓΛ^{YHO}Σ 5 arguitur] arguo ZΓΛ^{YGO} *om.* Λ^{B}Σ 6 vult quod *om.* Σ | opus Λ^{B} 6-7 instaurationis Λ^{GO} 7 sint] sunt Γ^{D}Σ sit Λ^{E} *add.* sicut Λ^{H} | hic] ibi MRI*VΓ^{BD} *om.* Λ^{YHGO*} | subiectum^{2}] obiectum ZΛ^{GIO} | hoc erit *om.* Λ^{GO2} | erit] est Γ^{DL}Λ^{YEH}Σ 8 aliqua *om.* Λ^{YBHGO2}Σ | ratione eius speciali] e. (*om.* Λ^{H}) s. r. ΓΛ^{H} e. r. s. DZ | eius *om.* RΛΣ | est] *post* restaurator ΓΛ^{O2} *om.* I^{2}Λ$^{YBHGO'}$Σ 9 Psalterium] *comp.* CMRIΛ^{-Y}Σ Psalmos Λ^{Y} Psalmistam πγβμυ | vult] ultimum dicit Λ^{H} | Christus] Deus Λ^{B} *om.* Λ^{H} | sit] est ΛΣ 9-10 sit subiectum] est hic subiectum *post* membris (10) ρπγβμυ 10 ut] *in corr.* M^{2} *om.* I*Z 11 sive ut] et (*add.* ut Λ^{O2})Λ^{-B}Σ *om.* Λ^{B2} | erit] est Γ^{L}Λ^{GO} *add.* hic ρπγβμυ 12 Item] Praeterea Σ | est^{2}] erit R^{2}(*in ras.*) Z Γ^{-D} 13 hic] *in ras.* R^{2} *om.* Σ | subiectum] *add.* huius scientiae Σ | hoc] hic M | erit] est CPΓ^{D} | aliqua *om.* ZΓΛ^{-G}Σ | ratione speciali] s. r. ZΓΣ 14 eadem ratione] r. (*re* Z) e. ZΓΛ^{-Y} 14-15 omnino est subiectum hic et ibi] o. e. i. et h. s. ZΓΛ^{-E} e. h. s. o. et i. Λ^{E} 16 Honorabilissimam = DCP *edd.* Honoratissimam Γ^{-L} Honora^{mam} ASIVΓ^{L} Hono^{mam} *rell.* | oportet esse *om.* Λ^{GO2} | honorabilissimum = DSΛ^{HG}Σ^{U} honoratissimum Γ^{BD} nobilissimum *edd.* hono^{mum} MVZΛ^{Y} honor^{m} Λ^{E} honora^{mum} *rell.*

F 6 HUGO A S. VICTORE, *De sacram. christ. fidei* prol. c. 2 (PL 176, 183). 9 CASSIOD., *Expositio in Psalterium* praef. c. 13 (PL 70, 18): « Multa quoque secundum litteram commonet [Psalmista], multa spiritualiter iubet, personas subito decenter immutat: ut nunc Christus Deus, Verbum incarnatum et homo factus, caput ecclesiae; nunc ipsa ecclesia, nunc homo iustus, nunc poenitens loqui videatur, ut omnia necessaria tangat atque concludat». 15-p. 93, 1 ARISTOT., *Metaph.* VI t. 2 (E c. 1, 1026*a* 21-23).

genus subiectum»; illa secundum ipsum est honorabilissima. Hoc etiam confirmatur, quia vocat ibi metaphysicam theologiam[1].

Item, Averroes I *Physicorum* ultimo commento dicit quod Avicenna multum peccavit ponendo metaphysicam probare primam causam esse[2], cum genus substantiarum separatarum sit ibi subiectum, et nulla scientia probat suum subiectum esse; sed ratio illa Averrois non valeret nisi intelligeret quod Deus esset primum subiectum ibi; ergo etc. 136

Item, ista scientia est honorabilissima, ergo est de subiecto nobilissimo sub ratione nobilissima; huiusmodi est ratio finis et boni. De fine probatur per Avicennam VI *Metaphysicae*: «Si scientia esset de causis, quae esset de fine esset nobilissima». Ex hoc concluditur de bono, quia – secundum Philosophum II *Metaphysicae* – qui ponit infinitatem in finibus, destruit naturam boni, quia destruit naturam finis[3]. Ex hoc accipitur quod ratio boni est ratio finis[4]. 137

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FF}ρτπγβμυ)

1 genus *om.* Λ^{HGO2} | genus subiectum] genus Λ$^{Y'}$ subiectum igitur Λ^{Y2} | subiectum] subiecti Λ^{O} sed (*praem.* subiectum Λ^{H2}) I^{2}Λ^{H} *om.* VΓΛ^{E}Σ *add.* igitur Λ^{GO} | illa] ista I*RΛ^{O} ipsa Λ^{G} metaphysica autem Σ | secundum] per Λ^{GO} | est] esse I* *om.* Λ^{YEGO*} | honorabilissima = SΛ^{O} honoratissima Γ^{BD} nobilissima τ huiusmodi ρπγβμυ hono^{ma} MZΓ^{L}Λ^{YHG}Σ honor^{ma} Λ^{E} honora^{ma} *rell.*, *add.* igitur erit (erit] est *ante* igitur τ) de Deo ut de subiecto Λ^{G}τ 1-2 Hoc etiam] Sed etiam hoc R 2 etiam confirmatur] habet. Confirmatur Λ^{E} | vocat ibi metaphysicam] i. (*add.* etiam Λ^{E}) v. m. ZΓΛ^{-G}Σ^{U} metaphysicam vocat Σ^{Q} 3 Item] Praeterea Σ *om.* Λ$^{O'}$ Item aliter arguitur Λ^{O2} *add.* arguitur ZΓ^{LN} | Averroes] Commentator R^{2}ZΓΛ^{O} *add.* Commentator Λ^{G} | ultimo commento = AD com. ult. γβμυ cap. (*pon.* commento Λ^{O2}) paenultimo Λ^{GO} commento paenultimo *rell.* ρτπ 4 ponendo metaphysicam probare] probando per metaphysicam Φ | ponendo] probando I^{2} | metaphysicum D | probando Λ^{H} 6 et — esse *om.* V | et] cum Λ^{E} | esse *om.* D 6-7 ratio illa = AD illa ratio CPMV ista ratio SRIZΓ^{L}ΛΣτ ipsa ratio Γ^{-L} ratio ρπγβμυ 7 Averrois] antecedentis Λ$^{GO'}$ Commentatoris R^{2}ZΓΛ^{O2}τ *om.* R$^{'}$I^{2}Φρπγβμυ | valeret] valet SΓΛ^{G} *om.* Z | intelligeretur C | Deus *om.* M^{2}SRI*VΛ^{Y} | est Λ^{E} 7-8 primum subiectum ibi] s. p. i. ZΓ^{LN}Λ^{-Y}Σ s. i. p. Γ^{BD} 9 Item] Ita D Praeterea Σ | ista] illa M*SVΓ^{D}Λ^{G*} | scientia *om.* ZΓ^{B2DLN}ΛΣ | honorabilissima = AΛ^{H}ρπγβμυ nobilissima Λ^{EGO}τ honora^{ma} DSRIΓ^{BN} hono^{ma} *rell.* | est^{2} *om.* Λ^{EG}Σ 9-10 nobilissimo... nobilissima] honorabilissimo... honorabilissima ρπγβμυ | nobilissimo] *add.* et Σ 10 huiusmodi] huius Γ^{LN}Λ^{GO} *add.* autem Γ^{D2}Σ *add.* autem ratio ρπγβμυ | et] *add.* ratio I* 11 probatur] patet Σ 12 causis] *praem.* omnibus CPM^{2}R^{2}ZΓ^{D2LN}Λ^{-Y}Σ | Ex] *praem.* Et CPΛ^{E}Σ 13 quia] quod M 14 qui] *praem.* ille Λ^{O} 14-15 quia — boni] *om.* Λ$^{E'}$ quia Λ^{E2} | quia — finis *om.* Σ

F 2 Aristot., *Metaph.* VI t. 2 (E c. 1, 1026*a* 18-19). 3 Averroes, *Physic.* I com. 83. – Cf. Avicenna, *Metaph.* I c. 1 (70*ra-b*); c. 4 (71*va*). 11 Avicenna, *Metaph.* VI c. 5 (95*rb*): «Si autem de unaquaque istarum causarum esset scientia per se, utique nobilior inter eas esset scientia de finali». 13 Aristot., *Metaph.* II t. 8 (α c. 2, 994*b* 12-13).

T [1] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 7 q. 3 in corp. (I f. 50E). Cf. supra n. 40. [2] Cf. ib. a. 19 q. 1 arg. 3 (f. 114A) et a. 22 q. 5 in corp. (f. 134B). [3] Cf. Henricus Gand., *Quodl.* I q. 1 in corp. (f. 1A); *Summa* a. 22 q. 4 in corp. (f. 133R). [4] Guil. de Ware, *Sent.* I q. 5 in corp. (cod. Florent. nat. IV 42, 5*va*-5*vb*): «Cum igitur secundum omnes haec scientia sit nobi-

138 Contra:

Cognitio contracta supponit cognitionem absolutam. Absoluta autem cognitio est certior, ex I *Metaphysicae*[1]: igitur si ista est de Deo sub ratione aliqua speciali, erit aliqua alia prior et certior de Deo absolute sumpto; talis non ponitur; igitur etc.

[QUAESTIO 3

UTRUM THEOLOGIA SIT DE OMNIBUS EX ATTRIBUTIONE IPSORUM AD PRIMUM EIUS SUBIECTUM]

139 Quaeritur utrum scientia ista sit de omnibus ex attributione eorum ad primum eius subiectum. [Q. 2 lat.]

Quod sic: [4]

IV *Metaphysicae*, eadem est scientia de aliquo et de attributis ad ipsum, sicut exemplificat i b i de sano[2]; sed omnia alia essentialiter attribuuntur ad subiectum primum huius; igitur etc.

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

2 praesupponit ΓΛ^{O2}Σ | cognitionem *om.* Γ^{BD} 2-3 Absoluta autem cognitio] et (*add.* absoluta Λ^{O2}) Λ^{GO} 3 autem] etiam (*post* cognitio Z) SRI^{2}ZΓΛ^{YEH}Σ^{U} enim Σ^{Q} *om.* CPMI'V | cognitio *om.* ΓΛ^{YEH}Σ | certior] *add.* secundum Philosophum Γ^{D} | ex *om.* CPΓ^{BD} | I] II R^{2}Z Γ^{LN} | ista] illa MSV 4 ratione aliqua] a. r. CPMSRIVZΓΛ^{-E} | aliqua[1] *om.* Λ^{E}Σ | erit] est ZΓ^{LN}Λ^{YEHGO*}Σ esset Γ^{BD} [[*post* aliqua[2] Λ^{E} *post* alia *rell.*]] | aliqua[2] *om.* ZΓΛ^{-E} | alia *om.* DP* Λ^{E} 5 sumpto] assumpto Γ^{L} supposito S considerato P^{2}Γ^{-L}Λ^{O2}(*post* Deo) *om.* CP'MIVZΛ$^{YEHGO'}$Σ | talis] *add.* autem IΓ^{D2} 9 *adnot.*: Quaestio 5 A[1] *et multi* Quaestio 3 (*add.* q. 5 Λ^{O3}) Λ^{H2O2} 5 quaestio, alia quaestio Λ^{E2} Quaestio 2 lateralis μυ | Quaeritur] Tertio iuxta hoc quaeritur (q. i. h. Γ^{BD}) CPI^{2}(*om.* I^{3})ZΓ Iuxta hoc quaero Σ *om.* MSRI'VΛ | scientia ista] i. (illa Γ^{D} *om.* M*) s. MZΓΛ^{-E} | ista *om.* M*SI*V 10 eorum] ipsorum ZΓΛΣ | ad] *add.* finem tamquam R 11 sic] *add.* arguo I^{2}ZΓΛ^{-Y} 12 Metaphysicae] *add.* quia Λ^{E} 13 sicut *om.* I^{2}ZΓ^{LN}Λ^{-G}Σ | ibi] ibidem RΓ^{BD} in D* *om.* Λ^{E}Σ | alia] ista R^{3} *om.* Γ^{D*}Λ^{E}Σ 13-14 essentialiter attribuuntur] a. e. ZΓΛΣ 14 subiectum primum] p. s. RIZΓΛ^{E}Σ | huius] huiusmodi ZΓ^{BD}Λ^{Y} eius Λ^{E} *om.* Λ^{G} | etc. *om.* Σ

F *3* ARISTOT., *Metaph.* I [c. 2] (A c. 2, 982*a* 21-23. 25-28). *12* Ib. IV t. 1 (Γ c. 1, 1003*a* 21-22): «Est autem scientia quaedam quae speculatur ens in quantum ens, et quae huic insunt secundum se»; t. 6 (c. 2, 1005*a* 13-14). *13* Ib. t. 2 (c. 2, 1003*b* 11-15): «Quemadmodum ergo et salubrium omnium una est scientia, ita hoc et in aliis; non enim solum eorum quae secundum unum dictorum est unius scientiae speculari, sed ad dictorum ad unam naturam: etenim hoc modo quodam secundum unum dicuntur».

lissima, secundum se est de subiecto nobilissimo sub ratione nobilissima, quae quidem est ratio boni et finis. Item, Avicenna VI Metaphysicae ultimo capitulo vult quod si alia scientia est perfectior alia, illa est perfectior quae est de causa finali; idem enim est finis et ratio boni tunc ut prius».

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 2 q. 6 in corp. (I f. 27H); a. 6 q. 2 in corp. (f. 43L); a. 7 q. 2 arg. in opp. (f. 48I). [2] Cf. ib. a. 19 q. 1 in corp. (f. 114B).

Contra: 140

XIV *De Trinitate* cap. 1: «Neque huic scientiae attribuendum est»[1] etc.

[I. – PRAENOTANDA]

Circa solutionem huius quaestionis[2] sic procedo: primo distinguo de theologia in se et de theologia in nobis; secundo assignabo rationem primi obiecti; tertio distinguam de theologia quantum ad partes eius. 141

⌊De theologia in se et in nobis⌋ – De primo dico quod quaelibet scientia in se est illa quae nata est haberi de obiecto eius secundum quod obiectum natum est manifestare se intellectui proportionato; doctrina autem nobis est illa quae nata est haberi in intellectu nostro de obiecto illo. Theologia igitur in se est talis cognitio qualem natum est obiectum theologicum facere in intellectu sibi proportionato; theologia vero nobis est talis cognitio qualem intellectus noster natus est habere de illo obiecto. – Exemplum: si aliquis intellectus non posset intelligere geometricalia, posset tamen alicui

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

2 XIV De Trinitate] De Trin. (De Tr.] Trinitatis Γ^{BD}) XIV (X Λ^{HO} *pon.* XIV Λ^{O2}) ZΓΛ | tribuendum MSRI*VZ$\Gamma\Lambda^{-E}\Sigma$ 3 est] *praem.* aliquid Λ^{O2} *add.* aliquid CPMRIVZΓ | etc.] *praem.* ergo Γ^{BD} *praem.* et Σ^{Q} *continuant textum Augustini* τγ *om.* SΓ^{N} 5 harum quaestionum CPMSRI*V$\Gamma\Lambda^{O2}\Sigma$ | procedam Στ 5-6 distinguam Σ distinguitur Γ^{B} 6 de[1] — et *om.* Γ^{Lt} | assignando Z assigno I^{2} 7 obiecti = AD subiecti *rell. edd.* | distinguo $I^{2}\Lambda^{H}$ 8 eius] *om.* Σ^{Q*}(*ante* partes)^{U} *add.* integrales Γ^{D2} 9 *adnot.*: Quod duplex est theologia: in se et in nobis Λ^{E2} Primus articulus A^{1} *et multi* 10 scientia] cognitio (*add.* vel scientia Γ^{D2}) PR^{2}ZΓΛΣ [[*ante* quaelibet (9) *omnes excepto* P]] | de obiecto] ab obiecto vel de obiecto CPMSRI'V de subiecto (*praem.* ab obiecto vel Λ^{O2} *add.* vel obiecto Γ^{D2}) $I^{2}\Gamma^{BD}\Lambda^{-Y}\Sigma$ | eius *om.* Σ 11 obiectum] *om.* $I^{2}\Lambda\Sigma$ *add.* eius RΓ^{D} | intellectui] intellectu Σ^{Q} *add.* sibi CP 12 doctrina] cognitio (*add.* vel doctrina *post* autem Λ^{O2}) CP$R^{2}I^{2}$ZΓΛΣ; *not.* alius liber: theologia V^{1} | nobis est illa = AI^{2} in nobis est ista (illa $D^{2}\tau$) Dτ nobis (*praem.* in C^{2}) est eadem illa CPMI'V illa est eadem nobis R' eadem in (in *om.* SZ$\Gamma^{BD*LN*}\Lambda^{YE}$) nobis est illa (ista Λ^{HO}) SR^{2}ZΓΛΣρπγβμυ | quae] *add.* scilicet CP 13 obiecto illo = AD^{2} obiecto isto D'Λ^{O} obiecto illo intellecto ρπγβμυ illo obiecto *rell.* τ [[isto M$\Gamma^{BD}\Lambda^{YH}$; subiecto $\Gamma^{-N}\Lambda^{E}\Sigma\tau$]] | talis cognitio] c. t. Σ 14 obiectum theologicum] subiectum theologiae Λ^{B} 14-15 sibi proportionato] p. s. Γ 15 vero] *in ras.* R^{2} *om.* ΛΣ | nobis est] e. n. C'P'M in nobis est (e.] *ante* in Λ^{G} *om.* Λ^{H}) $D^{2}C^{2}P^{2}S^{2}R^{2}\Gamma^{-L}\Lambda^{-Y}\Sigma$ | talis cognitio] c. t. Σ *om.* ZΓΛ 16 aliquis] omnis Λ^{H} *om.* Σ 16-17 intellectus] *om.* DΓ *add.* noster Σ 17 posset[1]] possit DCPMSRIVΓ^{BD*} | geometrialia S geometralia M*I^{z} geometrica Σ geometriam $\Lambda^{HGO}\tau$ | posset[2]] possit D 17-*p.* 96, 1 posset[2] — geometricalibus *om.* Λ^{H} | alicui credere] c. a. Σ

F [2] AUGUST., *De Trin.* XIV c. 1 n. 3 (PL 42, 1037): «non utique quidquid sciri ab homine potest in rebus humanis ... huic scientiae tribuens, sed illud tantummodo quo fides saluberrima, quae ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur».

[1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 7 q. 11 arg. 2 in opp. et ad 2 in opp. (I f. 60D. 61H); a. 19 q. 2 in corp. (f. 117X). [2] Cf. supra n. 124-140.

credere de geometricalibus, geometria esset sibi fides, non scientia; esset tamen geometria in se scientia, quia obiectum geometriae natum est facere scientiam de se in intellectu proportionato[1].

142 ⌊De ratione primi obiecti⌋ – De secundo dico quod ratio primi obiecti est continere in se primo virtualiter omnes veritates illius habitus. Quod probo sic: primo, quia obiectum primum continet propositiones immediatas, quia subiectum illarum continet praedicatum, et ita evidentiam propositionis totius; propositiones autem immediatae continent conclusiones; ergo subiectum propositionum immediatarum continet omnes veritates illius habitus.

143 Declaro idem secundo sic, quia primitas hic accipitur ex I *Posteriorum*, ex definitione universalis, secundum quod dicit adaequationem; ‖ obiectum[a] non esset adaequatum habitui nisi virtualiter

---

[a] *Ante* obiectum *a Duns Scoto praemittitur adnotatio:* ‖ Vadit ad difficultatem de causalitate obiecti, qua omissa hic, dic[2]. ‖

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 geometricalibus] geometralibus I* geometricis Σ *om.* Γ^{E*} 2 geometria *om.* ZΓ^{BD*LN} ΛΣ | se] *add.* ipsa CP | geometriae] geometricale CP′M²SRI*VΛ^{YE} geometriale P²M′ 3 esset Γ^{BD} | scientiam de se] de se s. I²ZΓΛ^{YHO}Σ 4 *adnot.* Secundus articulus. De ratione primi obiecti A¹; *similiter pauci* | dico *om.* MS 5 subiecti CPMRVΓ | continere] concipere A | primo virtualiter] v. p. Z$\Gamma^{BDLN*}\Lambda^{-Y}$Σ | illius] huius $\Gamma^{B}\Lambda^{H}$ 6 habitus] *add.* cuius est Σρπγβμυ | Quod *om.* C²M*Λ^{YHGO*} | probo] *praem.* dupliciter P *om.* M* *add.* dupliciter CM²IΓ^{-L} Λ^{O2} | probo sic: primo] primo probo sic Λ^{H} | sic: primo] primo sic (sic *om.* M*I*) CPMIZΓΛ^{YGO} Σ | obiectum] subiectum vel obiectum Σ | obiectum primum] p. o. ZΓ 7 illarum] istarum DΛ^{YH} earum CPRΛ^{E} primarum Λ^{GO*} 8 propositionis totius = AD totius propositionis (*add.* immediatae Λ^{G2}) *rell. edd.* 9 continent conclusiones] concl. cont. DCPMSI*V | conclusiones] omnes propositiones Γ^{N} 10 illius] istius DΛ^{H} huiusmodi Γ^{BD} | habitus] *add.* ad quam inclinant γ *add.* ergo theologiae subiectum continet omnes veritates theologiae (*add.* b CP) CPMSRI*VΓΛ^{GO2} ⟦theologiae subiectum] sub. (obiectum Γ^{D}) th. C²ΓΛ^{O2}⟧ 11-*p.* 97, 8 Declaro — eius *ante* Contra (*p.* 99, 11) AZΓ^{B}ΛΣρτπγβυ 11 Declaro] Probo I²$\Gamma^{LN}\Lambda^{EO}$ Probatur Λ^{H} *add.* hoc Z | Declaro idem secundo] Probo (Secundo Λ^{Y2}) idem declaro Λ^{Y} De Deo idem probo secundo Λ^{G} | Declaro — quia] Praeterea Σ | primitas hic accipitur] accipitur primitas Λ^{E} | hic accipitur] a. h. VΣ 12-13 adaequationem] *add.* igitur subiectum theologiae continet omnes veritates theologiae, non est autem causa adaequata nisi contineat virtualiter totum effectum D 13-*p.* 97, 2 *et p.* 97, 12-13: obiectum (13) — obiectum illud (*p.* 97, 2) *et* obiectum autem (*p.* 97, 12) — igitur etc. (*p.* 97,13) = DCPSR²(*in ras.*) IΓ^{-L}γ obiectum (13) — obiectum illud (*p.* 97, 2) A¹M²V¹ZΛ^{Y2O2} obiectum autem (*p.* 97, 12) — igitur etc. (*p.* 97, 13) A′M′V′$\Gamma^{L}\Lambda^{Y'EHGO'}$Σρτπβμυ ⟦obiectum (13) — obiectum illud (*p.* 97, 2) *ante* infra (*p.* 99, 9) Γ^{B*} *immediate post* igitur etc. (*p.* 97, 13) D *post* obiectum autem (*p.* 97, 12) S, *rep.* (*paulisper variatum*) Λ^{O2}⟧; ¶ *text.* obiectum (*p.* 96, 13) — obiectum illud (*p.* 97, 2) *sign.*

F 11-12 ARISTOT., *Anal. post.* I c. 5 [t. 11] (A c. 4, 73*b* 32-33): «Universale autem est tunc quod cum in quolibet et primo demonstratur».

T [1] De differentia scientiae et opinionis cf. ARISTOT., *Anal. post.* I c. 28-29 [t. 44] (A c. 33, 88*b* 30-89*b* 9). [2] id est, textus 'obiectum autem... etc.' (p. 97, 12-13) omittatur hic, loco cuius ponatur textus 'obiectum... illud' (lin. 13-p. 97, 2). — Cf. infra n. 148.

continereret omnia illa ad quae consideranda habitus talis inclinat, quia si non, habitus excederet obiectum illud[a]. ‖

Expono quod dixi 'primo virtualiter', quia illud est primum quod non dependet ab alio sed alia ab ipso; ita igitur 'primo continere' est non dependere ab aliis in continendo sed alia ab ipso, hoc est, quod, per impossibile, circumscripto omni alio in ratione obiecti, manente intellectu eius, adhuc contineret obiective. Nihil aliud autem continet nisi per rationem eius. 144

‖ Quod eius essentia cognita habitualiter continet 'virtualiter primo' notitiam omnium veritatum illius habitus: 145

---

[a] *Loco* obiectum (*p.* 96, 13) — obiectum illud (*p.* 97, 2) *textus a Duns Scoto cancellatus:* obiectum autem se habet ad habitum sicut causa ad effectum; non est autem causa adaequata nisi contineat virtualiter totum effectum; igitur etc.[1]

$ADCPMSRIVZ\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}(\Phi^{FP}F\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon)$

Extra S^2 Vacat P^1(*om.* P^2); *text.* Declaro (*p.* 96, 11) — obiectum illud (*p.* 97, 2) *sign.* Extra R^2 $\Gamma^{N1}\Lambda^{O2}$; *quoad* ADS *cf. hic ad* 14-15   13 obiectum] *praem.* Dico ergo quod $CPMR^2IV^1$ $\Gamma^{B'DN}$ *praem.* Sed Γ^{B2} *add.* autem Z | est $R^2V^1\Gamma^{BD}$ 13-*p.* 97, 1 virtualiter contineret] contineret (-tineat $V^1\Gamma^{BD}$ *not.* vel aliter: concurrant P^2) virtualiter $CPMSR^2IV^1Z\Gamma^{-L}\Lambda^{YO}$ 14-15 Vadit — dic = $A^1DS\Gamma^B\Lambda^{Y2O2}$; ¶ *praem. notam criticam:* Extra hic (hic *om.* D) de manu Scoti A^1D 'Vadit' usque ad 'obiectum illud' (*p.* 97, 2) debet esse extra S   14 Vadit] *praem.* Ista minor Γ^B Λ^{O2} | difficultatem] definitionem D diffinitatem S   15 qua omissa] quam omitto $S\Lambda^{Y2}$ ideo ipsa (illa Λ^{O2}) omissa (ostensa Λ^{O2}) $\Gamma^B\Lambda^{O2}$ | hic *om* $\Gamma^B\Lambda^{O2}$ | dic] dicit D dico quod S accipiatur (-pitur Λ^{O2}) alia sic $\Gamma^B\Lambda^{O2}$

1 illa] ista S alia $CPR^2V^1\Gamma^{-L}$ [[*ante* omnia $R^2V^1\Gamma^D$]] *om.* D | illa — inclinat] illius habitus Γ^{B2} 2 si non] aliter $CPMR^2I^2V^1\Gamma^{-L}$ tunc Z *om.* SI' | habitus] *praem.* talis MSI* *add.* talis $CPR^2V^1\Gamma^{-L}\Lambda^O$ | illud] etc. D *add.* etc. R *add.* igitur etc. I*Z   3 Expono] *praem.* Ex his Λ^O *add.* illud Γ^{D2} | dixi] *add.* continere CPM^2I^2 *add.* scilicet Γ^{D2} | primo] *praem.* in Λ^B *om.* Λ^{GO2} | virtualiter] *add.* continere Λ^G | est primum] p. e. (*ante* illud Λ^B) $\Lambda\Sigma$ 4 alia] aliud A aliqua Λ^O | ipso] illo CP   4-5 ita — ab ipso *om.* Γ^{B2L2} 4 ita] aliqua Σ *om.* $\Gamma^{L2N}\Lambda^B$ *add.* quod R   4-5 igitur primo continere est] e. (*praem.* igitur *ante* ita, 4 P^2 *add.* igitur V^2) p. c. CPM*SRI*V   5 est] *add.* idem quod Λ^H | sed alia ab ipso *om.* Γ^{L2} 6 quod] quia $C^*P^*R^2I^*$ quia si Λ^B *om.* Σ^{U*} 6-7 in ratione obiecti] in re Λ^G *om.* Λ^{BHO*} *edd.*   7-8 adhuc — eius *om.* Γ^{B2} 7 obiective] illud obiectum *ante* contineret Γ^{B2} obiectum eius Λ^Y obiectum M'SR *om.* $M^2V\Lambda^{BHGO2}$ Σ^{Q2U} 7-8 Nihil aliud autem = A Nihil (*add.* aliud Σ^{Q2}) autem Σ Et nihil aliud $\Gamma^{B2}\Phi\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ Nihil autem aliud *rell.* τ 8 eius] *add.* ergo etc. $CPMSRIVZ\Gamma^{LN}$ 9-*p.* 99, 10 Quod eius — praeeligenda = $ADCPMSRIVZ\Gamma\Lambda^{Y2}\mu$ [[*post* habitus (*p.* 96, 10) $AZ\Gamma^B\Lambda^{Y2}$]]; ¶ *text. sign.*: Hic extra de manu Scoti, additio proxima sequens ibi (*add.* o—o A^2) A^1 Extra $D^1C^2M^2S^2R^2I^2V^1\Gamma^{B1D1N1}$($\Gamma^{B2}$ *incipit* Extra *cum p.* 98, 1: Ille habitus) Vacat P^1(*text. et mg.*) Additio Γ^{L1} Ille, additio est Λ^{Y2} In libro Ioannis extra F^1 *lin. anfractuosa* μ *not.* Additio, *sed non tradit textum* Λ^{O1}. — *Praemittunt textui:* Nota quod hic extra addidit hoc quod sequitur usque ibi: Contra istud (*add.* etc. I) SRI   9 Quod] Quia *in ras.* Γ^{B2} *praem.* Nota $CPMIV\Gamma^N$ *praem.* Ita Z | eius] omnis M^2 *om.* V^2 | habitualiter] *add.* et S*R*   10 notitiam omnium veritatum] omnem veritatem (v. *in ras.* R^2) $R\Gamma^D$ | habitus] *add.* probatur quia R *add.* probatur Γ^{B2} *add.* probo Γ^{D2} 12-13 non est — totum effectum *om.* Σ^U 13 virtualiter totum effectum] t. e. v. $R^2\Gamma$

T [1] Textus cancellatur virtute adnotationis 'Vadit ... dic' (p. 96, 14-15) et textus additi 'obiectum ... etc.' (lin. 12-13).

Ille habitus qui dicitur scientia est species intelligibilis primi obiecti; ille respicit veritates immediatas et mediatas, non formaliter sed ex consequenti, et suum obiectum adaequatum formaliter est quiditas cuius est species. Quid igitur mirum si primum obiectum ut cognitum continet notitiam illorum ad quae consideranda sua species intelligibilis, licet mediate, movet? Immo idem est speciem intelligibilem *a* continere virtualiter notitiam *b*, et ipsum *a* ut cognitum habitualiter, continere, quod est, speciem intelligibilem ipsius *a* in memoria posse gignere notitiam *b* in intelligentia[1]. Secundum hoc igitur idem est obiectum primum intellectus et scientiae: et tunc primum obiectum non distinguit illa, sed proximum, quod est verum immediatum et verum mediatum, et illud primum obiectum utriusque, ordine quodam se habet ad obiecta proxima et habitus ipsorum. Secundum hoc impossibile est uti habitu scientiae nisi prius natura et simul tempore utendo habitu intellectus, quia numquam speculor sciendo nisi considerando hoc ut verum, evidens mihi propter aliud verum. Vel igitur sunt idem habitus, et prius utor illo circa illud obiectum ad quod prius inclinat (immo secundum Henricum IX *Quodlibet* quaestione 4 ambo sunt idem illi habitui qui est quiditas primi obiecti simplicis[2], quem habitum tu dicis vocari scientiam apud Aristotelem in distinctione scientiarum), vel sunt multi – immo quodlibet verum habet proprium

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{PP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 Ille] *praem.* Et IZ *add.* enim Γ^{N} | est species *om.* P^{2} 2 ille] iste CMRIVΓ^{N} *praem.* et $M^{2}S^{2}R$ 4 quiditatum R 5 illorum] istorum D eorum R | consideranda] considerandum M cognoscenda C 6 licet] *in ras.* R^{2} quamvis Z$\Lambda^{Y?}$ | immediate CP^{*} | est *om.* $R^{*}\Gamma^{D*}$ 7 a[1]] aut D^{*} | b] a M^{*} *om.* D^{*} 7-9 a[2] — ipsius *om.* D^{2} | ut — a *om.* P^{2} 8 habitualiter] *add.* notitiam Z | continere] *add.* ipsum b Γ^{L2} *add.* b μ | quod] quid CSR^{*}I | quod est] formaliter $P^{2}\Gamma^{D}$ *om.* $V^{2}\Gamma^{L2N}\Lambda^{Y?}$ 9 posset CSR^{*}IΓ^{L} | notitiam] *add.* ipsius Γ^{BD} | intelligentia] intelligibilia D^{*} intellectu $\Lambda^{Y?}$ *pon.* intellectu M^{2} 9-*p.* 99, 10 Secundum — praeeligenda *om.* Z 12 illud] *praem.* ad $S^{*}R^{*}$ *om.* $C^{2}MS^{2}V^{2}$ 13 et *om.* C$P^{*}M^{*}R^{*}$V 14 ipsorum] istorum D^{*} specierum M 16 speculabor CPMI 16-17 verum ... verum] unum...unum μ 17 mihi] *add.* nisi I 18 illo *om.* Γ^{B2D2} 19 Henricum] *in ras.* R^{2} hoc cum I | IX — 4 *om.* $M^{2}R^{2}$I $\Lambda^{Y?}$ | IX Quodlibet] Qu. IX DP$M^{2}R^{2}\Gamma^{BD}$ *praem.* in M^{2} | Quodlibet — 4 *om.* CS | ambo] *praem.* cum M 20 quiditatis $R^{2}V^{2}\Gamma^{BN}$ 21 tu] vel I *om.* CMSVΓ^{-B} | dicis] dicit SV^{2} dicet M dicunt CIΓ^{D2LN} ducit V′ *om.* $\Gamma^{D\prime}$ 21-22 in distinctione scientiarum *om.* Γ^{N2} 21 distinctione] divisione DCPMSRVI$\Gamma^{BDLN?}$ demonstratione $\Lambda^{Y?}$ 22 multi] *add.* ibi $C^{2}R^{2}$IΓ^{LN}

F 19 HENRICUS GAND., *Quodl.* IX q. 4 in corp. (f. 355Z-356B). 21 Ib. (*f.* 355Z); ARISTOT., *Anal. post.* II c. 4 [t. 2] (B c. 3, 90*b* 20-21): «unius enim in quantum unius una est scientia».

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Quodl.* IV q. 8 in corp. (f. 97L-98 O). [2] Pro ista opinione Henrici eiusque refutatione cf. DUNS SCOTUS, *Metaph.* VI q. 1 n. [3-7].

habitum[1], et praeter hoc est habitus quiditatis primi obiecti quem dicis speciem intelligibilem, et ille includit virtualiter omnes, – et tunc utentem posteriore oportet simul uti omnibus prioribus. Numquid igitur ad multos actus vel unum comparans habet proprium actum circa utrumque comparatum? et praeter hoc, actum comparandi etiam ad illum maxime discurrendi? – Ponitur proprius habitus, quo inclinor demonstrare, id est inferre hoc ex hoc: ad quae extrema habeo duos habitus; quaere cedulam tertio sexterno[2], infra, contra Henricum, Richardum, hic[3] – si caperetur pluralitas, paucitas esset praeeligenda.

[5] Contra scilicet assignationem rationis primi obiecti superius positae [a] || arguitur dupliciter. Primo sic: sicut obiectum primum 146

[a] *Loco* Contra (11) — positae (11-12) *textus a Duns Scoto cancellatus:* Contra istud[5].

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 et] *add.* principaliter CPMSIV* | praeter hoc *in ras.* R^2 | quiditatis] quiditativus CPM $R^2IV\Gamma^D$ quiditatis vel quiditativus μ *not.* aliter: quiditativus S^2 *add.* principaliter R* 2 dicit CPMSRIV | virtualiter omnes] o. v. SRΓ omnes veritates (*add.* virtualiter C^2M^2) CMVμ omnes veritates virtualiter PI virtualiter omnes vel omnes veritates A virtualiter omnes proprietates D 3 oportet] *praem.* semper $M^2SRIV^2\Gamma^{D2}\Lambda^{Y2}$ *add.* semper CP | simul *om.* R | omnibus *om.* R* 4 unum] *add.* respondeo $R\Gamma^B$ 5-6 actum comparandi etiam] e. a. c. $CP\Gamma^{-B}$ 6 illum] ipsum D | discurrendo $P^2M^*SR^*IV^*\Gamma^{-B}$ 6-7 Ponitur proprius habitus] Pr. h. p. Γ 7 habitus] actus S | ex] est M^*IV^* 8-9 quaere — hic *habent sequenti modo:* quaere 8. 6. prima contra hoc A′ Vel sic: quaere ◁ 6°. infra contra Henricum, Richardum, hic A^1 quaere dist. 6 prima contra (qu. — contra D^2) haec D quaere 6. 1. contra Henricum C quare (!) 6. (6 *in mg. loco rasurae in textu* P^2) infra contra Henricum P quaere 6. 1 contra Henricum (*pon.* quaere in Summa M^2) M quaere, quaere 6°. 1. contra Henricum S quaere contra Henricum (c. Henr. *in ras.* R^2 *add.* 6 Metaphysicae R^2) quaest. 1 (*add.* contra R^2) R quaere 6. 1. contra Henricum ō I quaere contra Henricum 6 Metaphysicae quaest. 1 (Henricum — 1 V^1). Contra Henricum V quaere 6 (*add.* Quolibeto quaest. 9 Γ^{B2}) infra contra Henricum, secundo et primo Metaphysicae, quaest. 1 (¶ secundo — quaest. 1 *sign. litteris* a-b Γ^{B2}) Γ^B quaere △ infra contra Henricum, 6° Metaphysicae, quaest. prima (¶ *supra* 6° *not.* a *et correspondens* b *invenitur post* praeeligenda (10) Γ^{D2}) Γ^D quaere 6 Metaphysicae, quaest. 1. Contra licet(!) Γ^L quaere 6° Quodlibet. Contra hoc Γ^N quaere [☰] signo infra contra haec Λ^{Y2} quaere Quolibeto 6. prima quaest. Hen. μ 11-12 *et* 13-14: Contra (11) — positae (11-12)

F 2 Henricus Gand., *Quodl.* XI q. 7 ad 1 princ. (f. 459T-X). 6 Ib. V q. 14 in corp. (f. 177 O.R). 12 Thomas, *S. theol.* I q. 1 a. 7 in corp. (IV 19*a*).

T [1] Aristot., *Eth. ad Nic.* VI c. 4 (Z c. 3, 1139*b* 15-17): « Sunt utique quibus verum dicit anima, affirmando vel negando, quinque secundum numerum. Haec autem sunt: ars, scientia, prudentia, sapientia, intellectus »; *Anal. post.* I c. 29 [t. 44] (A c. 33, 89*b* 7-9). — Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 37 q. 2 in corp. (I f. 241 I). [2] Signum Duns Scoti « ◁ 6°. » 'cedulam tertio sexterno' interpretatur. [3] 'hic', id est in Ordinatione, cf. Duns Scotus, *Ordinatio* I d. 2 pars 2 q. 1-4 n. [35]; cf. etiam ib. n. [36]. — Illa ad quae remittit, in cod. A versus finem secundi sexterni (f. 23*rb*) habentur. [4] Cf. supra p. 96, 4-6. [5] Non cancellat atramento, sed delet virtute textus quo finem imponit cedulae; simile correctionis exemplum cf. supra p. 32, 12-13, ubi a textu pristino ad cedulam transitum facit.

ad potentiam, ita obiectum primum ad habitum; sed primum obiectum potentiae est aliquid commune ad omnia per se obiecta illius potentiae; igitur primum obiectum habitus est aliquid commune ad omnia obiecta eius, et non aliquid virtualiter continens alia.

147 Item secundo, quia communiter assignatur in scientiis pro primo obiecto aliquid quod est commune ad illa omnia quae considerantur in illa scientia, sicut in geometria linea, in arithmetica numerus, in metaphysica ens[1].

148 Ad primum[2] respondeo et dico quod proportio obiecti ad potentiam est proportio motivi ad mobile vel activi ad passivum; proportio obiecti ad habitum est sicut proportio causae ad effectum[3]. [6] Quandocumque autem aliquod agens agit in aliquod passum, potest et quodlibet agens eiusdem rationis agere in quodlibet passum eiusdem rationis. Igitur prima extrema proportionis activi ad passivum sunt communia ad omnia per se extrema istius proportionis; nam inter ista communissima est adaequatio, quia in quocumque est ratio unius, illud respicit quodlibet in quo est

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

et Contra istud (13-14) = A Contra istud (13-14) ⟦*adnot.* scilicet contra rationem primi obiecti superius positi (*cf.* 11-12) D²⟧ *rell. edd.*; ¶ *text.* Contra (11) — positae (11-12) *cadit sub nota critica p.* 97 *ad* 9-*p.* 99, 10 *posita* A 12 arguitur] arguo R *om.* $\Gamma^{BDLN*}\Lambda^{YEHO*}\Sigma$ | dupliciter] *in ras.* P² dicitur Λ^{O*} *add.* dicitur Λ^{G} | sicut] *add.* se habet $P^2\Lambda^{GO}$ *edd.* | obiectum primum] p. o. CPMVZΓ *add.* potentiae ρπγβμυ 14 istud] illud CP²(*in ras.*)VZΓ^{BDLN*}Λ illa D′ ista D²

1 obiectum primum] p. o. Γ *add.* habitus se habet ρπγβμυ 1-2 primum obiectum] o. p. $\Lambda^{E}\Sigma$ 2-4 per — omnia *om.* DΛ^{BH} 3 potentiae] *add.* et non virtualiter continent illa γ 4 et *om.* Λ^{GO*} | aliquid] aliquod Γ^{-L} aliud Λ^{G*O*} *om.* R* | alia] illa $\Lambda^{E}\Sigma$ *praem.* illa P² Γ^{BD*} *om.* MV *add.* Et confirmatur ratio quia alias non inveniretur adaequatio in obiecto, quod tamen requiritur in quolibet obiecto cuiuslibet potentiae sive habitus Λ^{G} 5 Item] Praeterea Σ | secundo] *in ras.* P² sic Λ^{G} *om.* $\Lambda^{O*}\Sigma$ | quia] *in ras.* P² *om.* Σ | assignatur in scientiis = AV assignatur (*praem.* in scientiis C²P²R²I²) CPMSRI in sc. ass. (*add.* communiter Λ^{G}) *rell. edd.* | primo *om.* DΛ^{GO*} 5-6 primo obiecto] o. (subiecto Z$\Gamma^{-N}\Lambda^{YEH}$) p. CPZΓΛ^{YBH} 6 illa omnia] o. i. CPR$\Lambda^{G}\Sigma^{U2}$ ista omnia Λ^{HO} ista (illa D²) obiecta D omnia obiecta $\Lambda^{E}\Sigma^{QU'}$ *add.* (= *rep.*; *cf.* 4) eius et non aliquid virtualiter continens illa Λ^{B} 6-7 considerantur] continentur Λ^{B} 7 illa scientia] s. i. Σ | in³] et Γ^{L} *praem.* et Γ^{D*N} | arismetica, arsmetrica *vel similiter codd.* 8 in metaphysica ens] *om.* D *add.* ergo Σ 9 Ad primum respondeo] Respondetur ad primum Λ^{B} | respondeo et *om.* Σ | et dico *om.* I²ZΓΛ 11 proportio¹] *om.* D *add.* autem Λ^{O2} 12 autem *om.* DP*Γ^{D*L} 13 passivum M*SRIVΛ^{HO} 13-14 potest — passum *om.* Γ^{B*} 13 potest *post* rationis Σ | et] etiam PVΓ^{B*} *om.* I²$\Gamma^{D*N}\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ | agere] *post* rationis (14) Λ^{G}ρπγβμυ *om.* $\Lambda^{YBHO*}\Sigma$τ 14 passivum IΛ^{B} 15 passum ZΣ^{Q} | per se *om.* Σ | istius] illius DCPMVZ$\Gamma^{BD}\Lambda^{-H}\Sigma$ 16 inter] *add.* omnia Λ^{E} | ista] illa CPMSV$\Gamma^{BD}\Lambda^{Y}$ ita Λ^{G} 17 quodlibet] *add.* contentum γ

T [1] Cf. DUNS SCOTUS, *Metaph.* I q. 1; VI q. 4; *Ordinatio* I d. 3 pars 1 q. 3 n. [20] — Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 19 q. 2 in corp. (I f. 117B). [2] Cf. supra n. 146. [3] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* I d. 3 pars 1 q. 3 n. [4].

ratio alterius. Sed prima extrema proportionis causae ad effectum non sunt communissima, quia inter illa non est adaequatio; non enim quodlibet contentum sub illo communi respicit illum habitum ut effectum eius sed tantum aliquod primum obiectum vel contentum, quod virtualiter respicit vel continet omnia ad quae habitus se extendit[1].

Ad secundum[2] respondeo quod multorum habituum differentium specie potest esse aliquod obiectum commune, sicut ab obiectis eorum potest extrahi obiectum commune: et ita in scientiis assignatur obiectum commune a quo non est habitus unus secundum speciem, sed tantum secundum genus. 149

[6] ⌞De partibus theologiae⌟ – De tertio[3] dico quod theologia non tantum continet necessaria, sed etiam contingentia. Quod patet, quia omnes veritates de Deo, sive ut trino sive de aliqua persona divina, in quibus comparatur ad extra, sunt contingentes, ut quod Deus creat, quod Filius est incarnatus, et huiusmodi; omnes autem veritates de Deo ut trinus vel ut persona determinata sunt theologicae, quia ad nullam scientiam naturalem spectant; igitur primae partes integrales theologiae sunt duae, scilicet veritates necessariae et contingentes. 150

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

2 illa] ista Λ^{HO} ea Γ^{B} | adaequatio] *in ras.* R^{2} *add.* quia in quocumque est ratio unius, illud non respicit quodlibet (*add.* alterius Λ^{G}) Λ^{GO*} *add.* non enim sequitur si commune potest causare habitum, quod speciale possit, et e converso ρπγβμυ 2-3 non enim quodlibet] quodlibet enim Λ^{O*} 3 illo] isto CPMVΛ^{Y} primo Λ^{HGO} | communi] qui A *om.* Λ^{H} 4 tantummodo $I^{2}\Lambda^{HGO}$ | aliquod] aliquid S ad Λ^{H} *om.* I^{2} 4-5 primum obiectum vel contentum = A primum obiectum contentum (-tivum βμυ) Pβμυ primum obiectum DCMSRIΓ^{BD} obiectum primum (*add.* contentum V^{2}) V primum contentum (-tivum τπ) Z$\Gamma^{LN}\Lambda$ρτπγ contentivum primum Σ 5 virtualiter] universaliter (*add.* vel virtualiter C^{2}) CM^{2}SR^{*}V | respicit vel continet = A respicit D continet *rell. edd.* 6 extendit] *add.* virtualiter Λ^{G} 7 respondeo] dico $\Gamma^{BD}\Sigma$ | habituum] hominum AM^{2} 7-8 differentium specie] s. d. ZΓΛΣ 8-9 sicut — commune *om.* D^{2} 9 extrahi = AD^{2}Z abstrahi *rell. edd.* | obiectum] aliquod Λ^{G} | ita] hoc modo I^{2}ZΓΛΣ 9-10 in scientiis assignatur] a. in s. $\Lambda^{GO}\Sigma$ 10 quibus Λ^{H} 12 *adnot.*: De partibus theologiae: necessaria, contingens D^{2} Tertius articulus A^{1} *et pauci* | dicendum Γ^{LN} 12-13 non tantum continet] c. n. t. ZΓ$\Lambda^{-G}\Sigma$ *praem.* essentialiter C^{2}ZΓΛΣ *add.* essentialiter V 14 quia] nam Σ 14-17 sive[1] — Deo *om.* D^{*} 14 sive[1]] *add.* de Deo PΓ | ut] de Λ^{HGO*} | ut trino] *om.* P^{*} *add.* et uno $P^{2}\Gamma^{BD}$ | de[2]] ut Σ *praem.* ut V^{*} | aliqua] alia Γ^{D} 15 divina] *add.* in quibus (in q.] ut ρπγβμυ) comparatur ad intra, sunt necessariae (-ria ρ), ut quod Deus est trinus et quod (et quod] quam γ) Filius dicitur generari a Patre et huiusmodi (ut – huiusmodi *om.* Σρπ), illae (illa ρπγβμυ) vero Σρπγβμυ | quibus] quantum Cτ | comparatur] comparationes sunt Λ^{GO} | extra] extrinseca CPZΓ^{LN} 16 creat] causat Λ^{E2G} *add.* et Γ^{BD} 17 vel] sive I^{2}ZΛΣ *om.* Γ^{L} | determinata] de Trinitate Λ^{GO*} divina Λ^{E} 18 theologicae] theologiae CP^{*}V *praem.* scientiae Γ^{L}

T [1] Cf. supra p. 97, 12-13. [2] Cf. supra n. 147. [3] Cf. supra n. 141.

[II. — DE THEOLOGIA NECESSARIA]

[A. – AD PRIMAM QUAESTIONEM LOQUENDO DE THEOLOGIA IN SE]

151 Ex dictis respondeo ad primam quaestionem[1]. Et primo lo- [7] quendo de theologia in se quantum ad veritates necessarias ipsius, dico quod primum obiectum theologiae in se non potest esse nisi Deus[2]; quod probo per tres rationes.

Prima accipitur ex ratione primi obiecti, et arguo sic: primum obiectum continet virtualiter omnes veritates illius habitus cuius est primum obiectum; nihil continet virtualiter omnes veritates theologicas nisi Deus; ergo etc. – Probatio minoris: nihil aliud continet eas ut causa sive ut illud ad quod habeant attributionem nisi Deus, quia Deus nulli alii attribuitur; nec aliquid continet eas ut effectus demonstratione quia, nam nullus effectus demonstrat Deum esse trinum[3], quod est potissime veritas theologica, et similia; igitur etc.[a]

152 Secundo sic: theologia est de his quae soli intellectui divino sunt

---

[a] *Adnotatio Duns Scoti, pro* Prima (7) — igitur etc. (15): ⟦ Haec valet contra opinionem de Christo[4]. ⟧

ADCPMSRIVZ$Γ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}$($Φ^{FF}$ρτπγβμυ)
add. scientiae CPMSRI*V *add.* similiter veritates contingentes ρπγβμυ | quia] *add.* scientiae $Λ^{G}$ | ad nullam] ad (*praem.* non I^{2}) aliam I | scientiam] cognitionem ZΓΛΣ | igitur = AD itaque CP′MSR′IVZ$Λ^{-H}$Σγ ita quod $P^{2}R^{2}$Γρτπβμυ item $Λ^{H}$ 19 primae] primo Z$Γ^{L}Λ^{HGO*}$ illae $Γ^{B}$ *om.* Σ | primae — theologiae] primae partes integrales *in ras.* R^{2} | integrales theologiae] th. i. CPMI*V | theologiae] theologicae (*post* sunt $Λ^{H}$) D$Λ^{HGO}$ *om.* $Γ^{BD*}$ | scilicet] videlicet CPMSRIVZΓ$Λ^{YHO}$ *om.* $Λ^{E}$

5 dico] *praem.* et $Γ^{B}$ | primum] ipsum $Σ^{Q*U}$ | subiectum ρπγβμυ 7 primi *om.* Σ | arguo] arguitur $Σ^{Q}$ probo $Γ^{LN}$ 7-8 primum obiectum] o. p. Σ 8 virtualiter] *in ras.* M^{2} naturaliter (*pon.* virtualiter $Λ^{O2}$) $Λ^{O}$ 8-9 illius — veritates *om.* D* 9 primum obiectum] o. (subiectum $Γ^{-L}$) p. ZΓΛΣ | nihil] *praem.* sed D^{2}CPMVΓ *add.* autem $Λ^{EO2}$Σ *add.* aliud RΓ | virtualiter *om.* C^{2}P$Λ^{H}$ 10 theologiae $Λ^{H}$ | etc. *om.* Σ | Probatio minoris] Probo minorem R$Σ^{Q}$ | aliud] autem PS 11 ut illud] ut aliquid DΓ$Λ^{O2}$ *om.* Z$Λ^{YE*HGO'}$Σ 11-12 nisi Deus *om.* $Λ^{YE*HO}$Σ 12 alii] alteri ZΓ$Λ^{HO}$Στ *om.* $Λ^{E}$ρπβμυ 13 demonstratione] demonstrationis $Λ^{H}$ | nam] *om.* D*Z$Λ^{HGO'}Σ^{Q'U}$ enim *post* nullus $Λ^{O2}$ quia $Σ^{Q2}$ | effectus[2]] *add.* ut effectus $Σ^{Q}$ 14 esse *om.* Z$Γ^{B*DLN}$ΛΣ | trinum] *add.* et unum Γ$Λ^{O2}$ | potissima C^{2}(*in ras.*)P^{2}IZΓ$Λ^{EHO}$Σ 15 igitur etc. *om.* I^{2}Z$Γ^{LN}Λ^{-G}$Σ 16 soli intellectui divino sunt = AD sunt soli intellectui divino (d. i. Σ) *rell. edd.* 17-18 Haec — Christo = $A^{1}D^{2}$MSR(*om.* R^{2})I(*om.* I^{2})$Γ^{B2}Λ^{Y2}$ ⟦*ad lin.* 3 D^{2} *ad lin.* 7 MSRI⟧; ¶ *text. sign.*: Scotus extra A^{1} Ille $Λ^{Y2}$ Extra M^{2} 17 Haec valet] Hoc valet $A^{1}D^{2}Γ^{B2}$ Valet (Valeret MI) haec (*add.* ratio MSRI) *post* Christo (18) MSRI$Λ^{Y2}$

T [1] Cf. supra n. 124. 141. [2] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 19 q. 1 in corp. (I f. 115C-D); q. 2 in corp. (f. 117V). [3] Cf. supra n. 41. [4] Cf. infra p. 116, 11-12.

naturaliter nota[1], igitur est de obiecto soli Deo naturaliter noto; sed solus Deus est sibi soli naturaliter notus; igitur etc. – Probatio primae propositionis: si ista scientia est de aliquibus alii intellectui naturaliter notis, igitur praeter illa, aliqua alia sunt cognoscibilia naturaliter soli intellectui divino, quia infinitus est, et ideo plurium cognoscitivus quam intellectus finitus; igitur adhuc erit alia scientia superior quam illa quae est de naturaliter notis intellectui creato. – Probatio minoris: omnis essentia creata alicui intellectui creato potest esse naturaliter nota; igitur sola essentia increata, soli intellectui increato.

Tertio sic: in nulla scientia traditur ita distincta notitia sive 153
cognitio de aliquo alio quod non est subiectum eius primum sicut traderetur in illa quae esset de illo ut de primo obiecto eius, quia in nulla scientia traditur ita distincta cognitio de non per se subiecto sicut de per se subiecto; tunc enim non esset ratio quare subiectum illud magis esset subiectum eius quam aliud. Igitur si Deus non sit hic subiectum, non traditur hic ita distincta cognitio de eo sicut traderetur in aliqua alia scientia in qua posset esse subiectum; potest autem esse subiectum in alia; ergo illa esset prior ista[a].

---

[a] *Adnotatio Duns Scoti, pro* Tertio (11) — ista (19): ⦃ Nota, valet contra opinionem de Christo[2]. ⦄

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 nota] cognita ZΓΛΣ   1-2 igitur — notus *om.* Z   1 obiecto] *add.* ut M^2I^* 2 solus Deus] Deus s. $\Gamma\Lambda^{B}\Sigma$ | sibi soli] soli sibi Σ | etc. *om.* Σ   2-3 Probatio primae propositionis *om.* Λ^{GO2} 3 primae] primi ρπγβμυ *om.* I^* *add.* partis R | propositionis] scilicet antecedentis ρπγβμυ *om.* $\Lambda^{YEH}\Sigma$ | si] sed Λ^{G} *praem.* quia Λ^{B} | ista scientia] theologia Σ | alii] aliis R^* alicui (*add.* alteri Γ^{B2}) $V\Gamma^{B}$ alicui (aliter Λ^{H}) alii $Z\Gamma^{-B}\Lambda$ alicui alteri Σ | intellectui] *add.* creato V^2 4 praeter] per Z prius Σ | aliqua *om.* Σ   5 intellectui divino] Deo vel intellectui eius Σ | quia infinitus est *om.* D^2 | est *om.* $\Gamma^{BD*}\Lambda^{H}$ | ideo] *add.* est I   6 cognitivus $R^2I^2Z\Gamma\Lambda^{GO}$ cognoscibilia D^2 | adhuc *om.* $R\Lambda^{B}$ | erit = AD est *rell. edd.* ⟦*post* scientia (7) ZΓΛ ρπγβμυ⟧ | alia] aliqua Σ *praem.* aliqua R *add.* cognoscibilis D^* 7 illa] ista $DPMIV\Lambda^{HO}$ ipsa ista C   8 alicui] soli D   9 creato] increato D^* 9-10 potest — increato *om.* D^2 | igitur — increato = $AD^2I^2\Sigma^{Q2}\gamma$ 9 sola *om.* I^2 10 increato] *add.* est naturaliter nota $I^2\gamma$ 11 notitia sive = AD   12 obiectum Γ^{LN} 13 traderetur = AD traditur *rell. edd.* | est Γ^{D} | obiecto = $AD\Gamma^{-L}$ subiecto *rell. edd.*   13-15 quia — subiecto² *om.* Σ   14-17 de non — cognitio *om.* Λ^{O2} 14-15 subiecto] obiecto $\Gamma^{N}\Lambda^{O2}$ *add.* eius Λ^{B} 15 subiecto] obiecto M^* *praem.* eius (*add.* obiecto vel P^2) CPSIV *add.* eius $RZ\Gamma\Lambda^{YHGO2}$ | enim non] enim $\Lambda^{B'}$ non Λ^{B2} 16 subiectum illud] i. (*om.* Γ^{BD*}) s. $Z\Gamma\Lambda^{YHGO2}\Sigma$ | magis esset = AD esset magis Λ^{O2} *rell. edd.* 17 hic¹ *om.* $C^2P^*MSI^*V$ 18 eo] Deo PZΓΛΣ | sicut traderetur *om.* Z | traderetur] traditur Γ^{D} *add.* de eo ΓΛ | aliqua *om.* Σ | scientia *om.* $I^2Z\Gamma\Lambda\Sigma$ 19 posset Σ | in alia] *om.* DCP^*MSR I^* *add.* scientia Γ^{N2} | esset] est R posset esse Σ   20-21 Nota — Christo = $A^1\Gamma^{B2}\Lambda^{Y2}$; ¶ *text. sign.*: Scotus A^1 Ille Λ^{Y2} 20 Nota] Hoc similiter Γ^{B2} *om.* Λ^{Y2}

T [1] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 6 q. 2 in corp. (I f. 43N).   [2] Cf. infra p. 116, 15-16.

154 Praeter istas tres rationes sunt aliae persuasiones. [8]

Prima talis: theologia secundum Augustinum *De Trinitate* XIII cap. 1 et libro XIV cap. 1 pro aliqua parte sui est sapientia, et pro aliqua parte sui est scientia[1]; si autem esset de aliquo non-aeterno formaliter, esset formaliter de illo scientia, et nullo modo sapientia, quia aeterna non attribuuntur temporalibus.

155 Secunda persuasio est quod superior portio rationis aliquam habet perfectionem sibi correspondentem. Ista autem si est de subiecto non-aeterno ut de primo subiecto, cum aeternum non attribuatur ad non-aeternum, sequitur quod nullo modo est de aeternis, et ita nec perficit superiorem portionem rationis[a]. Ergo esset aliquis habitus intellectualis nobilior isto perficiens illam portionem, quod est inconveniens.

156 Tertia persuasio est, quia secundum Augustinum XIII *De*

---

[a] *Loco* Ista (8) — rationis (11) *textus interpolatus:* Ista autem si non est de aeternis, non perficit superiorem portionem rationis.

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YBHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 Praeter] *add.* etiam Λ^{G} | istas] illas CPMV | tres] et (*praem.* tres Λ^{O2}) Λ^{O} *om.* Λ^{BG} | aliae] aliquae Γ^{BD} 2 theologia] *ante* pro (3) P^{2}ZΓΛ^{B}Σ *om.* P′ | De Trinitate] Trinitatis RΓ^{BD} De civitate D 2-3 De Trinitate XIII] XIII De Trin. Σ 3 XIII] XIV *ante* De Trin. (2) R^{2} III M*V *om.* R′ | cap. 1^{1}] cap. 2 Λ^{B} cap. 19 ρπβμυ | et libro XIV cap. 1 = A et (vel CP) XIV cap. 1 CPSIZΓΛ^{YBO2}τ et XIV M^{2} et XIV illius cuius Λ^{H} 3-4 est — sui *om.* D 4 et *om.* PΛ^{B} | pro — scientia *om.* P^{2} | aliqua] alia P^{2} | parte sui est *om.* Σ | sui est *om.* Λ^{G} | est *om.* Γ^{-N}Λ^{O} | esset] *praem.* tantum P *add.* tantum C^{2}M^{2}I^{2}ZΓ^{N2}Λ^{YBHGO2} 4-5 non-aeterno] *add.* primo C^{2}I* 5 esset formaliter *om.* Γ^{B*} | illo] isto MVΛ^{YO} illa Z ista D* | nullo modo] non Σ 6 sapientia] *add.* quia nec ex primo subiecto nec ex (ex *om.* Σ^{U}) attributione Λ^{B}Σρπγβμυ | non] nullo modo Γ^{BD} 7 quod] quia CPM*RI^{2}ΓΛ^{GO}Σ 7-8 superior — correspondentem] superiori portioni rationis correspondet aliqua propria perfectio Σ 7 proportio R*VΛ^{G} 7-8 aliquam habet] h. a. ZΓΛ 8 perfectionem] *praem.* propriam C *add.* propriam R^{2}I^{2}ZΓΛ^{-G} 8-11 *et* 15-16: Ista autem (8) — rationis (11) *et* si non (15) — rationis (16) = D Ista autem (8) — rationis (11) A^{1}C^{2}P^{2}M^{2}R^{2}IVZΓΛΣ *edd.* Ista autem (15) — rationis (16) A′C′P′M′SR′; ¶ *text.* Ista autem (15) — rationis (16) *sign.*: vel Duns *et sequitur text.* Ista (8) — rationis (11) A^{1} 8 Ista] Illa Λ^{H} Ita R^{2}D* Alia Λ^{G} | si] *add.* non V 9 primo subiecto] s. p. D 10 attribuitur Γ^{BD} | est *om.* D* 11 nec] nullo modo P^{2}M^{2}R^{2}IVZΓΛΣ | perficit superiorem] perficitur superior D | portionem] proportionem Λ^{BG} *om.* Λ^{Y}Σ^{U*} *add.* perfectionem Λ^{GO*} | portionem rationis] etc. (*i. e. continuetur in textu, ubi legitur* portionem rationis, *cf.* 11) A^{1}DM^{2} 11-13 Ergo — portionem *om.* D*Γ^{D*} 12 intellectualis] intelligibilis SΓ^{LN}Λ^{-B} intellectus Φρπγβμυ *add.* omnino I^{2}ZΓ^{BD2LN}ΛΣ | illam] istam Γ^{N}Λ^{BO}Σ 12-13 portionem] proportionem Λ^{B*} proportionem rationis Λ^{G} 14 persuasio] ratio Γ^{LN} *om.* ZΛ^{-Y}Σ | est *om.* CP*MSRIVΛ^{Y}Σ^{Q} 14-*p.* 105, 1 XIII De Trinitate cap. 9 vel XIV De Trinitate cap. 1 = A XIV (IV Z XIII DCPMSRI*VΓ^{LN}

F 2 AUGUST., *De Trin.* XIII c. 1 n. 2 (PL 42, 1013); XIV c. 1 n. 3 (PL 42, 1037); cf. etiam XIII c. 19 n. 24 (PL 42, 1034). 14 Ib. c. 9 n. 12 (PL 42, 1023); XIV c. 1 n. 3 (PL 42, 1037).

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 6 q. 2 in corp. (I f. 43K).

Trinitate cap. 9 vel XIV *De Trinitate* cap. 1 ista scientia est de illis quibus fides «gignitur, defenditur et roboratur»[1], igitur ista est de eodem obiecto quod est primum obiectum fidei; sed fides est de veritate prima; igitur etc.

Quarta persuasio est quod «nobilissima scientia est circa nobilis- 157
simum genus», ex VI *Metaphysicae* et I *De anima*; haec autem conceditur nobilissima; igitur oportet quod sit de Deo ut de obiecto[2].

[B. — Ad secundam quaestionem loquendo de theologia in se]

[9] Ex his dictis respondeo ad secundam quaestionem[3]. Ad cuius 158
intellectum pono exemplum: homo intelligitur ut animal rationale, ut substantia, ut mansuetum, ut nobilissimum animalium. In primo intelligitur secundum rationem quiditativam propriam, in secundo in communi, in tertio per accidens, in passione, in quarto in respectu ad aliud. Sed perfectissima notitia de homine non potest esse in respectu ad aliud, quia respectus praesupponit notitiam absoluti; nec de homine sub ratione passionis, quia notitia passionis praesupponit notitiam subiecti; nec de homine in communi sive in universali, quia illa confusa est. Ergo nobilissima co-

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)
om. Σ^{U2} *pon.* XIII Λ^{O2}) De Trinitate (De Trin.] Trinitatis RZ$\Gamma^{BD}\Lambda^{YHO}$ De doctrina christiana Σ) cap. 1 *rell. edd.* [[1] 9 (*pon.* 1 M^2) DCMSR'I*VΓ^{-N} 19 P 8 $R^2\Gamma^{BD}$ *pon.* 9 Λ^{O3} *add.* vel 4 ρπγβμυ]] 15 Ista] Illa S Ita R 16 rationis *om.* D^2

2 gignitur] *add.* nutritur $M^2R^2I^2Z\Gamma\Lambda^{G}\Sigma$ *add.* nutritur et Λ^{EHO} | defenditur et roboratur] r. et d. $Z\Gamma^{LN}\Lambda^{-Y}\Sigma$ 3 obiecto] subiecto $DP\Gamma^{BD}\Lambda^{HO}$ *edd.*, *add.* ut primo Σ | obiectum] subiectum ρπγβμυ 4 prima] naturali V' supernaturali V^2 | etc. *om.* Σ 5 persuasio *om.* Σ | quod] quia $Z\Gamma^{-N}\Lambda\Sigma$ *om.* P^*I^2 | nobilissima scientia] s. n. Γ | est² *om.* Λ^{YHO*} 5-6 nobilissimum genus] g. n. Γ 7 quod] ut MSIVΛ^{G} | obiecto] subiecto $RI^2Z\Gamma\Lambda\Sigma$ *add.* vel subiecto P^2 9 his *om.* $\Gamma^{BD}\Sigma$ | dictis *om.* C^*P | secundam quaestionem] q. s. CPMIVΛ^{GO} 10 intellectum] evidentiam Λ^{GO} | rationale] *add.* mortale Λ^{E} 11 ut²] et S | mansuetum] mansuetus $I^2\Lambda^{GO}$ *add.* natura $\Lambda^{GO}\Sigma\Phi$ρπγβμυ | ut³] et (*add.* ut P^2) PΛ^{Y} *praem.* et $M^2I\Sigma$ 11-12 primo] *add.* intellectu Σρπγβμυ 13 in passione] in comparatione scilicet ad passionem C^2 id est in propria passione ρπγβμυ 14 Sed] *om.* $\Lambda^{YE'HGO*}\Sigma^{Q'U}$ autem *post* perfectissima $\Lambda^{E2}\Sigma^{Q2}$ | notitia] notitia vel scientia Σ scientia vel notitia Λ^{E}τ 15 ad aliud *om.* Λ^{GO*} | respectus] ista ρπγβμυ *om.* $I^2Z\Gamma^{LN}\Lambda\Sigma$ | supponit $CP^*MSRI^*V\Lambda^{EO}\Sigma$ 16 absolutam Σ 16-17 absoluti — notitiam *om.* D^2 | nec — subiecti *om.* I^2 16 sub ratione] ratione Σ sub respectu Γ^{BD} *om.* Λ^{O2} 16-17 quia notitia passionis *om.* P^2 | notitia passionis *om.* $I^1\Lambda^{YEHGO2}\Sigma$ 17 passionum $Z\Gamma\Lambda^{O2}$ | supponit (*pon.* praesupponit Λ^{O2}) $\Lambda^{GO}\Sigma^{U}$ 17-18 in communi sive *om.* $I^2Z\Lambda\Sigma$ | communi sive in universali] u. s. in c. Γ 18 illa] ista CPMRVZ$\Gamma^{LN}\Lambda^{YGO}$ | confusa est = AD est confusa (c.] conversa Λ^{Y2} composita $\Lambda^{O'}$ confusa concessa Λ^{O2}) *rell. edd.*

F 6 Aristot., *Metaph.* VI t. 2 (E c. 1, 1026*a* 21-23); *De an.* I t. 1 (A c. 1, 402*a* 1-4).

T [1] Cf. supra n. 140. [2] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 19 q. 2 ad 2 (I f. 118F). — Cf. supra n. 40. 135. [3] Cf. supra n. 133. 141.

gnitio de homine est secundum rationem eius quiditativam. – Ita posset poni de Deo aliqua scientia sub ratione respectus ad extra, ut aliqui ponunt sub ratione reparatoris, glorificatoris, vel capitis Ecclesiae; vel posset poni de Deo aliqua scientia sub ratione aliqua attributali, quae est quasi passio, sicut aliqui ponunt de Deo sub ratione boni esse hanc scientiam; vel posset poni de Deo sub ratione communi et universali, ut entis, vel entis infiniti, vel necesse esse, vel alicuius talis[1].

159 Contra istas omnes positiones arguitur. [10]

Primo contra illam de ratione communi, nam nullus conceptus communis dictus de Deo continet virtualiter omnes veritates proprie theologicas pertinentes ad pluralitatem personarum; nam si sic, cum illi communes conceptus naturaliter concipiantur a nobis, igitur propositiones immediatae de illis conceptibus possunt a nobis naturaliter cognosci et intelligi, et per illas propositiones imme-

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YBHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 eius *om.* ZΓΛΣ | Ita] Ideo Λ^{GO} 2 potest CPMIVZΓΛ^{-Y}Σ 2-3 respectus — ratione *om.* P* 2 extra] extrema Λ^{H} 3-7 sub ratione — communi] sub ratione respectu ad extra vel posset poni de Deo aliqua scientia sub ratione aliqua attributiva quae est a passo sicut alio sub ratione communi pro D* 3 reparatoris] reparationis ZΓ^{N*}Λ^{G} *add.* et ZΓ | glorificatoris] *in corr.* P² glorificationis ZΓ^{N*} gubernationis Λ^{G} gubernatoris ρπγβμυ | vel] et I²ZΓΛΣ | capitis] *in corr.* P² capacitatis Λ^{G} 4 vel] item Λ^{GO} | posset poni de Deo *om.* Σ | poni] dici P | Deo] eo Γ^{LN} | aliqua scientia = AD 4-5 ratione aliqua] a. r. IΓ^{L}Σ 5 *adnot.* Opinio Aegidii P² | quasi] *om.* Λ^{H} *add.* quaedam Λ^{B} | quasi passio] p. q. M*R*V* 5-6 de Deo — scientiam] hanc scientiam esse de Deo sub ratione boni (boni *om.* Σ^{U}) Σ 6-7 boni — ratione *om.* R* 6 *adnot.* Henricus C² | posset poni de Deo *om.* Σ | poni] dici P 6-7 sub ratione *om.* Σ^{U} 7 et universali *om.* I²ZΛΣ | vel entis *om.* D 9-11 Contra — communis *om.* D* 9 istas omnes] o. i. IVZΓ^{-B}Λ^{BG}Σ | arguitur] arguo PΓ *add.* multipliciter V* 10 *adnot.* Contra Henricum Γ^{N2} | Primo] *praem.* Et D²P²Γ^{BD} *add.* sic Λ^{G} | illam] istam Λ^{O} hanc Σ 11 communis] *post* Deo Λ^{B}Σ *om.* VΛ^{G} | dictus = ADI² 13 naturaliter] virtualiter Λ^{GO*} *om.* Λ^{H} | naturaliter concipiantur a nobis] a nob. n. c. Σ | concipiantur] contineantur Λ^{H+GO*} | concipiantur a nobis] a n. c. ZΓΛ^{B} 14 igitur *om.* Γ^{BD*} | immediatae *om.* Λ^{GO} | possunt = ADΣτ possent *rell.* ρπγβμυ 15 cognosci] concipi Rρπγβμυ | cognosci et *om.* ZΓΛΣ | et intelligi *om.* I² | per] *add.* proprias R

F *3* Sub ratione reparatoris HUGO A S. VICTORE, cf. supra ad n. 133; sub ratione capitis Ecclesiae CASSIODORUS, cf. supra ad n. 134; sub ratione restauratoris et glorificatoris AEGIDIUS ROM., *Sent.* prol. pars 1 q. 3 in corp. (f. 3L-O). *5* Sub ratione bonitatis et finis GUIL. DE WARE, *Sent.* prol. q. 5 in corp. (cod. Florent. nat. A IV 42, 5*va*); cf. etiam supra ad n. 137. 6 Sub ratione Dei in communi THOMAS, *S. theol.* I q. 1 a. 7 in corp. (IV 19*ab*); *Sent.* prol. q. 1 a. 4 in corp. («ens divinum»; ed. Parmen. VI 8*a*). Cf. supra n. 146-147.

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 19 q. 2 in corp. (I f. 117Y-118C).

diatas possemus scire conclusiones, et ita totam theologiam naturaliter acquirere.

160 Secundo, quia ex quo conceptus communes non sunt soli Deo naturaliter noti, ergo nec veritates inclusae in illis conceptibus communibus; theologia igitur si esset de Deo sub tali ratione communi, non esset soli Deo naturaliter nota, cuius oppositum ostensum est in prima quaestione[1].

161 Contra aliam positionem de ratione attributali[2] posset argui per easdem rationes, sed arguo tamen per alias speciales.

Primo, quia cognitio eius secundum quod quid est est perfectissima secundum quod dicit Philosophus VII *Metaphysicae*; igitur cognitio istius essentiae est perfectior cognitio de Deo quam cognitio alicuius proprietatis attributalis, quae se habet ut passio huius naturae, secundum Damascenum libro I cap. 4.

162 Secundo, quia si illae proprietates re differrent ab essentia[3], essentia esset realiter causa earum; igitur sicut differunt ratione, ita essentia de ratione sua habet rationem incausati, aliae autem licet propter identitatem cum essentia sint incausatae, non tamen secundum rationem formalem primo includunt incausationem sui.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 theologiam] scientiam theologicam Λ^{GO} 3 quia] sic Σ *om.* CMΛ^{EG} 5 communibus] de quibus est Λ^{H} *add.* de quibus est (*add. ultra* theologia Λ^{G}) $\Lambda^{G}\Phi\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | theologia igitur si] si ergo th. Σ | esset] erit CP 7 prima] secunda C praecedenti Γ^{BD} | quaestione] ratione CPV 8 *adnot.*: Contra G. Ware Λ^{O2} Opinio Varonis Φ^{F2} | aliam] illam V istam Λ^{G} *om.* Σ | positionem] rationem Γ^{LN} 9 tamen *om.* P*Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ 10 eius] ipsius Σ *om.* Γ^{N2} | secundum] est A *om.* DCM²I²V$\Gamma^{N2}\Lambda^{-O}\Sigma$ | quod quid] quid M*SR*I*Z | est² *om.* D*C*M*SR²I²$\Gamma^{B*D*}\Lambda^{E*}$(*post* perfectiss. 10-11)$^{G}\Sigma^{U}$ 11 secundum — Philosophus *om.* Σ | secundum quod = AD ut *rell.* (*om.* Σ) *edd.* | dicit] ait Z$\Gamma\Lambda^{-Y}$ 12-13 cognitio¹ — attributalis *om.* P² 12 istius essentiae] essentiae divinae Σ illius sub ratione essentiae γ | perfectior] *add.* et Λ^{H} | quam] quod M* *pon.* quod C² 13 proprietatis attributalis] perfectionis attributalis vel proprietatis $\Lambda^{E}\Sigma$ | ut] quasi Z$\Gamma\Lambda$ 14 huius naturae] n. (*add.* vel Γ^{B}) h. (huiusmodi Z$\Gamma\Lambda^{G}$) RZ$\Gamma\Lambda^{-Y}$ | libro I *om.* $\Lambda^{EH}\Sigma$ | I] III R²Γ^{BD} 15 illae] istae DSRIZ$\Gamma^{LN}\Lambda^{-E}\Sigma$ *om.* Λ^{E} | re] realiter DC²P²R$\Gamma^{-L}\Lambda^{O2}$ ratione Γ^{L} | differunt P$\Gamma^{D}\Lambda^{E}$ 16 essentia] *praem.* et Λ^{H} *om.* CM²ZΣ² | different ZΛ^{YHG} differet Λ^{O} differt Λ^{E} 17 ratione sua] s. r. Z$\Lambda\Sigma$ | habet] *add.* suam Λ^{GO*} | incausati] increati Z$\Gamma^{BL}\Lambda^{-E}$ | aliae] proprietates M² | aliae autem *om.* Λ^{H} 18 propter] per Γ^{B} | propter identitatem *om.* Λ^{H} | cum] tamen Λ^{H} | incausatae] increatae (*pon.* incausatae Λ^{O2}) $\Gamma^{BL}\Lambda^{-Y}$ 19 rationem] *praem.* suam Λ^{HG} *add.* suam CPMSRIVZ$\Gamma\Lambda^{YO}$ 19-20 incausationem] increationem Γ^{BL} rationem Λ^{G}

F 11 Aristot., *Metaph.* VII t. 4 (Z c. 1, 1028*a* 36-1028*b* 2); t. 19 (c. 5, 1031*a* 11-14). 14 Damasc., *De fide orth.* I c. 4 (PG 94, 799).

T [1] Cf. supra n. 152. [2] Cf. supra p. 106, 4-5. [3] De distinctione inter essentiam et attributa divina cf. Duns Scotus, *Ordinatio* I d. 8 pars 1 q. 4 n. [1-20].

163 Tertio, quia illud secundum suam rationem propriam videtur esse actualius in se cui magis repugnat communicabilitas ad plura ad extra; sed essentiae de se repugnat communicabilitas ad plura ad extra, et nulli proprietati attributali, nisi quatenus est istius essentiae, vel idem isti essentiae in quantum infinitae.

Si dicatur quod quaelibet proprietas est infinita, et ideo incommunicabilis, contra: infinitas illa est propter infinitatem et identitatem cum essentia sicut ex radice et fundamento omnis perfectionis intrinsecae[1].

164 Contra etiam viam de respectibus ad extra[2] potest sic argui [11]
sicut contra alias duas vias, sed facio rationes speciales.

Primo, quia respectus ad extra est respectus rationis[3]; sed scientia non considerans subiectum suum sub ratione reali non est realis, sicut nec logica est realis licet consideret de rebus ut eis attribuuntur intentiones secundae; igitur theologia non esset realis scientia, quod est falsum.

165 Secundo, quia absolutum et respectus non faciunt aliquem unum conceptum per se; igitur conceptus aggregans ista duo in se est conceptus unus per accidens. Nulla scientia prima est de conceptu

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 suam *om.* Λ^{E}Σ | suam rationem propriam] r. s. p. CPMSRVZΓ^{LN}Λ^{YHO} p. r. s. I s. p. r. Λ^{G} *add.* formalem C^{2}IΓ 2 esse actualius in se] a. in se e. Σ | repugnat communicabilitas] communicabilia sunt repugnat Λ^{G} | plura] *add.* vel M*SΛ^{O2} 3 ad[1] *om.* D*Λ^{G} 3-4 sed — extra *om.* Γ^{B*} | essentiae — extra] hoc repugnat essentiae Σ 3 de se = ADSR^{2}I^{2}(*om.* I^{3}) secundum suam rationem formalem Γ$^{B;D}$ 3-4 ad plura ad extra] ad extra (*add.* et PM*Λ^{O2}) ad (ad *om.* M*Λ^{G}) plura CPMRIVΓ$^{B;DLN}$Λ^{HGO} 3 plura] *add.* vel S 4 extra] *add.* ad plura Λ^{E*} *add.* ergo Λ^{O*} | nulli] *add.* communi CPM*VΛ^{O2} | istius] illius CPMIV ipsius ZΓΛ^{-Y}Σ 5 essentiae *om.* Γ^{BDLN*} | vel — essentiae *om.* D | isti essentiae] illi e. CPMSRIVZΓ^{LN}Λ^{-E}Σ ipsi e. Γ^{BD} sibi Λ^{E} *add.* vel PZΛΣ^{U} 6 infinita] proprietas finita S* | ideo] non Λ^{G} *add.* est Γ^{BD} 6-7 incommunicabilis] *add.* propter infinitatem ρπγβμυ 7 illa] ista CPMVΛ^{-E} *add.* quae P* | infinitatem et *om.* M^{2}I^{2}ZΓΛ^{-G}Σρπγβμυ 8-9 omnes perfectiones C*MSR*I* 10-11 Contra — alias *om.* D* 10 etiam] *om.* SI^{2}Λ^{EH}Σ *add.* tertiam P | etiam viam] v. e. ZΓΛ^{YGO} | sic *om.* ZΓΛΣ 11 vias *om.* Σ 12 quia *om.* Z | sed *om.* Λ^{YEHO*} 12-13 sed scientia] scientia autem Σ 13 non[1] *post* suum I^{2}ZΛΣ | obiectum ZΓΛ^{EHO}Σ | ratione] esse V | reali] *add.* obiecti Σ 14 sicut — realis *om.* Σ^{U} | consideraret R | rebus] realibus Σ^{Q*} *praem.* realibus R 15 intentiones] intellectiones vel intentiones Γ^{B} rationes Λ^{G} | igitur] *praem.* sic MVI* | theologiae Γ^{L} | est Λ^{GO} 16 scientia = ADI^{2}Γ^{L}(*ante* realis, 15 Γ^{L}) | quod est falsum] q. *f.* e. CPZΓΛ^{C2} *om.* I^{2}Λ$^{YEHGO'}$Σ 17 respectivum Λ^{E}ρπγβμυ | facient CP | aliquem] aliquid (*post* unum Λ^{YEO}) Λ^{-H} *om.* Σ 18 conceptum per se] p. se c. I^{2}ZΓ^{BDLN2}ΛΣ | congregans CP | ista] illa CPMI^{2}V 19 conceptus unus] de aliquo conceptu uno CPMV | unus] *om.* Γ^{LN}Λ^{E} *add.* in se Λ^{G} | unus per accidens] p. a. u. Σ 19-*p.* 109, 1 Nulla — accidens *om.* M*V

T [1] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* I d. 8 pars 1 q. 4 n. [24]. [2] Cf. supra p. 106, 2-4. [3] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* I d. 30 q. 1-2 n. [14-17]; *Quodl.* q. 1 n. [9. 14]; q. 8 n. [20].

uno per accidens, quia talis praesupponit scientias de utraque parte; et ideo si scientia subalternata sit de aliquo uno per accidens, praesupponit duas scientias tractantes de partibus illius totius separatim. Igitur si theologia esset de tali uno per accidens, posset esse alia prior ea, quae esset de conceptu uno per se.

166 Tertio: nullus respectus ad extra ostenditur Deo necessario convenire[1]; igitur nihil theologicum necessario sibi conveniet ut est subiectum theologiae, quod est falsum. – Probatio consequentiae: quod convenit alicui sub ratione non necessario inhaerentis, non convenit ei necessario; sed omnis respectus ad extra est huiusmodi; ergo etc. Et ita nulla veritas theologica est necessaria. Et haec conclusio probatur per primam rationem et secundam positas ad primam quaestionem, scilicet de ratione primi subiecti et de notis soli Deo naturaliter[2].

167 Concedo igitur quartum membrum[3], videlicet quod theologia est de Deo sub ratione qua scilicet est haec essentia, sicut perfectissima scientia de homine esset de homine si esset de eo secundum quod homo, non autem sub aliqua ratione universali vel accidentali[4].

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)
19 Nulla] *add.* autem $\Lambda^{G}\Sigma$ *add.* una Λ^{B} | primo $R^{2}\Gamma^{BD}\Lambda^{H}$ 19-*p.* 109, 1 conceptu uno] uno aliquo conceptu M^{2} aliquo conceptu uno SRI

1 uno *om.* Γ 1-3 scientias — praesupponit *om.* Λ^{B2} 2 subalterna Λ^{GO*} 2-4 praesupponit — accidens *om.* R^{2} 3 duas scientias] eas (*pon.* duas scientias M^{2}) M | scientias *om.* $R^{2}I^{2}Z\Gamma\Lambda^{YEHGO2}\Sigma$ 4 Igitur si] Si (Cum Λ^{H}) igitur $CPR^{2}I^{2}VZ\Gamma\Lambda\Sigma$ Sed I′ Sed si MS | de] idem Λ^{B} *add.* aliquo Λ^{G} | uno] *add.* et Λ^{B} 5 alia] aliqua Σ *praem.* aliqua Λ^{G} | ea] est S′ *om.* $M^{2}S^{2}RIV\Gamma^{BD}\Lambda^{H}$ | uno per se] p. se u. Σ 6 Tertio] *add.* quia (quod MV^{*}) $CPMIVZ\Gamma\Lambda^{-Y}\Sigma$ | ostenditur] videtur $M^{2}R^{2}I^{2}Z\Gamma\Lambda\Sigma$ ostenditur vel videtur A | Deo] *add.* necessarius sive Deo Λ^{O} 7 necessario sibi conveniet] s. (si P^{*}) n. c. PMR′IV Deo n. conveniret R^{2} n. conveniret (conveniet Λ^{H}) Deo ZΓΛΣ 8 obiectum $\Gamma\Lambda^{EH}\Sigma$ | theologicum Γ^{BD} | quod est falsum *om.* $I^{2}\Lambda^{YEHO2}\Sigma$ | consequentiae] consequentis P^{*} quoniam Λ^{YEHO2} quantum Σ^{U} *add.* quoniam $Z\Lambda^{G}$ *add.* quia $P^{2}R^{2}V\Gamma^{BD}$ 10 ei] illi ZΓΛΣ 10-11 sed — etc. *om.* $I^{2}\Lambda^{YE2HO2}\Sigma$ 11 ergo *om.* Λ^{O2} | veritas] conclusio Λ^{B} | est = $AD\Gamma^{L}$ esset *rell. edd.* 12 primam rationem et secundam = τ pr. et sec. rationes $\Lambda^{B}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ pr. et tertiam (secundam Γ^{D2}) rationem (-nes Γ^{B}) $Z\Gamma\Lambda^{HGO}$ duas rationes Σ pr. rationem et tertiam *rell.* 13 subiecti] obiecti $D\Gamma\Lambda^{-Y}\Sigma$ *om.* P^{*} 15 *adnot.* Opinio propria C^{2} *et pauci* | quartum] primum Λ^{B} secundum Λ^{GO*} | membrum] membrorum Λ^{B} modum Λ^{H} | videlicet] scilicet $\Lambda^{HGO}\Sigma$ 16 scilicet] *ante* qua R′ *om.* $CPR^{2}I^{2}Z\Gamma\Lambda\Sigma$ 17 de homine[1] *om.* $DCPMSRI^{2}V\Gamma^{BD}\Sigma$ | si esset de eo *om.* $I^{2}Z\Gamma^{LN}\Lambda\Sigma$ 18 autem *om.* $CP\Gamma^{BD*}$ | aliqua] alia $Z\Lambda^{-O}\Sigma$ *om.* CPM | universaliori $Z\Gamma^{LN}\Lambda\Sigma$ | vel] et Λ^{-B}

T [1] Cf. Duns Scotus, *Quodl.* q. 8 n. [20-22]. [2] Cf. supra n. 151-152. [3] Cf. supra p. 105, 10. 12; p. 106, 1. [4] Quod theologia non est de Deo sub ratione communi, universali, vel contracta, speciali, accidentali, sed sub ratione absoluta qua Deus, scilicet unus, hic Deus, tenet Henricus Gand., *Summa* a. 19 q. 1 in corp. et ad 1 (I f. 115C-D. F); q. 2 in corp. (f. 117V. B); a. 6 q. 3 in corp. (f. 45C); *Quodl.* XII q. 1 ad 1 (f. 484Z).

⌊C. – AD PRIMAM QUAESTIONEM LOQUENDO DE THEOLOGIA NOSTRA⌋

168 Ad primam quaestionem de theologia nostra[1] dico quod quando habitus est in aliquo intellectu habens evidentiam ex obiecto, tunc primum obiectum illius habitus ut est illius non tantum continet virtualiter illum habitum, sed ut notum intellectui ipsi continet illum habitum ita quod notitia obiecti in isto intellectu continet evidentiam habitus ut in isto intellectu[a]. In habitu vero non habente evidentiam ex obiecto sed causatam aliunde non oportet dare primum obiectum eius habere duas dictas eius condiciones; immo neutram oportet dare, quia perinde est habitui ut in hoc ac si esset de contingentibus, quae neutro modo habent obiectum primum. Tali igitur habitui non evidenti ex obiecto datur subiectum primum de aliquo primo noto, id est perfectissimo primo, id est cui immediate insunt veritates primae illius habitus. – Theologia nostra est habitus non habens evidentiam ex obiecto; et etiam illa quae est in nobis de theologicis necessariis [12]

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* quia intellectus cognoscens tale obiectum potest elicere omnem conclusionem vel conceptum illius habitus.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

3 in aliquo intellectu] in intellectu nostro I*Γ^{BD} *add.* nostro R 4-5 non tantum continet virtualiter] c. v. n. t. Σ 5 illum] istum DΛ^{YH} ipsum Λ^{GO} 5-6 sed — habitum *om.* S² 5 sed] *add.* etiam Σ | intellectui ipsi] int. illi Γ^{N} illi (ipsi C²IΓ^{BD}) int. C²RIZ$\Gamma^{-N}\Lambda\Sigma$ intellectui C'PMS²V 5-6 continet illum habitum *om.* Σ 6 illum] ipsum ZΓΛ | notitia] *add.* illius C²IΓ^{N2} | isto] illo (*post* intellectu I) I²$\Gamma^{BD}\Lambda^{G}\Sigma$ ipso Λ^{B} *add.* sive Λ^{G} | intellectu] *add.* habitu Λ^{G} 7 continet — intellectu *om.* Σ^{Q2} | ut] *om.* ASΣ^{Q2} *add.* est R | isto] illo I²$\Gamma^{N}\Lambda^{EG}\Sigma^{Q2U}$ 8 obiecto] *add.* noto V | sed] *add.* tantum (tantam C*) CP | causatam] causato Λ^{GO} tantam (-tum I) MS*R*I*Γ^{N2} | causatam aliunde] a. c. CPΣ c. alium R* *add.* quam (quantum M*) ab obiecto noto (*add.* ut est aliquo modo in fide Λ^{O2}) CPMSRIVZΓΛΣ *edd.* 9 habere = ADI² habens I' *rell. edd.* | eius *om.* D*CPI²V²ZΓΛΣ 10 neutra I²$\Gamma^{L}\Lambda^{O*}$ neutraque Σ^{Q} | oportet dare] debet dari I² esset Λ^{E2} 10-11 quia — ut *om.* R² 10 perinde] in *corr.* Γ^{D2} *rescr.* M² proinde S*V parinde (!) I² per idem D idem Γ^{N*} proprium Λ^{HGO} | perinde est] obiectum datur tali Σ 11 ut] nec D* *om.* Λ^{E} *add.* est $\Gamma^{N2}\Sigma$ | hoc] *add.* sit Λ^{G} 12 obiectum] subiectum D 13-16 datur — obiecto *om.* Λ^{Y2} 13 obiectum PR² | primum] *add.* vel obiectum Γ^{D2} | aliquo] quo (*pon.* aliquo $\Gamma^{B2}\Lambda^{O2}$) CPMSRIVZ$\Gamma\Lambda^{Y?BHGO}\Sigma$ *edd.* | primo noto] n. p. CPMS RI*VΓ^{-L} 13-14 perfectissimo] *add.* ibi D *add.* vel M²γ 14 cui *om.* I²V$\Gamma^{D2L}\Lambda^{Y?HGO*}\Sigma$ | insunt] cognoscuntur I² | veritates primae] p. v. Z$\Gamma\Lambda^{Y?EHGO}\Sigma$ 14-15 illius habitus] h. i. Z$\Gamma\Lambda^{Y?EHGO}$ *add.* cognoscuntur M² 15 Theologia] *praem.* Ita Λ^{G} *add.* autem DCPVZ$\Gamma\Lambda^{O2}$ 16 et = AD 16-*p.* 111, 1 etiam — obiecto *om.* Λ^{E2} 17-18 quia — habitus = DCPMRI V²$\Gamma\Lambda^{GO2}\Sigma$ *edd.*; ¶ *text. sign.*: Vacat P¹(*om.* P²) *litteris* a-b V² 17 tale *om.* Λ^{G} | tale obiectum] o. t. V²Γ 18 omnem conclusionem] c. o. $\Gamma\Lambda^{O2}$ aliquas conclusiones D omnem cognitionem C *om.* M² | vel (verum M *add.* unum I) conceptum *om.* DCM²RI²$\Lambda^{G}\Sigma$

T [1] Cf. supra n. 124. 141.

non magis ut in nobis habet evidentiam ex obiecto cognito quam illa quae est de contingentibus[a]; igitur theologiae nostrae ut nostra est non oportet dare nisi obiectum primum notum, de quo immediate cognoscantur primae veritates. Illud primum est ens infinitum, quia iste est conceptus perfectissimus quem possumus habere de illo quod est in se primum subiectum[1], quod tamen neutram praedictam condicionem habet, quia non continet virtualiter habitum nostrum in se, nec multo magis ut nobis notum continet ipsum habitum. Tamen quia theologia nostra de necessariis est de eisdem

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* utpote quod Deus est trinus et unus non habet evidentiam ex obiecto cognito, quia Deum sub ratione Dei non cognoscimus, sed aliunde; quia invenimus scriptum, credimus. Igitur si invenis tunc scriptam scientiam geometriae, tunc obiectum geometriae non contineret passiones scriptas ut meo intellectui videntur, quia non esset mihi notum sub ratione obiecti primi; ideo assignaretur tale obiectum primum respectu talis habitus cui primo intellectus attribueret veritates illas.

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 magis] *praem.* enim Λ^{GO} *add.* illa enim P^{2} 2 est] dicitur Λ^{G} 3 nisi *om.* P*Λ^{H} | nisi obiectum] o. (terminum M*) n. CMIΓ^{N2}Λ^{G} | obiectum] *post* primum D′ subiectum R*Λ^{H} tantum (*ante* nisi S) AD^{2}(*post* notum)SZ *om.* Λ$^{YE?}$(*ante* nisi)$^{O?}$Σ | primum *om.* Λ^{H} | quo] *add.* noto Γ^{N2}Φ ρπγβμυ 4 cognoscuntur RΓ^{BD}Λ^{E*H} noscantur Λ^{G} | Illud] *add.* autem Λ^{E}Σ 5-6 quia — subiectum *om.* M*SR* 5 conceptus perfectissimus] p. c. R$^{?}$IΓΛ^{G}Σ^{Q} | possimus Λ^{H}Σ 6 illo] isto Λ^{HO} ipso Λ^{G} | in se primum subiectum] in se s. p. CPR$^{?}$IVZΓΛ^{HGO} s. in se p. M$^{?}$Λ^{E} s. p. in se Σ | quod^{2}] quia CP*M′Λ^{EO2} et M^{2}Σ | quod tamen] tum quia V *add.* istud (illud VΛ^{YH} istud subiectum Λ^{G}) CPVZΓ^{BD*}ΛΣ 7 praedictam condicionem = ADΓ^{D} praedictarum condicionum ρπγβμυ condicionem praedictam (p. *om.* R*) *rell.* τ | habet] *post* neutram (6) Λ^{GO} *add.* patet P^{2}I^{2} *add.* hoc patet ρ | quia] *praem.* tum P^{2}MS^{2}RIΓ^{B2D2LN}Λ^{GO2} *add.* primo Λ^{O2} 7-8 virtualiter — ipsum *om.* Λ^{H} | virtualiter habitum nostrum = AD (nostrum *om.* D*) h. n. v. *rell.* (*om.* Λ^{H}) *edd.* 8-9 in se — habitum *om.* D 8 magis] *add.* secundo Λ^{O2} 8-9 continet ipsum habitum *om.* Σ 8 ipsum] *add.* scilicet R 9 habitum] *add.* nostrum Λ^{G*} *add.* et Λ^{H} | Tamen] *post* quia Λ^{Y}Σ Tum DMSRIVΓΛ^{HGO} 10-16 utpote — veritates illas = DP^{2}MR^{2}IVΓ^{BD}Λ^{O2}; ¶ *text. sign.*: Usque ibi 'igitur theologiae nostrae' (*cf. supra*, 2) non fuit in libro Phil. (!) M^{2} Extra, non Duns R^{2} Extra (*add.* situs Γ$^{B?}$) I^{2}(*text. et mg.*)Γ^{B2} Additio Γ^{D2} *litteris* a-b (a *erronee super* nobis, 1 Γ$^{D?}$) Γ^{B2D2} 10 quod *om.* M* | est] sit DMIVΛ$^{O?}$ 11 non] et M* 12 credimus] exterius DMIΛ$^{O?}$ | Igitur si invenis] Si ergo invenirem (inveniunt Λ$^{O?}$) VΛ$^{O?}$ Sicut si invenirem R$^{?}$ Si enim inveniam D Sic si invenimus *in ras.* M^{2} Sicut inveniunt I | tunc *om.* DMR$^{?}$IVΛ$^{O?}$ 12-13 scriptam scientiam geometriae] geometriam scriptam D 13 scientiae Λ$^{O?}$ | tunc] *om.* V *add.* ex hoc DM^{2} | contineat R$^{?}$ continet I 14 ut] nec D′ ut notas D^{2} | meo] in eo D*M^{2}IΛ$^{O?}$ | intellectui] intellectas *post* videntur M^{2} intellectum est *post* videntur I | videntur] videretur R$^{?}$ virtualiter DM^{2}(*in ras.*)IΛ$^{O?}$ | esset] esse M* | mihi notum] notum nisi V^{+} | nota M*IΛ$^{O?}$ 15 ideo] immo DMR$^{?}$VΛ$^{O?}$ sive I | assignetur Γ^{D} assignaret I 15-16 primo intellectus] i. p. MIVΛ$^{O?}$ | primo — illas] intellectus talis attribueret primo tales veritates D 16 attribuet I attribuerat R$^{?}$ | veritates illas] i. v. MIVΛ$^{O?}$

T [1] Cf. Duns Scotus, *Ordinatio* I d. 2 pars 1 q. 2 n. [34]; d. 3 pars 1 q. 1-2 [q. 2] n. [17].

de quibus est theologia in se, ideo sibi assignatur primum obiectum quoad hoc quod est continere veritates in se, et hoc idem quod est primum subiectum theologiae in se; sed quia illud non est nobis evidens, ideo non est continens istas ut nobis notum, immo non est nobis notum.

Cum igitur arguis 'ergo non est primum obiectum nostri habitus'[1], respondeo: verum est quod non est primum obiectum dans evidentiam nobis, sed est primum subiectum continens omnes veritates in se, natum vel potens dare evidentiam sufficienter si ipsum cognosceretur.

Haec dicta sunt ad quaestionem vel ad duas quaestiones de theologia necessariorum[2].

⌊III. — DE THEOLOGIA CONTINGENTI⌋

169 Sed nunc videndum est de veritatibus theologicis contingentibus[3], quid sit ibi primum subiectum. Et quoad istas dico quod nullum subiectum continet nisi veritates necessarias de ipso, quia [13]

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 primum obiectum = AD subiectum (obiectum $\Lambda^{E}\Sigma$) primum *rell. edd.* 2 continere veritates in se] v. c. in se Z$\Gamma\Lambda^{YEH}\Sigma$ v. in se c. Λ^{GO} 2-3 et — in se *om.* M*SR*Γ^{B*} 2 et] etiam *post* hoc² V *om.* CP*M?I$\Gamma^{B?}$ | hoc²] istud Σ | idem] *add.* est primum (pr. *om.* $\Gamma^{N?}$) subiectum theologiae nostrae $\Gamma^{N2}\Lambda^{GO}$ | idem quod est] e. i. q. Σ 3 subiectum] obiectum R?I² $\Gamma^{-B?}$ *om.* I′ | theologiae] *add.* nostrae, quod est primum subiectum theologiae ρμυ | illud] *om.* DCP*M*SR*I*Λ^{Y} *add.* obiectum primum Λ^{O2} 4 est continens] continet PR²I²Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ | istas] eas Σ | ut] *add.* in C*PM* | notas DI²Γ^{D2} | immo] *add.* ut Λ^{G} 4-5 immo — notum *om.* Γ^{BD} 6-10 ¶ Cum igitur — ipsum cognosceretur *sign.* Extra Γ^{N2} 6 Cum igitur] Si PI²Λ^{E}ρπγβμυ *om.* Z$\Lambda^{YHO*}\Sigma$ | igitur *om.* $\Gamma^{BD*}\Lambda^{G}$ | ergo *om.* CP* | subiectum (*ante* primum Γ^{BD}) CPMSRIV$\Gamma\Lambda^{Y}$ 6-7 nostri — obiectum *om.* Σ^{U*} | nostri habitus] h. n. P²(*in ras.*)I²Z$\Gamma\Lambda^{EHG}\Sigma^{QU?}$ 7 respondeo *om.* $\Lambda^{YEHO*}\Sigma$ | respondeo — dans *om.* P* | verum est *om.* Λ^{Y} | quod *om.* ZΓ^{LN} | quod non est] *om.* $\Lambda^{YEHO\prime}\Sigma$ non est Λ^{O2}ρπγβμυ | subiectum CP?MSRIVZ$\Gamma\Lambda^{YGO}$ 8 nobis *om.* $\Lambda\Sigma$ | est *om.* $\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ | subiectum] obiectum $\Gamma^{N2}\Lambda^{E}\Sigma$ *om.* I²Z$\Gamma^{BDLN\prime}\Lambda^{-E}$ | continens] *add.* naturaliter Λ^{GO*} 8-9 omnes veritates in se *om.* $\Lambda^{YE*HO*}\Sigma$ 9 natum vel potens = A potens vel natum V natum Z$\Gamma\Lambda^{YEHO2}\Sigma$ρπγβμυ potens *rell.* τ *add.* eis Λ^{G} | sufficienter] sufficientem Λ^{G} *om.* $\Lambda^{YEHO*}\Sigma$ *add.* de veritatibus contingentibus A* 10 ipsum *om.* Σ 11 sint CPSRV | ad quaestionem vel ad duas quaestiones = A ad quaestionem D ad (*praem.* quantum R²Γ^{BD}) quaestiones duas (d. *om.* Γ^{B}) CPMSRI′VZ$\Gamma\Lambda^{E}\Sigma$ ad duas quaestiones I²Λ^{-E} *edd.* 14 Sed *om.* I²Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ 14-15 theologicis contingentibus = ADΣ c. th. *rell. edd.* 15 quid] quod Σ | ibi = AD²I² illius D′ | subiectum] obiectum (*ante* primum Γ^{N}) $\Gamma\Lambda^{E}$ *add.* theologiae (-gicae C*Z) CPVZ$\Gamma\Lambda$ | Et *om.* M*I²$\Lambda\Sigma$ | istas] illas CPMZ$\Gamma\Lambda^{YGO}\Sigma$ *add.* primo Λ^{GO} 16 continet] *praem.* virtualiter DM²VZ$\Gamma\Lambda^{-E}$ *add.* virtualiter (veritates virtualiter P) PRI²$\Lambda^{E}\Sigma$ | nisi veritates] v. n. (non Λ^{GO*} sibi Γ^{L}) R²VZ$\Gamma\Lambda^{-Y}\Sigma$ | veritates *om.* Λ^{Y} 16-*p.* 113, 1 quia — ex se] aequaliter quia se habet ex se ad (ad *om.* Λ^{E*}) contingentes de ipso Λ^{E}

T [1] Cf. supra n. 146. [2] Cf. supra n. 124. 133. 141. 151-168. [3] Cf. supra n. 150. — Cf. DUNS SCOTUS, *Quodl.* q. 7 n. [10].

ad contingentes de ipso aequaliter se habet ex se et ad oppositas. Tamen contingentium est ordo, et aliqua contingens est primo vera[1]; et ita subiectum primum multarum veritatum contingentium potest poni illud de quo primo, id est immediate, dicitur praedicatum primae contingentis (quae est quasi principium in ordine contingentium) vel praedicata plurium primarum contingentium si plures sint primae. Dicitur autem subiectum primum primae veritatis contingentis quod visum ut tale natum est primo videri coniungi cum praedicato illius, quia primum notum in contingentibus nihil est nisi per intuitionem extremorum; igitur primum intuibile cui insit praedicatum primae contingentis est primum subiectum omnium veritatum contingentium ordinatarum.

Ex his ad propositum dico quod essentia divina est primum 170
subiectum theologiae contingentis, et hoc eodem modo sumpta quo praedictum est ipsam esse primum subiectum theologiae necessariae[2], – et hoc tam illius theologiae contingentis in se quam ut in intellectu divino, quam etiam ut est in intellectu beatorum. Totius igitur theologiae in se, et Dei, et beatorum, primum subiectum est essentia ut haec, cuius visio a beatis est sicut in metaphysica co-

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 ex se *om.* ZΣ | et *om.* Λ^{YH} | et ad oppositas *om.* Λ^{GO*} 2 Tamen contingentium] Cont. t. Σ 2-3 et — ita *in ras.* P^{2} 2 et] quia P^{2}R^{2}Γ^{-L} aut (*add.* et C^{2}) C *om.* MSR'IZ Γ^{L} 2-3 contingens est primo vera] prima vera est (est *ante* aliqua, 2 Γ^{N2}) contingens P^{2}Γ est prima (primo est Λ^{E}) vera contingens ZΛ^{YEH}Σ est veritas prima circa contingens Λ^{GO} 4 primo *om.* PΓ^{L} | id est] et I^{2} *om.* PM*Σ 5 principium] *praem.* primum ρπγβμυ 6 vel — contingentium *om.* Λ^{O*} | vel] *add.* de quo subiecto immediate dicuntur C^{2}M^{2}γ | plurium *om.* CMS R*I* | primarum] primorum (*post* contingentium^{2} Λ^{E}) CP*MI*Λ^{E} 7 sunt CPMSR*IΛΣ | primae^{1}] primo MSR* personae Λ^{G} *add.* contingentes M^{2}γ | subiectum primum] p. s. ZΛΣ 8 visum ut tale] ut v. t. CP' t. ut v. P^{2}R^{2}Γ^{-N} ut t. (t.] clare Σ) v. I^{2}ZΓ^{N}Λ^{YEH}Σ ut tale in se (in se] visum Λ^{O2}) Λ^{GO} 9 illius] illo Λ^{H}ρπγβμυ *om.* Λ^{GO*} | primum] *om.* Λ^{HGO*} *add.* notum (*om.* Γ^{D2}) praedicatum Γ^{BD} 9-10 notum — primum *om.* R* 10 per] propter Λ^{G} 11 insit] inest Σ sit D* | praedicatum] *praem.* primum VI^{2}ZΓ^{LN}ΛΣ *add.* primum Γ^{D2} | primae] primi ZΓ^{L} *add.* veritatis CPΛ^{EG}Σ 11-14 est — contingentis *om.* D* 12 omnium] intrinsecum P^{2}R^{2}Γ^{BD} *om.* Γ^{LN} 14-16 contingentis — theologiae *om.* V* 14 et] ex Γ^{L} sed Λ^{G} 14-16 eodem — et hoc *om.* I* 15 ipsamet M ipsum ADΓ^{D*}Λ^{EGO*} | primum subiectum] s. (obiectum Λ^{E}) p. PZΓΛ^{E}Σ^{U} 15-16 necessariae — theologiae *om.* S* 16 illius] istius CPS^{2}RZΓ unius Λ^{H} *om.* I^{2}Σ | quam] *add.* etiam P^{2}R^{2}Γ^{BD} | ut = AD ut est *rell. edd.* 17 in^{1} *om.* D*CΛ^{H} | quam — in intellectu] et ρπγβμυ | etiam *om.* DCMSRI*V | ut est *om.* ZΓΛ^{E} | est *om.* Λ^{YHO} | in^{2} *om.* ZΛ^{E} | in intellectu^{2}] *om.* Γ^{BDLN*} *add.* est Λ^{E} 18 et^{1} *om.* Σ 19 in metaphysica = τπγβμυ immediata vel in metaphysica A immediata (*pon.* in metaphysica C^{2}) *rell.* ρ

T [1] Cf. Duns Scotus, *Ordinatio* I d. 3 pars 1 q. 4 n. [10]; d. 8 pars 2 q. un. n. [24]. [2] Cf. supra n. 167.

gnitio entis; et ideo beata visio non est theologica, sed est quasi perfecta incomplexa apprehensio subiecti, praecedens naturaliter scientiam.

171 Theologiae nostrae contingentis videtur idem primum subiectum quod et necessariae, et hoc modo supra exposito[1], quia non ut continens – etiam si intuitive videtur – sed ut cognoscibile a nobis, proximum illi cui intuitive noto natum esset praedicatum contingentis primae evidentis inesse[2].

Contra: videtur quod Verbum sit obiectum adaequatum theologiae contingentis, tam illius theologiae contingentis in se quam ut est in intellectu divino, quia est primum subiectum omnium articulorum reparationis nostrae.

Respondeo: aliquod contingens potest primo dici de Verbo, et aliquod de Spiritu Sancto, et aliquod de Deo trino, ut 'creare'; erunt igitur personae quasi partes subiecti, sicut etiam aliqua necessaria sunt primo vera de diversis personis[3].

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FF}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 beata visio] v. b. Σ | theologica] *in ras.* Γ^{D2} theologia $\Lambda^{BH}\Sigma$ categorica γ *add.* scientia $\Lambda^{G}\rho$ | est[2]] etiam CPM*S$^{*}\Gamma^{L}$ 2 perfecte $\Gamma^{B}\Lambda^{B}$ | incomplexa] *praem.* et Γ^{D2} *add.* et $\Gamma^{BD'}$ | incomplexa apprehensio] a. i. Σ | praecedentis Γ^{N} 3 scientiam] scientiarum C* *praem.* theologicam I^{2} *add.* theologicam $\Gamma^{D2}\Lambda^{G}$ *add.* categoricam γ *add.* theologiae nostrae (n. th. $\Lambda^{B?}$) contingentis $\Lambda^{B?O2}$ 4 Theologiae] *praem.* Subiectum autem P *add.* vero (autem I^{2}) CR^{2}IΓ^{-L} $\Lambda^{GO}\Sigma$ | nostrae] *add.* autem Λ^{H} | primum] *add.* esse VΛ^{B} 5 et[1]] etiam D*P* est Λ^{BHG} *praem.* est D*I *om.* V^{+} 6 continens] contingens (*add.* vel continens Γ^{D2} *et vult* continens Γ^{D3} *pon.* continens M^{2}R^{2}) C*PMSRI*VZ$\Gamma^{BDLN\ddagger}$ *add.* veritates in se nullo habitu Λ^{G} *add.* virtualiter in se habitum $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ *add.* omnes veritates I^{2} | intuitione Λ^{GO*} 6-7 videtur — intuitive *om.* D$^{\ddagger}\Gamma^{B\ddagger}$ 6 videtur = AD$^{?}$S evidentiam Λ^{H} videretur $\Gamma^{B?}$ *rell. edd.* 7 intuitione I$^{+}\Lambda^{GO*}$ 7-8 contingentis primae] p. c. Σ 8 primae] personae Λ^{G} *om.* P$^{*}\Lambda^{O*}$ | evidentis] evidenter P$\mu\upsilon$ veritatis $\Lambda^{H}\tau$ 9 Verbum] nobis Λ^{G*} | obiectum] subiectum (*post* adaequatum Γ) M^{2}I^{2}VZ$\Gamma\Lambda^{-E}\Sigma$ *om.* $\Lambda^{B\ddagger}$ 9-10 theologiae] *add.* necessariae et huiusmodi theologiae (¶ *sign.* Vacat M^{2}) P^{2}M^{1} 10 contingentis[1]] contingenti Z$\Lambda^{YEGO*}\Sigma^{Q*U}$ contingenter I contingentium $\Gamma^{L2}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ *om.* P‡RV$^{1}\Gamma^{BD\ddagger L/N}$ *add.* et hoc P^{2}(*in ras.*)M 10-11 tam — divino] *om.* V$^{\ddagger}\Lambda^{YEHO\ddagger}\Sigma$; ¶ *sign.*: Vacat Z^{2} *litteris* a-b Γ^{B2D2} 11 divino] *add.* quam etiam (etiam] ut est Λ^{G}) sic (sic] beatorum I^{2}) M*IΛ^{G} | quia] quae etiam M'S quod M^{2} cum I | est[2]] *om.* I'Λ^{E} sit I^{2} *add.* etiam R* | omnium] *om.* Λ^{E} *add.* aliorum D 13 Respondeo] et Λ^{H} *add.* et $\Lambda^{Y}\Sigma$ *add.* quod Λ^{B} | contingens] consequens Λ^{GO*} | Verbo] Patre γ 14 creare] causare VΛ^{G} 15 personae quasi] q. p. Σ | etiam] et MΛ^{Y} *om.* I* | aliqua] alia VZΓ^{L} 16 diversis] divinis Λ^{H}

T [1] Cf. supra n. 168. [2] Cf. supra n. 169. [3] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 19 q. 1 in corp. et ad 4 (I f. 115D. 116L).

⌊IV. – De Christo ut rrimo obiecto⌋

[14] [Opinio Bonaventurae] ‖ Ex his dictis patet improbatio illius opinionis quae ponit Christum esse primum subiectum, quia tunc necessariae veritates de Patre et Spiritu Sancto – puta 'Pater generat', 'Spiritus Sanctus procedit' – non essent veritates theologicae, nec contingentes veritates de eis, puta 'Pater creat per Filium', 'Spiritus Sanctus temporaliter missus est visibiliter et invisibiliter'; nec veritates necessariae de Deo trino, ut quod est omnipotens, immensus, nec contingentes, ut quod Deus creat, Deus gubernat mundum, remittit peccata, punit, praemiat, et huiusmodi. – Consequentiae omnes probantur, quia ad nullam scientiam pertinet per se aliqua veritas nisi sit de subiecto primo eius, vel parte eius subiectiva vel integrali vel essentiali, vel de aliquo essentialiter attributo ad ipsum subiectum[1]. Patet quod Pater vel Trinitas non est Christus, nec pars aliquo dictorum 172

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

2-*p.* 123, 14 Ex his dictis — punietur = *codd. edd.*; ¶ *text. sign.*: Additio, non extra, sed intra A^1 Additio $V^2\Gamma^{D1}$ 2 Ex his dictis] Probatio: ex hoc Λ^B | his] hic $\Gamma^{D*}\Sigma$ | patet] apparet $Z\Gamma\Lambda^{YEH}\Sigma$ 3 primum *om.* Γ | subiectum] *add.* theologiae $I^2\Lambda^H$ 4 necessariae veritates = $AD\Lambda^B$ veritates V ver. (*in ras.* R^2) nec. *rell. edd.* | puta] ut Σ *praem.* scilicet V 5 essent] erunt Γ^{BD} | veritates] notitiae $\Gamma^{N'}$ *om.* $\Gamma^{N2}\Lambda\Sigma$ 6 contingentes veritates de eis = AD v. de e. c. P v. c. de e. *rell. edd.* 6-7 per Filium] *om.* Σ *add.* et D 7 Sanctus] *add.* scilicet R 7-8 et invisibiliter *om.* Σ^U 8 nec] respondeo Λ^H | quod] *in corr.* M^2 quo SR^* quia Λ^{E2} ipse V 9 omnipotens] sempiternus Λ^B *add.* et $\Gamma\Lambda^{O2}$ | immensus] immissus Λ^{GO*} *add.* et huiusmodi Σ | quod = AD 10 Deus *om.* $\Lambda^Y\Phi\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | mundum] mundat Λ^H *om.* Λ^Y | peccatum DCP | punit, praemiat] praemiat (-ant Z) p. ZΓ 11-14 *Ad probationem* Consequentiae — subiectum *adnot.* Quod hic dicitur, non videtur verum, quia VIII Physicorum de primo motore demonstrantur aeternitas, immobilitas, impartibilitas et infinitas, et sunt veritates naturales, quia per medium naturale demonstratae, scilicet ex motu; et tamen subiectum istarum veritatum non est subiectum scientiae naturalis, nec pars subiectiva vel integralis vel essentialis, nec habet attributionem ad illud sicut ad prius a quo dependet, sed e contra V^2 11 Consequentiae] Contingentiae Λ^H *praem.* Et Γ^D 13 eius¹ = AD | vel¹] aut D | parte] *praem.* de $P^2M^2\Gamma^{BD}\Lambda^{HO2}$ | de *om.* $S\Gamma^L$ 14 ipsum *om.* $\Lambda^{YEHO*}\Sigma$ | ipsum subiectum] subiectum ad (ad *om.* P^2) ipsum ad (ad *om.* P^2) primum P | subiectum] sensum Λ^{O*} *om.* CM $R^*I^*V\Gamma^{D*}$ | Patet] *praem.* Sed Λ^B *add.* autem Σ *add.* ergo etiam R | quod] quia CP^*Z de se Λ^H 15 Pater] *add.* et (vel $\Gamma^{LN}\Lambda^Y$ *praem.* et Filius Λ^H) Spiritus Sanctus $CPM^2VZ\Gamma\Lambda\Sigma$ | vel] et Σ *add.* quod Γ^{N*} | non] nec Γ^{BDLN2} | pars aliquo = $A\Lambda^{YE}\Sigma$ pars alicuius D pars aliquo modo τ pars aliqua aliquo υ pars aliqua aliquorum ρπγβμ aliqua pars Γ^{BD} pars aliqua *rell.*

F 3 Bonav., *Sent.* I prooem. q. 1 in corp. (I 7*b*): « Subiectum quoque, ad quod omnia reducuntur, quae determinantur in hoc libro, ut ad 'totum integrum', est Christus, prout comprehendit naturam divinam et humanam sive creatum et increatum, de quibus sunt duo primi libri; et caput et membra, de quibus sunt duo sequentes. Et accipio large 'totum integrum', quod multa complectitur non solum per compositionem, sed per unionem et per ordinem ».

T [1] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 19 q. 1 ad 4 (I f. 116L).

modorum, nec aliquod attributum ad Christum essentialiter: tum quia Christus cum dicat duas naturas – et hoc in quantum est subiectum, secundum p o n e n t e s illud – sequitur quod ut habens naturam creatam erit essentialiter prior Patre vel Trinitate, quia essentialis attributio non est nisi ad essentialiter prius, quod falsum est; tum quia Christus etiam secundum divinitatem non habet aliquam talem prioritatem secundum quam posset Pater vel Trinitas ad ipsum attribui.

173 Contra etiam istam opinionem sunt rationes ultimo positae supra in solutione secundae quaestionis contra positionem respectus ad extra[1]. – Contra idem est prima ratio posita ad solutionem primae quaestionis[2], quia veritates necessarias de Patre, de Spiritu Sancto et de Trinitate impossibile est contineri primo in Christo virtualiter, quia si Verbum non fuisset incarnatum, illae veritates non fuissent necessariae, quod est falsum. Tertia etiam, ibidem[3], valet hic, quia non esset tradenda aliqua notitia de Deo nisi ut includitur in Christo; haec est de Verbo tantum, et ita non distinctissima notitia quae posset tradi; ergo esset alia prior requirenda.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 aliquod = AD | attributivum Λ^{G} attributorum CP'Γ attribuitur P²MV 2 hoc in quantum] in quantum huiusmodi Σ | est] sit Σ *om.* M* 3 ponentes] *praem.* sic Σ | illud] id M ibidem Λ^{H} *om.* Σ | sequitur *om.* Λ^{GO2} | quod] *add.* Christus Σ 4 erit] esset CP est $\Gamma^{D}\Lambda^{GO}$ | Patre] *add.* vel Spiritu Sancto C³P²VZΓΛΣ 5-6 quod falsum est = ADI² (*om.* I³) 6 quia Christus etiam] e. q. Chr. $\Lambda^{E}\Sigma$ | divinitatem] deitatem ADCPMIVZ$\Gamma^{N}\Lambda^{YGO}\Sigma^{U}$ 7 talem prioritatem] p. t. Γ | possit (*post* Trinitas, 8 Σ) ZΓΣ 8 vel] *add.* tota Λ^{GO} 9 etiam *om.* $\Gamma^{D}\Lambda^{GO}\Sigma$ | istam] illam MSV | illas opiniones Λ^{H} | opinionem] potentiam Λ^{E} | sunt = AD duae sunt CPMSI'Vτ sunt duae RI²ZΓΛΣρπγβμυ | ultimae ZΓΛ^{-H}Σ 10 positionem] potentiam Λ^{E} opinionem Φρπγβμυ *add.* istam Λ^{H} 10-11 respectus ad] de respectu ad Γ^{BDN2} Φρπγβμυ ad respectum Λ^{E} 11 Contra idem est] Et Σ 12 primae quaestionis] q. p. CP MI*V | quia] quod Γ^{LN} | necessariae Φ *edd.* | de²] et $\Gamma\Lambda^{GO}$ *om.* Σ 12-15 de² — necessariae] de necessariae Λ^{Y2} 13 et *om.* Z$\Gamma^{LN*}\Lambda^{Y2EH}$ | de *om.* DPMSRIV$\Gamma^{BD}\Sigma$ 13-14 contineri primo in Christo virtualiter] c. v. p. in Chr. ZΓΛ^{Y2HGO}Σ v. c. in Chr. Λ^{E} 14 quia] *add.* sic Λ^{GO*} *add.* hoc est C² 15 non *om.* Σ^{Q2U} | quod est falsum = AD | Tertia] Secunda Λ^{GO} Contra RΓ^{B} *praem.* Et Σ | etiam] ratio est Γ^{N2} *om.* Λ^{G} *add.* ratio posita Σ *add.* probatio I² 16 ibidem] idem RΓ^{B} *add.* et Γ^{N2} | hic] hoc RΓ^{B} ad hoc Λ^{H}ρπγβμυ | quia] quod DR | tradenda] *praem.* hic ZΓΛΣ *add.* hic CPV *edd.* 17 haec] id Σ hoc *rell. edd.* | Verbo] Christo-Verbo (-bum Γ^{L}) CP*MIVΓ^{D2LN} | ita] illa Λ^{E} ideo Λ^{GO*} | non] *praem.* esset Λ^{G} *om.* M²SR*I² *add.* esset CPM²I²Λ^{EO2} 18 distinctissima] distinctissimus Λ^{H} distincta PSΛ^{E} distinctiva (*pon.* distinctissima Λ^{O2}) Λ^{GO} *add.* de Deo $\Lambda^{YHO}\Sigma$ | notitia] *om.* (*pon.* notitia Λ^{O2}) $\Lambda^{YHO}\Sigma$ *add.* de Deo I²Γ^{L2}

F 3 BONAV., *Sent.* I prooem. q. 1 in corp. (I 7*b*), cf. supra p. 115 ad 3 («naturam divinam et humanam»).

T [1] Cf. supra n. 164-166. [2] Cf. supra n. 151. [3] Cf. supra n. 153.

[15] Ad hoc faciunt aliquae persuasiones ibi positae[1], quia illa unitas[2] quae est Christi ut est suppositum unum in duabus naturis non est unitas aeterna; illam autem ponere oporteret formalem unitatem primi subiecti; ergo primum subiectum ut primum non est tantum aliquid aeternum. 174

Illa etiam persuasio de fide[3] videtur concludere; non enim est creditum vel verum theologicum hunc hominem esse crucifixum, non implicando Verbum in subiecto, quia hunc hominem potuerunt in cruce iudaei naturaliter videre. Sed creditum est et verum theologicum Verbum esse hominem natum de Virgine, Verbum esse hominem crucifixum, Verbum esse hominem resurgentem, et sic de articulis ad humanitatem pertinentibus; pertinentes autem ad divinitatem, patet quod non conveniunt primo Christo ut Christus est, sed aliqui aliis personis, aliqui Trinitati.

Ergo adaequatum obiectum theologiae non est Christus, sed aliquid quasi commune Verbo, de quo primo creduntur articuli pertinentes ad reparationem, et Patri et Spiritui Sancto, de quibus sunt aliquae theologicae veritates.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

Λ^{BG} | quae] *add.* de Deo C^2 | tradi] *add.* de Deo PM^2 | esset] erit CP | alia] aliqua DV$\Lambda^{EO}\Sigma$ 18-19 requirenda] requisita AD

1 hoc] *add.* autem D *add.* etiam $\Sigma\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | illa] ista $D^*\Lambda^{EO}\Sigma^Q$ 2 unitas] veritas $P^2\Sigma$ unitas vel veritas I^* 3 unitas] veritas $P^2S\Gamma^{D*}$ unitas vel veritas I^* *om.* Σ | illam] *praem.* sed C^2 M^2 *praem.* sed si Λ^G *praem.* et Σ *add.* unitatem Σ | autem] iam $R\Gamma^L\Lambda^{O2}$ *om.* $CP^*MSIVZ\Lambda^{YEHGO'}\Sigma$ | ponere oporteret] o. (oportet Σ oportere P^*) p. (reponere Λ^{GO*}) $CPI^2Z\Gamma\Lambda^{-E}\Sigma$ ponere $\Lambda^{E'}$ ponere oportere Λ^{E2} oportet ponere, oporteret (oporteret p. M^2) M poneret oportet D^* 4 unitatem] veritatem $P^2\Gamma^{D*}$ unitatem vel veritatem I^* unionem $\tau\gamma$ rationem Σ | subiecti] obiecti $P^2\Sigma$ 5 esset Γ^{BD} | tantum *om.* Γ^{LN} | aliquod Γ^{-L} 6 Illa] Alia D | etiam] autem Λ^{EH} | videtur] dicitur S^* *om.* Λ^{E*} *add.* hoc Σ | non enim est] n. est e. R hoc enim (*add.* non C^2) est C hoc enim (*add.* est M^2) M' non enim est M^2 hoc I^* 6-7 est creditum] creditur Λ^{GO*} certum Λ^H 7 vel] nec Σ ut Λ^{G2} *om.* R^* 8 subiecto] supposito Λ^H *praem.* supposito M^2 9 in cruce iudaei naturaliter videre] v. iud. n. in c. Σ | iudaei] videre M^* *om.* $C^*\Lambda^{GO*}$ | naturaliter] simpliciter Λ^E *om.* Λ^{HO*} | naturaliter videre] v. n. CPMV | Sed] *add.* sic Λ^{GO*} | et] etiam Λ^E ut Λ^H *om.* M 10 theologicum] catholicum P^* | hominem *om.* Λ^G 11 esse^1 — Verbum *om.* Γ^B | hominem^1 *om.* Γ^{LN} | Verbum esse hominem *om.* Σ 12 articulis] aliis (*add.* articulis M^2) MI *praem.* aliis V | ad humanitatem pertinentibus = AD pert. (partibus $D^*M^*I^*$) ad h. *rell. edd.* | pertinentes autem] articuli (*praem.* alii M^2) autem pert. (p. a. M) MIV *praem.* articuli autem (!) C^2 13 divinitatem] deitatem $CPMIV\Gamma^N\Lambda^G\Sigma^U$ | conveniunt] *add.* quia non conveniunt Λ^H | primo Christo] Chr. p. Σ 14 est *om.* $\Gamma^B\Sigma$ 15 subiectum (*post* theol. $P\Gamma$) PR $I\Gamma$ 16 aliquod $CMSRV\Lambda^Y$ aliqui D | creduntur] traduntur R^* *edd.* 17 reparationem] humanitatem Λ^H 18 aliquae] aliae $P^2R\Gamma$ | theologicae veritates] v. th. $\Gamma^{BD}\Lambda^{GO}\Sigma$

T [1] Cf. supra n. 154-156. [2] Cf. supra p. 115, ad 3 («sed per unionem»). [3] Cf. supra n. 156.

175 Videtur igitur dicendum quod sicut si in medicina corpus humanum sit primum subiectum de quo consideretur ibi ut passio sanitas et infirmitas: si species corporis humani essent corpus sic mixtum et sic, puta corpus sanguineum et corpus phlegmaticum, etc., hoc totum, corpus sanguineum-sanum, non esset ibi primum subiectum, tum quia nimis particulare, tum quia includit passionem considerandam de subiecto, quae non potest esse ratio subiecti, quia subiectum ut subiectum est est prius naturaliter eius passione, et ita passio esset prior se ipsa. Et breviter, quidquid diceretur de aliqua medicina tradita quod esset de tali, licet particulari et ente per accidens, saltem impossibile esset primam scientiam de corpore hominis esse de corpore sanguineo-sano. Immo si qua esset de isto, alia posset esse prior: sive de corpore hominis in communi, quia ipsum in communi habet quasdam passiones cognoscibiles de ipso per rationem communem, ut est prior infe- [16] rioribus; sive de corpore sanguineo, cuius ratio naturaliter est prior sanguineo-sano, et ista ratio prior virtualiter continet aliquas passiones; sive de corpore hominis sano, quia eius ratio praecedit corpus sanguineum-sanum. Ita in proposito. Christus dicit Verbum-hominem, secundum Damascenum; ante ergo notitiam quae esset de Christo ut de primo subiecto nata esset esse alia prior de

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 igitur] etiam Σ *add.* sic Λ^{O} 1-2 in — subiectum] corpus humanum sit subiectum in medicina primum (primo Σ^{U}) Σ 2 sit] est CPMIV | subiectum] obiectum SΛ^{E} subiectum vel obiectum CP | ut passio *post* infirmitas (3) Σ 3 sanitatis et infirmitatis Z | essent] esset R^{2}VΛ^{HGO*} *add.* ut Λ^{O2} | corpus *om.* SM^{2}R*I* 4 corpus^{1} *om.* Σ 5 etc.] et huiusmodi Λ^{E}Σ | ibi *om.* RΓ^{N2} 5-6 ibi primum subiectum] p. s. i. Σ 7 considerandam] consideratam AD^{2}CPMSRIZΛ^{GO} conclusam Λ^{H} considerandam vel concludendam (vel concl. *post* subiecto) Σ 8 subiectum est] e. s. CPMV | est^{1} *om.* SRIZΓΛΣ | est prius naturaliter] p. n. e. DS e. n. p. Σ | natura ρπγβμυ 9 eius] omni C^{2}I eius omni R' *om.* DC'PSR^{2}ZΓΛΣ | passio *om.* Λ^{GO*} | esset] est Z erit D | esset prior] p. e. CPMSRI*VΛ^{EG} | breviter] videtur A 10 aliqua medicina] m. a. RZΓ | licet] hoc M^{1}V quamvis P^{2}Γ^{BD}Λ^{Y2} quasi Λ^{E} ente C' *om.* C^{2}P'M'I^{2}Λ$^{Y'HGO*}$Σ 11 saltem] quamvis Λ^{Y*} tum quia Λ^{HGO} 12-13 de^{2} — hominis *om.* D* 12 corpore^{2}] *add.* hominis ZΓ^{BD}Λ^{YE}Σ 13 qua] aliqua D^{2}Λ^{O2} aliquo Λ$^{O'}$ aliquo modo Λ^{G} *add.* talis Λ^{O2} | isto] illo Λ^{EHG}Σ illa Λ^{O} | alia] aliqua I*Λ^{O}Σ | sive] quae esset (esset *om.* Γ^{B*}) RΓ^{B} ut illa Λ^{O2} *add.* dici P^{2} 14 quasdam] quadam I* aliquas Λ^{EG}Σ 15-16 de — inferioribus *om.* Λ^{E} 15 ut] ubi Λ^{Y} 16 corpore] *add.* hominis Λ^{E} | ratio *om.* M^{2}S 16-17 naturaliter — ratio *om.* Λ^{E*} 17 sanguineo-sano] sanguineo corpore sano V *praem.* corpore C^{2}M^{2}R^{2}ΓΛ^{YO2} | ista] illa PZΓ^{-N}Λ^{Y}Σ ita (*pon.* illa C^{2}) CMSVΛ$^{E?HGO}$ 18 sive *om.* R^{2}VΓ^{BDN2} | quia] *add.* et CPMSRI^{2}VZΓΛ^{YHO}Σ *add.* etiam Λ^{EG} 19 Ita] *praem.* Et R 19-20 Verbum et hominem D Verbum hominis I* 20 Damascenum] *add.* libro 3 (*loco* 3 *lacuna* Σ^{U}) Λ^{HGO}Σ *add.* libro 3 cap. 4 M^{2}I^{2} *add.* cap. (*seq. parva lacuna*) Λ^{Y} 21 ut] sicut CPMV *om.* S | obiecto Γ | es-

F 20 DAMASC., *De fide orth.* III c. 4 (PG 94, 998).

Verbo, si qua sibi insunt per rationem qua Verbum, et ante illam, alia de Deo quantum ad illa quae insunt per rationem Dei ut est communis tribus personis.

Igitur si theologiam tenemus esse secundum se primam notitiam, ipsa non erit primo de Christo; et si aeque est de veritatibus communibus et propriis tribus personis, ipsa non esset de aliqua persona ut de aliquo subiecto adaequato, sed de Deo ut communis est tribus personis. Et tunc salvabitur quod omnis veritas theologica vel est de primo subiecto, puta quae inest Deo per rationem Dei, vel quasi de parte subiectiva primi subiecti, puta quae inest proprie alicui personae, vel de eo quod attribuitur ad subiectum primum vel quasi partem subiecti, puta de creatura quantum ad respectum quem habet ad Deum ut Deus, et de natura assumpta quantum ad respectum quem habet ad Verbum sustentificans[1]. 176

[16] ⌊Opinio Lincolniensis⌋ – Aliter tamen ponitur Christum esse primum subiectum secundum Lincolniensem in *Hexaëmeron*, et 177

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

set[2]] est Σ | esse *om.* $R^2I^*\Gamma^N\Lambda^{E*}$ | esse alia prior] a. p. e. CPMV | alia] aliqua $\Lambda^{YO}\Sigma$ 21-*p.* 119, 1 de Verbo] de ipso (*add.* de Verbo Λ^{O2}) Λ^O de ipso Verbo Λ^G

1 qua[1]] quae $Z\Gamma^{L*N}\Lambda^G$ | insunt = AD insint $CI^2\Gamma^B\Lambda^Y\rho\pi$ insit I′ *rell.* $\tau\gamma\beta\mu\upsilon$ *add.* rationes $\Lambda^Y\Phi$ 2 alia] aliqua D aliam $C^*P^*R^*V\Lambda^Y$ | illa] ista $D^*\Lambda^{YH}$ alia Γ^{BD} | insunt] *add.* sibi Λ^{GO} | ut] in quantum Λ^G 4 Igitur si] Si i. $Z\Gamma$ | teneamus $\Lambda^E\Sigma$ teneremus Λ^O 5 ipsa] notitia (*praem.* iam Λ^{O2}) Λ^{GO} *om.* $CPMSRI^*V\Gamma\Lambda^H$ | prima $D\Lambda^{GO}$ | et] sed CPMSRI* 6 et propriis *om.* Γ^{BD} 6-8 ipsa — personis *om.* $P^*\Gamma^{N*}$ 6 esset] est $\Lambda^{GO\prime}$ erit $I^2Z\Gamma^{N?}\Lambda^{YEHO2}\Sigma$ 7 aliquo *om.* $P^?RI^2VZ\Gamma^{BDLN?}\Lambda\Sigma$ | subiecto] obiecto (*ante* aliquo $C^?$) $C^2V\Gamma^{-}\Lambda^{-Y}$ *om.* C′MSI* 7-8 communis est] e. c. (*add.* est M) $DCP^?MRI^2\Gamma^{N?}\Lambda^E$ 8 quod] quia (*pon.* quod C^2) $CP^*\Gamma^L$ 8-9 theologica] catholica P* 9 inest] est de $V\Lambda^O$ est Γ^{D*} | per rationem] in ratione Λ^{GO} 10 vel] et Λ^O | quasi *om.* Λ^{GO} 11 proprie] propria $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ *om.* MSR*(*post* personae)I^*V | vel] ut (*praem.* vel C^2) D*C | subiectum] *post* primum (12) $C^{\cdot}R^2I^2\Gamma^{BDN2}$ *om.* $MSR'I'VZ\Gamma^{LN\prime}\Lambda^H$ 12 quasi] *add.* ad $M^2I\Lambda^E$ 13 habent MSR*I′ habeat I^2 | habet ad Deum] ad Deum h. $Z\Gamma\Sigma^Q$ 13-14 ad Deum — habet *om.* AD 13 et] etiam C vel etiam I^2 14 ad Verbum] *in ras.* P^2 a Verbo (*pon.* ad Verbum C^2) C | sustentificans] substentificans $\Gamma^{N2}\Sigma\mu$ substantificans $\Lambda^E\tau\pi\beta$ sustentificantem (-te C *pon.* sustentificans C^2) $ACM'S'I'V\Gamma^{N\prime}$ sustantificantem S^2 sustentans M^2I^2 sustentantem $\Gamma^{N\prime}$ substentantem P^2(*in ras.*)$\Gamma^D\rho$ susistentem Λ^G susten^{tem} (*pon.* substantificantem Λ^{O2}) $Z\Gamma^{BL}\Lambda^{YO}$ suste^{te} Λ^H sustenti fini^{tem} (!) D′ sustenti^{ve} D^2 susten^{ti} fidem (!) R *om.* γ 15 Aliter *om.* $I^2\Lambda^{HGO*}$(*post* tamen) | tamen] cum $Z\Lambda^G$ autem Σ^Q | Christum] Christus $R^2\Gamma^{-N}$ exemplum D* 16 primum subiectum] s. p. Σ | obiectum CP* 16-*p.* 120, 1 et hoc *om.* Σ

F 16 Robertus Grossatesta, *In Hexaëmeron* c. 1 (cod. Mus. Britann. 6 E V, 140*rb*-140 *va*): «... Et illud est unum subiectum huius sapientiae [theologiae] quod exprimit Salvator in Ioanne cum dicit: 'Ut et ipsi in nobis unum sint'... Considera quod dicitur, qualiter 'unum' quo sumus unum cum Patre et Filio et Spiritu Sancto — quod etiam exprimitur apud Ioannem cum dicit 'Ut et ipsi in nobis unum sint' — conglutinare videtur in se 'unum' substantiae

T [1] Cf. supra n. 172.

hoc secundum quod Christus est unum triplici unitate, quarum prima est ad Patrem et Spiritum Sanctum, secunda Verbi ad naturam assumptam, tertia Christi capitis ad membra.

Et pro ista opinione de Christo videtur esse prima ratio posita ad primam quaestionem, et paenultima[1], quia septem articulos fidei pertinentes ad humanitatem[2] non continet Deus ut subiectum, quia per naturam deitatis sibi non conveniunt. Illud autem subiectum continet passionem per cuius formam passio sibi inest. Christus autem illos continet, quia secundum humanitatem sibi insunt, et hoc realiter; continet etiam alios pertinentes ad divinitatem[3], quia secundum divinitatem illa videntur sibi inesse.

178 Confirmatur, quia subiecta partium doctrinae debent contineri sub subiecto totius vel ut partes subiectivae, vel ut quasi integrales;

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 secundum quod = D quod A ut Λ^{Y2} *rell. edd.* | unus Γ^{D} | unitate] veritate Σ^{Q} 2-3 naturam] *add.* Verbi D 4 Et *om.* Σ | de Christo *om.* Γ^{BD} | prima *om.* D* 5 primam quaestionem] q. p. ZΓ | paenultimam P²I*V$\Gamma^{L}\Lambda^{GO}$ | septem] si Γ^{LN*} *om.* Λ^{B} 7 per] secundum V | deitatis] divinitatis SR$\Gamma^{BD}\Lambda^{-O}\Sigma$ *edd.* | Illud] Aliud Λ^{G} 8 subiectum] *add.* quod I² *add.* non Λ^{GO*} 9 illos] istos D*SΛ^{Y} *praem.* et $\Lambda^{Y}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | sibi] ibi Σ 10 insunt] *add.* et hoc realiter C² | et] sed Λ^{G} praeter P$\Lambda^{O}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ *add.* praeter CΛ^{HG} *add.* cum *in ras.* I² | hoc] *in ras.* I² hos Λ^{H} Christus (*post* realiter Λ^{B}) R²(*in ras.*)Z$\Gamma\Lambda^{YE}$ *om.* Σ *add.* Christus P$\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | realiter] regulariter M *om.* CP*IΛ^{HO} | realiter; continet] continet Christus realiter Λ^{G} | etiam] et (*ante* continet Σ) DΣ *om.* CP*ZΛ^{-G} | alios] aliquos I*Λ^{G} illos Γ^{BD*} 10-11 divinitatem] deitatem CMRVZ$\Gamma^{LN}\Sigma^{U}\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ deitatem vel divinitatem ρ 11 quia secundum] quia per Deum Λ^{H} etsi Λ^{B} | divinitatem] deitatem CPMRIVZ$\Gamma^{LN}\Lambda^{YO}\Sigma^{U}$ | illa] ista DΛ^{GO} *om.* I²$\Lambda^{H}\Sigma$ | videntur] dicuntur $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 12 Confirmatur] Haec etiam (Haec etiam] Praeterea Λ^{H2}) omnia (*add.* confirmantur Λ^{E2}) Z$\Lambda^{YEH}\rho$ Haec etiam omnia confirmantur I² Haec autem omnia continent (cont. *om.* Σ^{U1}). Praeterea (¶ Haec — continent *sign.* Vacat Σ^{Q2}) Σ Per hoc etiam patent alia (al.] omnia Λ^{O}; *not.* vel: Confirmatur Λ^{O2}) Λ^{GO} Item $\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | quia] quae ρ *om.* $\Sigma\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 13 ut² *om.* PR$\Lambda^{G}\Sigma$ | quasi] partes Γ *praem.* partes C²I *add.* partes R

Patris et Filii et Spiritus Sancti, et 'unum' unionis duarum naturarum personaliter in Christo, et 'unum' quo sumus unum vel unus in Christo, et 'unum' renovatione Spiritus mentis nostrae cum summa Trinitate!»

T [1] Cf. supra n. 151. 156. [2] Isti sunt: qui conceptus est de Spiritu Sancto; natus ex Maria virgine; passus sub Pontio Pilato; descendit ad inferos; tertia die resurrexit a mortuis; ascendit ad caelos etc.; inde venturus est iudicare vivos et mortuos, — cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* III *Suppl.* d. 25 q. 1 n. [4]; THOMAS, *S. theol.* II-II q. 1 a. 8 in corp. (VIII 21*b*). — Cf. THOMAS, *In articulos fidei et sacramenta Ecclesiae expositio* (Opusc. IV, ed. Parmen. XVI 118*a*), ubi sequitur divisionem in sex articulos, duos primos in unum iungendo. [3] Sunt septem: credo in unum Deum; Patrem omnipotentem; et in Iesum Christum filium eius unicum dominum nostrum; credo in Spiritum Sanctum; creatorem caeli et terrae; remissionem peccatorum; carnis resurrectionem et vitam aeternam, — cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* III *Suppl.* d. 25 q. 1 n. [4]; THOMAS, *S. theol.* II-II q. 1 a. 8 in corp. (VIII 21*b*). — Cf. THOMAS, *In articulos fidei et sacramenta Ecclesiae expositio* (Opusc. IV, ed. Parmen. XVI 115*b*. 117*ab*), ubi sequitur divisionem in sex articulos, secundum, tertium et quartum iungendo in unum, septimum deinceps in duos dividendo.

non sic continentur sub Deo subiecta partium Scripturae. Quod probatur per glossas multas [1] in principiis librorum, assignantes causas materiales aliqua quae non sunt aliquid Dei, puta super Osee dicit glossa quod materia Osee est 'decem tribus'.

Item, tertio: nihil proprium de Deo narratur in aliquo loco 179
Scripturae, quia nullum factum ibi narratur ubi requirebatur aliquid ex parte Dei nisi tantum generalis influentia; ergo liber talis non est de Deo.

Ad primum dico quod veritates contingentes enuntiatae de 180
Christo in nullo subiecto continentur virtualiter sicut subiectum dicitur continere passionem, quia tunc essent necessariae; tamen habent aliquod subiectum de quo immediate enuntiantur et primo, et illud est Verbum, nam veritates theologicae de incarnatione, nativitate, passione, etc., sunt istae: 'Verbum est factum homo', 'Verbum est homo natus', 'Verbum est homo passus', etc.

Cum dicis 'passio inest secundum naturam humanam', respondeo: humanitas non est prima ratio subiecti ad quam stet resolutio, sed est quasi passio prior, medians inter primum subiectum

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 non] nec Λ^{GO} | sic] *add.* autem $\Gamma^{D2}\Sigma$ 2 probatur] patet D | multas] *add.* positas Σ 3 aliqua] aliquas $\Lambda^{EHG}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ aliquae M*S alia D *om.* R *add.* vel aliquae P^2 | puta] prout Σ^Q 4 dixit Λ^{GO} | dicit — Osee *om.* D 5 Item] Praeterea Σ *edd.* | tertio] secundo Λ^{GO} *om.* Λ^H 5-6 in — Scripturae *post* tertio (5) ZΛ^Y *edd.* 5 loco] libro (*add.* loco Γ^{D*}) $P^2Z\Gamma^{BD}\Lambda^Y$ *edd.* 6-7 ubi — Dei *om.* Λ^H 6 requiratur $M^2Z\Gamma^{D2}\Lambda^{EGO}$ requiritur Γ^{LN} 6-7 aliquid — Dei] *om.* Λ^{O*} *add.* tantum Λ^{O2} 7 ergo] ideo D | liber talis = AD t. l. *rell. edd.* 9 contingenter MSIVZΛ^{YGO} 10 virtualiter] *add.* et CP*M 11 passiones V*Γ^B | inessent necessario $\Phi\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 11-12 tamen habent] h. t. Σ cum habeant Γ^{LN*} 12 subiectum] *add.* tale $R^2\Gamma^{BD}$ | enun iatur P* enuntientur Γ^B annuntiarentur Γ^{D*} nuntiantur Λ^E 13 et *om.* M$\Gamma^N\Lambda$ 14 nativitate] *add.* et IV$\Gamma^B\Lambda^Y\Sigma$ | etc.] et huiusmodi Σ *om.* Λ^O | istae] illae DSΛ^H *om.* Σ | est factum] f. e. Σ | factus R^2(*post* homo)Γ^{BD} | homo] homo-Verbum Z *add.* vel Γ^{N2} 15 Verbum est[1] *om.* Γ^{LN*} | natus — homo *om.* AD | etc.] et huiusmodi Σ *om.* CPR 16 Cum] *add.* igitur Σ | dicis] *comp.* $\Lambda^{O'}$ dicitur RΣ^Q instas Λ^{O2} *add.* contra Λ^G | inest] est Σ^U sit Σ^Q | humanam = AD humanitatis *rell. edd.* 16-17 respondeo] dico quod Σ 17 prima ratio = ADI Λ^H ratio primi $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ ratio prima *rell.* τ | subiecti] quod est Verbum (*cf. p.* 122 *ad* 1) C' subiecti quod est relatio C^2 | quam] quod D$\Lambda^{-E}\Sigma$ | stet] stat CPMΛ^{G*H} *pon.* stat Λ^{E2} *add.* prima C 18 passio *om.* D

F 4 Ps.-Rufinus, *Commentarius in Oseam* I c. 1, 10-11 (PL 21, 970): «secundum tenorem historiae quam denuntiatio prophetica continebat, totum quod est acturus breviter indicavit: decem videlicet tribus, Ieroboam auctore corruptas, Assyrio capiente translatas». — Cf. etiam Nicolaus de Lyra, *Biblia sacra cum glossa interlineari, ordinaria* (IV 333r); Hugo de S. Charo, *In Oseam* c. 1 (V 168rb).

T [1] Cf. e. g. Hieronymus, *In Danielem* prol. (PL 25, 494); Beda Ven., *In librum Tobiae* (PL 91, 923); Rabanus Maurus, *In Exodum* praef. (PL 108, 9); [Anselmus Laodunensis], *Glossa ordinaria, In Ieremiam* prol. (PL 114, 9).

istarum veritatum, quod est Verbum, et alias posteriores passiones, ut 'natus', etc. Patet quod non potest esse humanitas ratio subiecti respectu primae passionis quae est 'esse incarnatum', quia illud dicitur de Verbo non praeintellecta humanitate in ipso ut subiecto; haec est ratio prima.

181 Ad secundum[1] dico quod sufficeret partium scientiae attributio ad primum subiectum, qualis attributio ad Deum potest salvari cuiuscumque materiae assignatae per istas adductas glossas. Aliter: materia cuiuslibet libri est Deus, de quo ibi narratur quomodo genus humanum gubernaverit; sed gens vel persona gubernata est materia remota. Ita intelligendae sunt glossae tales.

182 Per hoc patet ad tertium[2], quod licet aliquis liber esset nullum [17] Dei miraculum continens, tamen quilibet continet providentiam et gubernationem Dei circa hominem in communi vel determinatam gentem vel personam, in tantum quod si eandem historiam de Pharaone scribat Moyses in Exodo, et aliquis Aegyptius in chronicis Aegyptiorum, subiectum historiae Moysi est Deus, de quo traditur ibi gubernare hominem, misericorditer liberando Hebraeos oppressos, iuste puniendo Aegyptios oppressores, sapienter ordinando formam liberationis congruam et, ad hoc ut populus liberatus legem gratanter acciperet, potenter signa tot faciendo pro-

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YBHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 quod] quae M*SR* | quod est Verbum] subiecti C^{2} 2 natus] natum Γ^{BD} *add.* est Λ^{E} | etc.] et passus et huiusmodi Σ | Patet] *add.* ergo P^{2}VΓ^{BDN2} *add.* enim I^{2}Λ^{GO}Σ | non potest esse humanitas] h. n. p. e. Σ 3 subiecti] *praem.* primi PΓ^{BD} *add.* primi Γ^{LN} | respectu *om.* Σ 5 subiecto] *praem.* in CPMSRI*VZΓ^{BDLN*}Λ^{E2GO2} | haec — prima = AD | ratio] responsio D 6 secundam D* | dicendum CPMV | dico quod *om.* Λ^{HO*} | sufficeret] sufficit D *add.* subiectorum (-tarum Γ^{B}; *post* quod Λ^{G}) CPR^{2}I^{2}ZΓΛ^{YG} | partium] partibus *ante* sufficeret Λ^{G} partialium P^{2} *pon.* partialium Γ^{N2} partium particularium Λ^{E} *om.* Λ^{H} *add.* subiectorum D 6-7 partium scientiae attributio] a. (*add.* subiectorum Σ) p. s. Λ^{O2}Σ *om.* Λ$^{O'}$ 6 scientiae *om.* Λ^{HG} 7 attributio *om.* Λ^{HG} 8 istas adductas glossas = AD gl. a. i. Z gl. illas (istas Γ^{LN}) a. I^{2}ΓΛ^{Y}Σ gl. a. CPMSRI'VΛ^{O2} *edd.* glossas Λ$^{EHGO'}$ 9 Aliter] *add.* tamen potest dici quod τπγβμυ | cuiuscumque CP*MSRIVZΛ^{-O}Σ 10 humanum] *add.* ibi Γ^{N} | gubernabit Γ^{L} gubernat Λ^{HGO*} | sed] licet Λ^{GO} | gens] genus D*M^{2}R*I*Γ^{D} 11 est] erit V sit Λ^{O2} | Ita] *praem.* Et Γ^{D2} *add.* enim Σ | Ita intelligendae] respectu cuius tenendae Λ^{H} 12 patet *om.* CPMIV | tertium] tertiam Σ secundum Λ^{G} | quod] quia CPSRIVZΛΣ *om.* Γ | aliquis] *add.* talis R | nullum] verum M*SI*ZΛ^{O*} vel nullum verum V* providentiam (unum D^{2}) vel nullum D 13 Dei *om.* Σ | providentiam] *om.* (*cf. ad* 12) D' permanentiam D^{2} 14 Dei *om.* I*Σ 14-15 determinatam] *praem.* circa Σ 16 Pharaone] Platone Λ^{H} | Aegyptiacus I*Γ 18 gubernatio Λ^{E2} ρπγβμυ gubernans τ | misericorditer] visibiliter Λ^{H} 18-19 Hebraeos oppressos] o. Heb. Σ 19 oppressores] opprimentes Λ^{H} 20 et *om.* Σ 21-*p.* 123, 1 signa tot faciendo propria sibi = AD t. sig. f. p. sibi τ sibi sig. t. f. p. (p. f. V) CPMSRI'V sibi t. sig. p. f. ZΓ$^{BDLN'}$

T [1] Cf. supra n. 178. [2] Cf. supra n. 179.

pria sibi; subiectum vero historiae historiographi esset regnum, vel rex, vel populus aegyptius, cuius actiones et casus circa ipsum contingentes ipse intendit scribere, ita quod incidens est sibi quid Deus fecit, sed principale quid gens sua fecerit vel passa sit. Principale est Moysi quid Deus egerit vel permiserit, quasi autem incidens sibi circa quam materiam hoc contigerit[1]. Et dato quod alicubi nullum miraculum enarretur, tamen quid Deus permiserit, assistendo secundum communem influentiam, non impediendo, hoc principaliter intenditur in libro illo in quantum est pars Scripturae; et qualiter illud convenienter ordinatum sit ad bonum aliquod, si fuit ordinabile, vel iuste punitum si fuit malum, hoc frequenter additur in eodem libro vel alio, aut si permissum fuit 7] nec hic punitum, non tacet Scriptura alibi de illo in generali quod alibi punietur. ‖

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)
sibi t. sig. f. p. $I^2\Lambda^E$ t. sibi sig. p. f. $\Gamma^{N2}\Sigma$ t. sig. sibi p. f. Λ^Y t. sibi (*s. t.* Λ^O) sig. f. Λ^{GO} signa tot faciendo Λ^H t. (*om.* γ) sibi p. sig. f. ρπγβμυ

1 subiectum vero] proprium vero subiectum Λ^{GO} 2 vel²] et CPM*V | aegyptiacus Γ | circa *om.* Γ^{BD*} | ipsos ρπγβμυ 3 ipsum Λ^G | esset CPMSRI*VΓ 4 Deus] Dominus D *om.* $\Gamma^{N\ddagger}$ | fecit] fecerit CPIVZΓΛΣ | sed — sit *om.* $V^{\ddagger}$ 4-5 quid — Principale *om.* $M^{\ddagger}$ | Principale] *praem.* Sed CP *praem.* sicut Λ^E *add.* vero Γ^{D2} 5 est Moysi] Moysi e. Σ 5-6 vel — contigerit *om.* Σ^U 5 permisit MSR*Γ^N promiserit CP$\Lambda^Y\Sigma^Q$ promisit Λ^O miserit Γ^B | autem *om.* $\Lambda^{HGO}\Sigma^Q$ 5-6 incidens] *praem.* est CM′ *add.* est PM²SRIVZΓΛ^{YEO2} 6 sibi *om.* $D^{\ddagger}\Lambda^{HGO*}\Sigma^Q$ | contigerit] contingerit DΛ^{YH} egerit Γ *add.* vel egerit Λ^{O2} 7 alicubi] alicui (*pon.* alicubi C²) DCPMSR*I*V$\Gamma^{B*L}\Sigma^Q$ *add.* etiam Λ^{E*} | nullum] verum M*SI*Z | enarraretur Γ^{BD} narraretur Λ^E narretur Σ | quod AΓ^{LN} | permisit Σ^{U2} promiserit D*CP*$\Lambda^{YGO}\Sigma^Q$ promisit $\Sigma^{U\prime}$ 9 illo] *ante* libro ZΓ isto CP*MV$\Gamma^N\Lambda^Y$ 10 convenienter] *post* aliquod (10-11) CPMSRIVΛ^{-Y} *post* bonum Σ *post* sit Γ^{LN} 10-11 aliquod] aliquid C*P aliorum Φρπγβμυ *om.* Σ 11 fuit¹] fuerit RVΓ^{BD} | vel] *add.* certe CPMSRIVΓ^{D2} | punitur C*P*Γ^{B*D*LN} punit Λ^Y | fuit²] fuerit PMRV$\Gamma^{BD}\Lambda^{O2}$ | malus P²MV 11-12 frequenter] consequenter (*not.* vel: frequenter Γ^{D2}) Γ^{BD} 12 aut] ac D* vel Λ^{GO} *om.* R* | permissa D* promissum Λ^{YGO} | fuerit CPR*V 13 nec] ut M*SI*Λ^Y *om.* R* | hic] hoc V$\Gamma^{N*}\Lambda^{EH}$ ibi R² ubi Γ^B *om.* R′I² | non] nec Σ^Q *om.* $\Lambda^{O\ddagger}$ | tacet] docet $\Lambda^{GO\ddagger}$ 13-14 alibi — punietur *om.* Λ^H | de — alibi *om.* $P^{\ddagger}$ 13 illo] isto DΛ^{YO} eo C | quod = AΓ^{N2}ρπγβμυ quia $P^{\ddagger}\Gamma^{N\prime}$ *rell.* (*om.* Λ^H) τ 14 alibi] ibi Γ^{N*} ibi vel alibi $P^{\ddagger}$R²Γ^{BD} | punitur DCP′MSRIVZ$\Gamma^{N2}\Lambda^{EGO}\Sigma$ puniretur $P^{\ddagger}\Gamma^{BDN\prime}$

T [1] Cf. etiam HENRICUS GAND., *Summa* a. 19 q. 2 in corp. (I f. 117X); RICHARDUS DE MEDIAVILLA, *Sent.* prol. q. 2 et 3 (I *2rb-2vb*).

⌊V. – AD ARGUMENTA PRINCIPALIA PRIMAE QUAESTIONIS⌋

183 ⌊Ad argumenta ex prima via⌋ – Ad primum argumentum primae quaestionis[1] dico quod illa auctoritas exprimit materiam huius scientiae, non subiectum huius scientiae primum et formale, esse res et signa, et huiusmodi[2]. [18-19]

184 Ad secundum[3] dico quod quicumque sensus in una parte Scripturae non est litteralis, in alia parte est litteralis; ideo licet aliqua pars Scripturae habeat diversos sensus, tamen tota Scriptura habet omnes istos sensus pro sensu litterali[4].

185 Ad tertium[5] dico quod argumentum est ad oppositum dupliciter. Primo, quia ponitur homo subiectum moralis scientiae vel medicinae pro eo quod continet virtualiter omnes veritates illius scientiae. Nam corpus humanum continet virtualiter rationem sanitatis[6]; ideo enim sanitas hominis est talis, quia corpus humanum est sic complexionatum. Similiter anima hominis continet virtualiter rationem felicitatis naturalis, sicut patet I *Ethicorum*, ubi ex

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

2 primum argumentum] argumenta Σ   3-*p.* 125, 17 dico — factiva] *post* ad Boethium (*p.* 125, 18) — principia (*p.* 128, 15) ZΓΛΣρπγβμυ (*cf. p.* 89 *ad* 7-*p.* 90, 16); *ad textum adnot.* Nihil Duns, sed transponitur V^2 3-5 dico — huiusmodi *om.* Λ^H 3 dico] *praem.* Ad quartum (primum Λ^E) $Z\Gamma^{BD}\Lambda^{YE}\Sigma$ *praem.* Ad primum (*not.* vel: quartum Λ^{O2}) secundae viae Λ^{GO} *praem.* Ad alia secundae viae, ad primum ρπγβμυ | quod — exprimit *om.* C*MSR*I* | illa auctoritas] a. i. Σ | auctoritas] communitas (*add.* vel auctoritas Λ^{O2}) Λ^O | exprimit] assignat Σ *add.* in (*om.* Λ^{E*}) communi $C^2PR^2I^2VZ\Gamma\Lambda^{-H}\Sigma$ | materiam] naturam Z   4 huius scientiae *om.* $I^2Z\Gamma\Lambda^{YEGO*}\Sigma$ | et *om.* $I^2Z\Gamma^{BD*LN}\Lambda^{-H}\Sigma$ | formale] *add.* ut D *add.* in communi P   4-5 esse — huiusmodi] *om.* $RI^2Z\Gamma\Lambda^{YEO*}\Sigma$; ¶ *sign. litteris* a-b V^2(*text. et mg.*)   5 et huiusmodi] et huius Λ^G *om.* $D\Lambda^{O2}$ 6 secundum] quintum ZΓΣ quartum Λ^H aliud ρπγβμυ *not.* vel: quintum Λ^{O2} 7 in alia — litteralis *om.* $D^*C^*\Gamma^{N*}\Lambda^{O*}$ | alia] aliqua $\Lambda^{O2}\Sigma$ | parte *om.* $D^2\Lambda^{YEHO2}\Sigma$ | ideo] *praem.* et Γ | ideo licet] l. i. CPMSRIV*   8 tamen tota] t. tamen Σ   9 omnes *om.* Σ | istos sensus] s. i. (illos Σ^U) Σ | sensu *om.* Σ | litterali] reali (*add.* vel litterali Λ^{O2}) Λ^O 10 tertium] sextum ZΓΣ quintum Λ^H *not.* vel: sextum Λ^{O2} | dicendum CP | argumentum *om.* Σ | ad] in Λ^G 11 Primo] Primum Λ^G Probo Λ^H *om.* R* | ponitur homo = D h. (*om.* Λ^{E*}) p. $CPZ\Gamma\Lambda^{-G}\Sigma$ *edd.* homo non (non] ideo M^2I^2 *om.* R^2V^2) ponitur MSRIV ideo ponitur homo A homo et ideo ponitur Λ^G | subiectum] obiectum $CP^*MSVZ\Lambda^{YE}$ *praem.* aliquod CP*MS*R*I*V*   11-13 vel — scientiae *om.* D*   12 illius] talis $I^2Z\Gamma\Lambda\Sigma$ *om.* M   13-15 virtualiter — est *om.* D*   13-14 sanitatis] *praem.* naturalis CPMSRIV *add.* et anima rationem naturalis felicitatis $M^*S^2I^*V$ 14 est talis] t. e. CPMSRIV | humanum] hominis $D^2\Gamma^{L*}$ 15 complexionatum] *in ras.* P^2 dispositum vel complexionatum Σ condicionatum (*add.* vel complexionatum Λ^{O2}) Λ^{GO} | hominis *om.* Γ   16 naturalis] naturaliter D *add.* hominis CPM^2 16-*p.* 125, 1 sicut — naturalis *om.* $\Lambda^E\Sigma$ 16 sicut] ut CPMSRIV | patet]

F 16 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* I c. 9 (A c. 6, 1097*b* 22-1098*a* 20).

T [1] Cf. supra n. 125. [2] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 19 q. 1 ad 10 (I f. 116Q). [3] Cf. supra n. 126. [4] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 16 q. 3 in corp. et ad 5 (f. 105Q-S. 106Z). [5] Cf. supra n. 127. [6] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 6 q. 3 in corp. (f. 44C-45C).

anima vel ex ratione animae concluditur ratio felicitatis naturalis hominis[1]. Non sic homo continet rationem finis huius scientiae, quia felicitas supernaturalis vel obiectum eius non includitur in ratione hominis; et ideo homo non potest esse primum obiectum huius scientiae; ergo etc.

Secundo sic: homo est finis ultimus scientiarum istarum, ad 186 quem tam sanitas quam felicitas naturalis ordinatur. Probo, quia omnis amor concupiscentiae praesupponit amorem amicitiae[2]; sanitas autem vel felicitas amatur amore concupiscentiae; igitur illud quod amatur amore amicitiae a concupiscente est finis ulterior quam aliquod istorum. Tale est corpus, ex una parte, et anima, ex alia parte. Igitur si homo secundum corpus vel animam est subiectum huius scientiae, sequitur quod finis est subiectum huius scientiae.

Ad quartum[3] dico quod prima propositio est falsa, quia nihil 187 aliud est finis scientiae nisi attingere per actum proprium obiectum illius scientiae, non quod inducat aliquam formam in obiectum per actum suum, quia scientia non est aliqua qualitas factiva.

⌊Ad argumenta ex secunda via⌋ – Ad B o e t h i u m[4] dico quod lo- 188 quitur de subiecto accidentis, non de subiecto considerationis[5].

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

dicit I′ dicitur I^2 dicit (sic M^*) Philosophus CPMSRV 16-*p.* 125, 2 I Ethicorum — hominis *om.* I^* 16-*p.* 125, 1 ex anima vel ex ratione animae = A ex ratione animae Z$\Gamma^{BD}\Lambda^{Y}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ ex anima I^2 *rell.* (*om.* $\Lambda^{B}\Sigma$) τ

1 concludituri] continetur Λ^{GO*} 2 Non] *add.* igitur DΛ^{B2} | sic] *add.* autem Γ^{D} | finis *om.* Λ^{YG} 3-4 quia — esse *om.* Λ^{B*} 3 felicitas] finis *edd.* | vel] ut D et ideo Λ^{B2} | eius] huius V 4 homo *om.* Z$\Gamma\Lambda^{-B2}\Sigma$ | primum obiectum] primum subiectum IZ$\Gamma\Lambda^{YE}\Sigma$ subiectum primum Λ^{HGO} [[*post* scientiae (5) *omnes exceptis* IΛ^{Y}]] 5 ergo etc. *om.* I^2Z$\Gamma\Lambda^{-G}\Sigma$ 6 sic] quia Σ | scientiarum istarum] i. (illarum Γ^{-L}) s. RZ$\Gamma\Lambda$ | istarum] illarum CPMSΓ^{-L} 7 quem] *in corr.* $\Gamma^{D2}\Lambda^{O2}$ quam D′$\Gamma^{LN*}\Lambda^{YG}\Sigma^{Q}$ quas $D^2\Gamma^{B}$ | quam] quod Λ^{G} | naturalis] *om.* VΛ^{G} *add.* vel Γ^{B} | Probatio PSVZ$\Gamma^{N}\Lambda^{-G}$ 8-9 praesupponit — concupiscentiae *om.* Λ^{B*} 8 amicitiae] animae Λ^{G} 9 autem *om.* Γ^{BD*} | amantur P^2MSRIVZ$\Gamma\Lambda^{E2GO}\Sigma$ | illud] *om.* CP′ id P^2 10 amicitiae] animae Λ^{G} *add.* est finis ultimus Γ^{N} | a concupiscente] et concupiscentiae $P^2\Gamma^{B}$ *om.* I^2Z$\Gamma^{N2}\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ | est] et Γ^{N2} *praem.* ita Γ^{N} | ulterior] ultimior C^2P^2I′$\Gamma^{BD}\Lambda^{HG}$ ulterimior Γ^{N} ultimae et ita est finis ulterior Γ^{L} 11 aliquod] *in corr.* P^2 aliud Γ^{LN*} | Tale] *add.* autem Z | alia] altera MSIV aliqua Λ^{O} 12 parte *om.* RZ$\Gamma\Lambda\Sigma$ 13 finis est subiectum] homo est finis Λ^{G} | huius scientiae² *om.* I^* 14-15 Ad — nisi *om.* Λ^{E*} 14 quartum] septimum Z$\Gamma\Sigma$ sextum Λ^{H} secundum Λ^{Y} | propositio] probatio Λ^{E2} 15 nisi] quam CPM^*RIVΓ^{BD} | proprium] primum vel proprium I^* *om.* Λ^{E} 17 aliqua *om.* C^*P | aliqua qualitas] q. a. Σ 18 *Cf. p.* 124 *ad* 3-*p.* 125, 17 *pro codd.* Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ *quoad transp.* | Ad Boethium dico quod] Primum dico quod Boethius Σ 19 non] *praem.* et Σ^{Q} *add.* est Λ^{E*}

T [1] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 49 q. 5 in corp. (II f. 38T). Cf. supra n. 14. [2] Cf. Duns Scotus, *Ordinatio* II d. 6 q. 2 n. [3]. [3] Cf. supra n. 128. [4] Cf. supra n. 129. [5] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 19 q. 1 ad 6 (I f. 116N).

Ad illud de II *Physicorum* [1] dico quod intelligit de materia ex qua, quod ipsa et efficiens non coincidunt, et non intelligit de materia in qua vel circa quam [2]. Vel dicendum est melius quod subiectum scientiae secundum veritatem non pertinet ad genus causae materialis, sed ad genus causae efficientis; tamen subiectum scientiae dicitur materia per quandam similitudinem ad factionem, ubi simul concurrit ratio obiecti circa quod et ratio materiae susceptivae, quia actus eius est factio transiens extra. Non sic est de actu proprio scientiae; tamen intelligitur transire, quia non terminatur in se sed ad aliud circa quod est, licet non recipiatur in illud 'circa quod' sed manet in sciente. Et propter hanc proprietatem materiae unam, scilicet 'esse circa quod', obiectum dicitur materia respectu scientiae et actus eius [3] [a].

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* quia artifex circa aliquid operatur, et in eodem recipitur eius factio; ratione primi dicitur obiectum materia in scientia, non ratione secundi, quia actus scientis non transit.

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ$^{F\Gamma}$Fρτπγβμυ)

1 illud] aliud CPΓΛ^{B} idem Λ^{O} secundum Σ | Physicorum] *add.* 3 Λ^{B} | intelligit] intendit Λ^{GO} 2 quod — coincidunt *om.* ZΓ$^{BD?}$Λ$^{YEHO?}$Σ | coincidunt] coincidant Γ^{N}Λ$^{O?}$ coincidit Γ^{L} *add.* vel cum aliis causis Γ$^{D?}$ 2-3 et^{2} — materia] non ZΓΛ^{-G}Σ 2 intelligit] intellexit D intendit RΛ^{G} 3 qua] quam Σ | vel circa quam *om.* ZΛ^{YEHO*}Σ | dicendum est *om.* I^{2}Z ΓΛΣ 5 materialis — causae *om.* Λ^{H} | ad genus causae *om.* Λ^{B}Σ | efficientis] *add.* quia est causa efficiens habitum C$^{?}$ *add.* quia est causa efficiens habitus ut dictum est in secundo articulo Γ$^{D?}$ 5-6 tamen subiectum scientiae dicitur materia = A t. (cum τ) m. d. (d. m. D; d.] dicatur τ) sub. sc. DCP'MSR'I'Vτ, d. t. sub. sc. m. (m.] causa materialis Λ^{O2}) P^{2}I^{2}ΛΣρπγβμυ d. t. sub. (*add.* dicitur Z) m. sc. R^{2}ZΓ 6 per] propter Γ^{BD} 7 factionem] formam (*not.* vel: factionem Λ^{O2}) Λ^{GO} | concurrit] concurrunt R^{2}I^{2}ZΓΛΣ *add.* omnia Λ^{O} | ratio^{1}] *praem.* et Λ^{B}Σ 8 susceptivae] susceptibile Λ^{G} in susceptione Λ^{H} 9 proprio scientiae] scientiae propriae quia manet intra Λ^{G} | tamen] cum MSΛ^{GO*} | tamen intelligitur] dicitur tamen Σ 10 sed] *add.* terminatur Σ 11 recipitur CPMSRI$^{?}$V | illo D*R | quod] *add.* est CPMI*VΓ^{D2}Λ^{HG}Σ | Et] Etiam Λ^{GO} 12 proprietatem materiae unam] u. p. m. I^{2}ΓΛΣ u. m. p. Z | unam *om.* Φ *edd.* | quod] *add.* est aliquid Σ 12-13 subiectum Φρπγβμυ 13 dicitur] *add.* esse Λ^{O} | actus] *praem.* respectu Λ^{B} *not.* alius liber: actionis V^{1} | eius *om.* Λ^{B} 14-16 quia — transit = CPMR^{2}IVΓ Λ$^{O?}$Fγ; ¶ *text. sign.*: Extra. Non Duns R^{2} Non est in originali Γ$^{N?}$F^{1} Extra I$^{?}$ Vacat C^{2} Additio Γ$^{N?}$ *litteris* a-b V^{2}(*text. et mg.*)Γ^{D2} 14 operatur] *pon.* primo Γ^{D2} 15 recipitur] *pon.* secundo Γ^{D2} | ratio I | subiectum R$^{?}$IΓΛ$^{O?}$ [[*post* materia R$^{?}$ΓΛ$^{O?}$]] | in scientia *om.* P 16 non *om.* P

T [1] Cf. supra n. 130. [2] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 19 q. 1 ad 2 (I f. 115I). Cf. etiam BONAV., *Sent.* I in prooem. q. 1 ad 2 (I 8*a*); ODO RIGALDUS, *Quaestiones de theologia* q. 3 ad 2 (cod. Assis. commun. 186, 37*rb*-37*va*): «dicendum quod est materia ex qua ... et ... in quam et circa quam. Materia ex qua inter alias tenet proprie rationem materiae, et haec non simul coincidit cum fine. Est iterum materia in quam transit actus, et sic materia idem est quod obiectum, et sic coincidit simul cum fine ... Est iterum materia circa quam versatur intentio auctoris, et haec est idem quod subiectum in qualibet scientia, et haec coincidit simul cum fine similiter». [3] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 19 q. 1 ad 2 (f. 115H-I).

Ad illud de I *Posteriorum*[1] dico quod obiectum cuiuslibet scientiae inventae naturaliter aliquod est universale; ideo subiectum talis scientiae oportet quod habeat partes subiectivas. Istius autem scientiae obiectum est essentia haec ut singularis, quia imperfectionis est in natura creata universali quod in multis singularibus dividitur; ista igitur imperfectione ablata, remanet quod ista essentia est scibilis sine divisibilitate eius in partes subiectivas. Posset tamen dici quod personae divinae sunt quasi-partes subiectivae ipsius essentiae divinae; sed ipsa essentia in eis non numeratur sicut in aliis imperfectis, ubi subiectum est divisibile in multa[2]. 189

Quod additur de passionibus[3], dicunt aliqui quod attributa sunt quasi-passiones ipsius essentiae. Sed hoc non valet ‖ quia omne attributum ut hoc potest proprie sciri theologice de Deo, licet aliquod ut confuse cognitum sit metaphysice cognitum de ipso. Sicut enim Deus sic et sic, hoc est ut hic et ut confuse cognitus pertinet ad theologicum et metaphysicum, sic et quodlibet attributum 190

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 illud] aliud CP idem D* | quod] *add.* quia Γ^{BD} *add.* ubi Λ^{H} 2 inventae naturaliter = Σ i. naturale A naturaliter (universaliter M*S) inv. *rell. edd.* | aliquod est = AD e. a. (aliquid $\Lambda^{B}\Sigma$) *rell. edd.* | ideo] *praem.* et Σ *om.* Λ^{H} 2-3 subiectum talis scientiae *om.* Γ^{LN} | subiectum — habeat] omne tale habet Σ 3 Istius] Illius (*pon.* Istius C^{2}) D*CP*MΛ^{Y*HGO} Huius (-modi Σ^{U}) Σ 4 subiectum CPMSRIVZΓΛ | essentia] *in ras.* Λ^{B2} esse Λ^{GO*} | essentia haec] h. e. Σ | ut] vel Λ^{H} | singulare S | quia] *add.* igitur D 5 universaliter PMSRI*Λ^{B} | singularibus *om.* $\Gamma^{BD?LN}$ 5-6 singularibus dividitur] dividitur singularibus (-laris Λ^{G}) ZΛ^{-Y} | dividitur] dividatur V divideretur M 6 ista[2]] illa MS$I^{2}\Lambda^{HGO*}$ | essentia] scientia ADPM?S RI*$\Gamma^{B}\Lambda^{B}$ om. $\Lambda^{O?}$ 7 divisibilitate] divisione Λ^{H} diversitate vel (et $\Lambda^{O?}$) divisibilitate $\Lambda^{O2}\Sigma$ | eius] *om.* Σ *add.* vel diversitate Λ^{B} 7-8 Posset tamen] Tam. p. ZΓΛΣ 8-9 subiectivae ipsius *om.* Σ 9 essentiae divinae] d. e. Σ | ipsa *om.* ZΓΛΣ 10 sicut — multa = AD$I^{?}$; ¶ *text. sign.* Extra $I^{?}$ | multis $I^{?}$ 11 Quod] Et (*add.* quod $\Lambda^{B?}$) Λ^{B} 11-12 Quod — essentiae *om.* Λ^{H} 12 quasi-passiones] sive passiones vel partes Λ^{G} passiones Λ^{O*} | ipsius] eius D* huius $\Gamma^{-D}\Lambda^{YGO}\Sigma$ huiusmodi Z$\Gamma^{D}\Lambda^{B}$ | essentiae] scientiae Λ^{O*} | Sed *om.* DΓ^{BD*} | hoc *om.* D | valet] videtur MSR*I*Λ^{B} 12-*p.* 128, 1 quia — sumptum = A^{1}DCPMR^{2}IVZΓ$\Lambda^{YO?}$γ; ¶ *text. sign.*: Extra de manu Scoti A^{1} Extra de manu Ioannis R^{2} Extra $I^{2}V^{1}\Gamma^{B?L?N?}$ Vacat $C^{2}P^{1}$ (*sed* Va- *om.* P^{2} -cat *invenitur post* attributorum, *p.* 128, 17 P), *i. e. textus* quia consideratio (*p.* 128, 16) — confuse (*p.* 128, 19), *quem omnes codd. et edd. habent in corpore, substituendus est hoc textu* quia (12) — sumptum (*p.* 128, 1) 12 quia] quod A^{1}I*Λ^{Y} *add.* quod Γ^{L} 13 hoc] haec P^{2} hic V 14 ut] *in ras.* P^{2} videtur (*praem.* ut D^{2}) D *om.* C* | confuse *in ras.* P^{2} | cognitum[1]] acceptum vel conceptum $P^{2}R^{?}\Gamma\Lambda^{O?}$ 14-*p.* 128, 1 metaphysice — sumptum *om.* $C^{?}P^{?}$ 15 hoc est] id est M^{2}IV et M′ | ut hic et *om.* $D^{?}$ | ut[2]] *add.* videtur D | cognitum I cognitionis D 16 theologum D$C^{2}R^{?}V\Gamma^{N}\Lambda^{Y}$ | sic] ita I | quodcumque D$P^{2}R^{2}Z\Gamma^{-L}\Lambda^{YO?}$ | attributum] *add.* est I

F 11 Henricus Gand., *Summa* a. 19 q. 1 ad 4 (I f. 116L).

T [1] Cf. supra n. 131. [2] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 19 q. 1 ad 4 (I f. 116L). [3] Cf. supra n. 131.

sic et sic sumptum[a]. ‖ Quod autem additur quod passio est extra essentiam subiecti[1], hoc est verum ubi passio est realiter causata ab obiecto; sed in divinis illud quod habet passionis rationem non est causatum, quia per identitatem transit in essentiam; tamen quantum ad scibilitatem scitur per rationem essentiae ac si esset realiter distincta ab essentia.

191 Quod, tertio, dicitur de principio subiecti[2], dico quod non oportet principia scibilis esse principia ipsius subiecti in se, quia entis in quantum ens, quod ponitur subiectum metaphysicae, nulla sunt principia, quia tunc essent cuiuslibet entis; sed oportet cuiuslibet subiecti esse principia per quae demonstrentur eius passiones de eo, et ex quibus principiis tamquam ex mediis demonstrationis formantur principia complexa, sicut propositiones per se notae. Hoc modo cuiuslibet subiecti, quantumcumque imprincipiati respectu suarum passionum, possunt esse principia[3 b].

---

[a] *Loco* quia (*p.* 127, 12) — sumptum (1) *textus a Duns Scoto cancellatus:* quia consideratio attributorum naturaliter nobis cognoscibilium est consideratio metaphysica, nisi sint aliqua attributa tantum per se convenientia huic essentiae ut haec et non ei ut a nobis nunc naturaliter intelligitur, scilicet confuse[4].

[b] *Sequitur textus interpolatus:* Contra, eadem sunt principia essendi et cogno-

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 sumptum] *add.* pertinet ad theologicum et metaphysicum Γ^{D2} *add.* pertinet ad eosdem $\Lambda^{O?}$ | Quod autem] Et quod Λ^{E} | autem *om.* Σ | additur] accipitur I²ZΓΛ^{YE*HO}Σ 2 essentiam] rationem et essentiam Σ | hoc est verum] haec est vera $\Lambda^{Y}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ verum est Γ^{BD} 3 ab obiecto = AD a (in Λ^{H}) subiecto *rell. edd.* | passionis rationem = AD r. p. *rell. edd.* 5 scibilitatem] scientem Λ^{G} | scitur] transit in rationem Λ^{G} | essent Λ^{YE*H}Σ 6 realiter] naturaliter Λ^{G} 7 Quod] De D | tertio] etiam Λ^{H} *praem.* etiam Λ^{O} | tertio, dicitur] d. t. Σ 8 principia¹] *add.* subiecti Λ^{Y} | scibilia Rτ | ipsius] illius (*post* subiecti Γ^{BD}) ΓΛ^{O2} *om.* $\Lambda^{GO'}$ 9 in quantum ens *om.* R | quod — metaphysicae *om.* $\Lambda^{HO?}$ | metaphysicae] in metaphysica Γ^{BD} | nulla] non Λ^{H} 10 essent] esset V esse M² *add.* principia CP 11 demonstrantur ZΓΣ | eius passiones] p. e. Γ^{BD}Σ 12 et = AD$\Gamma^{D2}\Lambda^{H}$ | quibus] cuius $\Lambda^{Y?GO*}$Σ | demonstrativis P²I 13 sicut] sic Γ^{L} 14 Hoc] *praem.* Et I* | imprincipiati] principiati $\Gamma^{N*}\Lambda^{O*}$ in particulari M²Λ^{HG} *om.* C* 15 possunt esse principia] *post* modo (14) I²Λ^{-Y}Σ *post* cuiuslibet (14) Λ^{Y} *post* imprincipiati (14) Z; *cf. p.* 124 *ad* 3-*p.* 125, 17 *pro codd.* ZΓΛΣ *quoad transp.* 16-19 *quoad textum* quia — confuse *cf. p.* 127 *ad* 12-*p.* 128, 1 16 quia] *om.* Γ^{LN*} *add.* naturaliter M* *add.* universaliter I*V 17 naturaliter] naturalis *ante* consideratio¹ R aliter M² *om.* S² | nobis] a nobis PZΛ^{Y} | cognoscibilium = AD intelligibilium *rell. edd.* 17-18 metaphysica] *add.* non est autem consideratio metaphysica Σ^{QU2} 18 nisi sint] non sic DMSR*I* | aliqua] autem MSI*Γ^{D*} | tantum per se] tantum (*praem.* per se I²) CMSR'IV per se D*R² tantum personae Λ^{H} | tantum per se convenientia] p. se c. t. Σ 19 haec] huc $\Gamma^{D'}$ hic $\Gamma^{D2}\Lambda^{H}$Σ | non] *om.* $\Gamma^{N*}\Lambda^{O?}$ *add.* convenientia VΓ^{N2} | ei *om.* PR²Z$\Gamma^{BDN?}\Lambda^{YO}$ | a nobis nunc] nunc a n. R²Γ | intelligitur] cognoscitur *post* confuse Λ^{E}Σ | scilicet *om.* $\Lambda^{Y2EHGO*}$Σ 20-*p.* 129, 16 Contra — poste-

T [1] Cf. supra n. 131. [2] Cf. ibidem. [3] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 19 q. 1 ad 4 (I f. 115L-116L). [4] Cancellatur virtute textus additi 'quia omne... sumptum', p. 127, 12-128, 1.

[V. — AD ARGUMENTA PRINCIPALIA SECUNDAE QUAESTIONIS]

[20] Ad primum argumentum secundae quaestionis, quando arguitur per Hugonem et Cassiodorum[1], dicitur quod loquuntur hic non de formali subiecto sed de materia proxima de qua diffusius tractatur in Scriptura, propter ordinem immediatiorem quem habent ad finem. 192

Ad secundum [2] dico quod de Deo non est metaphysica ut de subiecto primo[3]. Quod probatur, quia praeter scientias speciales oportet aliquam esse communem, in qua probentur omnia quae sunt communia illis specialibus; igitur praeter scientias speciales oportet aliquam esse communem de ente, in qua tradatur cognitio 193

---

scendi, II Metaphysicae[4]; si igitur aliquid habet principia cognoscendi, igitur essendi. Dicitur quod principia essendi non sunt complexa, sed incomplexa, ex quibus formantur propositiones, quae sunt principia cognoscendi; sed causa prima caret principio essendi, non tamen cognoscendi, quia aliqua conveniunt sibi per prius, et per illa cognoscuntur posteriora.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}F\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)
riora = DCPMR^2IV$\Gamma\Lambda^{O2}$ *et pauci*; ¶ *text. sign.*: Extra, non Duns R^2 Non est in originali F^1 Additio $D^2\Gamma^{D2}\Lambda^{O2}$ Extra I^2V^1(*om.* V^2) *litteris* a-b P^2V^2(*text. et mg.*) 20 eandem D*I 20-*p*. 129, 12 cognoscendi] cognosci Γ^L

2 Ad] *praem.* Ad argumenta secundae quaestionis de materia proxima Λ^G | argumentum *om.* Σ 2-3 quando — quod] dicitur quod Hugo et Cassiodorus Σ 3 dicitur] dico Γ^{BD} videtur (*not. vel:* dicitur Λ^{O2}) Λ^{GO} 3-4 loquitur Γ loquatur Λ^G 4 hic] ibi I *om.* $\Gamma^{BD}\Sigma$ | non — proxima] de materia proxima, non de formali subiecto DCPMSR*IV | non *post* quod (3) $R^2\Gamma$ Λ^E | obiecto Z$\Gamma^{LN}\Lambda^{-Y}\Sigma$ | proxima] propria (*not. vel:* proxima Λ^{O2}) Λ^{GO} | qua] *om.* Λ^G *add.* materia CPMSRIV 5 diffusius] *in corr.* R^2 distinctius Λ^{GO} | propter] per Γ^{LN*} 6 quam C^2MSRΓ^B | habet CPV^2Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ habeat I^2 7 de Deo non est metaphysica] m. n. e. de Deo Σ 8 scientias speciales] sp. sc. CPMSRIV 9 aliquam esse] e. a. Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ | communem] *om.* Σ^Q *add.* de ente CPM 9-11 in qua — communem *om.* A$M^2\Sigma^Q$ 11 oportet] debet C | aliquam esse] e. a. (a.] *in corr.* P^2 aliquo C) CPSRVZ$\Gamma\Lambda\Sigma^U$ | communem *om.* CP*Z$\Gamma\Lambda\Sigma^U$ | de ente *om.* M | tradatur] traditur $P^2\Gamma^{LN}$ tractetur vel tradatur Λ^G tractatur Σ^Q 12 II Metaphysicae *om.* D | habet] habuerit D est habens $R^2\Gamma^{BD}$ | principium R^2I$\Gamma\Lambda^{O2}$ 12-13 cognoscendi ... essendi[1]] essendi ... cognoscendi I$\Gamma^{LN*}\Lambda^{O2}$ *add.* igitur etc. V *add.* quando D 12 igitur[2]] et R^2VΓ^N et habebit et D *add.* et M^2I$\Gamma^{-N}\Lambda^{O2}$ 13 non — incomplexa] non sunt complexa C′ sunt incomplexa C^2 | implexa M 14 principia cognoscendi] c. p. CP | sed] si Γ^B *add.* si $R^2\Gamma^D$ 15 caret] causaret IΓ^L | principio] principia I$\Gamma^{LN\prime}$ principiis Γ^{N2} primo M *praem.* primo P | tamen] tantum I *om.* CP* 15-16 conveniunt sibi] s. c. R^2IVΓ 16 et *om.* D | illa] ista R^2 quam D′ quae D^2 | noscuntur D | posteriora] *add.* unde in cognitione per causam eadem sunt principia essendi et cognoscendi; in cognitione vero per effectum non oportet M^2

F 3 HENRICUS GAND., *Summa* a. 19 q. 1 ad 8 et 9 (I f. 116P) et q. 2 in corp. (f. 117Y).

T [1] Cf. supra n. 133-134. [2] Cf. supra n. 135. [3] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 19 q. 1 ad 3 (I f. 115K). [4] ARISTOT., *Metaph.* II t. 4 (α c. 1, 993*b* 30-31).

passionum de ente, quae cognitio supponitur in scientiis specialibus; si igitur aliqua est de Deo, praeter illam est aliqua de ente naturaliter scita in quantum ens[1].

Cum vero probatur quod scientia metaphysicae est de Deo per Philosophum VI *Metaphysicae*[2], dico quod ratio eius sic concludit: 'nobilissima scientia est circa nobilissimum genus', vel ut primum subiectum, vel ut consideratum in scientia illa perfectissimo modo quo potest considerari in aliqua scientia naturaliter acquisita. Deus autem etsi non est primum subiectum in metaphysica, est tamen consideratum in illa scientia nobilissimo modo quo potest considerari in aliqua scientia naturaliter acquisita[3][a].

194 Ad Commentatorem I *Physicorum*,[4] dico quod Avicenna – cui contradixit Commentator – bene dixit, et Commentator male[5]. Quod probatur: primo, quia si aliquas substantias separatas [21]

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* quia passiones entis convertibiles cognoscuntur in summo de aliquo ente, et passionum entis distinctarum nobilius, dividens eidem competere in summo, est nobilissima cognitio naturaliter possibilis de Deo; haec autem tota cognitio est metaphysica, quia cuius est considerare passionem in communi de subiecto in communi, eiusdem est cognoscere eandem passionem in summo de eodem subiecto particulariter.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FF}$ρτπγβμυ)

1 cognitio *om.* ΛΣ | supponetur $\Lambda^{GO'}$ supponuntur Λ^{HO2} | in] *add.* aliis Λ^{H}ρπγβμυ 2 aliqua[1]] ita CR' illa R^{2} *praem.* naturaliter Λ^{E} *add.* naturaliter (-ralis M^{2} universaliter Λ^{O*}) $CPM^{2}I^{2}V^{2}Z\Gamma\Lambda^{-E}\Sigma$ρτ | est[1]] *post* igitur I^{2} *om.* C*M *add.* naturaliter πγβμυ | Deo] *add.* naturaliter D* 3 naturaliter scita in quantum ens] in q. e. n. s. Σ 4 vero *om.* Σ | scientia] *praem.* illa (ista P) PM^{2} *om.* $\Lambda^{E}\Sigma$ *add.* illa I | metaphysicae = AD metaphysica Λ^{EO2}τ | est] *post* quod Γ^{-L} sit Σ *om.* Λ^{O2} | per] secundum Γ^{BD} 5-6 concludit] *add.* quod $R^{2}\Gamma^{BD}$ 6 est *om.* Λ^{Y*HO*} | vel *om.* $R^{2}\Gamma^{BD}$ 7 primum subiectum] s. p. Σ | obiectum $\Lambda^{E}\Phi$ρπγβμυ 7-8 scientia — aliqua *om.* D^{2} 7 scientia *om.* Γ | scientia illa] illa (prima Λ^{HGO*}) scientia SZΛ 7-8 perfectissimo modo] m. p. Σ 9-11 Deus — acquisita *om.* Λ^{E2O2} 9 autem] vero CPMSIV $\Lambda^{YE?HG}\Sigma$ enim R | etsi] licet $\Lambda^{E?}$ | est] sit $\Lambda^{E?}$ | primum] proprium $PSRI^{*}Z\Gamma^{LN}\Lambda^{EGO?}$ | subiectum] obiectum C^{2}(ante primum)$MSV\Lambda^{G}$ *om.* C' 10 consideratus Γ^{BD} considerantur D* | scientia *om.* $\Lambda^{E?}\Sigma$ 11 aliqua *om.* $\Lambda^{E?}$ | scientia *om.* Λ^{G} | naturaliter *om.* $\Lambda^{E?}$ 12-14 Ad Commentatorem — probatur *om.* Λ^{H} 12 I Physicorum *om.* I^{2} | dico *om.* D 13 cui] quando M | cui contradixit Commentator *om.* $I^{2}\Lambda^{E}$ | Commentator[1] *om.* Λ^{YG2}(ante contradicit)$^{O*}\Sigma$ 14 Quod] Et Γ^{LN} *om.* Σ 15-20 quia — particulariter = $\Lambda^{HGO}\Phi$ *et pauci cum edd.* ρμυ; ¶ *text. sign.:* Additio υ *lin. anfractuosa* μ 15 quia] *praem.* Quod probatur Λ^{H} (*vid. ad* 12-14) 16 passiones Λ^{H} | distinctarum nobilius, dividens] disciplinarum nobilissimarum videntur Λ^{H} 17 est] *praem.* et Λ^{H} | nobilissima cognitio] c. n. Λ^{H} 18 tota *om.* Λ^{H} | cognitio est] e. c. Λ^{H} 19 in communi[2]] *om.* Λ^{O} *add.* naturaliter Λ^{H} *add.* universaliter ρμυ 20 obiecto Λ^{O}

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 7 q. 3 arg. 4 et arg. 2 in opp. et ad 2 in opp. (I f. 49A. 50H). [2] Cf. supra n. 135. [3] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 19 q. 1 ad 3 (f. 115K). [4] Cf. supra n. 136. [5] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 22 q. 5 in corp. (f. 135E).

esse esset suppositum in scientia metaphysicae et conclusum in scientia naturali, ergo physica esset simpliciter prior tota metaphysica, quia physica ostenderet de subiecto metaphysicae 'si est', quod praesupponitur toti cognitioni scientiae metaphysicae. – Secundo, quia per omnem condicionem effectus potest demonstrari de causa quia est, quam impossibile est esse in effectu nisi causa sit; sed multae sunt passiones consideratae in metaphysica, quas impossibile est inesse nisi ab aliqua prima causa talium entium; ergo ex talibus passionibus metaphysica potest demonstrare aliquam esse causam primam illorum entium. Minor probatur, quia multitudo entium, dependentia, compositio, et huiusmodi – quae
[21] sunt passiones metaphysicae – ostendunt aliquod esse simplex actu, independens omnino et necesse esse. Multo etiam perfectius ostenditur prima causa esse ex passionibus causatorum consideratis in metaphysica quam ex passionibus naturalibus, ubi ostenditur primum movens esse; perfectior etiam cognitio et immediatior de primo ente est cognoscere ipsum ut primum ens, vel ut necesse esse, quam cognoscere ipsum ut primum movens.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$Fρτπγβμυ)

1 esse *om.* $\Gamma^{LN\ddagger}$ | esset] est $\Lambda^{E}\Sigma$ | scientia *om.* Γ^{BD} | metaphysica PΓ | conclusum] conclusa CP*S conclusus D* probatum Σ 2 ergo] tunc R | physica] scientia naturalis Φρπγβμυ 3 physica] in physica $\Lambda^{E*}\Sigma$ metaphysica Λ^{G} philosophia naturalis ρπγβμυ *om.* Γ^{N} | ostenditur Σ 4 quod] et Γ^{LN} | praesupponeretur Γ^{N2} supponitur MSR*I*V | cognitioni scientiae metaphysicae] c. m. s. Λ^{O2} scientiae metaphysicae et cognitioni Σ scientiae cognitioni (-nis Λ^{G}) metaphysicae $\Lambda^{GO'}$ 4-5 Secundo] *add.* probatur Γ^{BD} 5 per omnem condicionem] pro omni (o. *om.* Λ^{O2}) condicione Λ^{GO} 6 quam] quem (*pon.* quoniam P^{3}) P^{2} quoniam MSI*Λ^{O} quia $\Gamma^{D2}\Lambda^{E}$ quandoque Λ^{G} *add.* condicionem Σ | esse] *praem.* aliquid R*I*Γ^{D2} *praem.* ipsum V* *add.* aliquid P | in effectu] in effectus $\Lambda^{E'}$ effectum Λ^{E2GO} | causa[2]] *praem.* aliqua Λ^{E} 7 sed *om.* Λ^{E} | sunt passiones consideratae] passiones considerantur ZΓΛΣ 8 inesse] esse P*(*denuo* esse P^{3}) V$\Gamma^{BL*}\Sigma$ | prima causa] c. p. CPMSRIV 9-10 ergo — entium *om.* $D^{\ddagger}$ 9 talibus] illis R^{2}ZΓΛΣ | metaphysica] metaphysicis Z$\Gamma^{BD'}\Lambda\Sigma$ρπγβμυ in metaphysica $D^{?}$CPMSR*IV immediatis Γ^{D2} | posset CP | demonstrare = A$R^{2}\Gamma^{LN}$ demonstrari $D^{?}R'$ *rell. edd.* 10 esse *post* entium R^{2}ZΓΛΣ | causam primam] p. c. ZΓΛΣ | illorum] istorum CPMSIVΛ^{H} talium R 11 compositio] *praem.* et ZΛ^{HO} *om.* $\Gamma^{N\ddagger}$(*ante* dependentia) | huius DC*SΛ^{O} 12 aliquod esse] esse aliquid (aliquod Γ^{LN}) R^{2}IΓ aliquem esse CMS aliquod ens Σ aliquod Λ^{E} | simplex] simpliciter CP*R$\Lambda^{HGO}\Sigma$ *praem.* aliquod Z *praem.* unum Σ *praem.* ens Γ^{N2} *add.* et DΓ^{D2} | actu] actum ADCP^{2}(*in corr.*)MSRV*Z$\Gamma^{B*DLN*}\Lambda^{YE*O2}$ *om.* $\Lambda^{HGO'}$ 13 independens] *in ras.* P^{2} independentem ADR*τ *praem.* et P | omnino *om.* $\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ | et] ex Γ^{L} *om.* Γ^{N*} | esse] est P* *om.* $\Lambda^{GO\ddagger}$ | Multo] *praem.* Et DCPMSIVZ$\Lambda^{YEHGO'}\Sigma$ *praem.* Perfectior etiam (ergo Γ^{N} enim $\Lambda^{O?}$) cognitio (*add.* erit $\Gamma^{N}\Lambda^{O?}$) et (*add.* in Γ^{L}) $\Gamma^{LN}\Lambda^{O?}$ | etiam] *om.* DΣ *add.* fortius et I* 14 primam causam M^{2}ρπγβμυ | esse] *om.* D*$\Gamma^{LN}\Lambda^{H}$ *add.* etiam I^{2} 14-15 causatorum — passionibus *om.* $I^{\ddagger}\Gamma^{N\ddagger}$ 14 consideratis] consideratorum D^{2} confutatis $\Lambda^{H\ddagger}$ 15 ubi] ex quibus Σ 16-18 perfectior — movens] *om.* Z$\Lambda^{YEH}\Sigma$; ¶ *sign.*: Extra $R^{2}I^{2}$ Non est in originali F^{1} *litteris* a-b $P^{2}V^{2}$(*text. et mg.*)Γ^{D2}(*text. et mg.*) *uncis* [ ] μ 16 etiam] ergo P$\Gamma^{BD'LN}$ enim $\Gamma^{D2}\Lambda^{GO}$ 17 ut[1] *om.* $\Lambda^{GO\ddagger}$ (*post* primum) | primum *om.* Γ^{LN} | vel] et M*VΛ^{GO} | ut[2] *om.* $\Gamma^{BD*}\Lambda^{GO*}$

195 Ad aliud [1] dico quod respectus finis non est ratio nobilissima cognitionis, sed illud quod est finis – sicut ratio fundamenti istius respectus – est ratio nobilissima; deitas autem est ratio fundamentalis respectus finis ad creaturas; igitur deitas erit primum obiectum, quod concedo. Et ita argumentum est in oppositum.

Cum autem ostenditur de bonitate ex II *Metaphysicae* [2], dico quod si per aliquam appropriationem bonitas sit fundamentum finis, tamen deitas est radicale et primum fundamentum ipsius. Bene autem sequitur: 'si non est finis ultimus, igitur non est bonum aliquod', quia si non est perfectum bonum, nullum est bonum; nullum autem perfectum est bonum quod ordinatur ad aliud, quia quod est tale, habet bonitatem diminutam. Non oportet tamen bonitatem esse propriam rationem ipsius finis, sed essentia magis est propria et fundamentalis. Per hoc apparet ad dictum Avicennae in VI *Metaphysicae* [3], quod non debet intelligi de fine, sed de ratione fundamentali respectu finis.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 aliud] argumentum D | respectus] ratio RΓ^{B} *pon.* ratio M^{2} | ratio nobilissima] n. r. CPΓ 2-3 cognitionis — nobilissima *om.* Z 2 est] *add.* ratio R*Λ^{G} | fundamenti] fundamentalis *edd.* finiti S* *praem.* finiti R* | istius] illius DCP*MSIV$\Gamma^{BD}\Lambda^{YGO}$ *om.* Σ 3 est ratio nobilissima *om.* $\Gamma^{BD?}\Lambda^{YEHGO?}\Sigma$ 3-4 ratio² — erit *om.* $\Gamma^{N?}$ | fundamentalis] finalis (*add.* vel fundamentalis Γ^{D2}) D*Γ^{BD} 4 respectu (*pon.* respectus Γ^{D2}) $P^{2}\Gamma^{DLN?}\Lambda^{EO}$ respectivus M | finis] vel non D *add.* aut respectu creationis Λ^{E} *add.* aut (ut Λ^{G}) finis creatoris Λ^{GO*} *add.* creatoris M^{2} *add.* aut finis CZΛ^{H} | creaturam Σ 4-5 igitur — oppositum] *om.* $\Lambda^{YE?HO?}\Sigma^{Q?U}$; ¶ *sign.*: *litteris* a-b V^{2}(*text. et mg.*) Γ^{D2} *uncis* [ ] μ 4 erit] est DCPMRIVZ$\Gamma^{BDLN?}\Lambda^{O?}$ *add.* radicale et $P^{2}\Gamma\Lambda^{O?}$ | obiectum] subiectum R *add.* ipsius $P^{2}\Gamma\Lambda^{O?}$ 5 in] ad RZ$\Gamma\Lambda^{O?}\Sigma^{Q?}$ 6 autem *om.* CPZ$\Gamma\Lambda\Sigma$ | ostenditur] ostendit Rγ arguitur τ obicitur $P^{2}MV^{?}\Gamma^{BD}\Lambda^{H}\Sigma$ *pon.* vel obicitur Λ^{O2} | de] ex Λ^{E} | ex *om.* DCPMSRIVZΓ | II] IX C*P 7 si] etsi Σ 7-8 fundamentum finis] fin. fund. $\Lambda^{E}\Sigma$ 8 tamen — ipsius] radicale et primum ipsius finis est deitas Σ *add.* maior enim perfectio requiritur in fine fundamentaliter (-tum CM* funditus I) quam (q.] quod autem M*) in agente, quia agens dependet a fine (¶ *sign.* Vacat $C^{2}P^{1}$) DCPMI*$\Lambda^{O?}$ ⟦*post* aliud (11) CPM $\Lambda^{O?}$ *post* diminutam (12) I; ¶ *pon. textum a nobis delectum signando ipsum*: alia littera M^{2}⟧ 9-10 bonum aliquod] a. b. Σ 10 non = AD nullum *rell. edd.* 10-11 nullum — bonum²] nullum est autem bonum perfectum M′ *om.* M^{2} 11 autem] igitur (*ante* nullum Λ^{E}) Λ enim Σ | perfectum est bonum = A est perfectum (*perf. om.* $D^{?}$) bonum Dτ est bonum perfectum (-ti Λ^{G}) *rell.* (*excepto* M *de quo ad* 10-11) bonum est (*add.* simpliciter υ) perfectum $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 12-13 diminutam — bonitatem *om.* $S^{?}$ 12 diminutam] *add.* si igitur quodlibet ordinatur ad aliud (aliquid I^{2} omnia ρ), nihil est bonum (¶ *sign.*: alia littera M^{2} *lin. anfractuosa* μ) $M^{2}I^{2}\Lambda^{HGO}$ $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ *add.* et finitam $S^{?}$ 13 propriam rationem] r. p. $\Lambda^{E}\Sigma$ 14 magis est] e. m. Γ | est] esset Λ^{E} erit CP*MSR*IV$\Lambda^{-E}\Sigma$ ⟦*ante* magis PI* *post* propria Σ⟧ | fundamentalis] fundabilis M *add.* finis $M^{2}I^{2}$ *add.* ratio $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | apparet] patet $\Gamma^{-L}\Lambda^{H}\Sigma$ *om.* Λ^{E} 14-15 dictum Avicennae] Avicennam Σ 15 in *om.* CP$\Gamma\Lambda^{EG}\Sigma$ | VI Metaphysicae *om.* Γ^{LN} | quod] quia Σ | intelligi] *add.* dictum suum Σ 16 fine] *add.* ut dicit respectum $M^{2}I^{2}$ | fundamentali] finali Λ^{H} | respectu] respectus $PSR^{2}I^{2}Z\Gamma^{BD*L}$ respectivus M ipsius $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ talis τ | finis] *add.* Con-

T [1] Cf. supra n. 137. [2] Cf. ibidem. [3] Cf. ibidem.

⌊VI. – AD TERTIAM QUAESTIONEM⌋

⌊A. – OPINIO ALIORUM⌋

[22] Ad tertiam quaestionem[1] videtur probabiliter posse dici quod theologia non est de omnibus scibilibus[2], quia distinctae quiditates ab essentia divina ut est haec essentia singularis continent primo virtualiter multas veritates de se. Quod probatur, quia per impossibile circumscripto omni alio si istae quiditates essent increatae, adhuc continerent tales veritates, sicut patet de linea et de numero quantum ad propositiones immediatas de eis. Et secundum hoc posset poni quod in intellectu divino essent habitus distincti secundum rationem, habitus – dico – scientiales[3], utpote: theologia esset quam causaret essentia divina ut haec in intellectu eius, geometria autem in intellectu eius esset quae virtute lineae esset in intellectu eius, et sic arithmetica ratione numeri, et sic de aliis. 196

Contra istud tripliciter: 197

Primo, quia vilesceret intellectus divinus, pro eo quod pateretur ab alio obiecto ab essentia sua; nam si in illo instanti naturae

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

tra: tunc non magis est de fine quam de efficiente, quia fundamentum illorum idem est (¶ *sign. in textu et mg. litteris* a-b V^2) V

3 tertiam quaestionem] tertiam Λ^{YGO*} tertium Λ^{H} | videtur] videretur Z quasi *in ras.* Λ^{Y2} *praem.* quod Λ^{H} *om.* $D^{*}I^{2}\Gamma^{D*}$ *add.* quod Λ^{E} | probabiliter posse] posse (posset Λ^{E}) prob. $Z\Gamma\Lambda^{E}\Sigma$ posset I^{2} posse (*add.* quasi probabiliter Λ^{O2}) Λ^{O} 4 distinctae quiditates] q. d. $I^{2}Z\Gamma\Lambda\Sigma$ 5 ab essentia] in essentia vel ab essentia I^{*} | ab essentia divina] a d. e. Σ | haec essentia singularis] hoc singulare Λ^{E} 6 Quod *om.* Σ | quia *om.* $I^{*}Z\Gamma^{DLN*}\Lambda^{HO*}$ 6-7 impossibile] *add.* enim Γ^{D} 7 circumscripto] *om.* D^{*} *add.* enim $CPZ\Gamma^{LN*}$ | si *post* quia (6) Σ | istae = $AS\Lambda^{H}$ illae *rell.* (*post* quiditates Σ) *edd.* 7-8 increatae] incausatae $D^{*}SRIZ\Gamma^{-L}\Lambda^{Y2}$ incausante $\Lambda^{Y'}$ 8 de[2] *om.* $\Gamma\Lambda\Sigma$ 9 de] in SRZ *om.* CPM^{*} 10 posset poni] ponitur Λ^{E} | quod *post* divino Σ^{Q*U} | in] pro $\Sigma^{Q'U}$ *om.* $\Lambda^{E}\Sigma^{Q2}$ 11 distincti] *praem.* scientiales $CP\Sigma^{U}$ *add.* scientiales (scibiles $\Lambda^{O}\Sigma^{Q}$ scientiabiles Λ^{HG}) $R^{2}I^{2}V^{2}$(*om.* V^{3})$Z\Gamma^{BD*LN}\Lambda\Sigma^{Q}$ | habitus – dico – scientiales *om.* $I^{2}Z\Gamma^{BD*LN}\Lambda\Sigma$ 12 esset] *add.* habitus Σ | quem Σ | essentia] scientia Λ^{GO*} | divina = $A\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ sua *rell.* (*post* causaret Σ^{Q}) τ | ut haec] secundum idem C 13 eius[1]] *add.* et sic de arithmetica M'S' *add.* et sic I *add.* et $ADCPM^{2}S^{2}$ | autem *om.* CPMSI | in intellectu eius *om.* $CPMSRIVZ\Gamma^{LN}$ | quae] quod Σ 14 esset] erit CP *om.* $R^{2}\Gamma^{N*}$ | et — numeri *om.* Λ^{H} | arithmetica] *praem.* de $CPMSRIVZ\Gamma^{LN}\Lambda^{YGO}\Sigma$ | ratione] virtute $Z\Gamma\Lambda^{YE}\Sigma$ respectu Λ^{GO} 16 istud] illud Λ^{HO} hoc Σ *add.* dico Γ^{N2} | tripliciter] videtur Λ^{H} *add.* arguitur Λ^{O2} 17 vilesceret intellectus divinus] i. d. v. $Z\Gamma\Lambda^{-Y}\Sigma$ | pro *om.* Σ 17-18 pateretur] patietur $CMSR^{*}I^{*}Z\Lambda^{Y}$ perficeretur γ 18 ab[1]] *add.* obiecto

T [1] Cf. supra n. 139. [2] Tenet ut certum HENRICUS GAND., *Summa* a. 19 q. 2 in corp. et ad 1 (I f. 117X. 118D). [3] Sic tenet HENRICUS GAND., *Summa* a. 37 q. 2 in corp. et ad 2 (f. 241I-L. 242P).

in quo intelligeret lineam adhuc esset quasi in potentia ad veritates cognoscendas exsistentes in linea – et virtute istius quiditatis cognoscit eas – igitur linea quasi effective imprimeret cognitionem istarum veritatum in intellectu divino, et ita linea erit motiva intellectus divini.

198 Secundo sic: omnis potentiae actuabilis a diversis obiectis per se virtute propria eorum primum obiectum est aliquid commune eis; sed si linea virtute sui causaret veritatem in intellectu divino, pari ratione et aliae res causabunt veritatem in intellectu eius, et ita primum obiectum intellectus divini erit ens commune, non essentia sua singularis. Nec obstat quod obiecta alia attribuuntur ad essentiam suam; ita enim alia entia attribuuntur ad substantiam, et tamen primum obiectum intellectus nostri est ens[1].

199 Tertio, quia si essentia sua est primum obiectum, patet quod non communitate praedicationis; ergo erit primum secundum virtualitatem[2]. Non autem esset primum obiectum virtualiter si quodlibet aliud secundum virtutem propriam immutaret intellectum eius.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FF}$ρτπγβμυ)
A^{+} | alio obiecto = A obiecto alio D aliquo alio obiecto γ alio Λ^{E} aliquo alio *rell.* ρτπβμυ | ab essentia sua] a s. e. Σ

1 intelligit S^{2}ΓΛΣ | esset] est CPMSRIVZ$\Gamma^{LN}\Lambda^{YEHO2}$(*post* quasi)Σ *om.* $\Lambda^{O'}$ 2 exsistentes] quae sunt $\Lambda^{E}\Sigma$ | istius] illius CP*MIVZ ipsius $\Lambda^{E}\Sigma$ 3-4 imprimeret — linea *om.* Λ^{E} 3 imprimet CPRVZ$\Lambda^{HG}\Sigma$ imprimit SΓΛ^{O} 4 istarum] illarum CPMV | istarum veritatum] v. i. Σ | divino *om.* M*SR*I* | erit] est $\Gamma^{D}\Lambda^{O*}$ sit Z *om.* Λ^{E*}(*post* motiva) 5 divini] Dei Γ^{BDN*} 6 potentiae] scientiae Λ^{H} | actuabilis] *comp.* MRVZ$\Gamma^{B}\Lambda^{H}\Sigma^{Q}$ actualis $\Gamma^{N*}\Lambda^{YEG}$ *praem.* perfectibilis vel Λ^{HO2} | a *om.* Λ^{EG} 6-7 obiectis per se] p. se o. Σ 7 aliquid] aliquod CPΓΛ^{G} quid Λ^{E} 8 sui] sua V propria I^{2} *om.* Γ^{D*} | causet CPMSR*IVΛ^{YHG} | divino] eius M *praem.* eius V* *om.* R* 9 pari — eius *om.* M* | res *om.* CP 10 primum obiectum] obiectum (omnibus Λ^{E*}) primum ΛΣ | erit] est DΛ^{GO*} esset I*Z | ens commune] c. e. Λ com. eis ρπβμυ ens com. eis γ unum com. τ 11 sua] divina ρπγβμυ | singularis *om.* $\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ | obiecta alia] a. o. IZΣ 12 suam *om.* CP*Γ^{D*} | substantiam] subiectum (*pon.* substantiam C^{2}) CP*Λ^{H} 13 et *om.* CPMSR*IVZ$\Gamma^{LN}\Lambda^{-E}$ 14 si *om.* S*$\Lambda^{Y}\Sigma^{QU*}$ | essentia sua] s. e. $\Lambda^{E}\Sigma$ | esset Γ^{BD*LN} | primum obiectum] o. p. CPMV 15 erit] est $\Gamma^{D}\Lambda^{GO}$ 15-16 virtualitatem] virtutem DRΓ$\Lambda^{E*HGO2}\Sigma$ veritatem $\Lambda^{O'}$ 16 primum obiectum] o. p. R$\Lambda^{E}\Sigma$ | virtualiter] virtutis A 17 secundum virtutem propriam = AD virtute propria (*add.* eius R*) *rell. edd.* | eius] *add.* ita quod (*add.* est M) in primo signo naturae est (est *post* sua Λ^{O2}) essentia sua primo cognita intellectui suo (eius Λ^{O2}) [[¶ *sign.*: Vacat P^{2} *litteris* a-b C^{2}V^{2}(*text. et mg.*); *cf. p.* 135, 4-5]] C*PMVΛ^{O2} *add.* Item quarto, sequitur quod essentia divina non sit obiectum infinitum intelligibile, quia tunc posset sibi aliquid addi in intelligente. Vide hoc argumentum in quaestione de prioritate, primo articulo et secundo, ubi probatur infinitas primi Λ^{G}

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 19 q. 1 ad 1 (I f. 115F); q. 2 in corp. (f. 117B). [2] Cf. ib. a. 7 q. 3 ad 4 (f. 51L).

⌊B. – RESPONSIO PROPRIA⌋

[23] ⌊De theologia divina⌋ – Ideo dico aliter, quod theologia divina est 200 de omnibus cognoscibilibus, quia obiectum primum theologiae suae facit omnia alia actu cognita in intellectu eius, ita quod si in primo signo naturae est essentia sua primo cognita intellectui suo, et in secundo signo naturae quiditates continentes virtualiter veritates proprias, in tertio signo sunt istae veritates, virtualiter contentae in illis quiditatibus, sibi notae; non est ordo secundi ad tertium secundum causalitatem, quasi istae quiditates aliquid causarent in intellectu eius, sed tantum est ordo effectuum ordinatorum respectu eiusdem causae, puta quia essentia sua quasi prius natura causat istas quiditates notas quam veritates de eis sunt notae[1].

Exemplum: si sol illuminaret partem aliquam sibi propinquam, et alia pars a sole remotior non esset illuminabilis nisi a sole propter eius opacitatem, sol illuminaret partem illam remotam, non autem prior primo illuminata; esset tamen ordo inter propinquam partem et remotam sicut ordo effectuum eiusdem causae, et tamen non ordo causae ad effectum, quia pars illuminata nihil agit in partem opacam remotam.

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

2 dico aliter] a. d. CPΣ   4 alia] talia Γ^{-B} | actu] *post* cognita Γ^{N} *om.* AD   4-5 in^{1} — cognita *om.* V‡ 4 eius] suo V‡Γ^{B}ΛΣ   4-5 eius — intellectui *om.* Γ^{D‡} | ita — suo *om.* M‡ 4 si *om.* CPM‡SRI*V‡ZΓ^{BD‡LN}Λ^{E2GO2}Σ   5 signo — suo *om.* C‡ | est essentia sua] ess. s. est Σ | sua] eius P divina M‡ | intellectui] intellectu Λ^{H} in intellectu M‡Λ^{BO}Σ | intellectui suo *om.* P‡ R* | suo] eius M‡V   6 naturae] *om.* Γ^{BD*} *add.* verae MSRV* | continentes virtualiter] v. c. (c. *om.* Γ^{D‡}) Γ^{D}ΛΣ   7 istae] illae (*post* veritates Σ) CP^{2}MSIV*ZΓ^{BD}Λ^{BHG}Σ autem P′ | virtualiter] sic Σ *om.* Γ^{N}Λ^{H} 8 notae] *om.* Λ^{G} *add.* et I^{2}ρπγβμυ | non] nec CP^{2}R^{2}VΓΛ^{O2}Σ *add.* tamen M^{2}I^{2} *add.* enim Λ^{O2} | est] *add.* autem D | secundi *om.* Λ^{GO*} 9 istae] *post* quiditates Λ^{E}Σ illae Γ^{BD}Σ^{U} nullae Λ^{GO*} | causent CP^{2}MSRIVZΓ^{BDN2}ΛΣ^{U} causant P′Γ$^{LN′}$ 10 tantum est] e. t. CMSR^{2}IVZΓ est R′Λ^{H} tantum Λ^{YBGO*}Σ | effectuum] *add.* eius Λ^{E2} *add.* essentialiter ρπγβμυ   11 quia] quod P^{2}M*R*I^{2}Γ^{B} | essentia sua] s. e. CPMSRIVZΓ^{-N} 12 causet DCP*MSRIV*Γ^{LN}Λ^{H} causaret Z | istas] illas P^{2}(*post* quiditates)MSVΓΛ^{G} *om.* CP′ | notas] *praem.* sibi P‡R‡ZΓ^{N2}ΛΣ | sunt = AD sint CPMSRI′VZΓ fiant I^{2} *rell. edd.*   13 partem aliquam] a. p. Λ^{-Y}Σ   14 alia] aliqua Σ | a sole^{1} = AD   15 illam] istam DΛ^{-B} aliam Φρπγβμυ   15-17 non — remotam *om.* Λ^{O‡} 16 prior primo = AD^{2} pars primo CPΛ^{YEHO‡}Σ *edd.* pars prior MSRIVZΓ alia pars Λ^{G} prior D′ | illuminata] *add.* sed Γ^{D*} *add.* (= *rep.*) esset tamen R′ *add.* esset causa illuminationis secundae (sec.] partis R‡ *om.* P‡V) P^{2}R^{2}VΓ^{N}Λ^{O‡} *edd.*   16-18 esset — illuminata *om.* D‡ 16 propinquam partem] part. pr. Γ^{BD}Λ^{BGO‡}Σ   17 et^{1}] *add.* partem Γ^{BD} *add.* illam Λ^{G} 17-18 eiusdem — effectum *om.* Γ^{L‡} | et^{2} — causae *om.* M*SR‡I‡V‡ZΛ^{E‡} 17 et tamen non] non autem Σ | tamen *om.* CPI‡Γ^{L‡} | non] est Λ^{H} *add.* esset R‡I‡Γ$^{-L‡}$Λ^{O2} 18 pars] *add.* propinqua (prior Λ^{O‡}) P^{2}R^{2}VΓ^{-L}Λ^{O2}Σ [[*post* illuminata VΛ^{O‡}]]   19 opacam remotam] r. o. Σ

T [1] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* I d. 3 pars 1 q. 4 n. [18-19].

Ita est in proposito. Essentia Dei in intellectu suo facit quiditates aliquas actu notas, et quasi posterius naturaliter facit veritates illas, in illis contentas, notas intellectui illi; tamen illae quiditates nullam habent virtutem respectu intellectus Dei immutandi, quia intellectus Dei non est natus perfici ab illis quiditatibus, quia est infinitus, et illae quiditates sunt finitae, et infinitum a finito nullo modo perficitur.

201 Sic ergo Deus de omnibus cognoscibilibus solum habet cognitionem theologicam, quia tantum virtute primi obiecti theologici actuantis intellectum eius, ita quod theologia Dei non tantum est de omnibus, sed etiam est omnis cognitio possibilis Deo de eis, et absolute ipsa est de quocumque est omnis cognitio non includens ex se aliquam imperfectionem, quia ipsa sola de quocumque cognoscibili non includit limitationem; quaelibet autem alia, quia est a causa limitata, necessario includit limitationem.

202 ⌊De theologia beatorum⌋ – Sed de intellectibus creatis beatorum aliter est, quia intellectus eorum nati sunt immutari a quiditatibus creatis ad cognitionem veritatum inclusarum in eis; et ideo praeter istam theologicam veritatem, quam habent de illis quiditatibus ut ostensis in essentia Dei, possunt habere cognitionem natura-

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 Ita] Et D | est = A cum D | in proposito] hic (*add.* in proposito Λ^{O2}) $\Lambda\Sigma$ | Dei] divina $\Lambda^{E2}\Sigma^{U}$ *om.* Σ^{Q} | suo] divino Σ^{Q} 2 aliquas] suas Λ^{H} 2-3 actu — contentas *om.* $\Lambda^{E\ddagger}$ | et — notas *om.* $\Gamma^{B\ddagger}$ 3 notas] *add.* actu Λ^{B} | intellectui illi] eidem intellectui Σ | tamen illae] i. t. Σ 3-4 quiditates] veritates Λ^{G*}*add.* finitae R^{2}ρπγβμυ 4 habent virtutem = AD virtutem (vim V veritatem $M^{\ddagger}\Gamma^{D\ddagger}\Lambda^{B*GO*}\Sigma^{Q}$ vim vel virtutem *in ras.* R^{2}) habent CPMSRIVZ$\Gamma^{BD}\Lambda\Sigma$ *edd.* vim (veritatem Γ^{L}) vel virtutem habent Γ^{LN} | Dei = AD divini *rell. edd.* | immutandi] enuntiandi (*pon.* causandi et immutandi $\Lambda^{O?}$) Λ^{O} *add.* enuntiandi Λ^{G} 5 intellectus] visus A | Dei = AD divinus CPMSRIVZ$\Gamma\Lambda^{-E}\Sigma$ *edd.* | quia^{2}] *add.* ille M^{2}IZ 6 et illae] illae (istae Λ^{HO}) autem $\Lambda^{-Y}\Sigma$ | quiditates *om.* $\Lambda^{BHO}\Sigma$ | sunt *om.* $\Gamma^{BD}\Lambda\Sigma$ 7 perficitur] *add.* ita quod si in tertio instanti naturae natura divina non (nihil $M^{?}I^{?}$) moveret ad ulteriorem notitiam (not. ult. Λ^{O}) veritatum (verit. not. $\Lambda^{E?}$), numquam intellectus divinus (div. *om.* $\Lambda^{E?HGO}$) eas cognosceret (intelligeret eas $M^{?}I^{?}\Lambda^{E?H}$), quia a (a *om.* $I^{?}\Lambda^{E?}$) nullo alio (alio *om.* $M^{?}$) motivo eam (eandem Λ^{G} *om.* Λ^{H}) notitiam (eam not. *om.* Λ^{O}) posset habere $M^{2}I^{2}\Lambda^{E2HGO}$ρπγβμυ 8 solum habet] h. s. Σ 11 est *om.* $\Lambda^{YHGO*}\Sigma$ | possibilis] *add.* haberi a ρπγβμυ | de eis *om.* $\Lambda^{GO\ddagger}$ 12 absolute ipsa] absoluta quando Λ^{GO*} | quibuscumque Σ | est^{2} = AΛ^{GO}(*om.* Λ^{O2}) et est Γ^{N2} 13 ex] in R | ex se aliquam imperfectionem] a. i. ex se Λ^{Y} imperfectionem aliquam (al.] a causa Λ^{H}) ex (de Λ^{E}) se $\Lambda^{-Y}\Sigma$ 14-15 quaelibet — limitationem *om.* $\Gamma^{N}\Lambda^{BO\ddagger}\Sigma^{U\ddagger}$ 14 quia] quae DCPMV$\Lambda^{YGO?}$ 16 Sed] Sicut V^{*} *om.* PΛ^{B} | Sed de intellectibus] De intellectibus autem C | intellectibus] intelligibilibus MΛ^{HGO} | creatis] causatis $I^{2}\Sigma^{Q}$ 16-18 beatorum — creatis *om.* $\Sigma^{U\ddagger}$ 16 beatis $\Sigma^{QU!}$ 17 aliter] aliud Λ^{GO} | est] *add.* dicendum Λ^{G} | intellectus eorum] illi $\Sigma^{QU!}$ 18 creatis] causatis $PI^{2}\Sigma^{Q}$ | eis] ipsis Λ^{G} 19 istam] illam CPMRV$\Gamma^{BD}\Sigma$ aliam Λ^{H} | theologicam veritatem = AD v. th. *rell. edd.* 20 ostensis] ostensum est D | Dei] divina IZ

lem de eisdem propria motione earum. Theologia igitur beatorum de quibuscumque creatis non est omnis cognitio de eis possibilis tali intellectui.

[24] Sed dubium est an sit de omnibus, licet aliqua alia sit de quibusdam cognoscibilibus. Hic distinguendum est de theologia in se, et ut est habitus perficiens intellectum creatum beatum. Primo modo est de omnibus scibilibus, quia omnia illa sunt nata sciri virtute primi obiecti theologici; secundo modo, dico quod possibile est eam esse de quocumque, quia de omnibus scibilibus, quia scibilia illa omnia non sunt infinita[a]. De facto autem non habet limitationem nisi ex voluntate Dei ostendentis aliquid in essentia sua; et ideo actualiter theologia eorum est de tot quot Deus voluntarie ostendit eis in essentia sua. 203

⌊De theologia nostra⌋ – De theologia nostra dico quod ipsa non est actualiter omnium, quia sicut theologia beatorum habet terminum, ita et nostra, ex voluntate Dei revelantis. Terminus autem praefixus a voluntate divina, quantum ad revelationem ge- 204

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* quia ipsa sola de quocumque cognoscibili non includit limitationem; quaelibet autem alia, quia est a causa limitata, necessario includit limitationem [1].

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 eisdem] eis RΛ^{E} | propria motione = AD ex propria motione *rell. edd.* 2 quibuscumque] quocumque D* quiditatibus RΓ^{LN} *add.* quiditatibus Γ^{D} | creatis] causatis $I^{2}\Sigma^{Q}$ | de eis] eorum R | eis] illis ΛΣ 4 an] *add.* ista D′ *add.* illa $D^{2}I^{2}$ | omnibus] *add.* cognoscibilibus CPM^{2} 6 est] quidam Λ^{G} | perficiens] faciens vel perficiens I* | beatum] bonum (*pon.* beatum Λ^{O2}) Λ^{O} | modo] non Λ^{E} 7-8 quia — theologici] *post* beatum (6) M*V* *om.* SR‡ 7 illa] ista D Λ^{HO} alia $\Phi\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ *om.* Λ^{E} | sunt nata] n. s. RΛΣ 8 theologici] beati vel theologici I* *add.* beatifici ρ | secundo] *add.* etiam Σ *add.* vero Γ^{D2} 8-9 dico — quia de *om.* $\Lambda^{E‡}$ 8 possibile] impossibile *post* est $\Lambda^{G}\Sigma^{QU+}$ 9 quocumque] quibuscumque PMSIVZ$\Gamma^{LN}\Lambda^{YE?G}\Sigma$ quibusdam (*add.* vel de quibuscumque Λ^{O2}) Λ^{O} *add.* cognoscibili R | quia[1]] immo P^{2}(*in ras.*)$R^{2}V^{2}\Gamma$ $\Lambda^{-E}\Sigma$ *add.* et P^{2}(*in ras.*)$\Gamma^{-D}\Lambda^{YH}$ *add.* etiam $R^{2}V^{2}\Gamma^{D}$ 9-10 scibilia illa omnia] omnia illa CP omnia scibilia Λ^{H} scibilia $\Lambda^{YEO*}\Sigma$ 10 infinita] *add.* saltem illa scibilia intellectus creati Γ^{N2} 11 ex] de RΣ 12 actualiter theologia eorum] th. e. a. (e. a. *om.* $\Sigma^{U‡}$) Σ 12-15 est — theologia *om.* $\Sigma^{U‡}$ 12 Deus voluntarie] v. Deus $\Lambda^{YHO}\Sigma^{QU!}$ 15 omnium] *add.* tantum Λ^{E*} *add.* scibilium pro statu isto ρπγβμυ | sicut] *add.* et MV* 17 divina] Dei $\Lambda^{-Y}\Sigma$ 17-*p.* 138, 1 generalem] supernaturalem S *praem.* supernaturalem CP *add.* supernaturalem $M^{2}I^{*}$ 18-20 quia — limitationem = ADCPMSRIV$\Gamma\Lambda^{GO2}$; ¶ *text. sign.*: Non in libro Duns A^{1} Vacat (Va- *deest in* P) $P^{1}M^{2}$ Extra I^{2} *litteris* a-b V^{2}(*text. et mg.*) 18 ipsa] illa $\Gamma\Lambda^{O?}$ 19 limitationem] limitatam Λ^{G2} *add.* quae non est a causa limitata Γ^{N2} 19-20 quaelibet — limitationem *om.* MV‡ 19 quia] quae P$\Gamma^{D2LN}\Lambda^{GO?}$ | a causa] actu SRIΛ^{G} 19-20 necessario includit limitationem] *ante* quia (19) V^{1} i. l. n. *ante* quia (19) Γ^{BD}

T [1] Cf. supra p. 136, 13-15.

neralem, est illorum quae sunt in Scriptura divina, quia – sicut habetur in Apocalypsi cap. ultimo – *qui apposuerit ad haec, apponet ei Deus plagas quae apponuntur in libro isto*. Igitur theologia nostra de facto non est nisi de his quae continentur in Scriptura, et de his quae possunt elici ex eis.

205 De potestate theologiae nostrae dico quod non potest esse de [25]
omnibus, tum propter defectum intellectus nostri, non potentis concipere in speciali multas quiditates, – revelatio autem secundum communem legem non est nisi de his quorum termini communiter naturaliter possunt concipi a nobis, – tum propter defectum theologiae nostrae, quia non potest stare cum cognitione evidenti de eisdem cognoscibilibus, secundum aliquos, et per consequens de naturaliter nobis cognitis non potest stare theologia nostra revelata.

206 ⌊De theologia simul sumpta⌋ – Tamen omnis theologia, sive Dei sive beatorum sive nostra, est de omnibus entibus quantum ad aliqua de eis cognoscibilia, videlicet quantum ad respectus quos habent ad essentiam divinam ut est haec essentia, quia respectus non potest cognosci sine cognitione amborum extremorum: et ita respectus qui est ad hanc essentiam ut haec, non potest cognosci sine cognitione huius essentiae ut est haec.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 Scriptura divina] Scriptura sacra Σ sacra Scriptura I²Λ | sicut] sic Λ^{GO} *om.* D 2 in *om.* $\Gamma^{D}\Lambda^{BG}\Sigma$ | cap. ultimo = A ultimo cap. τγ ultimo CPM²I²Γ^{D2}ΛΣρπβμυ | apposuerint M* $\Gamma^{BD*}\Lambda^{G2}$ apposuerunt $\Lambda^{G'}$ apposuit Λ^{H} | haec] hoc MR$\Gamma^{N}\Lambda^{H}\Sigma$ 2-3 apponet] apponat Λ^{HG2} *om.* $\Lambda^{G'O2}$ 3 Deus] Dominus CPMIV *om.* Λ^{O*} | plagas quae apponuntur] super illum plagas scriptas υ 4 nisi *om.* A | his] eis Λ^{E} 4-5 quae — his *om.* Λ^{E*} | continentur — quae *om.* $\Gamma^{N2}\Lambda^{H}$ 4 Scriptura] *praem.* sacra Γ^{N2} 5 ex] de $\Gamma^{L}\Lambda^{E}$ | eis] his Λ^{H} 6 potestate] potentia Γ^{N} possibilitate P²R²Σ *edd.* 8 concipere in speciali] in s. c. Γ | revelatio autem] et revelatio Γ^{LN} 9 his] eis CPMSIVZΓΛ | termini] *add.* vel quiditates P² | communiter *om.* RI²Λ^{EGO} 9-10 communiter naturaliter possunt] n. p. c. (c. *om.* Σ^{U2}) Σ 10-11 possunt — nostrae] *om.* $\Gamma^{B'}$ termini non cognoscuntur Γ^{B2} 10 accipi SRΛ^{E} | tum propter defectum *om.* C² 11 nostrae] *add.* revelatae Σ | quia] quae Σ | stare] esse *post* cognoscibilibus (12) Λ^{BHGO2} *om.* Λ^{Y} 12 secundum aliquos *ante* non (11) Σ 13 nobis cognitis] notis nobis Γ^{BD} | non — revelata *om.* Σ | revelata] *comp.* Λ^{O*} remota Λ^{G} 14 Tamen] Tum Γ^{L} Cum Λ^{H} Unde Γ^{B} *add.* quia I*$\Gamma^{L}\Lambda^{O2}$ | Tamen omnis] Om. t. Σ | sive Dei *om.* Γ^{LN} 14-15 sive — nostra] sive nostra (n.] naturaliter Λ^{E}) sive beatorum sive Dei ΛΣ sive beatorum sive nostra sive Dei Γ^{BD} 15 entibus] *add.* scilicet Λ^{O} 16 aliqua] alia M* omnia (*pon.* aliqua Λ^{O2}) Λ^{O} | de] in CPMSRI*VΓ | de eis cognoscibilia] c. de e. Σ | videlicet] scilicet CPM SRIVZ²ΓΣ *om.* Z' | respectus] *add.* communes CPMVΓ^{B2} 18-20 amborum — cognitione *om.* ADΛ^{H} 19 ut haec *om.* Λ^{GO} 20 est = ADCP | haec] *om.* D* *add.* quia respectus non cognoscitur sine notitia extremorum D (*cf.* 17-18)

F 2 Apoc. 22, 18. 12 ALEXANDER HAL., *S. theol.* I q. 2 m. 3 in corp. (I 33*b*); THOMAS, *S. theol.* II-II q. 1 a. 4 in corp. et a. 5 in corp. (VIII 13*b*-14*a*. 16*b*); *De veritate* q. 14 a. 9 in corp. (ed. Parmen. IX 241*b*-242*a*); HENRICUS GAND., *Summa* a. 13 q. 7 in corp. (I f. 96P.R).

Sic igitur, ut vere dicatur, theologia est de omnibus, et est omnis cognitio non includens imperfectionem. Ideo intellectui Dei, qui non potest habere aliquam cognitionem imperfectam, est omnis cognitio, non tamen simpliciter est omnis cognitio, quia praeter illam potest alia haberi de aliqua quiditate speciali movente intellectum creatum. Ipsa etiam sola est cognitio de omnibus quantum ad aliqua cognoscibilia, ut videlicet quantum ad respectum eorum ad hanc essentiam ut haec, si tamen haec essentia ut haec terminet aliquem respectum creaturae et non sub ratione alicuius attributi naturaliter a nobis intelligibilis. Et ista forte est ratio quare non possumus scire de intellectu creato quod ordinatur ad hunc finem ut hic est, quia non possumus cognoscere respectum fundatum in natura intellectuali ad istam essentiam tamquam ad proprium finem, quia nec extremum ad quod est respectus, et ideo nec rationem imaginis respectu istius naturae in se, sicut sancti loquuntur de imagine [1].

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 vere dicatur, theologia] th. v. d. Σ | est¹] esse *post* omnibus Σ *om.* Λ^{G} | est² *om.* ZΓ^{BD*} $\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ 2-4 Ideo — tamen *om.* Λ^{E*} 2 Ideo] *praem.* Et $\Gamma^{BD}\Lambda^{E2}$ | Dei] *om.* D′ beati D^{2} 3 est *om.* Λ^{GO*} 4 non — cognitio *om.* R* | tamen] tantum Λ^{G} *add.* intellectui (in intellectu Λ^{G}) creato M^{2}I*$\Gamma^{N2}\Lambda^{E2G}$ *add.* creato Γ^{D2} | simpliciter — cognitio] est omnis cognitio simpliciter respectu intellectus creati βμυ *add.* intellectui creato D 5 illam] eam ΛΣ illa (!) Γ^{L} ista (!) D* | alia] aliqua IΛ^{E} *add.* cognitio PΛ | alia haberi] haberi aliqua cognitio Σ | aliqua] alia D | speciali] *praem.* in Λ^{G} *om.* Λ^{H} 6 sola est] e. s. D$\Lambda^{Y}\Sigma$ 7 ut *om.* I^{2}ZΛΣ | videlicet] scilicet $\Lambda^{G}\Sigma$ | eorum] *add.* quae habent Γ^{L} 8 hanc *om.* $\Lambda^{E}\Sigma$ | essentiam] *add.* divinam P$\Lambda^{E}\Sigma$ | ut haec¹] in hoc P^{2}(restit. P^{3}) ut hic DΣ^{Q} ut hanc (?) D^{2} *om.* CP′ | haec² *om.* CPΣ | essentia *om.* $\Lambda^{YEHGO2}\Sigma$ | haec³] hic Σ^{Q} *om.* P* *add.* essentia CP 9 aliquem] attributi Λ^{G} *om.* Λ^{O*} | creaturae] *add.* ut haec V | ratione] *praem.* aliqua PI^{2} *add.* speciali I^{2} *add.* aliqua speciali RΓ^{D2} | attributi] accidentis (*pon.* attributi Λ^{O2}) Λ^{GO} 10 ista] illa D*Λ^{EH} ita R$\Gamma^{LN*}\Lambda^{O*}$ | ratio] *praem.* una Λ^{-Y} *add.* una P$M^{2}I^{2}\Lambda^{Y2}\Sigma$ 11 quod] quia Λ^{H} *pon.* quia Λ^{O2} | ordinatur] ordinetur $\Gamma^{BD}\Sigma$ oritur D* 12 haec M^{2}R | hic est] hunc ZΛΣ | cognoscere] scire Λ^{E} | respectum] *add.* finaliter τ 13 intellectuali] intelligibili Λ^{O} in intellectu Λ^{G} | istam] illam CPMVΣ^{U} 13-14 proprium finem] f. p. ΛΣ 14 ad quod] quodquid Λ^{H} | et ideo *om.* CPMSR*I*V*Γ^{LN} $\Lambda^{EO2}\Sigma$ 15 istius] illius DCPMIVZ$\Lambda^{HGO}\Sigma$ | in se *om.* $\Lambda^{YE2HGO}\Sigma$

T [1] August., *De Trin.* XIV c. 8 n. 11 (PL 42, 1044); XV c. 27 n. 50 (PL 42, 1097); *De diversis quaest.* 83 q. 51 n. 4; q. 74 (PL 40, 33-34. 86).

⌊VII. – AD ARGUMENTA PRINCIPALIA TERTIAE QUAESTIONIS⌋

207 Ad primum argumentum [1] dico quod concludit de theologia non in se sed prout traditur in Scriptura sacra.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

2 primum] tertium Λ^{H} *om.* Σ 3 prout] probatur P^{*} ut Λ^{GO} | traditur] creditur R | Scriptura sacra] s. Script. $DI^{2}\Lambda\Sigma$ | sacra] de quo loquitur Augustinus V *add.* et de hac (hoc Γ^{D}) loquitur Augustinus $\Gamma^{-L}\Lambda^{O2}\Phi\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ *add.* ⌊.....⌋ Γ^{L*}

T [1] Cf. supra n. 140.

⌈PARS QUARTA

DE THEOLOGIA UT SCIENTIA

QUAESTIO 1 ET 2

UTRUM THEOLOGIA IN SE SIT SCIENTIA, ET UTRUM SUBALTERNANS VEL SUBALTERNATA⌉

[Q. 3 et 4 lat.] [26] Iuxta hoc quaero utrum theologia in se sit scientia, et utrum ad aliquam aliam scientiam habeat habitudinem subalternantis vel subalternatae. 208

⌊I. – AD PRIMAM QUAESTIONEM⌋

⌊De theologia in se et in Deo⌋ – Ad primam quaestionem dico quod scientia stricte sumpta quattuor includit, videlicet: quod sit cognitio certa, absque deceptione et dubitatione; secundo, quod sit de cognito necessario; tertio, quod sit causata a causa evidente intellectui; quarto, quod sit applicata ad cognitum per syllogismum vel discursum syllogisticum[1].

Haec apparent ex definitione 'scire' I *Posteriorum*[2]. Ultimum, videlicet causatio scientiae per discursum a causa ad scitum, includit

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

6 *adnot.*: Quaestio 6 quaestio 7 $A^{1}M^{2}V^{2}\Gamma^{B1D2}\Sigma^{Q2}$ Quaestio 6 $R^{2}\Gamma^{N2}\Lambda^{O2}$ Quaestio 4 Λ^{Y2} Quaestio 1 Λ^{E2} Duae quaestiones (Qu. d. C^{2}) $C^{2}R^{2}Z^{2}\Lambda^{H2}$ Quaestio 4 et 5 (l) lateralis μυ | haec D 7 ad — scientiam] aliquam aliam (aliam *om.* R^{2}) R aliam | *om.* P$\Gamma^{BD}\Lambda\Sigma$ | aliam scientiam] s. a. CMSIVZΓ^{LN} | habitudinem] *praem.* aliquam CMSIVZ$\Gamma\Lambda^{-B}$ *add.* aliquam $\Lambda^{B}\Sigma$ 10 dico] respondeo Λ^{G} 11 scientia stricte sumpta quattuor includit] q. i. sc. str. s. Λ | quattuor includit] i. q. Σ | videlicet] scilicet $\Lambda^{G}\Sigma$ primo R′ primum R^{2} unum Γ *praem.* primo CPMV 12 certa] *add.* hoc autem est (est *post* dubitatione) $\Lambda^{O\prime}$ *add.* hoc est $\Gamma^{BD}\Lambda^{YBHGO2}\Sigma$ *add.* et evidens Γ^{N2} | secundum $R^{2}\Gamma^{BD}$ | secundo, quod sit] et Λ^{H} *om.* $\Lambda^{YB*GO*}\Sigma$ 13 cognitivo Λ^{B} cognoscibili Φ | tertium $R^{2}\Gamma^{B}$ tertia C | tertio, quod sit *om.* S$\Gamma^{LN*}\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ | quod sit *om.* R^{*} 14 quartum R^{2} quarta C | quarto, quod sit] *om.* S$\Gamma^{L/N*}\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ quarto Γ^{L2} | quod] *add.* causa CPMIVZ$\Gamma^{D2}\Lambda^{O2}$ | quod sit *om.* R^{*} | applicata] applicando $\Lambda^{YH}\Sigma$ *add.* a causa P^{*} 14-15 syllogismum vel *om.* $I^{2}Z\Lambda\Sigma$ 16 Hoc apparet D$R^{2}V\Lambda^{O*}$ | Ultimum] *add.* enim Γ^{LN} *add.* tamen I^{2} *add.* autem Γ^{BD2} 16-17 videlicet] scilicet CPMSRIVZ$\Gamma\Lambda^{GO}\Sigma$ 17 discursum] *add.* syllogisticum $P^{2}R^{*}I^{2}\Lambda^{-Y}\Sigma$ | a causa] applicata Λ^{GO} | scitum] situm P^{*} effectum suum D

F 16 ARISTOT., *Anal. post.* I c. 2 [t. 5] (A c. 2, 71*b* 9-12).

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 6 q. 1 arg. 1 et in corp. (I f. 42A.B-D). [2] Cf. supra n. 9.

imperfectionem[a], et etiam potentialitatem intellectus recipientis. Ergo theologia in se non est scientia quantum ad ultimam condicionem scientiae; sed quantum ad alias tres condiciones est scientia in se et in intellectu divino.

209 ⌊De theologia beatorum ut scientia⌋ – Sed utrum sit scientia [27] quantum ad quartam condicionem ut est in intellectu beatorum, dubium est.

Et videtur quod non, per Augustinum XV *De Trinitate* cap. 16: «Fortasse non erunt ibi volubiles», etc., «sed totam scientiam nostram unico intuitu videbimus»; ergo intellectus beatorum non discurret[1], et ita non habebunt scientiam quantum ad istam quartam condicionem scientiae.

Sed oppositum videtur, quia quiditas subiecti, in quocumque lumine videtur, continet virtualiter veritates, quas potest facere notas intellectui, de se, scilicet intellectui passivo a tali obiecto. Ergo si quiditas lineae visa in lumine naturali potest facere veritates

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* ex parte scientiae, quod sit effectus aequivocus.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 et] includit Λ^{O2} | intellectus] *praem.* ex parte CPM^2I^2τπγβμυ | recipientis] *add.* per discursum $\Lambda^{E}\Sigma$ 3 alias tres] t. a. $\Lambda^{-E}\Sigma$ | condiciones] *om.* $\Lambda^{YEHO*}\Sigma$ *add.* scientiae Γ^{BD} 4 in intellectu] intellectui CP*Z$\Lambda^{-G}\Sigma$ 5 Sed utrum = AD Utrum tamen CPMSRIVZΓ Utrum autem *rell. edd.* 6 condicionem] *add.* intellectus Λ^{E} | ut] quae (*add.* ut Λ^{O2}) Λ^{O} | in intellectu] intellectus Λ^{B} 8 De Trinitate] Trinitatis R$\Gamma^{BD}\Lambda^{YO'}$ De civitate Λ^{O2} *om.* Λ^{H*} 9 16] 14 M*SR*I* 06 Λ^{O*} 16 vel 18 A 16 vel 41 ρπβμ 17 vel 41 γ | Fortasse] Fortassis Λ^{G} Forte Γ^{-L} *add.* inquit CPM^2I^2V$\Gamma^{BD}\Lambda^{-O}\Sigma$ *add.* autem inquit Λ^{O} | ibi] in D *om.* $\Gamma^{BD*N}\Lambda\Sigma$ | volubiles = AD cogitationes volubiles ΛΣ volubiles cogitationes (cognitiones $\Gamma^{BDN'}$*pon.* vel: cogitationes Γ^{N2} *add.* nostrae ab aliis in alia euntes et redeuntes Γ^{N2}) CPMSRIVZΓτ volubiles nostrae cogitationes (cognitiones γ) ab aliis in alia euntes atque redeuntes ρπγβμυ | etc. *om.* Λ^{O}ρπγβμυ | totam] omnem Γ^{N} *om.* Γ^{BD*} $\Lambda^{-G}\Sigma$ 10 nostram unico intuitu *om.* D* | intuitu] intellectu CPM*SV$\Gamma^{LN*}\Lambda^{HO}$ 11 discurrit $\Gamma^{LN}\Sigma^{U}$ discurrent Γ^{B} | habebit Γ^{-B} | istam] illam CPMVΣ^{Q} *om.* Γ 12 scientiae] *om.* $\Lambda^{YEHGO'}\Sigma$ scire Λ^{O2} 13 quia] quod DM*SR*Λ^{E} | subiecti] sciti ρπβ 14 virtualiter] veraciter vel virtualiter Λ^{H} *add.* omnes Γ^{N} 15 notas] *in ras.* P^2 *post* passivo Λ^{G} veras Λ^{Y} *add.* veras Σ^{U*} | notas — se] intellectui veras (*add.* et notas Λ^{O2}) Λ^{O} 15-*p.* 143, 1 ¶ notas — nostro *sign. in text. et mg. litteris* a-b *et not. in mg.* liber Duns: veras intellectui passivo a tali ⌜obiecto⌝ V^2 15 de se] *post* obiecto PR$\Gamma^{BD*LN}\Lambda^{O2}$ *om.* I^2Z$\Lambda^{YEHGO'}\Sigma$ | scilicet intellectui = A intellectui DΛ^{O2} | passivo a tali obiecto *om.* $C^2M^2SR^2I^2$V 16-*p.* 143, 1 Ergo — nostro *om.* Z $\Lambda^{YEHO2}\Sigma^{Q2U}$ 16 visa] visae MV$\Gamma^{B2L}\Lambda^{O2}$ in se $\Gamma^{B'D*N}$ | visa in] in se P^2 17 ex — aequivocus = A^1DCPMSRIVZΓΛ^{E2GO2} *edd.*; ¶ *text. sign.*: Non in libro Duns A^1 *litteris* a-b Γ^{B2} | scientiae] *add.* sic Γ^{B} *add.* scilicet D$R^2\Gamma^{-B}\Lambda^{O2}$ | quod] *in corr.* P^2 *add.* scilicet CPMIVZ | quod — aequivocus *om.* Λ^{G} | aequivocus] elicitus vel aeq. Λ^{E2} *not.* alias: elicitus Γ^{D2}

F 8 AUGUST., *De Trin.* XV c. 16 n. 26 (PL 42, 1079).

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 7 q. 5 in corp. (I f. 53E); a. 37 q. 2 in corp. (f. 241L); *Quodl.* V q. 14 in corp. (f. 177R).

in se inclusas notas intellectui nostro, pari ratione et ut visa in essentia divina; sed omnis veritas causata in intellectu nostro per aliquid prius naturaliter notum causatur per discursum, quia discursus non requirit successionem temporis nec ordinem ipsius, 27] sed ordinem naturae, videlicet quod principium discursus sit prius naturaliter notum, et ut sic sit causativum alterius extremi discursus[a].

Hoc potest concedi, videlicet quod beatus vere potest habere scientiam theologicam quantum ad omnes condiciones scientiae, quia omnes condiciones scientiae vere concurrunt in cognitione eius.

Auctoritas Augustini XV *De Trinitate* cap. 16[1] non cogit, quia loquitur dubitative, cum 'forte'; nec illud intendit asserere, sed quod verbum nostrum non erit aequale Verbo divino, etiam quantumcumque sit perfectum. Similiter, potest exponi auctoritas Augustini[2] de visione beata, quae tantum respicit essentialia in Deo[3 b].

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* Contra: sic Deus cognoscit alia per essentiam suam cognitam prius.

[b] *Sequitur textus interpolatus:* Arguitur quod tunc Deus intelligeret per discursum cum intelligat lineam et passiones quae virtualiter includuntur in linea. Sit quod Deus intelligat lineam secundum exigentiam lineae; non tamen quod

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$Βρτπγβμυ)

1 visa] *add.* est $\Gamma^{BD}\Lambda^{GO*}$ | in^2 *om.* Λ^{GO*} 2 in intellectu] intellectui Λ^G 3 naturaliter *om.* DM$V^{\pm}\Lambda^{GO*}$ | notum] *praem.* nobis Λ^H *om.* $M^{\pm}V^{\pm}$ 4 temporis *om.* Σ | nec] sed Λ^{GO*} vel Σ | ipsius] eius CPMIVZ temporis Σ 5 videlicet] scilicet Σ ut (*praem.* videlicet Λ^{O2}) Λ^{GO} 6 sic] sicut Z *om.* DΓ^N | sit *om.* $R^*\Lambda^{BG}$ 6-7 discursus] *add.* Contra $M^*SI^*V^*$ (*cf. ad* 18-19) 8 *adnot.* Ad quaestionem 6 A^1 | Hoc] Hic R$\Lambda^{GO}\Sigma$ Haec $P^{\pm}$ *add.* quidem PΓ | potest concedi] c. p. Σ | videlicet] *post* Hoc M^2SRI scilicet Λ^{HG} *om.* CPM'VZ$\Gamma^{LN}\Sigma$ | potest habere] habet Λ^O 8-9 habere scientiam] s. h. CPMSVΓ^{LN} 9 quantum] quo Σ 10 quia — scientiae *om.* $\Gamma^{N\pm}\Lambda^{Y\pm}\Sigma^U$ | scientiae *om.* CMS$R^*I^{\pm}$VZ | cognitionem $\Lambda^G\Sigma$ 12 Auctoritas] Argumentum Λ^O *praem.* Secundum hoc Λ^G | Augustini *om.* $\Gamma^{BD*}\Lambda^{O\pm}$ | XV — 16 *om.* $I^2\Lambda^{YBHO\pm}\Sigma$ | De Trinitate] Trinitatis RΓ | cap. 16] cap. 10 vel 16 Λ^{O2} *om.* Λ^G | non] *add.* multum Γ *add.* est contra hoc nec Λ^G | cogit, quia] cognoscit quod D 13 dubitative] cum dubitatione et Λ^H *add.* et $M^2\Gamma^{-L}$ | cum] tamen P^2IZΓ^{LN*} unde Σ etc. Λ^{GO} *add.* dicit R$V^2\Sigma$ | illud intendit asserere] int. a. i. Σ 14 erit] est DΓ^D sit $\Lambda^{YBHGO*}\Sigma$ | etiam] et MI' *om.* CP^*(*post* quantumcumque, 15)$I^2\Lambda\Sigma$ 15 quantumcumque] *add.* verbum nostrum ρπγβμυ | quantumcumque sit perfectum] q. p. s. *ante* non (14) Σ | sit] *add.* verbum Λ^B | Similiter] Sic D Aliter I$\Gamma^N\Lambda^G$ *add.* aliter Λ^{O2} 16 beata] vera Λ^H | tantum respicit] r. t. ΛΣ 18-19 Contra — prius = AD; ¶ *text. sign.* Non in libro Duns A^1 20-*p.* 144, 14 Arguitur — nostrae = DB^2(*post* discursus, 6-7) *et pauci* 21 quae] *add.* tamen passiones B^2 22 Sit] sic D^2B^2 | intelligit B^2

T [1] Cf. supra n. 209. [2] Cf. ibidem. [3] Cf. HENRICUS GAND., *Quodl.* IV q. 8 in corp. (f. 98Q).

210 ⌊De theologia contingentium ut scientia⌋ – Sed dubium aliud est in ista quaestione, quia ad theologiam pertinent contingentia sicut et necessaria[1]. Quod patet de theologia nostra, quia omnes articuli de incarnatione sunt de contingentibus, in theologia etiam beatorum, quia omnia cognoscibilia de Deo in respectu ad creaturas extra sunt de contingentibus. De contingentibus autem non videtur posse esse scientia, patet ex definitione scientiae[2]; igitur videtur quod theologia tota ut extendit se ad omnia illa contenta non possit habere rationem scientiae, sive cum discursu sive non. [28]

211 Hic dico quod in scientia illud perfectionis est, quod sit cognitio certa et evidens[a]; quod autem sit de necessario obiecto, haec est

---

quia sic exigit linea ideo eam sic intelligit, sed quia sic intelligit ideo sic exigit linea intelligi, quia scientia sua est causa et mensura rei. Non sic autem de beatis, quia res, vel in se vel in Verbo, semper est causa scientiae nostrae.

[a] *Sequitur textus interpolatus*: quia scientia est habitus necessario verus, ita quod idem manens non potest esse quandoque verus et quandoque falsus, sicut nec quandoque scientia, quandoque non scientia, VII Metaphysicae[3]; igitur necessario est obiecti necessarii, ita quod necessitas non tantum est condicio obiecti necessarii, immo intrinseca ipsi habitui: non quidem quod habitus ille non possit corrumpi per oblivionem, sed quod non potest non esse verus, sicut oratio potest esse falsa, manens eadem quae prius fuit vera. Igitur absolute contingentis non est scientia; sed perfectissima cognitio est, quia determinate veridica est visio, quae non manet obiecto non praesente in se sicut scientia manet, quare non habet praeeminentiam. Dico igitur theologiam esse de necessariis de possibili, puta 'Deus est creativus', 'Deus est susceptivus nostrae naturae'; similiter de practicis:

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}Bρτπγβμυ)

1 *adnot.* An de contingentibus in theologia sit scientia R^{2}; ¶ *not. hic* Duns Extra V^{2} (*absque ulla indicatione quantum textum vult comprehendere*) | dubium aliud] a. d. VI^{2}ΛΣ | est] *post* quaestione (2) Σ videtur Γ^{BD+} videtur esse Γ^{N} 2 et = ADρπγβμυ 3 Quod] ut Λ^{E}Σ 4-6 in theologia — contingentibus^{1} *om.* D 4 etiam *om.* M*SR*I* 4-5 beatorum] *add.* patet ρπγβμυ 6-7 videtur posse esse] posset esse R est (esse Λ^{E2}) potest Λ^{E} 7 patet = ADΣ sicut patet Γ^{N2} ut videtur R | ex definitione scientiae *om.* M*SRI*V*Γ^{LN*} 8-9 videtur... non possit] non videtur... possit I^{2}Λ^{-G} 8 tota *om.* I^{2}ZΓ^{L}ΛΣ | contenta] contingentia Γ^{N2}Σ *pon.* contingentia M^{2}Γ^{D2} 9 non^{1} *om.* Λ^{G} | habere] *add.* sic Λ^{O} | non^{2}] sine ZΛ^{H} *om.* Γ^{L*} 10-11 Hic — evidens *om.* τ 10 illud = A | perfectionis est] e. p. Γ | quod^{2}] *add.* ipsa CPMSRIVZΓΛ | sit] est (*post* certa, 11 Λ^{E}) ZΛ^{YEHO*} | cognitio *om.* ZΛ^{YEHGO*}Σ 11 haec] hoc CPZΛ^{-H} *om.* DMSRIVΓ | est *om.* Λ^{H} 12 ideo eam sic] sic eam B^{2} | ideo^{2} *om.* B^{2} 13 lineam B^{2} | autem *om.* B^{2} | de beatis] intelligit beatus B^{2} 15-*p.* 145, 26 quia — nota = ADCPMSRIVΓγμ; ¶ *text. sign.*: Non in libro Duns A^{1} Extra, non Duns R^{2} Extra C^{1}I^{2}Γ^{B2N3} ⟦*text.* sed (22) — nota (*p.* 145, 26) *et* quod (11) — deleri (*p.* 145, 3) *sign.* Extra Γ^{N2}⟧ Additio Γ^{D2}Λ^{O2} (*sed non habet textum* Λ^{O2}), *litteris* a-b C^{2}P^{2}V^{1}V^{2}Γ^{D2} *lin. anfractuosa* μ; *lectiones variantes vide in append.* B

T [1] Cf. supra n. 150. [2] Cf. supra n. 208. [3] ARISTOT., *Metaph.* VII t. 53 (Z c. 15, 1039b 31-1040a 5).

condicio obiecti, non cognitionis, quia quantumcumque scientia sit de necessario obiecto, ipsa in se poterit esse contingens, et per oblivionem deleri. Si igitur aliqua alia cognitio est certa et evidens, et, quantum est de se, perpetua, ipsa videtur in se formaliter perfectior quam scientia quae requirit necessitatem obiecti. Sed contingentia ut pertinent ad theologiam nata sunt habere cognitionem certam et evidentem et, quantum est ex parte evidentiae, perpetuam. Hoc patet, quia omnia contingentia theologica nata sunt videri in primo obiecto theologico, et in eodem nata est videri coniunctio illarum veritatum contingentium. Visio autem extremorum veritatis contingentis et unionis eorum necessario causat evidentem certitudinem de tali veritate evidente. Quantum est etiam ex parte obiecti theologici ostendentis, talia vera nata sunt videri in tali obiecto perpetuo, quantum est ex se. Igitur contingentia ut pertinent ad theologiam nata sunt habere perfectiorem cognitionem quam scientia de necessariis acquisita.

Sed numquid cognitio eorum est scientia? Dico quod secun- 212
dum illam rationem scientiae positam I *Posteriorum*[1], quae requirit necessitatem obiecti, non potest de eis esse scientia, quia cognoscere contingens ut necessarium, non est cognoscere contingens; tamen secundum quod Philosophus accipit scientiam in VI *Ethicorum*, ut dividitur contra opinionem et suspicionem[2], bene potest

---

'Deo est credendum', 'Deus est amandus', 'Deus est colendus'. Sed istorum practicorum necessariorum – praeter tertiam – sunt conclusiones mere theologicae, tertia quodammodo non est necessaria: sicut quaedam speculabilia sunt necessaria et mere theologica, ut 'Deus est trinus', quaedam naturaliter nota.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

2 obiecto *om.* Z$\Lambda^{YBHO2}\Sigma$ 2-3 in se — alia *om.* D* 2 poterat D² potest ZΛΣ 3 alia *om.* $\Gamma^{D2}\Lambda^{BH}\Sigma$ | est certa] c. e. $\Lambda^{-Y}\Sigma$ 4 de] ex Γ^{BD} | videtur in se] in se v. Σ | formaliter *om.* Σ 4-5 formaliter perfectior] perf. form. Γ 5 requirit] recipit D 6 theologicam MSΓ^{N*} 7 est] scilicet P* *om.* Λ^{H} | evidentiae] sui evidentiam P²ρπγβμυ *add.* obiecti Λ^{G} 9 coniunctio] cognitio Λ^{B*GO*} 10 autem] etiam $\Lambda^{B2}\Sigma$ 10-11 veritatis contingentis] contingentium veritatum Σ 11 unio $\Lambda^{B2O}\Sigma$ 12 tali veritate evidente] talibus veritatibus evidentibus Σ | est etiam] et. e. $\Gamma^{N}\Lambda^{O}\Sigma$ 13-14 in tali obiecto perpetuo] p. in t. o. Σ 14 ex] de Λ^{B} in Σ^{Q} 16 acquisita] acquisitis Λ^{B} *add.* forte pro statu isto de facto Λ^{O2} 17 cognitio eorum] e. c. Σ | eorum] earum Λ^{B} illorum R *om.* Λ^{O*} 18 I] *praem.* in ZΛ^{YBH} 19 necessitatem obiecti] o. n. Σ 19-*p.* 146, 1 quia — scientia *om.* Λ^{B2} 20 contingens ut *om.* Λ^{H} 21 tamen secundum] s. t. Σ | accipit] *add.* ibi Λ^{H} | in *om.* CPZ$\Gamma\Lambda^{YB2HGO}\Sigma$ 22 et suspicionem *om.* Λ^{H}

F 21 Aristot., *Eth. ad Nic.* VI c. 4 (Z c. 3, 1139*b* 15-18). Cf. supra p. 99 nota 1.

T [1] Cf. supra n. 208. [2] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 6 q. 1 in corp. (I f. 42B).

de eis esse scientia, quia et habitus quo determinate verum dicimus.

213 ⌊De theologia ut sapientia⌋ – Magis tamen proprie potest dici quod theologia est sapientia secundum se, quia de necessariis contentis in ea ipsa habet evidentiam et necessitatem et certitudinem, et obiectum perfectissimum et altissimum et nobilissimum[1]. Quantum autem ad contingentia, habet evidentiam manifestam de contingentibus in se visis ut in obiecto theologico, et non habet evidentiam mendicatam ab aliis prioribus; unde notitia contingentium ut habetur in ea magis assimilatur intellectui principiorum quam scientiae conclusionum.

⌊II. – Ad secundam quaestionem⌋

214 Ad secundam quaestionem[2] dico quod haec scientia nulli [29]
subalternatur, quia licet subiectum eius esset aliquo modo sub subiecto metaphysicae, nulla tamen principia accipit a metaphysica, quia nulla passio theologica demonstrabilis est in ea per principia entis vel per rationem sumptam ex ratione entis[3].

Nec etiam ipsa sibi aliquam aliam subalternat, quia nulla alia accipit principia ab ipsa, nam quaelibet alia in genere cognitionis

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 et] est CPMSRIVΓΛ^{GO} | determinate] de re evidente Λ^{H} 4 secundum se] *ante* est I^{2}Z ΛΣ ex se CP *add.* ut patet per Augustinum De Trin. lib. XIV cap. 1 Λ^{O2} 5 ea] *add.* potest esse Γ^{N*} *add.* causat Λ^{O*} | evidentiam] evidentia *ante* habet P *praem.* et Λ^{E2O2} *praem.* etiam Σ^{U2} | et necessitatem *om.* Λ^{B} 5-6 et necessitatem et certitudinem] certitudinem, necessitatem Σ 6 obiectum] *praem.* per $R^{2}\Gamma^{D2LN}$ | perfectissimum et altissimum] a. (ultimum Λ^{E}) et p. ZΛΣ | altissimum et *om.* Γ | et nobilissimum *om.* $Z\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ 7 autem *om.* Λ^{GO} | contingentia, habet *om.* Λ^{H} | manifestam *om.* $I^{*}\Gamma^{D*}$ 8 in se — theologico] in obiecto theologico vel in se visis ZΛΣ | in se visis] v. in se CP | visibilibus D | ut = Aρπβμυ vel *rell.* τγ 9 habet *om.* ZΛΣ | mendicatam] mediatam R^{2} indicatam Γ^{N} 11 scientiae *om.* $CP^{*}M^{*}SRI^{*}$ 12 *adnot.*: Ad secundam quaestionem M^{2} *et multi* Ad quaestionem 7 A^{1} *et pauci* 13 haec scientia] hoc Σ | scientia *om.* Λ | nulli] *add.* alteri Γ 14 esset] sit Γ^{LN} posset $CPI^{2}VZ\Gamma^{BD}\Lambda\Sigma$ | aliquo modo] *om.* $MSRI^{*}V^{*}\Gamma^{LN}$ *add.* contineri $CPI^{2}V^{2}Z\Gamma^{BD}\Lambda\Sigma$ 15 subiecto] scientia Λ^{B} *praem.* aliquo Λ^{HGO} *add.* ut Λ^{O2} | nulla] non Λ^{HGO} 16 theologica] *om.* V^{*} *add.* ut haec singularis et propria essentiae Λ^{O2} | demonstrabilis] de materialibus (pon. demonstrabilis C^{2}) $CP^{*}M^{*}$ denominabilis Λ^{H} *om.* D^{*} 17 vel] ut D | vel — entis *om.* $I^{2}\Lambda^{H}$ 18 ipsa *om.* $CP^{*}M^{*}V^{*}$ | sibi aliquam] a. s. $\Lambda^{-G}\Sigma$ | sibi aliquam aliam] aliq. a. s. CPMIVZ | aliquam *om.* ρπγβμυ | aliam *om.* ΛΣ | alia] *add.* scientia Φρπγβμυ

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 6 q. 2 in corp. (I f. 43K-N). [2] Cf. supra n. 208. – De subalternatione scientiarum cf. ARISTOT., *Anal. post.* I c. 13 [t. 30] (A c. 13, 78*b* 34-79*a* 16). [3] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 7 q. 5 in corp. et ad 2 (f. 53B. 54H).

naturalis habet resolutionem suam ultimo ad aliqua principia immediata naturaliter nota[1].

Contra: resolutio non stat in cognoscibilibus nisi ad perfectis- 215
simum cognoscibile, nec de eodem nisi ad ipsum perfectissime cognitum[2]; linea perfectius cognoscitur in Verbo quam per motionem sui ipsius; ergo resolutio conclusionum de linea non stat nisi ad quiditatem lineae vel ad principia de ea ut videntur in Verbo. Illa autem habetur per Verbum visum. Ergo resolutio quarumcumque conclusionum et principiorum stat ad visionem Verbi. Ergo illa subalternat sibi alias notitias, quibus omnibus dat evidentiam.

Ad hoc respondeo quod etsi metaphysicus cognoscens distincte 216
quiditatem lineae vel totius perfectius cognosceret aliquod principium immediatum de linea vel de toto quam geometer, tantum confuse cognoscens lineam vel totum, tamen geometro est illa propositio immediata per se nota. Nec probatur per illam metaphysici, si ex conceptu confuso terminorum sit complexio vel co-

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 naturaliter Σ 1-2 immediata] in metaphysica D in metaphysica vel immediata A *om.* Σ 3 non stat in cognoscibilibus] in c. non s. Σ | cognoscibilibus] cognitionibus Γ^{N} 3-4 perfectum RΣ 4 perfectissime = AD$\Lambda^{O'}$ ut perfectissime (-mum CP*) Λ^{O2} *rell. edd.* 5 cognitum] *add.* secundum (*add.* ultra suum Λ^{O2}) quod quid (quid *om.* Λ^{E}) est Λ^{EGO} | linea] *praem.* sed Λ^{EGO} *praem.* nam Λ^{H} *add.* autem Σ^{Q} *add.* enim Γ^{N2} 5-6 motionem] notionem Λ^{EG*O*} *add.* vel (et Λ^{O2}) cognitionem R*$\Gamma^{D2}\Lambda^{O2}$ 6 sui ipsius] suam propriam Σ *add.* vel per cognitionem sui ipsius in proprio genere M^{2} *add.* in proprio genere Γ^{D2} | nisi] *post* ea (7) Φρπγβμυ *om.* M^{2} Γ^{D2} 7 quiditatem] quid esse Λ^{E} quiditates R | lineae] naturae C | ea] ipsa ΛΣ *add.* sed M^{2} *add.* nisi Γ^{D2N2}(*om.* ^{N3}) | videntur] videtur Σ cognoscuntur Γ^{BD} ostenduntur R 8 autem *om.* C | habetur] habentur Γ^{L} *praem.* cognitio PM^{2}I*ZΛ^{O2} *add.* alia cognitio C | resolutio] *add.* ultima CP$M^{2}I^{2}\Gamma^{N2}$ΛΣ 8-10 resolutio — Ergo *om.* Γ^{B} 8-9 quorumcumque MRΛ^{EH}Σ 9 conclusionum et principiorum] p. et c. RΛ^{H}Σ | et principiorum] *om.* Λ^{Y} *add.* etiam P* | Verbi *om.* $M^{2}\Lambda^{E2}$ 10 sibi = ADΓ^{B}Σ | notitias] scientias R 12 etsi] etiamsi Λ^{E} si C*P MSRI*ZΓ^{LN} licet Σ 14 linea] *praem.* illa CP | vel de toto *om.* Λ^{G} | de[2] *om.* CP^{2}M*SRI* | toto] tota C Deo V | geometra SV 15 tamen] omni P^{2} *praem.* et Λ^{O} *om.* D^{2}(*post* geometro) | geometro] geometrae AD^{2}(*in corr.*)CP^{2}MSRV$\Gamma^{-L}\Lambda^{YE2}$(*in corr.*)^{HGO2}(*in corr.*)Σ | est] erit Λ^{H} esset Λ^{O2} | illa] ista $\Gamma^{BD}\Lambda^{GO}\Sigma^{Q}$ aliqua Λ^{H} 16 propositio] proportio V | immediata] *om.* Λ^{E} *add.* et $R^{2}\Gamma^{BD}$ 17 si] sed $D^{2}P^{2}R^{2}\Gamma^{-B}\Lambda^{EO}$ *praem.* sed D′ | sit] fit RP^{2}V$\Gamma\Lambda^{E2}\Sigma^{Q}$ 17-*p.* 148, 1 complexio vel conexio = A conexio ut (vel P^{2}) complexio CP complexio $I^{2}\Gamma^{D2N2}\Lambda^{-O}$Σ *edd.* conexio DMSRI′VZ$\Gamma^{BD'LN'}\Lambda^{O'}$ conclusio Λ^{O2} *add.* terminorum Λ^{Y}

T [1] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 7 q. 4 arg. 1-3 (I f. 51A-52A). — Cf. Thomas, *De veritate* q. 14 a. 9 in corp. (ed. Parmen. IX 241*b*): « Quaecumque autem sciuntur, proprie accepta scientia, cognoscuntur per resolutionem in prima principia, quae per se praesto sunt intellectui »; Henricus Gand., *Summa* a. 7 q. 5 ad 3 (f. 54 I): Theologia « habet principia propria, superiora principiis omnium aliarum scientiarum. Subalternata autem scientia mendicando principia sua accipit a superiori scientia, quia nulla habet propria ». [2] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 7 q. 4 arg. in opp. et in corp. (f. 52A. 52G-53G).

nexio evidenter vera, sed tantum metaphysicus eandem per se notam perfectius cognoscit; hoc magis esset si tantum per diversa motiva cognosceretur linea a diversis et aeque distincte ex parte obiecti licet non aeque clare.

Ita in proposito. Principium immediatum de linea potest esse evidens intellectui moto a linea, et clarius evidens intellectui moto a Verbo ad notitiam lineae sicut linea clarius videtur; tamen principium uno modo cognitum non demonstrat se alio modo notum, sed utroque modo est 'per se', licet clarius sic vel sic [1]. Subalternatio autem requireret quod notitia principiorum scientiae superioris esset causa notitiae principiorum scientiae inferioris [2] etc. [a]

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* Haec de theologia in se. Sed quid de theologia viae? Essetne subalterna si talis notitia daretur alicui vel si est data? – Ad hoc dicunt quidam quod est subalterna; subalternatur enim scientiae Dei et beatorum [3]. – Contra hoc arguitur, primo sic: isti alibi dicunt quod scientia non potest stare cum fide [4]; sed, ut dicunt, quia est subalterna, stat cum fide [5]; igitur stat, secundum eos, et non stat, igitur contradicunt sibi [6]. – Praeterea, scientia [30]

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YBHGO}Σ^{QU}(Φ^{FF}Xρτπγβμυ)

1 sed tantum] *in ras.* Λ^{G2} | tantum] tamen RΓ^{BD}Λ^{B2HO} *edd.*, *om.* CP | tantum metaphysicus] m. tantum (solum Σ) Γ^{LN}Σ 1-2 per se notam *om.* Λ^{B*} 2 notam] notitiam Λ^{H2GO*}Σ^{U2} | hoc] *praem.* et I^{2}Γ^{N2}Λ^{GO} *add.* etiam P^{2}VΓ^{BD} *add.* autem Σ | esset] *add.* evidens DI^{2}Γ^{B2}Λ^{B2} *edd.* 3 motiva] moventia R^2 *add.* vel media Φ *edd.* 4 aequaliter Λ^{GO} | clare] terminante Γ^{N*}Λ^{O*} *add.* terminante Λ^{G} 5 Ita] *praem.* Et Λ^{GO} *add.* est Λ^{B2} 6 a linea — moto *om.* Γ^{B*N}Λ^{O*} | clarius] magis Σ^{Q} 6-7 moto a Verbo] a Ver. m. CPM 7-8 ad — notum *om.* M*SRI* 7 sicut] ergo P^{2}M^{2}VΓ^{LN*}Λ^{B} ergo licet Γ^{B2} et sic Λ^{GO} 8 modo] *add.* non M^2 (om. M^3)V* *add.* ut I^2(om. I^3) | cogniti Z | demonstrabit Γ^{LN} | notum] *add.* a Verbo M^2(om. M^3) VΛ^{O2} 9 per se] *add.* nota DCPMSRI'VZΓ$^{BD/LN}$ *add.* notum I^{3}Γ^{D3}Λ^{GO}Σ *edd.* 9-10 Subalternatio autem] Sed subalternatio Λ^{GO} 10 autem *om.* Λ^{YBH} | requirit I^{2}Φρπγβμυ 11 scientiae *om.* Λ^{-G}Σ | etc. = A quomodo non est hic etc. (etc. *om.* γ) τγ 12-*p.* 149, 13 Haec — sensum = R^{2}V^{1}Γ^{BD}ΦX^{2}ρπγβμυ; ¶ *text. sign.*: Extra, non Duns R^2 Extra V^1 Ista additio non habetur in aliquibus libris X^2 *litteris* a-b V^{2}Γ^{B1}(a deest)^{D2} *lin. anfractuosa cum adnot.* In primo Reportationum q. 2 prol. et in 3. di. 24 habet haec omnia clarius: 1. 3. et 5. ex 3. 2. et 4., ex reportationibus μ *adnot.* Haec clarius in Reportationibus q. 2 prologi et in 3 dist. 24 υ 12 Haec] Hoc R^{2}Γ^{BD} 13 viae] nostra ρπγβμυ | si^2 *om.* Γ^{B} | est] esset R^2 14 subalternatur enim] et s. Γ^{BD} 15 dicunt] ponunt Φρπγβμυ 16 ut] nunc μυ | quia] quod R^{2}γβμυ *add.* quae μυ | subalterna] *add.* ideo V^2 17 igitur] et sic Γ^{BD} | sibi] *add.* Require de hac materia amplius in III libro d. 24 Γ^{D2}

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 7 q. 5 in corp. (I f. 53E). [2] Cf. ib. q. 4 ad 2 (f. 53 I). [3] THOMAS, *In librum Boethii De Trinitate expositio* q. 2 a. 2 in corp. et ad 5 et 7 (Opusc. LXIII ed. Parmen. XVII 360*ab*. 360*b*-361*a*). Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 7 q. 5 in corp. (f. 53D-E). — Cf. THOMAS, *S. theol.* I q. 1 a. 2 in corp. (IV 9*ab*); *De veritate* q. 14 a. 9 ad 3 (ed. Parmen. IX 242*a*); *Sent.* prol. q. 1 a. 3 sol. II ad 1 (ed. MANDONNET I 13-14). [4] THOMAS, *De veritate* q. 14 a. 9 in corp. (ed. Parmen. IX 241*b*-242*a*); *S. theol.* II-II q. 1 a. 5 in corp. (VIII 16*b*). — Cf. supra p. 138 ad 12. [5] Cf. supra in nota 3. [6] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* III *Suppl.* d. 24 q. un. n. [4].

Dei non potest esse nisi una[1]; igitur nulla potest esse subalternata. – Praeterea, scientia secundum rationem causae non dependet nisi ab obiecto vel subiecto vel lumine[2]; sed respectu intellectus viatoris visio beatorum nullam habet rationem causae; igitur etc. – Praeterea, scientia subalternans non est primo de eisdem veritatibus vel praedicatis scitis, quia ibi incipit subalterna ubi desinit subalternans; sed haec potest esse de eisdem de quibus est scientia beatorum; igitur etc. – Praeterea, habens scientiam subalternatam potest habere subalternantem[3]; in proposito utrumque est impossibile; ergo etc. Maior patet quoad utrumque: primo, quia habens principia de conclusione potest scire conclusionem; similiter patet secundum, quia principia subalternantis sunt universaliora, et sic ordine cognitionis intellectualis prius nota, quia ibi secundum huiusmodi non proceditur a magis notis sed a sensu. Minor etiam patet quoad utrumque membrum: sicut viator non potest clare videre, sic beatus non potest habere sensum.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 potest esse[2]] est Γ^{BD}ρπγβμυ | subalterna R^2V^2 3 respectu *om.* Γ^{BD*} | viatorum $R^2\Gamma^{BD}$ 4 non est] et subalternata non sunt ρπγβμυ 5 vel] et Γ^{BD} | scitis] *add.* hoc patet ρπγβμυ *add.* cum subalterna Γ^{D2} | ibi... ubi] ubi... ibi ρπγβμυ | subalterna] *ante* incipit Γ^{BD} subalternata *ante* incipit ρπγβμυ 6 haec] hoc $R^2\Gamma^{B}$γβ 7 scientiam] *add.* subalternantem potest habere subalternatam et habens Γ^{D2} | subalternantem] scientiam subalternantem et e converso ρπγβμυ 11 intellectualis] intelligibilia R^2 | secundum] *add.* quod ρπγβμυ | huius Γ^{D}ρπγμυ 12 magis] maius R^2 13 sicut] *praem.* et Γ^{BD} *praem.* quia R^2ρπγβμυ | viator] beatus V^1(*restit.* V^2) | sensum] fidem ρπγβμυ; *add.* Require de istis duabus quaestionibus in prima parte Thomae quaest. 1 articulo 2 Γ^{D2}

T [1] Cf. Thomas, *S. theol.* I q. 1 a. 3 in corp. (IV 12*a*); Henricus Gand., *Summa* a. 6 q. 3 in corp. (I f. 44B-45G). [2] Cf. Duns Scotus, *Ordinatio* III *Suppl.* d. 24 q. un. n. [4. 11]. [3] Cf. ib. n. [4].

[PARS QUINTA

DE THEOLOGIA QUATENUS SCIENTIA PRACTICA

QUAESTIO 1

UTRUM THEOLOGIA SIT SCIENTIA PRACTICA VEL SPECULATIVA]

[Q. 4] Quaeritur utrum theologia sit scientia practica vel speculativa. 217

[1] Quod non sit practica, probatur:

Quia in Ioan. 20: *Haec scripta sunt ut credatis*; credere est speculativum, quia ei succedit visio; ergo etc.[1]

Praeterea, practica ponitur esse circa contingens, III *De anima* et I *Ethicorum*[2]; sed obiectum huius scientiae non est contingens, sed necessarium; ergo etc. 218

Item, Boethius *De Trinitate* assignat tres partes speculativae, quarum una est theologia secundum eum; et quod loquatur de ista theologia, videtur, quia subdit ibi de subiecto illius quod subiectum eius est substantia prima, de qua dicit quod « substantia Dei materia caret »[3]. 219

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

5 *adnot.*: Quaestio 4 μυ Quaestio 7 M^1 *et pauci* Quaestio 8 A^1 *et pauci* | Quaeritur — speculativa] Circa quartum quaesitum Σ^Q | Quaeritur] *praem.* Quarto Σ^U *om.* CPMSRIVZΓΛ^{-E} *edd.* | scientia *om.* Λ^{-G}Σ^U | vel speculativa] *om.* I^{2}ZΛ^{-G}Σ^U *add.* sit practica Λ^G 6 Quod — probatur] Quod non, arguitur I^{2}ZΛ Et (*om.* Σ^Q) arguitur quod non Σ | sit *om.* Γ | probo Γ^{BD} 7 Quia in Ioan.] Ioan. I^{2}ZΛΣ | 20] 28 D | credere] *add.* autem I^{2}Σ *add.* enim Λ^G 7-8 est speculativum] s. e. Λ^{G}Σ 8 ergo] *add.* est speculativa Γ^{N2} | ergo etc. *om.* Λ^{HGO} | etc. *om.* SΣ 9 Praeterea] Item CPMSRIVZΓ^{-B} Primo D* | circa] *add.* esse R 10 I] VI M^{2}I^2 Γ^{D2}(*in ras.*) VII Λ^H *add.* et VI τ | sed *om.* Λ | scientiae *om.* Λ^{-G} 11 ergo etc. *om.* ΛΣ 12 Item] Praeterea Σ | De Trinitate] Trinitatis Γ^{BD} 13 quod (*ut* Λ^{O2}) *ante* videtur (14) Λ^{-Y}Σ | loquatur = ADΛ^Y *edd.* loquitur *rell.* 14 ista] illa S*Λ^{H}Σ secunda Λ^{E*} *om.* CPM* | theologia *om.* ΛΣ | videtur] patet Λ^{H}Σ | illius] istius Γ^{BD} illo (*pon. primo* Λ^{O2}) Λ^O *add.* distinctionis Σ | quod] quia CPM*V 14-15 subiectum eius est] est s. eius Λ 15 eius *om.* D | substantia prima] p. s. Γ^{N}Σ | substantia^2] *add.* prima Λ^O *add.* (= *rep.*) de qua dicit D* 16 materia caret] c. m. Λ^{G}Σ

F *7* Ioan. 20, 31. *9* ARISTOT., *De an.* III t. 51 (Γ c. 10, 433*a* 26-30). *10* ARISTOT., *Eth. ad Nic.* I c. 2 (A c. 1, 1094*b* 7. 21-22); c. 3 (c. 1, 1095*a* 5-6); clarius in VI c. 2 (Z c. 2, 1139*a* 3-15). *12* BOETHIUS, *De Trin.* c. 2 (PL 64, 1250; ed. PEIPPER 152, 4-13).

T [1] Cf. RICHARDUS DE MEDIAVILLA, *Sent.* prol. q. 4 arg. 3 (3*ra*). [2] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 36 q. 4 in corp. (I f. 234Q). [3] Cf. ib. a. 8 q. 3 arg. 1 in opp. et a. 19 q. 1 arg. in opp. (f. 65R. 114A).

220 Item, practica omni aliqua speculativa est nobilior; nulla nobilior ista; ergo etc. Probatio primae: tum quia speculativa est sui gratia, practica gratia usus, tum quia speculativa est certior, ex I *Metaphysicae* [1].

221 Item, haec inventa est omnibus necessariis exsistentibus propter fugam ignorantiae, quod apparet, quia sollicitudo circa necessaria impedit ab inquisitione huius doctrinae; ergo ipsa est speculativa. Sic enim arguit Philosophus I *Metaphysicae* quod metaphysica sit speculativa [2].

222 Contra:

Rom. 13: *Finis legis est dilectio.*

Item, Matth. 22: *In his duobus mandatis universa lex pendet et prophetae.*

Item, Augustinus *De laude caritatis*: « Ille tenet quidquid latet et quidquid patet in divinis sermonibus qui caritatem servat in moribus » [3].

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 Item] Praeterea Σ | practica omni aliqua] o. p. a. (a. *om.* I^{2}) DR^{2}(*in ras.*)$IV^{2}Z\Gamma^{-D}\Lambda\Sigma$ o. a. p. Γ^{D} | omnis $AC^{2}I^{*}$ | nulla] *in corr.* Λ^{E2} *add.* autem $M^{2}\Lambda^{H2}\Sigma$ *add.* ergo Λ^{O} *add.* est $R^{2}I^{2}$ 2 ergo etc.] igitur ista etc. Λ^{G} ergo Σ *om.* R | tum *om.* Λ^{YEH*GO} 3 practica] *add.* vero $CP\Lambda^{H2}$ *add.* autem Σ *add.* est IZ | usus] alicuius D | certior] nobilior (*add.* quia certior Λ^{O2}) Λ^{O} nobilior et certior Λ^{G} | ex I] I $\Lambda^{-E}\Sigma$ *om.* Λ^{E*} 5 Item] Praeterea Σ *om.* R^{*} | necessariis exsistentibus] e. n. Λ^{HO} exsistentibus necessariis habitis Λ^{G} *not.* id est habitis ad nostram vitam Λ^{H2} 6 apparet] *in ras.* M^{2} patet $\Lambda^{G}\Sigma$ | quia] quod $D\Lambda^{E2}$ *om.* $\Lambda^{E'}$ 7 inquisitione] iniquitate D^{*} acquisitione Λ^{E} | ipsa *om.* Λ^{GO} 9 sit] est Λ^{GO} 11 Rom.] *praem.* Ad $\Gamma^{BD}\Lambda^{O2}$ *praem. in ras.* Rom. 3 et Λ^{H2} | 13] 3 MS 12 $\Lambda^{O}\Sigma^{U}$ *add.* qui diligit proximum, legem implevit, ibidem Γ^{D2} | legis] eius Γ^{-L} 12 22] 21 $S\Lambda^{GO*}$ | mandatis] praeceptis $\Lambda^{YE}\Sigma$ *om.* Λ^{H*GO*} | universa] tota $\Lambda^{YE}\Sigma$ 14 De] *praem.* in Γ^{D2} *om.* M^{*} | Ille] Iste D^{*} Illud Λ^{G} | quidquid latet *om.* $\Gamma^{N*}\Sigma$ | latet] *in ras.* R^{2} *om.* Λ^{E*} 15 et *om.* $DCPM^{*}S^{*}R^{*}V\Gamma^{BDLN*}\Lambda^{E}\Sigma$ quidquid *om.* $I^{*}\Lambda^{E*}$ | patet *om.* Z

F *2-4* ARISTOT., *Metaph.* I [c. 2] (A c. 2, 982*a* 14-16. 25-28). 8 Ibidem (982*b* 19-25): « Quare si ad ignorantiam fugiendam philosophati sunt, palam, quia propter scire studere persecuti sunt, et non usus alicuius gratia. Testatur autem ipsum quod accidit; nam fere cunctis exsistentibus quae sunt necessariorum ad voluptatem et eruditionem, talis prudentia inquiri coepit. Palam igitur, quia propter nullam ipsam quaerimus aliam necessitatem ». *11* Rom. 13, 10. *12* Matth. 22, 40. *14* AUGUST., *Sermo 350, De caritate* II n. 2 (PL 39, 1534): « Ille itaque tenet et quod patet et quod latet in divinis sermonibus qui caritatem tenet in moribus ».

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 8 q. 3 arg. 2 in opp. et a. 7 q. 2 arg. in opp. (I f. 65R. 48I). — Istud argumentum affert GUIL. DE NOTTINGHAM, *Sent.* prol. q. 5 (cod. Cantabrig. GONVILLE-CAIUS 300, 12*va*), ubi in margine notatur: « Argumentum Schyre » (« sed tenet oppositum » addit secunda manus). [2] Cf. ib. a. 1 q. 1 arg. 4 in opp. et a. 7 q. 10 in corp. (f. 1A. 60B). [3] AEGIDIUS ROM., *Sent.* prol. pars 4 q. un. in corp. (8*ra*).

Hae autem auctoritates probant quod ista scientia non est praecise propter speculari, sed speculativa nihil quaerit ultra speculari, secundum Avicennam I *Metaphysicae a* (quaere eum ibi)[1].

[Quaestio 2

utrum ex ordine ad praxim ut ad finem dicatur per se scientia practica]

[2] Secundo quaeritur utrum ex ordine ad praxim ut ad finem dicatur per se scientia practica. 223

Arguo quod sic:

III *De anima* dicit Philosophus: « Intellectus extensione fit practicus, et differt a speculativo fine »[2].

Item, I *Metaphysicae*: « Practica est minus nobilis quam speculativa, quia gratia usus ». Hoc argumentum non teneret nisi usus esset per se finis illius habitus. 224

Item, II *Metaphysicae*: « Finis speculativae est veritas, finis autem practicae est opus »[3]. 225

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FF}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 autem = $A\Lambda^{H}$ | quod] quia C | ista scientia] s. i. Σ 2 sed] quia $M^{2}\Lambda^{GO}$ | ultra] nisi CMV 3 secundum] per P | a = ADSΓ^{LN} ⌜...⌝ R(*om.* R^{2}) | quaere eum ibi] quaere eundem ibi I' *om.* $I^{2}Z\Lambda\Sigma$ *edd.*, *add.* ergo etc. Γ^{BD} 7 *adnot.*: Quaestio 2 Λ^{E2} Quaestio 8 M^{1} *et pauci* Quaestio 9 A^{1} *et pauci* 7-8 Secundo — practica] Circa quintum quaesitum Σ^{Q} 7 Secundo] Quinto Σ^{U} | quaero CPMSRV$\Gamma\Lambda^{YEH}\Sigma^{U}$ | ex] in Λ^{GO} | ad praxim] ad obiectum vel ad praxim I^{*} ad obiectum vel Z ad proximum S^{*} 9 Arguitur (*praem.* Et Σ^{U}) $\Lambda^{EG}\Sigma$ | sic] *add.* quia Σ 10 dicit Philosophus] Philosophus ait Λ^{-Y} *add.* quod $\Lambda^{Y}\Sigma$ | extensione] *in corr.* $R^{2}V^{2}$ extensive $\Gamma^{LN}\Lambda^{O}$ ex intensione Σ^{Q} | fit] sit $P^{*}Z\Lambda^{E*}$ *om.* V^{*} 11 et *om.* Λ^{YH*} 12 Item] Praeterea Σ 12-13 Practica ... speculativa] Habitus practicus ... speculativus R 13 quia] quae Λ^{O*} *add.* est CP$I^{2}Z\Gamma^{BDN2}\Lambda\Sigma$ | Hoc *om.* V | tenet MSRΓ^{LN} 14 per] secundum I | per se finis] f. p. se Λ | habitus *om.* CM^{*} 15 Item] Praeterea Σ | est *om.* $\Lambda^{-O}\Sigma$ 15-16 finis autem practicae] practicae autem $\Lambda^{-G}\Sigma$ 16 est *om.* $I^{2}\Gamma^{D2}\Lambda\Sigma$

F *3* Avicenna, *Metaph.* I c. 1 (70*ra*). *10* Aristot., *De an.* III t. 49 (Γ c. 10, 433*a* 14-15): « Intellectus autem qui propter aliquid rationatur et qui practicus est, differt autem a speculativo fine ». *12* Aristot., *Metaph.* I [c. 2] (A c. 2, 982*a* 14-16). *15* Ib. II t. 3 (α c. 1, 993*b* 20-21).

T [1] Cf. Richardus de Mediavilla, *Sent.* prol. q. 4 in corp. (3*ra*). [2] Cf. Henricus Gand., *Quodl.* VIII q. 1 in corp. (f. 300D) et *Summa* a. 36 q. 4 in corp. (I f. 234Q). [3] Cf. Godefridus de Font., *Quodl.* X q. 11 in corp. (ed. Hoffmans in PhB IV 355); Henricus Gand., *Quodl.* VIII q. 1 in corp. (f. 300D) et *Summa* a. 8 q. 3 arg. 1 (f. 65R); Richardus de Mediavilla, *Sent.* prol. q. 4 arg. 1 in opp. (3*ra*).

226 Contra:

VI *Metaphysicae* distinguit Philosophus scientias practicas a speculativis penes obiecta, sicut patet; ibi enim distinguit scientiam practicam, tam activam quam factivam, a speculativa penes obiectum et non penes finem.

Item, VI *Ethicorum* distinguit ratiocinativum a scientifico penes necessarium obiectum et contingens[1]; igitur scientia est practica per se ex obiecto: non igitur ex praxi ut fine.

Item, III *De anima* assignat obiectum practicae bonum, non quodcumque sed agibile et contingens; igitur scientia est practica per se ex obiecto: non igitur ex praxi ut a fine.

227 Ad istas quaestiones solvendas accipio unum generale quod ab omnibus conceditur, scilicet quod habitus practicus aliquo modo [3]
extenditur ad praxim. In speciali igitur videndum est: primo, quid praxis sit ad quam dicitur cognitio practica extendi; secundo, qualiter cognitio practica extenditur ad praxim illam; tertio, a quo habet cognitio talem extensionem.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{PP}$ρτπγβμυ)

2 Philosophus *om.* $\Gamma^{BD}\Sigma$ | scientias *om.* ΛΣ | scientias practicas] p. s. CPMSRIVZ 3 obiecta] *add.* et non penes fines (fines *om.* γ) ρπγβμυ | sicut] illud Λ^{GO} | sicut patet] *om.* Σ *add.* ibi Γ^{D2LN} | ibi *om.* Σ | enim] *post* distinguit $V^2\Lambda^{E2}\Sigma$ unde $I^2\Lambda^H$ non M* *om.* $\Lambda^{YE'O}$ 3-4 scientiam *om.* $\Lambda^H\Sigma$ 4 practicam, tam] t. p. Σ 5 et *om.* Γ^N | et non penes finem] *om.* I^2ΛΣρπγβμυ; ¶ *sign.*: Vacat P^2(*om.* P^3) *litteris* a-b Γ^{D2} | finem = AD fines CPMSRIVZΓτ 6 Item] Praeterea Σ | ratiocinativum] rationativum A rememorativum Λ^G | ratiocinativum a scientifico] scientificum a ratiocinativo I^2 7 obiectum *om.* $I^2\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ | contingens] *add.* et non penes fines Λ^G 7-8 igitur — ut fine] *om.* $I^2\Gamma^{N2}\Lambda^{-G}\Sigma$ *edd.*; ¶ *sign.*: Vacat P^2(*om.* P^3) *litteris* a-b V^2(*text. et mg.*)Γ^{B2D2} | practica per se ex obiecto] per se practica a per se obiecto Λ^G 8 ut] vel P^*MSIZ$\Gamma^L\Lambda^G$ nec D *om.* R* | fine] *praem.* ex VΓ^{BD} *praem.* a P^2R 9 Item] Praeterea Σ 10 et *om.* $I^2\Lambda^B$ | et contingens *om.* R 11 igitur *om.* RΓ | ut] vel ADRI* aut M | a] ex $\Gamma\Lambda^{YO}$ *om.* RIZ$\Lambda^{BH*G}\Sigma$ 12 quod] *add.* et Γ^N 13 scilicet = AD 14 extenditur] se extendit R | est *om.* MSΓ^{DLN*} | primo *om.* Λ^Gτ | quid] *add.* hic CPMSRI* *add.* haec V* 15 praxis sit = A sit (*add.* haec Γ) praxis *rell. edd.* | dicitur] debet Λ^O | dicitur cognitio practica] c. p. d. Σ | extendi] exsistendi Γ^D 16 cognitio] notitia Σ | practica] aliqua Λ^O | extendatur Λ^{-O}Σρπγβμυ | praxim illam] i. p. Σ | illam] istam DΛ^{YE*HGO} 16-17 habet cognitio = A cognitio (*add.* ista Λ^G) habet DΛρπγβμυ habeat cognitio Σ cognitio habeat *rell.* τ 17 talem *om.* CP*M* | extensionem] *add.* quarto ad propositum, utrum theologia sit practica Λ^{G2}

F 2 ARISTOT., *Metaph.* VI t. 1 (E c. 1, 1025*b* 18-28). 6 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* VI c. 2 (Z c. 2, 1139*a* 3-15). 9 ARISTOT., *De an.* III t. 51 (Γ c. 10, 433*a* 26-30).

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 36 q. 4 in corp. (I f. 234Q).

⌊I. – Quid sit praxis⌋

Dico igitur primo quod praxis ad quam cognitio practica extenditur est actus alterius potentiae quam intellectus, naturaliter posterior intellectione, natus elici conformiter intellectioni rectae ad hoc ut sit rectus. 228

Prima condicio apparet, quia stando praecise in actibus intellectus nulla est extensio intellectus, quia non extra se tendit nisi ut actus eius respicit actum alterius potentiae.

Et si d i c a s unum actum intellectus extendi ad alium, directum per illum, non propter hoc secundus est praxis, ut modo loquimur, nec primus cognitio practica, quia tunc logica esset practica, quia dirigit in actibus discurrendi.

Secunda condicio patet, quia actus non habentes ordinem ad intellectum, cuiusmodi sunt actus vegetativi, ac naturaliter praecedentes intellectum, ut actus sensitivi, non dicuntur praxes, nec ad 229

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

2 Dico igitur primo] Ad primum dico R De primo dico Σ | igitur *om.* MSI^{2}VZ 2-3 extenditur] *praem.* primo M$^{2}\Lambda^{O}$ *add.* primo Λ^{G} 3 actus *om.* R*Λ^{YHO*} | potentiae] *add.* secundo P* *adnot.* prima Γ^{D2} | naturaliter] naturalis Λ^{O} *om.* Λ^{E2} *add.* seu essentialiter Γ^{D2} 4 intellectione] *add.* tertio P* *adnot.* secunda Γ^{D2} | natus] *adnot.* tertia Γ^{D2} | intellectioni rectae] intentioni rectae D rationi rectae $\Lambda^{E}\Phi\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ intellectui recto RΛ^{HGO} *pon.* intellectui recto M^{2} 5 sit] *add.* actus R$^{2}\Sigma$ 6 quia] quod (*praem.* ita Γ^{N2}) Γ^{N} | praecise] praecipue P*Λ^{E} 6-7 intellectus] *add.* nulla (visa Γ^{B} non R) est praxis, quia ⟦¶ *sign.*: Vacat P^{1}(*om.* P^{2}) *litteris* a-b V^{2}⟧ CPM^{2}S^{2}RIV^{1}Z$\Gamma^{-L}\Lambda^{O2}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 7 nulla] non Λ^{Y2GO2} | intellectus] *add.* ad se Λ^{O2} | tendit] extendit C*VΛ^{YE} 8 actum] actus Λ^{GO*} 9 intellectus *om.* Λ^{E} | alium] *add.* actum C | directum] directivum P*M*SR*VZΓ^{BD}'Λ^{Y} directum vel regulatum Γ^{D2} 10 secundus] sensus D*Λ^{O*} *om.* M^{2}I^{2} | secundus est] sequitur Λ^{E2} 10-11 loquimur] loquitur D *add.* de praxi Γ^{BD} 11 nec] vel D | primus] prima (*add.* vel primus Λ^{O2}) SR*IVΛ^{EO} primo M^{2} *om.* D | cognitio] *praem.* est CPR$\Gamma\Lambda^{GO2}$ *add.* est I | practica^{1}] *add.* est Λ^{E2} | quia — practica] *post* discurrendi (12) Λ^{G} *om.* Λ^{O2} 11-12 tunc — quia *om.* R^{2} 12 actu Λ^{O2} 13 Secunda condicio] Secunda M*SI*Γ^{L} Secundum R | ordinem] originem Λ^{E*} *add.* intellectus D* 14 cuiusmodi] cuius S*R*I*$\Gamma^{BD}\Lambda^{G}$ eius ZΛ^{O*} | vegetativi] *in ras.* R^{2} vegetative *in ras. ante* actus Λ^{O2} *comp.* (negotiativi?) Λ^{Y} vegetandi Λ^{H} negativi V^{2} negative Λ^{G} | ac = AD aut *rell. edd.* 15 intellectum = AD intellectionem *rell. edd.*

F 9 Henricus Gand., *Summa* a. 36 q. 4 in corp. (I f. 235T): « ... intellectus practicus qui speculativus est de huiusmodi, de operandis vel non operandis, multoties intelligit timendum aut laetum, et non praecipit fugere aut imitari: et sic ex ista prima operatione sua non causat motum. Et quod amplius est, cum huiusmodi intellectus a sua speculatione practica iam dicta extendat se per intelligentiam ad id quod operandum est, et dicat atque determinet quia aliquid fugiendum est aut imitandum — quod est eius opus secundum et completivum — non adhuc fit motus, quia voluntas bene agit secundum desiderium contra intellectus determinationem, ut patet in [in-]continente, tamquam alterius potentiae — ut voluntatis scilicet et appetitus — sit agere secundum scientiam, et non ipsius scientiae practicae! »; *Quodl.* VIII q. 1 in corp. (f. 300D).

eos extendi notitia practica ut sunt priores intellectione. Similiter actus potentiae appetitus sensitivi quatenus praecedit actum intellectus non est praxis; hoc enim modo communis est nobis et brutis. Nec respectu istorum actuum est aliqua cognitio practica, nisi quia aliquo modo est moderativa istorum actuum et isti actus sequuntur intellectionem moderativam ut sunt per ipsam moderati.

230 Ex his duabus condicionibus sequitur corollarium, quod vide- [4] licet praxis ad quam extenditur habitus practicus non est nisi actus voluntatis elicitus vel imperatus, nam nullus alius actus ab intellectione vel praeter intellectionem essentialiter posterior est intellectione, quia quicumque alius detur actus eiusdem rationis cum ipso, posset esse prior, sicut patet discurrendo per actus potentiarum omnium.

231 Hoc patet secundo sic, quia praxis est actus qui est in potestate cognoscentis. Quod probatur ex VI *Ethicorum* [1], quia artifex eget virtute ad recte agendum; non autem indiget virtute respectu illius quod non est in potestate sua; igitur artifex in potestate sua

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FF}$ρτπγβμυ)

1 eos] eas CPM*SR*I*Γ^{LN*} *add.* dicitur $V^2\Lambda^{O2}$ | extenditur $M^2R^2I^2\Gamma^{BDN2}\Lambda^{EH}\Sigma$ | intellectione] *rescr.* Λ^{Y2} intentione D intellectiones Λ^{E*} intellectu Λ^{H} 2 potentiae] *add.* et M*I*V* | quatenus] *comp.* Λ^{H2} quam Γ^{D*} qua ratione Λ^{O2} 2-3 intellectus *om.* M*$V^{\pm}$ 3 modo] *lacuna* Λ^{G} 4 Nec] *add.* tamen Λ^{GO} | istorum] illorum CPMSV$\Gamma\Lambda^{H}$ 4-5 est aliqua — actuum *om.* M*   4 aliqua *om.* $\Lambda^{EHGO*}\Sigma$ | cognitio] notitia $M^2V\Gamma^{BD}$ 5 quia] quod D ut Φρπγβμυ | aliquo modo] *praem.* intellectio Λ^{G2O2} *add.* intellectio praecedens D | istorum] illorum Λ^{H} ipsorum Σ | actuum *om.* Σ | et] *add.* ut C^2 *add.* ita I^2 | actus *om.* Γ^{N} 6 sunt] *rescr.* Λ^{O2} *post* moderati (6-7) R *om.* M*SIV | ipsam] ipsum $\Lambda^{H}\Sigma^{Q}$ illam Γ^{BD} 8 corollarium] correlativum P^2VZ   8-9 videlicet *om.* ΛΣ   9 extenditur] *in corr.* I^2 se extendit Λ^{G} sequitur Γ^{N+} 10 imperatus] *add.* quod patet $PR^2I^2V^2Z\Gamma^{-L}\Lambda\Sigma$ *edd.*, *add.* hoc patet primo M^2 | nam] quia Σ | alius actus = Aρπγβμυ alius (*om.* Λ^{O2}) actus alius Λ^{YO} actus (*add.* intellectus R*) alius *rell.* τ   10-11 ab intellectione vel praeter intellectionem = A ab intellectione (-tentione C′ *pon.* intellectione C^2) CPMSRIVZΓΛΣτ ab actu voluntatis elicito vel imperato ρπγβμυ   11-12 essentialiter — intellectione *om.* Σ^{U*} 11 essentialiter posterior est = AD est essentialiter (naturaliter τ) posterior Rτπγβμυ essentialiter est posterior Σ^{U*} *rell.* ρ   11-12 intellectione] intellectu Λ^{H} *add.* praeter actum voluntatis $P^2R^2V\Gamma\Lambda^{O2}$ *add.* nisi actus voluntatis M^2 12 actus = AD aliquis *rell.* *edd.*   13 ipso] illo $\Lambda^{EH}\Sigma$ isto Λ^{YGO} | posset] *post* rationis (12) $\Lambda^{O\pm}$ *add.* cum isto Λ^{G} | sicut] sic $S\Gamma^{L*}$ | actus] actum V *praem.* omnes ρπγβμυ   14 potentiarum omnium = AD omnium (aliarum ρπγβμυ) potentiarum *rell.* *edd.*   15 sic *om.* $I^2\Lambda^{-Y}\Sigma$ 16 cognoscentis] cognoscenti R* nostra Λ^{O+} *om.* D* | Quod] Hoc Λ^{E} 17 eget] indiget $I^2\Lambda^{HGO}$ | virtute[1]] *add.* id est arte S^2I^*ρπγβμυ | virtute[1] — indiget *om.* Λ^{E*} | indiget] eget $\Lambda^{E\pm O}$ 18 igitur] *praem.* si M^2 *add.* si $S^2\Lambda^{O2}$ | igitur — sua *om.* $D^*\Lambda^{Y*G*}$ | potestate[2]] virtute Σ

F 16 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* VI c. 6 (Z c. 5, 1140*b* 22): «artis quidem est virtus, prudentiae autem non est».

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Quodl.* XIII q. 10 ad 1 (f. 534S).

habet factionem: multo magis prudens habet in potestate sua actionem, quia est formaliter virtuosus. Ex hoc ultra: si omnis praxis est in potestate cognoscentis et nihil est in potestate voluntatis nisi vel actus elicitus vel imperatus, sequitur propositum ut prius[1].

232 Contra istam condicionem videtur sequi quod tunc aliqua intellectio erit praxis, quia aliqua potest esse actus imperatus voluntatis sicut actus alterius potentiae imperatur ab ipsa. Et tunc ultra: ergo prima condicio est falsa, quod scilicet praxis est operatio alterius potentiae ab intellectu. – Respondeo: licet speculatio sit quaedam operatio et ita praxis, extendendo nomen, tamen ut praxis dicitur sola operatio ad quam intellectus potest extendi, nulla intellectio est praxis; et hoc modo accipitur praxis quando ad praxim dicitur cognitio practica extendi. Cum ergo arguitur 'intellectio est imperata a voluntate, ergo est praxis', non sequitur, sed sequitur: 'ergo est praxis vel practica'; ipsa enim nata est denominari quasi accidentaliter a praxi ad quam est extensibilis, non autem potest esse terminus talis extensionis. Tamen e converso

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 factionem — sua *om.* Z | multo] *praem.* et R^{2}Γ^{-L}Λ^{G2}Σ | habet in potestate sua] in p. s. h. (habens Λ^{B*}) IΛΣ | sua *om.* C 1-2 actionem] *add.* suam Σ *add.* quia si factio transiens ad extra est in potestate, multo magis actio immanens Λ^{O2} 2 quia] qua S^{2}RI^{2}VΓ^{B2LN2}Λ^{EGO2}Σ | est] *add.* ea C^{2}PI* 3 potestate] potentia (*not.* vel: in potestate Λ^{O2}) Λ^O | potestate voluntatis] v. p. Γ$^{DLN'}$ potestate sua Γ^{N2} potestate eius I^{2}ΛΣ *edd.* 4 vel[1] *om.* I^{2}VΓ^{N2}ΛΣ | actus] *praem.* eius Γ^{D2} *add.* eius CPMSRI'VZ *add.* voluntatis I^{2}Γ^{N2}ΛΣ | sequitur] *praem.* sic D | ut prius] ut primo Γ^{BN*} *om.* D *add.* quod tales actus tantum sunt praxes Λ^{O2} 5 *adnot.* a Γ^{D2} (*cf. ad* 13) | istam] illam CP *praem.* ad I^2 | condicionem] *in ras.* R^2 conclusionem DMIZ Γ^{BL}Λ^{-H}Σ rationem Λ^H *add.* vel conclusionem P^2 6 erit] est VΓ^{D}Λ^{HO} erat Λ^B | praxis] *add.* saltem intellectio imperata Λ^{G2} | aliqua] *add.* intellectio (-ctus Z) IZ *edd.* | actus *om.* A 6-7 voluntatis] a voluntate R^{2}VΓ 7 sicut] similiter D | imperatus Λ^{O2} | ipsa] *add.* id est executive Λ^{O2} | tunc *om.* ZΛ^Y 7-8 ultra — falsa] *in ras.* I^2 *add.* scilicet quod praxis est operatio alterius potentiae ab intellectu I^2 8 prima] secunda A | quod] quia (*pon.* quod C^2) CΓ^{N*}Λ^{YGO} | scilicet *om.* ΛΣ 10 operatio] speculatio Λ^{O2} *add.* potentiae Λ^H *add.* ad quam intellectus potest extendi Λ^G 10-11 extendendo — praxis *om.* Γ^{N2} 10 extendendo nomen] extenso nomine Σ *add.* praxis P^{2}Γ^{BDN2} 10-11 tamen ut praxis *om.* Γ^{D2} 11 dicitur] *praem.* stricte Λ^{O2} *add.* est Λ^{O2} | extendi] *add.* per quam (per quam] et τ) dicitur intellectus practicus Λ^{G}τ *add.* id est extra se tendi quasi ad alium actum alterius potentiae extra se Λ^{O2} 12 accipitur] *om.* D^2 *not.* alius liber: arguitur μ | praxis^2 = AD^{2}τ 13 cognitio practica extendi] p. c. e. Λ^H e. c. p. Σ | extendi] *in corr.* M^{2}R^2 *om.* Γ^L *adnot.* b Γ^{D2} (*cf. ad* 5) *adnot.* caute Γ^{B2} | arguitur] *in corr.* D^2 dicitur Γ^{BD} 14 praxis] *add.* dico quod Λ^{H2} | sequitur] *add.* sic D 15 sed — praxis *om.* Λ^{H2} | sed] *add.* bene Λ^{H2} | sequitur *om.* Λ^{YO2} | ergo *om.* SΓ | praxis vel *om.* Λ^{EGO} | enim *om.* D* | nata est] e. n. Σ 16 accidentaliter] actualiter CP^2(*in ras.*) | accidentaliter a *om.* Λ^{E2} 17 potest esse = A esset C'P'M' esse C^{2}M^{2}SV^2(*in corr.*)Λ^{YH} est P^2 *rell.* (*ante* autem Λ^G) *edd.* | talis] illius R | extensionis] *add.* ibi V* *add.* intellectio Λ^{G}ρτ *add.* praecise sed large Λ^{O2} | Tamen *om.* Λ^E | Tamen e converso] E c. t. Σ

T [1] Cf. supra n. 230.

bene concedo, quod omnis praxis est actus elicitus voluntatis vel imperatus. Unde ex ista secunda condicione inferre oppositum primae, est facere fallaciam consequentis ponendo consequens [a].

233 Tertia condicio probatur. Tum ex dicto Philosophi VI *Ethi-* [5]
corum, quod electio recta necessario requirit rationem rectam. Quod non tantum est verum de electione stricte sumpta, sed pari ratione de quacumque volitione recta, quod ipsa requirit rationem rectam cui conformiter eliciatur; omnis autem praxis vel est volitio vel sequens volitionem, ex corollario praecedente [1]; ergo omnis praxis ad hoc ut sit recta nata est conformiter elici rationi rectae. – Tum ex dicto Augustini XV *De Trinitate*, quod intellectus intelligit sibi et aliis. Igitur sicut potest iudicare de actu suo, ita potest iudicare de actibus aliarum potentiarum; igitur de actu naturaliter posteriore actu suo prius naturaliter potest iudicare quam ille actus

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* Nota, intellectio a voluntate imperata aut est directiva, vel non; si non, tunc est pure speculativa; si sic, aut est directiva ut intentio logica dirigit actum discurrendi et denominandi (qui est actus intellectus, sequens actum simplicis intelligentiae et actum complexorum, qui est componere et dividere), et adhuc talis est speculativus, aut est directiva actus voluntatis, et tunc est practica; sed non est praxis quae sumitur hic, scilicet non pro quacumque operatione, sed pro tali ad quam intellectus natus est extendi proprie sumendo extensionem.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 elicitus voluntatis] v. e. $\Lambda^{O2}\Sigma$ | voluntatis] a voluntate Γ^{BD} 2 ista] illa $\Lambda^{EH}\Sigma$ *om.* C P^*MV^2 | secunda] tertia $P^*V\Lambda^{YO*}\Sigma$ | condicione] *add.* infertur S^* *add.* quae infertur $P^2R^2\Gamma^{LN}$ 3 facere fallaciam] fallacia $\Lambda^{E}\Sigma$ 4 Tum] Tamen Γ^{D2} Primo Σ 5 quod[1] *om.* Σ 6 vera Γ^{BD*} | est verum] v. e. $\Lambda^{EH}\Sigma$ | stricta Z 7 quacumque] qualibet $\Lambda^{-E}\Sigma$ qua Λ^{E*} | quod] quia R *edd.* 7-8 rationem rectam] rect. rat. V *add.* quod non tantum est verum de electione (¶ *sign.* Vacat S^2V^2) MSV 8-10 vel est — praxis *om.* Λ^{H} 9 corollario] correlativo ACMSIVZ$\Gamma^{L}\Lambda^{E}$ *add.* sequens D 10 nata est] e. n. CPΛ^{GO} | est] erit Λ^{H} | rationi rectae] rect. rat. $\Gamma\Lambda^{Y*}$ 11 Tum] *in ras.* V^2 Secundo probatur Σ | XV] V Σ III (*pon.* XV Λ^{O2}) $\Gamma^{N}\Lambda^{GO}$ *add.* III Γ^{BD} | De Trinitate] Trinitatis R$\Gamma^{BD}\Lambda^{YO}$ *add.* cap. 1 (*loco* 1 *lacuna* $\Lambda^{Y}\Sigma$) $\Lambda^{YGO}\Sigma$ *add.* cap. 7 *edd.* | quod] *om.* Σ *add.* est I^* 12 Igitur sicut] Sic. i. Σ 12-13 potest iudicare] et Σ 13-14 de actibus — iudicare *om.* D^* | naturaliter posteriore] posteriori *in ras.* R^2 14 prius naturaliter potest iudicare = A prius pot. i. n. D^2CPMSRIVZ$\Gamma\tau$ pot. i. prius n. $\Lambda\Sigma\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | quam] quod M^* antequam $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | ille] iste $D^*\Lambda^{GO}$ ipse CP | ille actus] a. i. (iste Λ^{GO}) $\Lambda\Sigma$ 15-22 Nota — extensionem = D; ¶ *text. sign.* Extra D^2 18 et *om.* D^* 19 talis *om.* D^*

F 4 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* VI c. 3 (Z c. 2, 1139*a* 22-25). 11 AUGUST., *De Trin.* XV c. 6 n. 10; c. 7 n. 13 (PL 42, 1064. 1066-1067); X c. 3 n. 5; c. 7 n. 10; c. 9-10 n. 12-14 et 16 (PL 42, 976. 979. 980-981); XIV c. 4 n. 7 (PL 42, 1040).

T [1] Cf. supra n. 230.

eliciatur; et per consequens, si recte iudicet, oportet istum actum conformiter elici si debeat esse rectus.

Ex duabus condicionibus praxis ultimis[1] sequitur quod actus 234
imperatus a voluntate non est primo praxis sed quasi per accidens, quia nec primo est posterior intellectione nec primo natus elici conformiter rectae rationi. Oportet ergo aliquem alium actum esse primo praxim; ille non est nisi volitio, quia per illam habet actus imperatus dictas condiciones; ergo prima ratio praxis salvatur in actu elicito voluntatis.

Et tunc ultra: quandocumque aliquid est primo tale coniunctum cum alio, si posset separari ab illo adhuc esset tale; igitur si actus voluntatis potest separari ab actu alterius potentiae, separatus ab illo posteriore iste erit praxis. Separatur autem circa quodcumque quod potest esse obiectum actus voluntatis circa quod non potest esse actus alterius potentiae, cuiusmodi sunt omnia immaterialia; igitur circa omne tale est actus voluntatis, et ille solus est praxis.

Secundo hoc idem probatur ex intentione Philosophi III 235

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 eliciatur] elicitur R^{*} *add.* ei conformiter Σ | iudicet] *add.* recte Λ^{G} | istum] illum CPMSV$\Gamma\Lambda^{H}$ ipsum Λ^{EGO} 2 elici] *add.* rationi rectae M^{2}τγ | debeat] debet Γ^{BD} *add.* actus I^{*} 3 condicionibus praxis ultimis] c. u. p. $A^{+}I^{2}\Lambda^{-E}$ u. c. p. Σ | ultimis] positis Λ^{E} 4 a voluntate *om.* Λ^{E} | primo praxis] prax. pr. $\Lambda^{E}\Sigma$ | quasi *om.* Λ^{E} 5 nec[1]] non Λ^{G} | posteriorum D | intellectione] *in ras.* P^{2} intentione I volitione Λ^{Y} *om.* $\Gamma^{N\ddagger}\Lambda^{O}$ *add.* sed in quantum imperatus a voluntate sequente ipsum primo et per se D | natus] nata $AM^{*}S^{*}I^{*}VZ\Gamma^{L*}\Lambda^{Y}$ natum $R\Gamma^{BD*}$ *add.* est $P\Gamma^{-L}$ 6 rectae rationi] rat. r. $R\Lambda^{E}\Sigma$ *add.* sed quia conformatur electioni per se et primo conformatae D | Oportet ergo] Ergo o. $RV\Gamma\Lambda^{O}$ | alium actum] act. al. $CPMSRV\Gamma^{-L}$ 7 illam] istam $D^{*}\Lambda^{YO}$ρπγβμυ ipsam Λ^{G}τ eam P illum Λ^{H} | actus] habitus D *om.* $M^{\ddagger}$(post imperatus, 8)$SR^{*}I^{*}Z\Gamma^{DLN\ddagger}$(post imperatus, 8) 8 ratio] *not.* vel: definitio Λ^{O2} 10 Et *om.* $I^{2}\Lambda^{Y2EHO}\Sigma$ | quando $I^{2}\Lambda^{EHO}\Sigma$ | aliquid est] e. a. (aliquod D) $DRI^{*}Z$ aliquid $\Gamma^{N\ddagger}$ aliquod (*add.* est Γ^{B2D2}) Γ^{BD} 11 alio] aliquo Γ^{BD} *praem.* aliquo R *add.* posteriore $CPM^{2}I^{2}VZ\Gamma\Lambda\Sigma$ *edd.* | si[1]] licet D | possit $P\Gamma^{BDL*N}$ possunt $\Lambda^{O\prime}$ potest Λ^{O2} | ab illo *om.* D | illo] isto Λ^{YO} alio Λ^{H*} | esset] erit D 12-14 separatus — voluntatis *om.* $D^{\ddagger}$ 12 separatus] *in ras.* P^{2} separatur AD^{2} 13 posteriore *om.* $I^{2}\Lambda^{YE\ddagger HO\ddagger}\Sigma$ | iste] ille $CPMSI'Z\Lambda^{G}$ vere $RV\Gamma\Lambda^{O2}$ *om.* $I^{2}\Lambda^{YEHO\prime}\Sigma$ | erit] est $\Gamma^{D}\Lambda^{O}$ erat Λ^{E} 14 quod — obiectum = AD^{2} obiectum (subiectum Λ^{O*}) circa (c. *om.* Σ^{U}) quod potest esse *rell. edd.* 14-15 voluntatis — actus *om.* $R^{\ddagger}\Lambda^{H}$ 14 circa quod] et Σ 14-15 potest esse *om.* Σ 15 alterius] inferioris Φρπγβμυ 15-16 potentiae — et ille *om.* $\Lambda^{E\ddagger}$ 15 potentiae] *add.* inferioris $CPM^{2}R^{2}I^{2}VZ\Gamma\Lambda^{-E2}\Sigma$ 16 omne] *add.* est Λ^{GO*} | tale] *add.* obiectum CPR^{2}(in ras.)$I^{*}Z\Gamma^{BDN2}\Lambda^{O2}$ | est[1] *om.* $D^{\ddagger}\Lambda^{Y*O\ddagger}\Sigma$ | actus] *praem.* solus Σ *om.* $D^{\ddagger}$ | et ille solus *om.* Σ 17 hoc idem probatur] probatur idem Σ patet Λ^{H} *om.* $\Lambda^{YEO\prime}$ probatur Λ^{O2} | probatur] *in ras.* M^{2} est C

F *17* ARISTOT., *De an.* III t. 49 (Γ c. 10, 433*a* 17-18): « Quare rationabiliter haec duo videntur moventia: appetitus et intelligentia practica »; t. 50 (col. 533*a* 22-23): « intellectus non videtur movens sine appetitu: voluntas enim appetitus est ».

T [1] Cf. supra n. 228 et 229. 233.

De anima, ubi inquirens principium motivum, postquam conclusit duo esse motiva, videlicet voluntatem sive appetitum et rationem, subdit: « Intellectus non movet sine appetitu, voluntas enim appetitus est ». Et consequenter d i c i t quod appetitus duo quando- [6] que sibi sunt contrarii: ideo est ponere quasi unum movens specie, quia duobus appetitibus commune est ratio speciei intermediae, scilicet ratio appetitus. Vult ergo expresse quod sicut appetitus sensitivus habet rationem motivi cum sensu et phantasia, ita voluntas habet rationem principii motivi cum intellectu et ratione. Igitur sicut actus appetitus sensitivi sine quocumque transitu ad extra est vere praxis quando sequitur actum intellectus, ita actus voluntatis, qui ponitur aeque principium motivum, erit vere praxis, quia semper sequitur actum intellectus; et hoc etiam si sit solus, sine actu imperato, immo cum actu in appetitu sensitivo opposito illi quem imperaret, quia ipsa ut habens appetitum illum quandoque contrarium, est principium motivum et operativum, cuius operatio sit praxis.

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 requirens Λ^{E} inquirit Λ^{GO} | principium] primum RΛ^{GO*}ρ *praem.* primum M^{2} 1-2 concludit CPΛ^{G} includit (*pon.* conclusit Λ^{O2}) Λ^{O} 2 duo esse] e. d. Λ^{E}Σ *add.* principia Γ^{N2} | videlicet] scilicet RΛ^{GO}Σ | voluntatem sive *om.* P*(*post* appetitum)I^{2}ZΛ^{-G}Σ 3 subdidit Z | enim] autem PΓ^{-L} 4 Et] *om.* Λ^{E} *add.* Commentator Λ^{G}τ | consequenter] Commentator (*add.* consequenter M^{2} *not.* aliter: consequenter S^{2}) MSR*IZ | dicit] subdit P^{2}(*in ras.*)R^{2}Γ | appetitus duo] d. a. Σ 5 sibi sunt] sunt sibi PVΓΛ^{E}Σ | contrarii] consequentia A | ideo] ideoque Γ^{D2} idem Γ^{L} | est] oportet Λ^{E} | ponendum Λ^{H} | movens] ostendens M* | speciem Λ^{H} 6 quia] quod CΛ^{H} | commune] communis Λ^{E}ΣΦ *edd.*, *add.* quod C *add.* quid P^{2} 6-7 ratio — appetitus[1] *om.* Λ^{H} 6 intermediae] interimendae Λ^{O*} *om.* Σ 7 Vult — appetitus *om.* P*Λ^{E*} | expresse *om.* M 7-8 quod — motivi *om.* M* 8 rationem] *add.* principii M^{2}VΓ | motivi] *add.* tamen Λ^{G} 8-9 cum — motivi *om.* Γ^{B*} 8-11 ¶ ita — intellectus *sign.* *litteris* a-b *et nota:* liber Duns V^{2} 9 principii] primi Λ^{O} | cum intellectu *om.* V* | ratione] *add.* quod Aristoteles dicit VI Ethicorum 3, quasi in medio capituli Γ^{D2} 11 vera Λ^{HGO}ρπγβμυ | praxis] *add.* semper I*Z | quando] quandoque P*Γ^{N*} *add.* scilicet Σ 11-13 ita — intellectus *om.* V^{2} 11 actus] actio R 12 quae V!Γ^{BD*}Λ^{YH}Σ | aeque] est quae I* *praem.* esse Γ^{BD} *add.* esse V!Γ^{N}Λ^{O2} | erit] *in corr.* D^{2} est CPMV!Γ^{D}Λ^{E2}(*in corr. ante* motivum)^{GO} | vere] vera Λ^{O} aeque Σ^{Q} 13 et hoc] ex hoc Z *om.* Σ | etiam] autem Λ$^{H'}$ sensus Λ^{E*} *om.* Λ^{H2} *add.* est R | si sit *om.* Σ | sit] *post* solus M^{2}R^{2}(*in ras.*)IZΓ *om.* M'SΛ^{H} 14 imperato] *add.* est Λ^{H} | immo] ideo (*pon.* immo Λ^{O2}) Λ^{O} *adnot.* exemplum huius super tertium, dist. 15, de muliere involuntarie corrupta I^{2} (*cod.* Λ^{O2} *simile exemplum affert. Cf. append.* B) | cum actu in] cum V* in M* 15 ut] *add.* qui M' *add.* communiter M^{2}I*Γ^{B*D*} | habens] consequens M *add.* communiter P^{2} | appetitum illum] i. a. Σ | illum] istum Λ^{YH} sensitivum Λ^{GO} *edd.* 16 cuiusmodi (*add.* sive S*) PMSI*VZΛ^{G} 17 sit] fit PMIVΓ^{N} est DΛ^{G}Σ | praxis] *add.* et hoc dictum sit de primo (*add.* illo Λ^{E}) articulo Λ^{EO2}Σ

F *4-7* ARISTOT., *De an.* III t. 53-54 (Γ c. 10, 433*b* 5-13).

[II. – Qualiter cognitio practica extendatur ad praxim]

[6] Ex hoc articulo[1] patet secundus[2], nam ista extensio consistit in duplici relatione aptitudinali, videlicet conformitatis et prioritatis naturalis: de prioritate patet per illud quod iam adductum est de VI *Ethicorum*[3]; de conformitate habetur ibidem, ubi dicit quod « veritas considerationis practicae est confesse se habens appetitui recto ». 236

'Aptitudinali' dixi, quia neutra relatio requiritur actualis. Quod enim praxis actualiter sequatur considerationem quae sit conformis ipsi considerationi, hoc omnino est accidentale considerationi et contingens[a]; si enim ab actuali extensione diceretur praxis, nulla esset necessario practica, sed eadem quandoque prac- 237

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* Contra: de necessitate actus intellectus est prior actu voluntatis actualiter quam ponis primam praxim. – Verum est, sed non sequitur necessario ad ipsum de actualiter actu voluntatis qui est praxis.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}F\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

2 secundus] secundum Σ^{U} sensus Λ^{O} *add.* articulus Λ^{O2} | ista] illa CPMSV$\Gamma\Lambda^{H}$ | exsistit DR 3 relatione] ratione (*pon.* relatione M^{2}) DMΛ^{G+} *om.* Γ^{N*} | aptitudinalis Σ | videlicet] scilicet RΣ 4 per *om.* Λ^{G*O} | iam *om.* $R^{*}\Lambda^{H}\Sigma$ | deductum P | est] *add.* in primo articulo CP$R^{2}I^{2}V^{2}$Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ *edd.* 5 Ethicorum] *add.* in tertia condicione Λ^{H2} *add.* condicione tertia Λ^{O2} | ibidem *om.* Λ^{Y} | ubi dicit quod *om.* $\Lambda^{-G}\Sigma$ 6 confesse] concesse Z confisse Λ^{O*} *add.* vel conformiter R^{2} 8 Aptitudinali] *in corr.* D^{2} Appetibili (*pon.* Aptitudinali C^{2}) C$S^{2}I^{*}$ZΛ^{GO} Aptitudinalis Σ^{QIU} *om.* $\Sigma^{Q'}$ | quia] quod $\Lambda^{GO}\Sigma$ | requiritur actualis] r. actualiter Λ^{GO} actualiter (*om.* S^{*}) r. CPMSI^{*}V 9 sequitur (*pon.* sequatur C^{2}) DC consequitur (-quatur P^{2}) P | quae] cui Σ *add.* praxis Γ^{D2} 9-11 quae sit — et *om.* D^{*} 9-10 sit conformis] c. s. (est Λ^{O}) Λ 10 ipsi *om.* Λ^{G} | ipsi considerationi *om.* Σ | accidentale] *add.* ipsi $P^{2}R^{2}\Gamma$ 11 contingens] *add.* unde non est de ratione intellectus practici quod sit accidentaliter conformans sibi praxim, sed quod sit conformativus eius tantum; alioquin faber non intendens operari, non haberet cognitionem practicam D *add.* immo voluntas potest difformiter agere, quia actualis praxis inesse et abesse Λ^{O2} | enim = AD ergo *rell. edd.* 12 praxis] practica R$I^{2}\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ cognitio practica Λ^{O2} | esset] erit CPR *praem.* scientia Λ^{GO} *add.* scientia M^{2} *add.* consideratio Σ | necessario] necessaria Λ^{O} necesse Γ^{N} naturaliter Γ^{L} 12-*p.* 162, 1 practica] *add.* et Λ^{E} 13-15 Contra — praxis = Λ^{GO}F$\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu$ [[*textum insimul cum textu* Contra (*p.* 162, 12) — obiecto (*p.* 162, 18) *ponunt omnes isti post* recto (7), *sed* Contra (13) — praxis (15) *post* extensionem (*p.* 162, 2) F^{*}]]; ¶ *text. sign.*: Extra F^{2} *lin. anfractuosa* μ 14 voluntatis] *add.* elicito Λ^{O2} | quam] quem Λ^{G}F$\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu$ | Verum] *praem.* Responsio F *adnot.* Solutio Λ^{G1} 15 ipsum] *add.* actum intellectus Λ^{G} | de = Λ^{O} (*om.* Λ^{O2}) de necessitate $\beta^{\Phi}\mu$ | actualiter] actualitate $\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}$ | actu] actus Λ^{GO2} | praxis] *add.* id est actus regulatus vel conformiter elicitus considerationi practicae Λ^{O2}

F 5-7 Aristot., *Eth. ad Nic.* VI c. 3 (Z c. 2, 1139*a* 29-31): « practici autem et intellectivi [opus est] veritas confesse habens appetitui recto ».

T [1] Cf. supra n. 228-235. [2] Cf. supra n. 227. [3] Cf. supra n. 231, 233.

tica quandoque speculativa, quod nihil est; igitur sufficit duplex aptitudinalis extensio sive aptitudo ad extensionem[a].

Hoc declaratur, quia conceditur communiter cognitio practica extendi ad praxim ut directiva ad directum sive ut regulativa ad regulatum. Cognitionem autem esse priorem naturaliter praxi et ei conformem, non est esse conformatam praxi quasi priori, sed est esse conformativam praxis quasi posterioris, sive, est esse cui praxis sit conformanda, quod est cognitionem dirigere et regulare in praxi. Utrum autem sic dirigere vel conformare praxim sibi sit aliqua efficientia in cognitione respectu praxis, de hoc distinctione 25 secundi libri[1].

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* Contra: tunc quaelibet cognitio practica esset, quia ad quamcumque aptitudinaliter apta est sequi volitio recta eis conformis in voluntate quam ponis primam praxim. – Dicendum quod non est verum de volitione cognoscibilis, sed cognitionis, et haec ratio est praxis. – Contra: aptitudo quae convenit uni naturae et repugnat alteri non videtur nisi per aliquid intrinsecum in ea; ergo oportet dare quare ista conformitas ad praxim convenit isti habitui et repugnat alteri. – Dicendum quod hoc est ex eius obiecto[2].

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}FK\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 quandoque] quando Z *om.* D^* 2 aptitudinalis] appetibilis $D^*\Lambda^{O*}$ 3 declaratur] *add.* ratione $\Lambda^{H}\tau$ | conceditur communiter] com. conc. P$\Lambda\Sigma$ | cognitionem practicam Σ *edd.* 3-4 cognitio practica extendi] quod cognitio practica extenditur C$P^2M^2S^2$RI^2V$\Gamma^{-L}\Lambda^{E}$ 4 directiva] directivam *edd.* directivum Λ^{E} | directum] directivum MR$^*\Lambda^{YE*}$ directam Λ^{H} rectum Λ^{O*} | sive] seu $\Lambda^{YHO}\Sigma$ et Λ^{E} | ut^2 = A$\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | regulativa] *rescr.* V^2 regulativam *edd.* regula $\Lambda^{-G}\Sigma$ 5 regulatum] regulativum M *adnot.* ubi exponitur haec propositio, VI Ethicorum, de veritate considerationis practicae est confesse se habens appetitui recto Λ^{O2} | priorem naturaliter] n. p. $\Lambda^{G}\Sigma$ | praxi] praxim Λ^{O*} *om.* D | et] vel Λ^{Y} 5-6 et ei — esse *om.* D^* 6 ei = A | conformatam] *in corr.* Λ^{Y2E2} conformativam (*pon.* conformatam C^2) C$P^*\Gamma^{LN}$ | priori] *praem.* a Λ^{GO} 7 est^1 = AΣK | praxis] praxi Γ^{LN2} praxim Γ^{D*} sed praxis $\Lambda^{E'}$ *om.* Λ^{E2} | posteriori M^*SR^*I^* $\Gamma^{B*D*LN}\Lambda^{E2}$ | sive, est esse *om.* V | est^2 = A | esse^2] *add.* illud $M^2\Lambda^{H2}\Sigma$ 8 cognitione Λ^{G} | et *om.* I^2Z | regulari Γ^{LN} regere Λ^{Y} 9 praxi] praxim DC^*PΛ^{GO} | vel] et VΓ^{LN} *om.* Λ^{O} | conformare] regulare RV *om.* Λ^{O} | praxim sibi] s. p. Σ | sibi *om.* Λ^{GO} 10 efficientia] efficacia Γ^{L} Σ^{U} efficacia vel efficientia $\Sigma^{Q}\rho$ | respectu *om.* $R^*\Lambda^{G}$ | de hoc] *praem.* habes Γ^{D2} 12-18 Contra — obiecto = Λ^{GO}F$\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu$ [[*quoad transpos. vide p.* 161 *ad* 13-15]]; ¶ *text. sign.*: Extra F^2 *lin. anfractuosa* μ 12 practica esset] e. p. Λ^{G}F$\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu$ 13 quamcumque aptitudinaliter] quemcumque appetitum Λ^{G} | aptitudinaliter] actualiter μ | eis] ei Λ^{O2}F$\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu$ 14 voluntate] bonitate $\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu$ | primam praxim] prax. pr. Λ^{G} *adnot.* Quaere vertendo folium Λ^{O2} 14-15 Dicendum — praxis *post* repugnat alteri (18) $\beta^{\Phi}\mu$ 14 Dicendum] *praem.* Ad primum $\beta^{\Phi}\mu$ 15 cognitionis] *add.* id est si sequitur volitio non cognoscibilis obiecti sed cognitionis complexae, unde talis cognitio est practica et talis volitio est praxis Λ^{O2} | est] *ante* ratio Λ^{C2} *om.* Λ^{G} | praxis] *add.* scilicet volitio cognoscibilis quae aptitudinaliter est conformis et recta Λ^{G} 15-18 Contra — obiecto *om.* F 15 Contra] Praeterea $\Lambda^{G}\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu$ 16 per] propter $\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}$ $\beta^{\Phi}\mu$ 17 quare] aliquid propter quid $\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu$ 18 habitui] *add.* vel cognitioni Λ^{O2} | Dicendum] *praem.* Ad secundum $\beta^{\Phi}\mu$ | hoc est] e. h. Λ^{G} *add.* tantum $\Lambda^{G}\beta^{\Phi}\mu$ | eius *om.* $\rho^{\Phi}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu$

T [1] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* II *Suppl.* d. 25 q. un. [2] Cf. infra n. 252.

[7] Ex isto secundo patet quod practicum et speculativum non sunt differentiae essentiales habitus vel scientiae vel notitiae in communi, quia practicum dicit respectum duplicem aptitudinalem notitiae, quae est quasi quoddam absolutum, ad praxim ut ad terminum, et speculativum privat illum respectum duplicem; sed nec respectus nec eius privatio est de essentia absoluti, sed est quasi divisio generis per proprias passiones specierum, sicut si divideretur numerus per par et impar, et linea per rectum et curvum. Alicui enim notitiae convenit practicum per se secundo modo ex causa intrinseca praedicati in subiecto, alicui speculativum[a]. 238

---

[a] *Sequitur textus a Duns Scoto cancellatus:* Confirmatur ista ratio, quia aliqua practica magis convenit convenientia essentiali cum aliqua speculativa quam una speculativa cum alia. – Contra: distinctio notitiarum ab obiectis est essentialis. – Respondeo: prima distinctio, quae est secundum essentiales differentias, est essentialis et ab obiectis ut a causis extrinsecis, sed ab eisdem potest esse aliqua distinctio posterior non-essentialis.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 secundo] tertio DCS *praem. in ras.* articulo Λ^{H2} *add.* articulo P^2(*in ras.*)Γ | et *om.* Λ^B 2 sunt] sint Γ^L *om.* M^2 | essentiales] aequales M | habitus vel *om.* $I^2\Lambda\Sigma$ | vel²] sive Λ^{-H} seu Λ^H 3 communi] *add.* quae est quoddam absolutum Φ *edd.* | respectum duplicem] d. r. $CPI^2\Lambda\Sigma$ | aptitudinalem] appetibilem $D^*\Gamma^{BD*}$ 3-4 aptitudinalem notitiae] n. (*rescr.* Λ^{O2}) a. $\Lambda^{-G}\Sigma$ 4 notitiae, quae est] quae est notitia (q. n. e. Λ^{G2}) Λ^G | quae] qui $P^2\Lambda^H$ quod Λ^B | quae — absolutum] quae notitia est quoddam absolutum dicens illos duos aptitudinales respectus Λ^{O2} *om.* ρτπβμυ | quasi *om.* Λ^{YEHG2O} 5 et] sed CP *om.* R | respectum] *add.* practici Λ^O | respectum duplicem] d. r. $\Lambda^E\Sigma$ | sed = ADΛ^{O2} et $\Lambda^{GO'}\Sigma$ modo P^2 5-6 nec respectus *om.* Λ^{O2} 6 eius *om.* Λ^{EH2} | absoluti] *add.* id est notitiae Λ^{O2} | quasi *om.* Λ^H 7 proprias passiones] pas. pr. Σ 7-8 dividetur S dividatur Rρπγβμυ 8 et¹ *om.* Λ^O | et²] vel $CPMS^*$ RIVZ$\Lambda^{-H}\Sigma$ *om.* D^2 | per²] in Γ^{BD} 9 per se *om.* Λ^G 10 intrinseca] extrinseca (*not.* liber Duns: intrinseca V^2) V | praedicati] *in corr.* Γ^{E2} practici Λ^{YEHGO*} | in subiecto] in se Λ^{GO*} in se vel praedicati (pr. *rescr.* P^1) in subiecto (in sub. *rep.* P^*) P^1 | speculativum] *add.* vel actus Λ^H 11-16 Confirmatur — non-essentialis = ADCPMS^2RIVZ$\Gamma^{BD1LN}\Lambda^{Y2EH2GO2}\Sigma$ρτ$\pi^\Phi\beta^\Phi$μυ; ¶ *text. sign.:* Vacat A^1(*text. et mg.*)$D^2P^1S^2V^2Z^1$ Vacat fuit in Scoto Λ^{Y2} Extra R^2I^2(*text. et mg.*) $\Gamma^{B2L1N2}\Lambda^{O2}$ Additio υ *litteris* a-b V^1 *lin. anfractuosa* μ 11 Confirmatur] *praem.* Et $S^2\Lambda^{Y2}$ | ista] illa $D^*\Gamma^{BD1}$ *om.* $\Lambda^{EO2}\Sigma$ | ista ratio] r. i. CPMVΛ^G illud Λ^{Y2} *add.* quod non sint duae essentiales defectus (def. *om.* Λ^{O3}) Λ^{O2} | quia *om.* $CM^2R\Lambda^E\Sigma$ 12 practica] *praem.* scientia S^2IZ *add.* scientia CPMV | convenit] conveniunt Γ^{N*} | convenientia] ⌜…⌟ $\Lambda^{G'}$ *om.* Λ^{G2} | cum aliqua speculativa] cum speculativa *post* convenit Λ^{H2} | aliqua] scientia CPMS^2RIVZ differentia $\Lambda^{Y2E}\Sigma$ *praem.* scientia Λ^G *om.* Γ^{BD1LN} 12-13 quam una speculativa *om.* I^2 12 una] alia Λ^{O2} scientia S^2 *add.* scientia CPMVZ 13 speculativa *om.* V | alia] *add.* sicut (*praem.* speculativa S^2 *add.* universaliter I^*Z) magis convenit (mag. conv.] c. m. Γ^B mag. conveniunt $R^2\Gamma^{N*}$ *om.* V) medicina (-nae R^2) speculativa (spec. med. $R^2\Gamma^{BD1LN}\Lambda^{O2}$ρ$\pi^\Phi$μυ) cum medicina practica (pr. med. Λ^{E2} ρπ^Φμυ) quam musica cum geometria ⟦¶ *sign. litteris* a-b V^2(*text. et mg.*)Γ^{B2}⟧ CPMS^2R^2IVZΓ^{BD1LN} Λ^{E2}ρτ$\pi^\Phi\beta^\Phi$μυ | Contra] *praem.* Sed Λ^{H2} | notitiarum] *om.* M^2 *add.* necessariarum (-rio Γ^{B2}) Γ^{BD1} (*om.* Γ^{D2}) | ab] ex Σ 14 Respondeo] *add.* verum est ρμυ | est¹] *add.* essentialis vel PMIZ 14-15 est essentialis] ess. est *ante* secundum (14) R *post* extrinsecis (15) CPM *rep. post* extrinsecis (15) V^* 15 essentialis *om.* IZ | et] est tamen Λ^{O2} *om.* $CM^*RIV^2Z\Gamma^{BD1LN*}\Lambda^{H2G}$ | ut] non $D^2\Lambda^{H2G'}$ *om.* Λ^{G2} | sed] licet M quia Λ^{O2} | eisdem] eis $R\Gamma^{LN}$ | aliqua] alia $S^2IZ\Lambda^{H2}$ *om.* Λ^{G2}

⌊III. – A QUO HABEAT COGNITIO EXTENSIONEM AD PRAXIM⌋

239 ⌊Opinio prima⌋ – Circa tertium articulum[1] sunt opiniones, quarum una est talis, quod ab alio dicitur intellectus practicus et ab alio actus vel habitus. Hoc sic: verum operabile et non operabile sunt obiecta specialia, formaliter diversa, ideo per se distinguunt illa quae per se respiciunt ipsa, puta et actus et habitus, qui dicuntur practici quia circa operabile; sed intellectus non dicitur practicus nisi sit operativus, qualis non est nisi ille qui apprehendit ordinem ad opus, – quod non facit nisi motus ex appetitu finis, ita quod practicus intellectus includit in suo actu, non formaliter de essentia actus sed connotando, ordinem necessario ad desiderium finis explicite et eorum quae sunt ad finem implicite; quapropter cum speculabile ordinari ad opus accidat speculabili (licet ordinabile esse non accidat ei), differentia inter speculativum intellectum [8]

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

2 *adnot.*: Opinio Godefridi R^{2} *et multi* Opinio Gandavensis P^{2} | Circa] Ad Γ^{N} | articulum] *add.* qui quaerit a quo cognitio habeat talem extensionem; tenet quod habitus et actus sunt practici ab obiectis, quod patet postea falsum Λ^{O2} | sunt] *add.* quinque M^{2}(*om.* M^{3})I*Z Λ^{H2GO} 2-3 quarum = A 3 est *om.* Γ^{-B}Λ^{H} | est talis] t. e. Λ^{EO} talis dicit Λ^{G} dicit Σ 4 actus vel *om.* Λ^{Y}Σ | actus vel habitus] h. v. a. CPMSIVZΓΛ^{EH} | Hoc] Quod Σ | sic] *praem.* ostenditur P^{2}Γ^{BD} *praem.* patet Λ^{E2H} *add.* ostenditur R^{2}Λ^{GO} *add.* probatur M^{2}IZ *add.* declarat (-tur Γ$^{N?}$) Γ^{N2}Σ 5 specialia] speculabilia Γ^{N2} *add.* et P^{2}Γ^{BD} 5-6 distinguunt — per se *om.* Σ^{U2} 6 illa] ista D* ipsa Γ^{BD*N*} *om.* M*SR*I* | respiciunt] recipiunt R*Λ^{H} | ipsa] illa Λ^{E} *om.* M | et^{1} = AD | qui] quae CP*M*S* 7 operabilia S*Γ 8 sit *om.* CPM^{2} SR*I*ZΓ^{L} | ille qui] illud (id Λ^{O} *praem.* ille qui Γ^{B2}) quod SR*V^{1}ΓΛ$^{YHG*O'}$ qui illud quod Σ id, id est finem, quod Λ^{O2} *add.* id quod I^{2} *pon.* illud quod C^{2} | apprehendat (*pon.* apprehendit C^{2}) C comprehendit Λ^{E} 8-9 ordinem] ordinat Γ^{B2}(*in corr.*)Σ ordinet I^{2}V^{1}Γ^{-B}Λ^{YHG*O} *edd.*, *pon.* ordinet C^{2} 9 ex] ab I^{2}Λ^{H} *om.* Λ^{E*} 9-10 ita quod] itaque CPMS^{2}R^{2}I*VZΓ^{BDLN*} Λ^{YH*G}Σ ita Λ^{O*} 10 practicus intellectus] i. p. Λ^{E}Σ | includit] *add.* necessario Σ | non] nota A | formaliter] *add.* ut (tamquam τ *om.* R^{2}Λ^{E2G}) aliquid M^{2}R^{2}Γ^{N2}Λ^{E2H2G} *edd.*, *add.* scilicet Λ^{O} 11 connotando *om.* D^{2} | necessario] ad finem vel Σ 13 speculabile] *rescr.* I^{2} speculabili Λ^{H2}Σ speciale P* *add.* et non speculabile I* | ordinari ad opus accidat] ac. ord. ad op. Σ | opus] finem Λ^{H*} | accidit CP*MIV*ZΓ^{D*} | speculabili] *rescr.* Γ^{N2} *om.* R^{2}Σ 13-14 licet — ei *om.* Λ^{O2} 13 licet] sed Γ^{D} *add.* non C*M*SVZΛ$^{YE*HO?}$ 13-14 ordinabile — ei] non accidat sibi esse ordinabile Σ 14 non accidat ei] *om.* V^{2}ZΛ^{YE2H}; ¶ *sign.* Vacat P^{2}(*om.* P^{3}) | accidit CMRI* | ei] eis I* sibi Λ^{G} | differentia] *praem.* ideo Λ^{O} *add.* tamen D^{2} | speculativum intellectum = AD speculativum (*praem.* intellectum Γ^{D2}Λ^{O2}) Γ^{D}ΛΣ intellectum (*om.* I^{2}) speculativum *rell. edd.*

F *3*-p. 165, *17* GODEFRIDUS DE FONT., *Quodl.* X q. 11 in corp. (ed. HOFFMANS in PhB IV 349-352); *3*-p. 165, *5* THOMAS, *De veritate* q. 3 a. 3 in corp. (ed. Parmen. IX 57*b*-58*a*) et *S. theol.* I q. 79 a. 11 in corp. (V 278*b*).

T [1] Cf. supra n. 227.

et practicum inde proveniens erit accidentalis[1] et per respectum ad aliquid extra intellectum, licet differentia habituum et actuum sit formalis secundum differentiam formalem obiecti operabilis et non operabilis. Unde in III *De anima* dicitur quod intellectus speculativus et practicus differunt fine, et VI *Ethicorum*: « Bonum intellectus practici est verum confesse se habens appetitui recto ».

Exemplum: intellectus speculativus apprehendit sanitatem ut 240
bonum conveniens, appetitus appetit illam, et sequitur aliquo modo consideratio intellectus practici quod sanitas est acquirenda. Stante igitur desiderio finis, intellectus practicus ex hoc principio, 'illud per quod melius potest acquiri, est procurandum', procedit discurrendo, et terminatur discursus in ultima conclusione consilii; et totus iste discursus sicut sumit principium ex apprehensione finis desiderati, qui est primum obiectum intellectus practici, ita est ut illa inventa ad finem operetur, et ideo voluntatem finis praesupponit et ad electionem sequentem consilium ordinatur.

[9] Contra hanc opinionem – quae, ut breviter dicam, in hoc 241
consistit quod distinctionem intellectus practici et speculativi ponit penes finem qui accidit obiecto, sed habitus speculativus et

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 *post* practicum *sequitur parva lacuna* Λ^{G} | erit] est D*CP*$\Gamma^{D}\Lambda^{G}$ | et²] *om.* Σ *add.* quasi Λ^{O2} | respectum] *add.* id est per ordinabilitatem in finem Λ^{O2} 3 differentiam formalem] f. d. ΛΣ 3-4 operabilis ... operabilis] comparabilis ... comparabilis Σ | et non operabilis *om.* M²Λ^{H2G} 4 in *om.* CPΛ^{G}Σ | dicit Γ^{BD*} | dicitur quod *om.* Λ^{YEHO*}Σ 5 fine] *praem.* a Λ^{GO*} | Bonum] Obiectum P²S²RV$\Gamma^{-B}\Lambda^{GO}$ Omne obiectum (not. vel: bonum Γ^{B2}) Γ^{B} *om.* P'S'Λ^{H2} *pon.* obiectum M² 6 est] erit Λ^{H} | confesse] consesse Z confuse Λ^{O*} 8 bonum] obiectum γ *add.* et obiectum Λ^{O2} *pon.* obiectum M² | appetitus appetit illam] cum intellectus apprehendat illam (*pon.* appetitus appetit illam Λ^{H2}) Λ^{H} | appetit] apprehendit Γ^{B2D*N*} | et] tunc Λ^{H2}Σ *om.* $\Lambda^{YEH'O}$ 9 consideratio] consilium CPRI*V*$\Gamma^{BD2N}\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ consilio M'S consiliatio (*pon.* consideratio M²) M²ρ 9-10 quod — practicus *om.* D²Σ^{U2} 10 igitur] itaque $\Lambda^{-B}\Sigma^{QU!}$ | hoc *om.* Λ^{G} 11 principiis Λ^{G*} | illud] illius Λ^{G} 11-12 illud — discurrendo] procedit discurrendo ad procurandum illud per quod melius potest acquiri Σ 11 per *om.* ADC*P*M*R*I*VZ 13 iste] ille SZ$\Gamma\Lambda^{YG}\Sigma^{Q}$ 14 desiderati] considerati Λ^{B} desiderii Λ^{H} 15 inventa] *add.* scilicet apprehensione R² | finem] *add.* scilicet discursus R² | operatur Λ^{H} 16 finis] *add.* sic CP *add.* electio Λ^{O2} | praesuppositi D | sequentem] consequendam Λ^{G} sequendam τ *add.* vel sequendam R² 17 ordinatur] oritur D 18-19 Contra — speculativi *om.* D² 18 ut breviter dicam] ut videtur D² breviter I²ΛΣ 19 quod] quia Γ^{L} | practici et speculativi] s. et p. I²Λ 19-*p.* 166, 1 ponit — practicus *om.* Λ^{E2} 20 qui] quia MSR*I*V*Z quae Λ^{GO*} *add.* finis M²I*Z | obiecto] *add.* scilicet quod (scil. q.] vel qui finis $\Gamma^{D2}\gamma$) ordinetur (or-

F 4 Aristot., *De an.* III t. 49 (Γ c. 10, 433*a* 14-15). 5 Aristot., *Eth. ad Nic.* VI c. 3 (Z c. 2, 1139*a* 29-31).

T [1] Cf. Henricus Gand., *Summa* a. 36 q. 4 in corp. et ad 1 (I f. 235V-X).

practicus differunt et distinguuntur penes obiectorum specialium differentiam formalem – arguitur, quia de habitibus dicitur II *Metaphysicae*: « Finis speculativae veritas, practicae autem opus ».

242 Similiter, tunc habitus practicus erit in intellectu speculativo nec intellectus illo habitu dicetur practicus, quod videtur inconveniens, quia omni habitu denominatur habens secundum naturam habitus.

243 Respondent ad primum[1] quod scientiae practicae finis est opus in potentia et aptitudine, in quantum eius obiectum est operabile per se; sed obiectum operabile consideratur secundum habitum istum in universali, quae consideratio non sufficit ad hoc quod subiciatur operationi in actu et in particulari; quia actus est melior potentia in bonis, ideo requiritur talis consideratio particularis et in actu: illa autem est per alium habitum a scientia practica, et ille habitus alius solum est in intellectu practico.

Ad secundum[2] dicit quod denominative potest dici practicus, non simpliciter sed intelligendo denominationem fieri ab habitu.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FF}$ρτπγβμυ)

dinatur Γ^{D2} ordinat γ) ad opus DΓ^{D2}γ *add.* scilicet quod (q. sc. R) finis (f. *om.* R) ordinetur (continetur R) ad opus vel quod (*add.* scilicet R) finis accidit obiecto S^2R^* *add.* per respectum ordinabilitatis ex veritate Λ^{O2} | sed] *add.* differentiam Σ *add.* actus et Λ^{E2} *add.* quod $S^2\Gamma^{D2}$ 20-*p.* 166, 1 speculativi et practici $I^2V^2\Lambda^{-E2}\Sigma$ρπγβμυ

1 differunt et distinguuntur] dist. et dif. Γ^{BD} differunt Λ^{EG} ponit $\Lambda^{O2}\Sigma$ *om.* $I^2V^2\Lambda^{YHO'}$ | penes] *praem.* differentiam $V^2\Lambda^{YO'}$ *add.* differentiam Λ^{O2} | obiectorum specialium] o. speculabilium (*pon.* specialium M^2) MV^*Z speculativorum P^* 1-2 obiectorum specialium differentiam formalem] o. speculabilium (specialium I^2) d. f. I′ d. f. o. s. (speculabilium I^3) $I^3\Lambda^H\Sigma$ 2 arguitur] *add.* sic Γ^{BD} *add.* quod distinctio habituum sit penes fines Λ^{O2} | quia] quod DΛ^G 3 speculativae] *add.* est CPMVΓ^{BD} | autem] vero Λ^E *om.* Λ^G 4 Similiter] Quod (*praem.* Similiter sequitur Λ^{H2}) Λ^H *om.* R^2 | tunc] cum Λ^{O2} *om.* P^* *add.* et Γ^D *add.* sequitur quod Λ^G | erit] esset CP^*IZ $\Gamma^{D2}\Lambda^G$ sit Λ^O est $\Gamma^B\Lambda^B$ 5 intellectus] *add.* speculativus Λ^{O2} | illo] isto DΛ^Y secundo (*praem.* illo S^2) S | diceretur RIZ$\Gamma^{BD}\Lambda^{HO}$ 6 omni] ab RΓ^{BD} *praem.* ab $P^2\Lambda^{GO2}$ *add.* ⌜...⌝ $\Lambda^{E'}$ *add.* habens (!) Λ^{E2} | habens] *add.* habitum R^2 8 Respondet V^2 Responderet Γ^L Respondetur I^2 9 aptitudine] habitudine D^2 *praem.* in Σ | est] eius Λ^{E*} *om.* D^*S^* 10 sed] *add.* si Λ^{O*} | obiectum operabile *om.* $I^2\Lambda^{YE2HO2}\Sigma$ 11 istum] *ante* habitum (10-11) CPMSRIVZ$\Gamma\Lambda^{YEO}\Sigma$ illum DCPMSIVZ$\Gamma\Lambda^{HG}\Sigma^Q$ 12 particulari] *add.* et R^2 *edd.* | melior] *in ras.* P^2 maior I^* *add.* quam $\Gamma^{D2}\Sigma$ 13 in bonis] *post* quia (12) Σ *add.* et Γ^{D2} | consideratio] consiliatio Λ^H | particularis] in particulari Λ^B | et *om.* Λ^{GO} 14 illa] ille Σ | autem] *om.* Λ^Y *add.* consideratio Λ^{G2} | ille] iste S$\Gamma^{LN}\Lambda^{GO}$ 15 alius] *om.* Λ^E *add.* non Λ^{O*} | solum est] e. s. $\Lambda^B\Sigma$ | in *om.* DΛ^E 16 Ad secundum] Quod secundo R | dicit] *in corr.* $M^2I^2V^2$ dicitur Λ^{GO} dicunt CP dico A | quod] *add.* intellectus Λ^{O2} | denominative] denominatione D 17 non] *praem.* et Z | sed] *add.* secundum quid, scilicet ρπγβμυ

F 2-3 ARISTOT., *Metaph.* II t. 3 (α c. 1, 993*b* 20-21). 8 GODEFRIDUS DE FONT., *Quodl.* X q. 11 in corp. (ed. HOFFMANS in PhB IV 355). 16 Ibidem.

T [1] Cf. supra n. 241. [2] Cf. supra n. 242.

Contra: igitur habitus et actus practicus esse possunt in intellectu speculativo, quia habitus vel actus ex natura sua practicus potest esse in intellectu sine relatione tali ad actum voluntatis, qualem ponit. 244

Consequens concederet, sed alium habitum poneret posse haberi in intellectu practico, ex actibus non tantum practicis sed ex actibus intellectus practici generatum.

Contra: habitus practicus generatus ex actibus practicis sufficeret ad eadem ad quae ille alius generatus ex actibus intellectus practici, quia voluntas imperans considerationem propter talem finem non dat aliam rationem considerationi in dirigendo, nec per consequens habitui generato ex considerationibus. 245

Item, tunc multa accidentia eiusdem speciei erunt in eodem. Non enim propter ordinem voluntatis vel non-ordinem potest poni distinctio specifica actus huius et illius, similiter nec habitus. 246

Item, tertio, contra opinionem in se[1] arguo sic: subiectum magis denominatur a per se condicione sui accidentis et essentiali quam a condicione illius accidentali; igitur si intellectus potest dici 247

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$Tρτπγβμυ)

1 Contra] *add.* hoc Γ^{N} | igitur *om.* Γ^{N*} | esse possunt = ADΛ^{E1} possunt esse possunt $\Lambda^{E'}$ possunt esse *rell. edd.* 2-3 speculativo — intellectu *om.* $\Lambda^{H\pm}$ 2 quia] *praem.* probatio Λ^{O2} | vel] et P 3 potest] *add.* in intellectu — potest (1-3) D^{+} [[*delendo posuit in litura etiam* esse — relatione (3), *sed restit.* D^{1}]] | in intellectu *om.* C | relatione] ratione (*pon.* relatione actuali ordinationis in finem Λ^{O2}) Λ^{O} | relatione tali] t. r. R$\Gamma^{B}\Lambda$ tali respectu Σ 5 concedunt Λ^{G}τ | sed] si AD* *om.* Λ^{E*} | alium] illum D *om.* $\Lambda^{E\pm}$ | alium habitum poneret posse] pon. posse a. h. Σ | ponunt Λ^{G}τ 5-6 haberi] poni Λ^{G} 6-7 non — actibus *om.* Γ^{L} 6-8 non — actibus *om.* $D^{\pm}$ | sed — practicis *om.* $\Lambda^{E\pm}$ 6-7 ex actibus] actibus $D^{?}$CP*M*SR*I'VZ$\Lambda^{E?G}$ per actus I^{2} *om.* $\Lambda^{YHO\pm}\Sigma$ 7 practici] *add.* practicis Λ^{H} 8 habitus] *praem.* igitur $I^{2}\Lambda^{E?HGO}$ *praem.* quia Γ^{D2} | actibus] *add.* intellectus C*P | practicis] practici P^{2} 8-9 sufficit R 9 eadem] eandem S*Λ^{O*} eas D ea ρπγβμυ | ille alius] habitus practicus R ille habitus Φρπγβμυ *add.* habitus MS^{2}IVZΛ^{O2}τ 10 practici] *add.* sufficit T^{2} *add.* dirigeret υ | considerationem] considerationi PSRI *add.* non Λ^{G*} 11 non] nec Λ^{B} | aliam] aliquam Λ^{B} alicui Γ^{L} | aliam rationem considerationi] c. a. r. Σ | rationem] rationi Γ^{L} *om.* Λ^{B} *add.* formalem Λ^{O2} | considerationi] considerationem $\Gamma^{L}\Lambda^{B}$ considerationi vel consiliationi (consil. *in corr.* $D^{2}\Gamma^{D2}$) ADC PMI*V*ZΓ^{-L} *add.* vel consiliationi Λ^{O2} 12 considerationibus] *rescr.* Γ^{N2} *add.* consimilibus Γ^{BD}τ *add.* similibus γ 13 Item] Praeterea Σ | accidentia] *add.* necessaria Λ^{E} | erunt] essent (*post* eodem Λ^{E}) $\Gamma^{BD}\Lambda^{E}$ρπγβμυ 14 vel] et I^{2}ZΛΣ | non-ordinem] *add.* actus Λ^{GO*} 15 specifica] speculativi D *om.* Λ^{E} | actus *om.* Λ^{Y} | actus huius] h. a. Σ | huius] huiusmodi Λ^{Y2B} istius P^{2}(*in ras.*)Γ^{BD} eius C | similiter] simpliciter Λ^{H*} sicut Λ^{B} | nec] et R 16 Item] Praeterea Σ | tertio] secundo Γ^{N} | in se *om.* I | arguo sic *om.* ΛΣ 17 a per se condicione] a per se consideratione Γ^{L} a se (a se *om.* Λ^{G}) per considerationem $\Lambda^{G/O*}$ per condicionem Λ^{G2} | et essentiali] *om.* $P^{\pm}I^{2}\Lambda^{YB\pm HO'}\Sigma$ essentiali Λ^{O2} 18-*p.* 168, 1 quam a — habitus *om.* $\Lambda^{E\pm}$ 18 condicione] consideratione Γ^{LN*} | illius] ipsius Γ^{BD} eius Σ eiusdem Λ^{YHO}

T [1] Cf. supra n. 239-240.

practicus ex condicione accidentali sui habitus, puta ex ordine voluntatis ordinantis actum eius ad aliud, multo magis potest dici practicus ex ordine essentiali actus quo actus dicitur essentialiter practicus. Ideo ab eodem videtur intellectus dici practicus a quo habitus et actus, licet non ita accidentaliter dicatur istud de habitu et actu sicut dicitur de intellectu, respectu cuius est accidens per accidens.

248 ⌊Opinio secunda⌋ – Aliter dicitur quod illud a quo habitus et actus dicuntur practici est finis et extensio cognitionis practicae ad praxim quae est extensio ad finem. [10]

Pro hac opinione auctoritates positae sunt prius[1].

249 Arguitur etiam per rationem. Primo sic, quia aut habitus dicitur practicus ab obiecto, aut a fine. Non ab obiecto proprio, quia intellectus 'extensione fit practicus'[a], quod non est verum nisi de eodem intellectu speculativo et postea practico extenso ad opus;

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* respectu eiusdem obiecti.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 condicione] ordine $\Lambda^{E\ddagger}$ | ex^{2}] de Γ^{L} | ordine] condicione V' 2 aliud] *praem.* aliquid I | multo] *add.* enim R 3 quo] *praem.* a $\Lambda^{G}\tau$ 3-4 quo — practicus^{1} *om.* M‡V‡ 3 actus^{2}] habitus CM‡ habitus vel actus P *om.* $\Lambda^{G}\tau$ | essentialiter] esse Λ^{E} *praem.* esse I^{2}V‡ Λ^{-E} *add.* esse Σ 3-4 practicus] *add.* ex se vel ex habitu vel ex obiecto $\Lambda^{O\ddagger}$ 4 Ideo] Item Λ^{O} | Ideo — practicus *om.* $\Sigma^{U\ddagger}$ 4-5 habitus et actus] a. et h. CPMRIVZ 5 actus] *add.* dicuntur practici $\Lambda^{G}\tau$ | ita] ista P | accidentaliter] actualiter (*pon.* accidentaliter M^{2}) M | istud] illud I$\Gamma^{BD}\Lambda^{YHO}$ | habitu et actu] a. et h. DCPMSRIVZ 6 dicitur *om.* I^{2}V^{2}ΛΣ | accidens] actus C*PMV 6-7 per accidens] per actus M' *om.* I^{2} 8 *adnot.* Opinio Henrici D^{2} *et multi* 8-9 habitus et actus] a. et h. CPMRIVZΓ 9 finis et *om.* Λ^{O} 9-10 cognitionis — extensio *om.* M‡ 10 quae *om.* $\Gamma^{D2N2}\Lambda^{E\ddagger}\Sigma$ | finem] *add.* vel propter extensionem actualem vel aptitudinalem $\Lambda^{O\ddagger}$ 11 auctoritates positae sunt prius] a. s. pos. pr. CPMRIVZ a. pos. pr. s. SΓ^{N} a. pr. pos. s. Γ^{BD} s. a. pr. pos. Σ *om.* $\Lambda^{E\ddagger}$ | prius] *add.* in 2 quaestione supra $\Lambda^{O\ddagger}$ 12 Arguitur] Dicitur A *praem.* Et Λ^{E2} | Arguitur — rationem] Per rationes autem arguitur Σ | etiam] igitur Γ *om.* Λ | rationes I^{2}Λ | Primo sic] Sic p. Λ 12-13 dicitur *om.* Λ^{E} 13 ab obiecto, aut a fine] a f. aut ab o. IZ | Non ab obiecto *om.* I‡ | ab^{2}] *add.* aliquo $\Lambda^{G}\tau$ | proprio] probo M^{2}R^{2}I$^{2}\Gamma^{BD}\Lambda^{H}$ probatio C$^{2}\Gamma^{N}\Lambda^{E2GO}$ 14 extensive ADRV$\Gamma^{LN}\Lambda^{Y}$ | fit] sit ZΓ^{L} 15 intellectu] *praem.* in Λ^{E} *om.* D *add.* prius $\Lambda^{G}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | practico *om.* PI$^{2}\Gamma^{D}\Lambda^{YEHGO\ddagger}\Sigma$ | extensio $\Lambda^{H}\Sigma$ | opera MI*V* 16 respectu eiusdem obiecti = ADCPMSRI(*om.* I^{2})VZΓ$\Lambda^{G}\tau$; ¶ *text. sign.* Non in libro Duns A^{1}

F 8-10 HENRICUS GAND., *Quodl.* VIII q. 1 in corp. (f. 300D); XII q. 22 in corp. (f. 498D); *Summa* a. 36 q. 4 ad 2 (I f. 236Z); a. 59 q. 6 in corp. (II f. 151F-152 I); a. 60 q. 1 ad 1 contra aliud (f. 160G); RICHARDUS DE MEDIAVILLA, *Quodl.* II q. 1 in corp. (10*vb*-11*va*); *Sent.* prol. q. 4 in corp. (3*ra*); AEGIDIUS ROM., *Sent.* I d. 19 pars 2 q. 2 princ. q. 1 in corp. (111*vb*); *Quodl.* II q. 19 in corp. et ad 2 (30*rb*. *va*); BONAV., *Sent.* I prooem. q. 3 in corp. (I 13*ab*). 12-p. 169, 5 HENRICUS GAND., *Quodl.* VIII q. 1 in corp. (f. 300D).

T [1] Cf. supra n. 223-225.

igitur circa idem obiectum potest esse consideratio speculativa et practica.

Secundo sic, quia medicina dividitur in speculativam et practi- 250
cam, et tamen ipsa est de aliquo eodem subiecto, ut de sanitate vel de corpore sanabili.

Item, actus dicitur practicus quia bonus vel malus moraliter, 251
bonitas et malitia moris competunt actui ex circumstantiis; inter circumstantias autem prima et praecipua est circumstantia finis[1]; igitur etc.[2]

Contra istam positionem arguo sic: quaero, aut habitus et actus 252
dicantur practici propter extensionem actualem ad opus, vel tantum propter extensionem aptitudinalem vel habitualem ad opus? Non propter actualem (ut habetur in secundo articulo[3], et ipsi concedunt), quia tunc faber non intendens operari non haberet cognitionem practicam[4]; igitur propter extensionem aptitudinalem. Sed aptitudo non convenit uni naturae quae repugnat alii nisi propter aliquid absolutum in tali natura; quia enim haec

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YBHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 idem] illud Λ^{H} | obiectum *om.* PΛ^{YBHGO*}Σ 1-2 speculativa et practica] p. et s. CPMIVZΓ^{BD} 3 Secundo sic] Item MV Praeterea Σ | quia *om.* PMVΓ^{BD}Σ 4 et *om.* Λ^{O} | subiecto] obiecto (*ante* eodem Λ) DCI^{2}ZΛΣ 5 vel] et Λ^{GO} *add.* ut R* | de *om.* Γ^{LN}Λ^{YGO} 6 Item] Praeterea Σ *add.* tertio Λ^{O2} | actus] habitus Γ^{N} 7 bonitas] voluntas Λ^{Y*} *praem.* et C*P* *add.* autem Γ^{D2}Σ | et] vel RΛ^{H} | moris] maioris I*Λ^{B} 8 prima et *om.* V | praecipua] principalis I^{2}ΛΣ *om.* D* | est] videtur esse (e. v. Λ^{HO}) PI^{2}ΛΣ 9 etc. *om.* Σ 10 istam] illam CP*M | positionem] opinionem (*ante* istam Σ) PΣ | arguitur Λ^{G}τ | arguo sic *om.* Λ^{-G}Σ | aut] an Σρπβμυ | habitus ... actus] actus (*praem.* ut P*) ... habitus (*praem.* ut P*) CPMIVZΓ | et] aut DCPMR*VΓ^{LN*}Λ^{O} 11 dicantur = ADρπγβμυ dicatur Σ dicitur Λ dicuntur *rell.* τ | practicus ΛΣ | vel] naturalis M* aut CPI^{2}Λ^{-Y}Σ 11-12 vel tantum — opus *om.* D* | tantum *om.* RI^{2}ZΛΣ 12 extensionem] *om.* I^{2}ΛΣ *add.* non actualem sed ρ | vel habitualem = AD? | ad opus *om.* I^{2}V^{2}ΛΣ 13 habetur] videtur Λ^{H} | in] ex Λ^{H} *om.* CP | secundo] tertio M*S 14 conceduntur Z | quia] quod Γ^{L}τ *add.* propter aptitudinalem, quia τ | intendens operari] actu operans Γ^{N}Λ^{O2}ρπγβμυ actu operans nec actu intendens (i. a. R?) operari R^{2}Γ^{BD} *add.* nec (sive non Λ$^{H?}$) actu operans VΛ$^{H?}$ 15-16 aptitudinalem] appetibilem Γ^{N*} 16 quae] et MVΛ^{B}Σ 17 alii] alteri ΛΣ | nisi *om.* Z | aliquod IΓ^{BD}Λ^{H} | tali *om.* Λ^{H} | enim *om.* Λ^{H}

F 14 Henricus Gand., *Summa* a. 36 q. 4 ad 2 (I f. 236Z): Scientia pure practica ethica est, « quia ipsa, ut dicit Philosophus, 'non est ut sciamus, sed ut boni fiamus', operando, etsi aliquis non intendens operari poterit studere ethicae propter solam veritatis speculationem»; ib. a. 59 q. 6 in corp. (II f. 151F-152G); a. 60 q. 1 ad 1 contra aliud (f. 161N); *Quodl.* XII q. 22 in corp. (f. 498D); XIII q. 10 ad 1 (f. 534Q).

T [1] Cf. Duns Scotus, *Ordinatio* II d. 40 q. un. n. [3]; IV d. 14 q. 1 n. [19]; d. 26 q. un. n. [4]; Thomas, *S. theol.* I-II q. 7 a. 4 in corp. (VI 66*b*). [2] Henricus Gand., *Quodl.* XIII q. 10 in corp. et ad 1 (f. 532Z-A. 533L-534N. 534 O); VIII q. 1 in corp. (f. 300E). [3] Cf. supra n. 236-238. [4] Cf. Godefridus de Font., *Quodl.* X q. 11 in corp. (ed. Hoffmans in PhB IV 355); Thomas, *De veritate* q. 3 a. 3 in corp. (ed. Parmen. IX 57*b*).

natura est talis, ideo convenit sibi talis aptitudo; igitur praesupponit in ipsa consideratione aliquam condicionem intrinsecam per quam conveniat sibi talis aptitudo. Ista condicio considerationis in se est ab alia causa eius priore; sed causae priores eius sunt intellectus et obiectum; igitur convenit sibi ab intellectu vel ab aliquo obiecto.

253 Si dicatur quod finis est causa prior, immo prima inter omnes [11]
causas, secundum Avicennam VI *Metaphysicae*, et ita ab ipsa potest esse consideratio talis naturae ut ei conveniat talis aptitudo [1], contra: finis non est causa nisi in quantum amatus et desideratus movens efficiens ad efficiendum [2]. Sed aptitudo dicta convenit considerationi sive finis sit amatus sive non. Potest enim in intellectu esse dicta cognitio qualitercumque voluntas se habeat, immo si voluntas non esset coniuncta intellectui. Et ita a fine tamquam a finali causa non convenit aptitudo illa cognitioni; nihil enim inest ab aliqua causa quod inest illa non causante.

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}Tρτπγβμυ)

1 sibi] ei Λ^{E}Σ *om.* Λ^{H} 1-2 praesupponit] supponit CMSR*I*VZ vel praesupponit supponit (!) P* 2 ipsa] prima M* *om.* V | consideratione] cognitione P^{2} | intrinsecam] intuitivam M^{2} 3 conveniat sibi] s. conveniat (-nit Γ) ΓΣ | Ista] Illa Γ^{LN} Haec autem Σ | condicio] aptitudo Λ^{B} *add.* intrinseca practicae Λ^{O2} 4 est *om.* Λ^{Y} | alia] aliqua C^{2}I^{2}VΓ^{-L}ΛΣ | sed *om.* Λ^{YEHO*} | sed causae] causae autem Λ^{G}Σ | eius^{2} *om.* Γ^{BD2} 5 intellectu] *praem.* aliquo CPMSRI*VZΓ^{L}Λ^{-O} *add.* aliquo Γ^{BN} 5-6 intellectu — obiecto] intellectu vel obiecto Σ obiecto vel (*add.* ab Λ^{YH}) intellectu Λ *add.* non ab intellectu, quia intellectus est potentia communis cognitioni practicae et speculativae Λ^{O2} *add.* non ab intellectu, quia tunc omnis consideratio esset practica, cum omnes sint in intellectu et omnium sit unus intellectus ρπγβμυ 7 quod = ADΛ^{B} etiam quod VΛ^{GO}τ quod etiam (etiam *om.* I^{2}) *rell.* ρπγβμυ | est] dicatur R | causa] iam Z | prima] prior Σ *add.* scilicet A^{+} | inter] secundum Λ^{G} secundum considerationem Λ^{O*} 8 ipsa] illa D ipso I^{2}Λ^{HO}Σ 9 potest] *add.* talis Λ^{G} | esse consideratio talis] e. t. c. (c.] condicio P^{2}Γ^{N2} *om.* Λ^{E2}) DC'PMSRI'VΓ^{LN}Λ^{E} c. e. t. C^{2}I^{2}Λ^{-E}Σ | consideratio] condicio ρπγβμυ | talis aptitudo] a. t. (*add.* consideratio Λ^{E*} *add.* finis Λ^{GO}) I^{2}Λ 10 finis *om.* Λ^{YE2}(*post* est)^{O2} | amatus et desideratus] d. et a. Λ^{O}Σ 11 movet R^{2}I^{2}V^{2}Γ^{BD2N2}Λ^{YEHGO*}Σ | aptitudo dicta] d. a. Σ | dicta] divina Z ista Λ^{O} 12 considerationi] consideranti considerationis Λ^{G*} cognitioni P^{2} | finis sit] s. f. CPΛ^{O}Σ^{U} | sit] fit Γ^{N} | sit amatus sive non] amatus sit sive non amatus Γ^{BD} 12-13 in intellectu esse] e. in int. Σ 13 dicta] divina Z talis ρπγβμυ | cognitio] condicio (*pon.* consideratio Γ^{D2}) R^{2}Γ^{BD}Λ^{H2}(*in ras.*) *add.* sic ordinabilis et operabilis practice Λ^{O2} 14 intellectui] *add.* adhuc inesset sibi dicta aptitudo T^{2}τ *add.* adhuc notitia de se esset practica Λ^{O2} | a^{2} *om.* M*Λ^{Y} 15 finali causa] c. f. Γ | aptitudo illa cognitioni] cognitioni aptitudo Σ | inest] per se est Λ^{H} 15-16 inest — inest] convenit alicui a causa aliqua quod inest illi causa Σ 16 illa] ista Λ^{H*} *add.* causa CPM^{2}I^{2}Γ^{BD}Λ

F 8 AVICENNA, *Metaph.* VI c. 5 (94*va*).

T [1] Cf. HENRICUS GAND., *Quodl.* XIII q. 11 ad 3 (f. 537N). [2] Cf. ARISTOT., *Metaph.* V t. 2 (Δ c. 2, 1013*b* 9-11); XII t. 36-37 (Λ c. 7, 1072*a* 26-27; 1072*b* 3); *De gener. et corrupt.* I t. 55 (A c. 7, 324*b* 13-18).

Si dicas, finis aptus est amari antequam aptitudo illa insit cognitioni, contra: hoc non salvat propositum, quia effectus nihil habet ab aliquo causaliter quia illud natum esset causare nisi actu causet; igitur cognitio non habet aptitudinem, sive naturam illam quam consequitur talis aptitudo, a fine aptitudinaliter causante nisi actu causet; nec causat in actu ut causa finalis nisi ut actu amatus et desideratus moveat efficiens ad agendum; igitur etc.

Praeterea, aut finis ut elicitus vel habitus extra facit habitum 254
esse practicum, aut ut finis consideratus et intentus. Non ut elicitus extra, quia sic est posterior habitu, et effectus aliquo modo; sed effectus non distinguit causam. Si ut cognitus, sic habet rationem obiecti; ergo obiectum distinguit. Si ut intentus, hoc iam improbatum est[1], quia ante naturaliter quam intendatur est cognitio talis[a].

[a] *Sequitur textus a Duns Scoto cancellatus:* Praeterea, si scientiam esse practicam et ordinari ad praxim ut ad finem convertantur[2], ergo moralis scientia non est

ADCPMSRIVZ$Γ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}$($Φ^{FP}$ρτπγβμυ)

1 dicas] *add.* quod $Γ^{N2}$ | finis] *om.* $Λ^{YE2HO*}Σ$ *add.* est $Λ^{G}$ | aptus] *add.* natus IZ$Λ^{GO2}$ ρπγβμυ *pon.* aptus natus P^{2} | est *om.* $Λ^{G1}$ 1-2 aptitudo — cognitioni] cognitioni insit ista condicio $Λ^{H}$ | cognitioni] cognitio $Λ^{B*}$ *add.* practicae $Λ^{O2}$ 2 contra *om.* $Λ^{YEHO2}Σ$ 2-3 quia — causaliter *om.* R^{2} 2 quia effectus *om.* $Λ^{GO}$ | nihil] vel M^{2} *add.* enim $Λ^{GO}$ 3 habetur $Λ^{GO}$ | causaliter] causante $Φ^{P}$ *edd.* | quia] quod CM^{2}IZ$Γ^{D}Λ^{HGO}Σ$ *praem.* per hoc C^{2} *om.* P^{*} | quia — causare *om.* $Λ^{E}$ | est V$Λ^{O}$ | nisi] *add.* illud R | actu *om.* $Λ^{G*O2}$ 4 causat R | aptitudinem] habitudinem $R^{2}Γ^{N2}$ | sive] secundum M^{*}R$Γ^{D2}$ | illam] istam $Λ^{HGO}$ *om.* $Λ^{E}$ 5 sequitur $Γ^{B}$ 6 nisi[1]] non $Λ^{Y*}$ *add.* ut R *add.* finis $Λ^{G2}$ | causet] esset $Γ^{N*}Λ^{GO*}$ *om.* $Λ^{Y2}$ | nec causat in actu *om.* $Λ^{O2}$ | nec] *in corr.* D^{2} non $Γ^{N2}Λ^{YEHGO?}Σ$ | causat] causatum D^{*} *praem.* autem $Λ^{G}Σ$ *add.* autem $Λ^{O?}$ | in actu] actu CPMIVZ$Γ^{BD*}Λ^{O?}$ [[*ante* causat CPMIVZ]] | finalis] *pon.* vel finis $Λ^{O2}$ | ut[2]] in $Λ^{GO*}$ | actu[3]] actus M^{*}S 7 consideratus D | agendum] efficiendum $Λ^{E}Σ$ | igitur etc. *om.* $I^{2}ΛΣ$ 8 Praeterea] Prima D^{*} Item R$Γ^{D}$ | aut] autem D | elicitus vel habitus = A$Φ^{P2}$ elicitus (*praem.* cognitus aut ut $Λ^{G}$) et habitus (*add.* autem $Λ^{G*}$) $Λ^{G}$ *edd.* habitus vel elicitus (*e. post* extra) $Λ^{O'}$ elicitus (*post* extra $Λ^{O?}$) DCP^{2}(*in ras*)MSRIZΓ$Λ^{B2}$(*in ras.*)$Λ^{O2}Σ$ habitus V^{2}(*in ras.*)$Λ^{YH}$ | faciat MS^{*}Z 9 ut[1] *om.* $Γ^{N2}Λ^{YG}$ | finis] *om.* $I^{2}Λ^{-G}Σ$ *add.* vel I^{*}Z *add.* ut $Γ^{N2}$ | consideratus] desideratus Z cognitus $Γ^{N2}$ *pon.* cognitus M^{2} | et] aut $Λ^{O}$ρπγβμυ aut ut CP$M^{2}Γ^{N2}$ 9-10 elicitus] *add.* et habitus $Λ^{G}$ρπγβμυ 10 extra *om.* $P^{*}Λ^{YEHO*}Σ$ | et] ut P I^{2}Z$Λ^{YEHG*O}Σ$ | et — modo *om.* R^{2} | effectus] *add.* eius $Λ^{O2}$ | aliquo modo *om.* I^{2} 10-11 aliquo — effectus *om.* M 11 sed] et R secundum Z | sed effectus] effectus autem $I^{2}ΛΣ$ | distinguunt $Λ^{H}$ | Si] *in ras.* $Λ^{O2}$ Sed D$I^{*}Γ^{N*}$ | cognitum $Γ^{BD*}$ 12 ergo] *add.* ut R^{*} | distinguit] non distinguit causam. Si ut intentus, sic rationem obiecti; ergo obiectum distinguit P^{*} (*cf.* 11-12) | Si] Sed D *praem.* Sed $Λ^{E}$ | intentus] intellectus $Γ^{B*}$ *add.* et amatus M^{2}γ | iam] *post* est[1] (13) $Λ^{GO}$ autem $Λ^{B}$ *om.* Σ 13 improbatum est] e. i. Σ probatum est Z$Λ^{O*}$ improbatur R | ante naturaliter quam] antequam naturaliter $R^{2}I^{2}Γ^{BDLN'}$ naturaliter antequam CP$Γ^{N2}ΛΣ$ | intendatur] intenditur Z *om.* P^{2} *add.* ut praevia voluntati $Λ^{O2}$ 13-14 cognitio talis] t. c. Σ *add.* a voluntate $Λ^{O2}$ 15-*p.* 173, 13 Praeterea — praxis = AD$M^{2}R^{2}$IVZΓ$Λ^{-Y}Σ$ *edd.*; ¶ *text. sign.*: Vacat, sic in libro Duns A^{1} Vacat $D^{2}V^{2}$ [[*Hae notae criticae codd.* $A^{1}D^{2}V^{2}$

T [1] Cf. supra n. 253. [2] Cf. supra n. 248.

vae; nullus autem actus potentiae inferioris est finis actus intellectus, quia nihil ignobilius est per se finis nobilioris; actus intelligendi est nobilior et perfectior quocumque actu cuiuscumque potentiae inferioris sensitivae.

D i c i t u r quod licet intellectio sit nobilior in esse naturae quam operatio potentiae inferioris, non tamen in genere moris, quia melius moraliter est fortiter agere quam cogitare fortiter agere. 256

Contra hoc dupliciter. Primo quia falsum supponitur, nam 257

---

idem sunt, ex secundo articulo[1]; ergo ex dicta responsione[2] sequitur quod ipsa sit practica quia practica. Item, dirigere est actus intellectus, quia eius est habitus, a quo iste actus elicitur; nullus autem actus intellectus est praxis, ex
[12] primo articulo[3]. – Ideo aliter diceretur[4] quod finis scientiae moralis ad quem ordinatur est actus virtutis, sicut et finis prudentiae, – et ille actus est praxis.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

om. Λ^{E} | est practica] p. e. Λ^{O} | est^{2} *om.* $\Lambda^{G}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | Sed] sive Λ^{O2} *add.* quia ρ | esse practicam et esse directivam] esse d. (d. e. Λ^{E}) et esse (esse *om.* $R^{2}\Gamma^{BDN2}$) p. $M^{2}R^{2}IVZ\Gamma\Lambda^{-Y}\Sigma$

1-2 intellectus] *add.* quia nullus talis est nobilior actu intellectus τ 2 est *om.* $M^{*}S$ | est per se finis] p. se e. (e. *om.* M^{*}) f. MRI*VZΓ p. se f. e. CP *add.* actus Γ^{BD*N} | nobilioris] nobilius M^{*} ignobilioris υ 3 cuiuscumque *om.* V 4 inferioris sensitivae] s. i. $\Lambda^{HGO}\Sigma$ | sensitivae *om.* $\Gamma^{N2}\Lambda^{E}$ 5 Dicitur] *praem.* Sed Λ^{E} 5-6 Dicitur — inferioris *om.* Γ^{N2} | quam operatio] operatione Γ^{N2} 6 operatio] actus Σ | morum Γ^{-B} 6-7 melius moraliter] mor. mel. Σ 7 fortiter^{1}] formaliter AR$^{*}\Lambda^{H*}$ *om.* Γ^{N2} | cogitare] *in ras.* P^{2} cognoscere Φ cognoscere vel cogitare $\Lambda^{G}\tau$ cognitio vel *in ras.* Λ^{O2} *add.* tantum cognoscere Λ^{O2} *add.* secundum prudentiam Λ^{H2} | fortiter^{2}] formaliter AR$^{*}\Gamma^{N*}\Lambda^{H*}$ 8 hoc] hic M | quia] quod ZΛ^{G} *add.* hoc Λ^{H} | falsum supponitur] s. (praesupponitur Σ^{Q}) f. Σ | supponitur] supponit Λ^{GO} *add.* scilicet quod actus potentiae inferioris est melior moraliter Γ^{D2} *add.* quod actus Λ^{E+} 9 idem sunt] s. i. Σ | sunt] est Λ^{GO} | ex secundo] ex tertio R^{2} [...] Λ^{E2} | ergo] *add.* et Λ^{HO} | dicta] divina Z | responsione] *praem.* ratione vel Λ^{O2} 10 ipsa *om.* Σ | sit] est $M^{2}R^{2}IVZ\Gamma\Lambda^{E2HGO}\Sigma$ *om.* $\Lambda^{E\prime}$ | quia^{1}] *om.* $\Gamma^{N2}\Lambda^{E2G}$ *add.* est $M^{2}R^{2}IVZ\Gamma^{BDLN2}\Lambda^{E2HO}\Sigma$ | practica^{2}] *om.* V$\Gamma^{N2}\Lambda^{E2G}$ *add.* hoc nihil est $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | Item] Praeterea Σ | eius *om.* I 11 habitus] *add.* scilicet prudentia $\Phi\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | iste] ille Λ^{G} *om.* $M^{2}R^{2}IV\Gamma^{BDLN2}\Lambda^{E}$ | iste actus] a. i. $\Gamma^{N}\Lambda^{O}$ | elicitur] est (*post* quo) elicitus $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | nullus] verus Γ^{L} | actus^{2} *om.* Λ^{E*} | ex] in Λ^{H} 12 articulo] *add.* ergo a directione quasi a fine proximo et praxi scientia moralis non erit practica Λ^{O2} | Ideo aliter diceretur] Ideo d. a. Σ *adnot.* Tertia opinio quae est cuiusdam discipuli Henrici Λ^{H2} | diceretur] divideretur M^{2} dicitur $DM^{3}\Gamma^{BD}$ *add.* scilicet Γ^{D2} | scientiae moralis] m. s. Λ^{G} 12-13 ad quem — prudentiae] sicut (*om.* I) et prudentiae est actus virtutis moralis ad quem (quam Σ^{Q}) ordinatur (terminatur Σ) $M^{2}R^{2}IVZ\Gamma\Lambda^{EH}\Sigma$ sit prudentia et prudentiae (et prud.] quae Λ^{O2}) est (est *om.* Λ^{G}) actus virtutis moralis ad quem ordinatur (*add.* scientia vel cognitio moralis Λ^{O2}) Λ^{GO} 13 et^{2}] *om.* IΣ^{U2} *add.* recte $\Lambda^{H}\tau$ | ille] iste $\Lambda^{GO}\Sigma^{U}$ | ille actus] a. (*om.* Σ^{U2}) i. $\Lambda^{EH}\Sigma$ | est^{2}] dicitur $M^{2}R^{2}IV\Gamma$

F 5 Henricus Gand., *Quodl.* I q. 14 in corp. (f. 11K); XII q. 29 ad 4 (f. 517Q); q. 14 in corp. (f. 492T-493X). Cf. Godefridus de Font., *Quodl.* X q. 6 in corp. (ed. Hoffmans in PhB IV 325).

T [1] Cf. supra n. 237. [2] Cf. supra p. 171, 15-172, 4. [3] Cf. supra n. 228. 232. [4] Henricus Gand., *Quodl.* XII q. 14 in corp. (f. 494C); *Summa* a. 36 q. 4 ad 2 (I f. 236Z): « Ethica est practica simpliciter et per se ratione qua scientia est, quia finis eius est operatio boni et non speculatio veri ut in ea sit status »; a. 60 q. 1 ad 1 contra aliud (II f. 161 O-P).

actus potentiae inferioris non est bonus moraliter nisi quia conformatur rationi rectae ut regulae suae[1]; igitur rectitudo rationis est causa bonitatis talis in actu illo et non e converso; sed actum rationis esse sic rectum est ipsum esse bonum moraliter sicut intellectio potest esse bona moraliter. – Confirmatur ratio, quia prudentia est simpliciter melior virtute morali ut est in appetitu sensitivo; igitur et actus eius ut eius est melior actu illius ut illius; igitur iste ut practicus sicut potest intellectio esse practica est melior illo ut practico sive bono moraliter. Ex hoc patet quod probatio de cogitare non valet; quando enim quaeritur excellentia unius ad alterum, non debet comparari optimum ad infimum, sed optimum ad optimum vel simpliciter ad simpliciter debet comparari. Sicut ergo accipit optimum ibi, puta 'fortiter agere extra', ita debet accipere in intellectu 'dictare secundum prudentiam fortiter agere'. Hoc secundum est melius etiam moraliter, quia ut regula habet bonitatem formalem quae est rectitudo propria; aliud est tantum bonum materialiter, quia ex se non est bonum

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{EDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FF}$Kρτπγβμυ)

2 rationi rectae] rect. (*om.* $M^{\ddagger}$) rat. MIZΛ^{-B} | regulae suae] s. r. Σ | rationis] hominis Γ^{L} *add.* non Λ^{E*} 3 illo] isto Λ^{YO} suo D *add.* potentiae inferioris Λ^{O2} | et] sed et (*et om.* R^{2}) R *om.* Γ^{BD} 4 esse sic] s. e. $\Lambda^{E}\Sigma$ | rectum] regulam (-la μ) ρπβμυ | sicut] sic ergo Γ^{N2} 5 ratio *om.* Σ 6 melior] nobilior $\Gamma^{N2}\Lambda^{YE*HGO}\Sigma$ melior vel nobilior CP *praem.* nobilior et M^{2} *om.* $D^{\ddagger}$ | ut] *add.* virtus moralis M^{2} 7 eius ut eius] eius (*praem.* ut D^{2}) DMSRI*V*Γ^{N*} ut eius A *add.* est $\Lambda^{G}\Sigma$ | ut illius] *om.* $M^{\ddagger}\Gamma^{LN\ddagger}$ *add.* est $\Lambda^{G}\Sigma$ 7-9 ut illius — melior illo *om.* $D^{\ddagger}$ 8 iste] ille MS$\Lambda^{HG}\Sigma^{Q}$ *add.* actus M^{2}IZ *add.* actus intellectivus Λ^{O2} | potest intellectio] i. p. Σ 9 illo] isto S$\Gamma^{D*}\Lambda^{YHO}$ illius Γ^{N*} | patet] probo D^{+} apparet Γ^{BD} | probatio] cogitatio Λ^{O+} propositio CPZ$\Gamma^{BD}\Lambda^{Y}$ 10 de cogitare] de cognitione Λ^{E} de cognitione sive de cogitare Λ^{G} de nobilitate (nob. *in ras. et add.* vel cogitare Λ^{H2}) Λ^{H} de cogitare fortiter agere Φ *edd.*, *om.* $\Lambda^{O\prime}$ de fortiter agere vel de cognoscere fortiter agere Λ^{O2} *add.* fortiter agere C^{2} 11 ad alterum] ab altero Λ^{H} | debet] oportet (*pon.* debet Λ^{O2}) Λ^{GO} | comparari *om.* Z$\Lambda^{YH}\Sigma$ 11-12 sed optimum ad optimum *om.* $R^{\ddagger}$ | sed — comparari *om.* Γ^{B} 12 simplex ad simplex PΓ^{L} | debet comparari = Aρ comparari DZ proponi Λ^{H}(*om.* Λ^{H2})Σ 13 accipit = ADI^{2} est (*post* optimum Z *pon.* accipis M^{2}) C′PMSR′I′VZΓ est accipere (-ceptum C^{2}) $C^{2}R^{2}\Lambda^{EH2GO}$ *edd.* | ibi] ita Γ^{D} *add.* in potentiis inferioribus in intellectu practico Λ^{O2} | fortiter] formaliter AM*S*R*Λ^{E*H*} | extra] *in ras.* Λ^{H2} *om.* $\Lambda^{GO\ddagger}$ *edd.* | ita] *in ras.* Λ^{H2} aliqua Z 14 debet] *om.* C′M′SR′$I^{\ddagger}$Z$\Gamma^{B\prime DLN\prime}\Sigma$ est R^{2}V$\Gamma^{B2}\Lambda^{H2GO}$ debes *post* accipere M^{2} oportet C^{2}(*post* intellectu)Γ^{N2}(*post* accipere) | accipere] accipe C$\Lambda^{Y}\Sigma$ capere Λ^{B} *add.* etiam Λ^{O} | dictare] actum dictantem Σ *add.* et P^{2} 14-15 fortiter] formaliter (*pon.* fortiter M^{2}) MR*I*Λ^{H*} 15 Hoc] *praem.* Et $\Gamma^{D2}\Sigma$ *add.* autem I^{2} | secundum] quod Λ^{H} *add.* est I^{2} *add.* ex se Λ^{O2} | melius] *add.* isto (illo Λ^{G} *add. ultra* primo Λ^{O2}) Λ^{HGO} *add.* primo $M^{2}I^{2}$ | etiam] et Λ^{H} *om.* $\Lambda^{EGO}\Sigma$ | moraliter] *add.* et (illo etiam μ) formaliter M^{2}γμ | quia] *om.* M* *add.* hac Λ^{G} | ut *om.* Λ^{O} 16 formalem] formaliter Σ moralem ρπ *praem.* moralem γ *add.* moralem μυ 17 aliud] ad D* aut (*pon.* aliud S^{2}) S *add.* scilicet fortiter agere extra M^{2}Kγ | materialiter] moraliter $\Gamma^{B*}\Lambda^{H}$ρ

T [1] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* II d. 40 q. un. n. [3]; I d. 17 pars 1 q. 3 n. [3].

moraliter circumscribendo ordinem ad regulam istam et ad voluntatem imperantem.

258 Secundo, prima responsio [1] non videtur ad propositum: quaeritur enim unde intellectio sit practica, non supponendo eam esse practicam, potissime cum nec supponatur de illa prima circumstantia quae est finis sed inquiratur [2]; igitur ut quaeritur de intellectione practica, et prima circumstantia a qua foret practica, ipsa tantum accipitur ut est illud quod est in esse naturae; igitur sic distinguere de ipsa secundum bonitatem moris et naturae, nihil est aliud quam supponere quod quaeritur et distinguere aliquid ut consideratur praecise sub altero membro distinctionis.

259 Ideo corrigitur ista opinio [3] a b a l i i s et dicitur quod habitus dicitur practicus a fine qui est consideratio practica; proprius enim finis cuiuscumque habitus est actus eius. – Sed contra istud. Si consideratio ista quae est finis habitus est practica, ergo ipsa habet causam ex qua dicatur practica: aut ergo finem illius conside-

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FF}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 moraliter] formaliter (fortiter Γ^{D}) vel moraliter Γ^{BD} *praem.* formaliter vel R^{2} 3 Secundo] *praem.* Praeterea $M^{2}\Lambda^{G}$ *praem.* Sed Λ^{H} | prima] praedicta R^{2}(*in ras.*)Γ^{D2LN} quia V illa *post* responsio $\Lambda^{H2}\tau\mu\upsilon$ *om.* $I^{2}\Lambda^{H'}\rho\pi\gamma\beta$ | prima — videtur] ostenditur quod responsio illa non est Σ | non] *add.* est ut Λ^{H} | videtur] valet Γ^{N} 3-4 quaero $R^{2}\Gamma^{-L}$ 4 non] *add.* iam $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | eam] illam $Z\Lambda^{G}\Sigma$ istam Λ^{YHO} [[*ante* suppon. $Z\Lambda^{YHO}$]] *om.* Λ^{E} 5 nec] non $R^{2}\Gamma^{-L}$ *om.* D^{*} | illa] *in ras.* R^{2} ista $D\Lambda^{GO}$ ipsa $VZ\Lambda^{YEH}\Sigma$ 6 inquiratur] inquiritur $AR^{*}\Gamma^{LN}$ *add.* de illa R^{2}(*in ras.*)Γ^{BDN2} 6-7 igitur — intellectione] igitur (etiam Λ^{G}) de intellectione (intentione Λ^{G}) qua Λ^{GO*} 6 ut] cum $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 6-7 quaeritur de intellectione] de i. q. (*add.* vel intentione R^{2}) $R\Gamma^{B}\Lambda^{YH}\Sigma$ 7 a qua foret] qua sit Σ | foret] *in corr.* Λ^{H2O2} formaretur D formaliter Λ^{G} 8 accipitur] accipit D *add.* hic Λ^{G} 9-11 de ipsa — consideratur] aliquid quod continetur ut distincte et Λ^{G} 9 de ipsa *om.* D | secundum] per Γ^{BD} *om.* Γ^{N*} | bonitatem] scientiam D^{2} 10 est aliud] a. e. $\Gamma\Lambda^{O}\Sigma^{Q}$ | supposito Γ^{D*L} | aliquid] aliquod D *om.* Z 11 consideratur] consideretur $\Gamma^{N*}\Lambda^{E}$ *add.* ut Λ^{H*} | sub] ab Γ^{LN*} *add.* aliquo Λ^{G} 12 *adnot.*: Correctio opinionis A^{1} Tertia opinio quae est Aureoli et Ocham Λ^{H2} Joannes Rodicon in prologo primi, quaest. 6 art. 2 sequitur hanc correctionem (seq. — correct. *om.* β) $\beta\mu\upsilon$ Varo lib. I quaest. 4, Ioannes Roditon in prologo quaest. 6 art. 2 et hanc insequitur Ocham γ | Ideo *om.* $Z\Lambda^{-G}\Sigma$ | ista] illa $P^{*}MSV\Gamma^{BD}\Lambda^{G}$ haec Σ | opinio] distinctio Λ^{O*} *add.* quarta Λ^{O2} | et dicitur *om.* $I^{2}\Lambda^{-G}\Sigma$ | habitus] *om.* Λ^{E} *add.* qui P^{2} 13 dicitur] est V *om.* $D^{*}M^{*}$ | fine] *add.* proprio Λ^{O2} | consideratio] *add.* vel cognitio Γ^{N2} *add.* id est opinio Λ^{H2} 14 actus eius] e. a. $\Lambda^{E}\Sigma$ *add.* sicut proprius finis actus est obiectum; tum quia actus proprius principalior inest (?) non secundum causam formaliter tantum (?) Λ^{O2} | Sed *om.* Λ^{G} | istud] illud $\Gamma^{BD}\Lambda^{H}$ ista Λ^{O} *om.* Σ 15 ista] illa CMSVΓ est D^{*} *om.* Σ^{U2} | habitus] *in ras.* Λ^{E2} *om.* Z 16 ex]

F 12 Godefridus de Font., *Quodl.* X q. 11 in corp. (ed. Hoffmans in PhB IV 355): « scientiae practicae... non est nisi unus finis in actu proximus et immediatus, scilicet speculatio vel consideratio rei operabilis »; ibidem (p. 350): « Et etiam habitus ex talibus [practicis] considerationibus causatus et derelictus dicetur habitus practicus ».

T [1] Cf. supra n. 256. [2] Cf. supra n. 248. [3] Cf. ibidem.

rationis, et hoc iam improbatum est [1]; aut obiectum, et tunc sequitur quod ipsum obiectum est prior causa a qua dicitur habitus practicus quam ipsa consideratio, et habetur propositum, quod ab obiecto tam habitus, licet mediate, quam actus dicitur practicus.

260 ⌊Opinio propria⌋ – Concedo igitur quod habitus non dicitur practicus ab actu proprio, quia et ille est practicus a causa priore. [13] Nec cognitio aliqua habitualis vel actualis est per se practica quia ordinatur ad praxim ut ad finem; potest tamen quandoque habere primam extensionem, scilicet conformitatem [2] ad praxim, a fine ipsius praxis, non tamen in quantum est finis sed in quantum est obiectum.

261 Primum [3] patet. Quandoque enim prima principia practica sumuntur a fine praxis, et ita ille finis, ut causa praxis prima, in genere illo includit virtualiter totam notitiam, et ita ipsa notitia habet quiditatem suam et aptitudinem ab illo.

262 Secundum [4] patet. Ideo enim praxis dat talem aptitudinem sive talem naturam habentem aptitudinem, quia ut obiectum primum includit principia, et mediantibus illis conclusiones, et ita totam notitiam practicam; non autem in quantum finis, tum quia

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)
a D *om.* Z$\Gamma^{BD*}\Lambda^{-G}\Sigma$ | dicitur Γ^{BD} | ergo] habet Λ^{H} 16-*p.* 176, 1 considerationis] *add.* vel
cognitionis Γ^{N2}

1 improbatum est] improbatur Γ^{L} | est *om.* M*SR*Γ^{N2} 2 quod *om.* MSR*I*V²Γ^{B2D*}
^{LN2} | ipsum] *add.* obiectum a quo cognoscitur habet (?) talem ex mr...⌋ Λ^{O2} | obiectum] *add.*
igitur C*MSR*I*VΓ^{BD*LN*} *add.* autem Λ^{O2} | habitus] actus V⁺ *praem.* tam πγβμυ 3 ipsa
om. A 4 habitus] *add.* causatur Λ^{G} *add.* immediate quam ipsa consideratio Λ^{B} 5 di-
citur] *add.* primo CPMSRIVZ$\Gamma\Lambda^{YE2HGO}\Sigma$ *edd.* 6 actu] *in corr.* R² *add.* primo Λ^{G}τ | quia —
priore *om.* R² | et *om.* R²$\Gamma^{BD*N}\Lambda^{H}$ 7 cognitio aliqua] a. c. Σ | aliqua] alia Λ^{GO*} *om.* Λ^{E}
add. vel CP | vel] nec IΓ^{B} | vel actualis *om.* V²Σ^{U2} | se] *add.* intrinsece Λ^{O2} 8 finem]
add. quia hoc est sibi accidentale (?) Λ^{O2} | quandoque] *add.* cognitio practica Λ^{O2} 9 pri-
mam] propriam P²(*in ras.*)RΓ^{BD*} ipsam $\Gamma^{N}\Lambda^{O2}$ *om.* M²Λ^{G} | primam extensionem] e. p. $\Lambda^{E}\Sigma$ |
scilicet] secundum Λ^{GO*} 11 obiectum] *praem.* primum Φρπγβμυ *add.* cognitum Λ^{O2}
12 Quando Γ^{LN*} | Quandoque enim] quia quandoque Σ | prima *om.* Γ^{BD*} 12-13 sumun-
tur] sciuntur Σ 13 ille] iste DP²(*in ras.*)S$\Gamma\Lambda^{GO}$ | praxis² = A 15 aptitudinem] *add.* suam
$\Gamma^{B}\Lambda^{O}$ | illo] isto Λ^{Y} *add.* obiecto R²τ *add.* fine ρπγβμυ 16 Secundum] *in corr.* Λ^{B2O2} Se-
cundo Σ^{Q} | praxis] finis I²Λ^{O2} *praem.* finis R²Γ^{B2N2}ρπγβμυ *om.* C²M²Z$\Gamma^{D2}\Lambda^{YH*}$(*post* dat)$^{G2O'}\Sigma$ |
dat talem] t. (tale M*) d. CPMI*V | aptitudinem] habitudinem $\Gamma^{L+}\Lambda^{O}$ 17 sive] vel ΓΣ | ta-
lem *om.* ZΛ^{YEHO2} | talem naturam habentem] n. h. t. Σ *add.* talem M²$\Gamma^{BD}\Lambda^{O}$ | naturam]
materiam M⁺V⁺ | aptitudinem] *in corr.* I² habitudinem PS habitualem (*praem.* aptitudinem M²) M
18 principia] principium SΓ^{LN+} *praem.* prima R | ita] ideo D 19 finis] *praem.* est Λ^{E} *add.*
est Λ^{GO}

T [1] Cf. supra n. 252-255. [2] Cf. supra n. 236. [3] Cf. supra lin. 8-10. [4] Cf. supra lin. 10-11.

a fine ut fine nulla natura vel aptitudo naturalis habetur nisi amato et desiderato et sic movente efficiens[1]; prius autem naturaliter quam ametur includit dicta principia et conclusiones; veritas enim principii practici necessarii non dependet a voluntate magis quam speculativi, nec conclusiones necessario illatae ex tali principio; – tum quia quodcumque aliud includeret virtualiter notitiam talem, eodem modo daret notitiae conformitatem talem, puta si ipsa praxis includeret primo in genere illo talem notitiam, vel illud circa quod est operatio, sicut quandoque contingit et tactum fuit in responsione ad tertium argumentum in quaestione prima de subiecto theologiae[2]: homo enim forte est subiectum tam moralis scientiae quam medicinae – non autem felicitas vel sanitas – quia utriusque finis ratio includitur in ratione illius circa quod est praxis.

Si dicatur quod principia prima practica sumuntur semper a 263
fine, igitur semper finis primo includit virtualiter notitiam eorum, – si concederetur conclusio, tamen staret quod non in quantum finis sed in quantum obiectum, et tunc posset dici quod homo est finis tam sanitatis quam felicitatis naturalis, ut tangitur in responsione praecedenti[3]; sed saltem non est proximus finis praxis, quia si

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FF}K\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 ut fine] ut a fine RΓ ut finis (*add.* est Λ^{O2}) Λ^{-G} in quantum finis ZΣ ut finis est $\Lambda^{G}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | natura vel] *in ras.* P^2 *om.* $\Gamma^{B}\Lambda^{O*}$ | aptitudo naturalis] n. a. PMIΓ^{B} | naturalis] naturaliter $\Lambda^{H}\tau$ | nisi] *add.* ut $C^2P^2R^2I^2\Lambda^{GO}$ *edd.*, *add.* vel M | amato] amante *in ras.* Λ^{H2} *praem.* ab RΣ 2 et desiderato] vel desiderato CPMSRI'VΓ *om.* $I^2Z\Lambda^{-G}\Sigma$ | movente] *in corr.* I^2 movendo Λ^{G} *add.* actu Λ^{O2} | naturaliter] natura $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 2-3 naturaliter quam ametur] q. (*add.* finis Λ^{O2}) a. (amet Λ^{H} *add.* actualiter Λ^{O2}) n. (*add.* vel actualiter habitus practicus Λ^{O2}) Λ^{HGO} | naturaliter quam ametur includit] q. a. i. n. $\Lambda^{E}\Sigma$ q. n. a. i. naturaliter Z   3 dicta] tam Λ^{GO} talia $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | dicta principia et] principia et dictas Σ 4 principii] *praem.* primi Λ^{G} | dependet a voluntate magis] m. d. a v. Σ | quam] *add.* veritas $R^2\Gamma^{B2}$ *add.* principii I^2 *add.* veritas principii M^2Kγ 5 speculativa Z speculativum Λ^{EH} | conclusionis Z$\Lambda^{YE*GO}\Sigma$ | necessario *om.* D | tali principio] p. t. CPMV   6 quodcumque] quantumcumque Λ^{G} quodque Λ^{E} | includat Γ^{B} includit ZΓ^{D} | notitiam talem = AD t. n. *rell. edd.*   7 notitiae] *praem.* tali Γ *add.* tali V   7-8 ipsa praxis] p. i. (i.] prima Σ^{Q}) Σ 9 operatio] opus $\Gamma^{LN}\Lambda^{O}$ operatio sive opus Λ^{G} *praem.* talis *edd.* | contingit] *in ras.* Γ^{N2} convenit M*S | et] sicut CPV^2Z$\Lambda\Sigma$ 10 tertium] *in corr.* C^2 sextum PZ | argumentum] articulum Z$\Gamma^{LN}\Lambda^{G}$ *add.* secundae viae Λ^{O2} | quaestione] *praem.* illa Γ^{BD} 11 forte est] e. f. Σ 12 felicitas vel *om.* Λ^{G} 13 utriusque finis ratio] r. u. f. Σ | ratio *om.* C^2MSR*I*$V^2\Gamma^{LN}\Lambda^{H2}$ 14 prima *om.* DΓ^{BD*}(ante principia)$^{N}\Sigma^{U}$ | practica *om.* Λ^{H} | sumuntur] sunt Λ^{GO*} 15 primo *om.* I*Λ^{G} | eorum] earum $\Gamma^{D*LN*}\Lambda^{O2}$ *om.* $\Lambda^{YE*HGO'}\Sigma$ 16 concederetur] conceditur DR concedetur Λ^{E} *add.* illud si consideretur Λ^{G} | conclusio] consequens $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ *add.* cum hoc R^2V *add.* huius argumenti iam dicti Λ^{O2} | tamen — non] non tamen Λ^{O} | tamen staret] s. t. Σ | staret] semper stat Λ^{G} 16-17 in quantum finis sed in *om.* Λ^{E2} 17 potest D | homo *om.* $M^2S^2\Lambda^{H*}$ 19 praecedenti] praedicta CI^2V^2Z$\Lambda\Sigma$ | saltem] talis Λ^{GO*} taliter (not. alius liber: saltem μ) $\beta\mu\upsilon$ | est *om.* I^2Z | proximus] *add.* proprius D |

T [1] Cf. supra n. 253. [2] Cf. supra n. 185. [3] Cf. supra n. 262.

negaretur conclusio, negandum esset antecedens universaliter sumptum, quia particulariter est verum, ubi scilicet ratio finis non concluditur ex aliquo pertinente ad cognitionem practicam[1].

264 Vel aliter posset exponi antecedens sic: 'principia prima' etc., verum est inter illa quae sumuntur a circumstantiis moralibus, praesupposito actu bono secundum genus, quia sic obiectum non est circumstantia. Alio modo, accipiendo actum nude, etiam obiectum est circumstantia; et ex isto videtur antecedens improbari: a quo enim sumitur omnino prima circumstantia actus nude considerati, videtur esse prius quocumque alio, et ita obiectum, a quo primo specificatur actus ut dicatur bonus ex genere actus, circumstantionabilis ulterius aliis circumstantiis ut sit plene moralis, videtur omnino primum in cognitione practica. De hoc non oportet modo prosequi an concludat vel non, quia in libro tertio locum habet[2].

Breviter igitur quoad hunc articulum[3] dico quod practica non habet primo extensionem sibi competentem a fine in quantum finis, propter rationes praeadductas[4].

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

praxis] *om.* Λ^{B*} *add.* non mediatus sed ultimus Λ^{O2} | quia] quod CS$^{2}\Gamma^{D*N2}$ *rep.* A^{+}

1 conclusio] consequens ρπγβμυ | esset] erit DCP 2 quia] quod CPM^{2}SRIΓΛΣ *edd.* | ubi] quod Λ^{O2} 3 concluditur] includitur vel concluditur I* | aliquo] alio ZΛ^{YGO} alio vel aliquo A | cognitionem] conclusionem VZΣ^{Q} | practicam] *add.* ⌜...⌟ forte sanitas vel felicitas ex homine Λ^{O2} 4 Vel] Item Λ^{H} | aliter] universaliter Σ | posset] potest Λ^{H} *add.* dici et ZΛ^{HGO} | antecedens] accidens Λ^{G*O*} | principia prima = AD prima principia *rell. edd.* | etc.] et conclusiones $\Gamma^{D'N'}$ et quaestio Γ^{D2} et Γ^{LN2} *om.* $\Lambda^{YEHG'O'}\Sigma$ sumuntur a fine Λ^{O2} sunt semper a fine Λ^{G2} 5 est] *add.* etiam D | inter] autem Λ^{H} *om.* Λ^{GO} | sumuntur] sumunt I* supponuntur P$^{2}\Gamma^{B+D+}$ 6 praesupposito] a supposito M*SI* supposito Λ^{H} 7-8 Alio — circumstantia *om.* M*V$^{*}\Lambda^{O*}$ 7 nude] unde D$^{*}\Gamma^{L*}\Lambda^{E*H}$ ante P' ubi *supra lin.*, *sed in marg.* nude P^{2} | etiam] in Z et sic Λ^{G}τ *om.* Σ 8 isto] illo C$^{2}\Lambda^{YG}$ hoc Σ ista Γ^{L*} illa C'PM$^{*}\Gamma^{N}$ | probari (ante antecedens DV) DC*PM*SR^{2}I*V$^{*}\Gamma^{BDLN*}\Lambda^{HGO}$ improbatum R' *edd.* 9 enim *om.* Λ^{H} | omnino *om.* Rπγβμυ | prima *om.* A | nude] unde D*RΓ^{D*} inde M* *om.* Λ^{E*} 10 alio *om.* MSI*V$\Gamma^{B*D*LN*}$ | ita] illud est I 11 primo *om.* Γ^{BD*LN} | primo specificatur] s. p. ZΛΣ | ut dicatur *om.* R* | actus^{2}] *om.* M^{2}V^{2}ZΓ^{D2}ΛΣ *add.* inquam C^{2} 11-12 circumstantionabilis] *rescr.* Γ^{D2} circumstantionalis P^{2}SΛ^{Y} circumstantiae (*add.* vel actus circumstantionabilis Λ^{O2}) Λ^{O} circumstantionaliter cui circumstantiatur Λ^{G} 12-13 videtur] *add.* esse Λ^{GO} 13 cognitione] conclusione Γ^{L} consideratione Λ^{Y} 14 concludit Γ^{D} includat Z$\Lambda^{HGO}\Sigma$ | libro tertio] t. l. ZΛΣ 16 igitur] autem Z *om.* ΛΣ | quoad] quantum ad Λ^{H} ad ρπγβμυ | quod] *add.* scientia πγβμυ 18 praeadductas] praedictas Dτ praeadditas Λ^{Y} primo (prius R) adductas R$\Lambda^{EH}\Phi$ρπγβμυ adductas CPΛ^{O} additas Λ^{G}

T [1] Cf. infra n. 314. — Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* III *Suppl.* d. 15 q. un. n. [25. 27]; I d. 3 pars 1 q. 4 n. [23]. [2] DUNS SCOTUS, *Ordinatio* III *Suppl.* d. 26 q. un. n. [10]; d. 38 q. un. n. [4-5]; II d. 7 q. un. n. [11-13. 24-28]; d. 40 q. un. n. [3]. — Cf. infra n. 362. [3] Cf. supra n. 239. 227. [4] Cf. supra n. 262.

⌊IV. – Ad secundam quaestionem⌋

[14] Ex hoc patet solutio secundae quaestionis propositae[1], cuius teneo partem negativam, sed primam relationem, scilicet conformitatem[2], habet per se ab obiecto, quod vel est rectitudo praxis vel aliquid virtualiter includens illam rectitudinem, et ideo cognitioni illi est praxis conformabilis ut sit recta, quia cognitio est talis cogniti. 265

Sed de alia relatione, scilicet prioritate[3], dubium est unde conveniat cognitioni. Dico quod necessario praxim naturaliter praecedit aliqua intellectio, sicut patet ex primo articulo[4]; et secundum hoc convenit praxi posterioritas et cognitioni prioritas ex ratione potentiarum ordinatarum naturaliter in agendo, intellectus scilicet et voluntatis. Sed non semper illa intellectio prior est practica, sed tantum quando est determinativa rectitudinis vel determinatae rectitudinis ipsius praxis, et hoc vel virtualiter vel formaliter. Quando autem in apprehensione praevia nulla est determinatio virtualis vel formalis de rectitudine praxis, licet ibi sit prioritas, tamen ibi deficit conformitas, quia ipsa non est cui debeat 266

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YBHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 *adnot.*: Ad quaestionem secundam quae est nona A^{1} Responsio ad quaestionem secundam secundum mentem Scoti Λ^{H2}(*om.* Λ^{H3}) 2 Ex] *praem.* Et SZΓ^{-L}Λ^{-B}Σ *add.* et Λ^{B*} | propositae] proportionatae V 3 sed] scilicet Λ^{B} *add.* quod Λ^{B2} | relationem] *in ras.* Γ^{D2} rectitudinem Λ^{H} | scilicet] id est Λ^{B} 3-4 conformitatis Σ 4 quod] quia DM*Λ^{BHG} 5 illam] istam D*Γ^{BD}Λ^{HO} *om.* Λ^{B2} 5-6 cognitioni illi] i. c. Σ 6 ut sit recta *om.* Λ^{O} | quia] *add.* naturaliter M^{2} | cognitio *om.* Λ^{GO2} 8 alia] illa (*add.* alia I^{1}) I aliqua Λ^{Y} secunda Λ^{GO} | relatione] *add.* sive rectitudine Λ^{H} | prioritate] *praem.* de Λ^{G}Σ 9 Dico] *add.* tamen Σ | necessario praxim = AD praxim Λ^{O}Σ^{Q} praxim (praxi ρπ) necessario *rell. edd.* (necess. *post* naturaliter τ) | naturaliter *om.* V^{2}(*post* praecedit, 10)ZΛ^{O} 9-10 naturaliter praecedit] p. n. ΓΛ^{-O}Σ 10 intellectio] intentio (*pon.* intellectio Λ^{O2}) Λ^{O} cognitio ρπγβμυ | sicut] ut Λ^{GO}Σ 10-11 secundum] ita in D | secundum hoc *om.* ZΛ^{YB*HO} 11 posterioritas] prioritas Z 12 ordinatarum *om.* D | in *om.* MSV* 12-13 intellectus scilicet] s. i. (i. *om.* Λ^{H2}) Λ^{H}Σ 13 voluntas R* Γ^{LN2}γ | semper illa] propter illam Z | illa] ista D*Λ^{H} *om.* Γ^{L}Λ^{B} | prior] prima (*not.* vel: prior Γ^{D2}) Γ 14 sed] quia Λ^{O*} | tantum *om.* Λ^{O} | quando] quantum D 14-15 determinativa rectitudinis vel determinatae rectitudinis = A determinativa rectitudinis DCPRIVΓτγβμυ determinatae (-tiva M^{2}Λ^{H2O2}) rectitudinis MSZΛΣρπ 15 ipsius] *praem.* respectu Φρπγβμυ | vel^{1}] videtur D *om.* ZΛΣ 15-16 virtualiter vel formaliter] f. vel v. (*add.* de rectitudine Σ^{Q}) ZΛΣ 16 Quando] Cum Z | praevia] prima DC*PMR*IZΓ^{D*N}Λ^{BHGO2}Σ *add.* obiecti R 17 virtualis vel formalis = AD f. vel (v.) nec Λ^{GO}) v. *rell. edd.* | praxis] *add.* tunc Σ 17-*p.* 180, 1 licet — praxis *om.* D^{2} 17 licet] *add.* illa formalitas Γ^{B*D*} | ibi] *post* sit ΓΛ^{O2} *om.* ZΛ$^{YBHGO'}$Σ 18 tamen] *post* deficit Λ^{O2}Σ *om.* Λ$^{YBHGO'}$ | ibi = AD^{2}R tunc βμυ | ipsa] *add.* intellectio prima Λ^{G2} | debebat V deberet MΛ^{O}

T [1] Cf. supra n. 223. [2] Cf. supra n. 236. [3] Cf. ibidem. [4] Cf. supra n. 229-233.

praxis conformari ut sit recta, quia ipsa nihil determinatum ostendit de rectitudine praxis [a].

Potest igitur dici quod licet absolute ex natura intellectus et voluntatis sit cognitio prior, tamen quod cognitio conformis, id est conformativa [1], sit prior, hoc est simul ex obiecto et ordine potentiarum et potentiae practicantis, nam etsi obiectum determinet intellectum ad cognitionem rectitudinis prius naturaliter quam voluntas velit et voluntas sit aliquo modo regulabilis aliunde,

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* Quando vero in apprehensione praevia est determinatio de rectitudine praxis sed quando potentia cuius est praxis non est aliquo modo determinabilis aliunde, tunc illa cognitio, licet determinata, non est conformativa.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 ut sit recta *om.* MV | ipsa *om.* R^{*}ρπγβμυ | determinatum] *in corr.* Λ^{H2} determinate $\Lambda^{O}\Sigma$ determinat Λ^{E} 1-2 ostendit] *in ras.* I^{2} dicit ZΛ^{O} sicut Λ^{E} 2 praxis] *add.* et ideo non est practica Λ^{O2} 3 Posset Λ^{GO} | igitur] etiam P 4-5 tamen — prior *om.* Σ^{U*} 4 quod] quia DM*Λ^{GO} *om.* Z | conformis] conformalis Λ^{H} *om.* R 4-5 id est *om.* R^{2} | id est conformativa *om.* $\Lambda^{YEHO*}\Sigma^{QU?}$ 5 simul] solum Λ^{G} 5-6 et — practicantis] et cognitione praxis Λ^{O*} 6 et potentiae practicantis] *om.* $\Gamma^{BD*L}\Lambda^{-O}\Sigma$; ¶ *sign. litteris* a-b V^{2} | potentiae] *praem.* ratione $C^{2}M^{2}R^{2}I^{2}\Gamma^{D2}$ *edd.*, *om.* P^{*} *add.* sic $M^{2}R^{2}$ *edd.* | practicantis] *in corr.* M^{2} *add.* scilicet voluntatis quae sit aliquo modo regulabilis (rationabilis Φ) aliunde Φ *edd.* | nam] quia Λ^{H} | etsi] si CPMSR*IVZΛΣ 6-7 determinat Γ^{LN} terminet D 7 ad cognitionem] in cognitione Γ^{N2} 8 et — aliunde] *om.* Z$\Gamma^{B2}\Lambda^{YEHO*}$(*ante* prius, 7)Σ; ¶ *sign. litteris* a-b V^{2}(*text. et mg.*) | regulabilis] regulativa $\Gamma^{B/D*L}$ regulata $\Gamma^{B2N}\Lambda^{O?}$(*ante* aliquo) regulativa regulabilis (regulabilis *in ras.* R^{2}) R regulata regulariter (*pon.* regulabilis C^{2}) CPSM*I*V recta vel regulata Λ^{G} rationabilis D^{*} 9-12 Quando — conformativa = ADCPMSRIVΓ(*om.* Γ^{N2})Λ^{HGO2} *edd.*; ¶ *text. sign.*: Non in libro Duns A^{1} Non Duns R^{2} Vacat, non est in originali Γ^{N2} Additio, non est in originali [[*sed pro textu authentico* Quando (*p.* 179, 16) — praxis (*p.* 180, 2)]] Λ^{O2} *litteris* a-b V^{2} (*text. et mg.*)Γ^{B2D2} 9-10 Quando — praxis¹] *om.* $I^{*}\Gamma^{L}\Lambda^{HO?}$; ¶ *sign.* Vacat P^{1}(*om.* P^{2}) 9 Quando] quia $\Gamma^{B}\Lambda^{G}$ρ | vero] etiam CPSI?$\Gamma^{BD}\Lambda^{G}$ *edd.* enim R^{2}V est MR′Γ^{N} *add.* est V^{2} | apprehensione] *add.* illa $M^{2}\Gamma^{D2}$ | praevia] prima ADPMS*V$\Gamma^{-L}\Lambda^{G}$ ⌜...⌟ R′ *om.* R^{2} *add.* nulla $I^{2}\Lambda^{G2}$ | est *om.* C^{*} 10-12 sed — conformativa *om.* Λ^{H*} 10 sed] si P sicut AR^{2}(*in ras.*) | quando] cum (*add.* quando D^{2}) D *om.* $C^{2}P^{2}S^{2}$τπγβμυ | potentia] *in ras.* S^{2} *in corr.* $P^{2}R^{2}$ | cui Λ^{G} | est¹ *om.* $R^{2}\Gamma^{BD*LN}\Lambda^{O?}$ 11 aliquo] *praem.* in $\Lambda^{H?}$ | aliunde] alium P* *om.* Γ^{BD*} | illa] ista D | licet] *add.* sit $DR^{2}I^{2}$ *add.* possit esse $\Lambda^{O?}$ | determinata] determinativa $DCI^{2}\Lambda^{O?}$ *add.* sit V | non] *add.* tamen M^{2} 11-12 non est conformativa] ex obiecto actus voluntatis, sicut si actus divinus voluntatis non esset ex se rectus, non tamen est actu conformativa, quia praxis divina est ex se recta; adhuc tamen cognitio est practica ex se, quia ex obiecto sicut ex causa priore quam sit praxis actualis: tum quia propter aptitudinalem directionem est practica, non propter actualem, tum quia si voluntas non esset coniuncta intellectui, adhuc cognitio esset practica ex potentia et obiecto. Plura talium sunt dicta prius $\Lambda^{O?}$ 12 est *om.* $\Lambda^{H?}$ | conformativa] conformata A *add.* praxis sive potentiae practicantis sibi P *add.* praxis (*praem.* ipsius C^{2}) sive (vel C^{2}) potentiae practicantis (sive pot. pract. *om.* $\Lambda^{H?G?}$ρτπβμυ) et (et] quia $\Lambda^{H?}$ *om.* γ) ideo non habet (et id. non hab.] ⌜...⌟ C^{2}) conformitatem priorem (prioris M^{2} *om.* C^{2}) in (sub M^{2}) ratione regulae (reg.] naturae M^{2}ρ *om.* $\Lambda^{H?}$) dirigentis nec (*add.* ut M^{2}) sic (nec sic] ⌜...⌟ C^{2}) est plene practica (nec – pract.] et sic nec perfecte est practica $\Lambda^{G?}$) $C^{2}M^{2}I^{2}\Gamma^{D2}\Lambda^{H2G2}$ *edd.*

T [1] Cf. supra n. 237.

non tamen tantum apprehensio praecedit praxim sed apprehensio conformis. Hoc autem accidit quandocumque determinata rectitudo praxis est cognoscibile necessarium, sive ut principium per intellectum sive ut conclusio per scientiam.

⟦ Haec quae iam dicta sunt, de hoc videlicet unde duplex relatio, scilicet conformitatis et prioritatis conveniat notitiae practicae, generaliter intelligantur, nisi oporteat pro intellectu divino aliquid addere, videlicet quod potentia practicans, cuius praxe notitia conformis est prior, sit aliquo modo determinabilis aliunde sive alii tamquam regulae conformabilis in agendo; quod an requiratur ad notitiam vel non, tangetur in responsione ad quartam obiectionem, quae fiet contra solutionem quaestionis principalem[1]. ⟧ 267

[15] Quando autem rectitudo determinata contingenter convenit praxi, tunc non est obiectum aliquod determinans intellectum ad cognitionem rectitudinis determinatae antequam voluntas velit, et hoc loquendo de intellectu et voluntate in communi, nam illud contingens non determinatur ad alteram partem ante omnem actum voluntatis. Comparando tamen in speciali ad intellectum hunc et voluntatem hanc, illam praxim potest praecedere cognitio confor- 268

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 non ... apprehensio] a. ... n. Σ | tamen tantum = A tamen DR′V$\Gamma^{L'N'}$Σγ tantum R²Γ^{L2N2} *rell.* ρτπβμυ 2-3 accidit — praxis] determinata rectitudo praxis (*add.* ex se tunc accidit Λ^{O2}) sicut (s. *om.* Λ^{O*}) quandoque (quandocumque Λ^{O2}) Λ^{O} 3 est] *add.* circa $\Gamma^{N2}\Lambda^{E2}$γ | sive ut] ut sive CMV 4 ut] nec D* *om.* CMV | conclusio] cognitio D quo M* 5-12 Haec — principalem = *codd. edd.* ⟦*post* alium (*p.* 183, 3) πγβ⟧; ¶ *text. sign.*: Extra de manu Duns A¹ Extra de manu Ioannis R² Extra D²I²(*text. et mg.*)V¹$\Gamma^{B1D1N2}\Lambda^{O2}$ Additio υ *lin. anfractuosa* μ 5 iam *om.* RΣ | de hoc] ex hoc P *om.* Λ^{O*} | videlicet] scilicet (*ante* de hoc Γ^{N}) CPMSRIVΓ Λ^{GO}Σ | unde] quod Λ^{G} *om.* M* 6 scilicet *om.* RΛ^{EH} | conformitas et prioritas Λ^{O*} prioritas et conformitas Γ^{N} 7 generaliter intelligantur = AD intelligantur (-guntur Λ^{O} -gatur VΓ^{N} -gitur Λ^{G}) generaliter *rell. edd.* 8 videlicet] scilicet Λ^{E}Σ *om.* D | practicans] practica DV* Λ^{E*GO}Σ *add.* conveniat P* | cuius] eius Λ^{Y} | praxe] *in corr.* R²Γ^{N2} praxi P′S²Λ^{Y2E2H2}(*in corr.*)^{G2} praxis P²S′I$\Lambda^{E'G'O}$Σ | notitiae C*P*MS*R*ZΛ^{H*} 9 est *om.* DC*P*MS*(*ante* notitia, 8)R*IZ | prior] *post* notitia (8) D *add.* quod Λ^{E} | determinabilis] *add.* in agendo P *add.* sive Λ^{H} 10 aliis Λ^{E} | conformabilis] conformalis Λ^{EH}Σ *om.* R* | in agendo *om.* CP*(*ante* conform.)M SIV*Γ^{BD*L*} | quid $\Gamma^{BD*}\Lambda^{EH}$ | an] autem DZ$\Gamma^{BD*}\Lambda^{EHGO*}$ 11 ad notitiam *om.* Σ^{Q} | notitiam] *praem.* talem Φ *edd.*, *add.* talem Γ^{B2} | tangere Σ^{Q} | quartam] secundam Φ 11-12 quartam obiectionem, quae] quartum obiectum quod Λ^{E} 12 fiet] fiat Λ^{G} fit Σ^{U} sit R | solutionem quaestionis principalem] p. s. q. Σ | quaestionis] conclusionis Z | principalem] *in corr.* Λ^{E2} principalis Λ^{Y}ρπγβμυ 14 praxi] *add.* id est Λ^{O2} | tunc] cui $\Lambda^{O'}$ tum Λ^{O2} | terminans Γ^{D*} determinatis D | intellectionem Z 17 contingens] consequens (*pon.* contingens M²Λ^{O2}) M SΛ^{O} *om.* D* | determinatur] determinatum (*praem.* est Γ^{L2}) Γ^{L} 18 in speciali ad intellectum hunc] ad (*om.* R²V) i. h. (h. *om.* M*) in s, CPMSRIVΓ 19 hanc] *om.* M* *add.* volen-

T [1] Cf. infra n. 324-331.

mis quam praecedit cognitio determinata rectitudinis, et quam non, non; potest autem praecedere in omni intelligente, et solo cuius voluntas non est primo determinans rectitudinem illi praxi.

269 Exemplum praedictorum:

Rectitudo huius praxis 'amare Deum' necessaria est, et includitur in ratione Dei virtualiter; hanc praxim etiam in quocumque non tantum nata est praecedere apprehensio, sed etiam apprehensio conformis, cui scilicet praxis est conformanda ut sit [16]
recta: ex obiecto igitur quod est ex se primo determinativum intellectus ad notitiam rectitudinis determinatae ipsius praxis et ex ordine intellectus et voluntatis in operando, habetur hic notitia prior praxi et conformis, et ita in qualibet alia cui necessario convenit determinata rectitudo.

Sed rectitudo huius praxis 'colere Deum in sacrificio altaris' est contingens; quandoque enim est actus rectus, ut modo, quandoque non, ut in Veteri Testamento: et ideo non est aliquod obiectum determinativum intellectus ad notitiam huius rectitudinis ante omnem actum voluntatis, et ideo nec ista praecedit ut conformis omnem actum voluntatis. Alicuius tamen praecedit, puta illius

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$Xρτπγβμυ)

tem CPMSR*I*V$\Gamma^{L}\Lambda^{B2}$ *add.* scilicet creatum Λ^{O2} | illam] istam DP$^{2}\Gamma^{BD}\Lambda^{G}$ iam Λ^{YHO} | potest praecedere] pr. pot. $\Lambda^{E}\Sigma$

1 quam^{1}] *in ras.* Γ^{B2D2} quia Λ^{Y} *add.* primo I*τγ *add.* praxim Λ^{O2} *add.* scilicet praxim M^{2} | determinativa P^{2}M^{2}γβμυ | rectitudinis] *add.* virtualiter ex obiecto vel formaliter in intellectu Λ^{O2} | et] *om.* Λ^{-B} *add.* aliquam M^{2} | quam^{2}] *in ras.* P^{2} quod autem *in ras.* S^{2} quando γ 2 non, non] non, non. Non P^{2}(*in ras.*)γυ non DR$\Lambda^{GO}\Sigma^{U2}$ρτ | potest autem] a. p. Γ^{B*} enim potest C*PMI*V*Λ^{B2}(*in ras.*) potest enim SΓ^{LN} potest R *praem.* enim Λ^{H2} | intelligente] intellectione Γ^{LN*} intelligere Λ^{H} | et] *in ras.* Γ^{B2} sed PRΛ^{B2G} *edd.*, *om.* I^{2} | solo] loco C* *praem.* in R$\Gamma^{B}\Lambda^{G}$ *praem.* in illo Pτπγβμυ *add.* illo RI$^{2}\Gamma^{B2}$ 3 determinans] determinabilis ad Λ^{O} | illi praxi] p. i. Σ illius praxis Λ^{O2} *om.* Γ^{D2} 4 praedictorum] dictorum Λ^{E} 5 praxis] *add.* scilicet R | necessaria est] e. n. Z tanta est Λ^{H} recta est et necessaria ρπβμυ 6 in ratione Dei virtualiter] v. in r. Dei ZΛΣ | Dei] divina P$^{2}\Gamma^{BDLN*}$ | etiam = AD 7 praecedere apprehensio] a. p. CPMSRIVΓ | apprehensio] *praem.* simplex X *praem.* simpliciter ρπγβμυ *add.* simplex Λ^{GO} *add.* simpliciter τ 7-8 sed etiam apprehensio *om.* Σ^{U2} 7 etiam] *om.* CPM*SRI'V$\Gamma^{BD*LN}\Lambda^{E}$ est I^{2} 9 est *om.* A | est ex se] ex se est Σ 10 determinatae *om.* Σ^{Q} 10-11 determinatae — voluntatis *om.* M^{2}V^{2} 11 operando] comparando PZ | hic = AV^{2}(*in corr.*)Λ^{Y} haec *rell. edd.* 12 et conformis *om.* D^{2} | quolibet alio Λ^{O} | necessaria Λ^{O} 12-13 necessario convenit] c. n. $\Lambda^{E}\Sigma$ | convenit] sit Λ^{G} 13 determinata rectitudo = AD r. d. (d.] determinans ρ *om.* $\Lambda^{O2}\Sigma^{U2}$) *rell. edd.* 14 Sed *om.* Σ | Sed rectitudo *om.* Λ^{O2} | praxis] *add.* et Λ^{O} *add.* scilicet ρπγβμυ | sacrificio] sacramento Γ^{N} 15 enim] autem Λ^{G} 16 et ideo] quia P^{2}M^{2}I*VΓ^{BDN2} *om.* CP'M'SZ$\Gamma^{LN'}\Lambda^{YB2H}\Sigma$ 17 determinatum (*ante* obiectum Λ^{H}) Λ^{BH*} | intellectus *om.* Λ^{G} | huius] huiusmodi S$\Gamma^{BD}\Lambda^{Y2E}$ 18 ante] ad S aut Λ^{G} | omnem] communem M*SV 18-19 et ideo — voluntatis *om.* R$^{2}\Lambda^{B2}\Sigma^{Q}$ 18 ista] illa CP*MR^{2}V ita Γ^{LN*} post Λ^{O*} *om.* Λ^{G} 19 Alicuius] *in ras.* P^{2} Actus (*pon.* Alicuius C^{2}) AC *praem.* Ac-

solius quae non primo determinat rectitudinem huic praxi, qualis est voluntas humana. Haec enim rectitudo determinatur a voluntate divina, acceptante nunc talem cultum vel actum et alias alium.

⌊V. – Ad primam quaestionem⌋

⌊A. – Opinio aliorum⌋

[16] His visis respondendum est ad primam quaestionem[1], ubi 270
sunt quinque viae tenentes partem negativam quaestionis.

⌊Prima via⌋ – Una dicit sic, declarando, quod duplex est actus voluntatis, unus perficiens, alius qui perficitur a voluntate, ut habetur a Gandavo in *Summa* et vide articulo octavo quaestione secunda, in solutione tertii argumenti[a].

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* «Primus actus est respectu finis, et est operatio

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}(\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon)$

tum R^2 | tamen] *add.* voluntatis Λ^{O2} *add.* actum voluntatis Γ^{N2} | praecedit] *add.* actum M^3 *add.* determinata rectitudo Λ^{O2} | puta] principia $D^*\Lambda^H$ | illius] istius Λ^O huius Λ^H huiusmodi Λ^E alicuius Γ^L

1 quae] qui Γ^N 1-2 rectitudinem — determinatur *om.* Σ^Q 1 rectitudinem *om.* R^2 Γ^{B2} | huic praxi] huius praxis vel huic praxi A *add.* scilicet D 3 nunc] modo CPMI*VΓ^{D2} | cultum vel actum = A actum vel cultum $\Lambda^G\tau$ cultum DCI²Z$\Lambda^{-G}\Sigma\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ actum (*add.* vel cultum M^2) P^2(*in ras.*)MSRI'VΓ | et] *praem.* nec Λ^G *praem.* nunc τ | alium] alterum R non $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$; *hic sequitur* Haec (*p.* 181, 5) — principalem (*p.* 181, 12) *in* $\pi\gamma\beta$ 4 *adnot.*: Ad primam quaestionem P^2R^3 *et multi* Ad quaestionem octavam Λ^{O2} Ad primam quaestionem, quae est octava A^1 5 *adnot.*: Opinio Gandavensis D^2 Opinio Henrici in Summa, et Quodlibeto 8 quaest. 3 Γ^{L2} 6-11 *et* 12-*p.* 185, 13: ¶ His (6) — argumenti (11) *et* Primus (12) — directivo (*p.* 185, 13) *sign.* Extra Λ^{O3} 6 respondendum est] respondeo Λ^E dicendum est D | est *om.* CPMR | primam quaestionem] q. p. $\Lambda^{GO}\Sigma$ | quaestionem] *om.* D^2 *add.* utrum theologia sit practica Λ^{O3} 7 tenendi RΓ^{LN} | negativam] necessariam $D^2\Gamma^{L*}$ | quaestionis *om.* Σ^Q 8 *adnot.* Prima via de quinque pro solutione primae quaestionis quae est Henrici, et primum argumentum S^2 | Una] *praem.* Quarum $\Gamma^{N2}\Sigma^Q$ | dicit] sit M^2 *add.* ad hoc Γ^{-N} | declarando *om.* Rρ | quod = A$\Lambda^{O2}\gamma$ 9 voluntatis] *add.* sic R^* *add.* scilicet $I^*\Gamma^{D2}$ | perficiens] *add.* voluntatem PI²$\Gamma^{N2}\Lambda^E\Sigma$ *add.* et Λ^G | a voluntate *om.* Λ^E 9-11 ut habetur — argumenti] *om.* $I^3\Gamma^{BD2L}\Lambda^{YEHGO2}\Sigma$; ¶ *sign.*: Vacat I^2 *litteris* a-b V^1(*text et mg.*) *et adnotatione* .l. album in originali V^2 10 a Gandavo — et] in Summa Henrici Gandavensis Z 10-11 in Summa — argumenti *in ras.* P^2 10 et vide *om.* PMRI*V$\Gamma^{D2N}\Lambda^{O2}$ 10-11 articulo — argumenti] *in ras.* R^3 Quolibet 8 quaest. 9 (9 *om.* SZ) CSZ *adnot.* in Summa 8 articulo quaest. 2 in solutione ad tertium argumentum C^2 | articulo octavo quaestione secunda] art. 9 (*pon.* 8 M^2) quaest. sec. PM R²VΓ^N art. 9 quaest. sec. IΓ^{D2} quaest. tertia artic. 9 Λ^{O2} 11 in *om.* D | in solutione] in summa A^* | tertii argumenti] ad tertium argumentum (articulum PR²) PMR²IV$\Gamma^{D2N}\Lambda^{O2}$ *add.* et (*add.* ultra vide MIΓ^{D2}) Quodlibet 8 quaest. 9 (9 *om.* M^*) P^2(*in ras.*)MR^2(*in ras.*)$I^*V\Gamma^{D2N}\Lambda^{O2}$ (*quoad* V: *cadit sub litteris* a-b *et adnotatione*, *de quibus ad* 9-11) 12-*p.* 185, 13 Primus — etc. = P^2M^2 R²IV$\Gamma\Lambda^{-Y}\Sigma$ *edd.*; ¶ *text. sign.*: Non Duns R^2 Istud usque tale signum non est in libro Ioan-

F 8 Henricus Gand., *Summa* a. 8 q. 3 ad 3 (I f. 65Y-66Z).

T [1] Cf. supra n. 217.

271 Pro hac via est auctoritas Augustini in sermone *De Iacob et Esau*: « Omnia », inquit, « opera nostra sunt ut mundetur oculus, quo videtur Deus ».

272 Item, potest sic argui: non requiritur directivum nisi ubi potest

---

perfecta quam intra se voluntas elicit et fini ultimo se unit; secundus actus est respectu eorum quae sunt ad finem, unde est actio bona qua voluntas in aliud extra se tendit, sicut est quaelibet actio directiva ad finem. In primo non indiget voluntas directivo, sed sola ostensio obiecti sufficit; in ipso enim est speculatio solummodo ut voluntati obiectum suae operationis perfecte ostendat ut in ipsum statim perfecta operatione tendat. Talis autem actus ad scientiam speculativam simpliciter spectat. In secundo actu voluntas indiget directivo, et hoc ad scientiam pertinet practicam, quia in ipso est speculatio ut actionem dirigat, quod est proprium practicae scientiae. Actus autem qui perficitur a voluntate non est finis huius scientiae (nisi finis sub fine) sed alius, qui perficit voluntatem: et ex hoc habet ista scientia quod sit perfectissime speculativa, quia actus principaliter intentus in hac scientia est actus voluntatis circa finem, in quo non indiget directivo sed tantum ostensione obiecti. Ergo non est prac-

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$Fρτπγβμυ)
nis Ø P^1 .l. album in originali V^2 Additio F^1 Extra $\Gamma^{L1}\Lambda^{O2}$ *litteris* a-b $P^2V^1V^2\Gamma^{B2D2}$ *lin. anfractuosa* μ Hic dimisit Doctor spatium vacuum in originali suo μυ

1 hac via] hoc Λ^{Y} | auctoritas Augustini] Augustinus Σ | in sermone De] de sermone Λ^{E} 2 Omnia] *add.* enim Γ^{BD} | oculus] oculis M^{*} scelus Λ^{O*} *add.* mentis P^2I^2 3 videatur ZΛΣ *pon.* videatur M^2 4 Item] Praeterea Σ | sic argui] a. s. $Z\Lambda^{-Y}\Sigma$ | nisi ubi] ubi non ρπγβμυ | ubi *om.* Λ^{E*} 5 et] *add.* qua $\Gamma^{N2}\Sigma$ | actus *om.* Λ^{H} 6 unde] una Γ^{L} vel I^2 | qua] quam (*praem.* per Γ^{B2}) $\Gamma^{BD*}\Lambda^{O}$ antequam Λ^{G} | in aliud *om.* Λ^{O} 7 extra se tendit] ex se tendit $\Gamma^{B*D*LN'}$ se extendit Γ^{N2} extendit se R^2 extra se (e. se *ante* in, 6 Λ^{E}) extendit (-dat Λ^{G*}) $\Lambda^{EGO}\Sigma$ | directa $M^2I\Gamma^{D*LN}\Lambda^{EHO}\Sigma$ | ad] in $M^2IV\Gamma^{N}\Lambda^{-Y}\Sigma$ | primo = P^2 p. actu *rell. edd.* 8 ostensio obiecti] ob. ost. (ost. *in corr.* Λ^{O2}) $M^2IV\Lambda^{-Y}\Sigma$ | sufficit *post* sed Σ | ipso] ipsum Λ^{H} *om.* R^2(*restit.* R^3) | enim est] *om.* $M^2R^2I^*V\Gamma^{LN'}$ [[*restit.* M^3R^3]] est Γ^{N2} *add.* perfecta I^2 8-9 speculatio] *in corr.* $R^2\Gamma^{N2}$ speculativo I^*V speculativa Γ^{L} 9 voluntati *om.* R^2(*restit. post* ostendat R^3)$\Gamma^{LN*}\Sigma$ | suae operationis] suum Λ^{H} | operationis] *in corr.* Γ^{D2} perfectionis *in ras.* Γ^{B2} | perfecte ostendat] o. p. Σ *add.* et Γ^{D2} 10 ut — tendat *om.* Λ^{O*} | tendit Λ^{G} | Talis autem actus] Actus talis Λ^{E} | actus *om.* M^2R^2(*restit.* R^3)$I^*V\Gamma^{N*}$ 11 speculativam *om.* Γ^{B*D*} | speculativam simpliciter] simp. spec. $I^2\Gamma^{B}\Lambda^{-Y}\Sigma$ | simpliciter *om.* Γ^{N} | spectat] pertinet $M^2R^2IV\Gamma\Lambda^{EGO}\Sigma$ *edd.* | secundo] alio $M^2I\Gamma^{LN}\Lambda^{-Y}\Sigma$ *add.* autem $M^2I^2V\Lambda^{-Y}\Sigma$ | voluntatis τ | directivo] *add.* simpliciter ρ 12 hoc] hic ρπβμυ *om.* Λ^{G} | ad — actionem *om.* Λ^{O*} | ad scientiam pertinet] p. ad. s. Σ *add.* ad I | in ipso] in ipsa R^3(*om.* R^2)$\Gamma^{N}\Lambda^{H}$ | speculatio] specificatio V | actionem] actum $P^2R\Gamma^{-L}$ actio $I^*\Gamma^{L*}$ *add.* et hoc Λ^{G*} 13 est] *add.* tantum Λ^{E} | proprium] propositum R^2 *om.* Λ^{H*} | scientiae *om.* M^2(*restit. ead. m.*)$V\Lambda^{EHGO*}\Sigma$ 13-14 Actus — scientiae *om.* Γ^{N*} 13 Actus autem] Actus (*add.* secundus I^2) I Secundus autem actus M^2V | qui] quae R^2 *om.* P^2 14 non *om.* Λ^{H} | scientiae] *add.* theologiae Λ^{O2} | nisi] nec Γ^{LN} ubi Λ^{H} 15 ex *om.* Γ^{L} | ista] illa $R^2\Gamma^{BD}\Lambda^{E}\Sigma$ | sit perfectissime] p. s. $M^2I^*V\Gamma^{LN}\Lambda^{-Y}\Sigma$ 16 actus¹] finis Γ^{N2} | hac] illa Γ^{BD} ista *post* scientia Λ^{G} *om.* Λ^{O}

F 1 HENRICUS GAND., *Summa* a. 8 q. 3 in corp. (I f. 65S); AUGUST., *Sermo* 88 c. 5 n. 6 (PL 38, 542).

esse error[1]; scientia practica est directiva[2], ergo scientia beatorum non est practica, quia beati errare non possunt; ergo nec nostra est practica, quia est eadem cum illa beatorum[3].

Item, potest argui secundum intellectum istius alibi: Deus non habet scientiam practicam; sed maxime habet istam, vel solus; igitur etc. 273

[17] Contra istud arguo, ac primo rationem positionis istorum duco ad oppositum quadrupliciter. Primo sic: etsi voluntas non potest errare circa finem in universali ostensum, potest tamen errare circa finem in particulari ostensum; ergo ad hoc quod recte agat circa finem particulariter ostensum requiritur directio. Ostensio finis in 274

---

tica scientia, sed tantum simpliciter speculativa, cum in actu suo principali non indigeat directivo». Haec Gandavus[4]. 'Pro hac via' etc.[5]

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

2 est] potest esse RΛ^{H} *om.* S *add.* scientia Λ^{B} | beati] boni D* *om.* Λ^{H} | errare non possunt] n. p. e. Z$\Lambda^{-Y}\Sigma$ | nostra] ipsa $\Gamma^{N'}$ ista Γ^{BD*N2} 3 est^{2}] erit R *om.* Λ^{O*} 4 Item] Praeterea Σ | potest] *add.* sic V^{2}ZΛ | potest argui] *om.* Σ *add.* sic D$\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | intellectum *om.* D | istius] illius CP'MΛ^{-Y} ipsius P$^{2}\Gamma^{BD}$ huius Σ | alibi] *in corr.* R^{2} aliqui D* albi S* articuli γ *add.* quia Z$\Gamma^{BD}\Lambda$ 5 sed maxime] maxime autem Z$\Lambda\Sigma$ | istam] illam S$\Gamma^{LN}\Lambda^{O}$ *add.* theologiam Λ^{O2} | vel] ut D *om.* Λ^{G} | vel solus] non solo M* *add.* habet illam ex I Metaphysicae Γ^{N2} 6 etc. *om.* Σ^{Q} 7 istud] illud CPMV$\Gamma^{BD}\Lambda^{YH}$ istam $\Gamma^{N'}$ ista Γ^{N2} istam positionem *in ras.* Λ^{O2} hoc Σ | arguo, ac = AD sic (*praem.* arguitur I^{2}) CPMSRIVZ$\Gamma\Lambda^{-O}\tau$ sic arguitur $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | primo] *add.* contra A*DΛ^{B} *add.* per V* | positionis *om.* Σ | istorum] illorum DCPMSVΓ^{-D} eorum Σ *om.* Λ^{O} | duco] deduco RI* dico M* 8 ad] *add.* impossibile C*MSR*I*V* | quadrupliciter] *not.* alius liber: dupliciter μ | sic] quia Λ^{G} *add.* quia R$^{2}\Gamma^{BD}\Lambda^{O}$ 8-9 non potest — ostensum *om.* C^{2} 8 possit Σ 9-10 in — finem *om.* I^{2} 9 in universali ostensum] o. (*add.* est Λ^{O*}) in u. C^{2}V^{2}Z$\Lambda^{YEO}\Sigma$ ut ost. est in univ. Λ^{H} ost. hoc est in univ. Λ^{G} *om.* V' | potest tamen = AD tamen secundum eos (t. s. e. *om.* C^{2} *add.* non R*) potest (pot. *om.* M *sed restit. post* ostensum, 10 M^{2}) CPMSRI^{2}VZ$\Gamma\Lambda^{-O}\tau$ secundum eos tamen potest Σ secundum eos potest (*add.* tamen Λ^{O2}) Λ^{O} potest tamen secundum eos $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | circa^{2}] secundum Λ^{O} 10 in particulari] particulariter DS$\Gamma^{-B}\Lambda^{H}$ 10-11 ergo — ostensum *om.* S^{2} 10 ad hoc *om.* Λ^{H} | quod] ut Z$\Gamma\Lambda\Sigma$ | agatur Λ^{B} 11 directio] *in ras.* I$^{2}\Lambda^{O2}$ directa R directiva Γ^{D*} directiva ostensio (o. d. γ) *edd.*, *add.* sive directiva Γ^{N2} | Ostensio] *in ras.* I^{2} ostensivo Γ^{L*N*} *praem.* Et Γ^{L} *add.* autem R^{2}I^{2} Λ^{GO} 11-*p.* 186, 2 Ostensio — universali *om.* Λ^{H} 12 scientia *om.* Λ^{HGO} | tantum *om.* I$^{2}\Lambda^{-Y}\Sigma$ | simpliciter *om.* Λ^{GO} 12-13 cum — directivo *om.* I 13 directivo] directione $\Lambda^{-Y}\Sigma$ *add.* quod (*om.* Λ^{O}) solum (s. *om.* $\Gamma^{N2}\Lambda^{O}$) ad scientiam (actio-

F 4 Henricus Gand., *Summa* a. 36 q. 4 in corp. (I f. 235V): «non amplius habet practicam scientiam de eis quae fecit vel facturus est, quam de eis quae nec fecit nec facturus est, et sic aeque speculativam scientiam habet de operandis sicut de non operandis»; ib. a. 37 q. 2 in corp. (f. 241K): «Ideo dicit Philosophus in eodem [*Metaph.* I (A c. 2, 983*a* 9-10)], quod 'talem scientiam [id est sapientiam] aut solus, aut maxime, Deus habet'»; *Quodl.* V q. 4 (f. 158N).

T [1] Cf. Henricus Gand., *Quodl.* VIII q. 1 in corp. (f. 300E). [2] Cf. ib. XII q. 22 in corp. (f. 498D). Cf. supra p. 184, 11-13. [3] scilicet creata, cf. Henricus Gand., *Quodl.* XII q. 1 arg. in opp. (f. 483S). [4] Henricus Gand., *Summa* a. 8 q. 3 ad 3 (I f. 65Y-66Z). [5] Cf. supra n. 271.

theologia est finis non in universali sed in particulari, quia ad metaphysicum pertinet illa ostensio in universali [a].

275 Praeterea, habitus directivus non ponitur propter substantiam actus sed propter circumstantiam, sicut temperantia non ponitur propter substantiam actus comedendi, vel alterius huiusmodi, sed propter circumstantiam; ergo licet voluntas esset determinata ad substantiam actus tendentis in finem in particulari, requireretur tamen directio quantum ad circumstantias illius actus, ad quas non extenditur directio quae est circa substantiam actus. – Ex istis duabus rationibus arguitur, quod ubicumque contingit in praxi errare et recte agere, ibi est notitia practica necessaria ad dirigendum; in ista praxi quae est dilectio finis ut pertinet ad theologiam contingit errare dupliciter, ut ostendunt rationes istae, tum ratione [18]

---

[a] *Sequitur textus a Duns Scoto cancellatus:* Beati errare non possunt circa obiectum theologicum in aliquo actu; ergo naturaliter habent cognitionem directivam respectu alicuius actus circa obiectum theologicum.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{PP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

nem Γ^{N2}) practicam pertinet, quia in ipso (ipsa Γ^{N2}) est (est *om.* Λ^{G*}) speculatio ut actio est $\Gamma^{N2}\Lambda^{GO*}$ *fere similiter* ρ | Haec — etc. = P² ut habetur a Gandavo in Summa, quaest. secunda, art. 3 ρ

1 est] *add.* ostensio Γ^{D2} | est finis *om.* D | non] *add.* tamen Γ^{D} 1-2 quia — universali *om.* R* | metaphysicam ZΓ^{L*N} 2 illa] ista (*post* ostensio Σ) DZΛ^{-H}Σ | in universali *om.* Λ^{G} 3 Praeterea] Item RZ Ipse autem Λ^{H} *add.* secundo $\Gamma^{N2}\Lambda^{O}$ 4 circumstantiam] circumstantias P *add.* actus M²R *add.* ut sit bonus moraliter vel meritorie Λ^{O2} 4-6 sicut — circumstantiam *om.* D*Z 4 ponitur] *add.* determinata Λ^{G} 5 huiusmodi] huius $\Lambda^{GO}\Sigma^{Q}$ 6 circumstantias ρπγβμυ | esset] sit Z | esset determinata] d. e. Σ | determinata] *in corr.* R² *add.* ex se Λ^{O2} 7 actus] alicuius D | requiretur MSIVΛ^{EO} requiritur CPRZ requireret Γ^{LN} 8 tamen *om.* D*Λ^{HO*} | directionem Γ^{L2N2} 8-9 quantum — directio *om.* M* 8 circumstantiam Λ^{E}Φρπγβμυ | illius] illo Γ^{N*} istius Λ^{YO} *om.* M²R*V 8-9 ad quas — actus *om.* AR* 8 quas] quam Λ^{E}ρπγβμυ 9-*p.* 187, 1 Ex istis — actus *om.* Λ^{E*} 9 istis] his CPΓ^{BD} 10 quod] quia ρπγβμυ | contingit] *in ras.* P² convenit SR$\Gamma^{N2}\Lambda^{H}$ potest quis V | in praxi] praxim $\Lambda^{Y*E?H}$ρ *om.* R* 11 est notitia practica necessaria] e. nec. p. not. CPMV not. p. e. nec. $\Lambda^{E?}$Σ 12 ista] illa S$\Gamma^{L}\Lambda^{H}$ ipsa VΓ^{N} *add.* autem ZΓ^{N2} | quae est dilectio] sed (tamen Λ^{G2} *om.* Λ^{HO}) circa (c.] certam Λ^{O*}) dilectionem (directionem Λ^{G2}) CM²Λ^{HGO} *pon.* circa dilectionem Γ^{B2}(*om.* Γ^{B3}) | dilectio] directio Γ^{D*LN*} 12-13 contingit] convenit SΓ^{N2} 13 dupliciter *om.* D*I² | istae] illae $\Gamma^{BD}\Lambda^{E?HG}\Sigma^{Q}$ | tum] tam MR*V tamen DΓ^{D*} 14-16 Beati — theologicum = *codd.* (*om.* I²) *edd.*; ¶ *text.. sign.*: Vacat A¹P¹(Va- *om.* P¹)M²I²V² Vacat secundum aliquos libros ab 'Beati' usque ad paragraphum sequentem M² *lin. anfractuosa* μ 14 Beati errare non possunt *una cum* in aliquo actu (15) *post* theologicum (16) Λ^{Y} | Beati] Boni D* Unde Λ^{H} *praem.* Unde Z*Λ^{EG}Σ *praem.* Unde si γμυ *praem.* Item Γ^{N2} *praem.* Igitur Γ^{BD*} *praem.* Sed ρπ *praem.* Si β *add.* enim R *add.* vero Λ^{O2} *add.* in aliquo Λ^{G} | non *ante* Beati Λ^{E2} 14-15 circa — theologicum *post* actu (15) ZΛ^{-G}Σ 15 actu] *add.* absolute (*post* theologicum υ) tamen possunt μυ | naturaliter] universaliter C*P* necessario μυ *om.* πβ | habent] habeant Λ^{Y} *om.* M* | habent cognitionem] c. h. Λ^{H} | cognitionem] cognitio M* *om.* Λ^{O*} | directivam] determinativam Z 16 alicuius actus] act. al. (al.] eliciti P²R²Λ^{O2}) CPMSRZΛ^{-H}Σ actus eliciti VΓ *add.* eliciti τγ | actus *om.* Λ^{H} | circa *om.* Λ^{E*}

obiecti in particulari, tum ratione circumstantiarum actus; igitur etc.

Praeterea, tertio: cuius dilectio principaliter intenditur extra genus cognitionis, eius cognitio principaliter intenditur intra genus cognitionis; dilectio autem finis per e o s principaliter intenditur extra genus cognitionis, ergo cognitio finis principaliter intenditur in genere cognitionis. Sed in qualibet scientia principaliter intenditur cognitio sui subiecti primi, ergo finis est principale subiectum huius scientiae. A fine sumuntur principia practica; principia autem practica concludunt conclusiones practicas; ergo ista scientia quae primo intendit dilectionem finis extra genus cognitionis est practica. 276

[18] Praeterea, ad idem genus, secundum praxim vel speculationem, pertinent principia et conclusiones; conclusiones enim practicae resolvuntur in principia practica, non speculativa; ergo cum cognitio finis sit directiva in actibus circa ea quae sunt ad finem et cognitio eorum quae sunt ad finem sit quasi conclusio conclusa in cognitione finis quasi principii, si cognitio eorum quae sunt ad finem sit cognitio conclusionum practicarum, cognitio finis erit cognitio practica, quia de principio practico. 277

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FF}ρτπγβμυ)

1 obiecti — ratione *om.* Γ^{L*} | obiecti] *add.* ostensi ρπγβμυ *add.* vel finis ostensi Λ^{O2} | tum] tam M tamen DΓ^{D*} quam V | circumstantiarum] substantiarum γ | actus *om.* R*I* 1-2 igitur] quare Λ^{Y}Φ 2 etc. *om.* Σ 3 Praeterea] Item R | tertio] *om.* C*MSRI*VΓ^{L}Λ^{E}Σ *add.* sic ρπγβμυ | principaliter] *in ras.* Λ^{O2} principalis Λ^{H} | extenditur C*P | extra] intra M* circa P 4-5 eius — cognitionis *om.* D*Λ^{E*} 5 cognitionis *om.* C*M*SZ | autem] vero Λ | principaliter intenditur] i. p. Σ 6 finis *om.* C*P* | intenditur *om.* Γ^{L} 7-8 in genere — intenditur *om.* Λ^{E*} | principaliter intenditur] i. p. Σ 8 sui *om.* V | subiecti] obiecti CMVZΓ^{N}ΛΣ *pon.* obiecti Γ^{D2} | primi] prima Z principiati P′ *om.* P^{2} | subiectum] obiectum Λ^{GO} 9 fine] *add.* enim CPMRIVΓ^{B2D2N} *add.* autem Λ^{G}Σ *add.* igitur D 9-10 principia autem practica] *in ras.* R^{2} *om.* S′Λ^{Y*} quae S^{2} | autem] et *ante* principia^{2} (9) Γ^{L} sed *ante* principia^{2} (9) Λ^{E} *om.* DCPMR*VZΓ^{BD*N}Λ^{Y*HO}Σ 10 concludunt] *in ras.* R^{2} concluditur Γ^{D*} *add.* omnes Λ^{H} | ista] illa CPMSIVΓ^{LN} *praem.* et ZΛΣ *om.* D 11 primum R | dilectionem] dilectionem vel directionem A 13 Praeterea] Item RΓ^{BD} *add.* quarto Γ^{LN}Λ^{O2} | genus] *add.* vel Λ^{E} *add.* cognitionis vel habitus Λ^{O2} | secundum *om.* Γ^{L} | vel] et Γ^{BD*}Λ^{O*} *add.* secundum Λ^{EO2} | vel speculationem *om.* Λ^{H} 15 cum *om.* Λ^{H} 16 finis] *add.* quasi principii Λ^{G2} 17 cognitioni Λ^{H} | sit] sunt Λ$^{O\prime}$ est Λ^{GO2} | conclusio] cognitio V^{2}Γ^{B*D*LN} conclusio vel cognitio I* *om.* D*(*post* conclusa)ρπβμυ | conclusa = ADP′R′Λ$^{HO\prime}$ inclusiva Γ$^{N\prime}$ inclusa P^{2}R^{2}Γ^{N2}Λ^{O2} *rell. edd.* 18 cognitione] conclusione CP^{2}Σ^{U*} | finis] *add.* et finis sit P^{2}MS^{2}R^{2}IVΓ^{BD}Λ^{E2} | quasi] sicut Γ^{LN} | principii] principium (*praem.* in Γ^{N2}) C*PMSRIVΓ^{BD*LN}Λ^{E} in principio Λ^{O2} | si] *add.* ergo Γ^{LN}Λ^{O2} | cognitio] ergo (*pon.* cognitio C^{2}) CP cognitioni Λ^{H} 19 cognitio^{1}] cognitioni Λ^{H} | cognitio^{2}] cognitioni Λ^{H} ergo Φρ *praem.* ergo πβμυ | erit] est Λ^{GO*} et Γ^{D*} 20 quia] quasi Σ | de principio practico] principii practici Σ

F 5 Henricus Gand., *Summa* a. 8 q. 3 ad 3 (I f. 65Y-66Z).

Sic patet responsio ad rationem eius primam [1] quia falsum accipit, quasi quod voluntas esset determinata ex se, quod probant duae primae rationes [2]. Similiter, si voluntas esset determinata, adhuc tamen cognitio esset practica, sicut probant duae ultimae rationes [3].

278 Ad auctoritatem eorum [4] (videtur concludere quod visio Dei est finis huius scientiae, quod ipsi non concedunt) respondeo quod auctoritas loquitur de istis operationibus exterioribus, quae sunt ieiunia, vigiliae et orationes; tamen actus quicumque exterior natus est conformari alicui actui interiori a quo habet suam bonitatem, et etiam ad aliquem interiorem ordinari, et finaliter ad velle.

279 Ad tertium [5] respondeo: agens intendit per se inducere formam, nec intendit remotionem contrarii nisi per accidens. Ita habitus per se dirigit, per accidens autem excludit errorem; et si habitus est perfectus, non compatitur secum errorem, immo si compatitur, non est perfectus. Beati ergo licet non possint errare, non sequitur quod non habeant habitum etiam directivum, quia eo per impossibile circumscripto errare possent, sed eo posito, propter eius perfectionem excluditur omnis error.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 Sic] *add.* igitur $P^2\Gamma^{BD}$ | patet responsio] patet. Respondeo Λ^{H} | quia] quod $\Gamma^{N}\Lambda^{H}$ | falsam Λ^{O} 2 accipit] accipitur Γ^{BD} recipit τ *add.* quia accipitur Γ^{N2} | quasi quod = AR quod C^2ρ scilicet quod I^2 quasi C'I' *rell.* τπγβμυ 2-3 ex se — determinata *om.* ZΛ^{H} 2 improbant βμυ 3 Similiter] *praem.* Igitur Λ^{E} 4 tamen *om.* Λ^{E} | cognitio] conclusio V 6 auctoritates Z | eorum] *add.* quae $CPS^2I\Gamma^{D2N}\Lambda^{E2}$ *add.* de Iacob et Esau Λ^{O2} *add.* dico quod ρπγβμυ | videntur *in ras.* P^2 | est] sit CPMSRIV$\Gamma\Lambda^{E2}$(*post* finis, 7)^{G} erit D *om.* $\Lambda^{E'}$ 7 huius] huiusmodi $\Gamma^{D}\Lambda^{Y2E}$ istius Γ^{L} | respondeo] dico igitur Σ | quod²] *om.* Γ^{BD} *add.* scilicet R 8 auctoritas] Avicenna Z | operibus Λ^{GO} | operationibus exterioribus] e. o. Σ | exterioribus *om.* MΛ^{E*} 9 vigilia CPSRI | et *om.* Σ | orationes] *add.* et huiusmodi Σ | tamen] quia τπβμυ *praem.* et Γ^{N} | tamen actus] a. t. Σ | exteriorum Λ^{G} 10 actui *om.* P 10-11 suam bonitatem] b. s. CPMSRIVΓ^{-B} | bonitatem] veritatem Λ^{H} 11 etiam *om.* Λ^{E} | aliquem] *comp.* V* aliquam RI*ρπβ actum Λ^{HGO} *add.* actum τ | interiorem] *in ras.* Φ^{F2} superiorem vel interiorem ρ *add.* interiorem Φ^{P2} *add.* actum Γ^{N2} 12 tertium] secundum C^2SRIZΣ^{Q} | respondeo] dico quod Σ *add.* quod sicut Λ^{G}τπγβμυ 13 nec] *add.* per consequens CP*M^2 | intendit] extendit Λ^{Y*} *add.* per se R | remotionem] rationem M* remotiorem Z 15-16 non — perfectus *om.* Λ^{E*} 15 patitur R*Γ^{BD} 15-16 patitur Λ^{GO} 16 non est perfectus] est imperfectus Φρπγβμυ | possint] possunt CPRΓ^{L*} prius fuit D* 17 etiam *om.* $\Gamma^{BD*LN}\Sigma$ | directivum] directum I*Z | eo] illo I *om.* Γ^{N*} 18 impossibile] *add.* illo M | possunt (*ante* errare V) CMV 18-19 sed — error *om.* Λ^{O*} 18 eo] illo CPMR'IVZ$\Gamma\Lambda^{EO2}\Sigma$ illud S isto $R^2\Lambda^{YHG}$

F 7 Henricus Gand., *Summa* a. 8 q. 3 ad 3 (I f. 65Y).

T [1] Cf. supra n. 270. [2] Cf. supra n. 274-275. [3] Cf. supra n. 276-277. [4] Cf. supra n. 271. [5] Cf. supra n. 272.

Ad quartum[1] dicetur infra, post solutionem huius primae quaestionis solvendo quartam obiectionem contra eam[2]. 280

[19] ⌊Secunda via⌋ – Secunda via, licet recte et non recte possit elici, negat tamen dilectionem finis esse praxim, quia non est circa obiectum contingens. Dicit enim Commentator I *Ethicorum* quod praxis est operatio secundum electionem; electio tantum est circa contingens ex III *Ethicorum*, quia est appetitus consiliativus; consilium non est nisi de contingente[3]. Ex hoc etiam descriptio praxis posita in primo articulo solutionis[4] probatur esse insufficiens, quia omittit obiectum praecisum. Consequenter dicit haec via nullam notitiam esse practicam quae extenditur ad volitionem ultimi finis tantum, quia non est verum contingens. 281

Contra istam viam est quarta ratio posita contra praecedentem[5]. 282

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 quartum] quartam Λ^{G} tertium (*pon.* quartum M^{2}) CP*MSRIZΣ^{Q} | infra *om.* ΓΛ^{G} | huius] huiusmodi $\Gamma^{BD}\Lambda^{Y2}$ *om.* VΛ^{GO} 2 quartam obiectionem] quartum obiectum Λ^{EG} | eam] *add.* folio sequente R^{2} 3 *adnot.*: Opinio Ware I^{2} Secunda via quae est Varronis Λ^{H2} 3-*p.* 215, 4 Secunda via — possent evadi *om. scriptor ordinarius codicis* Λ^{E}, *sed al. manus explet in duobus foliis propriis* (*11ra-12rb*) 3 via] *add.* quae dicit quod Γ^{N2} *add.* ponit quod ρπγβμυ | licet] *add.* actus in se circa ultimum finem Γ^{N2} *add.* dilectio I^{2} *add.* dilectio finis Λ^{H2G} *edd.* | et] vel Λ^{E} 3-4 et non recte possit elici] p. e. et n. r. Λ^{Y}Σ 3 posset Λ^{GO} 4 elici] *add.* actus voluntatis circa finem Λ^{O2} | dilectionem] directionem D*Γ^{N*} dilectionem vel directionem A | est *om.* CM*V* | circa] tunc Σ^{Q} 5 subiectum D | Dicit enim Commentator] Secundum Commentatorem autem Σ | enim = ADτ autem CPSRIVZΓΛΣρπγβμυ | I] II C | quod *om.* Σ 6 electio] *om.* M^{*} *add.* autem $M^{2}\Gamma^{BD}\Lambda^{EO}$Σ | tantum est] e. t. Λ^{O}Σ | est[2] *om.* Λ^{E} 7 ex *om.* CP | quia] quae M′SR*I quod M^{2} 7-8 consilium] *om.* Z *add.* autem P^{2}VΓΣ *add.* enim D *add.* vero ρπγβμυ 8 etiam] autem Σ *praem.* autem Λ^{GO} 9 solutionis] conclusionis Z positionis τ quaestionis ρπγβμυ quaestionis solutionis (*s.l.* secundae Γ^{N2}) Γ^{N} *om.* Σ | probatur] *post* praxis (8) CPMSR′I′V$\Gamma^{LN}\Lambda^{E}$ *post* etiam (8) $R^{2}I^{2}$Z$\Gamma^{BD}\Lambda^{-E}$Σ improbatur *post* etiam (8) ρπβμ improbat *post* etiam (8) γυ 10 Consequenter] *comp.* D′ Consimiliter (*pon.* Consequenter M^{2}) D^{2}PMSR*IV$\Gamma^{BDLN*}\Lambda^{EO2}$(*in ras.*) Consimiliter vel consequenter A | dicit] ponit τ *add.* enim D* 11 nullam] maiorem Λ^{H} | quae] quando Λ^{E} 12 est] *add.* circa I^{2} | verum] unum D* tantum Z 13 istam viam] v. i. (*add.* autem I*) IΣ | viam] via D *om.* R | posita] facta I^{2} 13-14 praecedentem] *add.* viam Γ^{BD}

F 3 Secunda et tertia via (n. 281. 283), quemadmodum et prima (n. 270), tenent «theologiam esse speculativam pure» (cf. n. 293). Haec est doctrina HENRICI GAND. (cf. n. 270), quae neque apud GUIL. DE WARE (*Sent.* prol. q. 4), neque apud HERVAEUM NATALEM (*Quodl.* I q. 3 a. 4), neque apud alios auctores inveniri potuit. 5 EUSTRATIUS, *In Aristotelis Moralia Nicomachia explanationes* I c. 1 (3E): «Actio est ex electione hominis operatio». 7 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* III c. 5 (Γ c. 4, 1111*b* 29-30): «Universaliter autem videtur electio circa ea quae in nobis sunt»; [c. 3, ed. IUNTINA, III 34H] (c. 5, 1113*a* 10-11): «electio quoque eorum quae in nobis sunt, consultativa appetitio erit».

T [1] Cf. supra n. 273. [2] Cf. infra n. 324-331. [3] Cf. ARISTOT., *Eth. ad Nic.* III c. 6 (Γ c. 5, 1112*a* 21-22. 30-31; 1112*b* 8-9). [4] Cf. supra n. 228. [5] Cf. supra n. 277.

Item, vere praxis est illa operatio ad quam inclinat virtus appetitiva, quia quaelibet talis virtus est habitus electivus, ex II *Ethicorum*, et electio est praxis, ut ostendetur contra tertiam viam statim [1]; sed ad dilectionem finis inclinat non tantum caritas, sed amor acquisitus, qui est virtus appetitiva, quia habitus acquisitus vel appetitus est consonus rationi rectae.

Motivum huius viae solvetur in solutione secundae rationis principalis ad primam quaestionem [2].

283 ⌊Tertia via⌋ – Tertia via ponit quod vel volitio non est proprie praxis sed tantum actus ea posterior, vel si ipsa est praxis, hoc non est nisi in ordine ad actum aliquem imperatum potentiae inferioris, puta appetitus sensitivi vel potentiae motivae, vel huiusmodi. [20]

284 Pro hac tertia via arguitur quia omnis praxis sequitur electionem. Quod probatur per Philosophum VI *Ethicorum*: « Principium actus est electio, non cuius gratia, sed unde motus », id est non finale, sed effectivum; principium effectivum naturaliter praecedit effectum; igitur etc.

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YBHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}Tρτπγβμυ)

1 Item] Praeterea Σ | vera υ | illa operatio] o. i. Σ | inclinat] inclinatur vel inclinat A 2 electivus] elicitivus I *om.* Γ^{D*} | ex *om.* Λ^{B}Σ | II] I Z III DΛ^{GO*} 3 ostenditur CPM | tertiam viam] istam viam (*add.* tertiam Λ^{O2}) Λ^{GO} aliam viam tertiam P^{2}Γ 3-4 statim *om.* D^{2}Σ 4 caritas] *add.* infusa Λ^{O2} | sed^{2}] *add.* et Z *add.* etiam P^{2}Γ^{BD} 5 acquisitus^{1}] inquisitus M* acquisitorum D *om.* I^{2} *add.* habitualis (-aliter R) PM^{2}RI^{2}ZΓΛ^{-B}Σ | qui] quae Λ^{O} | qui est *om.* Γ^{L} | virtus appetitiva] appetitus vel virtus appetitiva Γ^{BD} *praem.* appetitus vel P^{2} | quia] *add.* est Vτγ *add.* virtus Λ^{H2G} 5-6 habitus acquisitus vel appetitus est = A habitus (*praem.* est Λ^{H2} *add.* appetitus C^{2}Γ^{D2} *add.* appetitivus I^{2}) acquisitus (*add.* est Γ^{D2}) DCPMSRIVZΓ^{-N}Λ^{BH} acquisitus habitus τ habitus (*praem.* est Λ^{G}) appetitus (-tivus ρπβμυ) Λ^{YGO}Σρπβμυ habitus appetitus (-tivus γ) acquisitus Γ^{N}γ 6 rationi rectae] rect. rat. CPMSRIVΓΛ^{BG} 7 huiusmodi Γ^{BD} Λ^{Y2B} | secundae *om.* Λ^{H} 9 *adnot.*: Tertia via, Hervaei Λ^{H2} Opinio Aegidii I^{2} Hervaeus, Cuton Λ^{G2} | ponit] probat M* probat et ponit V | vel *om.* Γ^{-B}Λ^{H2GO} | vel volitio] vol. vel Σ 10 actus] *add.* est Σ^{Q} | ea] eius ZΓ^{-N} | ipsa] propria D 11 actum aliquem] al. act. Σ 12 sensitivi] sensitivae C^{2}SIZΓ^{L}Λ sensitivus Γ^{N*} *om.* V* | vel^{1}] ut C | potentiae *om.* Λ^{H} | vel^{2}] et CP^{2}MSRIVΓΛ^{B} *om.* P$'$ | huiusmodi] huius Λ^{O}Σ^{U} *om.* P* *add.* quod est contra secundum corollarium primi articuli de definitione praxis Λ^{O2} 13 hac tertia] ista Σ | tertia via] opinione R | via] opinione Γ^{B*} | quia] quod DCZΓ^{N*}Σ^{Q} 14 Ethicorum] Metaphysicae Z *add.* cap. 1 (2 Γ^{D2} 3 T) Γ^{D2N2}T 14-15 Principium actus] Act. p. ZΛ^{YGO*}Σ 15-16 id est non] non R$'$ id est non principium R^{2} 16 finalis Λ^{GO} | effectivum^{1}] effectuum M effectum (*pon.* effectivum C^{2}) CR *om.* Λ$^{G'}$ efficiens Λ^{G2} | principium] *in corr.* M^{2}I^{2} principaliter (*pon.* principium C^{2}) CS *add.* autem I^{2}Γ^{N2}Λ^{G2} | effectivum^{2}] *in corr.* M^{2} *om.* DZ *add.* autem VΣ *add.* ita I* 17 etc. *om.* Σ

F *2-3* ARISTOT., *Eth. ad Nic.* II c. 5 (B c. 6, 1106*b* 36-1107*a* 2): « Est ergo virtus habitus electivus, in medietate exsistens quoad nos, determinata ratione, et utique sapiens determinabit ». *14* Ib. VI c. 3 (Z c. 2, 1139*a* 31-32): « Actus quidem igitur principium electio, unde motus, sed non cuius gratia ».

T [1] Cf. infra n. 287-289. [2] Cf. infra n. 346-351.

285 Praeterea, habitus practicus generatur ex praxibus[1]; sed habitus practicus generatur ex actibus sequentibus electionem; ergo illi sunt praxes.

286 Item, Commentator super I *Ethicorum*: « Praxis est operatio secundum electionem »; ergo praxis sequitur electionem.

[21] 287 Contra istud, quod non tantum actus sequens electionem sit praxis, probatur, quia VI *Ethicorum* dicit Philosophus quod non est electio recta sine ratione recta et habitu virtutis; ergo virtus per se requiritur ad electionem rectam; non requireretur autem si esset habitus generatus ex actibus posterioribus electione, quia tunc non inclinaret per se nisi ad actus illos posteriores electione. Ideo sub alia forma arguitur, quia habitus ex eisdem actibus generatur ad quos inclinat, ex II *Ethicorum*; sed virtus moralis per se inclinat ad electionem rectam, quia, ut patet per definitionem eius II *Ethicorum*, virtus est « habitus electivus » etc.; ergo ex electionibus per se generatur virtus moralis, et per consequens non tantum actus electionem sequentes sunt praxes.

288 Praeterea, non solum falsum est negare electionem esse praxim, quod arguitur ratione iam facta, sed, sicut probatum fuit primo

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FF}ρτπγβμυ)

1 Praeterea] Prima D* Item R | practicus *om.* C^{2}ZΛ^{O} 1-2 ex praxibus — generatur] *in ras.* R^{2} *om.* Γ^{B2} | praxibus — generatur ex *om.* M^{2} | sed — generatur ex *om.* I^{2} 2 practicus] *om.* Γ^{N2} *add.* appetitivus Γ^{D2} 2-5 ex actibus — electionem *om.* R^{2} 2 electionem] *add.* tamen nisi ex praxibus (¶ *sign. litteris* a-b *in text. et mg.* V^{2}) V 4-6 Item — istud *om.* V^{1} 4-7 Item — praxis *om.* M^{2} 4 Item] Praeterea Σ | I] X M^{1}, V Σ principium IΓ^{-D} *om.* Γ^{D*} 5 ergo — electionem *om.* SI^{2}Λ^{B} | praxis *om.* Γ^{N} | sequitur] generet D est Γ^{B+} 6 Contra — electionem *om.* Γ^{B2} | istud] illud V^{1}Γ^{D}Λ^{YHO} hoc Σ *add.* scilicet ρπγβμυ | quod] quia V 7 praxis] *add.* sed etiam ipsa electio Λ^{G2} | probatur] *post* istud (6) V probo Γ^{BD} 8 electio] delectio R* *add.* propria Λ^{G*} | virtus] *add.* directiva I^{2}(om. I^{3}) 9 requireretur] requiretur MSR | requireretur autem] a. (enim Σ^{Q}) r. Σ 10-11 quia — electione] *post* arguitur (12) Λ^{H*} *om.* D^{2} 11 illos] istos Λ^{O} suos Λ^{G} 12 Ideo = AD Praeterea ρπγβμυ Item CPMSRIVZΓ^{-L}Λ^{B}τ Idem Γ^{L}Λ^{YH}Σ Istud Λ^{GO} | arguitur] *add.* idem ρπγβμυ 13 quos] *add.* virtus ρ | ex *om.* DΛ^{GO}Σ 14 electionem] rationem ρ | quia *om.* CP | patet] apparet ZΛ^{-B} *add.* ex 2 Γ^{N*} | per definitionem] ex definitione Λ^{H} 15 II] *praem.* ex ΓΛ^{H} 16 per se *post* moralis Σ | virtus *om.* Λ^{G} 17 electionem sequentes] s. e. (electiones Λ^{G}) Λ^{BHG}Σ | consequentes Z 18 Praeterea] Item R | solum] tantum Λ^{B} | praxem ASZΛ^{-B} 19 quod] quia Λ^{O} 19-*p.* 192, 1 primo articulo] a. p. Σ *praem.* in M^{2}IVΓ^{N}

F 4 Eustratius, *In Aristotelis Moralia Nicomachia explanationes* I c. 1 (3E). 7 Aristot., *Eth. ad Nic.* VI c. 3 (Z c. 2, 1139*a* 33-34): « neque sine intellectu et mente, neque sine morali est habitu electio ». 13 Ib. II c. 1 (B c. 1, 1103*b* 21-23): « ex similibus operationibus habitus fiunt, propter quod oportet operationes quales reddere; secundum harum enim differentias sequuntur habitus ». 15 Ib. c. 5 (c. 6, 1106*b* 36-1107*a* 2).

T [1] Cf. infra ad lin. 13.

articulo[1], actus elicitus voluntatis est primo praxis, et imperatus non nisi propter ipsam; igitur si electio sit sola, sine ordine ad actum imperandum, puta propter defectum materiae actus exterioris, ipsa sola erit vere praxis. Hoc declaratur sic: non habens pecunias, cui tamen in phantasmate repraesentantur pecuniae antequam actus alicuius electio sit principium effectivum vel ad aliquem imperandum, si eligat illas liberaliter distribuere si haberet, quantum ad actum et habitum virtutis non requiritur ulterior prosecutio vel distributio, quia aliquo obiecto praesentato in phantasmate circa quod potest esse actus liberalitatis, complete habetur electio, ex qua generatur liberalitas vel quae elicitur ex liberalitate; nec requiritur ulterior prosecutio, nec aliquid exterius, nec ordo ad exterius si materia actus exterioris deficiat[2].

289 Praeterea, ordo iste non potest esse nisi causae ad causandum 'quia' effectum; sed quod causa in se non sit talis ex se ut prior est effectu sed tantum quia actualiter ordinatur ad efficiendum,

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 elicitus voluntatis = AD v. e. *rell. edd.* 2 propter] per Λ^{GO} | ipsam] *in ras.* Λ^{E2} ipsum P²R$\Gamma^{BD}\Sigma$ *edd.* | solum Λ^{G} 3 imperandi M² | materiae actus] materiae actus alicuius P′ actus (*om.* I²) alicuius materiae CP²MSRIZ$\Gamma\Lambda^{EH}$ actus vel alius (vel a.] alicuius Λ^{O2}) materiae Λ^{GO} ac- (!) materiae actus materiae V* 4 ipsa] *add.* ut Λ^{E} | sola *om.* Σ^{Q} | sola erit vere] vere est sola D′ sola vere erit D² | erit] est Γ^{D} esset CP fuit *post* vere Λ^{GO} | vera Λ^{Y} | Hoc] quod Λ^{O} 4-5 pecunias] pecuniam D$\Gamma\Lambda^{Y}$ practivas (!) M 5 repraesentantur] repraesententur CP praesentantur RS$\Gamma^{D2N}\Lambda^{-G}\Sigma$ praesentatur $\Gamma^{BD'L}$ reputantur A | pecuniae] pecunia Γ^{BD*LN2} *om.* I* 5-6 antequam] numquam C* *add.* operatio (opinio I) secunda R*I* 6 actus alicuius = A alius actus (*add.* imperati Λ^{O2}) Λ^{O} alicuius actus *rell. edd.* | effectivum] electivum R | vel] *add.* ordinetur M²Σ *edd.* 6-7 aliquem] aliquid Λ^{HO} aliquod Λ^{G} *add.* actum D²V $\Gamma^{B}\Sigma$ 7 imperandum] *praem.* ordinetur DV *add.* ordinetur P²RI²$\Gamma^{BD}\Lambda^{E2HGO}$ | illas] istas D*CPMRIVΛ^{HGO} ipsas Λ^{E} 8 habitus Σ^{Q} | virtutis] virtualiter Γ^{BD*LN*} 8-9 prosecutio] prosequitur Z 9 vel distributio *om.* I²Z$\Lambda^{YHGO*}\Sigma$ 9-12 quia — prosecutio *om.* Λ^{O*} 9 aliquo *om.* Z$\Lambda^{YH}\Sigma$ | praesente DΛ^{G} 10 liberalitatis] libertatis Γ^{B*D*} *om.* CP*M*SI*Z Λ^{E*H} | complete] conceptibile Λ^{Y*} | complete habetur *om.* D* 11 liberalitas] libertas RI*Z *om.* Λ^{G} | quae elicitur] qui elicit Λ^{G} 12 nec¹] non $\Gamma^{LN}\Lambda^{O2}$ et non ρπγβμυ | requiritur] *in ras.* I² sequitur M*Sγ *add.* autem Γ^{N2} | ulterior] ulteriorum Z *om.* D | nec²] ad R *add.* ad γ | nec aliquid *om.* ρπβμυ | nec aliquid exterius *om.* V | exterius] posterius A ulterius Σ^{Q} 12-13 nec ordo ad exterius] *om.* Z$\Gamma^{B'}$ nec operatio ad exterius Γ^{B2} 13 exterioris] exterius Λ^{H} | deficiet Λ^{O} 14 Praeterea] Item R | ordo iste] o. ille ZΛ^{HG} iste (ille Γ^{N2}) o. RIΓ^{LN} ille o. CPMSV$\Gamma^{BD}\Lambda^{E}$ *add.* actus eliciti ad imperatum Λ^{O2} *add.* electionis ad actum imperatum (imperandum γ) ρπγβμυ | potest] videtur posse Σ | nisi = ADΛ^{G} nisi ut *rell. edd.* | causae] causa R | ad causandum] ad causatum Λ^{H} *om.* Σ 15 quia *om.* C²PR²I²V²$\Gamma^{-L}\Lambda^{-Y}\Sigma$ | effectum] effectivum DΓ^{B*} factum Λ^{Y} | causa] *add.* non sit Λ^{G} | in se *om.* Z | in se non sit] n. s. in se I²Λ^{YH*GO} Σ | ex se] ex I′ et ex se I² *om.* V 15-16 prior est] e. p. Σ 16 efficiendum] *add.* effectum Λ^{H}

T [1] Cf. supra n. 230. 234. [2] Cf. HENRICUS GAND., *Summa* a. 60 q. 1 ad 1 contra aliud (II f. 160 I).

videtur inconveniens, cum causa nihil habeat ex effectu, nec ex ordine ad ipsum.

[22] Tunc ad auctoritatem VI *Ethicorum* [1] dico quod ibidem statim 290
subdit Philosophus: «Electionis autem appetitus et ratio quae gratia alicuius» (id est practica), supple 'sunt principium'. Ad hoc etiam ut electio sit recta requiritur virtus in appetitu; unde sequitur: «Non sine habitu morali est electio», scilicet recta. Ergo virtus habet actum elicitum immediatiorem sibi quam sit ille cuius electio est principium ut imperans; prius enim actus elicitus voluntatis qui est electio est actio bona, quam actus exterior imperatus ab electione bona sit bonus. Quod probatur per Philosophum; statim enim ibi subdit (post illud 'neque sine habitu est electio'): «Bona actio enim sine more non est». Sed si ista sit maior ad probandum quod praedixit de electione, sumetur ista minor sub, 'bona electio est bona actio'. Concedo ergo auctoritatem affirmativam quod electio est principium actus unde quo, quia actus

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FF}$Xρτπγβμυ)

1 ex¹ = ADΣ ab *rell. edd.* | ex²] in Λ^{H} 2 ipsum] *add.* sed e converso Λ^{O2} 3 auctoritatem] Philosophum Σ | statim] *add.* etiam D 4 subdit Philosophus] Ph. (*om.* $M^{2}R^{*}$) s. (*add.* causam Λ^{G}) MRΓΛ^{G} | Philosophus *om.* $M^{2}SR^{*}I^{*}V\Lambda^{E}$ | autem] *in ras.* Λ^{H2} quia Λ^{GO*} | appetitus] *praem.* est $M^{2}I^{*}\Gamma^{D2LN*}\Lambda^{O2}$ *add.* est $P^{2}\Gamma^{B}$ | quae] qua $R^{2}V\Gamma^{L}$ quia CP quare Γ^{N*} 5 supple *om.* $CP^{*}MSR^{2}I^{2}VZ\Lambda^{E1O}$ | sunt] *in ras.* R^{2} sint Λ^{G} est $P^{2}V\Gamma^{BDLN2}$ *add.* sicut Λ^{O} | principia $M^{2}\Gamma^{N2}$ 6 etiam] autem $\Gamma^{LN}\Lambda^{EGO}$ ergo I^{2} enim πβμυ *om.* Λ^{H} | ut] quod D | virtus] habitus D 7 sequitur] *post* Non M^{*} *add.* quod Λ^{G} | Non] Neque $PM^{2}I^{2}Z\Gamma^{D2}\Lambda^{YO}\Sigma$ Nec Λ^{H} *om.* Λ^{G2}(*ante* est) | habitu] *om.* $\Lambda^{O'}$ scilicet virtute *post* morali Λ^{O2} | scilicet *om.* Z 8 actum] habitum Γ^{N*} | elicitum] *in corr.* I^{2} *add.* et V *add.* electionem scilicet ipsam ρ | ille] iste $D^{*}\Lambda^{HO}\Sigma$ *add.* actus $I^{2}\Lambda^{O2}$ 9 est] sit R | ut] *add.* actus Λ^{O} | prius] primo $\Lambda^{YGO}\Sigma$ 9-10 elicitus voluntatis] v. e. Σ 10 qui] quae R | bona *om.* $M^{2}SR^{*}I^{2}\Lambda^{E2}$ 10-11 actus — bonus] sit actus bonus (b. a. Σ^{U}) exterior imperatus a bona electione Σ 11 bona] *in ras.* M^{2} voluntaria Λ^{H} | Quod] Et Λ^{O} | per] *om.* M′ ibi (!) M^{2} 12 statim enim ibi] i. e. s. $\Lambda^{Y}\Sigma$ | ibi] sibi Z *om.* D | subdit] *ante* ibi IΛ^{G} *post* electio (13) $RV\Gamma^{BD}\Lambda^{Y}\Sigma$ subditur Λ^{H} | neque] *om.* $\Gamma^{D*}\Lambda^{H*}$ *add.* enim Σ 12-13 neque — non est *om.* D^{2} 13 electio] *add.* subdit (*praem.* et M^{2}) CPM SZ$\Gamma^{LN}\Lambda^{-Y}$ *add.* et subdit I | actio enim] e. a. Σ | enim] eius $M^{*}SR'I^{*}\Gamma^{LN}$ alicuius $R^{2}V\Gamma^{BD}$ | more] amore Λ^{O}ρπγ | est] *add.* bona Λ^{G} | Sed *om.* $\Lambda^{-E}\Sigma$ | ista] illa (*pon.* ista M^{2}) CPMSVΓ^{LN} 14 quod] quae Z *pon.* quae M^{2} | praedixit] dixit $P^{*}\Lambda^{O}$ *pon.* praedixi M^{2} | sumetur] sumatur CPR sumitur Γ^{D} *praem.* et Λ^{O2} *add.* neque R^{*} | ista] illa $CPM^{*}V\Gamma^{B}\Lambda^{H}$ | minor] *add.* nota Γ^{N} 15 sub *om.* $\Gamma^{N2}\Lambda^{H}$ | bona¹] ea Σ | est bona] b. e. $\Lambda^{GO*}\Sigma$ | Concedo] Concludo Λ^{H} 16 quod] quia Z | electio] actio Z$\Lambda^{YH}\Sigma$ | actus¹] *add.* boni Σ | quo] motus πγβμυ *praem.* motus X

F *4* Aristot., *Eth. ad Nic.* VI c. 3 (Z c. 2, 1139*a* 32-33): «electionis autem [principium sunt] appetitus et ratio quae alicuius gratia». *7* Ibidem (lin. 33-34): «neque sine intellectu et mente neque sine morali est habitu electio». *11-13* Ibidem (lin. 34-35): «Bona actio enim et contrarium in actione sine intellectu et mente et more non est».

T [1] Cf. supra n. 284.

ab ipsa imperatus est actus etiam moralis; sed ex hoc non sequitur quod solus ille sit actus sive praxis, immo est electio prior praxis, propter quam et iste est bona praxis.

291 Ad secundum[1], si maior est vera, dico quod habitus practicus generatur ex electionibus, sicut supra dictum est de eligente frequenter liberaliter dare[2]; etiam sine actu imperato, si facultas non adsit, posset in ipso generari liberalitas. Quia tamen quando actus imperati sunt impossibiles voluntas non communiter eligit frequenter recte circa materiam istorum actuum – quia quod non creditur possibile alicui, aut non vult illud, aut tenuiter, secundum Augustinum – ideo communiter non generatur habitus practicus qui est virtus sine praxibus imperatis sequentibus electiones; non tamen generatur ex illis sequentibus, sed ex electionibus, in quibus est formaliter bonitas moralis; in praxibus imperatis est tantum materialiter.

292 Ad tertium[3], ad Commentatorem, oportet quod ly 'secundum' non sit ibi nota causae efficientis si descriptio debet esse convertibilis cum descripto, ut iam probatum est per Aristo-

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}X\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 imperans Z | etiam] et CPSIZ$\Gamma^{LN*}\Lambda^{BG}\Sigma$ et est M* *om.* $\Lambda^{Y\pm HO}$ | moralis] *praem.* bonus Λ^{G} *praem.* bonus quia Λ^{H2} 2 ille] iste D*(*ante* solus)PS$\Gamma\Lambda^{O}$ *add.* non C*P*M*SR*V* | actus] *add.* bonus $\Sigma\gamma$ *add.* moralis X | praxis] *add.* primo R^2 | est electio] el. est Σ electio ipsa est I^2 2-3 praxis] praxi Λ^{H} *add.* ipsa Λ^{GO*} 3 et] etiam PRΓ^{BD} *om.* ZΛ^{O} | iste] ille Σ^{U} ille actus (a. *in ras.* R^2) RΛ^{H} ista CPMSIZ$\Gamma\Lambda^{BGO2}\Sigma^{Q}$ *add.* imperata Λ^{O2} | praxis *om.* Λ^{O} 4 si] quod Σ^{Q} | dico *ante* si Σ 5 supra dictum] praedictum $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | eligente] *in ras.* I^2 eliciente Γ^{N} 6 dare; etiam] e. d. et D* d. et Λ^{HO} | si] etsi CPZΓ^{D2} 7 possit DC*P*MRV*ZΛ^{HGO} potest Σ | libertas ZΛ^{GO*} | Quia tamen] Tamen quia Λ^{B} Tum (*add.* quia Λ^{O2}) Λ^{O} | quando] quandoque Λ^{H} *om.* D *add.* illi $\Phi\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 8-9 non communiter eligit frequenter] c. n. f. e. Σ 8 communiter] convenienter Z | eligit] elicit Λ^{O} 9 frequenter] *add.* et D *add.* eligit C* | recte] ratione Γ^{N+} *add.* eligit D* *add.* agere Λ^{G2} | circa *om.* Z | istorum] illorum CPMV$\Lambda^{Y2}\Sigma$ 10 possibile] posse Z | alicui] virtualiter D | non vult illud] i. n. v. PR$\Gamma^{BD}\Lambda^{Y}\Sigma$ | illud *om.* CMSIVZ $\Gamma^{LN}\Lambda^{-Y}$ | tenuiter] tenue V tenuit SZ renuiter (*not.* vel: tenuiter Λ^{O2}) P^2(*in ras.*)Λ^{O} renuerit (*pon.* tenuiter Λ^{Y2}) Λ^{Y} renuit $\Gamma^{D}\Lambda^{G}$ *add.* vult $P^2M^2R^2$IV$\Gamma^{N2}\Lambda^{GO2}$ *edd.*, *add.* hoc Γ^{D} 10-11 secundum Augustinum] ut secundum Augustinum patet P^2 ut patet secundum Augustinum V 11 ideo communiter] *text. abras. quasi dimidiae lineae* P ideo consimiliter Γ^{N} *add.* secundum Augustinum CMSRI*VZΓ^{LN*} | generatur] generatus Λ^{G} *add.* in eo R | habitus] actus (*pon.* habitus C^2 *praem.* habitus sive Γ^{N2}) CP^2M*SI*VΓ^{N} 12 qui] quae CR | electionem $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 13 non] et ideo C+ nec Γ^{D2} | generatur] generantur $\Gamma^{D}\Sigma$ *add.* generaliter I* | ex² *om.* M+V+$\Lambda^{H\pm O*}$ | electionibus] *add.* magis proprie M^2I^2 14 est formaliter] f. e. $\Lambda^{O}\Sigma$ | bonitas *om.* Λ^{O} | praxibus] *add.* autem $I^2\Lambda^{H2GO}$ | est²] non (*add.* nisi Λ^{G2}) Λ^{G} 16 quod] ut Γ | ly] licet D± *om.* $\Lambda^{YH*O*}\Sigma$ 17 ibi] *post* quod (16) Σ *om.* Γ^{BD*} | si] sed DPZΛ^{Y*HO*} 18 iam *om.* Λ^{GO} 18-*p.* 195, 1 Aristotelem] Philosophum Λ^{B}

F 11 AUGUST., *De Trin.* X c. 1 n. 2 (PL 42, 973).

T [1] Cf. supra n. 285. [2] Cf. supra n. 288. [3] Cf. supra n. 286.

telem VI *Ethicorum*[1], sed debet intelligi ly 'secundum' effective vel formaliter, vel accipiatur electio ibi pro liberalitate sive potestate dominativa, vel accipiatur electio pro elicitione actus volendi qui non est electio vel volitio aliqua. Sed actio de genere actionis secundum illam electionem, quasi secundum principium activum, est omnis praxis, sive sit electio sive sequens electionem, quia actio de genere actionis reducitur ad principium effectivum.

[23] Istae tres viae[2] ponunt theologiam esse speculativam pure, 293
non obstante quod extendatur ad dilectionem finis – sive ad illam voluntas quasi naturaliter determinetur praecedente ostensione[3], sive libere et contingenter ad illam se habeat, non tamen circa obiectum contingens et agibile[4], sive tertio circa quodcumque obiectum quomodocumque se habeat, non tamen operando, id est non tamen in ordine ad actum imperatum, sed sistendo in primo actu elicito[5].

Quod autem talis extensio non concludat practicum, persua- 294

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 VI] *in ras.* R^2I^2 VII ADSVZ$\Gamma^{LN}\Lambda^{-H}\Sigma$, I Λ^{H} | ly *om.* CP^2M^*Z$\Lambda^{YHO*}\Sigma$ | secundum *om.* CZ 2 vel^2] ut Σ *praem.* ut P^2 | accipiatur electio = A accipitur (-cipit D^2) electionem D electio (-onem Λ^{Y}) accipiatur (-pitur M^1R *edd.*) *rell. edd.* | ibi] *om.* $\Gamma^{LN2}\Lambda^{O}$ *add.* vel Σ | pro] a Λ^{O} | libertate CSIZ$\Gamma^{BDN2}\Lambda^{YE2}$ 3 dominativa] dictativa Γ^{N} | vel] *add.* ibi I^2 | accipitur RΛ^{E} *edd.* | accipiatur electio] accipit electionem D *om.* Σ | elicitione] elicione $R^2\Gamma^{BL2}\Lambda^{H*O}$ elicitatione Σ^{U} electione (*pon.* elicitione M^2) C^2PMSR'I*VZ$\Gamma^{DN}\Lambda^{YEG}$ | volendi] voluntatis Γ^{N2} 4 qui] quae ADZΛ^{-E} | non] tamen A *om.* Λ^{O*}(*post* est)Σ | electio] elicio Λ^{Y} *om.* R^* | actionis] acceptionis D^* 5 illam] istam D*I$\Gamma^{BDN2}\Lambda^{-H}\Sigma^{Q}$ | electionem] elicitionem I^2 *pon.* elicitionem M^2 | quasi] quod PSI*Λ^{E} quia Z$\Gamma^{LN*}\Lambda^{O}$ *om.* M^2 6 sive^2] *add.* sit Z 7 principium] *add.* activum CP$M^2\Gamma^{D2N}$τ | effectivum] effectuum MZ *praem.* vel Γ^{N2} 8 esse *om.* M*SRIV$\Gamma^{BD*LN}\Lambda^{E}\Sigma$ | esse speculativam pure] p. e. s. (s. *in corr.* Λ^{O2}) Λ^{O} | speculativam pure = AD pure (proprie Γ^{N}) specul. *rell. edd.* (*quoad* Λ^{O} *vide immediate ante*) 9 non] nam Z | extendatur] *in corr.* R^2 extendantur P extenditur Γ^{LN} ostendatur Γ^{B*} | illam] istam D*S$\Gamma\Lambda^{GO}$ 10 voluntas quasi naturaliter determinetur] q. n. d. v. Σ | ostensione] *add.* finis in ratione obiecti, ut dicit prima opinio Λ^{O2} 11 et contingenter *om.* M^2S$R^2I^2V^2\Gamma^{L}\Lambda^{E}$ | habeat] habeant Λ^{Y} *add.* sive Γ^{L} 11-13 circa — tamen *om.* R^2 11-12 obiectum] aliud Λ^{H} 12 agibile] operabile sive agibile R^2 agile Σ^{U*} *add.* ut dicit secunda opinio Λ^{O2} | tertio] *in corr.* Λ^{O2} etiam Λ^{G} | obiectum] aliud Λ^{H} 13 quomodocumque] quandocumque ZΓ^{B*D*} | habeat] habeant $\Gamma^{B*}\Lambda^{Y}$ *add.* dum R^2 *add.* vel Λ^{G*} | non tamen] t. n. R^2 n. tantum Γ^{B*} *om.* $M^2\Gamma^{N2}$ *add.* est Γ^{D2} *add.* in Σ^{Q} *add.* est in R^2 | operando] cooperando $\Gamma^{N'}$ comparando $R^2\Gamma^{B2N2}$ *pon.* imperando C^2 | id est] idem est D vel Λ^{GO} quod (?) $\Gamma^{N'}$ *om.* Γ^{N2} 13-14 id est non tamen] nec τ sive ρπβμυ *om.* P'$\Gamma^{BD*L}\Lambda^{Y}$ id est non P^2 | tamen] tantum R^2Z 14 imperandi Z | sed] *add.* si Σ^{U} | primo] proprio $\Lambda^{Y}\Sigma$ρπγβμυ 15 elicito] *add.* natura erit praxis, ut dicit tertia opinio iam dicta Λ^{O2} 16 concludit Γ^{LN} | practicam IΓ^{N2}

T [1] Cf. supra n. 290. [2] Cf. supra n. 270. 281. 283. [3] Cf. supra n. 270. [4] Cf. supra n. 281. [5] Cf. supra n. 283.

detur, quia tunc quaelibet notitia esset practica, quia quamlibet concomitatur aliqua delectatio vel dilectio.

295 Similiter, X *Ethicorum*, felix « est Dei amantissimus », et tamen illam felicitatem ponit Philosophus speculativam et non practicam.

296 Contra hanc conclusionem, communem istis, videtur sequi quod aliqua sit operatio in potestate hominis ita quod sit vere actus humanus et tamen non sit proprie speculatio nec praxis, puta amor finis; consequens videtur inconveniens.

297 Praeterea, quod cognitio directiva in quacumque volitione non sit practica, cum sit 'veritas confesse se habens appetitui recto', videtur inconveniens, quia talis veritas est proprium opus mentis practicae ex VI *Ethicorum*.

298 Quod additur de delectatione[1] nihil est ad propositum, quia [24] cum delectatio sit passio consequens naturaliter operationem perfectam, sive sit de speculatione sive sit de speculato[2], propter extensionem ad illam nulla ex isto ponitur notitia practica, quia nec illa est praxis, proprie loquendo; hoc tangetur distinctione 15

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}Tρτπγβμυ)

1 quamlibet] qualibet M* *add. in ras.* speculationem Λ^{O2} 2 concomitatur] comitatur Γ^{N} consequitur Λ^{H} sequitur Φρπβμυ *om.* Λ$^{O'}$ potest concomitari Λ^{O2} | delectatio vel *om.* R | delectatio vel dilectio] dil. v. del. Λ^{YGO}Σ 3 X] 4 D*M*SVΓ^{L}Λ^{EG}Σ cap. 10 I^{2} *add.* vel 4 P^{2} | Ethicorum] eodem Γ^{L} *add.* cap. 10 in fine T 4 illam] istam (*post* felicitatem Σ) D*Λ^{YE}Σ | et *om.* Λ^{HG} 5 communem istis] i. c. Σ | istis] *om.* R *add.* tribus Λ^{O2} *add.* tribus viis Λ^{H2O}τ *add.* tribus viis instatur ρπγβμυ 6 sit operatio] o. s. CPMIV 7 tamen] *add.* quod I^{2}V | non] nec SRZΓΛ^{YGO2} | non sit proprie] p. n. s. Σ | proprie] propria Γ^{L} *om.* D^{2} | speculativus D* Λ^{E} 8 inconveniens] *add.* quare (ergo P^{2}) etc. P^{2}Z *add.* quia talis veritas est proprium opus R 9 Praeterea] Item R | in] a V | quacumque volitione] v. q. ZΛ^{-E}Σ 10 veritas] bonitas Λ^{E} | confesse] confuse Γ^{N*}Λ^{O*} | recte Z 11 proprium] proprie Γ^{BD} ipsum M^{2}V | opus *om.* Γ^{N} | mentis] necessitatis V 12 Ethicorum] *add.* cap. 3 υ 13 Quod] *praem.* Illud R | additur] adducitur CPZΛ^{YHGO2}Σ | delectatione] *in ras.* Λ^{O2} dilectitione P' dilectione P^{2}Γ^{BN} Λ^{G} delectione I^{2}Γ^{D} electione M^{2}SΛ^{Y} *adnot.* quantum ad primum Λ^{O2} | nihil] non I^{2}Λ^{HGO} | est *om.* MSRI*VΓΛ^{E} | quia *om.* Γ^{BD*} 14 cum *om.* ZΛ^{YHO}Σ | delectatio] *in ras.* P^{2}Λ^{O2} dilectio (*ante* cum Λ^{G}) Γ^{B}Λ^{G} | sit] est ZΛ^{YHO}Σ | operationem] dilectionem (*add.* vel Λ^{O2}) operationem Λ^{O} 14-15 perfectam] *add.* et P^{2}Γ^{BD*}Λ^{-E}Σ *adnot.* quantum ad secundam Λ^{O2} 15 sit^{1}] *add.* dilectio (delectatio P^{2}) PΓ^{B}Λ^{G} *add.* electio (*praem.* dilectio vel Λ^{O2}) Λ^{O} *add.* delectatio CM^{2}ZΓ^{-B}Λ^{YH}Σ | speculatione] *add.* in se Λ^{H2} | sit^{2} *om.* VZΓΛ^{-E}Σ | speculato] *add.* id est obiecto Λ^{H2} 16 illam] istam DPΓ^{BD}Λ^{YGO} | ex isto] ex ipso (*post* ponitur Γ^{BD}) R^{2}(*in ras.*)Γ^{BD} *om.* Σ | notitia = AD cognitio Γ^{N2} *rell. edd.* [[*ante* ponitur Λ^{Y}Σ]] 17 illa] ista Λ^{EGO} | hoc] ut Σ *add.* vero I^{2}ZΓ^{N2}Λ^{-E} *add.* tamen P* 17-*p.* 197, 1 distinctione — libri] in tertio, dist. 15 Σ 17 15] 3 ρ 25 γ *pon.* 25 M^{2}

F *3* ARISTOT., *Eth. ad Nic.* X c. 10 (K c. 9, 1179*a* 22-24): « Secundum intellectum autem operans ... Dei amantissimus videtur esse ». *4* Ib. c. 8 (c. 7, 1177*a* 12-1177*b* 1); c. 10 (c. 9, 1179*a* 22-32). *12* Ib. VI c. 3 (Z c. 2, 1139*a* 29-31).

T [1] Cf. supra n. 294. [2] Cf. ARISTOT., *Eth. ad Nic.* X c. 4 (K c. 4, 1174*b* 14-33).

tertii libri [1]. Sed amare et desiderare obiectum cognitum, et hoc sic vel sic circumstantionabile, est vere praxis, nec naturaliter consequens apprehensionem, sed libere – recte et non recte elicibilis.

Quod additur de felice speculativo quod est Dei amantissimus [2], auctoritas non cogit, quia loquitur passive, quasi 'maxime amatus a Deo', non active, sicut patet ibi; subdit enim: « Si quaedam cura humanorum a diis sit, rationabile et gaudere ipsos » (supple 'deos') « optimo et cognatissimo: hoc autem intellectus », et tunc: « diligentes ergo hoc » (id est intellectum) « rationabile erit deos rebeneficiare, ut amicis » etc. 299

Sed, praetermissa auctoritate illa [3], numquid felix speculativus est amantissimus secundum Aristotelem ut amare distinguitur contra delectari, sive de obiecto speculato sive de speculatione? – 300

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 et desiderare = AD Deum sicut Λ^{O} vel desiderare *rell. edd.* | et hoc *om.* Λ^{H} 2 sic[2]] *om.* Λ^{O*} *add.* cum DC*PZ | circumstantionatum I$^{2}\Lambda^{H2}$ circumstantiabile Σ^{U} circumstantiose Λ^{O} circumstantia finis D 2-3 consequens] sequens $\Gamma^{BD}\Sigma$ conveniens Λ^{GO*} habens Λ^{Y} *add.* ad V 3 apprehensionem] *in ras.* R^{2} apprehensioni Λ^{G} | et = AD$\Lambda^{Y}\Sigma$ vel Γ^{N2} *rell. edd.* | elicibilis] eligibilis CPMRI*VΓ eliciatur Λ^{O} *add.* elicitur Λ^{G} 4 Quod additur] Ad illud Σ | felice speculativo] felicitate speculativa (-tive Λ^{O}) RΛ^{O} felicitate quod sit (s.] fit Λ^{G} est Λ^{H}) speculativa (-tivo Λ^{HG}) Λ^{HG}ρπγβμυ | quod[2]] quia Λ^{G}ρπγβμυ qui Σ *add.* tamen P*$\Lambda^{YH}\Sigma$ *add.* felix RΛ^{GO}ρπγβμυ 5 auctoritas] *praem.* dico quod ρπγβμυ *om.* Σ | quia] quod ZΛ^{O*} | passive *om.* Γ^{D} | quasi] quod Γ^{LN} 5-6 maxime] *add.* est Γ^{L} 6 active] *comp.* Λ^{Y*} *add.* et praxis est in operatione Λ^{O2} | sicut] ut Σ | ibi *om.* D | enim] *in ras.* Λ^{O2} *om.* C*PM*V *add.* ibi Λ^{E} 7 quaedam] *comp.* Λ^{O} quidem MSRIV$\Gamma\Lambda^{EHG}\Sigma$ | sit] fit S$\Gamma^{BD*}\Lambda^{H}\Sigma$ sit vel fit A *om.* Λ^{O} *add.* et erit Γ^{N2} | rationale D*CPM^{2}SZΛ^{O} | et] *in corr.* Γ^{N2} est M$^{2}\Gamma^{D2}$τγ *om.* I^{2} 8 supple] supra similiter (sim. *om.* D^{2}) D *om.* Λ^{H2} | optimo et cognatissimo] optimo et congratissimo Σ optime et cognitive Λ^{GO} optimum et cognatissimum υ | hoc] hic RZ$\Gamma^{BD}\Lambda^{EHO2}$(*in corr.*) | autem] *add.* erat Λ^{H2} *add.* est ρπγβμυ | intellectus] intellectio Γ^{LN*} 9 et tunc] etc. *codd.* (*om.* Σ) *edd.* | diligentes] distinguentes Σ | hoc] *rescr.* D^{2} *in corr.* P^{2} haec Λ^{H} | intellectivum Pρπγβμυ intellectui Λ^{G} | rationale DPSZΓ^{DN} | erit] *in ras.* R$^{2}\Lambda^{O2}$ ostendit Z sicut Λ^{G} 10 rebeneficiare] *in ras.* R^{2} *comp.* DM^{2} rebenefacere Λ^{E} benefacere Γ^{LN} beneficere Γ^{D2} beneficiare Λ^{O*} rebeatificare Λ^{H*} beatificare ρ | ut *om.* Σ^{Q} | amicis] amicos *edd.* amicos vel benefactores Λ^{O2} Avicenna A 11 Sed] vero *post* praetermissa Σ | auctoritate illa] i. a. CPMI*V Λ^{E} | illa] ista DΛ^{O} *om.* Γ^{BD*} 11-12 speculativus est] e. s. Σ 12 est amantissimus] amat finem *post* Aristotelem $\Lambda^{GO2}\Phi$πγβμυ amat finem vel est amantissimus τ amantissimus amat finem (amat f. *post* Arist.) ρ *om.* Λ^{Y} | amantissimus *om.* $\Lambda^{H}\Sigma$ 13 speculato] speculativo (*not.* alius liber: speculato μ) DCPMRIVZ$\Gamma^{D}\Lambda^{EG}\Sigma$ρπβμ | speculato sive de speculatione] practico sive speculativo (*add.* vel de speculato vel de speculatione Λ^{O2}) Λ^{O}

F 6-10 Aristot., *Eth. ad Nic.* X c. 10 (K c. 9, 1179*a* 24-29): « Si enim quaedam cura humanorum a diis fit, quemadmodum videtur, et erit utique bene rationabile gaudere ipsos optimo et cognatissimo (hoc autem utique erit intellectus); et diligentes maxime hoc et honorantes beneficiare, ut de amicis ipsis curantibus, et recte et bene operantes ».

T [1] Cf. Duns Scotus, *Ordinatio* III *Suppl.* d. 15 q. un.; I d. 1 pars 2 q. 1 n. [2-4]; IV *Suppl.* d. 49 pars 1 q. 7 n. [3-5]. [2] Cf. supra n. 295. [3] Cf. ibidem.

Respondeo: XII *Metaphysicae* vult quod primum movens movet ut amatum; ergo intelligentia inferior amat primum, et tamen illius felicitatem poneret in speculatione, sicut patet X *Ethicorum*; ergo ipse sub speculatione comprehendit non tantum delectationem, sed amare. Ergo nec propter extensionem ad illud erit notitia practica secundum ipsum, sed speculativa.

301 Sed quare non tenetur in hoc, cum ratio scientiae practicae et speculativae accipiatur ab ipso? – et ita duae primae viae, illam negantes, ponentes theologiam esse speculativam bene ponunt etiam secundum Philosophum. – Respondeo: illud 'amare' quod poneret in intelligentia, poneret necessitate naturali voluntati inesse, ita quod ibi non contingeret eam errare et recte agere, ita quod respectu illius notitia esset tantummodo ostensiva, non directiva, nec quantum ad obiectum in particulari nec quantum ad aliquam eius condicionem vel aliquam circumstantiam actus volendi.

302 Hoc modo non dicerent theologi de amare creaturarum intelligibilium respectu Dei in particulari et quantum ad circumstantias actus, sicut argutum est contra primam viam in primis dua- [25]

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FF}$ρτπγβμυ)

1 Metaphysicae *om.* D | vult] *add.* Philosophus Λ^{O}ρπγβμυ | movens *om.* $\Lambda^{YHO}\Sigma$ 2 primam CPMSRIV$\Gamma\Lambda^{EHO2}$ 3 illius] istius Λ^{E} ipsius Φρπγβμυ huiusmodi Λ^{G}τ | sicut] ut Γ^{BD} Λ^{GO} | X] 4 D*C*PM*SI*VZ *praem.* in Γ^{BD} 4 sub] *add.* ipsa Γ^{BD} 4-5 delectationem] dilectionem ZΛ^{HGO} 5 nec] non Λ^{GO} | illud] *add.* amare vel diligere Λ^{O2} 6 erit] esset CP est $\Gamma^{D}\Lambda^{O}$ | secundum ipsum *om.* Λ^{O} 7-8 Sed — speculativae *om.* D* 7 quare] *add.* Aristoteles Λ^{O2} | tenetur] intelligitur Λ^{E*} *add.* Philosophus I² | tenetur in hoc] in h. t. Γ | cum] *om.* Γ^{N*} *add.* tamen Γ^{-L} 8 accipitur (*pon.* accipiantur V²) D*CPMSRIVΛ^{E} accipiuntur $\Gamma^{LN'}$ accipiantur Γ^{N2} | ab ipso *om.* D* 8-10 ¶ et ita — Philosophum *sign.* Extra I² 8 duae primae] p. d. $\Lambda^{O}\Sigma$ *praem.* illae I | illam] istam D$\Gamma^{D2}\Lambda^{O}\Sigma^{U}$ *om.* Γ^{B*}(*post* negantes, 9)$^{D'}$ 9 negantes] *add.* et Λ^{O2} | ponunt] possunt (*pon.* ponunt Λ^{O2}) Λ^{O} | etiam] vel Λ^{H} *om.* RΛ^{G} 10-11 poneret] componeret D 11 in *om.* M*V$\Gamma^{B*D*}\Lambda^{H}$ | in intelligentia, poneret *om.* Λ^{G} | necessitatem MΛ^{EGO*} | necessitate naturali voluntati inesse] nat. nec. i. v. Σ 12 ibi *om.* DI²V | continget V | eam] eum ADC*PMSR*I*VZ$\Gamma^{LN}\Lambda^{YEH}$ *om.* Λ^{GO} | recte] *praem.* non Σ *add.* vel non recte M²Iγ | agere] *add.* vel non recte agere ρ *add.* ita quod talis actio non esset in potestate angeli Λ^{O2} 13 respectu *om.* Λ^{G} | tantummodo] omnino Γ^{D} | non] nec Γ^{N}γ 14 quantum² *om.* M*SI* | aliquam *om.* $\Lambda^{GO}\Sigma^{Q}$ 15 aliquam *om.* Σ | actus volendi] voluntatis actus $\Gamma^{N'}$actus voluntatis Γ^{N2} | volendi *om.* D 16 dicerent] *in corr.* D² dicent Λ^{Y} dicunt R | theologici CMΛ^{G} | amare] amatione Λ^{O2} 16-17 intelligibilium] intellectualium RI²Γ^{BD} $\Lambda^{Y}\Sigma$ *add.* sed Λ^{G2} 17 particulari] *add.* et quantum ad obiectum Γ^{N2} *add.* ut obiecti quantum ad primum Λ^{O2} | et] etiam DCMSRIV$\Gamma\Lambda^{EO*}$ *add.* quantum ad obiectum et R² 17-18 circumstantiam Λ^{E} 18 actu Λ^{G} | sicut] ut Γ^{BD} si Λ^{G} | viam] *pon.* scilicet Henrici q. ⌐...⌐ C² 18-*p.* 199, 1 primis duabus] d. p. I$\Gamma^{N}\Sigma$

F 1 ARISTOT., *Metaph.* XII t. 37 (Λ c. 7, 1072*b* 3). 3-4 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* X c. 10 (K c. 8, 1178*b* 7-32).

bus rationibus[1]. Si igitur convenisset nobiscum, ponendo amare finis libere et recte et non recte posse elici, nec recte elici nisi eliciatur conformiter rectae rationi, non tantum ostendenti obiectum sed etiam dictanti sic eliciendum, forte posuisset respectu talis notitiam practicam, quia confesse se habentem appetitui recto. Igitur melius est theologo, qui habet ab eo discordare in minori, consequenter dicendo discordare in conclusione, quam convenire in conclusione quam ipse non poneret si minorem cum theologo non teneret[2].

Cum igitur dicis quod ab ipso habemus rationem practici et speculativi, verum est, et in maiori convenimus quod illa est speculativa, quae licet ad dilectionem extenderetur ut ostendens obiectum, nullo modo tamen esset directiva in actu ut circumstantionabilis et ut huius obiecti in particulari; sed minorem quam ipse assumet sub, habemus nos negare in proposito[a].

---

[a] *Sequitur textus a Duns Scoto cancellatus:* Et dato quod talis necessitas pona-

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 convenisset] *add.* Philosophus I^{2} 2 finis] *post* libere Z finem CPMIV$\Gamma^{N}\Lambda^{E2H2O2}$ *praem.* respectu $R^{2}\Lambda^{G}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | libere] liberum Σ *om.* Λ^{Y2} | recte et non recte posse] p. r. et n. r. Σ | et²] vel I | et non recte] *post* elici¹ Γ^{LN} et non recte posse elici *post* elici¹ R^{2} *om.* DCPM*SR'V^{2}Z$\Gamma^{BD}\Lambda^{EO}$ | posse elici *om.* $V^{2}\Lambda^{O2}$ | nec] et non $\Gamma^{D}\Lambda^{O}$ | nec recte elici] nec recte (n. r. *om.* Γ^{N2}) posse elici Γ^{N} *om.* DCPMSRI^{2}Z$\Gamma^{B}\Lambda^{EH}$ 2-3 nec — eliciatur *om.* Λ^{G} 2 elici² *om.* Λ^{O} | nisi] si DCPM*SZΛ^{E} ut I*Γ^{BD*} 2-3 nisi — rationi *om.* Λ^{O2} 3 rectae rationi] rat. r. Z$\Lambda^{YHO2}\Sigma$ | obiectum] alium Z *om.* Σ 4 dictanti = AD$\pi\beta\mu\upsilon$ dirigenti $\Phi\rho$ dictanti illud esse Σ dictanti illud (id τ) *rell.* τγ | sic] sicut R*Λ^{H} | eliciendum] eligendum CP *add.* esse (hoc esse *pon. ante* eliciendum I^{2}) M^{2}I | respectu talis] rationem (relationem Z omnem M^{2}) talem DC*PM^{2}SR*V*ZΛ^{E2}(*in ras.*) *add.* omnem talem I* 5 quia] quasi Λ^{G} *add.* quasi Λ^{O} | confesse] *in ras.* Λ^{O2} confesso D confuse Λ^{G*} 6 theologico CP 6-7 minori — discordare in *om.* R^{2} 7 dicendo] addendo M*SI*Λ^{E} ab eo (*post* discordare Λ^{G}) Γ^{D2}(*in ras.*)$^{LN}\Lambda^{H2}$(*in ras.*)^{GO2} *add.* ab eo I^{2} 7-8 quam — conclusione *om.* $\Lambda^{H2}\tau$ 8 in conclusione] *praem.* cum eo $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ *add.* cum eo Λ^{G} | poneret] teneret Λ^{H} 9 non = ADI(*om.* I^{2})γμ 10 ipso] illo Λ^{GO*} | habemus] accipimus $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | rationem] *add.* scientiae Λ^{H2} 10-11 practici et speculativi] s. et p. Σ | et speculativi *om.* V^{2} 11 et] est M* *om.* SRI*$V^{2}\Gamma^{LN}\Lambda^{EGO}\Sigma^{U}$ | convenimus] *in corr.* $D^{2}P^{2}\Lambda^{O2}$ conveniemus Γ^{N2} | quod] quia R | illa] ista DΛ^{HO} ipsa CPMSRIV$\Gamma\Lambda^{EG}$ 12 quae] quia D | extenderetur] extenditur Γ^{L} ostenditur $\Gamma^{N'}$ extendatur Γ^{N2} | ostendens] *rescr.* Λ^{O2} antecedens MS omnis Z⁺ 13 nullo modo tamen = AD nullo tamen (n. t.] si nullo I^{2} dummodo tamen nullo $M^{2}I^{3}$ *pon.* aliquo C^{2}) modo CMSRIV$\Gamma^{LN}\Lambda^{E}\tau$ si (si] si non $\Gamma^{D'}$ tamen *post* nullo $P^{2}\Gamma^{D2}$) nullo (*add.* tamen Zμυ) modo PZ$\Gamma^{BD}\Lambda^{Y}\Sigma\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ tamen nullo modo (modo *om.* Λ^{O*}) Λ^{HGO} | esset directiva] d. e. Γ | in actu] in actum R^{2}Z$\Gamma^{D2LN}\Lambda^{E}$ *om.* $\Gamma^{BD'}$ 14 et] vel Σ *om.* R* | ut *om.* $I^{2}\Lambda^{G}$ | huius] huiusmodi (*post* obiecti Z) PZ$\Gamma\Lambda^{YEG}$ | obiectum Λ^{GO*} 15 assumet = AD assumit RΓ^{BD} sumeret (*ante* ipse, 14 Σ^{Q}) Σ assumeret *rell. edd.* | nos *om.* Z$\Gamma^{BD}\Lambda^{-E}\Sigma$ 16-*p.* 200, 13 Et dato — speculativam = ADCPMSRIVZ$\Gamma\Lambda^{Y2EHGO}\Sigma$ *edd.*; ¶ *text. sign.*: Vacat, sic in libro Duns A^{1} Extra, sic in libro Duns R^{2} Vacat D^{2}(*text. et mg.*)$V^{2}P^{1}Z^{2}$ Vacat, Extra Γ^{L1}

T [1] Cf. supra n. 274-275. [2] Cf. Duns Scotus, *Ordinatio* II d. 3 pars 1 q. 7 n. [6].

303 ⌊Quarta via⌋ – Et ideo est quarta via, quae dicit quod theologia est affectiva. Quod bene potest intelligi si affectiva ponatur esse quaedam practica; si autem affectiva ponatur esse tertium membrum, distinctum contra practicum et speculativum, sic est contra dicta in primo articulo, ubi est ostensum dilectionem esse vere praxim[1], et etiam contra auctoritates multas, quae sentiunt praecise scientiam distingui in practicam et speculativam, et nullum est tertium membrum. [26]

304 ⌊Quinta via⌋ – Quinta via dicit theologiam esse contemplati-

---

tur in intelligentia ex natura voluntatis amandi Deum, numquid poneret ita in voluntate hominis sapientis quem ipse posuit naturaliter felicem? Si non, ergo ille potest dirigi in tali actu. – Respondeo: practicam a tali non negavit, nisi quia felicitatem eius dixit esse speculativam.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

Extra, Vacat $\Gamma^{N1}\Lambda^{O1}$(*om.* Vacat Λ^{O2}) Extra I^2(*text. et mg.*)Γ^{B1}(*om.* Γ^{B2}) *lin. anfractuosa* μ 16 Et] Sed $\Lambda^{Y?HGO}\Sigma$ 16-*p.* 200, 10 ponitur DΛ^H

1 *adnot.* Quarta via, quae est Aegidii Λ^{H2} | Et ideo est] Et hoc (h. *om.* Λ^{Y2}) quia Λ^Y Ex hoc est quod Λ^{GO} *om.* $I^2\Lambda^H$ | est] ex Z *om.* $\Gamma^{D*N\pm}$ | quarta] *add.* Aegidii M^2 | quae *om.* $I^2\Lambda^{-E}$ 1-2 quod theologia est affectiva] theologiam esse affectivam $\Gamma^{BD}\Lambda^Y\Sigma$ 2 Quod] quae CPMΓ^N quia S | bene potest] p. b. $\Gamma^N\Sigma$ | potest intelligi] i. p. MSRVZ$\Gamma^{-N}\Lambda$ | ponatur] ponitur Σ potentia (!) M 3 esse[1] *om.* CP | quaedam — esse *om.* $D^{\pm}$ | affectiva *om.* ZΣ | esse[2]] *om.* Λ^Y *add.* quoddam ZΓ^{D2} | tertium] secundum Λ^H 4 distinctionis Λ^H | practicum et speculativum] s. et p. Σ 5 in primo articulo *om.* Σ | est ostensum] o. e. CP$\Gamma^B\Lambda^Y\Sigma$ 6 vere] veram $\Phi\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ *om.* CPMVΛ^{O*} | etiam] ita Σ *om.* MSRIV$\Gamma\Lambda^{EGO}$ | contra] *add.* hoc sunt Λ^{O2} | multae Λ^{O2} | sentiunt] subsentiunt R* consentiunt Z faciunt (*pon.* sentiunt C^2M^2) CPM 7 practicam et speculativam] s. et p. Z$\Lambda^{-E}\Sigma$ 8 est = AR esse *rell.* (*om.* D) *edd.* 9 *adnot.*: Quinta via, quae est Guarronis Λ^{H2} Opinio Bonaventurae V^2 | via] opinio CMI*V opinio vel quinta via P | esse] fore R *om.* AΛ^G 10 in[1] *om.* Γ^{LN*} | intelligentia] intellectu Z | amando Λ^H | poneretur I | ita] illa C*$\Lambda^{Y?}$(*restit.* Λ^{Y3}) hoc Σ *om.* I 11 sapientis *om.* Σ | quem] quam DCM^2 I$\Gamma^L\Lambda^H\Sigma^U$ | posuit = R$\Lambda^{Y?}$ non ponit $\Lambda^{GO}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ ponit *rell.* τ | naturalem P | Si non, ergo] Sed non D 12 ille] iste D$\Gamma^{BD}\Lambda^O$ ipse $\Lambda^E\Sigma$ | tali[2]] *add.* natura M^2 | negaret $\Lambda^G\rho\pi\beta\mu\upsilon$ 13 esse *om.* V$\Gamma^{LN\pm}$ | esse speculativam] s. e. R$\Lambda^E\Sigma$ *add.* etc. Λ^{H2}

F 1 AEGIDIUS ROM., *Sent.* prol. pars 4 q. un. in corp. (8*ra*): « theologia nec speculativa nec practica proprie dici debet, sed affectiva, quia ad affectionem principaliter inducit... Si tamen quaeretur utrum sit magis practica quam speculativa, vel e converso, responderi debet quod magis est speculativa quam practica, quia visio divina magis principaliter respicit beatitudinem, ad quam ordinatur omnis nostra cognitio... quam faciat operatio »; ALBERTUS M., *Sent.* I d. 1 a. 4 in corp. (ed. BORGNET XXV 18*b*): « et ideo ista scientia [theologia] proprie est affectiva, id est veritatis quae non sequestratur a ratione boni, et ideo perficit et intellectum et affectum »; cf. *S. theol.* pars 1 tr. 1 q. 3 m. 3 in corp. (XXXI 18*b*). Idem docent: GONSALVUS HISP., *Quaestiones disputatae et de Quodlibet* q. 5 (ed. AMORÓS in BFS IX 80 n. 3); BONAV., *Sent.* I prooem. q. 3 in corp. (I 13*ab*). 9 GUIL. DE WARE, *Sent.* prol. q. 1 in corp. (cod. Florent. nat. A IV 42, 2*ra*): « Ista scientia [theologia] nec est proprie speculativa nec practica nec affectiva, sed alio nomine magis proprie debet vocari, ut infra patebit ». Et infra, q. 4 prologi (4*vb*), legitur: « quinta opinio (*in mg.*: opinio quinta et propria) dicit quod nec est speculativa nec practica, sed sapien-

T 1 Cf. supra n. 228-235.

vam. Pro qua adducitur Augustinus XII *De Trinitate* cap. 14, ubi vult quod sapientia est respectu contemplationis, scientia respectu actionis; cum ergo theologia sit proprie sapientia, et non scientia, ipsa non erit practica sed contemplativa.

Respondeo: Augustinus XII *De Trinitate* cap. 4 dicit quod illae duae portiones animae, superior et inferior, non distinguuntur nisi penes officia; et in utraque est trinitas (in superiori autem imago Trinitatis), et tamen sola superior portio est contemplativa, quia respicit aeterna[1]. Ergo illa contemplatio de qua loquitur non distinguitur a speculatione intra genus scientiae: continet enim illud contemplativum memoriam, intelligentiam et voluntatem, et ita in contemplativo illo potest esse extensio extra genus scientiae, sicut potest esse in activo, hoc est, in portione inferiori respiciente tem-

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 qua] *add.* via ZΛ^{-E} | adducit Augustinum Λ^{E} | XII] *in ras.* (*pon.* VII I^{3}) $C^{2}I^{2}$ *post* Trinitate Γ XIII Λ^{GO} VII MRV Richardus (!) S | De Trinitate] Trinitatis R$\Gamma^{BD}\Lambda^{O}\Sigma^{Q}$ | cap. *om.* Λ^{YHO} | 14] 4 R^{2}Z 9 (*ante* cap. Λ^{G}) Λ^{GO} 1 M^{*} *om.* CΓ^{N*} 2 vult] ait Λ^{GO} 2-3 scientia respectu actionis *om.* V^{2} 2 scientia] *add.* autem (*post* autem *add. ultra* Dei – speculatio, *i. e. textum p.* 196, 3-7 M^{*}) CPMI *add.* est $V^{2}\Sigma$ 3 proprie] propria D pure Λ^{GO} | sapientia, et non *om.* D | et *om.* Γ^{BD} 4 erit] est $D^{*}C^{2}R\Gamma^{D}\Lambda^{GO}$ | practica] *add.* proprie P | contemplativa] speculativa (*pon.* contemplativa M^{2} *add.* vel V) CPMV^{2} speculativa (*om.* D^{1}) contemplativa speculativa D 5 Responsio Λ^{E} | XII] XXII $C^{*}P^{*}$ XIII VΛ^{GO} *om.* Γ^{N} | De Trinitate] De civitate D Trinitatis $\Gamma^{BD}\Lambda^{Y}$ | 4] 14 $I^{2}\Lambda^{E}$ 6 animae *om.* $\Gamma^{LN}\tau$ 6-7 non distinguuntur nisi] distinguuntur solum Σ 7 utraque] utroque $\Lambda^{Y}\Sigma$ *add.* tam superiori quam inferiori Φρπγβμυ 8 Trinitatis = AD Trinitatis increatae *rell. edd.* | tamen] tantum D | sola] *in ras.* P^{2} tota $\Gamma^{LN*}\Lambda^{-E}\Sigma$ sola vel tota Γ^{BD} dona (*not.* tota, alius liber M^{2}) M^{*} 9 quia] quae $P^{*}R\Gamma^{N}$ 10 distinguitur a speculatione] distinguitur ad speculationem ADZ determinatur (determinat $\Lambda^{H?}$) ad speculationem (-lativam Σ^{U} *pon.* distinguitur a speculatione $\Gamma^{D?}$) $P^{2}R^{2}I^{2}\Gamma\Lambda^{YH2GO}\Sigma$ *edd.* determinatur a speculatione Λ^{E2} *pon.* determinatur ad speculationem M^{2} | intra] circa Σ 10-12 continet — scientiae *om.* $\Gamma^{N?}$ 10-11 illud contemplativum] c. i. Σ i. contemplatum Λ^{G} in contemplatione Λ^{H} 11 intelligentiam] intellectivam CPM^{*}S$R^{*}I^{2}$VΛ^{Y} intellectam Γ^{L} 12 contemplativo] *in corr.* $P^{2}\Lambda^{O2}$ contemplata (!) Λ^{H} | illo] isto $D^{*}\Gamma^{BDN?}\Lambda^{GO}$ ideo Γ^{L} non I^{*} 13 potest] patet MR^{*}VΓ^{L} | potest esse in activo] in a. p. e. $\Lambda^{E}\Sigma$ | portione] proportione S^{*}V

tia contemplativa, nam subiectum eius est ens divinum et aeternum; talis autem scientia magis est sapientia, quia est de altissimis causis, VI Ethicorum. Et Augustinus De Trinitate XII [XXII *in cod.*] c. 14 dat differentiam inter sapientiam et scientiam, et vult ibi quod sapientia ad contemplationem aeternorum pertinet, scientia vero ad actionem, qua scilicet bene utimur temporalibus»; (5*rb*:) «et patet per Augustinum De Trinitate, ubi loquitur de hac materia; talis autem est ista scientia; unde non est speculativa, nec practica, sed contemplativa».

F *1* August., *De Trin.* XII c. 14 n. 22 (PL 42, 1010): «intelligendum est ad contemplationem sapientiam, ad actionem scientiam pertinere». *5* Ib. c. 4 n. 4 (PL 42, 1000): «Cum igitur disserimus de natura mentis humanae, de una quadam re disserimus, nec eam in haec duo quae commemoravi [rationem et actionem], nisi per officia geminamus. Itaque cum in ea quaerimus trinitatem, in tota quaerimus ... Sed ... in eo solo quod ad contemplationem pertinet aeternorum, non solum trinitas, sed etiam imago Dei [invenitur]».

T [1] Cf. Duns Scotus, *Ordinatio* I d. 3 pars 3 q. 4 n. [7].

poralia, quae etiam habet trinitatem. Si igitur ista est contemplativa ut loquitur ibi Augustinus, non prohibetur propter hoc esse practica si extenditur ad praxim in portione superiori.

305 ⌊Alia opinio⌋ – Alia est opinio, discordans a praecedentibus [27] in conclusione, scientia est speculativa et practica. Quod probatur dupliciter. Uno modo sic: sicut doctrina illa in qua scribuntur aliqua de iure, aliqua de philosophia, esset speculativa et practica, sive scriberentur in distinctis libris sive interscalariter et commixtim, ita in ista doctrina simul speculativa et practica tractantur, non in distinctis libris et capitulis sed interscalariter et commixtim; ergo est speculativa et practica.

306 Quod iterum sic probatur, quia nulla cognitio speculativa distinctius tractat de operabilibus quam eorum cognitio necessaria est ad speculationem, nec aliqua practica distinctius tractat de speculabilibus quam eorum cognitio requiratur propter praxim ad quam extenditur; ista tractat distinctius de operabilibus quam

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1-2 quae — contemplativa *om.* Z 1 habent Γ^{D*}τ | Si] Sic $\Lambda^{O2}\Sigma$ | ista] illa CPMV$\Gamma^{N}\Lambda^{H}\Sigma$ | est *om.* C*P*M*R*V*$\Lambda^{O2}\Sigma$ [[*post* contemplativa (1-2) P^2V^2]] 2 ut] de qua Σ | ibi *om.* $\Lambda^{O}\Sigma$ | propter hoc *om.* Z$\Lambda^{YGO}\Sigma$ 3 si] sed DR*I*VΛ^{GO*} | extendatur CP$M^2R^2\Gamma\Lambda^{H}$ | praxim] *add.* sicut Λ^{O2} | proportione V* | superiori] inferiori Λ^{GO} 4 *adnot.*: Opinio Godefridi A^1 Opinio Godefridi et Okham R^2 Opinio sexta, Thomae C^2 | Alia] Differentia A Sexta CP ZΛ^{E} | est opinio] o. e. Z$\Lambda^{-E}\Sigma$ 5 conclusione] cognitione Λ^{G} *add.* quod scilicet (sc. *om.* I^2) ista (illa C*M'SΓ^{LN*} haec I^2 *pon.* ista M^2) DCMSRIZ$\Gamma\Lambda^{E}$ *add.* quod illa scilicet P *add.* scilicet quod illa V *add.* quod ista Λ^{-E} *add.* dicens quod ista Σ (*fere similiter edd.*) | scientia *om.* Γ^{BD*} | Quod] Et $Z\Sigma^{Q}$ | probatur] ponitur CP*MSRIVZ$\Gamma^{LN*}\Lambda\Sigma$ 6 sic] scilicet MSRV*$\Gamma^{L}\Lambda^{E}$ | doctrina illa] i. d. CPMIV | scriberentur Γ^{BDN2} 7 iure] *add.* et Σ | philosophia] prophetia R*V | esset] esse ZΛ^{G} essentia Γ^{N*} 8 sive scriberentur] *in ras.* R^2 *om.* MV* | scriberetur Γ scribantur P describentur D' describerentur D^2 | distinctis] diversis Λ^{GO} | libris] *add.* sive (et Rβυ) capitulis R*ρπγβμυ | interscalariter] inter stellariter D interscalari P* intus scalariter M in testm (!) Z intersecaliter (*pon. alius liber: scalariter* μ) γβμ intercalariter υ 9 ita] qua Z | ista] illa MSR* 9-11 speculativa — practica] ergo est speculativa et practica R* 9 speculabilia $\Gamma^{N2}\Lambda^{Y}$ | practicabilia Γ^{N2} | tractantur] *add.* et Γ^{B} 10 distinctis] diversis ρπγβμυ | interscalariter] *comp.* Λ^{G} in scalariter D | commixtim] coniunctim Φ 10-11 ergo est] est igitur $\Lambda^{Y}\Sigma$ 12 Quod iterum = AD Quod CP'MSR'IV'Z$\Gamma^{LN}\Lambda\Sigma$ Secundo $P^2R^2V^2\Gamma^{BD}$ *edd.* | quia] quod I*ZΓ^{L} *om.* Γ^{N} | speculativa] practica Z 13 operabilibus] *in ras.* M^1I^2 operationibus Λ^{G} operibus Z 13-14 necessaria est = AD sit necessaria (nec. *in ras.* R^2) *rell. edd.* 14 speculationem] *add.* illam (istam Λ^{H}) CPMRV$\Gamma^{LN}\Lambda^{-Y}\Sigma$ *add.* ipsam Γ^{BD} *add.* suam *in ras.* I^2 *add.* aliam S *add.* aliquam Λ^{Y} | aliqua] alia R *om.* D | practica] speculativa ZΛ^{G*} 15 requiritur C$\Gamma^{BD/LN}$ requirat (*ante* cognitio Σ) D$\Gamma^{D2}\Sigma$ | propter praxim] ad cognitionem practicam sive ad praxim γ 15-*p.* 203, 2 propter — requiratur *om.* D* 16 quam[1]] quod Σ^{Q} 16-*p.* 203, 3 ista — practicam *om.* R* 16 ista] illa S ita $R^2V^2\Gamma^{B*}$ *praem.* sed M^2I^2 *add.* autem $\Lambda^{E}\Sigma$ | tractat distinctius] d. t. Σ | operabilibus] *in corr.* I^2 operibus Z

F 2 AUGUST., *De Trin.* XII c. 14 n. 22 (PL 42, 1010). 4 GODEFRIDUS DE FONT., *Quodl.* XIII q. 1 (ed. HOFFMANS in PhB V 169-177).

eorum cognitio sit necessaria ad speculationem, et distinctius de speculabilibus quam cognitio eorum requiratur ad cognitionem practicam; ergo ipsa est speculativa et practica. – Maior patet, quia speculabilia non considerantur in scientia practica nisi propter considerationem practicam, nec operabilia in speculativa nisi propter considerationem speculativam. Minor patet, quia haec tractat de operabilibus ita distincte ac si esset praecise de eis, et de speculabilibus ac si esset praecise de eis.

[28] Contra istam arguitur sic: habitus non habens evidentiam ex 307
obiecto non distinguitur secundum distinctionem obiectorum (tunc enim oporteret ponere duas fides infusas); iste habitus non habet evidentiam ex obiecto, ergo non distinguitur secundum distinctionem obiectorum; ergo non est duo habitus propter distinctionem operabilium et speculabilium.

Praeterea, licet dicta opinio de duobus habitibus posset ali- 308
quam probabilitatem habere de theologia ut tradita est in Scriptura, tamen de theologia in se, cuius est subiectum essentia divina ut haec essentia (sicut dictum est de subiecto theologiae[1]), non vide-

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 eorum cognitio] c. e. R^{2}Z$\Lambda^{YHO}\Sigma$ | sit necessaria] requiratur R^{2}I^{2}Z$\Lambda^{-E}\Sigma$ necessaria requirit Γ^{BD} | speculationem] cognitionem Λ^{H} 1-2 et distinctius — cognitionem *om.* Λ^{H*} 2 cognitio eorum] e. c. (*add.* necessaria P$^2\Gamma^{BD}$) CPMSIV$\Gamma\Lambda^{EG}\Sigma$ cognitio Z$^2\Lambda^{Y}$ *om.* R^2 | requiritur Γ^{BD*LN*} 3 ipsa *om.* V* | et practica *om.* V* | patet] probatur $\Sigma\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ *om.* M | quia] *add.* si R   3-6 quia — patet *om.* Λ^{Y*} 3-4 speculabilia] speculativa (*pon.* speculabilia C^2) CP*S   4-5 considerationem *om.* R* 5 practicam] speculativam S* 5-6 practicam — considerationem *om.* Γ^{N*} | nec — speculativam *om.* DS   5 in speculativa *om.* Z | speculativa] *praem.* scientia Γ^{N*} 6 considerationem speculativam] s. c. Λ^{H} speculationem Λ^{GO} | patet] *add.* praecise de eis Λ^{G} | haec] hoc ADP'SI*V$\Gamma^{BD}\Lambda^{YG}\Sigma$ hic CP^{2}MRZ$\Gamma^{LN*}\Lambda^{HO}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | tractatur $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 6-7 tractat — de eis *in ras.* R^2 7 operabilibus] speculabilibus Λ^{O} | esset praecise] p. e. RΓ | de eis *om.* Λ^{H*} 7-8 et de — de eis *om.* A$\Lambda^{E*O*}\Sigma$ | speculabilibus] operabilibus ita distincte Λ^{O*} 8 praecise] distincte M^{2}I *om.* M'V* 9 istam] illam CMSVΓ^{L} *praem.* opinionem Σ *add.* opinionem Γ^{N2} *edd.*, *add.* viam PM^{2}IΓ^{BD} | arguitur sic] s. a. CPM   10 secundum] per Z   11 enim *om.* Z | oportet $\Lambda^{H}\tau$ | ponere *om.* S$^*\Lambda^{G}$ | infusas] infusa M* *adnot.* unam quae esset a Deo, aliam quae esset a ministro, scilicet sacerdote Λ^{H2} 12-13 non — ergo *om.* R*Z | distinguitur — est duo] dividitur in duos Σ 13 obiectorum] *add.* operabilium Γ^{N*} *add.* operabilium et speculabilium γ | est] sunt CPM^{2}RV^{2}Z$\Gamma\Lambda^{HO}$ *om.* M'SIV'Λ^{E} 15 Praeterea] Item R | licet] quamvis Z$\Lambda^{-E}\Sigma$ *om.* D *add.* haec $\Lambda^{G}\tau$ | dicta] praedicta Σ illa Λ^{H} | posset] posset vel posuisset (!) A possit $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ *om.* Λ^{H} 16 habere] *post* posset (15) Σ haberet Λ^{H} *om.* A | ut *om.* R$^*\Sigma$ | est] *in ras.* R^2 *om.* Σ | in *om.* AΛ^{O*} 17 de] in Λ^{G} *om.* RΛ^{HO*} | est subiectum] s. e. Γ^{N2} est obiectum $\Lambda^{E}\tau$ est subiectum primum DR$^2\Gamma^{B}$ subiectum primum est (est *om.* Γ^{D*}) CPI^{2}Z$\Gamma^{D}\Lambda^{YH}\Sigma\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ primum subiectum est Λ^{G} subiectum est primum Λ^{O} | essentia] *praem.* ipsa R | divina *om.* P   17-18 ut haec essentia *om.* DP* 18 est] *add.* in quaestione Λ^{O2}

T [1] Cf. supra n. 167.

tur probabilis: nam de illo subiecto, cum verissime sit unum cognoscibile, nata est haberi primo aliqua notitia vere una; si alia detur quae non sit de ipso sed de alio primo, illa alia non erit theologia in se. Theologia ergo est habitus unus simpliciter, licet forte cum ipsa possit in Scriptura esse aliqua notitia quae sit de alio subiecto.

309 Item, patet quod ordo scientiarum secundum eminentiam stat ad unum tantum, quia non possunt esse duae primae simpliciter: illam unam eminentiam et solam dico theologiam, quae sola primo est de subiecto primo theologiae.

310 Praeterea, deduco rationem eius [1] in oppositum: illa cognitio est practica in qua non determinatur de speculabilibus magis quam eorum cognitio pertineat ad praxim vel cognitionem practicam; ista non tractat de speculabilibus distinctius quam eorum cognitio requiratur ad practicam cognitionem vel praxim dirigendam; ergo etc. – Probatio minoris: quaelibet cognitio de condicionibus appetibilitatis finis, et de condicionibus eorum quae sunt ad finem quatenus sunt ad finem, et tertio de condicionibus quorumcumque

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FF}ρτπγβμυ)

1 probabile VΓ^{BD}γ | nam] scientia Λ^{H} | illo] isto DCPMRIVΓ^{BDN2}Λ^{YO} suo Λ^{H} | illo subiecto] s. i. Σ | obiecto R | verissime sit] s. v. Σ 2 haberi *om.* IΓ^{N*}(*post* primo) | primo] prius P | vere] *in ras.* P^{2} vera Λ^{GO} est D* | una] *add.* de ipso Λ^{O2} | si] *praem.* sed Λ^{E} *add.* ergo I^{2}Λ^{HGO} *add.* vero ρπγβμυ | alia] illa M*SVΛ^{E} aliqua Λ^{Y}ρπγβμυ autem D* *add.* sit quae omnino Λ^{O*} 3 quae] quod R*V | non] omnino (*add.* non Λ^{O2}) Λ^{E*G*O} | sit] est D *add.* primo Σ | ipso] ipsa essentia ρπγβμυ | alia] aliqua Λ^{Y} *om.* Σ | erit] est D*Γ^{D}Λ^{GO} 3-4 theologia] theologica Λ^{H} 4 Theologia ergo] Igitur theologia in se Σ Tota ergo Γ^{L} | habitus unus = AD unus (unius S) habitus (*add.* in se Γ^{N2}) *rell. edd.* 5 posset (*post* Scriptura VΛ^{E}) CPMSRIVΛ^{E}Σ | in Scriptura] *post* esse Γ^{-N}Λ^{G}Σ *post* notitia Γ^{N} | aliqua] alia CPMSRIVΓΛ^{-Y}Σ *add.* alia ρπγβμυ | sit] esset Σ | alio] aliquo DR*Γ^{L} 6 obiecto PZ 7 Item] Praeterea Σ | quod] quia (*nor.* alius liber: quod μ) Λ^{GO} τπγβμ | eminentiam] evidentiam ZΛ^{G} 8 ad] *om.* Z *add.* aliquod ρπγβμυ | unam Σ | simpliciter] *ante* primae Σ *praem.* scientiae *edd.* 9 unam *om.* CP* | eminentiam] eminentem P^{2}R^{2}Γ$^{BDN'}$Σ eminentissimam SV^{2}Γ^{N2} *pon.* eminentissimam Λ^{O2} | primo] prima P^{2}RI'ΓΛ^{O} *om.* P'I^{2} 9-10 primo est] e. p. Λ^{Y}Σ 10 subiecto primo theologiae = AΓ^{-N} s. th. p. Λ^{G} p. (*om.* Γ^{N*}) s. th. *rell. edd.* 11 Praeterea] Prima D* Item R | duco Σ | in] ad I^{2}Γ^{BD}Λ^{HGO}Σ *om.* Z 12 determinatur] tractatur Γ^{BD} 13 pertineat] pertinet Γ^{LN} percipiat D* | cognitionem] *praem.* ad DCPMSRIVΓΛ^{E} 13-15 ista — dirigendam] haec est huiusmodi Σ 14-15 requiritur RΓ^{-N} 15 practicam *om.* Γ^{L} | practicam cognitionem] c. p. CPMSRIVZΓ^{-L}Λ | dirigendam] dirigendum CPM distinguendam ZΛ^{Y*} *om.* V*Γ^{L*} | etc. *om.* Σ 16 cognitio] *add.* practica tractat Λ^{O2} 16-17 appetibilitatis] appetitivis (*pon.* appetibilibus M^{2}) MR^{2}Λ^{E} appetibilibus I^{2}ZΛ^{GO} *pon.* appetibilibus C^{2} *om.* D 17 de condicionibus *om.* Σ 17-18 quatenus sunt ad finem] q. ad. f. s. *post* condicionibus (17) Λ$^{GO'}$ *om.* Λ^{O2}Σ^{Q} | quatenus] quibus Σ^{U} 18 tertio] secundo I^{2} *om.* Γ^{BD*} | quorumcumque = AD cuiuscumque Γ^{-B}Λ^{O2} circa quaecumque Σ quibuscumque Λ$^{O'}$ *rell. edd.*

T [1] Cf. supra n. 306.

huiusmodi vel aliorum circa quas contingit potentiam operativam errare nisi dirigatur, est necessaria ad practicam cognitionem; nulla cognitio hic traditur de fine vel de his quae sunt ad finem quin sit talis; igitur etc. Vel saltem circa illas contingit voluntatem ignorantem errare, sicut dicetur in solutione tertiae obiectionis [1] contra solutionem quaestionis principalem[a].

Assumptum patet, quia quaecumque condicionum traduntur 311
de fine magis natae sunt ostendere appetibilitatem finis, et condiciones eorum quae sunt ad finem natae sunt magis ostendere ea ordinata ad finem.

---

[29] [a] *Sequitur textus a Duns Scoto cancellatus:* Licet enim Trinitas personarum non ostendat finem appetibiliorem quam si esset non-trinus (quia est finis in quantum unus Deus, non in quantum trinus), tamen voluntatem ignorantem Trinitatem contingit errare in amando vel desiderando finem desiderando frui una persona sola. Similiter ignorantem Deum fecisse mundum contingit errare, non rependendo amorem qualem gratitudo requireret propter tantam communicationem bonitatis suae et ad utilitatem nostram factam. Ita ignorando articulos pertinentes ad reparationem contingit ingratum esse, non rependendo amorem debitum pro tanto beneficio. Ita de aliis theologicis.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FF}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 huiusmodi] huius (*pon.* huiusmodi I^{2}) CPMSRIV$\Gamma^{B2LN}\Lambda^{HO}\Sigma^{U}$ *om.* $\Gamma^{B'}$ | aliorum] aliarum R illorum $I^{2}V^{2}Z\Lambda^{YH}$ illarum Λ^{GO} istorum quorum D *om.* Σ | contingit potentiam operativam] p. o. c. Σ | potentiam *om.* Γ^{LN} 2 dirigatur] dirigitur Γ^{D} *om.* Z | cognitionem *om.* P | nulla] nam M^{*} *praem.* sed Σ *add.* autem RΓ^{BD} *add.* ergo VΛ^{GO} 3 cognitio] *om.* Λ^{GO*} *add.* igitur M | hic traditur] t. h. $\Lambda^{B}\Sigma$ | vel] nec CPZ$\Lambda^{YHGO2}\Sigma$ | quin] quando Γ^{D*} quae non $\Lambda^{Y*B}\Sigma$ quia Λ^{GO*} 4 etc. *om.* Σ | illas] istas D$\Lambda^{YHO'}$ ista (illa τ) *edd.* illam MSRI$^{*}\Gamma^{-B}\Lambda^{B}$ istam circa quam Λ^{O2} | voluntatem *om.* MSRI$^{*}\Gamma^{LN*}\Lambda^{B}$ 4-5 ignorantem *om.* Λ^{H} 5 sicut] ut Γ^{BD} 6 quaestionis] quasi M^{*} *om.* $D^{*}\Lambda^{G}$ | principalis Σ 7 Assumptum] Ad sensum Γ^{L} | patet] *om.* Γ^{D*} *add.* ibi M^{2} | condicionum] condiciones $\Gamma^{BDLN2}\Lambda^{H2}\Sigma$ *add.* quae $\Gamma^{N2}\Lambda^{O1}$ 8 magis natae sunt] n. s. m. Σ 8-9 condiciones] condicionis Λ^{O} conclusiones Λ^{G} 9 magis ostendere] o. m. RΣ | ea] *add.* esse I^{2} *add.* quae Λ^{B} 10 ordinata] *praem.* quae sunt *edd.*, *add.* quae sunt D *add.* sunt Λ^{B} 11-19 Licet — theologicis = Λ^{Y2} *rell. edd.*; ¶ *text. sign.*: Vacat, sic in libro Duns A^{1} Extra, sic Duns R^{2} Vacat $D^{2}P^{1}V^{2}Z^{2}\Gamma^{B1L1}$ [[*om.* Γ^{B2}; *deest* Va- in $P^{1}Z^{2}$]] *lin. anfractuosa* μ. Ponitur ut additio a Mauritio, sed iuxta antiqua manuscripta est vere textus υ 12 ostendit Z | quia est *om.* D 13 quantum¹] *add.* est CPMIVΣ | unus *om.* Λ^{O} | in quantum trinus] quantum Deus Λ^{G} 14 contingit] *rescr.* $I^{2}\Gamma^{N2}$ convenit S | errare in amando] amando errare Λ^{G} | desiderando¹] *praem.* in D | finem] *add.* amando vel Σ | finem desiderando] *om.* $C^{*}P\Gamma^{N*}$ *add.* scilicet I^{2} 15 sola *om.* $\Gamma^{B*}\Lambda^{Y2}$ | Similiter] Simul P^{*} *add.* voluntatem Λ^{O2} | ignorantem *in corr.* $R^{2}I^{2}$ | errare] *add.* in CP 16 amorem] *add.* talem Γ^{N2} | tantam] totam D 17 bonitatis] voluntatis $M^{*}Z$ | bonitatis suae] s. b. Σ | et *om.* CPMSRI*VΓ | factam] scientiam ZΓ^{L} | Ita] *add.* etiam $\Gamma^{N2}\Sigma$ 18 ingratum esse] e. i. Σ errare et esse ingratum Γ^{BD} ignorantem errare etiam $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | rependendo] *in corr.* $P^{2}\Gamma^{N2}$ reprehendendo (*pon.* rependendo C^{2}) C impendendo Λ^{HGO} repugnando Z 19 debitum] demonstratum ρ | Ita] Vel CΓ^{L} *praem.* Et $\Gamma^{BD}\Lambda^{B}\Sigma$ | aliis] illis Z | theologicis] catholicis articulis Λ^{GO} *om.* Γ^{D*}

T [1] Cf. infra n. 322.

312 Ad argumentum[1], patet quod minor est falsa. Ad probationem dico quod non posset ita distincte tractari de fine cognito et de his quae sunt ad finem, quin illa tota cognitio esset practica intellectui creato, quia tota illa cognitio nata est ostendere finem sub ratione appetibilitatis et ea quae sunt ad finem sub ratione ordinis eorum ad finem, vel circa quaecumque posset voluntas non directa errare.

313 ⌊Alia opinio⌋ – Alia opinio tenet eandem conclusionem, sed [30] ponit theologiam cum hoc esse simpliciter unum habitum[a].

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* et hoc propter subiectum eius unum, quod est Deus, in quo conveniunt omnia de quibus in hac scientia consideratur. Omnia enim cadunt sub consideratione istius scientiae in quantum participant aliquid divinum, et ideo sive consideraret de eis per comparationem ad opus sive non, sicut pure speculativae, propter tamen unitatem formalem subiecti est haec scientia una. – Contra istam opinionem sic: quandocumque aliquod commune dividitur primo per aliquas differentias oppositas, impossibile est utramque differentiam inveniri sub aliquo uno contento sub illo communi; sed scientia in communi dividitur primo in practicam et speculativam; igitur impossibile est istas differentias simul inveniri in aliqua scientia una. Maior est manifesta, quia

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}T\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 argumentum] argumenta R *add.* eorum ρπγβμυ | quod] quia MSV$\Lambda^{YEG}\Sigma$ 2 tractare CPΓ^{N} 3 illa] ista D*RIΛ^{YE} ipsa Λ^{GO} | illa tota] t. i. Σ 4 quia] et (*praem.* nam C^2) CP | illa] ista D*(*ante tota*)S$\Gamma^{LN}\Lambda^{E}$ *om.* ZΣ | cognitio *om.* Σ | nata est] esset nata Σ 5 appetibilitatis — ratione *om.* V^2 | appetibilis Σ | sunt *om.* MSI^2 5-6 sub — finem *om.* D^2 5 eorum] *add.* quae sunt PRΓ^{-N} 5-6 eorum ad finem *om.* Λ^{H2} 6 posset voluntas non directa] v. n. d. p. Σ | directa] directa vel directiva D 7 *adnot.* Alia opinio, Thomae, prima parte in Summa art. 4 Γ^{D2} | opinio] est opinio quae Γ 8 ponit theologiam cum hoc] c. h. p. th. Σ | cum] ad MSI*V | cum hoc] adhuc Λ^{E} c. aliis Γ^{B} *om.* Γ^{D} | simpliciter unum habitum] u. h. s. $R^2\Gamma$ *add.* et est opinio Thomae. – Sed contra arguitur aliquibus positionibus in praecendenti reprobatione positis Λ^{G} 9-*p.* 207, 18 et hoc — Additio est = $\Lambda^{G}T^2\rho\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ et hoc (9) — una (14) Λ^{H2} ⟦*post* practica (*p.* 208, 7) $\Lambda^{G'}$ *litteris* a. b. c. d. *hic ponendum esse vult* Λ^{G2} *in spatio relicto libero et in marg. inf.* T^2⟧; ¶ *text.* et hoc (9) — inconvenientia (*p.* 207, 18) *sign.*: Additio υ *lin. anfractuosa* μ, *in fine textus:* Et non opinatur a multis esse de textu usque ibi $\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}$, *ad text.* et hoc (9) — una (14): Aliqui habent hic argumentum contra hoc, est tamen additio Λ^{H2}; *notant* (*sed non tradunt textum*): Hoc album in originali V^2 Hic fuit vacuum in Scoto Λ^{Y2} 10 hac *om.* $\rho\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ | consideratur] determinatur $\Lambda^{H?G}\rho\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ 11 istius] huius $\Lambda^{G}\rho\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ | participant] praecipiunt Λ^{G} | aliquod $\Lambda^{G}\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ 12 consideret $\Lambda^{H?G}\rho\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ | de eis *om.* Λ^{G} | eis] his $\rho\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ | comparationem] extensionem $\Lambda^{H?}\rho\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ | ad opus *om.* Λ^{G} 13 sicut] sed $\Lambda^{H?}\rho\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ *om.* Λ^{G} | pure] et Λ^{G} | speculativae] *add.* et Λ^{G} | tamen] *post* subiecti $\rho\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ istam Λ^{G} | haec *om.* Λ^{G} 14 *adnot.*: Nota bene dardum Scoticum T^2 Istud videtur contra Thomam tantum Λ^{G2} | opinionem] *add.* arguitur Λ^{G} *add.* arguo $\rho\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ 14-15 dividitur] determinetur Λ^{G} 15 primo *om.* Λ^{G} | aliquas *om.* $\rho\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ 16 sub[1]] in υ | illo *om.* $\rho\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ 17 practicam et speculativam] s. et p. Λ^{G}

F *7* THOMAS, *S. theol.* I q. 1 a. 4 in corp.; a. 3 in corp. et ad 2 (IV 14*b*. 12*ab*).

T [1] Cf. supra n. 306.

⌊B. – Opinio propria⌋

[31] ⌊De theologia necessariorum⌋ – Ad quaestionem[1] igitur respondeo quod cum actus voluntatis elicitus sit verissime praxis, etiam si non concomitetur aliquis actus imperatus (ut patet ex articulo primo[2]), et extensio cognitionis practicae consistat in conformitate ad praxim et prioritate aptitudinali (patet hoc ex secundo[3]), sequitur quod illa est practica cognitio quae est aptitudinaliter conformis volitioni rectae et naturaliter prior ipsa; sed tota theologia necessaria intellectui creato est sic conformis actui voluntatis creatae et prior eo; igitur etc. – Probatio minoris, quia primum obiectum theologiae est conforme virtualiter volitioni rectae, quia a ratione 314

---

si differentiae condividentes aliquod commune possent se compati in aliquo contento in communi, tunc idem corpus posset esse corporeum et incorporeum, et idem animal sensibile et insensibile, et idem homo rationalis et irrationalis, quae sunt absurda. Minor patet per Avicennam I Metaphysicae suae in principio[4] et per Commentatorem I Ethicorum commento primo[5]. Item, sequeretur contradictio de eodem uno, videlicet extendi et non-extendi, et multa alia inconvenientia. – Additio est.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}T\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

2 quaestionem] conclusionem Z | igitur] *add.* primam Λ^{O2} 3 actus voluntatis] v. a. CPM *add.* sic Γ^{LN*} | sit verissime] v. s. Σ | etiam] et ZΛ^{O} | non] *om.* Λ^{H*} *add.* responsio propria D* 4 concomitetur] *comp.* M concomitatur Σ comitetur DΛ^{H} concomitaretur Λ^{G} communicetur Λ^{O*} | aliquis] alius Λ^{G} | actus *om.* DCMSR*I*VZ$\Gamma^{LN}\Lambda$ | patet *om.* Λ^{G} | ex] de CMSRΓ^{LN*} in IZΛ^{GO} | articulo primo] p. a. VZ$\Gamma\Lambda^{-E}\Sigma$ 5 cognitionis] conclusionis R | consistit DCP*Λ^{HGO} 6 et] etiam Λ^{H} | patet hoc] *in ras.* Λ^{O2} h. p. Λ^{E} ut patet Σ ut (hoc μ) habetur $\mu\upsilon$ | hoc] hic Λ^{Y} *om.* Λ^{H} | secundo] *add.* articulo $R^{2}I^{2}\Lambda^{-Y}\Sigma$ 7 practica cognitio] c. p. CP$\Lambda^{Y}\Sigma$ 8-9 volitioni — conformis *om.* D^{2} 8 priori M 8-9 necessaria] *add.* vel de necessariis γ 9 intellectui] in intellectu $V^{2}\Gamma^{BD2}\Lambda^{Y}$ | creatae] creato A 10 eo] ea $\rho\pi\beta\mu\upsilon$ est Γ^{L} *om.* Pγ | etc. *om.* ZΣ | primum *om.* D | subiectum $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 11 conforme virtualiter] v. c. $\Lambda^{Y}\Sigma$ | a ratione] actione Z *add.* obiecti Λ^{G} 12 differentiae] duae Λ^{G2} | differentiae condividentes] condifferentiae dividentes $\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu$ cum differentiae condividentes ρ dividentes Λ^{G} 13 in] sub $\Lambda^{G}\rho\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ | esse *om.* Λ^{G*} 15 quae] *add.* omnia Λ^{G} 15-16 Minor — Commentatorem *om.* Λ^{G} 15 suae *om.* $\rho\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ 16 primo] *add.* et per Gondisalvum De divisione scientiarum $\rho\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ 16-17 sequitur $\Lambda^{G}\rho$ sequuntur $\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ 17 contradictio] *praem.* contraria immo Λ^{G} | contradictio — uno] de e. u. c. ρ de eodem duo contradictoria $\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ | uno, videlicet *om.* Λ^{G} | extendi et non-extendi] exsistenti et non-exsistenti Λ^{G} 18 inconvenientia] impossibilia Λ^{G} *add.* quare etc. $\rho\pi^{\Phi}\beta^{\Phi}\mu\upsilon$ | Additio est = T^{2}

T [1] Cf. supra n. 217. [2] Cf. supra n. 230. 232. 234-235. [3] Cf. supra n. 236-237. [4] Avicenna, *Metaph.* I c. 1 (70*ra*): « scientiae philosophicae, sicut iam innuimus in aliis libris, dividuntur in speculativas et activas ». [5] Eustratius, *In Aristotelis Moralia Nicomachia explanationes* I prooem. (1A): « Philosophia in duas dividitur partes, in contemplationem et actionem »; ib. c. 1 (3E).

eius sumuntur principia rectitudinis in volitione; ipsum etiam determinat intellectum creatum ad notitiam rectitudinis determinatae ipsius praxis quoad omnia theologica necessaria prius naturaliter quam aliqua voluntas creata velit, alias non essent necessaria; ergo ex primo obiecto sequitur tam conformitas quam prioritas theologiae ad volitionem, et ita extensio ad praxim, a qua extensione ipsa cognitio dicenda sit practica. Confirmatur ista ratio, quia cum primum obiectum theologiae sit finis ultimus, et principia in intellectu creato sumpta a fine ultimo sunt principia practica, ergo principia theologiae sunt practica; ergo et conclusiones practicae.

315 Si obiciatur contra per dicta in quaestione praecedente, ubi dicitur quod Deus non est hic primum subiectum in quantum finis sed ut haec essentia[1]; principia autem sumpta a fine ut finis est practica sunt; igitur etc.

316 Item, cognitio finis ultimi non est immediate conformis nec nata esse conformis praxi eliciendae; igitur non est propinque practica.

317 Item, primum obiectum includit virtualiter conformitatem ad

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 sumuntur] sunt (*not. alias:* sumuntur Γ^{D2}) Γ^{D} | principia] *praem.* prima PΣ *add.* prima $R^{2}V^{2}\Gamma^{BD}\Lambda^{Y}$ 1-2 in — rectitudinis *om.* $M^{*}V^{*}\Lambda^{O*}$ 1 volitione] voluntate Γ^{DL} | etiam] autem Λ^{E} 2 creatum] creaturae D 2-3 determinatae] distinctae Λ^{H2} 3 ipsius] illius CP^{*} | omnia] obiecta (*praem.* omnia Λ^{H2}) Λ^{H} *not. alias:* obiecta Γ^{D2} | theologicalia $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ theologia $Z\Lambda^{G}$ 4 aliqua] alia I^{2}VZ illa M^{*} *om.* Λ^{E} | voluntas] bonitas A | essent = $A\Lambda^{Y}\Sigma\rho$ erit C esset *rell.* $\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 5 ex primo obiecto *om.* Γ^{D*} | subiecto $Z\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 6 volitionem] cognitionem Γ^{LN*} | a *om.* $D\Lambda^{G}\gamma$ 6-7 extensione ipsa *om.* Σ 7 sit] est $\Gamma^{D2}\Sigma$ | ista] illa MSV^{*} | ista ratio] r. i. $\Gamma^{BD}\Sigma$ 8 primum] proprium Z 8-9 in intellectu creato] *post* ultimo (9) Γ^{D*} *om.* $M^{*}SI^{*}V^{*}\Gamma^{L}\Lambda^{E}$ 9 creato *om.* $C^{*}Z\Gamma^{N*}$ | a] ex Γ^{L} | sunt = AR sint *rell. edd.* | principia] *praem.* prima $Z\Lambda^{-E}\Sigma$ *om.* Γ^{N} | ergo] *add.* si Λ^{G} 10 sunt] *add.* principia Λ^{E} | conclusiones] cognitiones P *add.* sunt Γ^{BD} 11 Si] Sed $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | obicitur $DZ\Lambda^{G}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 11-12 contra — dicitur *om.* Σ 11 contra per dicta] quod $\Lambda^{YHGO'}$ quia $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ contra hoc (*add.* quod R^{2}) per dicta (per dicta] praedicta DC per praedicta Z) CP^{2}(*in ras.*)$MSRIVZ\Gamma\Lambda^{EO2}\tau$ | in] ex Λ^{-E} *om.* P^{*} 11-12 ubi dicitur quod] *om.* $Z\Lambda^{YH'GO'}$ ubi dictum est quod Λ^{H2} quod Λ^{O2} 12 hic] hoc $Z\Lambda^{E*GO}$ *om.* $CP^{*}M^{*}V$ | primum] principium Λ^{O*} *om.* Σ | subiectum] obiectum (*ante* primum R) $R\Lambda^{E*}$ | in quantum] quantum Γ^{B*} tamquam R | finis] *om.* Γ^{D*} *add.* est M 13 sed ut — finis est *om.* M^{*} | haec *om.* Λ^{G*O*} | essentia] *add.* ex quaestione praecedente Σ | autem *om.* $R\Sigma^{Q}$ | assumpta Φ | ut^{2}] in quantum Σ | est] sunt Γ^{B} *om.* $RI^{2}\Lambda^{GO*}\Sigma$ *add.* tantum Γ^{N2} *add.* finis Γ^{D*} 14 practica sunt] s. p. $RI^{2}\Lambda\Sigma$ | sunt *om.* Z | igitur etc. *om.* $\Lambda^{-E}\Sigma$ 15 Item] Praeterea Σ | conformis] conformi (-is M^{2}) sed M 16 nata] *add.* est $CPMV\Gamma^{N}\Lambda^{-E}$ | esse *om.* Λ^{Y} | esse conformis] conformari Σ | conformis] *om.* $\Lambda^{YH'O*}$ conformabilis Λ^{H2} *add.* immediate $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | eliciendae] elicitae Λ^{G} eligendae Γ^{N*} eligente Λ^{O*} | non] nec Γ^{BD} | propinque] propinqua $DM^{*}IVZ\Gamma^{BD*}\Sigma^{Q}$ proprie $R\Lambda^{H2}$ 18 Item] Prima D' Praeterea $D^{2}\Sigma$ | primum obiectum] o. p. Σ

T [1] Cf. supra n. 167. 195.

praxim rectam, non tamen solam cognitionem sic conformem; alioquin de ipso non posset esse scientia speculativa, quod videtur inconveniens. Qualiter enim est ista veritas practica 'Deus est trinus' vel 'Pater generat Filium'? Ergo primum obiectum includit aliquam notitiam speculativam. Igitur ex conformitate illa virtuali primi obiecti ad praxim non sequitur theologiam esse practicam, cum veritates maxime theologicae in quantum theologia distinguitur a metaphysica sint speculativae.

[32] Item, tunc scientia Dei esset practica, quae est de eodem subiecto primo, et videtur quod ratio solutionis quaestionis[1] possit applicari ad intellectum divinum sicut ad creatum. 318

Ad primum[2] dico quod respectus finis non est a quo sumantur principia in aliqua scientia, sed illud absolutum in quo fundatur respectus; illud est 'haec essentia'. 319

Ad secundum[3] dico quod virtualiter continens cognitionem conformem est virtualiter conforme, et ita est cognitio practica, quia conclusiones practicae habent practica principia; proxima autem cognitio isti quae est de fine est cognitio fruitionis finis, et illa nata est esse conformis formaliter praxi fruitionis. 320

Ad tertium[4] dico quod primum obiectum solummodo includit notitiam conformem volitioni rectae, quia virtute eius nihil 321

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 tamen] tantum D | sic *om.* D 2 de ipso *post* speculativa Σ | ipsa Λ^{H} | scientia = A DR cognitio (*praem.* sic Λ^{G}) *rell. edd.* 3 est^{1}] *post* veritas $S^{2}R'\Lambda^{B}$ erit $PR^{2}\Gamma^{-D}$ videtur Σ *om.* S′ | ista] illa CMV 4 Ergo] nisi $P\Gamma^{DL}$ 4-5 includat $P\Gamma^{DLN*}$ 7 cum veritates] *rep.* A^{+} cum multae veritates Λ^{G} *edd.*, *om.* V^{*} *add.* illae Λ^{O2} | maxime = AD quae sunt maxime ρπγβμυ quae (quam Λ^{H}) maxime sunt *rell.* τ 8 sint] *in ras.* R^{2} sicut Λ^{H}ρπ 9 Item] Praeterea Σ | quae] quia Γ^{L} 10 obiecto Γ^{BD} | videtur] dicitur D 11 ad^{2} *om.* D 12 primum] *add.* ergo CP | dico quod] respondeo Λ^{H} *om.* $\Lambda^{YO*}\Sigma$ | respectus] respectu V ratio Λ^{G} *om.* Λ^{H} | est] *add.* illud $P^{2}R^{2}\Gamma$ *add.* aliqua ratio Λ^{G} 12-13 sumuntur $\Gamma^{BDLN2}\Lambda^{HG}\Sigma$ 13 aliqua] alia M illa C | absolutum] obiectum Λ^{GO} 13-14 fundatur] fundantur Z sumatur τ 14 respectus] *praem.* ille Σ *add.* et $\Gamma^{BD}\Lambda^{GO}\Sigma$ | illud] ille Σ^{Q} idem Γ^{N*} | haec essentia] e. (*add.* ut $PR^{2}\Gamma^{BD}$) h. $PMSRI^{*}V\Gamma\Lambda^{E}\Sigma$ | essentia] scientia $D^{+}\Lambda^{O*}$ *add.* in ista (in l. Λ^{G2}) scientia Λ^{G} 15 dico quod] *om.* $Z\Lambda^{YHO*}$ *add.* finis Λ^{O2} | continens] continentem Λ^{H} *om.* M^{*} 16 conforme] conformis $C^{*}P^{*}M^{*}SR^{2}I^{*}VZ\Gamma^{LN*}\Lambda^{-Y}$ | est cognitio = AM′ eius cognitio (*add.* est *post* eius $P^{2}R^{2}$ *add.* est *post* cognitio $C^{2}I^{2}V^{2}$) $CPSRIV\Gamma^{LN}\Lambda^{E}$ eius cognitio est $M^{2}Z\Gamma^{BD}\Lambda^{YHG}\Sigma$τ cognitio eius est $D\Lambda^{O}$ρπγβμυ 17 conclusiones] cognitiones D *om.* I^{*} | practica principia = ADZ principia (p. *rep.* Γ^{L}) practica *rell. edd.* 18 autem] etiam Λ^{GO*} | isti] illi D istius $SRI'\Gamma$ illius $CPM^{*}V$ ista Λ^{HGO} illa I^{2} *om.* Λ^{E} 19 illa] ita $\Gamma^{LN}{}'\Lambda^{O}{}'$ ista $D^{*}\Gamma^{N2}\Lambda^{O2}$ *praem.* ita P^{2} *add.* alia Γ^{D2} *add.* quidem I | formaliter *om.* C | fruitionis] frui communis finis τ *add.* finis $M^{2}\Lambda^{H2GO}$ 20 dicendum Λ^{GO} 21 virtute] *praem.* in Z | eius] ipsius D | nihil] vel Γ^{B*D} *om.* $C^{*}M^{*}S^{*}V^{*}$

T [1] Cf. supra n. 314. [2] Cf. supra n. 315. [3] Cf. supra n. 316. [4] Cf. supra n. 317.

de ipsa cognoscitur quod non sit vel rectitudo volitionis alicuius vel virtualiter includens notitiam talis rectitudinis. Et concedo quod infertur pro inconveniente in consequente, quod de ipso nulla potest esse scientia speculativa; necessario enim notitia eius et cuiuscumque intrinseci per ipsum cogniti conformis est praxi aptitudinaliter et prior si cognitum est necessarium.

322 Cum instatur de illis veritatibus, quae verissime videntur theologicae et non metaphysicae, 'Deus est trinus', 'Pater generat Filium' [1], dico quod istae veritates sunt practicae. Prima quidem virtualiter includit notitiam rectitudinis dilectionis tendentis in tres personas, ita quod si actus eliceretur circa unam solam, excludendo aliam (sicut infidelis eliceret), esset actus non rectus; secunda includit notitiam rectitudinis actus qui est circa duas personas quarum una est sic ab alia [2].

323 Et si obiciatur contra hoc, quod nihil nisi essentiale est ratio terminandi actum dilectionis; theologia autem magis proprie est de personalibus quam de essentialibus, quia essentialia plurima possunt cognosci a metaphysico; ergo theologia ut distinguitur a metaphysica quantum ad propriissima sibi non est practica. Prima propositio probatur, quia alias esset aliqua ratio diligibilitatis in

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 ipso Γ^{N2}Σ | quod] quae Λ^{H} | vel *om.* Σ | volitionis alicuius] a. v. Λ^{E}Σ *add.* naturalis Λ^{O} 2 vel *om.* DΛ^{O*} 3 pro inconveniente *om.* ZΛ^{YH*}(*post* consequente)^{O*}Σ | in] ibi Γ^{D*} *om.* CP* | ipso] illo R ipsa (*add.* essentia divina Λ^{O2}) Λ^{GO} 5 cuicumque Σ^{Q} cuiuslibet CP | intrinseci *om.* Λ^{O} | ipsam ZΛ^{GO} | est] et Λ^{H} 6 prior] *add.* est Λ^{HGO} | si] sed Γ^{N*}Λ^{H} 7 quae *om.* Λ^{G} | verissime] proprie R maxime *post* videntur ρπγβμυ | verissime videntur] vid. ver. Λ^{-E}Σ | videntur] dicuntur R 8 et non metaphysicae] *om.* M*SR*I*V*Λ^{E} *add.* ut CPM^{2}I^{2}V^{2}ZΓ^{BD}Λ^{-E}Σ | trinus] aeternus Γ^{L} *add.* et V^{2}ZΛ^{-E}Σ 9 istae] illae MIVΛ^{E}Σ | istae veritates] v. i. Γ | veritates *om.* ZΛ^{-E}Σ | Prima] *in corr.* Λ^{Y2} Praeterea Λ^{O*} | quidem] quod A 10 virtualiter includit] i. v. (naturaliter Λ^{H}) ZΓ^{BD}ΛΣ 11 solam] tantum Σ excludendo aliam personam solam C′ *praem.* personam PZΛ^{HGO} *om.* C^{2} *add.* personam M^{2}IΓ^{D2N} 12 alias Φρπγβμυ | infidelis eliceret] e. i. Σ | esse M*S 13 notitiam] *add.* alicuius Γ^{D2} | actus qui] qui a. MSVΓ^{L}Σ quod (*praem.* secundum P^{2} *praem.* secundum *et pon. aliam lectionem vel:* qui C^{2}) actus (*add.* ille Z) CPZΛ^{YHO} secundum quod (s. q.] actus qui Γ^{D2}) actus Γ^{-L}Λ^{G} actus secundum quod actus τγ alicuius qui A *add.* actus I | est] erit Γ^{BLN*}Σ | circa] secundum Γ^{N} 14 est *om.* Γ^{BD*} | sic] *post* alia Λ$^{YGO'}$Σ *om.* C*P*ZΛ^{HO2} | ab] *in ras.* C^{2}P^{2} sub ZΛ^{YHO*} 15 Et *om.* Λ^{-E}Σ | obiciantur C obicitur Λ^{HG}Σ | hoc] *add.* sic ρπγβμυ | quod] quia Λ^{H}ρπγβμυ 16 actum] actus Γ^{N*} *add.* illius γβμυ | autem] vero CPMV 17 de essentialibus, quia *om.* Σ^{U*} | quia] quod M | plurima] plura Λ^{GO} 18 possunt] *praem.* a nobis τ *add.* a nobis ρπγβμυ | metaphysico] medico Z 18-19 a metaphysica] contra metaphysicam R 19 sibi] autem (*add.* sibi Λ^{H2}) Λ^{H} *om.* D* | Prima] *praem.* Praeterea Σ^{Q} *om.* M*V* 20 propositio] probatio Λ^{GO*} ratio Z | probatur] ponitur A *om.* C* | quia] *add.* tunc Λ^{O2} | alias] alia Λ^{O2} | aliqua] alia Λ^{G}ρ *om.* M*VΛ^{O}

T [1] Cf. supra n. 317. [2] Cf. DUNS SCOTUS, *Ordinatio* I d. 1 pars 1 q. 2 n. [2. 5. 11].

una persona quae non esset in alia, quod est falsum, quia tunc nulla beatificaretur in se ipsa.

Respondeo: essentiale est absolute ratio terminandi actum amandi ut propter quam, sed personae terminant actum amandi ut quae amantur. Non autem sufficit ad rectitudinem actus quod habeat rationem formalem convenientem in obiecto, sed etiam requiritur quod habeat obiectum conveniens, in quo sit talis ratio formalis. Praeter ergo illam notitiam rectitudinis quam includit essentiale in actu amandi Deum, personalia includunt propriam notitiam ulteriorem rectitudinis requisitae.

[33] Ad quartum [1] posset concedi quod theologia Dei de necessa- 324
riis sit practica, quia in intellectu suo natum est primum obiectum theologicum quasi gignere notitiam conformem volitioni rectae priorem naturaliter ipsa volitione. Quod conformem, patet. Quod etiam priorem, probatur, quia prius naturaliter intellectus intelligit primum obiectum quam voluntas illud velit; igitur prius naturaliter volitione potest habere omnem notitiam sibi sufficientem virtualiter inclusam in intellectione primi obiecti; talis est quaecumque notitia necessaria de primo obiecto. Consequentia supposita [2] patet, tum quia per impossibile exclusa omni voluntate pos-

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 esset] est Σ *om.* ZΛ^{YO} 2 ipsa *om.* Λ^{B} 3 Respondeo] Responsio Λ^{B} Ratio Λ^{H} | absolute] formaliter υ *om.* Λ^{H} | absolute ratio] r. a. Z$\Gamma^{BD*}\Lambda^{YO}$Σ | actum] *add.* illum Γ^{BD} 4 ut — amandi *om.* $M^{2}V^{2}$ | quam] quem Λ^{H} quod D quid Σ | actum amandi *om.* $I^{2}V^{2}\Lambda^{-B}$Σ 5 sufficit] *add.* actio C* *add.* actus P* 6 habeat] *in ras.* Γ^{N2} *rescr.* Λ^{Y2} habeant D | convenientem in obiecto] in o. c. Σ | obiecto] aliquo (*add.* obiecto $M^{2}\Lambda^{B2}$) MSΛ^{B} *praem.* aliquo Γ^{DN} *add.* aliquo P 7 quod] ut RΛ^{H} 8 illam] istam D$\Lambda^{YGO}\Sigma^{Q}$ *om.* Γ^{BD*}(*post* notitiam)^{LN} | rectitudinis *om.* C$P^{2}M^{2}$V 9 propriam *om.* Z 10 ulteriorem] ulterioris Σ | rectitudinis] *add.* recte τ 11 posset concedi] c. p. Γ^{BD} concedo CPMSRI*V$\Gamma^{LN}\Lambda^{B}$ 12 sit] est ZΛ^{-B}Σ esset D | natum] notum D | natum est *post* theologicum (13) Σ 13 gignere] generare Σ gignentem Γ^{L2} | volitioni] intellectui Z 14 Quod[1]] Quia Z 14-16 Quod[1] — illud *om.* D^{2} 14 patet] *not.* alias: pertinet etc. Γ^{D2} *add.* superius in probatione minoris ubi respondet ad quaestionem illam Λ^{O2} | Quod[2]] *in corr.* I^{2} Quia Λ^{GO*} 15 etiam *om.* CPMI^{2}VZΓΛ^{-B}Σ | quia = AD^{2}ρπγβμυ quia cum Λ^{O} quia tunc cum Λ^{G} tamen quia Γ^{N} tum quia *rell.* τ | prius *om.* $\Gamma^{L}\Lambda^{Y}$ | intellectus *om.* Σ | intelligit] intelligat Λ^{GO} 16 primum obiectum] o. p. ZΓ^{LN} Λ^{-B}Σ | illud *om.* M*V | illud velit] v. i. CPZΓ^{BD}ΛΣ | igitur] quia ergo Λ^{H} 17 volitione potest *om.* D^{2} | sibi *om.* Λ^{-B}Σ | sufficientem] sufficienter (*ante* omnem Σ) Λ^{YGO}Σ *om.* Λ^{H} 18-19 inclusam — Consequentia *om.* D^{2} 18 intellectione] intentione Z | obiecti] *add.* cum prima intellectio intellectus Λ^{G*} 19 notitia *om.* D^{2}CM^{2}(*post* necess.)SVZ$\Gamma^{LN2}\Lambda^{-Y}$Σ | necessaria *om.* P*I 19-20 supposita] *in corr.* D^{2} sumpta (*add.* vel supposita P^{2}) CPV 20 tum] tunc Λ^{O*} *om.* Λ^{G} | per impossibile] partim possibile γ | inclusa M*S^{2} | omni] enim Λ^{G} | voluntate] volitione ρπγβμυ *add.* vel voluntate ρ

T [1] Cf. supra n. 318. [2] Cf. supra lin. 16-18.

set intellectus habere omnem notitiam sufficientem virtualiter inclusam in intellectione primi obiecti, cum illa intellectio praecedat omnem volitionem; – tum quia intellectus divinus non discurrit; igitur non prius naturaliter intelligit primum obiectum quam aliquid in ipso virtualiter inclusum quoad notitiam: igitur si prius intelligit primum obiectum quam voluntas velit aliquid, prius intelligit quodlibet inclusum quoad notitiam in primo obiecto quam voluntas velit (haec secunda probatio consequentiae minus valet).

325 Si obiciatur quod tunc voluntas divina non erit prima regula sui in actibus suis si eius actum praecedit notitia cui debet in agendo conformari ad hoc ut recte agat; consequens videtur inconveniens, quia tollit summam libertatem voluntatis divinae si ab alio determinetur et non ex se primo ad primum actum suum. Si autem omnem actum eius praecedat cognitio practica, ab intellectu determinabitur ad primum actum, quia non potest ei dissentire; tunc enim posset peccare.

326 Item, supra dictum est Philosophum bene dicere consequenter [1] si intelligentia naturaliter amat Deum visum; ergo notitia ostendens Deum non est practica. Fiat similis consequentia de Deo naturaliter amante se. [34]

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 intellectus *om.* ZΛ^{YHO2}Σ | sufficientem] sufficienter Λ^{-E}Σ *om.* R^{2} 2 intellectione] intentione Z | obiecti] *add.* sed Λ^{H} | cum] tum quia Λ^{E} | illa] ista D*Λ^{E}Σ^{Q} prima I^{2}Λ^{HGO} | intellectio] intentio D*Z | praecedit CPMSRIΓ^{LN*}Λ^{E} 3 intellectus divinus non] nullus intell. div. Λ^{G} | discurrit] distinguit Γ^{L} distinguitur Λ^{G} 4 non] nec M nisi C* | naturaliter *om.* D 4-5 aliquid] aliquod D aliud CPMSRIVΓ^{-B}Λ^{E} 5 inclusum] *add.* in ipso C*P* 5-7 igitur — notitiam *om.* A 6 intelligat Λ^{GO} intelligitur Γ^{N*} | obiectum *om.* M | velit aliquid] a. (*om.* V^{2}) v. DVZΛ^{-E}Σ 6-8 prius — velit *om.* V^{2} 7 quidlibet MSR*IV^{2}ZΛ^{Y*E} | inclusum] *add.* virtualiter Σ 7-8 quam voluntas velit *om.* V^{2}Λ^{-E}Σ 8 secunda] tertia C*P*Z | minus] *in ras.* P^{3} nimis M *not. aliter:* nimis S^{2} | valet] *om.* P^{2} *add.* quam prima P^{2}RΓ^{BD} 9 obicitur CP*SRΛ^{EG} | quod] quia ρπγβμυ | tunc] *ante* obiciatur MSRI*VΓΛ^{E} tamen (*add.* tunc P^{2}) *ante* obiciatur CP *om.* Σ | divina *om.* M | erit] est CΓ^{D} | regula] respectu (*pon.* regula C^{2}) CMγ *add.* respectu Γ^{N} | sui *om.* Λ^{GO} 10 si] sed Γ^{N} | actum] actus Λ^{G*O*} volitionem Σ actum vel volitionem ρ *om.* Λ^{YH2} | praecedat ρπγβμυ | notitiam Λ^{G*O*} | debet] oportet R | in^{3} *om.* Γ^{LN} 11 consequens] quod D *add.* autem ZΓ^{BD}Λ^{-E} 12 summam *om.* CP*MSRI^{2}V^{2}(*post* libertatem)Λ^{E} | alio] aliquo Λ^{H} 13 et *om.* Λ^{HGO2} | se] *add.* ipso (ipsa Pγ) CPτγ | ad] quoad Σρπγβμυ 14 omnem actum eius praecedat] p. o. a. (*add.* suum Σ) e. Λ^{-E}Σ p. o. e. a. Z 14-15 terminabitur Λ^{G*O*} 15 actum] *add.* suum P^{2}RΓ | quia] quod (*praem.* eo C^{2}) C | dissentire] *add.* quia si posset ei dissentire R^{2} 16 possit Z 17 Item] Praeterea Σ | est] *om.* Γ^{B2D*} *add.* secundum Λ^{E} 18 intelligentia] intellectus ZΛ$^{YH*GO'}$Σ voluntas Λ^{O2} | naturaliter *om.* Λ^{G} | naturaliter amat Deum visum] a. n. Deum v. P'IΓ^{N} a. Deum v. n. CP^{1}M V | visum] *om.* Λ^{E} *add.* naturaliter Γ^{BDLN*} 19 ostendens] extendens Λ^{H} *add.* vel consequens Γ^{D2} | Deo] obiecto M

T [1] Cf. supra n. 300-301.

Item, dirigens est aliqua causa respectu directi, ergo est distinctio realis inter ipsa; non est autem talis distinctio intellectionis Dei ad velle. Confirmatur ratio, quia intellecto velle iam esse elicitum intellectus non dirigit; tantum enim dirigit circa eliciendum quasi prior ipso: sed in Deo velle sui non sequitur voluntatem esse, ergo numquam est ibi quasi eliciendum, sed semper quasi elicitum; ergo etc. 327

Hic videtur consequenter dictis[1] esse dicendum quod accipiendo regulam pro rectificante in praxi, prima regula est finis ultimus, qui virtualiter primo includit notitiam rectitudinis necessariae cuiuslibet praxis, sicut primum obiectum scientiae speculativae primo includit notitiam veritatum speculabilium. Haec autem regula prima quae est finis ordinate rectificat intellectum et voluntatem sicut istae potentiae natae sunt agere ordinate, ita quod quasi prius gignit notitiam conformem rectae praxi quam rectam praxim vel quam rectificet praxim; et ita potentia practicante alia 328

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$Tρτπγβμυ)

1 Item] Praeterea Σ *add.* naturaliter Λ^{H} | aliqua] *add.* aliter A^{+} 2 autem *om.* $\Lambda^{H}\Sigma^{U}$ | distinctio *om.* Λ^{YHGO1} | intellectionis] intellectus Λ^{GO} *om.* R^{1} 3 Dei] *om.* $\Gamma^{N'}$ in Deo *post* velle¹ Γ^{N2} | velle¹] *add.* eius Σ | ratio *om.* $I^{2}\Lambda^{YHG}\Sigma$ | intellecto] *in ras.* P^{2} *in corr.* Γ^{D2} intellectio (*rescr.* C^{2}) CM intelligendo $DR^{2}\Lambda^{G}$ intelligendo meum Λ^{H2} intendendo $\Lambda^{O'}$ intelligo Λ^{O2} intelligit (*pon.* intellecto V^{2}) V | velle² *om.* A | esse *om.* Z 3-4 elicitum] elicito Σ *add.* et tunc Λ^{O2} 4 intellectus] *in ras.* Λ^{Y2} *om.* $M\Lambda^{H1}$ *add.* iam P | tantum enim dirigit *om.* $R^{1}\Gamma^{BN1}\Lambda^{Y1}$ | enim dirigit *om.* Γ^{D1} | circa] *add.* actum $R^{2}\Lambda^{O2}$ρπγβμυ 5 voluntatem esse] volentem esse Λ^{B} noscere *in ras.* Λ^{O2} | esse] eius R inesse μυ *om.* τπβ 6 eliciendum] *in corr.* P^{2} eliciti M elicitivi S elici termini I^{1} 7 etc. *om.* Σ 8 Hic] Hoc Γ^{N} *add.* autem A'D | consequenter] *add.* conclusio Λ^{H2} | dictis *om.* $\Gamma^{BD}\Lambda^{B}$ | esse *om.* $\Lambda^{YH*GO}\Sigma$ | dicendum *post* videtur Σ 9 regulam] illam Σ^{Q} istam Λ^{H} | rectificante] rectificatione $\Lambda^{YH*O}\Sigma$ rectificabilitate Γ^{D} rectitudine $MIV\Lambda^{BG}$ responsione D^{1} *add.* vel rectitudine Γ^{N2} | praxim $P\Gamma^{N}$ 10 virtualiter] *rescr.* D^{2} *add.* rectificato M *add.* rectificante SR* *add.* rectificando (*primo* I^{2}) I *add.* includit rectificante V* | primo includit] i. p. (*primam* V') CPMSIV*$\Gamma\Lambda^{BG}$ | notitiam] *praem.* omnem R^{2} *add.* omnis P^{2}M SR'IVZ$\Gamma\Lambda^{YBHGO2}\Sigma$ 10-12 rectitudinis — notitiam *om.* Λ^{O1} 11 cuiuscumque $I^{2}Z\Lambda^{YHG}\Sigma$ | obiectum = ADTτ subiectum Λ^{O2} *rell.* ρπγβμυ 12 primo includit] i. p. (*add.* virtualiter Σ) $\Gamma^{N}\Lambda^{O2}\Sigma$ | veritatum] virtualiter (*ante* notitiam Λ^{G} *add.* veritatum Λ^{H2}) $Z\Lambda^{HG}$ virtualiter omnium virtutum Φ omnium veritatum ρπγβμυ | speculabilium] speculativarum Λ^{B} specialium Γ^{LN*} 13-14 ordinate — sunt *om.* M | rectificat — ordinate *om.* V^{1} 13 rectificat] rectificans D verificat Λ^{G} 14 istae] illae $S\Lambda^{H2}$ ipsae Γ ipsi P *om.* $CI^{2}V^{2}Z\Lambda^{YH'GO}\Sigma$ | potentiae] primo Λ^{GO} | agere ordinate] o. a. $CPMI^{2}V^{1}\Lambda^{H}$ 15 quasi prius] p. q. $Z\Lambda^{-B}\Sigma$ | gignit] *add.* in intellectu Λ^{O2} | notitiam] potentiam Λ^{H} | conformem] et fortitudinem Λ^{G} 15-16 rectam praxim vel quam rectificet = A rectam DC'P'MSR'I'V'$Z\Lambda^{BH2}$ rectificet $C^{2}P^{2}R^{2}I^{2}V^{2}\Gamma\Lambda^{YH'GO}$ Σ^{QU2} *edd.* 16 praxim²] *om.* Σ^{U1} *add.* et voluntatem in actu Λ^{O2} | et ita] et in Λ^{BH} ita quod ZΣ | practicante] *in corr.* R^{2} practicare D *om.* M | alia] *post* erit (*p.* 214, 1) Σ aliqua (*add.* vel alia P^{2}) $D^{2}CPMIV^{2}\Gamma^{N}\Lambda^{Y}$

T [1] scilicet supra in tota hac quaestione, cf. n. 274-277. 293. 310-312. 314. 319-320. 322-323.

erit potentia prius recta, ita quod consequens illatum in prima ratione [1] videtur concedendum. Cum improbatur [2], posset dici quod sicut universaliter libertas stat cum apprehensione praevia, ita stat summa libertas cum perfectissima apprehensione praevia; apprehensio autem praxis perfectissima includit notitiam conformitatis quando ipsa necessario convenit praxi.

329 Cum ulterius arguitur quod determinaretur aliunde[3], hoc negandum est loquendo de determinatione quae fit per agens sufficiens. Licet enim non posset dissentire a notitia recta et priore praxi, hoc tamen non est quasi intellectus per notitiam sit causa sufficienter active determinans ipsam ad actum, sed ex perfectione voluntatis est, quod ipsa tantum nata est agere conformiter potentiae priori in agendo, quando illa prior prius perfecte agit circa obiectum, hoc est tantum novit prius quantum potest nosse. Quod dico pro contingentibus, quorum intellectus divinus non habet omnem notitiam sibi possibilem ante omnem actum voluntatis; ideo circa illa non oportet quod conformiter agat potentiae priori, quia ipsa non prius conformiter novit tale obiectum. Sed aliter [35]

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 erit] est Λ^{GO*} | potentia] *add.* prior Σ *add.* prior et Γ^{N2} *edd.* | consequens] *praem.* primum CPI²ZΓ^{BD}Λ^{-B}Σ *add.* primum R² 2 videretur $\Gamma^{LN}\Lambda^{YB}$ | Cum] *add.* autem P²Γ^{BD} *add.* vero ρπγβμυ | Cum improbatur] Cum probatur Λ^{G} Ad improbationem Σ | potest D 3 quod] quia Λ^{B} | universaliter] universalis Λ^{H} naturaliter $\Gamma^{D}\Sigma$ | praevia] prima C²R*I*ZΛ^{Y*BH2}(*ante apprehensione*)$^{GO2}\Sigma$ 4 ita — praevia *om.* C²P²MV²Λ^{B2} | ita] illa Λ^{Y} *add.* ista Λ^{H} | stat] et Γ^{N} *om.* V²Λ^{Y}Σ | perfectissima] summa $\Lambda^{H}\Phi\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | praevia] prima I*ZΛ^{H}Σ 5 apprehensio autem] a. ap. Λ^{B2} autem apprehensio aut prima Λ^{G} 5-6 conformitatis] conformem Γ^{LN} *add.* vel conformem Γ^{D2} 7 ulterius arguitur] a. u. DΣ | arguitur] dicitur (*pon.* arguitur Γ^{D2}) Γ^{BD} additur ρπγβμυ | determinaretur] terminatur C′Λ^{O}′ determinatur (-nantur M) C²PMS RIVZΓΛ$^{YBHGO2}\Sigma\tau$ determinata (-te γ) sit (fit γβμυ) ρπγβμυ 8 fit] sit SRZ 9 possit CPM SRIVΓ$^{LN}\Lambda^{YH}\Sigma$ | recta] rectificativa ρπγβμυ *add.* praxis Φρπγβμυ | priore] prior $\Lambda^{G}\rho$ *add.* ipsa Λ^{O2} 10 quasi] quod PΛ^{GO} quia DΓ$^{LN*}\Sigma$ | sit] *add.* quasi Σ^{U} 11 sufficienter] efficienter Γ^{L} | active] activa υ *add.* determinationis Φρπγ | ipsam] *add.* voluntatem Λ^{O2} | ex *om.* Λ^{G} 12 voluntatis *om.* V² | est quod ipsa *in ras.* R² | nata est] e. n. CPMSRIΛ^{B} | agere conformiter] c. a. DZΛ^{-B}Σ 13 illa] ista D*Λ^{H} ipsa Γ^{BD} *add.* potentia I² | prior *om.* Λ^{G} | prius *om.* Γ^{BD*} 14 quantum] quam tamen P* quam Λ^{G} *add.* prius P² | posset ρπγβμυ 14-15 *Ad textum* Quod dico *etc.*, *adnot.* De ista materia: Henricus 8 Quodlibet quaest. 1, et in Summa artic. 60 quaest. 1, in solutione tertii argumenti; et Godefridus Quodlibet 6 quaest. 9 V² 15 dico] *add.* hic Λ^{O2} | pro contingentibus] propter contingentia (-tiam Σ^{Q}) Σ 16 omnem¹] communem A | possibilem = ADS² compossibilem (incomposs. Γ^{N*}) S′ *rell. edd.* | omnem² *om.* D 17 priori] *add.* in agendo βμυ 18 ipsa *om.* MSVΓ$^{BDLN2}\Lambda^{B}$ | non] ut Σ *om.* Λ^{G2} 18-*p.* 215, 1 aliter — necessaria] circa necessaria cognoscibilia semper aliter accidit Σ

T [1] Cf. supra n. 325. [2] Cf. ibidem. [3] Cf. ibidem.

semper accidit circa cognoscibilia necessaria ex se, quia illa perfectissimam notitiam sui habent absque actu voluntatis[a].

[36] Licet autem haec responsio[1] videatur evadere argumentum[2], 330 et sequentia argumenta[3] possent evadi, tamen aliter dicendum est, quod theologia necessaria in intellectu divino non est practica, quia non est prioritas naturalis intellectionis ad volitionem quasi conformativi ad ipsum conformandum sive directivi ad dirigendum aliquid: quia posita notitia quacumque rectitudinis ipsius praxis, licet ex se posset conformare potentiam conformabilem sive rectificabilem aliunde, non tamen voluntatem divinam respectu sui

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* Ad secundum[4] potest dici quod non est simile, quia ibi est simplex complacentia, hic vero efficax circumstantionata volitio. Similiter, non solum intellectus divinus est ostensivus, sed aequivalenter saltem regulativus, quod est regulatio et determinatio obiectalis etsi non potentialis, quod non posuit Philosophus. – Ad tertium[5] dico quod si concluderet sequeretur quod nec intellectio nec volitio aliqua esset in Deo, cum essentia divina sit obiectum motivum ad utrumque, et ita cum parte concurrente potentia vitali ut concausa; dico igitur quod est tantum ordo quasi-effectuum eiusdem quasi-causae, in proposito, quae tamen non distinguitur a quasi-effectibus, quia nec proprie causantur, nec producuntur, nec principiantur, nec eliciuntur, sed simpliciter emanant; est igitur metaphorica causalitas, sicut communiter convenit in divinis. Vel aliter, sustinendo intellectum quoquo modo dirigere, negatur assumptum proprie loquendo de causa. Ad confirmationem[6] dico quod sufficit ordo naturae, qui stat cum simultate durationis cognitionis ad praxim et voluntatis ad velle, et sic patet ad argumenta, sustinendo primam viam.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 ex] per Λ^{H} | illa] ista Λ^{Y*O} ipsa $\Gamma^{BD}\Sigma$ ita Λ^{G} 1-2 perfectissima RZ 2 notitiam *om.* M | notitiam sui] s. n. Z$\Lambda^{-E}\Sigma$ | habent] *add.* ex obiecto Λ^{O} | absque] ab hoc Λ^{H} 3 autem *om.* $\Lambda^{Y}\Sigma$ | videtur R 4 et] *add.* etiam Λ^{GO} *add.* per eam Φ *add.* per eam etiam (et ρ) ρπγβμυ | consequentia Z | possunt RΛ^{O} | tamen aliter] a. t. Σ | dicendum est] dici potest I^{2}Z$\Gamma^{B}\Lambda\Sigma$ posset (potest τ) dici *edd.* | est *om.* P 6 est] *add.* ibi Γ^{N} | volitionem] voluntatem (*add.* vel volitionem Γ^{N2}) Γ volitionem vel voluntatem P 6-8 conformativi — posita *om.* Λ^{G} 7 ipsam DΓ | conformandam Γ^{BD} | sive] vel V | dirigendum] directum Λ^{H} *praem.* ipsum (-sam Γ^{N}) R$\Gamma^{N*}\Lambda^{O}$ 8 aliquid *om.* DΣ | notitia] cum Λ^{G} | rectitudinis] rectificationis Λ^{GO} 9 licet] quamvis I^{2}ZΛΣ *add.* illa (ista Λ^{Y*}) CMSRIVZ$\Gamma^{LN}\Lambda^{YE}$ *add.* ipsa P$\Gamma^{BD}\Lambda^{HGO}\Sigma$ | possit $\Lambda^{E}\Sigma$ | potentiam *om.* Λ^{G} | sive] seu $\Lambda^{E}\Sigma$ 9-10 sive rectificabilem *om.* CMSRIVZΛ^{HO} 10 aliunde] *add.* sicut voluntatem creatam Λ^{O2} | voluntatem] *add.* illam Γ^{BD} | divinam] *add.* in actu I^{2} 11-26 Ad secundum — viam = μυ; ¶ *text. sign.*: Additio aliorum secundum manuscripta *et lin. anfractuosa* μ Additio υ, *ad eundem hunc textum referenda videtur adnotatio cod.* S^{3}, *qui ad* Licet *etc.* (3) *notat:* Additum ab a usque ad b (a *invenitur supra* Licet, b *autem desideratur*) 14 regulatio] regulatus μ 17 obiectum] omnium μ

T [1] Cf. supra n. 328-329. [2] Cf. supra n. 325. [3] Cf. supra n. 326-327. [4] Cf. supra n. 326. [5] Cf. supra n. 327. [6] Cf. ibidem.

primi obiecti, quia illa ex se sola rectificatur respectu illius obiecti, quia vel naturaliter tendit in illud, vel si libere, nullo modo est de se quasi indifferens ad rectitudinem et quasi aliunde aliquo modo habens eam, ita quod notitia determinata rectitudinis non est necessario prior volitione quasi illud volitio requirat ut recte eliciatur; sed tantum praeexigit ostensionem obiecti; et illam notitiam ex se directivam non praeexigit ut directivam sed tantum ut ostensivam, ita quod si posset praecedere volitionem sola ostensio obiecti et sequi notitia rectitudinis necessariae ipsius praxis (sicut dicetur de praxi circa contingentia[1]), aeque recte eliceretur volitio tunc et nunc. Non igitur modo est intellectio prior et conformativa sive regulativa.

331 Ad argumentum igitur probans prioritatem notitiae rectitudinis ad praxim rectam[2] responderi potest quod licet aliqua sit prioritas intellectionis ad volitionem, non tamen sic prior ut requirat cognitionem rectam esse priorem praxi, quia talis prioritas est regulae ad regulatum, qualis esse non potest quando voluntas est omni modo regula sui in agendo.

Huius controversiae de scientia Dei respectu sui, an sit prac-

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 obiecti[1] *om.* Λ^{YH*GO*}(*ante* primi) | quia] quae CP$\Gamma^{BD*}\Lambda^{YH*GO}\Sigma$ | illa = AD ipsa PZ | rectificabitur Γ^{N} | illius] sui primi I^{*} istius primi τ 2 quia] ita quod $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | vel[1]] *in ras.* Λ^{Y2} nihil MΛ^{B} universaliter Λ^{GO*} *add.* talis *edd.* | intendit $A^{*}C^{*}PR^{*}\Lambda^{G}$ | est *om.* D 3-5 quasi[1] — volitione] rectificabilis $CMI^{*}V^{*}$ *om.* SΛ^{H*O*} 3 quasi[1]] quam R^{*} *om.* $\Lambda^{EO2}\Sigma$ | et] quia $\Gamma^{B'}$ *om.* $I^{2}\Gamma^{B2}$ | aliquo modo *om.* $I^{2}\Lambda^{E}$ 4 determinativa $RI^{2}\Gamma^{B2}\Lambda^{G}$ 4-5 rectitudinis — volitione] de se est rectificabilis P^{*} | necessaria $\Gamma^{LN}\Lambda^{O2}$ 5 volitione] volitio Λ^{H2} | illud] id $\Gamma^{B}\Lambda^{Y}$ illam *post* volitio Σ *om.* MΛ^{B*}(*post* requirat) *add.* aliud Λ^{G} | recte] ratione *in ras.* Λ^{G2} | elicitur Λ^{H} 6 sed] si $C^{*}P^{*}$ | praeexigit] *add.* ut Λ^{E2} 6-7 ostensionem — praeexigit *om.* Λ^{E*} 6 illam] istam $D^{*}\Lambda^{GO}$ aliam (*pon.* illam V^{2}) $CPMSR^{*}IV\Lambda^{B2}$ | ex se] esse P^{2} 7 non] *add.* primo R | directivam[2]] directiva $MSI^{*}V$ | ostensiva $MSI^{*}V$ 8 ita] et Γ^{N} *om.* Γ^{L} | si] non Λ^{H} | posset] possit Γ^{BD*} *rep.* A | posset praecedere volitionem] v. pos. pr. Σ | ostensio] *add.* primi V^{*} 9 ipsius] illius R | praxis *om.* Λ^{Y} 10 contingentiam Σ^{Q} | recta Λ^{O} | elicietur Λ^{G} | volitio tunc] t. v. $\Lambda^{E}\Sigma$ | et] ut $I^{2}Z\Lambda\tau$ sicut $\Sigma\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ sicut ut ρ 11 Non] Nullo $R\Gamma^{BDN2}$ | igitur modo est] e. ergo m. Σ | prior *om.* Σ | et] ut $V^{2}\Gamma^{N2}\Sigma$ *edd.*, *om.* $I^{*}\Lambda^{GO}$ 11-12 regulativa] rectificativa Λ^{O} directiva Λ^{H} *add.* volitionis $\Gamma^{N2}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 13 igitur] *om.* Σ *add.* scilicet tertium Λ^{O2} | notitiae] necessariae DZ | rectitudinis] *add.* voluntatis ρ 14 aliqua] alia Λ^{GO*} 15 intellectionis] intentionis D^{*} intellectus RΛ^{E} | non] *add.* est D | non tamen] t. n. CPMSRIV *add.* est Σ | sic] sit Z semper Γ^{L*} | prior] *add.* est I^{2} | requirit Λ^{Y} 15-16 requirat cognitionem rectam] c. rect. req. Σ | cognitionem] rationem $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 16-17 regulae] cognitio (*add.* regulae Λ^{O2}) Λ^{O} *add.* cognitio Λ^{G} 17 est *om.* Λ^{G} 17-18 est omni modo] e. m. o. Λ^{E} o. m. e. ZΣ 18 regula] respectu Z 19 controversia Λ^{GO*} | respectu sui *om.* Λ^{B} 19-*p.* 217, 1 practica] *add.* scientia $CPMI^{*}V$

T [1] Cf. infra n. 333. [2] Cf. supra n. 324.

tica, summa in hoc consistit: si notitia quae de se esset directiva in praxi, dato quod potentia rectificans vel practicans in sciente esset dirigibilis in agendo, sit practica ex hoc solo quod sic esset directiva, vel non practica ex hoc quod potentia practicans in sciente non est dirigibilis. Qui alteram partem tenet, dicat consequenter.

[37] ⌞De theologia contingentium⌟ – Ex hoc introducitur secundus ar- 332
ticulus quaestionis, scilicet de theologia contingentium, an sit practica[1]. Dico quod in illo tantummodo intellectu potest theologia contingentium esse practica qui potest habere determinatam notitiam rectitudinis praxis ante omnem volitionem illius intelligentis vel ante ipsam praxim elicitam, quia solummodo ibi haec theologia contingentium potest esse vel est conformis praxi et prior ea. Talis est omnis intellectus creatus, quia nullius intelligentis creati voluntas primo determinat rectitudinem contingentem convenientem suae praxi.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FF}$ρτπγβμυ)

1 summa] *ante* Huius (*p.* 216, 19) Σ *om.* Λ^{H} | summa in hoc] in hoc summarie (summa Λ^{O2}) Λ^{GO} | in hoc consistit] c. in h. Σ | si] sed D | quae] *om.* R *add.* est in Deo Λ^{H2GO} 2 rectificans vel *om.* $C^2I^2V\Gamma\Lambda\Sigma$ *edd.* | vel practicans] *om.* M *add.* id est voluntas Λ^{O2} | sciente] sitiente Λ^{G*} *add.* non Λ^{H2} *edd.* 3-5 esset[1] — in sciente *om.* $\Gamma^{N?}\Lambda^{H?}$ 3 agendo] augendo $\Lambda^{H?}$ | sit] fit $\Lambda^{H?}$ sic esset Λ^{GO} vel βμ | sic] si Z | esset[2]] est $\Gamma^{N?}$ 4 directiva = AD dir. ex se $\Gamma^{BDN?}$ ex se dir. $\Lambda^{H?}$ *rell. edd.* | vel non practica *om.* Σ | ex hoc quod] ex quo A quamvis Σ | potentia] *add.* prima $\Lambda^{H?}$ | practicans] *add.* id est voluntas Λ^{O2} 5 partem] *in ras.* Λ^{H2} primam $SZ\Lambda^{YGO*}$ praemissam Γ^{L} 7 Ex hoc introducitur] Et hic (h.] hoc M) introducitur (includitur Γ^{D}) MSI'VΓ^{D} Et introd. hic Σ *om.* $I^2Z\Gamma^{B}\Lambda$; ¶ *sign. litteris* a-b V^2 | secundus] tertius D 8 quaestionis] conclusionis $Z\Lambda^{E}$ *om.* $\Lambda^{G}\Sigma$ | scilicet] est (*post* theologia $\Lambda^{E?}$) $I^2Z\Gamma^{B}\Lambda$ qui est Σ 9 in illo] *ante* intellectu $D\Lambda^{EH}\Sigma$ in illius (istius Λ^{O}) *ante* intellectu $Z\Lambda^{GO}$ illius *post* intellectu Λ^{Y} | tantum Λ^{E} 9-10 potest — practica] theologia contingentium practica potest esse (esse pot. Σ) $Z\Lambda^{-E}\Sigma$ contingentiam (*om.* Λ^{E2}) practica potest esse Λ^{E} | theologia contingentium *om.* CPMSR?IV 10 contingentium *om.* Γ^{LN} | qui] quae SRI* *pon.* quia Λ^{O2} (*om.* Λ^{O3}) | potest habere] h. p. ZΛ | determinatam *om.* Γ^{D*} 11 praxis] vel practicis vel praxis D 11-12 ante — intelligentis] *post* elicitam (12) $P^{?}\Gamma^{D2}$ *om.* $DR^2I^2Z\Gamma^{BD'LN}\Lambda\Sigma$ 11 ante] aut CP? *praem.* sive $\Gamma^{D?}$ 12 vel = A | ante — elicitam *om.* CMSR*I?V?(*post* praxis, 11) | ante] aut $DPV^{?}\Gamma^{*}\Lambda^{YH*}\Sigma$ | solummodo *om.* M*SR*I?V? | solummodo ibi] i. s. $CPZ\Lambda^{O}$ | ibi] *om.* Σ *add.* potest M^2 | haec = A 13 theologia] *praem.* in ZΣ *add.* contingentium potest esse conformis ante omnem volitionem illius intelligentis quia haec theologia D^2 | contingentium] contingentibus M de contingentibus V | potest esse] e. p. CP est $DMSRIV^{*}\Lambda^{H2}$ *add.* practica, id est ρ | vel est = A | conformis] conformi C* *add.* quia ibi theologia contingentium est conformis Γ^{L} | et] etiam M | prior] *comp.* Σ^{Q} *add.* est Λ^{H} 14 ea] ei Z *om.* $M\Lambda^{H*}$ | omnis] *post* intellectus Γ^{N} tantum Φρπγβμυ *om.* $I^2Z\Lambda^{YEH*GO*}\Sigma$ | creatus] *add.* solum Λ^{G} | intelligentis] intellectus $PMR^2I^{?}V\Gamma\Lambda^{EGO}$ *add.* ut C* 15 primo determinat] d. p. $\Lambda^{E}\Sigma$ | contingentem] convenientem Γ^{N2} *om.* $PR^2I^2Z\Lambda^{EHGO?}\Sigma$ *add.* vel Γ^{D2} 15-16 convenientem *om.* R* Γ^{LN} 16 suae] *in ras.* Λ^{E2} *om.* $\Lambda^{YHGO*}\Sigma$

T [1] Cf. Duns Scotus, *Ordinatio* I d. 38 q. un. n. [1-4].

333 In intellectu vero divino non potest theologia contingens esse practica, tenendo ista duo, scilicet quod cognitio practica et praxis ad quam extenditur debent esse necessario eiusdem suppositi[a], et quod Dei ut operantis nulla sit praxis nisi volitio (non ponendo in ipso potentiam tertiam aliam ab intellectu et voluntate), nam nulla cognitio conformis praxi vel volitioni contingenti rectae praecedit in intellectu divino praxim eius rectam sive ipsam volitionem Dei, quia volitione primo determinatur illi praxi talis rectitudo.

334 Illud primum est verum, nam si quaecumque cognitio de praxi alterius sit practica, ergo cognitio mea de hoc quod est Deum creare mundum vel de hoc quod est intelligentiam movere caelum erit practica. Saltem hoc videtur concludere quod cognitio practica non potest esse intelligentiae vel intelligentis inferioris

---

[a] *Sequitur textus interpolatus:* et si alterius, tunc esset practica, quia est dirigibilis sive determinabilis potentiae alterius suppositi, scilicet potentiae suppositi cuiuscumque creati.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$Τρτπγβμυ)

1 vero] igitur (*post* divino Λ^{E}) CPZΛΣ *om.* Γ^{N} | non potest *post* contingens Σ | contingens] contingentium CPMSRIVΓΛ^{H2}Σ consequens Λ^{O2} 2 ista] illa CPMS^{2}V$\Gamma^{BDLN2}\Lambda^{H}$ | duo] *om.* Γ^{D2} *add.* primum P^{2}RI^{2}Z$\Gamma^{BD}\Lambda^{YE2HGO'}$Σ *add.* primo $\Gamma^{N}\Lambda^{O2}$ | scilicet *om.* RI^{2}ΛΣ | scilicet quod] q. s. CPMSIΓ^{LN} 3 debent] *in ras.* R^{2} *rescr.* P^{2} debet Σ deberet Γ^{N} | eiusdem] eius Λ^{B*} *praem.* respectu ρπγβμυ 4 et] *comp.* (= sique?; *pon.* secundum R^{2}) R secundum CI^{2}ZΓ^{BD} ΛΣ secundum est $P^{2}\Gamma^{N2}$ *add.* enim Λ^{O2} | ut *om.* Λ^{B} 5 potentiam] notitiam Z | tertiam] ⌐...⌐ Λ^{Y2O2} | aliam] *om.* Z$\Lambda^{YE2HGO2}$Σ *add.* scilicet exsecutivam ργ 5-8 voluntate — Dei *om.* Λ^{G} 6 praxi vel volitioni = AΓ^{BD} praxi DΓ^{LN} volitioni *rell.* (*om.* Λ^{G}) *edd.* | contingenter AD | contingenti rectae] r. c. Σ | rectae] ratione (*not. aliter:* rectae S^{2}) SΛ^{E2} 7 in intellectu — sive = AD | ipsam] illam I *om.* Γ^{BD*LN} 8 volitione] per volitionem I^{2} | volitione primo] p. v. Λ^{YE}Σ post volitionem Λ^{HGO} | determinabitur CP terminatur Λ^{B*} | illi praxi] p. i. CMSRIVZΓΛ | praxi *om.* P^{2} | rectitudo *om.* Λ^{Y2} 9 Illud] Istud CPMSRIV$\Gamma^{-B}\Lambda^{B}$Σ *praem.* Et D | primum] principium Γ^{N*} *add.* quod Λ^{H2} | est verum] suppositum videtur verum (*sup. in ras. vid. ver. in mg.*) I^{2} dupliciter probatur Λ^{B} dubium est M' est dubium ADC* PM^{2}SRVZΓΛ^{-B}Σ *edd.* ⟦*not.* vel: videtur verum $R^{2}\Gamma^{B2}$ *atque supra* 'vel: vid. ver.' *ponit* tenedo (= tenendo?) R^{2}⟧ *add.* probatur tamen (t. *om.* Λ^{H2}) Λ^{H2O2}Τ *add.* probatur (*improb.* υ) tamen dupliciter (d.] *sic* τ) *edd.* | quaecumque cognitio] c. q. ZΛΣ 10 sit] est ZΛΣ erit D | ergo *om.* CP*M | mea] in ea D*Γ^{N*} nostra Λ^{H} | hoc] eo Γ^{BD} | hoc quod est *om.* SΓ^{LN2} 10-11 quod est — de hoc *om.* V^{2} 11 creare] *in ras.* P^{2} causare $\Gamma^{N}\Lambda^{Y*}$ creaturae Γ^{B*} | de hoc *om.* $V^{2}\Lambda^{H}$Σ | hoc] eo Z$\Gamma^{BD}\Lambda^{B}$ | quod] quae Λ^{E*H} | quod est *om.* Σ 12 erit] est Γ^{D} Λ^{HGO*} | practica] *add.* quod videtur falsum Λ^{GO} *edd.* 12-13 Saltem — practica *om.* Γ^{N2} 12 hoc] hic Λ^{YE} | videtur] *add.* saltem D | quod] quia P*M *add.* ⌐...⌐ R* 13 intelligentiae vel intelligentis] intelligibile vel intelligentis MZ intelligentiae DΛ^{H2} intelligentis $C^{2}\Lambda^{YEH/GO}$ *edd.* | inferioris] inferiore Λ^{GO*} *om.* D* 14-16 et si — creati = CPM$S^{2}R^{2}$I(*om.* I^{2})V$\Gamma^{BDN2}\Lambda^{O2}$γ; ¶ *text. sign.*: Non Duns R^{2} Additio Γ^{N2} Vacat C^{2} Extra I^{2}(*text. et mg.*) *litteris* a-b (a *deest in* R^{2}, b *deest in* Λ^{O2}) $R^{2}\Gamma^{B2D2}\Lambda^{O2}$ 14 et] quia M$S^{2}R^{2}$IV$\Gamma^{BD}\Lambda^{O2}$γ | alterius] causa illius Γ^{N2} | est] esset IΓ^{D} *om.* V 14-15 dirigibilis] diligibilis Γ^{BD*} 15 determinativa S^{2} | alterius] alicuius Γ^{N2} | scilicet potentiae suppositi] *praem.* potentiae M† *om.* Γ^{BD2} | suppositi[2] *om.* Λ^{O2} 16 creati *om.* Iγ

operante aliquo secundum illam praxim, pari ratione nec superioris nec aequalis si nihil faciat ad praxim operantis; si autem aliquid faciat, iam superior habet praxim propriam respectu cuius sua cognitio sit practica.

Item, si cognitio practica habet aliquam causalitatem respectu praxis ad quam extenditur et non est nata habere talem causalitatem nisi primo respectu praxis quae sit in intelligente, videtur sequi propositum[1]. 335

Contra: igitur de eodem haberet unus intellectus notitiam practicam et alius speculativam si praxis esset possibilis uni intellectui et non alteri. 336

Potest dici quod perfecta rectitudo praxis includit circumstantiam operantis sicut et alias circumstantias, ita quod sine illa non est rectitudo. Si enim accipiatur 'Deus est amandus', nisi addatur a quo, puta a voluntate, non est verum practicum complete, quia Deus a bruto non est amandus: itaque hoc verum perfectum 'Deus est amandus a Deo' in quocumque intellectu est practicum; ita et istud 'homini est ieiunandum quandoque' non est tantum

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 operantis (*praem.* non $M^2\Gamma^{N2}$ *not.* aliter: operante S^2) C*PMSR*IVZ$\Gamma^{B*DLN}\Lambda^{E2}\Sigma$ | aliquo = A superiore Λ^{GO} *edd.* superioris V^2 | praxim] *add.* si nihil secundum illam (illa $\gamma\beta$) inferius operatur $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | pari] *add.* etiam I^2 1-2 superioris] *add.* intelligentis I *add.* respectu inferioris Λ^{O2} 2 nec] vel $Z\Lambda^{-G}\Sigma$ | aequalis] *in corr.* D^2 *add.* respectu aequalis Λ^{O2} | faciat] *add.* intellectio Λ^{O2} 2-3 operantis — praxim *om.* $D^2\Lambda^{O2}$ 2 autem] tamen Λ^{H} 3 faciat] facit Σ *add.* vel P* | iam] illa (*pon.* iam C^2) CM ista Λ^{H2} *add.* illa P | praxim propriam] propr. prax. Γ *add.* operantis si aliquid faciat (si a. f. *om.* Γ^{B2D2}) Γ^{BD} *add.* operantis R^2 4 sua *om.* Γ^{BD*} | sit] est Λ^{GO*} 5 Item] Praeterea Σ | Item — practica *om.* Σ^{U2} | habeat V 6 et *om.* Λ^{GO*} 7 nisi primo] p. n. Σ | sit] fit $I\Gamma^{LN}$ est Σ *om.* Γ^{D2} | in] *om.* $MI\Lambda^{EO*}$ *add.* eodem R^2 | intelligente] mediate D*Γ^{L} *add.* vel in mediato P* 9-10 practicam *om.* Λ^{YH} 10 et *om.* $Z\Lambda$ | est D | intellectui] *in ras.* Λ^{H2} intelligenti (*add.* vel intellectui Λ^{O2}) $Z\Lambda^{YO}\Sigma^{U}$ 11 alteri] alii $Z\Lambda\Sigma$ 12 Potest] *praem.* Ad hoc $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | dici] *add.* ad instantiam Λ^{O2} | perfecta] facta Λ^{G*O*} 13 sicut *om.* A | et *om.* Λ^{HGO} 14 accipiatur] *add.* hoc Σ *add.* quod γ *add.* ista τ | nisi] nihil Γ^{L} 14-16 nisi — amandus *om.* Λ^{E2} 15 quo] *add.* est amandus I | a^2 *om.* D | vere R$\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | practica $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | complete *om.* Σ 16 a bruto — Deus *om.* D | a bruto] ab isto Λ^{H} | itaque] ita M ita quod I*Λ^{O2} ita quia Λ^{H} | verum] *rescr.* Λ^{O2} *add.* aliter intellectum Γ^{D2} | perfectum] perfectus Λ^{G} practicum R^2 *add.* vel (videtur Γ^{B2}) practicum $I^2\Gamma^{B2}$ 17 amandus] *om.* Λ^{H} *add.* a voluntate V^2 | a Deo *om.* Λ^{O2} | Deo] voluntate $\Lambda^{G}\Phi$ *edd.*, *add.* et Λ^{E*} *add.* etiam $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | est practicum] est practicus Λ^{G} *om.* Γ^{B2} 17-*p.* 220, 1 ita — practicum *om.* $D^2\Lambda^{E2}$ 17-18 ita et] et ita RΓ^{D*} et ita et M* ita quod Λ^{G} ita quod et Λ^{O} et Σ 18 istud] illud CP^2MRI*V$\Gamma^{BD}\Lambda^{Y*HO}$ | est^1] esse Z *add.* homini Λ^{H} | ieiunandum] amandum C^2SI* | ieiunandum quandoque] q. i. $I^2\Lambda^{YG}\Sigma$ | quandoque *om.* $CP^2VZ\Lambda^{H}$ | non *om.* P^2R* | est tantum] t. e. $D^2\Gamma^{D}\Sigma$

T [1] Cf. supra n. 333.

practicum homini cognoscenti sed etiam angelo et Deo; ita etiam homini et Deo est hoc practicum 'angelo caelum est movendum', – et concedo quod infert prima probatio tamquam inconveniens[1].

337 Et si obiciatur quod non salvatur prioritas cognitionis practicae ad praxim – prius enim dilectio respectu sui est recta quam homo vel angelus possit intelligere 'Deus est amandus a Deo' – respondeo: ista prioritas debet esse ex obiecto et intellectu, hoc est, quod natum sit determinare intellectum ad notitiam determinatae rectitudinis praxis, scilicet quantum est ex se ante praxim; ita obiectum hoc natum est quemcumque intellectum determinare ad notitiam istam 'Deus est amandus a Deo' quantum est ex se ante praxim, licet aliquis intellectus ex imperfectione sui non prius determinetur quam potentia operans ex perfectione sui operetur. [38]

338 Ad aliam obiectionem[2] dico quod sicut voluntas potest esse causa superior respectu praxis potentiae motivae, non tamen quaecumque respectu cuiuscumque, puta non mea respectu potentiae motivae angeli, sed quando fit in eodem, ita quod si practica sit causa respectu praxis, hoc est in eodem intelligente et operante;

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 cognoscenti] *in corr.* Λ^{H2} cognoscibilitati (!) C *om.* Λ^{GO2} | et] vel Λ^{H} | et Deo *om.* AD | ita etiam] ita et Γ^{BD} et ita CZ ita I^{2} et Λ^{E} similiter Σ 2 hoc *om.* MSRI*(*ante* est^{1})V $\Gamma^{LN2}\Sigma$ | angelo] per (per *om.* C^{2}) angelum CP' ab angelo (*post* movendum Σ) P^{2}RV$^{2}\Gamma\Lambda^{EGO}\Sigma$ | est^{2}] esse C PΓ^{BD} 3 concedo] *add.* illud ρπγβμυ | infert — inconveniens *om.* D^{2} | probatio] propositio AD$^{2}\Lambda$ 4 obicitur ZΛ^{EG} | quod] *add.* si P^{2} | salvabitur R 5 dilectio] *add.* Dei P^{2}RI^{2}V$^{2}\Gamma\Lambda^{YE2}$ | respectu *om.* V^{2} | recta] *add.* sive regulata Λ^{O2} 6 homo *om.* M | intelligere] mutare Γ^{N+} *add.* hoc I^{2} *add.* quod τπγβμυ | amandus] diligendus CP | a Deo] a voluntate (not. vel: a Deo Λ^{O2}) Λ^{GO} *edd.* 7 ista] illa CP^{2}MSVZ$\Gamma^{BD}\Sigma^{U}$ ita Λ^{O*} | ex] ab C | hoc est] id est MSI*VΓ^{LN} ita CPR 8 quod] *add.* obiectum R$\Gamma^{D2N}\Lambda^{O2}$ *edd.* | sit] *add.* obiectum Σ | determinare — notitiam *om.* V^{2} 8-9 determinatae *om.* C^{1} 9 praxis *om.* CMV | est ex se] ex se est Σ | ita] circa M *praem.* et Σ 9-12 ita — praxim *om.* R$^{2}\Gamma^{N}$ 10 quantumcumque Λ^{YHG} 11 istam] illam CPMSIV$\Gamma^{BD}\Lambda^{H}\Sigma^{U}$ ipsam Γ^{L} | a Deo] a voluntate (not. vel: a Deo Λ^{O2}) Λ^{GO} *edd.* | est^{2} *om.* Λ^{G} 12 licet] nisi *in ras.* D^{2} | ex imperfectione] propter imperfectionem Σ 12-13 sui — perfectione *om.* Γ^{B2} | non — sui *om.* Λ^{E2} 13 determinatur D | operetur] operatur Λ^{GO} 15 respectu] quam DC*P*MSR*I*V$^{*}\Gamma^{L}$ 15-18 potentiae — praxis = DR^{2}I$^{2}\Gamma^{B2D2}$πββ$^{\Phi}$μυ potentiae motivae C^{2}; ¶ *text. sign. lin. anfractuosa* μ *textui praem. notam*: post illam lineam quae incipit 'Ad aliam obiectionem — respectu praxis' (cf. 14-15) immediate ponitur ab aliquibus una additio, quae eisdem videtur de textu, scilicet *et add. notam*: Et quidam volunt quod debet immediate subiungi textui praecedenti 'hoc est — in alio' etc. (cf. 18-*p.* 221, 1) β$^{\Phi}$ 15 potentiae motivae *om.* R^{2} | non] nec Dπββ$^{\Phi}$μυ | tamen *om.* πββ$^{\Phi}$μυ 15-16 quaecumque] *add.* vel π 17 fit] sunt DΓ^{D2}πββ$^{\Phi}$μυ | quod *om.* D Γ^{D2}πββ$^{\Phi}$μυ | si] *add.* cognitio πββ$^{\Phi}$μυ 18 respectu *om.* I^{2} | praxis] *add.* quam intellectus R^{2} | in *om.* Z | et] vel Z | operante] *add.* sic in diversis potest esse Λ^{G}ρ *add.* respectu praxis, scilicet potentiae motivae illius in quo est talis voluntas, sic in diversis potest esse γ

T [1] Cf. supra n. 334. [2] Cf. supra n. 336.

nec oportet quod in alio sit non-practica, nisi accipiendo stricte practicam pro immediate applicabili ad opus quantum est ex identitate suppositi cognoscentis et operantis, qualem immediationem denotat infinitivus significans praxim constructus cum 'scire' – sic enim conceditur quod solus Deus scit se infinite diligere licet angelus sciat ipsum infinite a se diligendum.

Qui sic respondet, a principio habet concedere omnem veri- 339
tatem de praxibus agentium creatorum cognosci a quocumque intellectu practicante, quia omnes illae, sive ab obiecto, ut necessariae, sive aliunde, ut contingentes, natae sunt prius esse conformes praxibus sive prius determinare rectitudinem praxium quam ipsae praxes eliciantur. Omnes autem veritates de volitione divina, necessariae quidem, sunt practicae, contingentes autem non, quia ante illam praxim elicitam ad quam extenduntur non habent conformitatem, quia nullam determinationem rectitudinis; verbi gratia, Deus practice cognoscit homini esse paenitendum et angelo esse movendum, sed non quod Deo est volendum hominem sanctum paenitere vel angelum movere.

[39] Si quaeras qualis est theologia contingentium in se, non com- 340

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 alio] aliquo I*Γ^{N2}ργ *praem.* aliquo Λ^{G} | non-practica] nisi pr. Λ^{B} notitia practica Γ^{D} practica C^{2}P* 2 practicum ρπγβμυ | pro] per Λ^{O} | immediato Φ | applicabili] applicabilem Λ^{O*} apprehensibili V 2-3 identitate] parte D 3 cognoscentis] agentis ADCP*MSRI*V* | et operantis *om.* MR | immediationem] immediatio S mediationem Λ^{E*} denominationem (not. alius liber: immediationem μ) βμυ 4 denotat] denominat Γ^{LN*}Λ^{HO} donat π significat Λ^{G} | constructus] structus Λ^{E*} contractus Λ^{H} *add.* est Λ^{E*} | sic] sicut Λ^{G} 5 conceditur] cognoscitur D | scit] *in ras.* Λ^{E2} sic sit (sit] scit C^{2}) C sit D*I^{1}Γ^{N*}Λ^{O*} | se *om.* CP*(*ante* scit)Λ^{E2}(*post* infinite) 6 ipsam C | a se] ad se M *om.* D^{2} 7 Qui] Quod Σ | a principio] *in ras.* Λ^{E2} a primo Λ^{YH} *om.* Λ^{GO2} 7-8 omnem veritatem = AD omnes veritates *rell. edd.* 8 agentium] contingentium Λ^{E} | creatorum] causatorum Λ^{EO}ρπγβμυ causarum Λ^{H} | cognosci] cognoscenti Λ^{H} cognoti Λ^{O*} *add.* et Λ^{O2} | quolibet Λ^{G} 9 practicante] *rescr.* C^{2}Λ^{O2} practice (not. vel: practicante P^{2}) PMR*IVZΓ^{B2LN}Λ^{HG}Σ *om.* Λ$^{E'}$ practicante practice Λ^{E2} | illae] istae D*Λ^{YGO} *om.* Γ^{BD*} 9-10 necessariae] necessario ZΓ^{L} *add.* sunt D* 10 contingentes] contingenti MR*VΛ^{E*} contingens S 11 prius *om.* Λ^{E}Σ | praxium] praxis DΛ^{E} praxibus ρπβμυ | praxium quam] praxi numquam Λ^{G} 12-13 de volitione divina, necessariae] n. de v. div. Σ 12 volitione] voluntate Λ^{H} 13 quidem] quaedam M *om.* CP*ZΓ^{N}Λ^{E}Σ 14 illam] istam P^{2}Γ^{-N}Λ^{YH} ipsam Γ^{N} 15 nullam] *add.* habent Γ^{N2} 16 Deus] *add.* non M | practice cognoscit] c. p. CPMSRIVΓΛ^{G} | cognoscit] cognoscet Λ^{Y} cognovit DΓ^{BD*} cogit S* | hominem Λ^{E} | angelum MSR*I*V* 17 movendum] movenda *in corr.* Λ^{H2} *add.* caelum I^{2}Λ^{EG}Σ | non] *add.* practice cognoscit βμυ | quod] quia CZ *om.* I | est] sit Σ 17-18 sanctum] sanum ZΛ^{YE} solum (not. vel: sanum, vel: sanctum, ut Christum Λ^{O2}) Λ^{O} 18 paenitere *om.* Z | vel] et Λ^{G} | vel angelum movere *om.* P^{2} | angelum] *add.* caelum C^{2}P^{2}R^{2}Γ^{BD}Φρπγβμυ 19 Si] Sed Γ^{N} | quaeris Dρπγβμυ quaeres Γ^{N} | in se *om.* MSI^{1}V^{1}Γ^{LN}

parata huic vel illi intellectui, potest dici quod ipsa talis est in se qualis est ex obiecto; non est autem ex obiecto conformis praxi ante omnem praxim, quia ex obiecto nulla nata est haberi notitia determinata rectitudinis contingentis; ideo ex obiecto non est practica, ergo speculativa, si sufficienter dividunt notitiam[1]. Huic congruit quod in intellectu divino negatur esse practica[2]: talis enim videtur res in se qualis est in perfecto in genere illo, non in imperfecto.

341 Si obiciatur quod tunc cognitio in se speculativa est alicui practica, puta intellectui creato, igitur practicum non repugnat speculativo, respondeo: esse speculativum ex obiecto est esse per se speculativum; ita esse practicum ex obiecto sufficienter determinante intellectum ad notitiam rectitudinis – et si sufficienter, igitur ante volitionem – est esse per se practicum. Sic opponuntur ista duo, ut et ista, 'non-extensibile ad praxim' et 'extensibile ad

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 vel illi intellectui] int. v. il. Σ | ipsa *om.* Λ^{GO} | talis est in se] e. in se t. Σ 2 non — obiecto *om.* MV^2Z | est autem ex obiecto *om.* D 3 ante omnem praxim] sive omni praxi Γ^N | nulla] non Σ | nata est] e. n. $\Lambda^G\Sigma$ | notitia] *praem.* aliqua Σ *om.* Λ^{O2} 4 determinata] determinante $\Lambda^{O'}$ determinatae Λ^{GO2}ρπγβμυ *om.* Z | ideo] igitur Γ^D | obiecto] *praem.* ipso Γ^{BD} 5 ergo] ideo Λ^E *add.* est I^2 | si] *praem.* sed V | dividunt] *in ras.* P^2 dividant Γ^D dividerent Γ^B dividit $D\Lambda^E$ | notitiam] *add.* contingenter Λ^{GO} 6 congruit] convenit (contingit?) Λ^{E2H} | quod] quia $\Lambda^{GO}\Sigma$ | in *om.* Λ^E | in intellectu] intellectui Λ^{GO*} | divino] Dei Γ^{BD*LN*} | negatur esse] vere (*add.* non C^2) est $CPMSR^*IV\Gamma^{LN*}\Lambda^{E*}$ *add.* speculativa, in nostro practica etc., negatur igitur in intellectu divino esse practica, si speculativa in nostro intellectu est P^2 | esse practica] *om.* $\Lambda^{E'}$ practica esse Λ^{E2} | practica] speculativa R^* speculativa, in nostro (*add.* autem I) practica MIV *add.* in nostro intellectu vere est practica R *add.* in nostro autem est practica (pract. est γ) τγ | talis] qualis MV 7 enim] autem ZΛΣ | videtur] *add.* esse $CPMIVZ\Lambda^{YEH}\Sigma$ | res *om.* Γ^{BD} | res in se] in se res C in se res visa (visa *om.* P^2I^2) PMIV res visa SR^* | qualis] talis V | in perfecto] imperfectio $\Lambda^{O*}\Sigma^Q$ | in[3] *om.* $P^2R^2I^*\Gamma^{DLN2}\Lambda^{HGO}$ | in genere illo *post* imperfecto (8) Λ^E(*sed* Λ^{E2} *etiam hic habet*) | illo *om.* $I^2\Gamma^{D2}\Lambda^{GO}$ | in[4]] est (*pon.* qualis est in C^2) $C\Lambda^H$ *om.* $DS^2\Gamma^{D*N*}\Lambda^{E*}$ 9 obicitur $Z\Lambda^{YHG}$ | in se *om.* I^2 | est alicui] a. e. Γ | alicuius Λ^H 10 practicum] practica $D^*\Lambda^G$ practicus M 11 respondeo] responsio S *add.* quod $I^2Z\Gamma^L\Lambda^{HO'}$ *add.* quod sicut Λ^{GO2} *edd.* 11-12 est esse per se] est per se esse Λ^E idem est quod esse per se *in ras.* Λ^{O2} | per se — obiecto] per practicum D^2 12 ita] similiter Σ | esse] non D^2 | obiecto] *add.* est $P^2\Gamma^D$ 12-13 determinante] *in corr.* R^2I^2 determinare P^2(*in ras.*)$Z\Gamma^D$ 13 rectitudinis] *add.* est esse per se practicum $\Gamma^{N2}\Sigma$ | si *om.* $P^*\Lambda^{GO*}$ 14 ante] *add.* omnem I^2 Λ^{GO2} | esse *om.* $I^2\Gamma^{D*}$ | per se *om.* P^*M | Sic] sicut Λ^{E*H} *praem.* Et $P^2\Gamma^{BD}$ *add.* ergo Σ *add.* autem I^2 *add.* enim Λ^{O2} | opponitur $\Gamma^N\Sigma$ 15 ista duo] illa duo $P^2\Gamma^{BD}$ practicum et speculativum Σ *add.* scilicet (sc. *om.* Λ^{O2} *edd.*) practicum et speculativum $I^2\Lambda^{O2}$ *edd.* | ut] sicut Στ | et[1] *om.* $P^2RI^*V^*\Gamma\Lambda^E$ | ista[2]] illa Λ^H ita M est R *om.* $SI^*\Gamma^{LN}\Sigma$ *add.* duo Λ^{O2}γ | non-extensibile = AD extensibilis (-bile Γ^{BD}) $RI\Gamma\Lambda^{O'}$ non-extensibilis Λ^{O2} *rell. edd.* | ad praxim *om.* Γ^{BDLN2} 15-*p.* 223, 1 et[2] — praxim] vel M *om.* D^2SV^2 15 extensibile = AD^2 non-extensibilis (-bile Γ^{BD}) RIΓ extensibilis V^2 *rell.* (*om.* MS) *edd.*

T [1] Cf. supra n. 303. [2] Cf. supra n. 333.

praxim'. Sed aliunde esse practicum quam ex obiecto, puta a causa extrinseca, ut a voluntate determinante intellectum ad notitiam praxis, est esse accidentaliter practicum; ita concedo theologiam contingentium esse practicam nobis, licet in se sit speculativa.

Contra hoc: cui per se convenit unum oppositum, ei aliud op- 342
positum nec per se nec per accidens convenit; igitur notitia per se speculativa nec per se nec per accidens est practica.

Respondeo: licet antecedens posset exponi de per se primo modo vel secundo, non autem tertio modo, prout dicit idem quod solitarie[1], tamen concedo quod nullo modo inhaerendi inhaeret oppositum praedicati huius quod est per se practica vel huius quod est per se speculativum, quia theologia contingens per se secundo modo est per se practica vel speculativa, ita quod et inhaerentia sit per se et praedicatum determinatur per ly 'per se'. Sed per accidens esse practicum per accidens non opponitur illi, sicut esse nigrum simpliciter et esse album secundum quid non opponuntur; 'secundum quid' enim et 'simpliciter' determinant

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 aliunde esse practicum] e. p. a. CZΛΣ | practicus M | quam] quamquam P* quod D | a] ex Γ 2 ut] puta (*rep.* P^{2}) CPMSRI*VΓ et Λ^{B} | a *om.* ZΛ^{YEHGO*} | determinate $\Lambda^{Y*}\Sigma^{U}$ 3 praxis *om.* Λ^{O} | practicum] practica MSΓ^{L} *add.* quia voluntas divina determinat voluntatem nostram ad rectam volitionem et non obiectum Λ^{O2} | ita] *praem.* et I*Γ^{D2} | concedo] concludendo Φ 4 nobis] in nobis $\Gamma^{D2}\tau$ 5 hoc] ista P *om.* CR *add.* est Λ^{H} | per se] *post* oppositum Z$\Lambda^{-G}\Sigma$ *om.* Λ^{G} | oppositum] oppositorum *edd.* | ei] non Σ 6 convenit *post* ei (5) $\Lambda^{H}\Sigma$ | notitia] cognitio Λ^{GO} | per se^{2} *om.* Λ^{H} 7 per se nec *om.* Λ^{YHO2} 8 possit $\Gamma^{BD}\Sigma$ potest Λ^{H} 9 modo^{1} *om.* Γ^{L} | secundo] *add.* modo R *edd.* | modo^{2} *om.* $\Gamma^{BD}\Lambda^{-B}$ | idem] illud Λ^{B} 10 solitarie] solitare D solitaris A sollicitarie P solitudinem Λ^{H} 10-12 tamen — speculativum *om.* Λ^{E2} 10 inhaerendi *om.* Λ^{H} | inhaeret] inhaereret Λ^{H} *om.* R^{2} *add.* per se speculativo Σ 10-11 inhaeret oppositum] inhaerendi Λ^{G} 11 praedicati huius] h. p. Σ | huius^{1}] huiusmodi $\Gamma^{BD}\Lambda^{YE?}$ *om.* Z | est] *om.* Γ^{B} *add.* esse C^{2} 11-12 practica — speculativum = A practica speculativum Z speculativum practica (-co Λ^{O}) MΛ^{O} practica DP'SRΛ^{E2} speculativa $\Gamma^{D'}\Lambda^{E?}$ speculativum CP^{2}IV$\Gamma^{BD2LN}\Lambda^{YH}\Sigma$ *edd.* 12 quia] nunc autem Σ 13 practica vel speculativa = A practica DS speculativa *rell. edd.* | ita] vel Λ^{H} | et = AΛ^{YE2} etiam similiter Λ^{H} 14 sit *om.* Λ^{H} | et] ad D *add.* per Γ^{N2} | praedicatum] practicum Z$\Gamma^{BD}\Lambda^{-G}\Sigma$ practicum sive praedicatum P^{2} *add.* hoc (?) Λ^{E2} | determinatur] determinetur C^{2}PSIZΓΛ^{YEHGO2} determinatum Σ *om.* $\Lambda^{O'}$ *add.* non Γ^{B2} | per^{2}] pro CP*MSR^{2}(*in ras.*)IV *om.* D*$\Gamma^{DN}\Lambda^{EHO2}$ Σ | ly = ADR^{2}I$^{2}\tau$ | per se^{2}] se M *om.* $\Gamma^{D*}\Lambda^{O2}$ 15 Sed] licet (*pon.* Sed C^{2}) C*Λ^{O2} *om.* $\Lambda^{O'}$ | Sed per accidens] Nullo modo sibi convenit sed Σ | Sed — accidens^{2} *om.* Λ^{G} | esse] est R *om.* I* | esse practicum *om.* P$^{2}\Lambda^{O*}$ | practicam Z practicus M | per accidens^{2} *om.* P^{2}I$^{2}\Gamma^{N2}\Lambda^{E2}$(*ante* esse^{1}, 16)^{O} 16 nigrum] *add.* sicut esse subiectum Γ^{N*} 16-17 et esse — opponuntur] non opponitur albo secundum quid Σ 16 esse^{2} *om.* Λ^{EG} | secundum quid] *om.* Λ^{H} *add.* in essentialibus I^{2} 16-17 non opponuntur; secundum quid *om.* D 17 secundum quid *om.* Σ^{U2} | determinant] determinat RZΓ^{D} determinantur CP*V determinatur M determinent Λ^{GO*} *add.* personam V*

T [1] De his modis dicendi 'per se' cf. Aristot., *Anal. post.* I c. 4 [t. 9] (A c. 4, 73*a* 34-73*b* 10).

praedicata ut denominantia. Si arguitur 'per se est per se speculativa, ergo per se est speculativa', concedo, nec huic praedicato repugnat hoc praedicatum 'per accidens practica'.

343 Si vero alterum illorum duorum[1] quae ista responsio tenet[2] non teneatur, tunc potest concedi quod theologia contingens licet non in se sit practica, quia non ex obiecto, tamen in omni intellectu, creato et increato, esset practica per accidens, quia ipsa in intellectu divino potest esse conformis praxi prius quam praxis illa eliciatur a voluntate creata; prius enim intellectus Dei novit peccatorem adultum in Nova Lege debere conteri quam peccator conteratur. Et non tenendo primum illorum, cognitio Dei de praxi alterius operantis est practica; non tenendo etiam secundum, puta ponendo agere Dei ad extra esse praxim eius aliam a volitione Dei formaliter, licet intellectus divinus non prius novit *a* esse creandum quam voluntas sua velit, tamen prius novit quam creet, et ita illam praxim ad extra praecedit notitia conformis, licet non ex obiecto sed aliunde conformis.

344 Hoc saltem teneo quod theologia contingentium non est per se practica sive ex obiecto; potest tamen intellectui creato esse per [40]

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 denominantia] *comp.* Λ^{B} denominativa Λ^{GO*} denominantur CP*MV 1-3 Si — practica *om.* $\Gamma^{D‡}$ 1 arguatur $\Gamma^{D‡}$ | per se²] de D *om.* R 1-2 speculativa] speculativum MSI*V$\Gamma^{D‡LN}$ Λ^{O2} | speculativa, ergo *om.* R‡ 2 ergo — speculativa *om.* $\Lambda^{O‡}$ | per se *om.* Λ^{G} | est *om.* R*ZΛ^{B} | speculativa] speculativum MSRI*V$\Gamma^{D‡LN*}$ | concedo] conceditur ρπγβμυ *praem.* et S *add.* quod $\Lambda^{YB}\Sigma$ | nec] nunc *in corr.* $\Gamma^{D‡}$ *om.* M 3 practicum (practica Γ^{D3}) $\Gamma^{BD‡LN}\Lambda^{H*O2}$ 4 Si vero] Sed ubi V | altero Λ^{GO*} | illorum] istorum DCPMVZ$\Gamma^{BD}\Lambda^{-H}\Sigma$ | ista] illa SΓ^{LN*} Λ^{H} haec Σ 5 potest] primo (*pon.* posset C²) CP* | quod *om.* Z$\Gamma^{D*}\Lambda^{YB*HO‡}\Sigma$ | contingentium τ 6 sit practica *om.* $\Lambda^{YB‡HO*}\Sigma$ | quia non *om.* Λ^{O*} | non²] nec A 7 creato] causato Λ^{B} | et increato *om.* $\Lambda^{O‡}$ | esset] erit P²MSRIVΓ^{-D} est Γ^{D} esse Σ^{Q2U} potest esse Λ^{O2} | ipsa] ut ipsa est ρπγβμυ ipsa ut est $\Lambda^{O‡}$ 8 conformativa Λ^{O2} | praxi] praxis Λ^{HG*O8} *add.* creatae Λ^{O2} | praxis *om.* Λ^{O} 8-9 praxis illa] i. (ista Λ^{G}) p. CMRIVΛ^{G} 9 illa] ista Λ^{GO} *om.* Λ^{B} 10 peccatorem *om.* $\Lambda^{YBHGO‡}\Sigma$ | adultum] adulterum PZ$\Lambda^{-H}\Sigma$ adulterium Λ^{H} | Lege debere *om.* Λ^{H} 11 non] tamen I⁺ ideo Λ^{O2} | primam Σ^{Q} | illorum] istorum D*CPZΓ^{N} $\Lambda^{-Y}\Sigma$ 12 etiam *om.* $\Gamma^{L}\Lambda^{G}$ | secundum] tertium Λ^{H} 13 ponendo *post* extra Λ^{HGO} | agere Dei] Dei (Deum Γ^{B}) a. Γ^{BDLN*} | Dei¹ *om.* Λ^{H} | esse] etiam Λ^{H} *om.* Λ^{GO*} *add.* principium Γ^{N+} | volitione] voluntate M⁺ | Dei² = AD eius P²R²$\Gamma\Lambda^{O2}$ 14 formaliter *om.* R‡ | licet] vel Λ^{H} | divinus] Dei Z$\Lambda\Sigma$ | non prius] p. n. $\Gamma^{D2}\Lambda^{B}$ *om.* $\Gamma^{D'}$ | prius] primo Γ^{N} | noverit Σ | a] aliquid Λ^{B} *om.* CMV‡ 14-15 a esse creandum] e. c. a Σ 15 voluntas sua] s. v. Z$\Lambda^{-Y}\Sigma$ | tamen prius] p. t. Σ | novit] *add.* esse creandum I *add.* a πβμυ | creet] creat Λ^{H} fecit Λ^{B} esset Γ^{L} 16 illam] istam Λ^{Y*B*GO} *praem.* ad R² *om.* Σ | notitiam Λ^{G*} 18 Hoc] Hic RΣ^{U} | contingentium *om.* A 18-19 per se practica] pr. per se Σ 19 ex] ab Γ | intellectui] in intellectu Σ 19-*p.* 225, 1 esse per accidens practica] per a. e. pr. Γ e. (est Z) pr. per a. (actus Λ^{H}) RZ$\Lambda^{-G}\Sigma$ pr. e. per a. Λ^{G}

T [1] Cf. supra n. 333. [2] Cf. supra n. 340.

accidens practica, et hoc in illo intelligente cuius est operari secundum praxim cui determinatur rectitudo a voluntate divina. An vero intellectui divino sit practica, patet tenendo illa duo[1] vel opposita[2] quid est dicendum consequenter. Probabilia autem videntur haec tria: primo quod practica est regulativa in praxi contingentis, et secundo quod est regulativa potentiae practicantis aliunde quam a se rectificabilis, et tertio quod in Deo non est potentia practicans nisi voluntas. Ex primo et tertio sequitur quod si notitia divina esset practica, ipsa esset rectificativa vel regulativa in volitione divina; sed hoc est falsum ex secundo illorum[3], quia voluntas ex se primo recte elicit velle respectu primi obiecti, respectu autem secundorum, quorum est contingenter, ex se sola determinatur, non per aliquam notitiam rectitudinis praecedentem.

⌊VI. – AD ARGUMENTA PRINCIPALIA PRIMAE QUAESTIONIS⌋

[41] Ad argumenta principalia primae quaestionis. Ad primum[4] 345
dico quod fides non est habitus speculativus, nec credere est actus

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 hoc] *add.* modo Γ^{N*} | illo] isto D*Λ^{Y*HO} | illo intelligente] illa intellectione Γ^{L} | intelligente] intellectu (*ante* illo Σ) ZΛΣ | cuius] in quo Λ^{G} | operari] conformari Λ^{O+} opera et Γ^{D*} 1-2 secundum] *add.* ⌊...⌋ $\Gamma^{N'}$ *add.* eius Γ^{N2} | secundum praxim *om.* MV 2-13 ¶ An vero — praecedentem *sign.* Extra. De hoc dist. 38 V^{2} 3 vero] autem $\Gamma^{D}\Sigma$ hoc Γ^{B} *om.* MSRI*V$\Gamma^{LN}\Lambda^{-G}$ | sit] est D | patet *om.* P^{2}(*post* opposita, 3-4) | illa] ista $P^{2}\Gamma^{BD}\Lambda^{GO}$ 4 est] sit Σ | dicendum] tenendum ΓΛ^{O} | consequenter *om.* Σ^{U2} | autem] tamen ρπγβμυ *om.* P*$\Gamma^{B}\Lambda^{Y}$ 5 tria] dici Λ^{H} | quod] *add.* cognitio Γ^{D2} | regulativa] *in corr.* D^{2} rectiva Λ^{H} rectificativa ρπγβμυ 5-6 in praxi — regulativa *om.* Γ^{N2} 5 praxi] praxim Λ^{GO} 5-6 contingentis] contingentium (*not.* alius liber: cognoscentis μ) βμυ cognoscentis $I^{2}\Gamma^{B2D2}$ 6 et *om.* D$\Gamma^{N2}\Sigma$ | secunda Σ secundum υ | regulativa] rectiva Λ^{H} | rectificativa ρπγβμυ 7 rectificabilis] certificabilis Λ^{H} | et *om.* Σ | tertia Σ^{U} tertium υ 7-8 potentia practicans] pr. pot. CP *add.* alia ρπγβμυ 8 tertio] secundo Λ^{G} 9 esset[2] *om.* Λ^{O*} | rectificativa vel regulativa = A rectificativa D$\Lambda^{O}\Sigma$ρπγβμυ rectiva Λ^{HG} regulativa *rell.* τ 10 volitionem divinam Λ^{G} | sed] at Λ^{Y} autem *post* hoc $\Lambda^{E}\Sigma$ et Λ^{HGO} | est *om.* Λ^{Y*E} | est falsum] f. e. Λ^{H} falsum esse patet Φρ | illorum] istorum CPMIVZ$\Gamma^{BN}\Lambda^{Y*HGO}\Sigma^{Q}$ | quia] quod M 11 ex se primo *om.* MSRI^{2}V^{2} | primo *om.* CP | recte *om.* Λ^{E} | primi *om.* Σ | obiecti *om.* Z 12 autem] tamen $P^{2}\Gamma^{BD}$ | secundorum = AD duorum CP'MSRI'V'Z$\Gamma^{LN'}\Lambda^{YH}\Sigma$ aliorum $P^{2}I^{2}V^{2}\Gamma^{BDN2}$ illorum (*add.* duorum Λ^{O2}) Λ^{EGO}ρπγβμυ istorum τ | quorum] aliorum D 12-13 determinatur] *add.* naturaliter P *add.* quod D^{2}(*om.* D^{3}) 13 non] nisi MΛ^{E*} | aliquam] aliam D *add.* ibi Z$\Gamma^{BD*}\Lambda^{YE*GO}\Sigma$ | notitiam = AD determinatam (*indet.* Λ^{H} -tivam Λ^{EO} -nantem ρ) notitiam ZΛΣρ notitiam determinatam (-tivam IΓ^{D2LN}γβμυ *pon.* -tivam C^{2}) CPMSRIVΓτπγβμυ | rectitudinis] *praem.* et CMSV* *om.* D *add.* et Λ^{O2} 15 primae quaestionis. Ad primum] Ad primum primae q. Σ | quaestionis] *add.* respondeo CPMSRIVΓ | Ad primum *om.* Λ^{E} 16 dico] respondeo ZΛ | quod *om.* Λ | fides *om.* D 16-*p.* 226, 1 nec credere est actus speculativus] *rep.* Γ^{L} *om.* R^{2} 16 actus] habitus $R^{2}\Gamma^{BD*}\Lambda^{G+}$

T [1] Cf. supra n. 333. [2] Cf. supra n. 343. [3] Cf. supra n. 333. [4] Cf. supra n. 217.

speculativus, nec visio sequens credere est speculativa, sed practica; nata est enim illa visio conformis esse fruitioni et prius naturaliter haberi in intellectu creato ut fruitio recta illi conformiter eliciatur.

346 Ad secundum[1] dicendum quod contingens circa quod est scientia practica est finis vel ens ad finem; in agibilibus autem actio est finis ultimus secundum Philosophum VI *Ethicorum*; ergo contingentia actionis sufficit ad obiectum scientiae practicae.

347 Contra hoc arguitur, primo, quia scientia est necessariorum; ergo circa contingentia non est scientia. Antecedens patet ex definitione 'scire' I *Posteriorum*[2].

348 Similiter, ex VI *Ethicorum* scientificum distinguitur a ratiocinativo penes necessarium et contingens[3], ergo omnes habitus partis scientificae sunt circa necessarium; scientia autem est habitus illius partis; ergo etc.

349 Praeterea, si theologia est circa contingens agibile, ergo est habitus activus cum vera ratione; ut autem dicitur VI *Ethicorum*, haec est definitio prudentiae; ergo theologia est prudentia, non scientia.

350 Ad primum[4] respondeo: de contingentibus sunt multae veritates necessariae, quia actus qui contingenter elicitur concluditur

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 est] *praem.* non MSR*V*Γ^{LN*} *praem.* visio Λ^{E} *add.* visio ZΛ^{-E} 2 illa] ista $D^{2}\Gamma^{BD}\Lambda^{Y*GO}$ *om.* D′ | conformis esse] e. c. Z$\Lambda^{HGO}\Sigma$ 3 illi conformiter eliciatur] e. i. c. Σ 4 secundum] secundo (!) Σ^{U} aliud CPM | dicendum = AD dico *rell. edd.* | quod[1] *om.* M 5 autem] enim Σ *om.* $\Gamma^{L}\Lambda^{O}$ | actio] necessario Σ 6 est] erit Λ^{O} | ultimus *om.* Λ^{B} 7 sufficit] *add.* ad scientiam practicam vel $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 8 hoc] autem S *om.* $MRI^{2}V^{2}$ *add.* autem Γ^{-N} | arguo R | quia] quod CP 10 scire] scientiae $\Sigma^{Q}\tau$ 11 Similiter] Item Γ^{B} *om.* Λ^{E} *add.* secundum Philosophum Γ^{BD} *add.* contingens Λ^{H} | ex *om.* $\Gamma\Lambda^{BHO}$ | distinguitur] dicitur V^{2} 11-12 ratiocinativo] ratiotivo Λ^{G} rationativo $\Gamma^{D}\Lambda^{B}$ rectitudine *in corr.* Λ^{Y2} 12 et *om.* Λ^{O} 12-13 omnes habitus partis] h. omnis (omnes Γ^{N2}) p. (partis *in ras.* R^{2}) RΓ^{-D} h. o. p. CPMS $I^{*}V\Gamma^{D}$ o. p. h. partes (p. *om.* Λ^{O2}) Λ^{O} o. partes h. Z* o. partes h. et partes Λ^{G} o. partes D 13 scientificae] *in ras.* R^{2} scientiae Λ^{HG} | scientia] *praem.* haec Λ^{GO} *add.* haec Λ^{H} | autem] *om.* S$\Gamma^{BD*LN}\Lambda^{YE*HGO}\Sigma$ *add.* haec I^{2} | est *om.* Λ^{YE} 14 illius] istius Λ^{Y*H} alius M | ergo etc.] ergo Σ *om.* $\Lambda^{BHO'}$ etc. Λ^{O2} 15 theologia — contingens] contingens est circa D* | contingenter Γ^{BD} 16 activus] factivus Γ^{B*D*L} | vera ratione = AD r. v. (v. *om.* Λ^{E}) *rell. edd.* | ut] sic Λ^{E} | autem = AD etiam CPZ$\Lambda\Sigma$ actio MSRV 17 est[1] *om.* Λ^{B} | definitio] distinctio Γ^{B*} dispositio (pon. definitio Λ^{Y2}) Λ^{Y} | non] *praem.* et CPMSRIV 18 respondeo *om.* Σ

F 6 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* VI c. 3 (Z c. 2, 1139*b* 3-4): «bona actio enim finis»; ib. c. 6 (c. 5, 1140*b* 7). 10 ARISTOT., *Anal. post.* I c. 2 [t. 5] (A. c. 2, 71*b* 15-16): «cuius simpliciter est scientia, hoc impossibile est aliter se habere». 11 ARISTOT., *Eth. ad Nic.* VI c. 2 (Z c. 2, 1139*a* 3-15). 16 Ib. c. 6 (c. 5, 1140*b* 20-21): «necesse prudentiam habitum esse cum ratione vera, circa humana operativum»; ibidem (lin. 4-6).

T [1] Cf. supra n. 218. [2] Cf. supra n. 212. [3] Cf. supra n. 226. [4] Cf. supra n. 347-348.

necessario debere esse talis ad hoc ut sit rectus; de ipso igitur est scientia quantum ad conclusionem necessario deductam, licet in se sit contingens in quantum elicitur a potentia propria.

Tunc patet ad auctoritatem Philosophi I *Posteriorum*[1]: scientia est necessarii dicti de contingente, et ita veritates necessariae includuntur in intellectu contingentis, vel concluduntur de aliquo quod est contingens, per rationem alicuius prioris necessarii[2].

Per idem ad auctoritatem Philosophi VI *Ethicorum*[3], quia habitus partis ratiocinativae est circa actum in quantum contingenter elicitur; sed habitus scientificus vel scientia est circa idem in quantum aliquid de eo necessario concluditur. Si obiciatur quod non est idem obiectum habitus scientifici et ratiocinativi, de hoc dicetur inferius[4], quomodo idem obiectum potest esse plurium habituum, licet non idem habitus plurium obiectorum.

Ad secundum[5] dico quod concluderet scientiam moralem esse 351
prudentiam, nam scientia moralis est habitus activus cum vera ra-

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YEHGO}Σ^{QU}(Φ^{FF}ρτπγβμυ)

1 ut] quod CPMRIV | rectus] *add.* id est conformis rectae rationi dictanti sic actum eliciendum; similiter de necessariis possunt esse veritates contingentes Λ^{O2} 2 conclusionem] conclusionem vel cognitionem I* | deductam] adductam Γ demonstrativam ZΣ demonstratam (*post* conclusionem ρπγβμυ) ΛΦ *edd.* 3 contingens] *add.* vel Λ^{E} | propria] propinqua V *add.* sensitiva I* 4 Tunc] Item Γ^{L} *praem.* Et I^{2} | Philosophi *om.* ZΓ^{B}ΛΣ 5 necessarii] necessaria ADZ necessario Λ^{E} | dicti] dicta Λ^{E} *add.* vel deducti Γ^{B2} | ita] ista Λ^{H} ille Λ^{E} | veritas Λ^{H} | necessariae] necessario Λ^{E} 6 includuntur] includitur CΛ^{H} | intellectu] veritate (*add.* vel intellectu Λ^{O2}) I^{2}ZΛ virtute Σ intellectu vel veritate τ | concluduntur] concluditur (*pon.* concluduntur Λ^{O2}) CP*MSRIVΓ^{LN}Λ^{HO} 7 quod est contingens] contingenti Σ 8 idem] illud R | auctoritatem] illud Σ | Philosophi *om.* ZΛΣ | Ethicorum] Physicorum M | quia] quod P*R^{2}Γ^{-B}Λ^{GO} 9 habitus partis] actus practicus Λ^{G} | rationativae SΛ^{E} | est] *add.* tantum D 10 est] *post* sed P^{2}MSRI'VΓ$^{LN'}$ *om.* P'I^{2}Γ^{BLN1}Λ^{YEG*O*} 10-11 circa idem in quantum] in q. c. i. CPMSRI*V*Γ^{L} 11 aliquid de eo necessario] de eo a. n. Λ^{YE}Σ de (est Z) eo n. a. ZΛ^{HGO} | de eo *om.* P* | necessario *om.* Γ^{D*} 11-14 Si — obiectorum] *om.* ZΛ^{Y*EH*O*}Σ; ¶ *sign.* Extra D^{2}V^{2} 11 obicitur CPMSIVΛ$^{H?G}$ 12-13 habitus — obiectum *om.* C* 12 habitus *om.* D | ratiocinativi] *in ras.* P^{2} rationativi Λ$^{GO?}$ 14 licet] sed D | obiectorum] *add.* vel saltem non potest esse idem obiectum habituum immediate oppositorum. Si dicis, verum est sub eadem consideratione, contra: consideratio est accidentalis, igitur etc. De hoc vide melius infra ad argumenta secundae opinionis Λ^{O2} 15 secundum] tertium DS^{2} | quod] *add.* eodem modo Iρπγβμυ 16 prudentiam] prudentia Z *praem.* practicam MR* *add.* practicam V | nam scientia] scientia namque ZΛ^{-Y}Σ *add.* est I*

T [1] Cf. supra n. 347. [2] Cf. ARISTOT., *Anal. post.* I c. 8 [t. 21] (A c. 8, 75*b* 24-25): «Non est ergo demonstratio corruptibilium, nec scientia simpliciter, sed sic, sicut est secundum accidens»; ibidem [t. 22] (lin. 33-36): «Eorum autem quae saepe fiunt, demonstrationes sunt et scientiae, ut lunae defectus. Manifestum est quod secundum quod huiusmodi sunt, semper sunt; in quantum autem non semper, secundum partem sunt. Sic autem defectus similiter est in aliis». — Cf. supra n. 212. [3] Cf. supra n. 348. [4] Cf. infra n. 351. [5] Cf. supra n. 349.

tione. Ideo dico quod definitio prudentiae debet intelligi de habitu activo proximo, qualis est habitus acquisitus ex actibus. Unde sicut ars se habet circa factibilia ad habitum experti, ita circa agibilia se habet scientia moralis ad habitum prudentiae, quia habitus artis et scientiae moralis sunt quasi remoti ad dirigendum, quia universales; sed habitus prudentiae et experti, quia generati sunt ex actibus, sunt particulares, et propinqui ad dirigendum. Ista expositio est necessaria, alioquin nulla esset scientia practica, quia quaecumque est habitus activus vel factivus; conclusio autem est inconveniens, et contra Philosophum VI *Metaphysicae*, ut videtur, et contra Avicennam I *Metaphysicae*, et contra alios auctores.

352 Ad tertiam rationem[1] dico quod Boethius intelligit per theologiam metaphysicam. Et quod dicit quod est de substantia Dei, dico quod Deus consideratur in illa scientia quantum possibile est ipsum considerari in scientiis acquisitis. [42]

353 Ad aliud[2] dico quod nobilitatis est in inferiori attingere superius, secundum Philosophum VII *Politicae*. Unde sensitiva hominis est nobilior sensitiva bruti, quia in homine ordinatur ad

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 definitio] distinctio A 3 ars *om.* M | ad habitum experti *om.* Λ^{H2} | experti] experimenti Λ^{E} *pon.* experimenti $I^2\Lambda^{O2}$ 4 prudentiae] scientiae (not. aliter: prudentiae S^2) $SI^2\Gamma^{L2}$ scientiae prudentiae vel scientiae (!) M scientiae, aliter prudentiae V^* 5 quasi *om.* $\Lambda^{E}\Sigma^{U2}$ | remoti] remotae R *add.* et experti Σ^{Q*} | quia] *add.* sunt Λ^{G} 5-7 quia — dirigendum *om.* Σ^{U2} 6 experti] expertis Z experimenti Λ^{E} *pon.* experimenti $I^2\Lambda^{O2}$ | generati sunt] s. g. Σ^{QU2} | sunt *om.* Γ^{B} 7 ex actibus *om.* Γ^{B2} | dirigendum] diligendum D 8 nulla] non V 9 quicumque (*pon.* quaecumque C^2) DCPMSRI*VZΓ^{BD*LN} | activus vel factivus] f. vel a. Σ *add.* non esset scientia Γ^{L2} *add.* cum ratione vera $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | conclusio] hoc D 10 ut videtur *om.* $\Phi\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 10-11 ut videtur — Metaphysicae *om.* Λ^{E} 11 et^1 *om.* I^2 | alios auctores] auctoritates alias $\Phi\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 12 tertiam rationem] tertium principale Σ 13 dicitur Λ^{H} | quod est = AD | de substantia] aliud $\Lambda^{H\prime}$ *om.* Λ^{H2} 13-14 substantia Dei, dico] substantiam Dei ibi esse substantiam, dicendum quod non simpliciter sed I^2 13 Dei] *om.* MSR^{2}VΓ^{L} *add.* Deo Λ^{H} 14 dicitur Λ^{H} | illa scientia] s. i Σ | quantum] *praem.* in CPMRI*V$\Gamma\Sigma$ 15 scientiis] *add.* naturaliter $\Gamma^{BD}\Lambda^{O2}$ 16 aliud] tertium AD quartum Λ^{GO} | nobilitatis] nobilitas Γ^{N} *not.* r...ı III De anima c. 11 C^2 | in inferiori] inferiori $MI^2\Lambda^{E}$ inferioris Z | attingere] *om.* P^2 *add.* ad $P^2R^2\Gamma^{-N}$ *add.* est attingere ad P^2 *add.* suum $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 17 Politicorum MΛ^{E} | Unde] *spatium vacuum* M *om.* R 17-18 hominis — sensitiva *om.* I^2 18 sensitiva bruti] quam sensitiva bruti (*post* intellectivam, *p.* 229, 1 $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$) $\Sigma\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ sensitiva in brutis non *post* intellectivam (*p.* 229, 1) τ 18-*p.* 229, 1 sensitiva — intellectivam] quia ordinatur ad intellectivam, sensitiva (sens.] *om.* Λ^{G} *add.* enim Z) in bruto ZΛ^{YEH*GO} 18 in homine *om.* $I^2\Sigma\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$

F 10 ARISTOT., *Metaph.* VI t. 1 (E c. 1, 1025*b* 25): «omnis scientia aut activa, aut factiva, aut theorica». 11 AVICENNA, *Metaph.* I c. 1 (70*ra*). 17 ARISTOT., *Polit.* VII [c. 14] (H c. 14, 1333*a* 21-22): «Semper enim quod deterius, melioris gratia est».

T [1] Cf. supra n. 219. [2] Cf. supra n. 220.

intellectivam. Nobilitatis ergo in scientia est ordinari ad actum nobilioris potentiae. Sed Philosophus non ponit aliquam scientiam esse conformem praxi voluntatis circa finem, quia non posuit voluntatem circa finem habere praxim sed quasi quamdam motionem simplicem naturalem, et ideo nullam posuit posse esse nobiliorem per conformitatem ad finem; si tamen posuisset aliquam praxim circa finem, non negasset, ut videtur, scientiam practicam respectu illius praxis esse nobiliorem scientia speculativa circa idem, puta si aliqua esset speculativa circa illa circa quae est scientia moralis, non diceret illam speculativam esse nobiliorem morali scientia. Nos autem ponimus esse praxim veram circa finem, cui nata est cognitio esse conformis, et ideo cognitionem practicam circa finem esse nobiliorem omni speculativa. Ergo prima propositio rationis[1], quae videtur posse sumi ex I *Metaphysicae*, quamvis eam expresse non dicat Philosophus, neganda est.

Ad primam eius probationem[2] dico quod illa est nobilior 354
quae est sui gratia quam quae est gratia alicuius actus inferioris se; quaelibet autem quam ipse ponit practicam est gratia alicuius inferioris quam sit consideratio speculativa, quia saltem circa obiectum

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 intellectum Σ | Nobilitas ZΛ^{EH*O} | ergo in scientia est] ergo est (est ergo ZΛ^{EO}) in sc. ZΛΣ 2 Sed] licet I^2 | non *om.* Λ^{E*H*} | ponat I^2 | aliquam] aliam Λ^{GO*} 3 esse *om.* D | ponit D$R^2\Gamma^{BD}\Lambda^{GO*}$ 4 quasi *om.* ρπβμυ 4-5 motionem simplicem] s. m. Σ 5 et *om.* ZΛΣ | ponit CP*MS*RIV$\Gamma\Lambda^{HGO}$ | posse] per se CPMSRIV$\Gamma\Lambda^{O2}$ *om.* Σ | esse *om.* RΛ^{O*} 5-6 nobiliorem] nobilitatem *ante* esse (5) Σ voluntatem Λ^{G} notiorem D* 6 per] propter Γ^{BD} 7 circa finem *om.* Z 8 esse] eius Z *om.* Λ^{H*} 8-10 scientia — nobiliorem *om.* ZΛ^{Y*O*}Σ 8-11 speculativa — scientia *om.* Λ^{H*} 9 esset speculativa] sp. sint Λ^{G} 9-11 circa illa — praxim veram *om.* C*MV* | ¶ circa illa — morali scientia *sign. litteris* a-b Γ^{D2}(*text. et mg.*) 9 quae] *add.* non D 10 diceretur $\Gamma^{D*}\Lambda^{H?}$ 11 autem] vero Σ | esse praxim veram] e. v. p. I^2Z$\Gamma^{BD}\Lambda^{HGO}$ v. p. e. (*add.* in voluntate Σ) Λ^{E}Σ 12 esse] est A | ideo] *in ras.* R^2 *add.* ponemus Λ^{H2} *add.* ponimus Φ *edd.* 13 finem] *add.* ponimus Γ^{N2} | esse *om.* ZΛ^{YEHO*}Σ | Ergo] Et ideo Γ^{BD} 13-14 propositio] probatio D 15 eandem Λ^{G}τ | expresse non dicat Philosophus] n. d. Ph. e. (e. Ph. Λ^{-Y}) ΛΣ 16 primam eius probationem dico] prob. d. e. prim. MV′ prob. e. prim. (pr. *om.* CZ) d. CPSRIV²ZΓ prim. prob. e. d. Λ^{-E} | quod] quia M *om.* Λ *add.* scientia ρπγβμυ | esset Γ^{BD*} 17 quam — gratia *om.* Z | est gratia *om.* Λ^{G} | alicuius] alterius AD *rep.* V* *om.* Λ^{O*} *add.* alterius IΛ^{G} | actus *om.* P*Λ^{G} | se *om.* Γ 17-19 se — inferioris *om.* C*MV* 18-19 quaelibet — speculativa] quam sit consideratio speculativa (*add.* quaelibet — speculativa Γ^{N2}) Γ^{N} 18 autem] alia (*praem.* autem R^2I^1) SRIΓ^{L} *add.* alia (aliqua Λ^{O}) C? PZ$\Gamma^{BDN?}$Λ *add.* scientia ρπγβμυ | ipse] Philosophus (*post* ponit $\Gamma^{N?}$) $\Gamma^{N?}$Σ | ipse ponit] p. (posuit Λ^{HGO}) i. ZΛ^{-Y} *add.* esse P | est] esse D*Z | alicuius] alterius PZΛ^{H} actus D* *add.* actus C?$\Gamma^{BDN?}$ Λ^{EH} 19 quam] quod Λ^{G} *add.* ipse R* | sit] *add.* etc. (etc. *om.* C) quam sit CP* | consideratio speculativa] s. c. Λ^{E}Σ | obiectum *om.* Γ^{LN}

T [1] Cf. supra n. 220. [2] Cf. ibidem.

aliquod inferius quam quod ponit esse obiectum speculativae; et ideo quaelibet practica quam ponit est ignobilior speculativa aliqua. Quae autem est gratia alicuius alterius actus, nobilioris suo actu proprio, non est ignobilior, propter talem ordinem; tunc enim sensitiva nostra esset ignobilior sensitiva bruti.

Ad probationem secundam propositionis negatae, cum dicitur de certitudine[1], dico quod quaelibet cognitio scientifica respectu sui obiecti est aeque certa secundum proportionem, quia quaelibet resolvit in sua principia immediata; sed non aeque certa secundum quantitatem, quia haec sunt certiora cognoscibilia illis. Sic omnia de quibus ponit Philosophus scientias practicas sunt minus certa et perfecta cognoscibilia in se quam de quibus ponit [43] speculativam aliquam; ideo aliqua speculativa secundum eum ponitur certior omni practica secundum quantitatem. Nos autem ponimus cognoscibile operabile, id est attingibile per operationem, quae est vere praxis, esse in se maxime cognoscibile, et ideo scientiam de ipso nec secundum quantitatem certitudinis sicut nec secundum proportionem ab aliqua alia excedi.

355 Ad aliam rationem de necessariis exsistentibus[2] dico quod haec scientia non est inventa propter necessaria extrinseca sed

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 aliquod] aliquid PRV *om.* Σ | quam] *om.* $\Gamma^{LN'}$ eo $R^{2}\Gamma^{N2}$ | quod] *praem.* circa Λ^{O2} *om.* $\Lambda^{E}\Sigma$ | ponit] ponitur C potest IZΛ^{-G} possit Σ | esse *om.* $\Gamma^{BDLN*}\Lambda^{B}$ 2 practica quam ponit] q. p. practicam Σ | quam] *add.* ipse ρπγβμυ | est ignobilior] esse nobiliorem MV′ est nobilior SR*I*V²Γ^{D*} 2-3 speculativa aliqua] a. s. $\Lambda^{G}\Sigma$ 3 Quae] Quod $\Lambda^{EO}\Sigma$ | alicuius *om.* ZΛ^{YEGO*} | alterius *om.* DΛ^{H} | nobilior Λ^{Y} 3-4 suo actu] a. s. PΣ 5 esset] est RΛ^{H} erit C | essent ignobiliora Λ^{O*} | bruta C 6 Ad — negatae] *om.* Λ^{YEH2O2}Σρπβ; ¶ *sign.*: Vacat (-cat *deest*) P² *litteris* a-b V²(*text. et mg.*) 7 certitudine] *in ras.* R² trinitate Λ^{G} | scientifica *om.* Σ 8 sui *om.* Γ^{L} 9 quaelibet = AD uterque Λ^{H} utraque *rell. edd.* | resolvit] resolvitur I²Γ^{L} *add.* conclusiones $\Gamma^{N2}\Lambda^{EG}\Sigma$ | in *om.* ZΛ^{H} | sua *om.* I²ZΛ^{HO} | sua principia] p. s. Σ | non] *add.* est $\Gamma^{N}\Sigma$ | certa] altera MSR*V* adaequata Λ^{E} 10 sunt *om.* Z | sunt certiora cognoscibilia] s. cog. cert. ZΛ^{-G} cog. s. cert. Σ | illis] *add.* quia I² 10-11 illis. Sic] in se quam R² 11 Sic] sicut CPIΓ^{L} Sed Λ^{EH2} *add.* quia Λ^{-Y} | omnia] obiecta I²$\Lambda^{-Y}\Phi$ *edd.* | practicas] *add.* unde R² 12 certa et = AD | perfecte (*post* cognoscibilia Λ^{GO}) Λ^{EGO} | quam] *add.* illa Σ | ponit] *add.* Philosophus Λ^{G} 13 aliquam] aliam Λ^{GO*} | aliqua speculativa secundum eum] sec. e. a. spec. Σ | eum] Philosophum ρπγβμυ 14 secundum quantitatem] *om.* Φ *add.* quam (= quaere?) exemplum Λ^{O2} 15 id est] hoc est ZΛ^{-E} sicut Λ^{E} 16 esse *om.* CP*(*post* se)MSRIV*ZΓ^{LN} | maxime] magis Z *add.* praxis D* | cognoscibilis CP*MSRIV*ZΓ^{LN} | et *om.* Γ | ideo] *add.* ponimus ρπγβμυ 16-17 scientia R*IV²Γ^{D2L2N2} 17 certitudinis] rectitudinis C² P*M *add.* scientiae RΓΛ^{O2} 18 ab *om.* AΛ^{H2}(*post* aliqua) | aliquam Λ^{H} | excedi] exceditur $\Lambda^{O'}$ potest excedi CPMSRIVΓΛ^{GO2} 19 aliam] tertiam D secundam ρ 20 scientia *om.* ΛΣ | necessaria extrinseca] e. n. Σ 20-*p.* 231, 1 extrinseca — necessaria *om.* Λ^{S2H2} | sed — intrinseca *om.* Z

T [1] Cf. supra n. 220. [2] Cf. supra n. 221.

cognitionis, sed illi fines non primo distinguunt, sed prior distinctio est ab obiectis, sicut prius dictum est[1].

359 Ad rationes pro positione opposita cum arguitur contra distinctionem per obiecta: [44]

Ad primam[2] dico quod non potest esse circa idem obiectum habitus speculativus et habitus practicus. – Cum autem probatur oppositum per illud Philosophi in *De anima* « intellectus extensione fit practicus »[3], dico quod Philosophus hoc non dicit, scilicet quod intellectus speculativus extensione fit practicus; sed Aristoteles ponens tres gradus intellectus, quorum primus est considerare speculabilia tantum, secundus considerare agibilia, non dictando prosequi vel fugere, dicit quod « amplius extendendo se vult prosequi vel fugere », ita quod ista extensio est intellectus imperfecte practici ad considerationem perfecte practicam, puta

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 distinguuntur PM* | prior distinctio] d. p. Σ 1-2 distinctio est] e. d. CPMSRIVΓ 2 ab] ex *edd.* | obiectis] omnibus Σ^{Q} | sicut] ut Σ | prius *om.* SZΓΛΣ | dictum est] e. d. M RI*V 3 rationes] argumenta Λ^{GO} | pro positione opposita] per opposita Γ^{L} | positione] opinione (*post* opposita Γ^{BD}) DPΓ^{BD} | arguit Z | contra] per Λ^{H1} 4 obiecta] opposita A 5 primum Λ^{G} | quod] quia Λ^{O} 6 habitus² *om.* ZΛΣ | autem *om.* ZΛΣ 7 oppositum] propositum V | oppositum — De anima] quod Z$\Lambda^{YE/HGO'}$ quia Σ per illud Philosophi Λ^{E2} oppositum per dictum Philosophi III De anima Λ^{O2} | illud] dictum Γ | in] III Γ^{N}γ *om.* CP MSRIVΓ^{-N} | intellectus *om.* Γ^{B} 7-8 intellectus — dicit *om.* $\Lambda^{O?}$ | extensione] extensive (*pon.* extensione C²) AC$\Gamma^{LN}\Lambda^{YO?}$ intensione D*Γ^{D*} 8 fit] sit CSZ 8-9 Philosophus — quod] numquam [[*add.* dixit Philosophus (Ph. dicit $\Sigma^{U?}$) quod $\Lambda^{H2}\Sigma^{U2}$]] Z$\Gamma^{BD}\Lambda^{-O}\Sigma^{U}$ Aristoteles numquam dixit quod ρπγβμυ 9 scilicet] *in ras.* P² *om.* $\Gamma^{LN}\Lambda^{O}\Sigma^{Q}$ | intellectus *om.* Z$\Lambda^{-O}\Sigma^{U*}$ | speculativus] *om.* Λ^{O*} *add.* quacumque PZΛ^{-O}Σ | extensive ACΓ^{LN} | fit] fiat Λ^{O2} sit CSZ | practicus] *add.* nec hoc dicit Philosophus (¶ *sign. litteris* a-b Γ^{D2}) Γ^{D} 10 tres] illius Σ^{U} *om.* Γ^{L*} 11 speculabilia] speculativa $\Gamma^{BD}\Lambda^{E}$ specialia V | speculabilia — considerare *om.* Z | considerare²] considerando MSVΓ^{LN} *om.* R 12 dictando] dubitando SZ discernendo vel dictando I* 12-13 vel fugere — prosequi *om.* V* | dicit — fugere *om.* M$\Lambda^{E*O*}\Sigma^{U*}$ 12 dicit quod] tertius quando R²Λ^{G} Tertius ut dicit quando ρπγβμυ Tertius est quod τ *praem.* tertius Λ^{H2} | se] *add.* tertio $\Lambda^{O?}$ 13 vult] iubet ρπγβμυ iuberet Λ^{H2} ultra Λ^{G} | ista] illa DC PMSVΓ$\Lambda^{H}\Sigma^{U}$ 14 imperfecte] imperfectione VΛ^{E*G} perfecte CP* *om.* Γ^{D*} | ad *om.* A | considerationem] considerandum rationem P²R²Γ^{BD} | puta] *add.* quod D

F 10-p. 233, 2 ARISTOT., *De an.* III t. 46-47 (Γ c. 9, 432*b* 26-433*a* 3): « At vero neque rationativa et vocatus intellectus est movens. Speculativus quidem enim nihil speculatur actuale, neque dicit de fugibili et prosequibili; semper autem motus aut fugientis aut prosequentis aliquid est. Sed neque cum speculatus fuerit aliquid huiusmodi, iam praecipit aut prosequi aut fugere: puta multoties intelligit terribile aliquid aut delectabile, non iubet autem timere, sed cor movetur; si autem delectabile, moveat appetitum aliqua altera pars. Amplius et praecipiente intellectu et dicente intelligibilia fugere aliquid aut prosequi, non movetur [homo], sed secundum concupiscentiam agit, ut incontinens ».

T [1] Cf. supra n. 252-255. 259. 265-266. [2] Cf. supra n. 249. [3] Cf. supra n. 249. 223.

propter necessaria intrinseca (ut videlicet propter ordinem et moderationem passionum et operationum), sicut scientia moralis, si esset inventa omnibus necessariis extrinsecis habitis, non minus esset practica. Non est autem haec inventa ad 'fugam ignorantiae', quia multo plura scibilia possent tradi in tanta quantitate doctrinae quam hic tradita sunt; sed hic eadem frequenter replicantur, ut efficacius inducatur auditor ad operationem eorum quae hic persuadentur.

⌊VII. – Ad argumenta principalia secundae quaestionis⌋

[43] Ad argumenta secundae quaestionis. Ad auctoritatem Philosophi III *De anima*[1] dico quod loquitur ibi de fine ut cognito; nam intellectus propter aliquid ratiocinans ratiocinatur propter finem cognitum et ut est principium demonstrationis. 356

Ad secundam auctoritatem de I *Metaphysicae*[2] dico quod practica non est gratia usus ut per se finis; tamen aliquam habitudinem habet ad usum, sic quod usus est per se obiectum eius, vel aliquid virtualiter includens usum, quale non posuit Philosophus esse aliquod ens nisi ens ad finem; et omne tale obiectum est ignobilius obiecto speculabili; et ideo talis ordo ad praxim concludit ignobilitatem practicae respectu speculativae. 357

Ad tertium de II *Metaphysicae*[3] dico quod speculativa et practica habent diversos fines loquendo de per se finibus intra genus 358

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FF}$ρτπγβμυ)

1 ut *om.* $\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ | videlicet] patet $R^2\Gamma^{LN*}$ patet scilicet Γ^{BD} scilicet $\Lambda^{G}\Sigma$ habet Z | propter² *om.* Z$\Lambda^{YE*H*GO*}$ | ordinem] ordinationem CPMSRIV$\Gamma\Lambda^{E2}$ 1-2 ordinem et moderationem] moderantiam βμυ | et moderationem *om.* Z$\Lambda^{YEHGO2}\Sigma$ 2 scientia moralis] m. s. SZ$\Gamma\Lambda^{-H}$ 2-3 si — habitis *post* practica (4) Σ 4 ad] propter Λ^{H} 5 multa PMSRIVΓ | possunt PΛ^{GO} | tradi] poni vel tradi ρπγβμυ | in tanta] intenta Λ^{GO*} 6 sunt] sint (*ante* tradita Σ) MSIV$\Gamma^{D}\Lambda^{YEH}\Sigma$ est Λ^{G} | hic²] haec DCMZΛ^{E} | hic eadem frequenter replicantur] e. r. h. f. Σ | frequenter replicantur] r. f. ZΛ 7 quae] qui D | hic = AD ibi *rell. edd.* 10-11 Philosophi *om.* ZΛΣ 11 III] II $I^{*}\Lambda^{H}$ | ibi *om.* I^{2}ZΛΣ 13 et ut] ut (*om.* Γ^{L2}) et Γ^{L} ut Γ^{N*} *om.* P* | est *om.* CMSRIVΓ^{N*} | demonstrationis] *add.* vel ratiocinationis D 14 secundam auctoritatem] secundum ZΛΣ 15 gratia] scientia S | gratia — finis] per se finis nec gratia usus Σ | per se] pars (*pon.* per se V^{2}) MV 15-16 aliquam habitudinem habet] a. habet habit. SRIΓ^{L} habet a. habit. CPMV$\Gamma^{-L}\Lambda^{H}$ 16 quod] quia Λ^{GO} | eius *om.* MSI*VΓ^{LN} 17 quale] qualem MR*I*V$\Lambda^{GO}\Sigma^{U*}$ quare Z | ponit Γ 18 esse *om.* MSRI*VΓ^{LN2} | nisi ens *om.* Z | omne] est M′ esse Z *om.* M^{2}V 19 speculabili] speculativo CPMSRIV$\Gamma^{D2LN}\Sigma$ speciali Λ^{G} | et *om.* Λ^{HGO} | ordo] habitudo $\Lambda^{E}\Sigma$ | includit Λ^{E} 20 ignobilitatem] ignorantem MZ 21 tertium] secundum (-am Λ^{O}) Λ^{GO*} *add.* autem Λ^{G} | de *om.* R | II] III Λ^{YGO*} 22 intra] inter Λ^{E} infra ρπγβμυ

T [1] Cf. supra n. 223. [2] Cf. supra n. 224. [3] Cf. supra n. 225.

ab apprehensione terribilium ad dictamen completum de eis, praecipiendo fugam vel prosecutionem. Concesso tamen quod intellectus speculativus fiat practicus, non est ad propositum, quia 'speculativum' et 'practicum' sunt differentiae accidentales intellectus, licet sint essentiales habituum et actuum, et ideo habitus et actus non extenduntur.

Ad aliud de medicina[1] dicit quidam quod habitus univer- 360
salis est speculativus, sed quando ex ea acquiritur habitus particularis, tunc fit practicus. – Contra: tunc ex principiis speculativis sequeretur conclusio practica, quod est inconveniens.

Ideo aliter dicendum est quod quando sunt aliqua extrema op- 361
posita, quanto aliquid recedit ab uno oppositorum, tanto magis accedit ad aliud[2]; actualissimam rationem practici habet consideratio, quae nata est immediate esse conformis formaliter praxi eliciendae; ergo quanto aliquid magis recedit ab isto, tanto magis accedit ad speculativum: habitus ergo universalis, qui non est natus esse immediate conformis praxi, potest dici aliquo modo speculativus respectu alicuius habitus qui immediate natus est esse

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}$ρτπγβμυ)

1 terribilium] *praem.* puta Λ^{B*} *add.* puta PΛ^{YHGO*} *add.* vel placibilium *et not.* non est in alio libro Γ^{N2} | ad dictamen] *in ras.* Γ^{D2} additamentum Λ^{B2} 3 speculativus] *add.* extensione ρπγβμυ | propositionem Λ^{B} 4 sint Λ^{B} | differentiae] duae (*add.* differentiae R^2) R 5 licet] sed Λ^{H} | sint] sunt (*add.* sicut I^2) I sicut Λ^{H} | et^3 *om.* $\Gamma^{D*}\Lambda^{-B}$ 6 non *om.* C^2MV^2 7 dicitur P$\Gamma^{BD}\Lambda^{-H}\Sigma$ | quidam] *post* aliud Z *om.* $D^2P'\Gamma^{BD}\Lambda^{-H}\Sigma$ a quodam P^2 *add.* scilicet Henricus Λ^{H2} 8 sed] si licet Λ^{E} | quando] quia V | ex *om.* D 8-9 habitus particularis] p. h. ZΛΣ 9 fit] sit S 10 sequetur Λ^{H} | quod est inconveniens *om.* Z$\Lambda^{YEHO2}\Sigma$ 11 dicendum est] e. d. CPΓ^{LN} dicendum DMSRIVΛ^{YE} dicitur ZΛ^{HGO} dico Σ | aliqua] *add.* duo ρπγβμυ 12 aliquid] *add.* magis Σ | oppositorum *om.* ZΛΣ | magis] plus Σ *om.* $Z\Lambda^{-E}$ 13 aliud] *add.* modo Σ *edd.* | rationem] relationem A 14 quae] *add.* vel quando Λ^{O2} | immediate *om.* ADΓ^{N2} (post quae) 15 eliciendae] eligendae Z elicitivae Λ^{E2GO*} | ergo] unde Λ^{GO}τ et ρπβμυ *om.* Λ^{YE2H2} | ergo quanto] q. e. $I^2\Sigma$ | aliquid magis] m. a. CPMSRIVΓ | magis^1 *om.* $Z\Lambda^{-G}\Sigma$ | isto] illo Γ^{-L} ista Σ 16-18 habitus — alicuius *om.* D^2 17 esse immediate] i. e. $D^2\Lambda^{O}\Sigma$ | praxi] per ista P^2 *add.* eliciendae $\Gamma^{D2}\Lambda^{GO}$ *edd.* 17-*p.* 234, 1 potest — praxi *om.* A 17 dici] *add.* quod ρ | aliquo modo *om.* πβμυ 18 alicuius *om.* Λ^{B} | habitus] actus Z *add.* universalis D^* *add.* particularis Λ^{O2} | immediate natus est esse] n. est esse i. Σ | esse *om.* Z

F 7 Henricus Gand., *Summa*, a. 60 q. 1 ad 1 contra aliud (II f. 161N): « Aliquando autem ars ex sola experientia sensuali nata est acquiri, ut medicina, quae tanto perfectius acquiritur quanto plurium sensuum experientia acquiritur; puta si quis discipulus in medicina ambulans cum perito medico practicante, qui simul docet eum universale et facit ipsum experiri circa aegrotos in particulari, – ipse simul et speculativam et practicam artem medicinae acquirit: quae speculativa est ex ratione universalis, practica vero ex ratione determinationis ipsius universalis in particulari, cognito ex sensu ».

T [1] Cf. supra n. 250. [2] Cf. Aristot., *Physic.* V t. 52 (E c. 5, 229b 14-21).

conformis praxi eliciendae. Ita posset ars poni habitus speculativus respectu habitus experti, quia ars, tamquam universalior habitus, non ita immediate est directiva, sicut apparet in I *Metaphysicae*, « artifex frequenter errabit, expertus non errabit ». Ita potest distingui medicina in speculativam, quae scilicet est de universalibus causis et curis, quae cognitio est remotior a praxi elicienda, et in practicam, quae est de particularibus et propinquioribus praxi et immediatius conformibus praxi eliciendae. Tamen secundum veritatem illa cognitio universalior, quae comparative dicitur speculativa, est simpliciter et verissime practica, quia virtualiter includit illam particularem formaliter conformem praxi.

362 Ad aliud de bonitate et malitia[1] dico quod non omnis actus bonus est primo bonus a circumstantia finis ut finis, immo est aliquis actus bonus a circumstantia obiecti, puta ubi finis est obiectum, et ibi circumstantia finis ut obiecti primo tribuit rectitudinem actui[2]; ille enim actus est ex obiecto solo simpliciter bonus,

---

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YBHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FP}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)

1 eliciendae] eliciendo I^{+} elicitae Λ^{H2} | potest ZΛ^{HGO} | ars poni] p. a. $\Gamma^{BD}\Lambda^{EG}\Sigma$ | poni] dici $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 1-2 habitus speculativus] speculativa Z$\Lambda\Sigma$ 2 experti] experimenti Λ^{E} | universalior] universaliter dicitur D 3 directiva] *in corr.* Λ^{E2} directa D directivus Λ^{Y} directivum Λ^{HGO*} | sicut] *praem.* quia Σ | apparet] patet $\Lambda^{G}\Sigma$ | in *om.* $C^{\ddagger}Z\Gamma^{N}\Lambda\Sigma$ | I] II Λ^{O2} principio Γ^{BD} 4 artifex] *add.* enim ZΛ^{-Y} | errabit[1]] *add.* ubi Γ^{L} | expertus non errabit *om.* $\Lambda^{O\ddagger}$ | non] autem non ita $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | errabit[2] *om.* Σ 5 scilicet est] e. s. CMRV 5-6 universalioribus S$\Gamma^{-D}\Lambda\Sigma$ 6 causis et curis] curis (*add.* et causis Γ^{D2}) Γ^{BD} | quae] *add.* scilicet Λ^{E} | est remotior] r. e. Σ 7 quae] *add.* scilicet Λ^{E} | particularibus et propinquioribus = A *edd.* prioribus et propinquioribus D particularibus (*add.* partibus vel P^{2}) propinquioribus CPZ$\Lambda\Sigma$ propinquioribus particularibus SΓ propinquioribus partibus MRV propinquioribus partibus vel particularibus (partibus vel part. *om.* I^{2}) I | praxi] *add.* eliciendae Λ^{G} 8 et *om.* Γ^{L} | immediatioribus τ | conformibus] conformis DCPMSRIV$\Gamma^{LN}\Lambda^{E}$ conformis vel conformibus A considerationibus (*add.* et curis particularibus et immediate conformis Λ^{O2}) Λ^{GO} | praxi eliciendae *om.* $\Lambda^{YE\ddagger HGO\ddagger}\Sigma$ 9 cognitio] *in ras.* Λ^{E2} *om.* Z$\Lambda^{YHO\ddagger}\Sigma$ | universalior] universaliorum $D^{\ddagger}$ *add.* est Λ^{H} | comparative] comparatione Λ in comparatione $\Gamma^{BD}\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 10 et verissime *om.* $P^{\ddagger}Z\Lambda^{YEHGO\ddagger}\Sigma$ 11 illam] *in corr.* D^{2} illa R^{*} istam Λ^{H} *om.* Λ^{O} 12 aliud] illud Λ^{G} idem Λ^{O} *om.* $V^{\ddagger}$ 13 a — finis[2] *om.* $M^{\ddagger}$ 13-14 finis[1] — circumstantia *om.* $\Lambda^{E\ddagger}\Sigma^{Q}$ 13 ut finis *om.* C | immo] *add.* etiam $\Lambda^{E?}$ 14 actus *om.* Z$\Lambda^{YE?HGO*}\Sigma$ | a] absque Λ^{HGO*} ex P *om.* M^{*}S | obiecti] *om.* Λ^{HGO*} *add.* primo Λ^{E} | ubi] ibi M^{*} videtur R^{*} *om.* D^{*} 15 et ibi] ibi enim Σ | ibi] ubi Γ^{L} ita V *om.* Λ^{GO*} | obiectum MRVΛ^{O*} | attribuit Λ^{Y} 16 actui] alicui Λ^{E} | actus] *add.* qui Σ | est

F *3-4* ARISTOT., *Metaph.* I [c. 1] (A c. 1, 981*a* 14-24): « expertos magis proficere videmus sine experientia rationem habentibus. Causa autem est, quia experientia quidem singularium est cognitio, ars vero universalium. Actus autem et omnes generationes circa singulare sunt ... Si igitur sine experimento quis rationem habeat et universale quidem cognoscat, in hoc autem singulare ignoret, multoties quidem curatione peccabit; singulare namque magis curabile est ».

T [1] Cf. supra n. 251. [2] Cf. supra n. 263-264.

ut 'amare Deum' sine aliis circumstantiis est simpliciter bonum. Falsum est ergo quod a fine ut finis distinguitur contra obiectum accipitur prima bonitas actus moralis, immo secundo illud est falsum, quia actus circa ens ad finem licet habeat pro prima circumstantia finem, tamen ab obiecto est aliqua bonitas prior, a qua dicitur actus bonus ex genere[1]; tertia responsio est, directe ad propositum[2], quia etsi circumstantia formaliter circumstet praxim ut sit bona, non tamen formaliter circumstat intellectionem practicam: non enim intellectus moderate sive medio modo dictat actum, ita quod dictare circumstantionetur hac circumstantia mediocriter, sed intellectus dictat secundum ultimum potentiae suae; est autem illud 'dictare' rectum, a principio, et principium sumitur a primo obiecto.

[45] Contra illud[3], quod non sit distinctio per obiecta. Probatio, 363
quia omne formaliter tale, est tale per aliquid sibi intrinsecum, igitur si habitus sit formaliter practicus, hoc est per aliquid sibi intrinsecum; sed hoc non est obiectum; ergo etc. Exemplum: sol non est formaliter calidus, licet sit calidus virtualiter.

Praeterea, obiectum non est distinctivum habitus nisi ut causa 364

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FF}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)
om. D*Λ^{GO*}(*post* simpliciter) | obiecto] aliquo ZΛ^{YH*} *praem.* aliquo P | solo *om.* Σ | simpliciter bonus] b. s. Σ

1 ut amare Deum *post* circumstantiis Σ | bonus $\Gamma^{N2}\Sigma$ 2 est ergo] er. e. Z$\Lambda^{YGO}\Sigma$ | finis] *add.* prout (probat $\Lambda^{E}\Sigma^{Q}$) scilicet PI²Z$\Gamma^{BD}\Lambda^{YE*HGO}\Sigma$ | contra obiectum] ab obiecto (*add.* vel contra obiectum Λ^{O2}) Z$\Lambda\Sigma$ 3 accipietur $\Lambda^{Y'}$ accipiatur DV²Z$\Gamma^{N2}\Lambda^{Y2HGO}\Sigma$ | prima] primo DΛ^{E} 3-4 immo — quia] similiter Σ 3 secundo] secundum C*PΓ^{N*} secunda Z *om.* R | illud *om.* MSI²V²$\Gamma^{L}\Lambda^{E}$ 4 quia] quod Z | habeant Λ^{YE*H*} | prima] una (*not.* alius liber: prima μ) $\beta\mu\upsilon$ 5 obiecto] aliquo Λ^{Y} *praem.* aliquo $\Lambda^{E}\Sigma$ 5-6 dicitur actus] a. d. I²$\Lambda\Sigma$ actus videtur Φ 6 actus bonus] b. a. SZΓ | ex] de Λ^{H} | responsio] propositio Γ^{LN*} ratio $\Lambda^{GO*}\Sigma$ 6-7 propositum] oppositum $\Gamma^{N}\Lambda^{G}$ 7 quia] quod SI²$\Gamma^{LN*}\Lambda^{Y}$ | etsi = AD$\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ sicut τ si *rell.* | circumstantia] *add.* finis D | circumstet] circumstat Λ^{E} 8 intellectionem] intentionem Z impositionem D² 9 medio modo] mod. med. DCPMSRI*VΓ^{LN} 10 circumstantionetur] circumstantionatur Λ^{E} circumstantionaretur C*PMSRVΓ^{LN} excircumstantionetur (!) Λ^{H} | haec Λ^{H} | hanc circumstantiam D 11 suae *om.* $\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ | illud] idem Λ^{GO} aliud τ *om.* CMR*(*post* dictare, 12)V² 12 rectum] recte Φ rationi M² *om.* R² 13 illud] istud PI²ZΓ^{BD} aliud MRVΓ^{LN*} hoc Σ arguitur Λ^{GO} *add.* arguitur PI²Z$\Gamma^{BD}\Lambda^{YEH}$ | sit] fit $\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ | Probatio *om.* I²Z$\Lambda\Sigma\rho\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 14 tale¹ *om.* Z | est tale *om.* D² | aliquid] *add.* formaliter I*Γ^{D2} | intrinsecus Σ 15-16 igitur — intrinsecum *om.* Λ^{O2} 15 si *om.* Λ^{Y} | sit] est Z$\Lambda^{YEH}\Sigma$ 15-16 hoc — intrinsecum *om.* D² 15 est] erit Γ^{BD} | sibi *om.* CPMSRIV$\Gamma^{LN}\Lambda^{YHGO2}$ 16 sed] et ZΛ^{-G} | sed hoc] hoc autem Σ | est] erit Z$\Lambda^{YEH}\Sigma$ | etc. *om.* Σ 17 licet sit calidus virtualiter = AD sed virtualiter Γ^{BD} sed virtualiter licet sit calidus ρ licet sit virtualiter calidus *rell.* $\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$ 18 Praeterea] Primum (*pon.* Praeterea V²) D*V | distinctum Z

T [1] Cf. Thomas, *S. theol.* I-II q. 18 a. 2 in corp. (VI 128*a*). [2] Cf. supra n. 251. [3] Cf. supra n. 362.

efficiens; causae efficientes non distinguunt effectum specie, quia a causis diversis specie potest esse idem effectus specie, sicut calidum idem specie generatur aequivoce et univoce ab igne et a sole.

365 Ad primum[1] dico quod esse practicum dicit intrinsecum notitiae sicut respectus aptitudinalis dicit intrinsecum fundamento, et quod notitia aliqua sit apta nata referri, hoc est per naturam intrinsecam notitiae, quam naturam habet ab obiecto ut a causa extrinseca. Dico tunc quod habitus est practicus per intrinsecum ut per causam formalem, sed per obiectum, quod est extrinsecum, ut per causam efficientem.

366 Ad secundum[2] dico quod licet a causis essentialiter ordinatis quarum una est univoca, altera aequivoca, possit ab utraque causante esse effectus unius rationis, sicut exemplificatur de calore, quando tamen causae efficientes proximae eiusdem ordinis ad effectus causant aliqua in quantum ipsae causae sunt distinctae, maxime si utraque sit univoca effectui sive univocatione completa sive univocatione diminuta, non potest a causis talibus distinctis esse effectus unius rationis. Univocationem completam dico quando est similitudo in forma et modo essendi formae; diminutam dico

---

ADCPMSRIVZΓ^{BDLN}Λ^{YBHGO}Σ^{QU}(Φ^{FP}ρτπγβμυ)

1 causae] *add.* autem Γ^{D2}Σ^{U} *add.* enim Σ^{Q} | effectum] effectus Λ^{B}Σ effectivum Λ^{Y} 2 a causis *om.* Λ^{O*} | specie²] *om.* Λ^{G} *add.* et etiam numero Σ | sicut] *om.* Λ$^{O'}$ ut Λ^{O2} 2-3 calidus CMVΛ^{B} | calidum idem] i. c. Σ 3 idem] ibidem Λ^{B*} *om.* MZ | specie *om.* ZΛ^{YBHO*}Σ | aequivoce et univoce] u. et aeq. ZΛ^{-B}Σ aequivoce Λ^{B2} | ab igne et a sole] a s. et ab i. Σ | a *om.* I*ZΓ^{BD}Λ^{B} 4 dicit] est I^{2}Λ^{H} *add.* quid Λ^{B} *add.* aliquid ρπγβμυ 5 sicut] sed I | aptitudinalis] *add.* vel (*om.* P²) est intrinsecus fundamento vel (vel *om.* P*) P | dicit] est I^{2}ZΓ^{BD*}ΛΣ | intrinsecus ZΓ^{BD*}ΛΣ 6 notitia aliqua] a. n. Σ | aliqua] alia D*Λ^{GO*} | sit] *praem.* si (sic Λ^{Y2B2}) Λ^{YB} *praem.* sic RΓ^{-B}Λ^{GO} *om.* D* *add.* sic C^{2}SΓ^{B}Λ^{H} | nata] *om.* V*ZΛ^{-G}Σ *add.* sit D 7 notitiae *om.* CP*MSR*I*V* 8 tunc] ergo I^{2}Σ *praem.* ergo Z *om.* P*Λ^{YB*HGO*} | ut] et Λ^{H} *add.* patet γ 9 sed] et ρπγβμυ *add.* etiam Φρ | quod est extrinsecum *om.* ρπγβμυ | ut] sicut Σ 11 secundum] tertium Z | dico *om.* M | a] in Z ex ρ 12 una est] altera est Λ^{G}Σ est altera ZΛ^{-G} | univoca ... aequivoca] aequivoca ... univoca ZΛ^{BO}Σ | altera] alia Λ^{H} et alia Σ *add.* est S | possit = ADΣ posset *rell. edd.* 12-13 ab utraque causante *om.* Λ^{GO*} 12 utralibet CPMSRVΓ^{L}Λ^{Y} 13 exemplificatur] exemplificatum est Σ 14 quando tamen] t. q. (quia Γ^{B}) ZΓ^{BD}ΛΣ | tamen *om.* M | ordinis] rationis D rationis vel ordinis ρ 14-15 ad effectus] ad effectum ΓΛ^{O} *om.* Z 15 aliqua] natura M | causae *om.* MVΛ^{B} 16 completa] perfecta vel completa Λ^{B} | sive²] non D 17 univocatione *om.* CPI^{2}ZΓΛΣ | causis talibus] t. c. IΓ^{N}Λ^{B}Σ | talibus *om.* Γ^{L} 18 effectus] actus γ *add.* quasi R | rationis] *add.* esse Λ^{B} | Univocationem] Unionem Λ^{G} Unibilior (!) Λ^{O*} | dico] *in ras.* Λ^{O2} *add.* quod VZ 18-19 quando — dico *om.* Z 19 in forma et *om.* Λ^{B} 19-*p.*237, 1 et modo — in forma *om.* Λ^{O*} 19 modo] *praem.* in DPΓ^{BD}Σ | essendi] esse Λ^{B*} exsistendi D *add.* et I* | formae] formam Λ^{O*} *add.* et forma Λ^{B2} 19-*p.* 237, 1 diminutam — forma *om.*

T [1] Cf. supra n. 363. [2] Cf. supra n. 364.

quando est similitudo in forma licet habeat alium modum essendi, quo modo domus extra est a domo in mente artificis (unde generationem istam vocat Philosophus 'aliqualiter' univocam, VII *Metaphysicae*). Quia ergo obiectum est causa proxima respectu notitiae et univoca, licet diminute, sequitur quod distinctio formalis obiectorum, cum causent notitias in quantum ipsa sunt distincta, necessario concludat distinctionem formalem notitiarum.

ADCPMSRIVZ$\Gamma^{BDLN}\Lambda^{YEHGO}\Sigma^{QU}$($\Phi^{FF}\rho\tau\pi\gamma\beta\mu\upsilon$)
Λ^{E*} 19 diminutam] diminuta Λ^{G} *add.* univocationem (-tione P unionem R*Γ^{N*}*praem.* esse I) CPMSRI*V$\Gamma\Lambda^{E?O?}$ | dico] voco CMSRI'V$\Gamma\Lambda^{E?}$ est Λ^{G} *om.* DI²$\Lambda^{YH}\Sigma$

1 habeat alium modum] non in modo Σ | alium] *add.* ibi $\Lambda^{Y?}$ 2 extra] *add.* quae Γ^{LN*} | est] *add.* domus Λ^{GO} | domo] *add.* quae est CMSRIVZΓ | artificis *om.* $\Lambda^{YEHGO*}\Sigma$ | unde = AD unde et (etiam Γ^{D}) *rell. edd.* 2-3 generationem istam] i. (illam $\Lambda^{H}\Sigma^{U}$) g. $\Lambda^{EHGO}\Sigma$ 3 aliqualiter] qualiter I' aliquo modo I²$\Lambda\Sigma$ 3-5 VII Metaphysicae — univoca *om.* Λ^{E*} 4 respectu *om.* $\Lambda^{HGO}\Sigma$ 5 licet] *om.* Σ *add.* obiectorum ρ | diminute] diminuta Λ^{G} distincte ρ | sequitur] sequitur vel sumatur A *adnot.* infra dist. 3 quaest. 8 ⌜...⌟ ibi ad secundum argumentum ⌜...⌟ quaestionem I² | quod] quia AD 5-6 formalis obiectorum, cum] formaliter ρ 6 subiectorum M | cum] non V*Λ^{H2} | causent] *in ras.* R² *in corr.* Γ^{N2} causet DV$\Gamma^{BD}\Lambda^{E*O*}$ causat Λ^{H} causens (!) M* crearet Z | in *om.* D | ipsa *om.* Γ^{BD*} | distincta] distincte Γ^{B} *add.* quod CPMSRI*VZ$\Gamma\Lambda^{H2}$ 7 concludit Λ^{HG} | distinctionem formalem] f. d. Σ | notitiarum] *rescr.* I² Nota Aristoteles (!) M *add.* ideo etc. Λ^{G}

F 3 Aristot., *Metaph.* VII t. 30 (Z c. 9, 1034*a* 21-25).

APPENDICES

⌈APPENDIX A

PROLOGUS

Pars prima quaestio unica*⌉

35, 21 — Contra illa quae dicuntur respondendo ad quaestionem[1]: videtur enim velle quod distinctio 'naturalis' et 'violenti' praecipue accipitur per comparationem potentiae receptivae ad actum et formam et nullo modo per comparationem ad agens; videtur et secundo velle quod distinctio naturalitatis et supernaturalitatis praecipue accipitur per comparationem potentiae passivae ad agens et non per comparationem eius ⌈ad⌉ actum et formam[2].

Igitur eum contra, ad ista quantum, sic procedam: ostendam primo quod distinctio 'naturalis' et 'violenti' accipienda sit per comparationem ad agens, secundo quod non praecipue per comparationem ad actum; tertio quod accipienda sit distinctio naturalitatis et supernaturalitatis per comparationem ad actum et formam et secundas causas; quarto solvam rationes quas habet pro se.

Primum probatur sic, per Commentatorem II ⌈De anima⌉: « Definitiones demonstrativae innatae sunt dare causas omnium eorum quae sunt in definitis »[3]; sed violentum definitur per comparationem potentiae passivae ad agens; igitur habet locum distinctio 'naturalis' et 'violenti' per comparationem ad agens. Minor patet, quia « violentum est cuius principium est extra, non conferente vim passo », III Ethicorum[4]; principium autem extra est agens; igitur etc.

Secundo arguitur idem sic: illud videtur formale principium distinctionis inter aliqua per quod formaliter differunt ad invicem; sed naturale et violentum differunt formaliter per habere principium intus et extra; igitur etc. Minor probatur per Aristotelem I Physicorum cap. 5, ubi exponens definitionem naturae dicit super idem: « in eo in quo est »[5].

4-25 Contra — in quo est = Λ^{B}; ¶ *text. sign.* Vacat Λ^{B1} 10 procedam] *add.* et sic Λ^{B+} 20 passio Λ^{B} 24 Aristotelem] Avicennam Λ^{B} 25 quo] *comp.* Λ^{B+}

T [1] id est contra solutionem quaestionis, cf. supra p. 35, 5. [2] Cf. supra n. 58. [3] Averroes, *De anima* II com. 26. [4] Aristot., *Eth. ad Nic.* III c. 3 (Γ c. 1, 1110*b* 15-17). — Cf. Thomas Anglicus, *Liber propugnatorius* I prol. q. 1 (ed. Venet., 2*ra-b*; cod. Vat. lat. 872, 2*va*). [5] Aristot., *Physic.* II t. 3 (B c. 1, 192*b* 20-23). Cf. supra p. 44 ad 16-p. 45, 5.

---

* Numeris textui praepositis pagina et linea designantur.

INDICES

I

INDEX NOMINUM

Aegyptii 122,16.17.19
Anselmus Cantuariensis 56,12-13
Antichristus 78,4; 81,1; 83,5
Antisthenes 64,8
Apostolus *vide* Paulus
Aristippus 64,7
Aristoteles 5,5-6; 9,6; 10,3; 20,5-6; 23,3-4; 37,15; 41,11-12; 44,6; 46,4.12.17; 57,5; 64,10; 74,14; 92,15; 93,13; 98,21; 107, 11; 130,5; 145,21; 152,8; 153,10; 154, 2; 158,4; 159,17; 172,4; 190,14; 191, 7; 193,4.11-12; 194,18-195,1; 196,4; 197,12; 198,10; 212,17; 215,15; 226,6; 227,4.8; 228,10.17; 229,2.15; 230,11; 231,10-11.17; 232,7.8.10; 237,3; 241,25
Augustinus 11,14; 14,11; 16,1; 17,3; 18, 19; 19,17; 20,9-10.10; 41,3.6.10; 42, 4; 44,8; 60,2.8; 62,3.13; 63,4.7; 64,4; 67,13-14; 68,1-2; 69,8; 70,16; 71,9.11; 73,11; 74,8.9; 75,2; 76,8.9.14; 78,5; 79,7.11; 81,4; 82,12; 86,8; 89,10; 91, 13; 104,2.14; 142,8; 143,12.16; 152,14; 158,11; 184,1; 194,11; 201,1.5; 202,2
Averroes 93,3.7; 130,12.13; 241,16
Avicenna 2,11; 15,8; 19,15; 56,10; 72,4; 93,4.11; 130,12; 132,15; 153,3; 170,8; 207,15; 228,11

Babylonia 65,6
Boethius 91,1; 125,18; 151,12; 228,12

Cassiodorus 92,9; 129,3
Christus *vide* Iesus
Cicero (M. Tullius) 75,8
Commentator *vide* Averroes; Eustratius
Constantinus (imp.) 80,6
Cornelius 33,6
Cyprianus 79,9

Damascenus *vide* Ioannes Damascenus
Daniel 73,3
Dionysius Areopagita 79,8

Ecclesia 74,9.11; 75,1.3; 76,7; 92,11; 106,4
Enoch 69,9
Eustratius 90,3-4; 189,5; 191,4; 194,16; 207,16
Ezechiel 65,6

Filius (Dei) *vide* Iesus
Flavius *vide* Iosephus Flavius

Gamaliel 76,3
Gregorius Magnus 62,2; 70,8

Hebraei 72,13-14; 122,18
Henricus Gand. 68,5-6; 98,19; 99,9; 183, 10; 185,14
Hugo a S. Victore 92,6; 129,3

Iacob (patr.) 4,9; 73,2
Ieremias 65,7
Iesus 67,14; 71,7; 72,14.15; 77,2.3; 81,8; 83,11.16; 84,1.13; 92,9; 101,16; 102, 18; 103,21; 114,9.13; 115,3.7.15; 116, 1.2.6.14.17; 117,2.8.10.11.13.13-14.15.16; 118,19.20.21; 119,1.5.14.15; 120,1.2. 3.4.9; 121,10.13.14.15; 122,1.4; 143, 14; 144,14; 147,5.7.8.9; 148,7; 209,4; 210,9
Ioannes Damascenus 60,8; 107,14; 118,20
Iosephus Flavius 83,15

Israel 4,9
Israelitae 69,14
Iudaea 65,7
Iudaei 72,12; 80,7; 117,9
Iudas (Thaddaeus) 69,9

Lincolniensis *vide* Robertus Grossatesta

Mahometus 19,16-20,1; 60,13; 72,1.6; 77,1
Moyses 59,10; 65,8; 86,7; 122,16.17; 123,5

Origenes 87,1

Pater (Deus) 115,4.6.15; 116,4.7.12; 117,17; 120,2; 209,4; 210,8
Paulus (apost.) 66,1.6; 72,13; 79,6.9; 81,13.15
Petrus (apost.) 76,5-6
Philosophus *vide* Aristoteles
Pilatus 84,17
Plato 64,10

Richardus a S. Victore 67,12; 77,12; 99,9
Robertus Grossatesta 119,16

Salvator *vide* Iesus
Sedes Apostolica 75,4
Sibylla 84,3
Silvester 80,5
Spiritus Sanctus 114,14; 115,4.5.7; 116,13; 117,17; 120,2

Thomas Aquinas 47,14
Trinitas 71,7; 115,15; 116,4.8.13; 117,14; 201,8; 205,11.14
Tullius *vide* Cicero

Verbum *vide* Iesus

II

INDEX AUCTORUM

A. – Auctores in apparatu F allati *

Aegidius Romanus

Quodlibet (*Bononiae 1481*) II q. 19: 168,8-10

Sententiarum (*Venetiis 1521*) prol. pars 1 princ. 1 q. 3: 106,3 | pars 4 q. un.: 200,1 || I d. 19 pars 2 princ. 2 q. 1: 168,8-10

Albertus Magnus

(*Opera, ed. Borgnet, Parisiis 1890-1899, 38 voll.*)

Sententiarum I d. 1 a. 4 (*XXV 1893*): 200,1

Summa theologica pars 1 tr. 1 q. 3 m. 3 (*XXXI 1895*): 200,1

Alexander de Hales

Summa theologica (*ed. PP. Collegii S. Bonaventurae, ad Claras Aquas 1924-1948, 4 voll.*) I q. 2 m. 3: 138,12

Anselmus Cantuariensis

De libero arbitrio c. 3 (*PL 158. – Opera, ed. Schmitt, I, Seccovii 1938*): 56,12-13.15-16

Aristoteles

(*Opera, latine, cum commentariis Averrois, Venetiis 1483, 3 voll. – Opera, latine, cum Averrois commentariis, Venetiis apud Iunctas 1562 [= ed. Iuntina], 10 voll. – Opera, graece, ed. Bekker, Berolini 1831, 2 voll.*)

Analytica posteriora I c. 2 [t. 5] (A c. 2): 7,5; 141,16; 226,10 | c. 3 [t.6] (A c. 3): 8,3; 25,15-26,1 | c. 5 [t. 11] (A c. 4): 96,11-12 | c. 25 [t. 42] (A c. 28): 91,6 || II c. 4 [t. 2] (B c. 3): 98,21

Analytica priora I c. 1 (A c. 1): 7,6

De admirandis auditionibus n. 91 (*ed. Iuntina VII; ed. Bekker n. 95*): 84,3

De anima I t. 1 (A c. 1): 105,6 || III t. 2-3 (Γ c. 4): 37,15 | t. 14 (Γ c. 4): 44,13 | t. 18 (Γ c. 5): 5,7; 37,15 | t. 26 (Γ c. 6): 20,5-6 | t. 30 (Γ c. 7): 20,5-6;

* Post colon (:) numero maiore designatur pagina, minore linea. — Uncis rotundis ( ), praeter operum editiones, allegationes Aristotelis ex ed. *Bekker* includuntur. — Uncis quadratis [ ] includuntur a nobis addita, idque: quoad opera Aristotelis, ex ed. *Iuntina*; quoad opera Patrum, ex ed. *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*; quoad notas typographicas quae in ipsa tituli pagina desunt, a nobis aliunde eruta.

37,15 | t. 32 (Γ c. 7): 20,5-6 | t. 39 (Γ c. 8): 20,5-6; 37,15 | t. 45 (Γ c. 9): 3,3; 46,4 | t. 46-47 (Γ c. 9): 232,10-233,2 | t. 49 (Γ c. 10): 153,10; 159,17; 165,4 | t. 50 (Γ c. 10): 159,17 | t. 51 (Γ c. 10): 151,9; 154,9 | t. 53-54 (Γ c. 10): 160,4-7

De caelo II t. 50 (B c. 8): 46,2 | t. 59 (B c. 11): 46,2

Ethica ad Nicomachum I c. 2 (A c. 1): 151,10 | c. 3 (A c. 1): 151,10 | c. 9 (A c. 6): 10,5-6; 124,16 | c. 13 (A c. 10): 10,9 || II c. 1 (B c. 1): 191,13 | c. 5 (B c. 6): 190,2-3; 191,15 || III [c. 3 III] (Γ c. 5): 189,7 | c. 5 (Γ c. 4): 189,7 || VI c. 2 (Z c. 2): 151,10; 154,6; 226,11 | c. 3 (Z c. 2): 158,4; 161,5-7; 165,5; 190,14; 191,7; 193,4.7.11-13; 196,12; 226,6 | c. 4 (Z c. 3): 145,21 | c. 6 (Z c. 5): 156,16; 226,6.16 || X c. 4 (K c. 4): 15,12 | c. 8 (K c. 7): 10,5-6; 196, 4 | c. 10 (K c. 8): 10,5-6; 198,3-4 | c. 10 (K c. 9): 10,5-6; 196,3.4; 197,6-10

Metaphysica I [c. 1] (A c. 1): 234,3-4 | [c. 2] (A c. 2): 23,3-4.5-6.6-7; 94,3; 152,2-4.8; 153,12 || II t. 3 (α c. 1): 153,15; 166,2-3 | t. 5-13 (α c. 2): 3,16 | t. 8 (α c. 2): 93,13 || IV t. 1 (Γ c. 1): 94,12 | t. 2 (Γ c. 2): 94,13 | t. 6 (Γ c. 2): 94,12 || VI t. 1 (E c. 1): 154,2; 228,10 | t. 1-2 (E c. 1): 6,8 | t. 2 (E c. 1): 6,6; 22,15; 92,15; 93,1.2; 105,6 || VII t. 4 (Z c. 1): 107,11 | t. 19 (Z c. 5): 107,11 | t. 30 (Z c. 9): 237,3 || IX t. 17 (Θ c. 8): 13,1-2; 24,9-10 || XII t. 30 (Λ c. 6): 13,1-2; 24,9-10 | t. 37 (Λ c. 7): 198,1 | t. 42-50 (Λ c. 8): 24,11-25,6 | t. 50 (Λ c. 8): 71,16

Physica I t. 3 (A c. 1): 8,1 || II t. 3 (B c. 1): 44,16-45,1 | t. 11 (B c. 1): 44,16-45,1 | t. 49 (B c. 5): 9,17; 44,16-45,5 | t. 70 (B c. 7): 91,3 || VIII t. 4-9 (Θ c. 1): 13,1-2; 24,9-10 | t. 13-15 (Θ c. 1): 13,1-2; 24,9-10 | t. 53 (Θ c. 6): 13,1-2; 24,9-10

Politica II [c. 1-10] (B c. 1-12): 41,11-12; 74,14 || VII [c. 9] (H c. 9): 41,12-42,1 | [c. 14] (H c. 14): 228,17 | [c. 16] (H c. 16): 42,2

AUGUSTINUS

Contra epistolam Fundamenti (*PL 42*. — *CSEL XXV pars I*) c. 4 n. 5: 76,9; 84,4 | c. 5 n. 6: 74,8

De civitate Dei (*PL 41*. — *CSEL XL pars I*; *pars II*) II c. 28: 70,16 || VIII c. 1: 91,13 || X c. 18: 79,11; 80,1 || XI c. 2: 41,6 | c. 3: 42,4; 60,2; 67,13-68,1 | c. 4 n. 2: 82,12 || XII c. 10 [11] n. 2: 62,3 || XVIII c. 23 n. 1: 84,3 | c. 38: 69,8 | c. 41 n. 1: 62,13; 64,4 | c. 41 n. 2: 63,4 | c. 41 n. 3: 41,3; 69,13 || XXII c. 5: 71,9; 78,5.10.15

De diversis quaestionibus 83 (*PL 40*) q. 53 n. 4: 86,8 | q. 69 n. 1: 73,11 | q. 69 n. 2: 74,2

De doctrina christiana (*PL 34*) I c. 2 n. 2: 89,10

De Genesi ad litteram (*PL 34*. — *CSEL XXVIII pars II*) XII c. 35 n. 68: 11,14

De haeresibus (*PL 42*): 60,8

De praedestinatione sanctorum (*PL 44*) c. 5 n. 10: 14,11

De Trinitate (*PL 42*) IX c. 11-12 n. 16. 18: 16,1 | c. 12 n. 18: 44,8 || X c. 1 n. 2: 194,11 | c. 3 n. 5: 158,11 | c. 7 n. 10: 158,11 | c. 9-10 n. 12-14. 16: 158,11 || XII c. 4 n. 4: 201,5 | c. 14 n. 22: 201,1; 202,2 || XIII c. 1 n. 2:

104,2 | c. 9 n. 12: 104,14 | c. 19 n. 24: 104,2 || XIV c. 1 n. 3: 95,2; 104,2. 14 | c. 4 n. 7: 158,11 || XV c. 6 n. 10: 158,11 | c. 7 n. 13: 158,11 | c. 16 n. 26: 142,8

De utilitate credendi (*PL* 42. — *CSEL XXV pars I*): c. 2 n. 4: 60,10-11 || c. 16 n. 34: 81,4 || c. 17 n. 35: 71,11; 75,2; 76,1.8

(*PL* 33. — *CSEL XXXIV*)

Epistola 40, ad Hieronymum c. 3 n. 3: 68,1-2

Epistola 82, ad Hieronymum c. 1 n. 3: 68,4

Sermo 88 (*PL* 38) c. 5 n. 6: 184,1

Sermo 350, De caritate (*PL* 39) II n. 2: 152,14

Ps.-AUGUSTINUS

Sermo contra iudaeos, paganos et arianos (*PL* 42) c. 11: 76,14 || c. 12: 73,3; 76,14 || c. 16: 84,3

AVERROES

Destructio destructionum philosophiae Algazelis (*Aristotelis opera, latine, ed. Iuntina IX*) disp. 1: 13,1-2; 24,9-10

Epitome in libros metaphysicae Aristotelis (*Aristotelis opera, latine, ed. Iuntina VIII*) tr. 4: 13,1-2; 24,9-10; 24,11-25,6

(*Aristotelis opera, latine, Venetiis 1483*)

Metaphysica IX com. 17: 13,1-2; 24,9-10 || XII com. 30: 13,1-2; 24,9-10 | com. 42-50: 24,11-25,6

Physica I com. 83: 93,3 || VIII com. 4-9: 13,1-2; 24,9-10 | com. 13-15: 13,1-2; 24,9-10 | com. 53: 13,1-2; 24,9-10

AVICENNA

Metaphysica (*Opera, latine, Venetiis 1508*) I c. 1: 93,3; 153,3; 228,11 | c. 4: 93,3 | c. 6: 2,11; 15,8 || VI c. 2: 13,1-2; 24,9-10 | c. 5: 93,11; 170,8 || IX c. 1: 13,1-2; 24,9-10 | c. 2: 24,11-25,6 | c. 3: 24,11-25,6 | c. 4: 24,11-25,6 | c. 7: 20,3; 72,4.8

Metaphysices compendium (*ed. Carame, Romae 1926*) I pars 3 tr. 7 c. 3: 13,1-2; 24,9-10 | pars 4 tr. 1 c. 1: 24,11-25,6 | tr. 2 c. 1: 24,11-25,6

BIBLIA SACRA

Act. 5, 38: 76,3 || 10, 1-48: 33,6

Apoc. 22, 18: 138,2

Bar. 3, 31-32: 4,6 || 3, 37: 4,9 || 3, 38: 4,10

II Cor. 12, 2: 66,2-3 || 12, 2-4: 81,16 || 12, 4: 66,2-3

Dan. 9, 24: 73,3

Deut. 6, 5: 70,7

Ex. 20, 1-17: 85,15

Gen. 49, 10: 73,2

Hebr. 8, 8-12: 72,13-14

Iac. 5, 16: 61,2

Ier. 31, 31-34: 72,13-14
Ioan. 5, 36: 83,12 || 10, 38: 83,12 || 20, 31: 151,7
Luc. 22, 32: 76,5
Marc. 12, 30-31: 70,7
Matth. 7, 12: 70,10 || 19, 17: 85,14 || 22, 37-39: 70,7 || 22, 40: 70,9; 152,12 || 24, 24: 81,2
Rom. 2, 15: 70,15 || 13, 10: 152,11 || 14, 2: 61,1
II Thess. 2, 8-9: 81,2
II Tim. 3, 16: 4,4

BOETHIUS

De Trinitate (*PL 64. — ed. Peiper, Lipsiae 1871, in Bibliotheca Teubneriana*) c. 2: 91,1; 151,12

BONAVENTURA

Sententiarum (*Opera, ed. PP. Collegii S. Bonaventurae, ad Claras Aquas 1883-1902, 10 voll.*) I prooem. q. 1: 115,3; 116,3 | q. 3: 168,8-10; 200,1

CASSIODORUS

Expositio in Psalterium (*PL 70*) praef. c. 13: 92,9; 106,3

COMMENTATOR *vide* AVERROES; EUSTRATIUS

DAMASCENUS *vide* IOANNES DAMASCENUS

EUSTRATIUS

In Aristotelis Moralia Nicomachia explanationes (*latine, Venetiis 1589*) I prooem.: 90,3-4 | I c. 1: 189,5; 191,4

FLAVIUS *vide* IOSEPHUS

GLOSSA INTERLINEARIS, ET ORDINARIA *vide* NICOLAUS DE LYRA

GODEFRIDUS DE FONTIBUS

Quodlibet X (*ed. Hoffmans in PhB IV fasc. III, Louvain 1931*) q. 6: 173,5 | q. 11: 164,3-165,17; 166,8.16; 175,12
Quodlibet XIII (*ed. Hoffmans in PhB V fasc. III-IV, Louvain 1935*) q. 1: 202,4

GONSALVUS HISPANUS

Quaestiones disputatae et de Quodlibet (*ed. Amorós in BFS IX, ad Claras Aquas 1935*) q. 5: 200,1

GRATIANUS

Decretum (*Corpus iuris canonici, ed. Friedberg, Lipsiae 1922, I*) pars I d. 9 c. 7: 68,2-3

GREGORIUS MAGNUS

40 Homiliarum in Evangelia (*PL 76*) I hom. 1 n. 1: 62,2 || II hom. 27 n. 1: 70,8

GUILELMUS DE WARE

Sententiarum (*cod. Florent., bibl. nat. A IV 42*) prol. q. 1: 200,9 | q. 4: 200,9 | q. 5: 106,5

HENRICUS GANDAVENSIS

Quodlibet (*Parisiis 1518*) I q. 14: 173,5 || V q. 4: 185,4 | q. 14: 99,6 || VIII q. 1: 155,9; 168,8-10; 168,12-169,5 || IX q. 4: 98,19.21 || XI q. 7: 99,2 || XII q. 14: 173,5 | q. 22: 168,8-10; 169,14 | q. 29: 173,5 || XIII q. 10: 169,14

Summa quaestionum ordinariarum (*Parisiis 1520*) a. 1 q. 2: 31,14-15; 54,11-19 | q. 3: 31,14-15 || a. 2 q. 1: 31,14-15 || a. 3 q. 4: 31,1-10; 50,6; 54,7-10 || a. 7 q. 7: 68,5-6 || a. 8 q. 2: 30,4-10 | q. 3: 183,8; 184,1; 187,5; 188,7; 189,3 || a. 13 q. 7: 138,12 || a. 19 q. 1: 55,2-5; 127,11; 129,3 | q. 2: 129,3 || a. 24 q. 6: 50,14 | q. 8: 31,14-15 || a. 36 q. 4: 155,9; 168,8-10; 169,14; 185,4 || a. 37 q. 2: 185,4 || a. 59 q. 6: 168,8-10; 169,14 || a. 60 q. 1: 168,8-10; 169,14; 233,7

HUGO DE S. CHARO (HUGO CARDINALIS)

In Oseam (*Opera, Lugduni 1669, 8 voll.*) c. 1 (V): 121,4

HUGO A S. VICTORE

De sacramentis christianae fidei (*PL 176*) prol. c. 2: 92,6; 106,3

IOANNES DAMASCENUS

(*PG 94*)

De fide orthodoxa I c. 4: 107,14 || III c. 4: 118,20

De haeresibus: 60,8

IOSEPHUS FLAVIUS

Antiquitates iudaicae (*ed. Hudsonus, Oxonii 1720, 2 voll.*) XVIII c. 4 n. 3: 83,15

LINCOLNIENSIS *vide* ROBERTUS GROSSATESTA

NICOLAUS DE LYRA

Biblia sacra cum glossa interlineari, et ordinaria (*Venetiis 1588, 6 voll.*) (IV): 121,4

ORIGENES

In Gen. homiliae (*PG 12*) hom. II n. 1: 87,1

PHILOSOPHUS *vide* ARISTOTELES

PS.-AUGUSTINUS *vide* AUGUSTINUS

PS.-RUFINUS

Commentarius in Oseam (*PL 21*) I c. 1, 10-11: 121,4

RICHARDUS DE MEDIAVILLA

Quodlibet (*Venetiis 1509*) II q. 1: 168,8-10

Sententiarum (*Venetiis 1507*) prol. q. 4: 168,8-10

RICHARDUS A S. VICTORE
De Trinitate (*PL 196*) I c. 2: 67,12; 77,12

ROBERTUS GROSSATESTA
In Hexaëmeron (*cod. Londin., Mus. Britan.* 6 E *V*) c. 1: 119,16

RUFINUS *vide* Ps.-RUFINUS

THOMAS AQUINAS
(*Opera, Parmae 1852-1869, 23 voll.*)
De veritate q. 3 a. 3 (*IX 1859*): 164,3-165,5 || q. 14 a. 9: 138,12
Sententiarum prol. q. 1 a. 4 (*VI 1856*): 106,6
Summa theologica (*ed. Leonina IV-XII, Romae 1888-1906*) I q. 1 a. 1 (*IV 1886*): 47,14 | a. 3: 206,7 | a. 4: 206,7 | a. 7: 99,12; 106,6 | q. 79 a. 11 (*V 1889*): 164,3-165,5 || I-II q. 54 a. 2 (*VI 1891*): 48,15 || II-II q. 1 a. 4 (*VIII 1895*): 138,12 | a. 5: 138,12

B. – AUCTORES IN APPARATU T ALLATI*

AEGIDIUS ROMANUS
Sententiarum prol. pars 4 q. un.: 152[3]

ALCORANUS *vide* MARRACCIUS

ALEXANDER DE HALES
Summa theologica I q. 2 m. 3: 148[4]

ALULFUS
Expositio Novi Testamenti (*Appendix ad opera Gregorii, PL 79*), super epist. II ad Cor. c. 27: 81[4]

[ANSELMUS LAODUNENSIS]
Glossa ordinaria (*PL 114*), in Ieremiam prol.: 121[1]

ARISTOTELES
Analytica posteriora I c. 2 [t. 5] (A c. 2): 43[3] 227[1] | c. 4 [t. 9] (A c. 4): 223[1] | c. 8 [t. 21] (A c. 8): 227[2] | c. 11 [t. 27] (A c. 11): 52[2] | c. 13 [t. 30] (A c. 13): 13[5] 146[2] | c. 24 [t. 40] (A c. 25): 2[1] | c. 28-29 [t. 44] (A c. 33): 96[1] | c. 29 [t. 44] (A c. 33): 99[1] || II c. 9 [t. 10] (B c. 10): 28[3] | c. 16 [t. 25] (B c. 17): 28[3] | c. 17 [t. 25] (B c. 17): 28[3]

De anima II t. 64 (B c. 6): 20[3] || III t. 17 (Γ c. 5): 6[1] | t. 49 (Γ c. 10): 231[1]

---

* Numero maiore pagina, minore vero altius posito nota in apparatu T designatur. — De uncis rotundis et quadratis cf. supra p. 285. — Editiones operum in praecedente indice allegatorum hic per extensum non repetuntur.

De caelo I t. 9-10 (A c. 2): 35[1] | t. 32 (A c. 4): 6[1] | t. 102-106 (A c. 10): 64[2] | t. 109 (A c. 10): 64[2] | t. 124-125 (A c. 12): 64[2] || II t. 3 (B c. 1): 25[5] | t. 71 (B c. 12): 25[5]
De generatione et corruptione I t. 55 (A c. 7): 170[2] || II t. 43 (B c. 6): 35[1]
De interpretatione I [c. 5] (c. 7): 53[3] | [c. 6] (c. 9): 52[2] 53[1] || II [c. 2] (c. 14): 2[1]
Ethica ad Nicomachum I c. 3 (A c. 1): 172[1] || II c. 2 (B c. 2): 172[1] || III c. 1 (Γ c. 1): 35[1] | c. 3 (Γ c. 1): 241[4] | c. 6 (Γ c. 5): 189[3] || VI c. 2 (Z c. 2): 227[3] | c. 4 (Z c. 3): 99[1] || X c. 4 (K c. 4): 196[2] | c. 8 (K c. 7): 172[2] | c. 10 (K c. 8; c. 9): 172[2]
Metaphysica I t. 25-49 (A c. 9): 64[2] || II t. 1 (α c. 1): 8[2] | t. 3 (α c. 1): 231[3] | t. 4 (α c. 1): 129[4] | t. 8 (α c. 2): 9[2] || IV t. 15-16 (Γ c. 4): 53[1] | t. 16 (Γ c. 4): 2[1] | t. 29 (Γ c. 8): 53[3] || V t. 2 (Δ c. 2): 170[2] | t. 17 (Δ c. 12): 6[1] 19[8] 56[4] || VII t. 53 (Z c. 15): 144[3] || IX t. 10 (Θ c. 5): 5[2] || XII t. 36-37 (Λ c. 7): 170[2] | t. 42-50 (Λ c. 8): 25[4]
Physica I t. 3 (A c. 1): 8[3] || II t. 3 (B c. 1): 241[5] | t. 32-33 (B c. 3): 36[3] | t. 49 (B c. 5): 9[3] | t. 50 (B c. 5): 36[3] || IV t. 67 (Δ c. 8): 35[1] || V t. 52 (E c. 5): 233[2] || VIII t. 10-11 (Θ c. 1): 64[2]
Politica VII [c. 16] (H c. 16): 74[4] 75[1,2]
Sophistici elenchi I c. 2 (c. 4): 55[2]
Topica VI c. 7 (Z c. 6): 52[2]

AUGUSTINUS

Adversus iudaeos (*PL 42*) c. 1 n. 2: 60[2]
Confessiones (*PL 32*. — *CSEL XXXIII pars I*) III c. 6 n. 10-11: 79[3]
De civitate Dei (*PL 41*. — *CSEL XL pars II*) XVIII c. 41 n. 2: 41[4] 63[1] 64[1] || XXII c. 5: 78[1]
De diversis quaestionibus 83 (*PL 40*) q. 9: 43[3] || q. 51 n. 4: 139[1] || q. 74: 139[1]
De Genesi ad litteram (*PL 34*. — *CSEL XXVIII pars II*) XII c. 2-4 n. 3-12: 81[4] | c. 28 n. 56: 81[4] | c. 34 n. 65: 81[4]
De haeresibus (*PL 42*) n. 46: 60[1] 73[1]
De Trinitate (*PL 42*) XIV c. 8 n. 11: 139[1] || XV c. 27 n. 50: 139[1]
De utilitate credendi (*PL 42*. — *CSEL XXV pars I*) c. 1 n. 2: 79[3]
Epistola 147, ad Paulinam, De videndo Deo (*PL 33*. — *CSEL XLIV*) c. 13 n. 31: 81[4]
Sermo 51 (*PL 38*) c. 5 n. 6: 79[3]

AVERROES

De anima (*Aristotelis opera, latine, Venetiis 1483*) II com. 26: 241[3] || III com. 36: 5[1]
Epitome in libros metaphysicae Aristotelis tr. 4: 25[4]
Metaphysica II com. 1: 5[1] 6[1] || XII com. 42-50: 25[4]

AVICENNA

Metaphysica I c. 1: 207[4] | c. 6: 2[1] || IX c. 2: 25[4] | c. 3: 25[4] | c. 4: 25[4]
Metaphysices compendium I pars 4 tr. 1 c. 1: 25[4] | tr. 2 c. 1: 25[4]

BACON ROGERIUS *vide* ROGERIUS BACON

BALIĆ CH.

Les commentaires de Jean Duns Scot sur les quatre livres des Sentences (*in BRHE*), Louvain 1927: 77[2]

BEDA VEN.

In librum Tobiae (*PL* 91): 121[1]
Martyrologia (*PL* 94) 26 sept.: 79[5]

BIBLIA SACRA

Act. 9, 1-22: 79[2] || 17, 34: 79[4]
I Cor. 15, 9: 79[2]
II Cor. 12, 2-4: 81[3]
Ephes. 3, 8: 79[2]
Ezech. 2, 4: 65[2] || 3, 11: 65[2] || 3, 27: 65[2] || 5, 5: 65[2] || 5, 7: 65[2] || 6, 11:65[2] || 7, 2: 65[2] || 7, 5: 65[2]
Gal. 1, 13: 79[2]
Hebr. 9, 1-28: 72[4]
Ier. 2, 2: 65[2] || 2, 5: 65[2] || 4, 3: 65[2] || 4, 27: 65[2] || 6, 6: 65[2] || 6, 16: 65[2] || 7, 21: 65[2]

BONAVENTURA

Sententiarum I prooem. q. 1: 117[2] 126[2] | d. 3 q. 4: 24[1]

BRITO *vide* HERVAEUS NATALIS

CICERO (M. TULLIUS)

De natura deorum (*ed. Romagnoli, Mediolani 1929, in Romanorum scriptorum corpus italicum*) I c. 7. 28: 75[3]

COMMENTATOR *vide* AVERROES; EUSTRATIUS

DAMASCENUS *vide* IOANNES DAMASCENUS

DUNS SCOTUS *

Lectura (*codd. Patav., bibl. Anton. 178; Vat. Palat. lat. 993; Vindob., bibl. nat. 1449*) prol. pars 1 q. un.: 1[1] | prol. n. 15: 25[5] | pars 2 q. 1-3: 89[1]
Metaphysica I q. 1: 100[1] || VI q. 1 n. [3-7]: 98[2] | q. 4: 100[1]
Ordinatio I d. 1 pars 1 q. 1 n. [5]: 17[1] | q. 2 n. [2. 5. 11]: 210[2] | pars 2 q. 1 n. [2-4]: 197[1] | d. 2 pars 1 q. 2 n. [31]: 82[1] | n. [34]: 111[1] | pars 2 q. 1-4

* Quoad locos Duns Scoti hic allegatos cf. tabula infra posita, p. 297.

n. [35]: 99[3] | n. [36]: 99[3] | d. 3 pars 1: 3[4] | q. 1-2: 3[5] | q. 1-2 [q. 2] n. [5-10]: 29[4] | n. [16]: 38[4] 47[6] | n. [17]: 111[1] | q. 3 n. [2]: 47[6] | n. [4]: 100[3] | n. [8-12]: 56[3] | n. [20]: 100[1] | n. [24]: 17[4] | n. [24-25]: 21[1] | n. [25-26]: 47[6] | q. 4 n. [10]: 113[1] | n. [18-19]: 135[1] | n. [23]: 178[1] | pars 3 q. 2 n. [20]: 44[5] | q. 4 n. [7]: 201[1] | d. 8 pars 1 q. 4 n. [1-20]: 107[3] | n. [24]: 108[1] | pars 2 q. un. n. [24]: 113[1] | d. 17 pars 1 q. 3 n. [3]: 174[1] | n. [24-25]: 12[2] | d. 30 q. 1-2 n. [14-17]: 108[3] | d. 35 q. un. n. [13]: 83[2] | d. 38 q. un. n. [1-4]: 217[1] || II d. 3 pars 1 q. 7 n. [6]: 199[2] | d. 6 q. 2 n. [3]: 125[2] | d. 7 q. un. n. [11-13. 24-28]: 178[2] | d. 11 q. un. n. [4-8]: 63[2] | Suppl. d. 25 q. un.: 162[1] | d. 40 q. un. n. [3]: 169[1] 174[1] 178[2] || III d. 1 q. 2 n. [7]: 58[1] | q. 4 n. [2]: 58[1] | Suppl. d. 15 q. un.: 197[1] | n. [25. 27]: 178[1] | Suppl. d. 23 q. un. n. [4-5]: 38[3] | n. [18]: 61[1] | Suppl. d. 24 q. un. n. [4]: 148[6] 149[3] | n. [4. 11]: 149[2] | Suppl. d. 25 q. 1 n. [4]: 120[2.3] | Suppl. d. 26 q. un. n. [10]: 178[2] | d. 38 q. un. n. [4-5]: 178[2] || IV d. 1 pars 2 q. 2 n. [7]: 21[5] | d. 5 q. 3 n. [2]: 87[4] | d. 14 q. 1 n. [19]: 169[1] | d. 26 q. un. n. [4]: 169[1] | d. 30 q. 1 n. [4-5]: 87[4] | d. 43 q. 2 n. [32]: 11[2] | q. 4 n. [4]: 36[4.6] 37[1] | n. [4. 5]: 36[2] | n. [5]: 36[5.7] | Suppl. d. 49 pars 1 q. 7 n. [2-7]: 32[2] | n. [3-5]: 197[1]

Quodlibet q. 1 n. [9.14]: 108[3] || q. 7 n. [10]: 112[3] || q. 8 n. [20]: 108[3] | n. [20-22]: 109[1] || q. 14 n. [10-12]: 47[6] || q. 15 n. [7]: 44[5] || q. 17 n. [3-6]: 12[2] || q. 19 n. [15]: 58[1]

Reportatio I A (*codd.*: *Oxon.*, *coll. Merton.* 59, *coll. Balliol.* 205; *Vat. Borghes. lat.* 325; *Taurin.*, *bibl. nat.* K II 26; *Vindob.*, *bibl. nat.* 1453) prol. q. 1. 2: 89[1] | q. 3: 1[1]

EUSTRATIUS

In Aristotelis Moralia Nicomachia explanationes I prooem.: 207[5] | c. 1: 207[5]

GLOSSA INTERLINEARIS, ET ORDINARIA *vide* NICOLAUS DE LYRA

GLOSSA ORDINARIA *vide* ANSELMUS LAODUNENSIS

GODEFRIDUS DE FONTIBUS

Quodlibet X q. 11: 153[3] 169[4]

GRATIANUS

Decretum pars I d. 9 c. 5: 68[3]

GREGORIUS MAGNUS

Appendix ad opera Gregorii *vide* ALULFUS

GUILELMUS DE NOTTINGHAM

Sententiarum (*cod. Cantabrig.*, *coll. Gonville-Caius* 300) prol. q. 5: 152[1]

GUILELMUS VORRILLON

Collectarium, *id est* Repertorium quod alio nomine dicitur Vademecum vel Collectarium non opinionis Scoti sed opinionum in Scoto nullatenus signatarum [*Argentorati* 1501 ?]: 77[3]

GUILELMUS DE WARE

Sententiarum prol. q. 5: 93[4]

HENRICUS GANDAVENSIS

Quodlibet I q. 1: 93[3] || IV q. 8: 98[1] 143[3] || V q. 14: 44[6] 142[1] | q. 20: 33[1.2] | q. 21: 33[3] 34[1.2.3] || VIII q. 1: 153[2.3] 169[2] 185[1] | q. 14: 26[1] || XII q. 1: 109[4] 185[3] | q. 14: 173[4] | q. 22: 185[2] || XIII q. 10: 156[1] 169[2] | q. 11: 170[1]

Summa a. 1 q. 1: 43[3] 152[2] | q. 2: 2[2] 3[1] 8[1] 43[3] 46[1] 81[4] | q. 3: 2[2] | q. 4: 3[1] 45[1] 46[2] | q. 5: 5[3] 8[1] | q. 6: 45[1] | q. 10: 8[2] 44[7] | q. 11: 2[2] | q. 12: 2[2] 8[1] 10[2] 43[3] 52[2] || a. 2 q. 3: 6[2] | q. 6: 94[1] || a. 3 q. 1: 2[2] | q. 2: 5[3] | q. 3: 2[2] 6[2] 10[2] 16[6] 23[1] | q. 4: 2[2] 6[1] 15[2] | q. 5: 2[2] 4[1] 58[2] || a. 4 q. 3: 9[4] | q. 5: 5[1] 10[1.2] 11[1] 15[1] 16[2] | q. 8: 13[6] 14[1.2] | q. 9: 15[3] 16[4] || a. 5 q. 3: 87[2] || a. 6 q. 1: 8[1] 86[6] 141[1] 145[2] | q. 2: 94[1] 103[1] 104[1] 146[1] | q. 3: 109[4] 124[6] 149[1] | q. 4: 68[1] || a. 7 q. 2: 19[7] 94[1] 152[1] | q. 3: 15[2] 22[5] 23[1] 93[1] 130[1] 134[2] | q. 4: 147[1.2] 148[2] | q. 5: 142[1] 146[3] 147[1] 148[1.3.5] | q. 6: 19[7] 41[2] | q. 7: 68[1.2.3] | q. 10: 152[2] | q. 11: 95[1] || a. 8 q. 2: 15[1] 19[4] 24[2] 57[1] | q. 3: 152[1] 153[3] 185[4] | q. 4: 43[2] 59[1] 86[2] | q. 5: 59[1] 86[3] || a. 9 q. 1: 60[1] 73[3] | q. 2: 68[1] | q. 3: 51[1] 76[2.3] || a. 10 q. 1: 74[2] | q. 2: 68[2] 76[1.3] 84[1] | q. 3: 36[1] || a. 11 q. 6: 79[1] || a. 13 q. 2: 19[4] | q. 3: 8[1] 25[3] 26[2] 28[1] 30[2] 38[2] 40[3] 42[2] 58[4] | q. 7: 148[4] | q. 8: 87[2.3.6] || a. 14 q. 1: 43[1] || a. 15 q. 1: 61[2] 74[1] 86[5] | q. 2: 60[1] 72[3] 73[3] || a. 16 q. 1: 61[2] 74[1] | q. 3: 89[3] 124[4] | q. 7: 74[1] 87[2] || a. 19 q. 1: 2[2] 15[2] 19[7] 89[2] 93[2] 94[2] 102[2] 109[4] 114[3] 115[1] 124[2] 125[5] 126[2.3] 127[2] 128[3] 129[3] 130[3] 134[1] 151[3] | q. 1-2: 89[1] | q. 2: 95[1] 100[1] 102[2] 105[2] 106[1] 109[4] 123[1] 134[1] || a. 21 q. 2: 2[2] 19[7] | q. 3: 19[7] || a. 22 q. 1: 8[2.4] | q. 4: 93[3] | q. 5: 20[1] 93[2] 130[5] || a. 24 q. 1: 47[1] | q. 2: 81[4] || a. 25 q. 2: 73[2] | q. 3: 25[1.2] 71[1] 73[1] || a. 26 q. 2: 19[7] 53[2] || a. 29 q. 1: 73[1] | q. 5: 13[1] || a. 30 q. 4: 13[1] || a. 35 q. 2: 6[1] | q. 4: 19[8] 56[4] || a. 36 q. 4: 151[2] 153[2] 154[1] 165[1] 173[4] || a. 37 q. 2: 99[1] 133[3] 142[1] || a. 40 q. 7: 16[1] 44[6] || a. 49 q. 5: 125[1] || a. 60 q. 1: 173[4] 192[2]

HERVAEUS NATALIS (BRITO)

Sententiarum (*Venetiis 1505*) prol. q. 1: 51[1]

HIERONYMUS

In Danielem (*PL 25*) prol.: 121[1]

IOANNES DAMASCENUS

De haeresibus (*PG 94*) n. 101: 60[3]

IOANNES DUNS SCOTUS *vide* DUNS SCOTUS

LEWISON W.

Konstantinische Schenkung und Silvester-Legende (*in Miscellanea Fr. Ehrle, Roma 1923, II*): 80[1]

LIBER PONTIFICALIS (*PL 8. — ed. Duchesne, Parisiis 1886, 2 voll.*) I: 80[1]

LOMBARDUS *vide* PETRUS LOMBARDUS

MARRACCIUS L.
Alcorani textus universus. — Refutatio Alcorani (*Patavii* 1698) sura 36. 37. 38. 43. 47. 55. 56. 78: 71[1]

MOMBRITIUS B.
Sanctuarium seu vitae sanctorum (*ed. Solesm., Parisiis* 1910, 2 *voll.*) (II): 80[1]

NICOLAUS DE LYRA
Biblia sacra cum glossa interlineari, et ordinaria (VI): 81[4]

ODO RIGALDUS
Quaestiones de theologia (*cod. Assis., bibl. commun.* 186) q. 3: 126[2]

PETRUS LOMBARDUS
Sententiarum (*ed. PP. Collegii S. Bonaventurae, ad Claras Aquas* 1916, 2 *voll.*) prol.: 1[2]

QUENTIN H.
Les martyrologes historiques du moyen âge, Paris 1908: 79[5]

RABANUS MAURUS
In Exodum (*PL* 108) praef.: 121[1]

RICHARDUS DE MEDIAVILLA
Sententiarum prol. q. 2. 3: 123[1] | q. 4: 151[1] 153[1.3]

RÖHRICHT R.
Études su les derniers temps du royaume de Jérusalem, B. Les batailles de Hims (1287 et 1299), in *Archives de l'Orient latin* I (*Paris* 1881): 77[2]

ROGERIUS BACON
Opus maius (*ed. Bridges, Oxonii* 1900, 3 *voll.*) pars IV (*tom. I*): 77[3] | pars VII (*tom. II*): 77[3]

THOMAS AQUINAS
De veritate (*IX* 1859) q. 3 a. 3: 169[4] || q. 14 a. 9: 147[1] 148[3.4.5] | a. 10: 3[1] 6[2] 9[1]
In articulos fidei et sacramenta Ecclesiae expositio (*Opusc. IV, tom. XVI* 1865): 120[2.3]
In librum Boethii de Trinitate expositio (*Opusc. LXIII, tom. XVII* 1864): q. 2 a. 2: 148[3.5]
Sententiarum (*I ed. Mandonnet, Parisiis* 1929) prol. q. 1 a. 3: 148[3.5]
Summa theologica I q. 1 a. 1: 9[1] 10[1] | a. 2: 148[3.5] | a. 3: 149[1] || I-II q. 7 a. 4: 169[1] | q. 18 a. 2: 235[1] || II-II q. 1 a. 4: 148[4] | a. 5: 148[4] | a. 8: 120[2.3]

THOMAS ANGLICUS
Liber propugnatorius super primum Sententiarum contra Ioannem Scotum (*Venetiis* 1523. — *cod. Vat. lat.* 872): 241[4]

TULLIUS *vide* CICERO

III

ORDINATIONIS QUAESTIONUM CONCORDANTIA
EDITIONIS VATICANAE ET LUGDUNENSIS *

Ed. Vaticana	Ed. Lugdunensis
PROLOGUS	PROLOGUS
pars 1 q. un.	q. 1
pars 2 q. un.	q. 2
pars 3 q. 1	q. 3
pars 3 q. 2	q. 1 lat.
pars 3 q. 3	q. 2 lat.
pars 4 q. 1-2	q. 3-4 lat.
pars 5 q. 1	q. 4
pars 5 q. 2	q. 4
LIBER I	LIBER I
d. 1 pars 1 q. 1	d. 1 q. 1
d. 1 pars 1 q. 2	d. 1 q. 2
d. 1 pars 2 q. 1	d. 1 q. 3
d. 2 pars 1 q. 1-2	d. 2 q. 2
d. 2 pars 2 q. 1-4	d. 2 q. 7
d. 3 pars 1	d. 3 q. 1-4
d. 3 pars 1 q. 1-2	d. 3 q. 2
d. 3 pars 1 q. 3	d. 3 q. 3
d. 3 pars 1 q. 4	d. 3 q. 4
d. 3 pars 3 q. 2	d. 3 q. 7
d. 3 pars 3 q. 4	d. 3 q. 9
d. 8 pars 1 q. 4	d. 8 q. 4
d. 8 pars 2 q. un.	d. 8 q. 5
d. 17 pars 1 q. 3	d. 17 q. 3
d. 30 — q. 1-2	d. 30 q. 2
d. 35 — q. un.	d. 35 q. un.
d. 38 — q. un.	d. 38 q. un.
LIBER II	LIBER II
d. 3 pars 1 q. 7	d. 3 q. 7
d. 6 — q. 2	d. 6 q. 2
d. 7 — q. un.	d. 7 q. un.
d. 11 — q. un.	d. 11 q. un.
LIBER II SUPPL.	LIBER II
d. 25 — q. un.	d. 25 q. un.
LIBER II	LIBER II
d. 40 — q. un.	d. 40 q. un.
LIBER III	LIBER III
d. 1 — q. 2	d. 1 q. 2
d. 1 — q. 4	d. 1 q. 4
LIBER III SUPPL.	LIBER III
d. 15 — q. un.	d. 15 q. un.
d. 23 — q. un.	d. 23 q. un.
d. 24 — q. un.	d. 24 q. un.
d. 25 — q. 1	d. 25 q. 1
d. 26 — q. un.	d. 26 q. un.
d. 38 — q. un.	d. 38 q. un.
LIBER IV	LIBER IV
d. 1 pars 2 q. 2	d. 1 q. 3
d. 5 — q. 3	d. 5 q. 3
d. 14 — q. 1	d. 14 q. 1
d. 26 — q. un.	d. 26 q. un.
d. 30 — q. 1	d. 30 q. 1
d. 43 — q. 2	d. 43 q. 2
d. 43 — q. 4	d. 43 q. 4
LIBER IV SUPPL.	LIBER IV
d. 49 pars 1 q. 7	d. 49 q. 7

* Numeri progressivi textus quaestionum editionis Lugdunensis, an. 1639, concordant cum numeris editionis nostrae uncis quadratis [] inclusis marginibusque internis positis.

IV

INDEX GENERALIS

PROLOGUS

PARS PRIMA

De necessitate doctrinae revelatae

PAG.

Quaestio unica: Utrum homini pro statu isto sit necessarium aliquam doctrinam supernaturaliter inspirari 1
I – Controversia inter philosophos et theologos 4
A. Opinio philosophorum 5
B. Improbatio opinionis philosophorum. 9
II – Solutio quaestionis 35
III – Circa tres rationes principales contra philosophos 41
IV – Ad argumenta philosophorum 44
V – Ad argumenta principalia 54

PARS SECUNDA

De sufficientia sacrae Scripturae

Quaestio unica: Utrum cognitio supernaturalis necessaria viatori sit sufficienter tradita in sacra Scriptura 59
I – De veritate sacrae Scripturae 60
II – Responsio principalis ad quaestionem 85
III – Ad argumenta principalia 86

PARS TERTIA

De obiecto theologiae

Quaestio 1: Utrum theologia sit de Deo tamquam de primo obiecto 89
Quaestio 2: Utrum theologia sit de Deo sub aliqua speciali ratione 92
Quaestio 3: Utrum theologia sit de omnibus ex attributione ipsorum ad primum eius subiectum 94
I – Praenotanda 94

PAG.

II – De theologia necessaria 102
A. Ad primam quaestionem loquendo de theologia in se 102
B. Ad secundam quaestionem loquendo de theologia in se 105
C. Ad primam quaestionem loquendo de theologia nostra 110
III – De theologia contingenti 112
IV – De Christo ut primo obiecto 115
V – Ad argumenta principalia primae quaestionis 124
VI – Ad argumenta principalia secundae quaestionis 129
VII – Ad tertiam quaestionem 133
A. Opinio aliorum 133
B. Responsio propria 135
VIII – Ad argumenta principalia tertiae quaestionis 140

PARS QUARTA

De theologia ut scientia

Quaestio 1 et 2: Utrum theologia in se sit scientia, et utrum subalternans vel subalternata 141
I – Ad primam quaestionem 141
II – Ad secundam quaestionem 146

PARS QUINTA

De theologia quatenus scientia practica

Quaestio 1: Utrum theologia sit scientia practica vel speculativa 151
Quaestio 2: Utrum ex ordine ad praxim ut ad finem dicatur per se scientia practica 153
I – Quid sit praxis 155
II – Qualiter cognitio practica extendatur ad praxim 161
III – A quo habeat cognitio extensionem ad praxim 164
IV – Ad secundam quaestionem 179
V – Ad primam quaestionem 183
A. Opinio aliorum 183
B. Opinio propria 207
VI – Ad argumenta principalia primae quaestionis 225
VII – Ad argumenta principalia secundae quaestionis 231

APPENDICES

Appendix A 241
Appendix B 243

INDICES

PAG.

I – Index nominum 283
II – Index auctorum 285
A. Auctores in apparatu F allati 285
B. Auctores in apparatu T allati 290
III – Ordinationis quaestionum concordantia editionis Vaticanae et Lugdunensis. 297
IV – Index generalis. 299

CORRIGENDA

p. 6, F 8: col. *lege* p.
p. 59 ad lin. 8: arguitur quod *lege* arguitur quod non
p. 75, T 2: col. *lege* p.
p. 79, T 3: *post* CSEL XXXIII *adde* pars I
p. 97, T 1: 'obiectum... etc.' (lin. 12-13) *lege* 'obiectum... illud' (p. 96, 13-97, 2)
p. 103 lin. 20: ≀| *verte in* |≀
p. 129 lin. 1: *lege* VI
p. 133 lin. 1: *lege* VII
p. 140 lin. 1: *lege* VIII
p. 159, F 17: col. 533 *lege* p. 433